الله

مَاقَالَ اُسْتَاذِیْ

عَلٰی

اُصُوْلُ الشَّاشِیْ (پشتو)

افادات

شیخ الحدیث حضرت مولانا سید شیر علی شاہ المدنی

الاستاذ بالجامعة الحقانية اکوڑہ خٹک

مرتب

مولانا عبد الرحمٰن حقانی نیازی

معاون

مولانا محمد یعقوب حقانی نیازی

ناشر:

جامعہ مظہر العلوم نیازی

easypaisa

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مَا قَالَ اُستَاذِی

عَلٰی

اُصُولُ الشَّاشِی

افادات

شیخ الحدیث حضرت مولانا سید شیر علی شاہ المدنی

الاستاذ بالجامعۃ الحقانیۃ اکورہ ختک

مرتب

معاون

مولانا عبد الرحمن حقانی نیازی ❁ مولانا محمد یعقوب نیازی حقانی

ناشر: جامعہ مظہر العلوم نیازی

ڈیری کلے خوست افغانستان

د كتاب فهرست

عظیم الشان علمی سوغات

الحمد للّٰه وحده والصلوٰة والسلام علیٰ من لانبی بعده وعلی آله واصحابه الذین اوفوا عهده.
امابعد:

د علم اصوله فقه تعلق دهغه علومو سره دے چې کوم علوم عالیه او مقصودی دی۔ نۀ دهغه علومو سره چه آلیه او یا وسایط دی د ایو ډیراهم او بنیادی ذره رابنکونکې علم دے په دې علم د مختلفو من اهبو لویو لویو علماء و ډیر بهترین او قیمتی کتابونه لیکلی دی چه امت د هغې نه مستفید کیږی۔

اصول الشاشی د فقه حنفی په اصولو باندې مشتمل بنیادی کتاب دے او دا طالب علمانو ته د اصول فقه حنفی د اولنی کتاب په توګه ښودلې کیږی چونکه د هر نوی علم اولنې کتاب د خپل ندرة موضوع په اعتبار سره او دغه وجدة مباحث په حواله انتهائی مشکل دی ځکه چې په معنې کښ د هغه علم نوی اصطلاحات اوقوانین متعارف کیږی نو په دې وجه د طالب علم نه د ډیری ژورې مطالعی او د محنت غوښتنه او تقاضا کوی۔

زمونږ ډیر ګران او محترم شیخ استاذی و استاذ العلماء قدوة المفسرین وزبدة المحدثین فخر الاماثل الادیب الادیب والخطیب اللبیب حضرت مولانا ډاکټر سید شیر علی شاه صاحب دامت برکاتهم العالیه شیخ الحدیث جامعه دارالعلوم حقانیه اکوړه خټک په طالب علمانو باندې دشفقت او د کرم په توګه په دارالعلوم حقانیه کښې د درجې ثالثی طالبانو ته دا کتاب ډیر په ذوق او شوق سره شروع کړو او د درجې نه علاوه د عالی درجې طالبان به پکښ هم په ډیر ګڼ شمیر او تعداد کښ شریکیدل

د هغوی دا صول الشاشی دا درسونه ګرانو او محترمو رونړو مولانا عبدالرحمن حقانی نیازی او د هغوی رور مولوی محمد یعقوب نیازی حقانی ډیر په محنت او کوشش سره د کیسټو نه راغونډ کړل او د حضرت الشیخ مدظله دتصحیح او داصلاح نه پس ئے دا قیمتی تقریر په جامع او بهترین انداز کښ شائع کړو۔

ماته ګرانو او محترمو مرتبینو په دې عظیم الشان علمی سوغات باندې د خپل

تاثراتو د لیکلو غوښتنه اوکړله۔

ما ورته معذرت اوکړلو چې زهٔ د خپل ډیر ګران او محترم شیخ مدظله چې د هغوی شخصیت په تمامه علمی دنیا کښې مسلم الثبوت دے او زما انتهائی محبوب استاذ هم دے زه به د هغوی په دې تقریر دلپذیر څنګه خپل تاثرات او لیکم دا خو لویه بې ادبی ده څکه چې شاعروائی ۔ ع آفتاب آمد دلیل آفتاب

خو د دې ملګرو په اصرار مې صرف د دوئی د خواهش پوره کولو د پاره دا جرأت اوکړو ورنه ع چه نسبت خاک رابا عالِمِ پاک

ددې عظیم کتاب د مقبولیت دپاره صرف دغه نسبت کافی دے چې زمونږ د شیخ مدله العالی تقریر دے ددې نه علاوه دبل وصف د زکر کولو څه ضرورت نشته۔

ے زِوصفِ ماتمامِ ماجمالِ یار مستغنی ست

بآب ورنګ وخال وخط چه حاجت روئے زیبارا

په آخر کښې زه دا سفارش ضروری خیال کوم چې هر طالب علم که هغه د هرې درجې سره تعلق لری دا کتاب واخلی او مطالعه کوی دې څکه چې په دې کښې زمونږ شیخ مدظله نادر نکات بهترین اشعار نااشنا ضرب الامثال او عجیبه قواعد او ضوابط بیان کړی دی ۔ چې په یو ځای کښې د دې پیدا کیدل او موندل ډیر مشکل دی داکتاب ګویا د یو دائرة المعارف حیثیت لری۔ دغه شان زهٔ د مرتبینو د پاره هم دعا ګویم چې هغوی ډیر په محنت او په کوشش سره دا علمی ذخیره طالب علمانو ته رابر سیره کړه او په مونږ طالبانوئی ډیر لوی احسان اوکړو۔ الله کریم دې ورله ددې محنت اجر جزیل ورکړی ۔ آمین اللهم استعملنا فی طاعتک وطاعة رسولک ور زقنا حبّک وحبّ رسولک واجرنامن خزی الدنیا وعذاب الآخره برحمتک یا ارحم الراحمین.

العبد الجانی

حافظ محمد ابراهیم فانی

خادم العلم والطلبة بجامعة دارالعلوم الحقانیه اکوړه ختک

۲۲ ربیع الثانی ۱۴۲۹ھ

دماقال استاذی حقیقت د مرتب په قلم

الحمد لله رب العالمین والصلوٰة والسلام علی سید الانبیاء والمرسلین وعلیٰ آله واصحابه اجمعین الطیبین الطاهرین. اما بعد.

زما د پاره دا د ډیرې خوشحالی او ویاړ مقام دے چې د خپل وخت د عظیم مفسر او محدث او د جمله علومو فنونو د امام شیخ التفسیر والحدیث حضرت مولانا ډاکټر سید شیر علی شاه صاحب مدظله په اصول اشاشی باندې درس شوی تقریر ستاسو په وړاندې په کتابی شکل کښې وړاندې کوم. د تحدیث بالنعمة په توګه یو څو معروضات پیش کول ضروری ګنړم د پاره د دې چې د موجوده شر حې پس منظر محترمو علماؤ او طلبه وروڼړو ته معلوم شی۔

عرض دادے چې هر کله حضرت الشیخ مدظله په جامعه دارالعلوم حقانیه اکوړه خټک کښې د اصول فقه حنفی مشهور کتاب اصول الشاشی درسول شروع کړل۔ نو د دوئی د روزانه درس به محترم وروړ زرعالم کوم چه په جامعه حقانیه کښې د صدائی حق اسلامی کیسټ پروشی مسئول دی هغوی به په کیسټ کښې ثبت کولو۔ بیا زما دا اراده پورته شوه ۔ چې د کیسټونه دا درسونه کاغذ ته منتقل کړم چنانچه په دې کاراندے د الله په توکل ماشروع اوکړه۔ او حضرت الشیخ مدظله سره ما ددې په باره کښې مشوره اوکړه هغوی ډیره په خوشحالی سره ماته د دې اجازه راکړه۔

معلومه خبره ده چې حضرت الشیخ صاحب په دارالعلوم حقانیه کښې نه صرف شیخ الحدیث دے بلکه د تخصص فی الحدیث د متخصصین شعبه د دوئی د اشراف اونګرانی لاندې کارکوی ۔ ددے نه علاوه د هغوی نورهم بې انتهادینی او علمی مشاغل او مصروفیات دی نو ما دا ترتیب اوتړلو چې پنځه پنځه صفحی مې برابرولی۔ او بیا به مې هغه د حضرت الشیخ مدظله له په خدمت کښې پیش کولی هغوی به تصحیح اوکړه او ضروری ترمیم یا اضافه یا کمی به ئی پکښې اوکړو بیا به ئی ما ته هغه صفحی اوسپارلی زما هم تعلیمی مصروفیات وو په دی بنا دومره وخت مې دې تقریر ته وړ کولو چې پنځه صفحی به برابر شوې۔ دغه شان دا سلسله روانه وه چې دبده مرغه دجولائی په لسمه نیټه په کال ۲۰۰۴ء کښې د وحشی ظالمانو امریکایانو په لاس د افغانستان دخوست په

ولایت کښې زه سره د خپل ورور مولوی محمد یعقوب نیازی اونیوئی شوم۔ په دې باعث بیا دا سلسله او دریده او منقطع شوه بیا وروستو د شپږو میاشتو نه زما ورور مولوی محمد یعقوب نیازی د الله په فضل دجیل نه خوشې کړې شو او آزاد شو هغه بیا دخپل تعلیم سره سره په باقی مانده شرح مذکوره طریقې سره کار شروع کړو بالآخر په کال ۲۰۰۶ء کښې دا شرحه پوره شوه او تکمیل ته اورسیده او اولنې ایډیشن ئې په منځ کال ۲۰۰۶ء کښې مارکیټ ته راغلو۔ ددې شرحې منظر عام ته راتلو سره الله جل شانه ورته دومره مقبولیت ورکړو چه هر کله زه په کال ۲۰۰۶ء داکتوبر په یوولسمه نیټه (۱۱۔اکتوبر) زه د الله پاک په فضل سره د اوږدې زمانې د بند نه خلاص شوم نو په ډیر کم تعداد کښې یو څو نسخې باقی وې۔ دجیل او دبند نه د خلاصیدو نه پس ما بیا خپله تعلیمی سلسله جاری او ساتله۔ د الله په فضل سره ما په جیل کښې قرآن کریم هم حفظ کړې وو نو دکتابونو سره سره ما د قرآن کریم دور هم کولو بیا مې ددې شرحې لفظی تصحیح شروع کړه او حتی المقدور کوشش مې اوکړو چې په دې کښې څه غلطې پاتې نه شې او دا دے چه دویم ځل اشاعت ته مې تیاره کړه۔

دا به ډیره ناسپاسی وی چې زه اول دخپل والد گرامی ذکر په دې موقع ونکړم کوم چې هغوی زه د علم دین د زدکړې د پاره وقف کړیم او همدا رنګه د بعضو ملګرو او ورونړو ذکر په دے موقع مناسب بولم چې کومو زما د تعلیم اوتربیت او همدارنګه د دې شرحې باره کښې په څه توګه معاونت کړې دے لکه زما مشر ورور حضرت مولانا ابو فرید عبدالرحیم صاحب کوم چې هغوی زما د تعلیم باره کښې پوره سرپرستی کړیده او زما کشر ورور مولوی محمد یعقوب نیازی حقانی چه هغوی زما د بند په ورځو کښې د باقی مانده شرحې تکمیل اوکړو همدارنګه زما مشر ورور حاجی محمد نعیم خان صاحب چې هغوی ماسره په دې کښې مالی مرسته اوکړه او زما نزدې ملګری مشفق استاذ مولانا نور الهادی ابراهیمی چې دوئی ماسره د چاپ کیدو مرحله کښې ډیره منډې تړې او هلې ځلې اوکړلې ۔ دالله جل شانه دې دوی ټولو ته اجر عظیم ورکړی آمین۔

زه په پای کښې ټولو لستونکو ته خواست کوم چې انسان ضعیف دې لکه د باری تعالی ارشاد دے "خلق الانسان ضعیفا" نو که پدې شرحه کښې څه غلطې وی۔ نو هغه به زما کمزوری وی او باید د هغې نسبت ماته اوشی نه چې استاذ محترم ته او بیا مادې په هغې غلطې باندې آګاه کړ۔ واجرکم علی الله.

مولانا عبدالرحمن حقانی نیازی

پیش لفظ

استاذالعلماء شیخ الحدیث السید شیر علی شاه المدنی الأستاذ بدارالعلوم الحقانیة اکوره ختك

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله وکفی وسلامٌ علی عباده الّذین اصطفی ،

أما بعد، دَ نن نه څو کاله وړاندے په دارالعلوم حقانیة کښ دَ یو څو طالبانو په مسلسل اصرار او مطالباتو سره ما د اصول الشاشی تدریس شروع کړو ، طالبانو کښې بعضے کسان د کالج هم وو ، د هغوئ دا خوا هش وو چه کتاب په ډیر عام فهمه انداز کښ وویل شی تو څما پوره کوشش وو چه کتاب په ډیر اسانه طریقه طالبان زده کړی او د ډیر قِیل او قُلنا نه په کښ کار وانغستے شی ، څمونږ خوږ او قابل زوړ مولانا عبدالرحمن حقانی نیازی دا درس ریکارډ کولو او بیا ئي په ډیر محنت په کمپیوټر اولیکلو او ما ته ئي دَ نظر ثانی لپاره وړاندی کړو، ما پرِ نظر ثانی اوکړو ، اوس ئي دَ چاپ لپاره وړاندے کوی، إن شاءالله تعالی دَ اصول فقه دَ مبتدی طالبانو لپاره به یوه عِلمی تحفه وی، الله تعالی دِ محترم مولوی صاحب عبدالرحمن ته ددے علمی خدماتو صله په دارینو کښ نصیب کړی او دَ دین طالبانو ته ترِ د استفادے توفیق ورکړی ،

(این دعا از من و از جمله جهان آمین باد)

وَصلّی الله تعالٰی علی أشرف رُسله وخاتم أنبیائه وعلی آله وأصحابه أجمعین الطیبین الطاهرین، آمین ثم آمین .

شیر علی شاه الاستاذ بدارالعلوم حقانیة (۳ ذوالقعده ۱٤۲٦ھ)

شیر علی شاه
۱٤۲٩/۱۱/۲

تقــــريـــــظ

فضيلة الشيخ حافظ محمد انوار الحق استاذ الحديث ونائب مهتمم دار العلوم الحقانية

بسم الله الرحمن الرحيم

دینی علومُ کښې علم اصول فقه ته خصوصي او امتيازي رتبه حاصله ده ، ددې په ذريعې سره د قران او سنت نه د مسائلُ إستنباط او إستخراج ډير په صحيحِ طريقه کيدئ شی ، الحمد لله ډير اهم کتابو نه په دې فن کښې ليکل شويدی او د علوم دينيه عاشقان ترينه فيض حاصلوی خو دې فن کښې کتاب اصول الشاشی څومره جامع او مکمل دی دا ددې کتاب خپل خصوصيت دې، ددې جامعيت د وجې دا کتاب د اصول فقه نورو کتبُ د پاره د متن حيثيت لری، د اصول الشاشی په مختلفو لغاتُ کښې تراجم او شروح شويدی، دا موجوده ذخيره چه په نوم د"ماقال استاذی عی اصول الشاشی" د استاذ العلماء شيخ الحديث حضرت مولانا سيد شير علی شاه صاحب د إفاداتُ مجموعه ده، د حضرت الشيخ د علمی کمالاتُ او فيوضاتُ باندی د علماء ټول طبقې معترفه دی، د ترمذی او بخاری د تدريس سره سره ني يو کال جامعه حقانيه کښې په خپل زوق او شوق سره د اصول الشاشی طلباء ته ددې کتاب درس ورکولو، او محترم مولوی عبد الرحمن رحمانی او مولوی محمد يعقوب حقانی ډير په عَرَق رِيزِی سره د حضرت الشيخ بيان شوي نکات او تشريحات جمع کولو نه وروستو د استاذ محترم خدمت کښې پيش که او د هغوی دَ نظر ثانی او د تصويب نه پس ني دا مجموعه کتابی شکل کښې مرتب کړه ، ددې کتاب د اهميت اندازه د کوم شخصيت چه إفادات دی د هغه نه ظاهر کيږی خو ددې جمع کونکو (مولوی عبد الرحمن او مولوی محمد يعقوب) شاګردانو ستائش نه کول به ډير زياتئ وی څکه چه هغوی يو لويه زمانه ددې جمع کولو کښې ډير کوششونه کړی دی، دا إفادات په پښتو ژبه کښې دی خو پښتو لغت باندِ مشتمله يوه لويه خطه به إنشاء الله ډير په فايده منه طريقه ددې نه مستفيد کيږی ، ربُّ العزت دِ دَ حضرت الشيخ فيوضات د مزيدُ برکاتُ نه ما لا مال کړی ، او د مولوی عبد الرحمن رحمانی او مولوی محمد يعقوب حقانی مساعی دِ الله په خپل دربار کښې قبول کړی ،

استاذ الحديث مولانا محمد انوار الحق (۳ / ۱۲/۲۰۰۵ م)

تقـــريـــــــظ

شيخ الحديث والقران حضرت مولانا عبد الحليم الديروى الاستاذ
بالجامعة الحقانية اكوره ختك
الحمد لأهله والصلوة على اهلها

أما بعد، كتاب ما " ماقال استاذی علی اصول الشاشی " د څو مقاماتو نه وليدلو، الحمد لله ډير مفيد او د طالب علمانو لپاره ډير اهم او ګټور مِ محسوس کړو، اصول الشاشی د اصول فقه په کتابونو کښې ډير اهم او ښکلے کتاب دے مبتديانو ته په ډير اسان طريقے سره لوستل پکار دے، الحمد لِلّٰه حضرت الشيخ ډاکټر سيد شير علی شاه صاحب اسان لوستلو سره سره ئې ډير عجائبات بيان کړی دِی او محترم رور مولانا عبد الرحمن صاحب بعينه د استاذ محترم په ژبه کښې محفوظ کړی دی او اوس ئې په حقے طريقے سره طالبانو ته وړاندے کوی، الله تعالٰی دے جمع کونکے ته اجر ورکړے او د طالبانو لپاره دے د خير ذريعه وګرځوے.

آمين

مولانا عبد الحليم ديروی

الأستا ذبالجامعة الحقانيه اکوړه ختک (نو شهره)

نقــوش ابتــدائـيه

بسم الله الرحمن الرحيم

ذ الله تعالى د پاره حمد او شكر او په شاه د مرسلانو لكهونه او كرورونه درود وسلام ، چه د محترمو كتونكو مخے ته دا ذ شيخ التفسير والحديث د علومو او فنونو ماهر استاذ د تقرير او تحرير شهسوار مولانا السيد شير علي شاه المدني حفظه الله تعالى علمي او درسي افادات دي ، دا ذ كلونو كلدسته نايابه تحفه اصولي نسخه د بيان محتاجه نه ده دا ځكه چه دا د شيخ صاحب د علم او تحقيق نچوړ دے چه د هغي په پاك افغان و هند كښے پواځې نه بلكه په اسلامي او عالمي دنيا كښے چرچه ده او جامعه حقانيه په روښانه او شادابه ده ، د هر انسان ذوق او مزاج جدا جدا دي په زركونو طلباء كرامو كښے بعض طلباء د خپلو استاذانو هر لفظ او اداء هره نكته ، لطيفه ، ځان سره محفوظه ساتي چه داد ذهين فطين محنتي شاګرد د علمي قابليت او قدر شناسے علامه او خوش قسمتي ده، په دغه طلباء كرامو كښے سر فهرست طالب العلم مولانا عبدالرحمن حقاني نيازئ هم دے ، چه د خپل استاذ نه ني د علم اصول الفقه مشهور كتاب اصول الشاشي چه په دغه فن كښے د فتاوي حيثيت لرى ضبط او محفوظ كړو ، دا كتاب د استاذ محترم زير تدريس نه ؤو ليكن د كال ٢٠٠٣ د درجه ثالثه بي انتهاء خوش قسمته طلباءُ ښځ راوبنں شو چه د سند حديث جلوه افروز استاذ ورته د اصول الشاشي درس وركولو اوعلمي عجائب ، غرائب ، لطائف، اونوادرات به ني ورته بيانول، په خپلو سترګو م د شائقينو د درس هجوم ليدلے ؤو چه په درسګاه كښے د ځاے د نشتوالي په وجه باهر د درسګاه په دروازه كښے ناست او كړكو ته ولاړ ؤو ، ددوره حديث د طلباء كرامو نه علاوه به د جامعه بعض اساتذه چه ذ ورو درجو مدرسين ؤو د استفادے د پاره په درس كښے شريكيدل چه خپله علمي تنده ماته كړى ، د استاذ محترم ددرس انداز صرف هغه كس كولى شى چه د هغوى مبارك درس ني بذات خود اوريدلى وى او يا ني دهغوى تحريرى او علمي افادات مطالعه كړى وى ، دا شرحه چه په علم اصول فقه كښے يو عظيم الشانه اضافه وه د محترم مرتب سره محفوظه وه د ملګرو او استاذانو په بار بار اصرار باندے منظر عام ته د راوتلو كوشش وكړے شو چه استاذ او طالب د اصولو په فايده واخلى ،

په دی کتاب کښې د ځان نه اضافات د نورو شرحو نه حاشئے رد و بدل ندی شوی بلکه کوم اثر ناك طرز خالسته انداز او عام فهم اوفصیحه پښتو ژبه چه استاذ محترم اختیار کړیده هم هغه نقل کړئ شویده ، او د زیری خبر دا هم دے چه هغوی مبارك په نظر ثانی کړیده او منظر عام ته په راوتلو ئي د خوشحالے اظهار یواځې هغوی نه بلکه د جامعه حقانیه ټولو شیوخو کړیدی چه تاسو ته به دهغوی دتقریظاتو نه معلوم شی ، پدی شرحه کښې د معاون په حیثیت سره فاضل حقانیه مولانا محمد یعقوب نیازی(چه دمرتب برادر محترم دے) ډیر محنت او کوشش کړیدی ، الله تعالی دِه دا شرحه په خپله بارګاه کښې قبوله او منظوره کړی او د مرتبینو لپاره دِه د نجات ذریعه وګرځوی .

آمین ثم آمین

محرر. حافظ محمد رضا حقانی المتخصص فی الفقه والإفتاء بالجامعة الحقانية

بسمِ اللّٰهِ الرّحمٰنِ الرّحِيْمِ

د اصول فقه تعریف

اصول مضاف دی الفقه ته او دا مرکب اضافي دی، په مرکب اضافي کښې ضروري وي چه دمضاف جدا تعريف اوشي اود مضاف اليه جدا تعريف اوشي، اصول جمع داصل ده او اصل په لغت کښې ما يُبتنى عليه الشئ ته وائي معنى داچه په هغه باندې د يوبل شي بناء شوی وي لکه جرړی چه په هغوئ باندې د ونی بناء شوی وي يا لکه اصل العمارة په معنى د بنياد خکه په هغه باندې ديوالونه ولاړ وي، لکه څرنګه چه اللّٰه تعالى دکلمې طيبې مثال بيانوي ﴿ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴾ (ابراهيم/ الاية: ٢٤) يعني لکه څرنګه چه دونی هغه جرړی لاندې زمکه کښې مظبوطې اوکلکې خخې وي او خرانګې ئې بره اوچتې وي نو د کلمې طيبې هغه جرړی هم دمؤمن په زړه کښې خخې وي او د هغې خرانګې چه اعمال دي لکه لمونځ روژه وغيره هغه بره خيږي٠او اصل په عرف دعلماء کښې په معنى د راجح، قانون او دليل سره راځي، مثال د قانون لکه كل فاعل مرفوعٌ . او علماء وائي والاصل فيه يعني الراجح فيه . نو د اصول الفقه معنى دی دلائل الفقه٠ فقه په لغت کښې فهم ته وائي، او په اصطلاح کښې (العلم بالأحكام الشرعية العملية الثابتة بالادلة التفصلية)بعضې علماء وائي چه فقه (معرفة النفس مالها وما عليها عملاً) ته وائي، او دا تعريف صاحب د توضيح تلويح هم کړئ دی لکن عام علماء هغه اول تعريف کوي٠احکام په دوه قسمه دي اول . احکام عملي لکه لمونځ روژه حج وغيره٠ دوېم . احکام اعتقادي چه د هغه نه بحث په فقه اکبر، شرح عقيدة الطحاوية او شرح العقائد النسفي او خيالي کښې کيږي٠او چه کله اصول الفقه مونږ د يو علم لپاره نوم کيښوده نو دا علم دی (بالادلة الشرعية المثبتة للاحكام الشرعية)٠اوبل تعريف د اصول فقه دی په داسې شان سره چه داصول او د فقه تعريف په يو ځائ وشي (اصول الفقه علم بالقواعد يا علم بالاصول التى يتوسل بها إلى استنباط المسائل الفقهية من ادلتها التفصلية) موضوع داصول فقه ادلة اربعة دی يا ادلة شرعية دی(الكتاب والسنة والاجماع والقياس من حيث كيف استنبط منها الاحكام)يعنى اصول فقه کښېددی څلورو نه بحث کيږی او دا دقرآن نه ثابت دی لکه اللّٰه تعالى

فرمائي﴿ يَاأَيُّهَاالَّذِيْنَ آمَنُوا أَطِيْعُوا اللهَ وَأَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَأُولِي الأَمْرِ مِنْكُمْ ﴾ (النساء/ الآية ٥٩) د أُولي الأمر نه مراد علماء مجتهدين فقهاء او اصولين دي يا د اولي الأمر نه مراد (من له ولاية شرعية) او مختاره قول دعلماؤ دا دئ چه موضوع د اصول فقه ادلة او احكام دواړه دي ادلة من حيث انها مثبتات (بالكسر) اواحكام من حيث انها مثبتات (بالفتح)٠ د اصول فقه زده كول په علماؤ واجب او فرض دي ځكه چه ددى په وجه په يو عالم كښى د استنباط ماده پيداشي هغه بيا ډيرى مسئلى دخپل اجتهادي قوت په بناء باندى مستنبط كوي ځكه چه مسائل خو لا تُعد او لا تحصى دي په هر دور او وخت كښى چه نوى مسئلى پيداشي او بيا علماء هغه مسئلى چه د هغوئ حكم ظاهر نوي لكن د اشتراك علت له وجى نه دا قياس كړي په هغه مسائلو باندى چه هغه په قرآن او حديث كښى ذكر وي ديته قياس وائي٠ لكه الله تعالى فرمائي ﴿ فإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِيْ شَيْئٍ فَرُدُّوْهُ إِلَى اللهِ وَالرَّسُوْلِ ﴾ (النساء، ٥٩) كه ستاسو په يو شي كښى تنازع راغله نو الله پاك ته ئي مخامخ كړئ يعنى په قرآن كښى ئي معلوم كړئ او كه پيغمبر ﷺ موجود وي د هغه نه تپوس وكړئ اوكه هغه نوي نو د هغه په احاديثو كښى ئي معلوم كړئ٠ لكه چه پيغمبرﷺ حضرت معاذ بن جبل رضي‌الله عنه يمن ته ليږلو او رسول الله ﷺ ورته اوويل زه تا داسى يو قوم ته ليږم چه په هغوئ كښى اهل كتاب هم موجود دي نو ته به فيصلي په څه كوى ؟ حضرت معاذ ورته اوويل زه به په قرآن مجيد باندى فيصلي كوم٠ پيغمبر ﷺ ورته وويل كه يوه خبره دى په قرآن كښى پيدا نكړه نو بيا به په څه فيصله كوى ؟حضرت معاذ(رض) جواب وركړو ستا په احاديثو به فيصله كوم نو بيا پيغمبرﷺ ورته وويل كه زما په احاديثو كښى پيدا نشوه ؟حضرت معاذبن جبل ورته اوويل (اجتهد بالراى) نوپيغمبر ﷺ ډير خوشحاله شو او دحضرت معاذ په سينه ئى لاس كيښود او شكريه ئى ادا كړه چه (الحمدلله الذى وفق رسول رسول الله) شكر دى چه الله تعالى زما دى قاصد ته دښو جوابونو الهام وكړو، اولني رسول نه مراد حضرت معاذ دى اودويم رسول نه رسول الله ﷺ مراد دى ٠ قاصد باندى هم د رسول اطلاق كيږي نو ددى څخه اجتهاد معلوم شو٠ نو كه ديو تن خبره وي قياس ، او كه زيات كسان په يوه خبره جمع شوي وي نو هغى ته اجماع ويل كيږى ، او اجماع هم په قرآن ثابته ده لكه

الله پاك فرمائی ﴿ يَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيْلِ الْمُؤْمِنِيْنَ نُوَلِّهٖ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهٖ جَهَنَّمَ وَسَآءَتْ مَصِيْرًا ﴾ (النساء، ١١٥)ددی نه اجماع ثابتيږي شبير احمد عثماني رحمه الله تعالى داصول الشاشي په حاشية كښې فرمائي چه داجماع منكر كافر دئ ځكه چه دمسلمانانو داجماع نه كه يوسړئ انكار كوي نو الله تعالى دهغه په حق كښې فرمائي (نوله ماتولى) يعني وابه ئې ړوه كوم طرف ته ئې چه خوخه وي يعنى كافر به ئې مر كړو (ونصله جهنم) نو اجماع او قياس دواړه من حجج الشرعة دي.

<u>غرض داصول فقه</u> تحصيل ملكة الاستنباط للاحكام الشرعية عن ادلتها الاربعة٠ يعنى چه په يو انسان كښې ملكه داستنباط پيداشي اوپه هغى سره بيا دقرآن اوحديث نه استنباط كولى شي <u>دعلم اصول فقه اهميت اوكتابونه</u> دا علم من اهم العلوم نه دئ په دې علم كښې اول كتاب امام محمد او امام ابو يوسف ليكلئ دئ لكن دهغوئ كتابونه هغه وخت كښې ضائع شو اومنقول شوي ندي ٠د امام محمد او امام ابو يوسف له كتابونو نه معلوميږي چه هغوئ پدى فن كښې زيات كتابونه ليكلي وه ٠وروسى داامام الشافعي صاحب كتاب دى (الرسالة) كوم چه په قوانينو داصول فقه باندى مشتمل دئ ، اوبل داامام شافعي صاحب كتاب الام طبعه شوى دى اوموجود دئ٠ وروسى په اصول فقه كښې عيسى بن ابان كتاب ليكلى دى كوم چه په كال ٢٢٠ هجري كښې وفات دى بيا وروسى دعلي بن موسى القمى كتاب دى داپه ٣٠٥ هجري كښې وفات دى بياوروسى داصول الشاشى ملا كتاب دى (اصول الشاشى) اصول الشاشى داصول فقه اولنى كتاب دى لكن داصول الشاشى دملا په باره كښې دعلماء اختلاف دى٠المكتبة الاظهرية يوكتاب دى او په هغه كښې دمكتبة اظهرية دمشق دتمامو كتابونو نومونه دي نومكتبة اظهرية په دوهم جلد پينځمه صفحه كښې ليكى چه داصول الشاشي مصنف اسحاق بن ابراهيم الخراسانى الشاشى دى او كنيت ئې ابويعقوب دئ٠ شاش دسيحون ددرياب په غاړه يوكلى دى اودى دهغه ځائ اوسيدونكى دى اوبيا وروسته دهغه ځائ نه مصر ته لاړو اوپه مصر كښې ديو كلى قاضي شو او دا كتاب (اصول الشاشى) ئې په دى كلي كښې ليكلى دى او په كال ٣٢٥ هجري كښې وفات شو اود مكتبة اظهرية ددى قول تائيد الاعلام لخيرالدين زيركلى او الجواهرالمضينه كوم چه داحنافو لوى علماء

شماري په دی کتاب کښی هغه هم په دوهم جلد ۱۳٦ صفحه کښی بیانوي چه داصول الشاشی مصنف ابویعقوب اسحاق بن ابراهیم الخراسانی الشاشی دی اودا خبره معجم المؤلفین چه درضا کحاله کتاب دی هغه هم په دوهم جلد ۲۲٦ صفحه کښی بیانوي ٠ اوبعضی علماء وائی چه داصول الشاشی مصنف احمد بن محمد بن اسحاق ابوعلی الشاشی وه اونظام الدین دهغه لقب وه او ډیرو علماؤ ددی خبری تائید هم کړیدی لکه بعضی علماء په کشف الظنون باندی حواله ورکوي اوبعضی علماء وائی چه داصول الشاشی مصنف بدرالدین الشاشی الشیروانی دی او وائی چه پیدائش ئی په کال ۷٥٤ هجري کښی شوی اوپه ۸٥٤ هجري کښی وفات دی خو دحضرت شیخ صاحب(المدنی) په نظرمعتبر قول دمعجم المؤلفین اود الاعلام لخیرالدین زیرکلی معلومیږی ځکه هغوی ډیر محقیقن او روستنی علماء وه او هغوی به دیوب خبری پوره جرړی معلومولی٠ او بیا داصول الشاشی دمصنف دکتاب نه وروسته په اصول فقه کښی ابو منصور ماتریدی کتاب لیکلی دی او هغه په کال ۳۳۳هجري کښی وفات دی بیا ورپسی دعلامه کرخي کتاب دی اصول کرخي ورته وائی اودا چاپ شوي هم دي دی په کال۳٤٠هجري کښی وفات دی بیا ورپسی دابوبکر جصاص اصول دي هغه په کال۳۷٠هجري کښی وفات شوئ دی ډیر لوی عالم اوکلك حنفی وه دده تفسیر صرف دقرآن کریم داحکامو باره کښی دی احکام القرآن ورته وائی دا د احنافو په تفاسیرو کښی کلك او عمده تفسیر دی٠ بیا ورپسی د ابو زید دبوسی کتاب دی دی په سن ٤۳٠هجري کښی وفات دی٠ بیاورپسی دبزدوي کتاب دی هغه ته اصول بزدوي وائی هغه په سن ٤۸۲هجري کښی وفات دی٠ او بیا ورپسی دسرخسي کتاب دی اصول سرخسی ورته وائی سرخسی په ٤۹٠هجري کښی وفات دی ، اوبیا ورپسی دسمرقندی کتاب دی هغه ته اصول سمرقندی وائیسمرقندی په کال٥٤٠ هجري کښی وفات دی ٠بیا د هغه نه وروسته دتوضیح ملا صدر الشریعة دی هغه کتاب لیکلی دی٠بیاورپسی ابن همام کوم چه د فتح القدیر مصنف اود هدایه شارح دی هغه په اصول فقه کښی التحریر په نوم باندی کتاب ولیکه او د هغه نه وروسته علامه النسفی منار ولیکه کوم چه د نورالانوار متن دی٠ بیا د حسامی ملا کتاب ولیکه المنتخب للحسامی

نومیږي. بیاورپسې‌دهندوستان برجسته عالم محب الله بهاری مسلم الثبوت ولیکه چا چه سلم العلوم لیکلئ دی او داسې نور زیات کتابونه په فن داصول فقه کښې شته، دا مذکوره کتابونه خو صرف داحنافو دي همدارنکه شوافعو حنابلو او موالکو هم زیات کتابونه لیکلی دی او شته دي نو ددی وجهې نه اصول الفقه من اهم العلوم دی.

بسم الله الرحمن الرحیم

په بسم الله کښې ډیر تفصیلات په نورو کتابونو کښې شته، دلته دومره یاد لرل پکار دی چه با جار او اسم مجرور دی او هر جار مجرور ته په اصطلاح د نحاتو کښې ظرف وائی او ظرف په دوه قسمه دی ۱. ظرف لغوه ۲. ظرف مستقر. ظرف مستقر دیته وائی چه متعلق ئی مقدروي ،او ظرف لغوه دیته وائی چه متعلق ئې په کلام کښې مذکور وي. لکه مررت بزید با جار زید مجرور جارسره دمجرور متعلق دی په مررت پورې ، نو دلته په بسم الله کښې ظرف مستقر دی اومتعلق ورته مقدر را اوباسو (أبتدء) یا (ابتداي) نو داسې به شي أبتدء بسم الله الرحمن الرحیم یعنی شروع کوم په نامه دالله چه رحیم او رحمن دی. او دا هم واضحه ده چه اسم دسمو نه دی که دوسم نه دی. او الله (علم لواجب الوجود المستجمع لجمیع الصفات الکمالیة المنزه عن الزوال والنقصان). او الرحمن الرحیم دواړه دمبالغی صیغی دي او باب ئی رَحِمَ یَرْحَمُ سَمِعَ یَسْمَعُ دی. **الحمدلله** تمام تعریفونه ثابت دي الله تعالی لره په الحمد کښې الف لام استغراقی دی په الف لام استغراقی کښې اشاره کیږی افرادو ته او الف لام جنسي کښې اشاره کیږی ماهیت ته دلته هر فرد دافرادو دحمد ثابت دی الله تعالی لره برابره خبره ده چه دا ثبوت دحمد الله تعالی ته بالذات وي اوکه بالواسطه وي،دبالذات ثبوت مثال لکه الحمدلله دلته کښې حمد الله تعالی ته بالذات ثابت دی او دثبوت بالواسطه مثال لکه یوسړئ ووائی چه زید ډیر ښائسته دی په ظاهره د زید تعریف اوشو لکن حقیقت کښې دالله تعالی تعریف دی له دی وجهې نه چه د زید خالق الله تعالی دی او الله تعالی ښائسته دی ځکه چه دمصنوع تعریف په حقیقت کښې دصانع تعریف وي یالکه یوسړی دګل او دبلبل تعریف کوي دا هم په اصل کښې دالله تعالی تعریف دی

ددى وجى نه دشيخ الهند په ترجمه كښى دا اشعار ذكر شويدي. شعر.

حمدرا باتو نسبتي‌است درست : بر درِهر كه رفت بردرِ تست

مطلب داچه خدايه دحمد نسبت تاته مناسب دى يعنى يو سړى كه دهر چا در ته ولاړوي خدايه په حقيقت كښى ستا در ته ولاړ دئ كه يو سړى چاته څه وركړي دا په حقيقت كښى الله پاك وركړيدي ځكه كه الله تعالى هغه وركونكي ته څه نواى وركړي نوده به بل چاته څه وركړي وه. او يا به په الحمد كښى الف لام جنسى شي نو معنى به داشي چى جنس حمد دجنس حامد نه په جنس زمان اومكان كښى ثابت دي الله تعالى لره. او يا به الف لام په الحمد كښى عهد خارجي شي الف لام عهد خارجي ديته وائى چه هغه سره اشاره شوى وي يو معهود ته چه هغه متكلم او مخاطب ته معلوم وي نو بناء په الف لام عهد خارجي به معنى دا شئ چه فرد كامل دحمد ثابت دى‌الله تعالى لره چه هغه فردكامل حمدباري تعالى په خپل ځان باندى كما اشيراليه فى قوله عليه السلام (لا أحصى ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسكَ) او الف لام عهد ذهنى نه صحيح كيږى ځكه عهد ذهني په قوت دنكرى كښى وي او الحمد مبتدا واقعه شويده او اصل په مبتدا كښى تعريف دى .حمد په لغت كښى ستودن ته وائى په معنى د ستاينى او په اصطلاح كښى (هو الثناء باللسان على الجميل الاختياري) يعنى دچا ثناء ويل دهغه كار دوجى نه كوم چه دانسان په اختياركښى وي لكه حمدت زيداً بانه عالم نو علم په اختيار دزيد كښى دى او ثناء كول دچا په داسى صفت سره چه هغه د چا په اختيار كښى نوي نو هغى ته مدحه وائى ، مثال لكه مدحت زيداً بانه جميل الوجه ،جمال يعنى ښائست دانسان په قدرت كښى ندى ځكه چه خلقيت دانسان په اختياركښى ندى كه خلقيت دانسان په قدرت اواختياركښى واى نو بياخو به يو انسان هم قبيح الوجه نه وائى. او دمدحى په باره كښى عرب واى . مدحت اللؤلو على صفانها. ما دملغلرى مدحه وكړه ځكه هغه ډيره صفا او ستره ده صفاوالئ اوستره والئ دملغلرې په اختيار كښى ندى ځكه ئى ورته مدحه وويل ، اوبل داچه دحمد په مقابل كښى ذم راځي او دمدحه په مقابل كښى هجوه راځي لكه مونږ وايو پلانى دپلانى‌بادشاد هجوه وكړه او يا لكه محمد معنى داچه حمد كړى شوئ مذمم معنى دا چه مذمت كړ.

شوی نو دمحمد په مقابل کښې مذمم راځي او د ممدوح په مقابل کښې مهجوء راځي دحمدداصطلاحی تعریف نه مونږ ته معلومه شوه چې حمد د هغه ځا کیږي چه هغه سره د هغه شي اختیار وي په کوم شي کښې چه مونږ د هغه حمد بیانوه. نو الله تعالی مختارکل دی ځکه الله تعالی په قرآن کښې فرمائي ﴿ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَايَشَآءُ وَيَخْتَارُ ﴾ (القصص/ ٦٨) پدی تمامو کائناتو کښې چه الله پاك څومره تصرفات کوي دا دالله تعالی په اختیار کښې دي. حمد په اعتبار دمورد سره خاص دی چه هغه ژبه ده یعنی‌خاص په ژبې سره حمدویل کیږي اوپه اعتباردمتعلق سره عام دی چه په مقابله دنعمت کښې وي اوکه په مقابله دنعمت کښې نوي اوشکر دحمد مقابل دی ځکه شکر وائی (تعظیم المنعم لکونه منعماً سواء کان باللسان او بالجنان او باالارکان) یعنی دشکر مورد عام دی که په ژبه سره وي اوکه په زړه سره وي او که په ارکانو سره وي اومتعلق ئی خاص دی یعنی شکر به په مقابله دنعمت او احسان کښې وي او شکر دمنعم په دی مذکوره دری واړو سره صحیح دی لکه شاعر وائی.

أفادتكم النعماء مني ثلاثة . يدي ولساني والضميرالمحجبا .

لکه یو سړی خپل منعم یا محسن ته وائی چه په احساناتو یا په نعمتونو دی رانه دری شیان واخستنه مطلب داچه په ژبه ستاشکر ادا کوم لاسونه می هم درته په تندي اینبی او زړه می هم ستاعظمت کوي او دشکر په مقابله کښې کفران راځي لکه امام بخاری باب لګولئ دی په بخاری کښې (باب کفردون کفر) اودکفر لپاره خپل مراتب دي ، یو خو هغه اصطلاحی کافر دی لکه څوك چه الله اود هغه رسولﷺ اودالله کتاب (قرآن) نه منی. اوبل کفران په معنی د ناشکري سره راځی لکه کفران العشیر، رسول اللهﷺ یو ځل داختر په ورځ سړیو صحابه کرامو ته تقریر وکړو اوبیا ئی ښځو ته تقریر وکړو او ورته وي فرمائل(یامعشرالنساء تصدقْنَ واکثِرْنَ الاستغفار فاني رایتکن اکثرا هل النار فقالت إمراة منهن جزلة ومالنا یارسول الله اکثراهل النار قال تکثرن اللعن وتکفرن العشیر) (رواه مسلم جلد اول صفحه ٦٠ باب بیان نقصان الایمان بنقص الطاعات) ای بیبیانو ډیرخیراتونه اوډیر استغفارکوئ ځکه زه اکثره ښځې په جهنم کښې ګورم نو یوي ښځې تپوس وکړو چه یا رسول الله څه وجه ده چه مونږ

اكثره داهل النار خخه يو؟ رسول الله ﷺ ورته په جواب کښې وفرمائل ځکه تاسو ډير لعنت وايئ اوخپلو خاوندانو ناشکري کوئ. الذی هنه الله لره اعلى منزلة المؤمنين چه هغه پورته کړيده درجه اومنزلة دمؤمنانو بکريم خطابه په خپل مبارك خطاب سره، دلته کښې ئی عام حمد پرېښود لکه الحمد لله رب العلمين کوم چه په سوره فاتحه کښې راغلی دی او يا داچه دنوروسلفو غوندی ئی ونه ويل او خاتته ئی نوی طريقه غوره کړه ديکښې اشاره ده دی خبرئ ته چه لکه څرنگه الله تعالى په خپلو بندگانو باندی خپل نعمتونه متجدد نازلوي نود الله تعالى حمد هم جديد اونوی پکار دی. دکريم خطاب نه مراد دالله تعالى خپل مبارك خطاب دی لکه څرنگه چه الله تعالى په قرآن مجيد کښې مؤمنانو سره خطاب کوي﴿ يَاأَيُّهَاالَّذِيْنَ آمَنُوا﴾ دلته کښې الله تعالى خپلو بندگانو ته نِدا کوي اونِدا ديته وائی چه منادِی خپل منادیٰ خان ته متوجه کړي ځکه خوبه ابن مسعود اوحسن بصری ويل چه ديايها الذين امنوا خطاب نه وروسته مؤمن ته پکار دي چه دزړه غوږونه دالله حکم ته متوجه کړي ځکه الله (ج) ورسره خطاب کوي. اويا دالله تعالى بل خطاب له مؤمنانو سره ﴿ وَاللّٰهُ مَعَكُمْ ﴾ يا ﴿ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِيْنَ ﴾ ديته کريم خطاب وائی . اصل کښې بخطابه الکريم دی ، خطاب موصوف او کريم ئی صفت دی او ديته اضافة الصفة الى الموصوف وائی اوداسی ئی ونه ويل ځکه چه دلته کښې کريم مهتم بالشان دی او کريم والی اهميت لري کريم په ترکيب کښې صفت دی نو دائی مقدم کړو قصدا ځکه چه مهتم بالشان دی او نفس خطاب دمؤمنانو دمرتبې داوچتولو سبب نه دی له دی وجی نه چه نفس خطاب خو الله تعالى دکافرانو سره هم کړيدی لکه ﴿ يَاأَهْلَ الْكِتَابِ ﴾ يا ﴿ قُلْ يَاأَيُّهَاالْكَافِرُونَ ..الآية﴾ نو معلومه شوه چه نفس خطاب دليل د شرف نه دی بلکه کريم خطاب په شرف دلالت کوي نو ددی وجی نه ئی تعريف توصيفی بدل کړو او دهغه نه ئی مضاف اومضاف اليه (ترکيب اضافی) جوړ کړو او مقصود په کلام کښې مضاف وي او دلته کښې مضاف کريم دی نو کريم مقصود دی په خطاب کښې ، او بل داچه قصدا ئی بکريم خطابه ځکه وويل چه سجع نه برابريده او وريسی عبارت دی ورفع درجة العلمين بمعانی کتابه نوسجعی دبرابريدو لپاره ئی کريم مقدم کړو او دخطابه سره کتابه برابريدو نو ديته وائی رعاية السجع لکه په قرآن

کښې راځي. ﴿ طٰهٰ * مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰى * اِلاَّ تَذْكِرَةً لِّمَنْ يَّخْشٰى * تَنْزِيْلاً مِّمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ وَالسَّمٰوٰتِ الْعُلٰى * اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى *﴾ پکارخو داوه چه داسې نې ویلي وای چه استوی الرحمن على العرش ځکه چه استوی فعل دی اوفعل مقدم وي ، لیکن سره ددې خبرې چې فعل مقدم وي مقدم نې نکړو رعایتا لسجع ددې لپاره چه نورو ایاتونو سره نې سجع برابره شي، همدارنګه په حدیث شریف کښې هم راځي لکه رسول الله ﷺ فرمائي (اعطيت جوامع الكلم) يعنى رسول الله ﷺ فرمائي چه ماته جوامع الکلام راکړې شوې مرادترینه هغه حدیث دی چه الفاظ نې لګ اومعنی نې زیاته وي مثال لکه (البينة على المدعي واليمين على من انكر) ځومره لوئ او جوامع الکلام قانون دی. اصل کښې داسې وه (اعطيت بكلم الجوامع) الكلم موصوف دی او جوامع صفت دی اوصفت بدل شو ددې لپاره چې اصل اومقصود په کلام کښې هغه جامعیت دی نه نفس کلام ځکه نفس کلام خوهرڅوك کوي. ورفع درجة العلمين بمعانى كتابه او الله پاك دعلماء درجه په سبب دمعانيؤ دکتاب بلنده او اوچته کړه چه دوی دقرآن په معنی باندې پوهيږي اودلته کښې تخصیص بعد التعمیم دی اهتماماً لشان العلماء ځکه چه الله پاك دعلماء درجه په عامو مؤمنانو باندې اوچته کړه نو ځکه نې تخصیص بعد تعمیم وکړو لکه الله پاك فرمائي ﴿ يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ دَرَجٰتٍ ﴾ الآية١١ ،المجادلة) اوبالکه بل ایت کښې الله تعالى فرمائي ﴿ اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا ﴾ الآية٢٨ السورة فاطر.اوبالکه الله تعالى بل ځای کښې فرمائي ﴿ يٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴾ (١٧٩ /البقرة) علماؤ ته الله پاك خاص خطاب کوي. لکه څرنګه چه پدې ایت مبارکه کښې له وجې د اهتمام نه تخصیص بعد تعمیم شوی دی ﴿ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَرُسُلِهٖ وَجِبْرِيْلَ وَمِيْكٰلَ فَاِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ لِّلْكٰفِرِيْنَ *﴾ (الآية ٩٨/ البقرة) دلته کښې جبرائل او میکئل دواړه په ملایکه لفظ کښې شامل او داخل دي ، لیکن له وجې دی اهتمام د شان د جبرائل او مکائل نې دوباره مکرر ذکر کړل ، وخص المستنبطين او الله خاص وګرځول مجتهدين منهم ددیعلماء نه بمزيدالاصابة وثوابه په هغه ډیرحق رسیدو سره او په ثواب سره ، دلته کښې هم تخصیص بعد التعمیم دی ځکه المستنبطين په هغه علماء کښې شريك دي لیکن الله تعالى دوی

نو بیا ورته حق ته ورسیږی او صواب چیرته مستنبط که دی وجه دا، کړل مکرر بیا یوځل ډاجتهاد صِرف ورته بیا رسیږی وله ته حق او صواب صحیح اوکه دي اجره دوه یو هغه (طلب دی معنی استنبط د وائی ته مجتهد مستنبط او ده جمع مستنبط د مستنبطین. اجردی. استنباط راوویستی. به او نی نه خمکی د یعنی کړی طلب نی اوبه داچه معنی (نبط اُولی وَاِلَی الرَّسُوْلِ اِلَی رَدُّوْهُ (وَلَوْ کوي تعریف دمستنبطینو ج الله خکهٔ کاردی ډیرسخت خبره دا دوی چیرته که (النساء/۸۳.) الآیة ... مِنْهُمْ یَسْتَنْبِطُوْنَه الَّذِیْنَ لَعَلِمَهُ مِنْهُمْ الْاَمْرِ هغوی الامرچه اولی هغه وائی ویلي ته الامر اولی نی یا او وائی ویلی ته الله رسول نزول شانِ ایات ددی دی، (شرعیة ولایة له من) مراد نه الامر داولی شي کولیٔ استنباط چه کله هر کړه راټول زکات نه قبیلی پلانکیٔ د چه ولیږلو عامِل یو ﷺ الله رسول چه دادی وکړو فکر عامل نو پرقیدلی او وی ورسره توری وه راوتلی خلك نه کلی دهغه نو ورغلو هغه مرتد هغویٔ چه وویل نی ورته او راغلو ته ﷺ الله رسول واپس نو وزنی ما دوی ګنی چه چه وکړه انتظار خو ورشه ته چه وویل ته ولید بن خالد حضرت ﷺ الله رسول دي شوي اواز اذان د نه قبیلی هغی د نو ورغلل ته کلی نژدی هغوی چه کله هر او کنه راخی اذان عنه اللّٰهوليدرضی بن خالد پس نه هغه نو راغلو اواز اذان بل د پس وخت لږ څه راغلو مونږ چه وویل ورته هغوی راغلی خبر کیدو مرتد د خو ستاسو چه نیوویل ورته او ورغلو نو لپاره دجنګ نه قاصددی درسولﷺ چه وه ورغلي لپاره داستقبالیه ته صحابي هغه خو داخبره دویٔ چیرته که فرمائی پاك الله چه دادی مطلب کړو نازل ایات مذکوره پاك الله کولیٔ استنباط هغویٔ چه وائی رسولی ته کسانو هغو یائی. او وائی رسولی ته اللهﷺ رسول استقبالی ستابسو هغویٔ ندي شوي مرتد هغوی چه وایٔ ویلی خامخا ورته به هغویٔ نو شي دی تعریف دمجتهدینو مستنبطین او کوي پاك الله تعریف دمستنبطینو نوځکه وه راغلي ته په وي دی دخیرکثیر افاضه او **واصحابه النبی علی والصلوة** دي مجتهدین اربعة ائمة لکه دنبی دی ﷺ الله رسول مراد نه نبی . باندی ملګرو په اودهغه باندی عظیم کریم نبی نبي اوهر وي نبي رسول هر دی مطلق خصوص دعموم نسبت کنبی منځ په اودرسول اویا صحیفی نویٔ یا کتاب نویٔ لخوا پاك دالله سره دهغه چه وائی ته هغه نبی وي نه رسول

نوئ شریعت وي یا نه وي. رسول هغه ته وائی چه هغه سره نوئ کتاب اونوئ شریعت وي. پیغمبران ٣١٣ دي اوانبیاء یولك خلیرشت زره (١٢٤٠٠٠) دي. اصحابه نه مراد درسول اللهﷺ ملگري دي او اصحاب جمع دصحابی دی اوبعضی والی چی اصحاب جمع دصاحب دی دصاحب نه مراد دلته کښی (من صحب النبی علیه السلام) او اصحابی دی‌ته وائی چه (من رأی النبی علیه السلام ومات علی ایمانه) خو دلته کښی رؤیت عام دی چه بصري وي اوکه قلبي وي لکه عبدالله بن مکتوم او همدارنګه نورصحابه چه هغوی ړانده وه اگر چه دهغوئ رؤیت بصري نه وه لکن رؤیت قلبی پکښی وه. اودصحابی تعریف سره چه مات علی ایمانه دی هغه کسان خارج شول کوم چه ایمان ئی‌راوړی وه او بیامرتد شو لکه طعمه بن ابیرق هغه صحابی وه اوغلا ئی وکړه نو رسول اللهﷺ امر وکړو چه لاس ئی قطع شي نو هغه دشپی او تښتیدو او مرتد شو نو دا صحابی ندی ځکه چه اخره خاتمه ئی په کفر شوه. **والسلام علی أبی حنیفة واحبابه** سلام دی وي په امام ابو حنیفة صاحب او دهغه په ملگرو. دلته کښی اعتراض دی چه پیغمبر نه بغیر بل چا باندی سلام جائز دی اوکنه ؟ نو علماء ورته جواب کوي چی سلام او درود دواړه تبعاً جائز دي بغیر دپیغمبر نه په بل چا اصالتاً ناجائز دی ، دبالتبع مثال لکه صلی الله علیه وعلی اله واصحابه وذریته وازواجه او داجائز دی نو دلته په خطبه کښی تبعاً سلام راغلی دی اوبل داچه دلته په حمد کښی ئی امام ابو حنیفه صاحب قصداً ذکر کړو ځکه مصنف دلته کښی ثابتوي چه زه حنفی مسلك یم. او دأحبابه نه مراد دامام ابوحنیفه صاحب ملگري دي لکه محمد بن حسن الشیبانی امام ابو یوسف امام زفر اوداسی‌نور دهغه غټ غټ شاگردان دي. امام ابوحنیفه صاحب ته الله تعالی ډیر لوئ مقام اوعلم ورکړیدی په څلورو واړو امامانو کښی یواځی امام ابوحنیفه صاحب تابعي دی. امام ابوحنیفه صاحب په کال ٨٠ هجری کښی پیداشویدی او پدی وخت کښی درسول الله ﷺ بعضی صحابه موجود وه لکه ابو معاویه عبدالله بن ابی أوفی وهو آخر من مات فی کوفه من صحابة الرسولﷺ اوپدی وخت کښی امام ابو حنیفه صاحب شپږکلن وه ځکه چه دا صحابی په ٨٦ هجري کښی وفات شوی دی. مسئله دادی چه یوتحمل دی اوبل اداء تحمل دی مثلا لکه استاد سبق وائی او شاگرد ئی اوري دلته

کنبیٔ اوربدل یعنی تحمل هرخوك کولیٔ شي لکن اداء تحمل هرخوك نشي کولی یعنی بل
چا ته ئی نشی بیانولی نو علماء فرمالی چه صرف تحمل ماشوم چه پنځه کلن وي هم کولی
شي لکن اداء پری دبلوغ نه وروسته کولی شي . لکه محمودبن ربیع یوصحابی دی هغه
وائی چه زه پنځه کلن وم چه پیغمبر ﷺ زمونږ کورته راغلو اود بوقی څخه ئی اوبه
واخستی او زما په سر باندی ئی واچولی، اوداحدیث دی مذکوره صحابی دبلوغ نه وروسته
ذکر کړیدی سره ددی چه اوریدلی ئی په پنځه کلنیٔ کنبی وه او خالانکه امام ابو حنیفه
صاحب په شپږ کلنی کنبی وه چه ابو معاویه عبدالله بن ابی أوفی وفات شو اود حضرت
محمود بن ربیع داحدیث امام بخاري نقل کړیدی٠ اوبل داچه امام ابوحنیفه صاحب سهل
بن سعدالساعدي ئی هم لیدلی دی او هغه په ۹۱هجري کنبی وفات شویدی پدی وخت
کنبی امام ابو حنیفه صاحب یولس(۱۱) کلن وه٠ اوبل امام صاحب حضرت انس بن مالك
ئیٔ هم لیدلی دی ، وهو اخر من مات فی کوفة من اصحاب الرسولﷺ اوپدی وخت کنبی
امام ابوحنیفه صاحب دیارلس(۱۳) کلن وه څکه هغه یعنی انس بن مالك رض په ۹۳هجري
کنبی وفات شویدی همدارنګه جابر بن زیدازدی هم په ۹۳هجري کنبی وفات شوی دی
همدارنګه عبدالله بن جزءالزبیدی اوعبدالله بن انیس اوابوالطفیل عامر بن وائلة او واثلة
بن الاسقع داټول صحابه معمّرین دي د دویٔ سره دامام ابوحنیفه رحمةالله علیه ملاقاتونه
شوي دي نوددی وجی نه دامام ابوحنیفه صاحب تابعیت ثابت دی٠ **وبعد** پس دجملو
ثلاثة ونه (پس دبسملې . حمدلې. تصیلې نه) دا عطف دجملیٔفعلې دی په جمله فعلیه باندی
نو تقدیر دعبارت داسی شو أی أحمدُالله وأصلِّیْ وأسلّمُ وأقول بعدها، یادا جمله معترضه ده
فإن اصول الفقه أربعة دافا فصحیه ده أی إذا فرغتَ من الحمد والصلاة فإن أصول الفقه
اربعة څکه چه حکم شرعی به یا ثابت وي په وحی سره یابه په غیر وحی سره ،که ثابت وي
په وحی سره نو یا به وحی جلیوي یابه وحی خفی وي که جلی وي نو هغه کتاب الله دی
اوکه خفی وي نو هغه سنت دی اوکه غیر وحی وي نو یابه اجتهاد دټولو مجتهدینو وي یابه
اجتهاد دبعضو وي که دټولو وي نو اجماع ورنه قیاس دی٠اصول دفقهی څلور دي
دحیثیت دحجت نه ورنه په اعتبار ددات سره اصل یودی څکه چه داڅلور واړه یو دلیل ته

راجع دی ﴿ وَمَايَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْىٌ يُوْحٰى ﴾ (النجم /٤)کتاب الله له مراد قرآن پاك دی چه دهغه تقريباً پنځه سوه آیاتونه د احکاموباره کښی نازل شوی دي او سنت درسول الله ﷺ هم حجت دی ومانيطق عن الهوی ان هو الاوحی‌يوحی. گفته او گفته الله بود، واجماع الامة دامت اجماع هم حجت دی ﴿ وَمَنْ يُّشَاقِقِ الرَّسُوْلَ مِنْ بَعْدِ مَاتَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَسَبِيْلِ الْمُؤْمِنِيْنَ نُوَلِّهٖ مَاتَوَلّٰى وَنُصْلِهٖ جَهَنَّمَ وَسَآءَتْ مَصِيْرًا *﴾ (النساء /١١٥)علماء کرام ددی ايت نه د اجماع حجت والے ثابته وي د اجماع امت منکر کافر اوجهنمی دی. والقياس او قياس چه مستنبط وي داصول ثلاثه وونه الف لام په قياس کښی عهدی دی هغه قياس چه دکتاب الله اوسنتو په رنړا کښی وي فلابدمن البحث فی کل واحدمن هذه الاقسام پس ددی مذکوره څلورو واړو اصولو متعلق مفصل بحثونه ضروري دي ليُعلمَ بذلك طريق تخريج الاحكام ترڅو چه وپيژندل شی طريقه دتخريج داحکامو دمجتهد. البحث الاول فی کتاب الله تعالی اول بحث په کتاب الله کښی دی چه قرآن کريم تری مراد دی، کتاب دفعال په وزن باندی په معنی دمکتوب دی تمام اسمانی کتابونه کتاب الله دي لکن مطلق کتاب چه ذکر شي مراد ترينه قرآن مجيدوي ځکه قاعده دادی چه مطلق ذکرشي مراد ترينه فرد کامل وي او په اسمانی کتابونو کښی فرد کامل قرآن مجيد دی ځکه ټول اسمانی کتابونه منسوخ دي اوقرآن کريم تر أبدالآباد پوری قانون دی اود الله تعالی عظيم کتاب دی اودلته کښی دکتاب الله شل(٢٠) اقسام بيانيږي نو ددی وجی نه دلته معترض اعتراض کوي چه تقسيم دشی موقوف وي په تعريف دشي پوری اودلته ئی دکتاب الله تعريف ونکړو او تقسيم ئی ذکر کړو ؟ نو علماء ورته جواب ورکوي چه دکتاب الله تعريف چونکه معلوم وه نو ددی وجی نه ئی ونه کړواودکتاب الله تعريف دادی (الکتاب المنزل علی الرسول ﷺ المکتوب فی المصاحف المنقول عنه نقلاً متواتراً بلاشبهة). فصل فی الخاص والعام فصل دی په بيان دخاص اود عام کښی دلته کښی تقسيم دکتاب الله دی څلورو اقسامو ته په اعتبار ددلالت لفظ علی المعنی ، که دلالت دلفظ په معنی مفردی باندی‌وي نو خاص دی اوکه په معنی جمع يامعنی مرکبی باندی وي نوعام دی ،دلته کښی دمفرد نه مراد واحد دی او دجمع نه مراد ما فوق الواحد دی. فالخاص

لفظ پس خاص یو لفظ دی. دلته کښې نی د لفظ تکئ ددی لپاره راوړی چه خاص حقیقتاً صفت دلفظ دی او تبعاً صفت دمعنی دی ځکه چه یو لفظ خاص شي نو معنی هم خاصه شی. وضع چه دا لفظ وضعه کړی شوی وي. د وضع په قید سره مهملات خارج شول ځکه مهملات په معنی باندی دلالت نه کوي نه حقیقتاً او نه مجازاً لکه زید مید نو دمید هیڅ مطلب نشته. لمعنی معلوم لپاره دیوی معنی معلومی، دمعنی معلوم په لفظ سره مشترك خارج شو ځکه چه دمشترك معنی معلوم المراد نه وي لکه لفظ دعین په شپاړسو معنو باندی راځی نو مخاطب د عین لفظ ځخه یوه معنی نشی اخشتلی ترځو چه قرینه نوي ذکر شوی لکه عین په معنی دسرو زرو په معنی دچینی(چشمه) په معنی دجاسوس په معنی دلمر او داسی نورو معانیوسره راځي.اولمسمی معلوم او یا به دا لفظ وضعه کړی شوی وي لپاره دمسمی معلومی. دلته کښې په کلمه داو معترض اعتراض کوي چه تعریف او حدلپاره دوضاحت دمعرّف وي او کلمه دشك چه او دی داخو توضیح نه راولي بلکه ابهام راولی نو کلمه داو دلته په تعریف کښې مناسبه نده ؟ نو جواب دادی چه دلته کښې او دشك لپاره ندی بلکه دتقسیم لپاره دی یعنی عبارت به داسی شی چه دا خاص یو لفظ دی چه وضع شوی به وي لپاره دمعنی معلومي یا لپاره دمسمی معلومی، دمعنی نه مراد مالایقوم بنفسه ویقوم بالغیر دی، یعنی معنی هغی ته وائی چه هغه بنفسه نه قایمیږي بلکه په غیر پوری قائم وي لکه بیاض او سواد چه پخپله نه موجودیږی بلکه یابه په تورو وینتو تورموټر وغیره پوری قائم وي همدارنګه بیاض هم بنفسه نه قایمیږی بلکه په غیر پوری قائم وي.او مسمی معلوم هغی ته وائی چه هغه قائم بالذات وي. علی الانفراد په انفراد باندی. او دانفراد په قید سره بیامشترك خارج شو ځکه مشترك دزیاتو معنو لپاره وضع شوي وي همدارنګه عام هم تری خارج شو ځکه عام هم ګڼو کسانو او ګڼو معانیوته شاملیږی لکه لفظ دمسلمون ددنیا ټولو مسلمانو ته شامل دی نه یواځی یومسلمان ته. کقولنا فی تخصیص الفردزید لکه زمونږ قول په تخصیص دفرد کښې زید. توضیح المقام دادی چه خاص په دری قسمه دی اول . خاص الفرد دونم . خاص النوع درئم . خاص الجنس. ۱. تخصیص الفرد لکه :بد نو د زید اطلاق په واحد باندی کیږی اود زید سره پدی معنی کښې بل

هیخوك شریك نشته خکه ورته تخصیص الفردوانی. **وفی تخصیص النوع رجل** او بل تخصیص النوع لکه رجل نودرجل اطلاق په ښځه باندی نه کیږی بلکه درجل اطلاق په مذکرمن بنی ادم الذی تجاوز من حدالصغرالی حد الکبر کیږي، او دښځی اطلاق په مؤنث من بنی ادم التی تجاوزت من حد الصغرالی حدالکبر کیږی. نوع په دوه قسمه ده یوه نوع اصولی اوبل نوع منطقی ده، دلته کښی مراد نوع اصولی‌ده نوع اصولی دیته وائی چه متفق بالاغراض وي، اونوع منطقی دیته وائی چه متفق بالحقیقة وي خکه مناطقه دحقائقوځخه بحث کوي نودرجل خومره افراد چه دي دهغوئ اغراض متفق دي چه هغه امامت ، قضاء ، شهادت ، وغیره دي. **وفی تخصیص الجنس انسان** اوبل تخصیص دجنس دی لکه انسان. انسان داصولینو په نزد باندی جنس دی خکه دئ مختلف الاغراض دی انسان کښی دسړي نه بیل غرض دی او دښځی نه بیل غرض دی لکه اتیان بالولد(حمل) اووضع دحمل ، رضاعت اوتربیت دولد. دسړي خصوصیات په ښځه کښی نه پیداکیږی اودښځی لوازمات په سړي کښی نه پیداکیږي. **والعام کل لفظ** اوعام هر هغه لفظ دی **ینتظم** چه شامل وي **جمعامن الافراد** یوی جمعی دافرادو ته **امالفظاً** او برابره خبره ده چه دا لفظ شامل وي خپلو افرادو ته لفظاً **کقولنامسلمون ومشرکون** لکه زمونږقول چه مسلمون دی نو دمسلمون دلفظ نه معلومیږی چه ډیر مسلمانان دي اویامشرکون نودمشرکون دلفظ نه معلومیږی چه ډیر کفار دي خکه دا دواړه جمعی دي او جمعه سالمه صراحتاً دلالت کوي په افرادو باندی چه اقل ئی دری(۳) وي. **وامامعنی** اویابه دالفظ شامل وي خپلو افرادوته معناً **کقولنا من وما** لکه زمونږ قول چه من اوما دی، من اوما په اعتبار دلفظ سره مفرد دي او په اعتبار دمعنی سره جمع دي. دی وجی نه په قرآن مجید کښی چه من او ما راغلی وي کله ورته ضمیر دمفرد راجع وي هغه په اعتبار دلفظ سره وي او کله چه ورته ضمیر دجمع راجع وي هغه په اعتبار دمعنی سره وي لکه مثال دقرآن کریم ایت دی﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُوْلُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَاهُمْ بِمُؤْمِنِيْنَ * ﴾ (البقرة، / ۸) دلته یقول کښی ضمیر مفرد دی په اعتبار دلفظ سره وماهم کښی ضمیر دجمع دی په اعتبار دمعنی سره **وحکم الخاص من الکتاب** هرکله چه مصنف فارغ شو دتعریف دخاص اودعام نه نو شروع ئی وکړه په

حکم دخاص-کښی اووی فرمائل چه حکم دخاص په قرآن مجید کښی **وجوب العمل به لامحالة** یعنی عمل به کیږی پدی خاص باندی وجوباً اوخامخا یعنی هرکله چه په قرآن مجید کښی دخاص لفظ راشی په هغه باندی به عمل کیږی خامخا او وجوباً لکه لفظ دثلاثه چه الله تعالی پدی ایت کښی فرمائیلی دي ﴿ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ﴾ (البقرة / ۱۹۶) که یو کس دحج قِران یا دحج تمتع نیت کړئ وي ،حج قران دیته وائی چه یو کس دعمری او حج دواړو نیت په یوځائ باندی وکړي. حج تمتع دیته وائی چه یو کس دعمری نیت وکړي اوعمره وکړي بیا خان حلال کړي اوبیا دحج په ورځو کښی دحج لپاره خانته نیت وکړي نو په متمتِع او قارِن دواړو باندی دم لازم دی یعنی قربانی به کوي اودی دم ته دم دشکر وائی ځکه دی کس په یو سفر کښی دوه عبادتونه وکړل یو عمره اوبل حج دی لکن که یو کس سره ذهدئی داخشتلو طاقت نوي نو دئ به دری(۳) روژی ونیسی په ایامو دحج کښی او بیا چه کله دحج نه فارغ شی نو اوه(۷) روژی به اونیسی، دری روژی به په ایامو دحج او اوه روژی به بعد الحج ځکه نیسی چه لفظ دثلاثة او لفظ دسبع خاص دی پدی کښی زیادت او نقصان نه راځی او احتمال هم د زیادت او نقصان نلری۰ **فان قابله خبر الواحد اوالقیاس** که چیرته خاص دکتاب الله سره دخبر واحد او یا دقیاس مقابله راغله صورتاً دصورتاً قید ځکه ضروري دی چه حقیقتاً خبر واحد او قیاس دایت مقابله نشی کولی ځکه ایت قطعی الثبوت وي او خبر واحد او قیاس ظنی الثبوت وي او ظنی دقطعی اویقنی مقابله نشی کولی لکن ظاهراً تعارض پکښی راتلی شي۰ **فان امکن الجمع بینهما بدون تغیر فی حکم الخاص** که چیرته ممکن وي جمع په ما بین دخاص دکتاب الله او خبر واحد کښی پداسی حال کښی چه تغیر نه راځی په حکم دخاص دکتاب الله کښی **یعمل بهما** عمل به کولئ شی پدی دواړو باندی یعنی په کتاب الله او په خبرواحد باندی لان الاعمال اولی من الاهمال یعنی ځکه چه اصل په دلائلو کښی اعمال دی نه اهمال او زمونږ دامام ابوحنیفه صاحب همیشه مذهب او قانون وي چه اعمال اولی دی داهمال نه دامام ابوحنیفه رحمه الله ډیرلوئ نظر دی په احادیثو باندی ، ګڼ روایاتونه داسی راجمع کړي

چه په تولو باندی عمل راشی لکه په یو حدیث کښی راځی چه رسولﷺ به چه لمونځ ته ولاړ وه نو لاسونه به ئی فوق السرة نیولی وه(دنامه دپاسه) نو امام ابوحنیفه صاحب والی چه لاسونه به په نامه باندی کیږدی چه دوه غتی ګوتی دی دنامه دپاسه راشی او نوری دری ګوتی دی دنامه نه لاندی راشی نو څوك چه دیته ګوری چه لاندی ګوتی راغلی دي نووانی چه تحت السرة او څوك چه دیته ګوري چه بره لی ګوتی اینبی دي نووانی چه فوق السرة نو تعارض نشته، او په یوبل حدیث کښی راځی رسولﷺ فرمائی (لیس فیما دون خمسة اوسق صدقة) نشته زکات په هغه شی کښی چه هغه کم وي له پنځو وسقو نه لکه دیو زمیندار په پټی کښی غنم وشي او هغه دپنځو وسقو نه کم وي په هغو غنمو کښی عشر نشته. اوبل ځای کښی الله تعالی فرمائی ﴿ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ ﴾(انعام/ ۱٤۲) یعنی دځمکی نه مو چه څه واخشتل دهغوی حق ورکړی، پدی ایت کښی دقلیل او دکثیرذکر نشته نو پدی کښی ظاهراً تعارض راغی نو امام ابو حنیفه صاحب په دواړو باندی عمل وکړو اووانی چه په حدیث کښی کوم شئ ذکردئ (لیس فیما دون اوسق صدقة) ددی نه مراد دسوداګر غله دی که یو سوداګر پنځه وسقه غله ولري او کال پری تیرشي نو زکات پری واجب دی خکه پنځکه وسقه ډیر زیات غنم دي دری سوه(۳۰۰) صاعه تری جوړیږي اوکه دپنځو وسقونه کم وي نو په هغه کښی زکات نشته٠ اود ایت نه مراد دزمیندار غله دی (واتواحقه یوم حصاده) یعنی دزمیندار چه په پټی کښی لس منه غله هم وشی نو عشر به ورکوي نو دلته کښی د قلیل اوکثیر اعتبار نشته نو په دواړو حدیثونو باندی عمل راغی اوتعارض دفع شو

بهر حال امام ابوحنیفه صاحب فرمائی که چیرته په ظاهرکښی دکتاب الله دخبرواحد اوقیاس سره مقابله راغله که په دواړو باندی عمل ممکن وي نو ډیره ښه ده والا او که په دواړو باندی عمل ممکن نه وي نو پدی صورة کښی به **يعمل بالكتاب ويترك مايقابله** عمل به کولئ شی په خاص دکتاب الله باندې او ترك کولئ به شي مقابل دهغه څکه چه خاص دکتاب الله قطعي الثبوت او واجب العمل وي **مثاله في قوله تعالى** مثال لپاره دخاص دکتاب الله په قول دالله تعالی کښی **يتربص بانفسهن ثلثة قروءٍ** یعنی ﴿وَالْمُطَلَّقٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوْءٍ ﴾ (البقرة / ۲۲۸) مطلّقی ښځی به انتظار کوي دخپل ځان باره کښی

ددربو حیضو څکه چه لفظ دثلاثة راغلی اولفظ دثلاثة خاص دکتاب الله دی څکه مونږ د خاص تعریف کړی دی ماوضع لمعنی معلوم اولمسمی معلوم اودلفظ ثلاثة معنی معلومه ده څکه ثلاثة لفظ دی چه دلالت کوي په یوه معنی چه د دوه نه پورته وي اوله څلورونه ښکته وي او ثلاثة عدد دی اوعدد وائی نصف دمجموعی دحاشیتینوته حاشیتین په معنی دطرفین لکه ددربو نه یوطرف ته څلور دي او بل طرف ته دوه دي دوه او څلور شپږ شو دشپږو نیمه دری کیږي همدارنګه دلسو نه یو طرف ته یولس دي اوبل طرف ته نهه دي نهه او یولس شل کیږي اود شلو نصف لس کیږي اوبل داچه دعدد معنی معلومه وي په هغه کښی زیاتی اوکمی نه کیږي نو لفظ دثلاثة قروء کښی که داحنافو مذهب واخلی نو په ثلاثه به پوره عمل راشي اوکه دشوافعو مذهب واخلی نو بیا په لفظ دثلاثه باندی پوره عمل نه راځي شوافع دقرء نه مراد طهر اخلی او احناف دقرء نه مراد حیض اخلی اولفظ دقرء مشترك بین المعنیین دی اومشترك دیته وائی چه واضع یولفظ دیوی معنی لپاره وضعه کړی وي بیاتی دبلی معنی لپاره وضع کړی وی نو لفظ دقرء هم مشترك بین المعنیین دی په لغة عربی کښی بعضی کسانو دا دطهر لپاره وضعه کړیدی اوبعضی کسانو دحیض لپاره وضعه کړیدی نو پدی ایت کښی به دی لفظ نه کومه معنی اخلی نو امام ابوحنیفه صاحب وائی چه قرء نه مراد حیض واخله څکه چه په ثلاثه به دی عمل راشی اوکه دی نه مراد حیض وانخلی نو په ثلاثه به عمل رانشی څکه چه طلاق دوه قسمه دي ۱. طلاق سنی دی. طلاق سنی دیته وائی چه ښځی ته سړی په حالت دطهر کښی طلاق ورکړي ۲. طلاق بدعي دی. طلاق بدعي دیته وائی چه ښځی ته سړی په حالت دحیض کښی طلاق ورکړي ، لکه عبدالله بن عمر(رض) خپلی ښځی ته په حالت دحیض کښی طلاق ورکړی وه نو حضرت عمر(رض) راغلو او رسول الله مبارك ته ئی اوویل چه یارسول الله زما زوئ خپلی ښځی ته په حالت دحیض کښی طلاق ورکړل نو رسول الله مبارك ورته وفرمائل (مُرابنك فلیراجعها) زوئ ته امر وکړه ائ عمره چه هغه خپلی ښځی ته رجوع وکړي څکه دا طلاق بدعي دی اودا ناجائز دی نو هغه (عبدالله بن عمر) ورته بیا رجوع وکړه او ښځه ئی چه کله پاکه شوه نو په حالت دطهر کښی ئی ورته بیا طلاق ورکړل څکه مسنون طلاق دادی چه سړئ خپلی ښځی ته په حالت دطهر کښی طلاق

ورکړي نو ښځه به دهغې نه وروسته دری حیض تیروي او چه دری حیضه تیر شي.نو ښځه دعدت څخه ووته نو په لفظ دثلاثة باندی عمل راغی اوکه مونږ دثلاثة قروء نه دری طهره واخلو یعنی دامام شافعی صاحب قول واخلو څکه هغه والی چه دقرء نه طهرمراد دی لکه یو سړئ خپلی ښځی ته په حالت دطهر کښی طلاق ورکړي نو اوس داطهر په کوم کښی چه سړي ښځی ته طلاق ورکړي دي او ددی طلاق څخه وروسته ښځه چه عِدت تیروي نو دا طهر به پکښی یاحسابه وی او یابه نئ نه حسابه وی که چیرته نی حسابه وی نو څه کم دری یعنی دوه نیم طلاقه شو اوکه نی حسابه وی نو بیا ددریو نه زیات شو یعنی څه پاسه دری طلاقه شو څکه پدی کوم منځ کښی چه طلاق ورکوي پدی وخت کښئ خو لا طلاق ندی واقع شوئ څکه که دطهر دوه منته هم تیر شي او طلاق لا ندئ واقع شوی نو گویا دوه منته کم دری طهره شو نو په لفظ دثلاثة باندی عمل رانه غئ اگر که دا وخت یو سکنډ ولی نوي څکه پدی سکنډ کښی خو دا ښځه لا مطلقه نده ، او که چیرته دلفظ دقرء نه مراد حیض واخلو نوپدی طهر کښی چه طلاق ورکړو دهغه څخه وروسته به یو حیض راشي اوهغه به تیر شي بیا به طهر راشي بیا به وریسی حیض راشي هغه پسی به بیا طهر راشي بیا به وریسی حیض راشي او چه دا حیض تیرشي اوبیا طهر راشي نو عِدت به تیر شي څکه دری حیض مکمل تیر شول بغیر دکمی او زیاتی نه نو په لفظ دثلاثة باندی مکمل عمل راغلو نو داحنافو مذهب صحیح اوقوي وگرځیدو. **فان لفظة الثلثة خاص فی تعریف عدد معلوم** څکه دا لفظ ثلاثة خاص دی په پیژندلو دعددمعلوم کښی. **وهومابین الاثنین والاربعاء فیجب العمل به** پس عمل واجب دی پدی لفظ دثلاثة باندی. **ولوحمل القراءُ علی الاطهار** اوکه چیرته مونږ دقرء نه معنی دطهر واخلو **کما ذهب الیه الشافعی** لکه څرنگه چه قول دامام شافعي صاحب دی چه هغه دلفظ دقرء نه طهر اخشتئ دی. اودا چه امام شافی صاحب دلفظ دقرء نه طهر مراد کړی دی دهغه لپاره دلیل دادی چه لفظ دثلاثة په نحو کښی دمذکر لپاره راځي او دمؤنث لپاره به ثلاث راځي

ممیز از عدد بر سه جهت دان ـ زسه تا ده همه مجرور ـ

ز ده تا صد همه فرداست منصوب ـ ز صد بر تر همه فرداست ومجرور)

خلاف القیاس وي یعنی دمذکر لپاره اوپه عدد کښی دا قانون دی چه ددریو نه تر لسو پورې
به عددمؤنث راځي لکه ثلاثة رجال اودمؤنث لپاره به عدد مذکر راځي لکه اربع نسوة نو په
ایت دقرء کښی هم عدد ثلاثة راغلئ دی نو قرء چه په معنی دطهر واخلو او طهر مذکر دی
نو دقاعدی نحوی سره به برابر شي اوکه دقرء نه حیض واخلو نو حیض خو مؤنث سماعی
دی نو دهغه لپاره ثلاث پکار وه نو معلومه شوه چه دقرء نه طهر مراد دی نه حیض اوامام
شافعی صاحب په همدی قول باندی دلیل نیسی نو مونږ ورته جواب کوو چه دا صحیح ده
لکن په خاص دکتاب الله به عمل نه راځی او په خاص دکتاب الله به هلته عمل راشي چه
کله دقرء نه مراد حیض واخلو نو بیابه پوره دری حیض راشی او مونږ ورته یو بل جواب دا
کوو چه دلته کښی لفظ دثلاثة راغلی دی په اعتباردلفظ دقرء سره چه لفظ دقرء مذکر دی
خکه ورته ثلاثة راوړو اگر که معنی ئی مؤنث دی نو مصنف وائی چه امام شافعی صاحب
دلیل پیش کوي پدی باندی باعتباران الطهرمذکردون الحیض په دی اعتبار چه طهرمذکر
دی نه حیض خکه حیض مؤنث سماعی دی. وقد ورد الکتاب فی الجمع بلفظ التانیث
دلّ علی انه جمعُ المذکر وهو الطهر اوپه تحقیق سره وارد شوئ دی کتاب په جمع کښی
په لفظ دتانیث سره، داخبره دلالت کوي چه قرء جمع مذکر دی اوطهرهم مذکر دی لزم
ترك العمل بهذا الخاص اوداجزاء دی هغه ولوحمل لپاره که مونږ حمل کړو دا قرء په
اطهار باندی معنی داچه که چیرته مونږ دامام شافعی صاحب پدی قول عمل وکړو یا دهغه
دلیل ومنو نو لازم به شی ترك دعمل پدی خاص باندی خکه امام شافعی صاحب په قیاس
لغوی دلیل نیسی اومونږ په خاص دکتاب الله سره دلیل نیسو.نو پدی وخت کښی دقیاس
لغوی اوخاص دکتاب الله مقابله راغله نومونږ قیاس لغوی پرینبود او په خاص دکتاب الله
باندی مو عمل وکړو. لان من حمله علی الطهر لایوجب ثلثة اطهارٍ خکه که څوك حمل
کړي دا قرء په طهر باندی لکه امام شافعی غوندی نو نه لازمیږي دری اطهار بل طهرین و
بعض الثالث وهوالذی وقع فیه الطلاق بل کښی لازم او واجب به شی دوه طهره اوځه
دریم طهر او هغه هغه طهر دی په کوم کښی چه طلاق واقع شویدی خکه چه دا
دریم طهر پکښی حساب دی نو زیات شو ددریو نه اویا پکښی ندئ حساب نو څه کم دری

طهره شو ددی وجی نه احناف دلیل نیسی پدی قول چه خاص دکتاب الله واجب العمل دی خامخا اوکه په مقابل کښی خبرواحد یاقیاس ورسره راشی نو که په دواړو عمل ممکن وه په دواړو عمل کیږي ورنه مقابل دخاص دکتاب الله به ترك کولی شی نو دلته کښی چه دثلاثه بدون دتغیر نه هلته عمل کول غواړی نو په لفظ دثلاثه باندی عمل وکړه او په لفظ وانی چه بنځی ته سړیٔ په طهر کښی طلاق ورکړي اودهغی نه وروسته به بنځه پوره دری حیضه عِدت تیروي. چه کله دامام شافعی صاحب ددلیل نه مونږ جواب وکړلو نو دی وجی نه زمونږ دلیل اومسلك قوي اوگرځیدو. فیُخرّج علی هذا حکم الرجعة فی الحیضة الثالثة او په دغه اختلاف باندی به متفرع کیدیٔ شي حکم درجوع زمونږ په نزد باندی په دریم حیض کښی رجوع کولے شي ځکه پدی دریم حیض کښی بنځه لا په عِدت کښی دننه ده او په دریم حیض کښی سړی خپلی بنځی ته رجوع کولیٔ شي چه طلاق رجعی نی ورکړی وي ځکه داحنافو په نزد باندی دقرء نه حیض مراد دی اودریم حیض عِدت کښی شامل دی. شوافع وانی چه رجوع ورته نشی کولیٔ ځکه دهغویٔ په نزد دریم حیض ددریم طهر نه وروسته راغلی نو هغوی وانی چه بنځه دعدت ځخه خارجه ده ځکه هغویٔ داسی وانی چه سړي بنځی ته په طهر کښی طلاق ورکړو مثال لکه ط۱ . ح۱. ط۲. ح۲. ط۳. ح۳. نو دا دریم حیض (ح۳) دهغوی په نزد له دریم طهر(ط۳) ځخه مؤخر دی ځکه هغوی پکښی دا اول طهر چه په هغه کښی طلاق واقع شوی هغه هم حسابه وي او زمونږ په نزد خو حیض مراد دی اودریم حیض(ح۳) باقی پاتی دی لهذا رجوع کولی شي عندنا ځکه که پدی دریم حیض کښی یوه ورځ هم پاتی وي رجوع صحیح ده زمونږ دمذهب مطابق وزواله اوذائل شو حکم درجوع عنده یعنی دامام شافعی صاحب په نزد ورته رجوع نشی کولیٔ کماذکرنا وتصحیح نکاح الغیر ای تصح نکاح الغیر عندالشافعی یعنی دامام شافعی صاحب په نزد دابنځه دبل سړي سره نکاح کولیٔ شي ځکه دهغه په نزد عدت تیر شویدی کماذکرنا وابطاله ای وابطال نکاح الغیر عندنا یعنی زمونږ په نزد باندی دا بنځه دغیر سره نکاح نشي کولیٔ ځکه زمونږ په نزد لا عدت باقی پاتی دی وحکم الحبس والاطلاق همدارنګه دا سړی

به ښځه په کور کښې ساتي ترڅو چه عدت تيرشي يعنی ثابت دی حکم دحبس او حکم داطلاق عندنا لبقاء العدت لاعنده لانتهاء العدت والمسکن والانفاق همدارنګه شته حکم دمسکن يعني دسکونت اوحکم دانفاق عندنا يعنی داسری به دی ښځی ته پدی دريم حيض کښې دسکونت لپاره خالي ورکوي او نفقه ئی هم پری واجب دی لبقاء العدت عندنا وليس عندالشافعی لانتهاء العدت عنده والخلع ای عندنا يعنی زمونږ په نزد باندی حکم ثابت دی دخلعی ، خلع ديته والی که چيرته ښځه خاوند ته اووائی چه زه به دومره پيسی درکړم ما طلاقه کړه نو پدی دريم حيض کښی خلع کولئ شي زمونږ په نزد باندی لبقاء العدت والنکاح وليس عندالشافعی ځکه هغه وائی چه دخلع لپاره خونکاح شرط دی اودلته کښي‌نکاح ختمه شويده نو خلع څنګه کولئ شي. والطلاق همدارنګه دا سړی‌خپلی ښځی ته بل طلاق هم ورکولی شي ځکه قرآن کښی راځی الطلاق مرتان داچه زمونږ په نزد دا ښځه دده منکوحه ده او خپلی منکوحی ته سړی طلاق ورکولی شي، اوامام شافعی صاحب وائی چه پدی حيض کښی ورته بل طلاق نشی ورکولی ځکه چه عدت نه پس ښځه اجنبی شی اوپردئ ښځی ته چه منکوحه نی نوي څوك طلاق نشی ورکولی. وتزوج الزوج باختها اوجانز دی دی سړي لره نکاح دبلی خور ددی ښځی ځکه دهغه په نزد عدت تیر دی اونکاح هم ختمه شويده اوزمونږ په نزد باندی دهغی ښځی له بلی خور سره تر څو نکاح نشی کولی چه دا حيض ثالث تير شي ځکه زمونږ په نزد باندی عدت ندی تير شوی نو جمع بين الاختين راځی او جمع بين الاختين حرام دی واربع سواها اودامام شافعی صاحب په نزد ددی ښځی نه بغير څلورښځی کولی شي ځکه هغه وائی چه دا ښځه ددی سړي له نکاح نه وتی ده. او زمونږ په نزد ددی نه بغير څلورمی ښځی سره نکاح نشی کولی ځکه دانبځه لا ددی سړي په نکاح کښی باقي پاتی دی ورنه بيا به پنځه ښځی راشی اود څلورو نه زياتی ښځی نکاح کول حرام اوناجانزی دي، اوچه کله دريم حيض تير شي نو عدت پوره شو او نکاح هم ختمه شوه نو بيا ورته دبلی ښځی نکاح جائزدی. واحکام الميراث همدارنګه احکام دميراث يعنی چه کله ښځه پدی دريم حيض کښی وي اوخاوند مړشو نو دانبځه دميراث حق لري اود خپل خاوند ميراث اخشتی شي زمونږ په نزد باندی

لا عنده یعنی دامام شافعی صاحب په نزد بنځه دمیراث قابله نده ځکه دهغه په نزد ددی سړي .له نکاح نه وتلی ده اودمیراث حق لی هم ختم شوېدئ. مع کثرة تعدادها سره دډېروالی داحکام دمیراث. همدارنګه نوری ډېری مسئلی دي وکذلك همدارنګه يوه بله مسئله هم درته بیانوم لکه په لفظ ثلاثة په ایت مذکوره کښی می چه درته بیان کړو قوله تعالی پدی قول دالله تعالی کښی قد علمنا مافرضنا علیهم فی ازواجهم په تحقیق سره مونږ پیژندلی دی هغه مهر چه مونږ فرض کړېدی په دوئ باندی په باره د ببیبانو کښی یعنی الله جل جلاله فرمانی چه ماته معلوم دی هغه مهر چه ما پردوئ باندی لازم کړېدی په باره دبیبانو کښی. دلته کښی دوکذلك قوله نه مراد صرف دفرضنا صیغه دی ځکه الله تعالی ددی فرض نسبت خانته کوي چه ما فرض کړېدئ ، اود فرضنا صیغه خاص دکتاب الله دی ځکه نسبت نی الله تعالی خانته کړېدی نودی وجی نه فرضنا دهغه الفاظو نه وګرځیده کوم چه خاص دکتاب الله دی. دلته کښی اعتراض وارديږي چه په دی ایت کښی دازواجهم تکئ راغلی او دا خو عام دی اونفس فرض چه (نا) ته نی نسبت ونه کئ دا کلمه لی مشترکه دی دډېرو معنو لپاره مستعمل کېږی اوچه کله کلمه دفرض (نا) ته لی منسوبه کړی نو بیا خاص دکتاب الله دی نو حکم دجزعلی الکل دی؟جواب: مجازاً لی داسی ووېل(وکذلك قوله تعالی قد علمنا مافرضنا علیهم فی ازواجهم) اواصل کښی داسی پکار وه (وکذلك لفظ فرضنا فی هذه الآیة) یعنی لفظ دفرضنا پدی ایت کښی نه تول ایت ځکه په ایت کښی خو دازواج تکی اود هم ضمیر راغلي داخو تول عام دي اودلته کښی یواځی په فرضنا تکی کښی زمونږ بحث دی اوهغه هم هغه فرضنا چه نا ته نی منسوب کړی تش کلمه دفرض خو مشترکه ده ځکه فرض په معنی د قطع او نورو داسی معانیو سره راځی. او دا قول چه قدعلمنا ما فرضنا علیهم فی ازواجهم خاص دا لفظ دفرضنا خاص دی فی التقدیر الشرعی په تقدیر شرعی کښی ځکه الله تعالی وائی دا لفظ ما مقرر کړېدی. اوتقدیر شرعی زیادت او نقصان نه منی ځکه یو شی چه الله تعالی متعین کړي نو بیا پکښی کمئ او زیاتئ نه راځي او د مهر د زیاتي اندازه نشته ځکه الله جل جلاله فرمائی ﴿ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا ﴾ (النساء/ ۲۰) .یعنی تاسو ورکړئ یوی ددی ښځونه په مهرکښی امبار قنطار په معنی دامبار سره راځی

لکه دغنمو لوئ ډیرئ وي هغه ته قنطار او امباروانی نو مطلب داشو که یو سړی ښځی ته په مهرکښی ډیریو امباروکړي نوصحیح دی نو معلومیږي داسی چه دمهر دزیاتی لپاره اندازه نشته اوزیاتئ په مهر کښی جائز دی لکه حضرت عمررضی الله عنه یوه ورځ دمغالات فی المهور باره کښی تقریر کاوه مغالات فی المهور دیته وائی چه په مهر کښی ډیر زیادت وي هغه په تقریر کښی ویل چه په مهر کښی زیادت مه کوئ نو یوه ښځه ورته راپاځیده اوورته نی وویل یا امیرالمؤمنین الله خو دزیادت مهرباره کښی منع نه فرمائی ځکه قرآن کښی راځی (اٰتَیْتُمْ إحدٰهُنَّ قِنْطَاراً) نو حضرت عمر(رض) چپ شو او وویل (اخطاء عمرُ واصابت امراةٌ) یعنی عمرخطاء شویدی مسئله کښی اوښځه صحیح وائی او هیڅ نی ورته ونه ویل. خو دمهر داکثری حصی لپاره څه حد نشته لکن اقله حصه ورته رسول اللهﷺ په حدیث کښی بیان کړیده (لامهرأقل من عشرة دراهم) نشته مهرکم له لسو دراهمو نه ځکه خاص دکتاب الله وائی دیته که هغه سره دقیاس ټکره راغلة نوقیاس به نه منی اوایت به واجب العمل منی، نو دمهر اکثری حصی لپاره حد متعین نشته د ایت نه ثابت شو او اقله حصه ئی معلومه شوه کومه چه په حدیث سره ثابته شوه. اوامام شافعی صاحب وائی چه داسی نده ولی چه نکاح یو عقد دی دعقودونه اودعقد لپاره چه بائع اود مشتري په منځ کښی چه خبره وشي نو هغه صحیح دی لکه مثال یو سړئ دبل سړي نه کتاب اخلی اوهغه ورته وائی په سل روپئ نی درکوم او دواړه (بائع اومشتري) پری راضی شول نو صحیح دی اوهغه وائی چه نکاح هم یو داسی عقد ده که خاوند او ښځه په یوه چکئ دګوری هم راضی شي نو ټیک ده نکاح منعقد ده عند الشافعی لکه وائی چه (میاں بیوی راضی - توکیا کری قاضی) یعنی چه ښځه او سړئ سره خوشحاله او راضی وي نو دقاضی پکښی څه کار دی ، ځکه امام شافعی صاحب نکاح عقد بولی دنورو عقودو پشان لکه په نورو عقودو مالیه کښی چه دبائع او مشتری په منځ کښی چه په څه خبره راغله صحیح ده نو نکاح هم داسی ده لکه بیع .بیع وائی(مبادلة المال بالمال بالتراضی وینعقد بالایجاب والقبول)چه ایجاب اوقبول دبائع اومشتری منځ کښی وشی په رضا ددواړو سره نو بیعه صحیح ده اوموږ وایو داسی نده داپه نورو عقودو باندی مه قیاس کوه پدی کښی قرآن کریم لفظ مافرضنا راوړی اوفرض

وانی قطع ته دفرض معنی پری کړی شوئ شئ اوئیو شئ چه ته پریکی نو هغه نه بیا کمیږی اونه بیا زیاتیږي پکار خوداوه چه په مهر کنبی زیادت هم نوي لکه مونږ ته دایت نه معلومه شوه چه هلته قنطاراً راغلی دی نو زیادت دمهر جائز شواوبل جانب دکمی کنبی مونږ ته حدیث اجازت نه راکوي چه مهردی دلسو دراهمو نه کم نه وي اودا زمونږ مذهب دی لکن امام شافعی صاحب په قیاس عمل کوي او وائی چه زوج او زوجه په څه باندی راضی شي نوصحیح ده نو زمونږ عمل په خاص دکتاب الله باندی راغئ او امام شافعی صاحب خاص دکتاب الله پریښود اوپه قیاس باندی عمل وکړو نکاح ئی قیاس کړه په بیع اوپه شراء باندی. لکن مونږ وایو چه دا صحیح ندی ځکه خاص دکتاب الله واجب العمل وي. او اقل دمهر رسول الله ﷺ معین کړیدی اوزیاته اندازه رسول الله ﷺ ځکه متعینه نه کړه چه هغه دسړي خپله خوخه ده چه ښځی ته څومره مهرورکوي. اودلته کنبی مصنف امام شافعی صاحب سره زمونږ نوری اختلافی مسئلی بیانوي فلا یترك العمل به پس مونږ به عمل نه پریږدو پدی خاص دکتاب الله باندی باعتبارانه عقدمالی پدی اعتبار سره چه دا نکاح یوعقد دی دعقودو مالیه وه نه لکه چه امام شافعی صاحب وائی، اوامام شافعی صاحب په مافرضنا تکی باندی عمل ندی کړئ اوهغه وائی لکه څرنګه چه پدی نورو عقودو کنبی کمئ اوزیاتئ راتلی شي همدارنګه په مهر کنبی هم کمی اوزیاتی راتلی شي. فیعتبر بالعقودالمالیة ددی اعتبار به کوی دنورو عقودو مالیه سره. فیکون تقدیر المال پس مقررکول دمال فیه پدی نکاح کنبی موکولا دا سپارلی شوی دی الی رای الزوجین رائ دزوج اودزوجه ته لکه بائع اومشتری دمبیعی لپاره چه څه قیمت کیږدي همغه قیمت صحیح ده همدارنګه چه زوج اوزوجه په مهرکنبی سره په څه راضی شو همغه صحیح ده کماذکره الشافعی لکه دا خبره امام شافعی صاحب ذکر کړیده لکن دامام شافعی صاحب قیاس دنکاح په نورو عقودو مالیه له دریو وجهونه صحیح کیږي اول نکاح سنت ده اوبیعه مباح ده. دویم په نکاح کنبی مهر مقصود نه وي اوپه بیعه کنبی ثمن(عوض) مقصودوي. دریم نکاح کنبی ګواهان شرط دي اوپه بیعه کنبی ندی شرط. وفرع علی هذا او پدی مخکنبی مسئله باندی امام شافعی صاحب تفریع کړیده چه ان التخلی لنفل العبادة خان

خالی کول دنفلو عبادت لپاره افضل من الاشتغال بالنکاح دابهتره دی دمشغولتیا دنکاح نه خکه امام شافعی صاحب داخبره دهغه کس په باره کښی کوي چه هغه معتدل مزاجه وي خکه یو خو التوقان دی توقان دیته وائی که یو سړي کښی قوت شهواني دومره زیات وي چه ویرېږی چه زنا یعنی گناه ونکړم نو دی کس ته واده اونکاح کول فرض دي عندنا وعنده، پدی توقان کښی امام شافعی صاحب هم زمونږ سره متفق دی توقان په معنی دشهوت سره راخی لکه صاحب د کنز وائی(النکاح سنة وعندالتوقان واجب) یعنی نکاح سنته ده اوچه سړي کښی توقان (شهوت) وي نو بیا واجبه ده خکه چه دزنا نه خان ساتل فرض دي. نو خبره دهغه سړي دی چه هغه سوړ سړی وي شهوت ئی کم وي اودنکاح طرف ته ئی بلکل سوچ اوخیال نوي نو ایا دا سړی به نفلی عبادت کوي او که نکاح به کوي؟ دا خبره دامام ابوحنیفه رحمة الله علیه او امام شافعی صاحب په منځ کښی اختلافی خبره ده امام ابو حنیفه صاحب وائی اگر چه داسړی نکاح ته ضرورت نلري خو بیا هم نکاح افضله دی ده لره دنفل عبادت نه. اوامام شافعی صاحب وائی چه دده لپاره نفل افضل دي له نکاح نه خکه هغه دلیل پیش کوي چه نکاح یوعقد دی دعقودو مالیه وه نه نو لکه څرنگه چه نور عقود دنفلو مقابله نشی کولی همدارنگه نکاح هم دنفلو مقابله نشی کولی اونفل دعقود مالیه نه نه دي همدارنگه دنکاح نه هم نفل ښه دي امام شافعی صاحب چه کله نکاح ته عقد مالی ووېل نو یوه خبره خو ئی دا ورباندی چسپانده کړی وه چه لکه څرنگه په بیعه کښی په مابین دبائع اومشتری کښی په څه باندی رضا راغله نو بیعه صحیح ده همدارنگه دزوج او دزوجی چه په څه باندی رضاراغله نو نکاح وشوه او بله ئی ورباندی دا خبره چسپانده کړه چه تخلی دنفلو دعبادت لپاره ښه ده دنکاح نه خکه چه نفل دبیع او شراء نه زیات ثواب لري بل امام شافعی صاحب دلیل نیسی دیحیٰ علیه السلام په قول لکه دیحیٰ علیه السلام په تعریف کښی راخی ﴿ وَسَيِّدًا وَّحَصُوْرًا وَّنَبِيًّا مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ * ﴾(ال عمران/٣٩) یحیٰ علیه السلام دقوم سرداربیغمبر عظیم الشان اودصلحاءوانبیاؤ له جملی څخه وه او واده ئی نه وه کړی. نو امام شافعی صاحب وائی چه الله تعالی دیحی علیه السلام تعریف بترك نکاح کوي نو معلومیږي دا چه ترك دنکاح دا امر مستحسن دی نو دعقد مالیه وه نه زیات

بهتردی، اوبل دلیل دامام شافعی صاحب قول درسول الله ﷺ دی (ماترکت فتنة اشد علی امتی من النساء)ماپه خپل امت باندی دښځو نه بغیر زیاته اولویه فتنه نده پرایښی (ماترکت بعدی فتنة اشد علی الرجال من النساء) نو امام شافعی وائی چه ولی سړیٔ خان په فتنه کښی غورځوي ، اوبل دلیل دامام شافعی صاحب دادی هغه وائی چه کافر هم من اهل نکاح دی نو که نکاح خه ښه شی وای نو بیا خو ته کافر سره برابر شوی اوداسی نور ډیر دلائل دي چه هغوئ پری استدلال کوي چه دنکاح نه نفل بهتردي لکن داحنافو علماء دهغوی نه جواب کوي چه منم چه نکاح یو عقد دی دعقودو نه لکن رسول الله ﷺ ددی عقد په باره کښی (النکاح من سنتی)ویلی دي اورسول الله ﷺ دبیع اوشراء په باره کښی ندي ویلي چه البیع من سنتی نو ددی وجی نه مونږ وایو چه نکاح افضله ده۰ همدارنگه رسول الله ﷺ فرمائی چه (النکاح من سنة المرسلین) نکاح دپیغمبرانو سنت دی او پاتی شو حصُورًا دیواخی دیحی علیه السلام صفت دی دی کښی ورسره نور ندي برابر خکه الله تعالی دنورو پیغمبرانو باره کښی فرمائی ﴿ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلاً مِّنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَّذُرِّيَّةً وَمَاكَانَ لِرَسُوْلٍ اَنْ يَّاْتِىَ بِاٰيَةٍ اِلاَّ بِاِذْنِ اللّٰهِ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ* ﴾ الرعد/۳۸) پدی ایت کښی الله پاك دپیغمبر ﷺ شان بیانوي چه دپیغمبر شان دادی چه دهغه به بیبیانی اوبچیان وي نو بغیر دیحی علیه السلام نه بل پیغمبر نشته چه واده ئی نه وي کړی نو حصورًا یواخی دهغه صفت وگرځیدو دنورو لپاره واده افضل دی ، اوبل داچه امام شافعی صاحب داپیش کوي چه (ماترکت بعدی فتنة اشد علی الرجال من النساء) نو داخو دهمدغی وجی نه دئ چه یو سړی ناواده وي نو هغه په گناه کښی مبتلاء کیږی او چه کله واده وکړي نو هغه به دښځو دفتنو نه بچ اومحفوظ وي لکه رسول الله ﷺ فرمائی (یامعشرالشباب من استطاع منکم الباءة فلیتزوج فانه أغضُّ للبصر واحصن للفرج ومن لم یستطع فعلیه بالصوم فانه له وجاءٌ) متفق علیه ، رواه مشکوٰة الجزء الثانی۰ معنی داچه ای خوانانو کوم سړی چه دواده طاقت لري نونکاح دی وکړي خکه دابه ئی نظر ښکته کړي اوشرم گاه به ئی پاکه کړي یعنی زنا کښی به نه مبتلاء کیږي اوخوك چه د واده طاقت نه لري نو روژی دی ونیسی خکه دروژی له وجی نه سړی دشهوت نه بچ شي، دلته کښی فلیتزوج دامر صیغه ده یعنی

رسول الله ﷺ فرمائی (رسول الله ﷺ امرکړیدی په نکاح باندی. اوبل حدیث کښی رسول الله ﷺ فرمائی (تزوجوا الودودالولود) تناکحوا وتوالدوا فانی اباهی بکم الامم) اوبل حدیث کښی فرمائی (تزوجوا الودودالولود) یعنی دهغی ښځی سره نکاح او واده وکړئ چه ډیره مینه ناکه وي الولود چه ډیرزیات بچی راوري، رسول الله ﷺ دا اوامر دبیع په باره کښی ندی کړي لکه څرنگه چه دنکاح په باره کښی مونږ اوامر ذکرکړل اوبل داچه نفل دا یو عبادت لازمی دی څکه کوم کس چه نفل کوي صرف هغه ته ثواب ملاویږی او نکاح عبادت متعدي دی څکه چه څوك واده وکړي او خپلی ښځی ته به ډوډی راوری نو په دی ایت نی عمل وکړو ﴿ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ﴾ (البقرة،/۲۳۲) مولود نه مراد پلاردی یعنی پلار به دبچیمورته ډوډی راوري اويا دهغه بچی پیداشی دهغوی دروتی وغیره انتظام به کوي لکه حدیث کښی راځی (حتی بخنقة)یعنی چه دچا لوروي ماشومه اوهغی ته لوپټه(ټکری)وغیره اخلی نوداهم خیرات دی یا یو سړی خپلی ښځی ته په خوله کښی یوه لقمه ډوډی ورکړي داهم عبادت دی څکه حدیث کښی راځی (حتی لقمة تجعل فی فی امرءتك) اويا دا چه بچی دی پیداشو اوپه مدرسه کښی دی داخل کړو اوحافظ شولو لکه حدیث کښی راځی چا چه قرآن یادکړو (ألبس والداه تاجاً یوم القیامة) یعنی دحافظ مور اوپلار ته به په ورځ دقیامت تاج ورپسرکولئ شي نو ای امام شافعی صاحب په بیعه کښی چاته تاج ورپسرکولی کیږي ؟ نو داسی ډیر عبادتونه دي چه هغه دنکاح له وجی سړی کولی شي اوثواب ورته ملاویدی‌شي نوامام ابوحنیفه صاحب فرمائی چه نکاح دنورو پشان یوعام عقد مه گرځوه بلکه دا یو خاص عبادت دی نو له دی وجی نه نکاح بهتره دی. اوبل داچه واباح ابطاله او مباح گرځولی دی امام شافعی صاحب باطل والئ ددی نکاح بالطلاق په قیام دطلاق سره یعنی په ورکولو دطلاق سره کیف ما شاءالزوج څرنگه چه خوخه شی دخاوند من جمع ولفریق له جمع اوتفریق نه یعنی که ټول په یو ځای ورکوي اوکه یو یو ورکوي اومونږ وایو چه دری واړه طلاق په یو ځای ورکول دا امرمبغوض دی ، صحیح دی چه طلاق ابغض المباحات دی څکه خدای جل جلاله پری ډیر خفه کیږی اوشیطان پری ډیر خوشحالیږي لکن دضرورت له وجی‌نه جائزاومباح گرځیدلی‌دی نو قانون دادی چه

الضروری یتقدربقدرالضرورة. اوبل قانون دادی چه الضرورات توبیح المحضورات ، محضورات بمعنی ممنوعات یالکه چه وائی (ضرورت باشد روا باشد) لکه یو سړی په ځنګل کښې له وږی مري اود خنزیرغوښه ده نو دومره خوري‌ښې چه ژوندی پری پاتې شي ځکه الله تعالی وائی چه ﴿ وَلَاتُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ ﴾ (البقره /۱۹۵) ای ولا تهلکم بایدیکم نو ضرورت صرف په یو طلاق کښې دی یوطلاق ورته ورکړه نوخبره ختمه ده لکن امام شافعی، صاحب یوبل قیاس کوي هغه داچه طلاق نی قیاس کړو په عقد مالی باندی لکه څرنګه چه په بیعه اوشراء کښې بایع او مشتری لره جائز دی په فسخ دبیعه کښې چه کل مبیعه یانصف مبیعه اویاثلث مبیعه واپس کوي نو هغه وائی چه همدارنګه په نکاح کښې‌هم که یو یادوه یا دری طلاقه ورکوي ورکولی شی لکن زمونږ په نزد باندی کل طلاق ورکول ښځې ته په یو ځای باندی ناجائز ندي لکن مکروه دي. داوجه ده چه خلك په عذاب کښې مبتلاء دی دری طلاقه په یو ځای ورکړي بیا ورسره علاج نوي نو پکارده چه یو طلاق ورکی اوبیا خپل ځان وګوري چه ګزاره بغیر دښځې نه کولی شي اوکنه که ګزاره نشی کولی نو بیا رجوع کولی شي نو دامام ابوحنیفه صاحب خومره ښه اوبهترین مذهب دی هغه وائی چه یو طلاق ورکړه اوځان معلوم کړه لکه وائی چه (مردیت بیاآزمانیوانګهیزن کن) نوهرکله چه امام شافعی صاحب نکاح په عقد مالی باندی قیاس کړه نو تولی مذکوره خبری نی پکښې روا کړی واباح ارسال الثلث جملة واحدة همدارنګه امام شافعی جائز کړه دری طلاقه جملةً واحدةً یعنی په یو ځای یو سړی خپلی ښځې ته دری طلاقه ورکولی شي. لکن زمونږ په نزد باندی دفعةً واحدةً دری طلاقه مکروه دي ځکه طلاق دضرورت له وجی نه راغلی ځکه که دسړي له خپلی ښځې سره تعلقات ښه نوي نو بیا به څرنګه ژوند ورسره تیروي نوضرورت دادی چه یو طلاق دی ورکړي که دری طلاقه ورکړی بیا خو دبل خاوند د نکاح نه مخکښې ورته رجوع نشی کولی امام شافعی صاحب دلته قیاس په عقد مالی باندی کوي یعنی لکه څرنګه چه بائع اومشتری کل(ټوله) مبیعه واپس کولی شی یانصف(نیمه) نوداسی دلته کښې‌هم یو یا دوه یادری طلاقه ورکوی‌شي نو له دی وجی نه هغه مباح ګرځولی‌دی. وجعل عقد النکاح قابلاللفسخ

بالخلع اوګرځولی دی امام شافعی صاحب عقد نکاح قابل دفسخ په خلعی سره. خلع دیته وائی چه بو سړی ښځی ته طلاق نه ورکوي او ښځه ورته اووائی چه طلاق راکړه خاوند ورته اووائی صحیح ده طلاق درکوم خویدی شرط چه ما کوم مهردرکړی هغه واپس راکړی نو ښځی ورته مهر واپس ورکړو نودی سره نکاح فسخه شوه نو دوباره که دغه سړی دغه ښځه په نکاح باندی اخلی دخلع نه پس نو امام شافعی صاحب وائی چه دغه سړی په دغه ښځه باندی ددریو طلاقو حق لري ځکه مخکښې نکاح ختمه شوه اوس دی جدیده نکاح کښی جدید دری طلاقه دي ځکه دهغه په نزد هرسړي ته شریعت ددریو طلاقو حق ورکړیدی اوزمونږ په نزد باندی دغه خلع طلاق بائن دی نو که ده سره دوباره نکاح وکړي نو دئ صرف ددوه طلاقو حق پری لري ځکه هغی خلعی سره یوطلاق واقع دی ، ددی مثال داسی دی چه هر مسلمان ته شریعت دری کارتوس(مرمئ) ورکړیدی که یوکارتوس استعمال کړي نو واپس نی بیا نشی استعمالوی وکذلك قوله تعالی او همدارنګه قول دالله تعالی دی چه حتی تنکح زوجا غیره دتنکح نه مراد عقد دی نه وطی، دا هم خاص دکتاب الله دی او خاص دکتاب الله واجب العمل وي نوکه چیرته دخاص دکتاب الله سره دقیاس یا دخبرواحد مقابله راغله نوکه په دواړو عمل ممکن وه ډیره ښه ده ځکه چه (الاعمال اولی من الاهمال) لکن که په دواړو عمل ممکن نوه نو خاص دکتاب الله به واجب العمل وي اومقابل به نی پریښودلی شي. نو دامسئله چه حتی تنکح زوجاغیره الله تعالی فرمائی ﴿ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ ﴾ سورة البقرة، الاية: ٢٣٠ ۰یعنی که یو سړئ خپلی ښځی ته دوه طلاقه ورکړي نو بیا هم ورته رجوع کولی شي لکن که چیرته دی سړي خپلی ته دریم طلاق ورکړو نو بیادی سړي ته دا ښځه جائزه نده تردی پوری چه نکاح وکړي دا ښځه دبل سړي سره یعنی چه بل سړي سره نکاح وکړي او هغه ئی طلاقه کړي او عدت تیرشی بیا واپس نی دئ په نکاح اخستی شي، تنکح صیغه د واحد مؤنث غائب ده ځکه نکح ینکح ضرب یضرب نه راځی نو چه صیغه دغائب شوه ضمیر پکښی راجع شو دغی ښځی ته چه کومه مطلقه ده نودی نه دامعلومه شوه چه ښځه پخپله هم نکاح کولی شي ځکه معلومیږی چه نکاح بعبارت النساء منعقده ده او امام شافعی صاحب وائی

چه حديث كښې راغلي (أيّ ما امراة نكحت بغير اذن وليها فنكاحها باطلٌ باطل باطل)
يعني حديث كښې راځي هرهغه ښځه چه واده وكړي بغير داجازت دولي نه ، ولي
دښځې پلاريا ورور ، تره اويا بل مشر او خپل ته ويلي شي نو كه چيرته يوه ښځه بغير
داجازت دولي نه نكاح وكړي نو رسول الله ﷺ فرمائي فنكاحها باطل باطل باطل نو امام
شافعي صاحب اوامام احمد په نزد باندي نكاح ښځه پخپله نشي كولي هغوئ حبرواحد ته
ـ جيح وركوي اومونږه وايو په ايت كښې څه دي ؟ دقرآن ايت چه قطعي الثبوت دي
اوقطعي الدلالت على المعنى دي دي نه خو معلوميږي چه ښځه خپل ځان پخپله واده
كوئ شي ځكه حتى تنكح دمعلوم صيغه ده نه دمجهول اوكه تنكح يعني دمجهول صيغه
واى نو بيا به معنى داسي راتله تر دي چه واده كړئ شي نو بيا صحيح ده چه ولي به ئې
واده كوي، لكن مونږه خاص دكتاب الله واجب العمل گڼو اودهغه مقابله كښې
خبرواحداوقياس پريږدو. بيا امام شافعي صاحب بل دليل پيش كوي چه حديث درسول
اللهﷺ دى (لانكاح إلا بولي) دولي نه بغير نكاح بلكل نه كيږي. هغوی خبرواحد واخشتو
اوايت (حتى تنكح زوجاًغيره) هغه ئې متروك العمل كړو. او زمونږ همغه دليل دى چه
داصول فقه قانون دى چه خاص دكتاب الله واجب العمل وي او دهغه مقابل كه خبرواحد
ياقياس راشي اوجمع ددوئ دواړو په منځ كښې ممكنه نوي نوخبرواحد اوقياس به
پريښودلی شي. اوبل دلته كښې احناف په حديثو كښې تأويل كوي يعني امام شافعي
صاحب چه وائي لا تنكح إلا بولي نو دا يا نهى ده اويا نفي ده كه نهي وي لكه لاتنكح
النكاح نو نهي شفقتاً ده.رسول الله ﷺ په ښځه باندي شفقت وكړو ځكه ورته وائي چه
پخپله خوخه واده مه كوه دولي نه پكښې مشوره واخله ځكه ښځه ناقصة العقل وي بل
ښځې ته سړی نوي معلوم دسړو تعلق دسړوسره وي نوسړي سړي پيژني، اوكه نفي وي نودا
نفي دكامل ده لكه لانكاح إلابولي يعني لانكاح الكاملة إلابولي معنى داچه كامله نكاح هغه
ده چه د ولي په ذريعې سره وشي ، دښځې نكاح هم صحيح كيږي لكن كامله نده هسې نه
چه چيرته ماته نشي نو دابيا نفي دكمال شوه لكه لافتى إلاعلي ، ولي نور ځوانان نشته ؟
لكن كامل ځوان حضرت علي رضي الله عنه دی يالكه لاسيف إلا ذالفقار ولي نوری توری

نشته ؟ لکن کامله توره ذالفقار دی نو دلته کښی هم پدی حدیث کښی نفی دکمال دی لکه (لاصلوة لجارالمسجد إلا فی المسجد) مثلاً دجومات(مسجد) سره نزدی دچا کور دی دهغه لمونځ په کور کښی کیږی لکن کامل ندی څکه دجمعی لمونځ ۲۷ درجی ثواب لري او خانته لمونځ یوه درجه ثواب لري نود لاصلوة نه مراد لاصلوة کاملة شو نودلته کښی هم دلانکاح إلابولی نه مراد کامله نکاح دی اوکامله نکاح هغه دی چه دولی په اجازت سره وي اودا حدیث چه (ایّ ماامرأة نکحت بغیر اذن ولیها فنکاحها باطل باطل باطل) ددی معنی دادی چه نکاح ئی په معرض دبطلان کښی دی قریبه ده چه باطله شي٠ او مونږ وایو چه نکاح څکه صحیح ده چه په همدغه حدیث کښی راځی پیغمبر علیه السلام فرمائی که نکاح وشوه نو مهر به ورکوي نو دمهر دورکولو نه دامعلومه شوه چه نکاح صحیح دی څکه په زنا کښی خو څوك مهر نه ورکوي٠ اوبل دلیل داده چه قرآن مجید کښی راځی الله تعالی فرمائی ﴿ فَلاَ تَعْضُلُوْهُنَّ اَنْ يَّنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ ﴾ البقرة/۲۳۲) نودلته کښی أن ینکحن صیغه دجمع مؤنث غائبی ده که یو سړي یوی ښځی ته طلاق ورکړو اوطلاق طلاق رجعی وه پکار خو داده چه دا سړئ په عدت کښی دننه دننه ورته رجوع وکړي لکن که دی سړی په عدت کښی رجوع ونکړه اوعدت تیرشو اوس بیا دا سړئ غواړي چه له دی ښځی سره دوباره نکاح وکړي نو داصحیح ده، او داسی درسول الله ﷺ په زمانه کښی شوي وه دمعقل بن یسار خور ته خاوند طلاق رجعی ورکړو اوبیا عدت تیرشو لکن رجوع ئی ورته نه وه کړی نو بیا هغه خاوند راغلو اوغوښتل ئی چه هغی ښځی سره بیا نکاح وکړي نو معقل بن یسار نه ئی غوښتنه وکړه هغه ورته غوصه شو اوانکار ئی ورته وکړو نو ایت نازل شو فلا تعضلوهن الخ مه منعه کوئ داښځی ان ینکحن ازواجهن چه نکاح ئی کړی وي دخپلو خاوندانو سره که چیرته دوئ پخپله کښی راضی وي، پدی ایت کښی هم ان ینکحن صیغه دمعلوم ده نو معلومیږي چه ښځه پخپله واده کولی شي٠ اوبل دلیل دادی چه حضرت عایشی (رض) دخپل ورور (عبدالرحمن) لور حفصه پخپله واده کړیده نو معلومیږی چه نکاح بعبارت النساء منعقده ده همدارنګه حضرت عایشی رضی الله عنها یوه انصاریه ښځه واده کړیوه دا هم دال دی په تصحیح دنکاح بعبارت النساء٠اوبل دلیل داچه امام شافعی

صاحب نکاح یو عقد گرځولی دعقودو نه نو چه ښځه نورعقود کولی شی دخان لپاره نونکاح هم کولی شي ځکه داهم یو عقد دی دعقودونه نو معلومیږي چه ښځه پخپله خوخه نکاح کولی شي اوصحیح دی ، لکن پکار نده چه ښځه پخپله خوخه بغیر دولی داجازت نه نکاح وکړي ځکه ښځی سړي نه پیژنے، اوبل زموږ دلیل داحدیث دی چه (الأیم احق بنفسها من ولیها) کونډه ښځه زیاته حقداره ده دځپل ځان دهغی دولي نه په کور جوړولو کښی۰نو امام شافعی صاحب دخبرواحد له وجی نه خاص دکتاب الله پریږدی او موږ په خاص دکتاب الله باندی عمل کوو۰خاصٌ یعنی دا ایت مذکوره خاص دی فی‌وجودالنکاح من المرأة په وجود دنکاح له طرفه دښځی نه یعنی چه نکاح دښځی له طرفه نه راتلئ شي۰ فلایترك العملُ به پس نه شی پرېښودی عمل پدی خاص دکتاب الله باندی لأجل الخبرالواحد کما فعله الشافعی اوهغه خبرواحد دادی بما رُوِیَ عن النبی علیه السّلام ایماامرأةٍ نکحَتْ که چیرته په نکاح ورکه یوی ښځی نفسها خپل ځان بغیر اذن ولیّها بغیر داجازت دولی نه فنکاحُها باطلٌ باطلٌ باطلٌ نو نکاح ئی باطله ده باطله ده باطله ده۰

دلته په احنافو باندی اعتراض دی چه په صبیّه(وړه جینئ) اوامة(وینځه) کښی خو احناف پدی حدیث باندی عمل کوي اوددی حدیث یعنی خبرواحد له وجی نه خاص دکتاب الله پریږدی ځکه احناف وائی که یوه ماشومه یا یوه وینځه ځان په نکاح ورکړي نو ددی دواړو نکاح باطله ده حالانکه ایت ټولو ته شامل دی ځکه صیغه دحتی تنکح خو عامه ده چه نکاح کونکی صَبیة وي اوکه کبیرة وي مجنونه وي اوکه صحیحه وي یا حرة وي اوکه امة وي دی ټولو ته شامل دی نو څنگه احناف دصبیې او امی نکاح جائز نه منی او نوری نکاح گانی صحیح منی؟ احناف ورته جواب کوي چه نکاح منعقده کیږي ایجاب او په قبول سره او صبیّه اهل دایجاب اوقبول نه ده ځکه ایجاب اوقبول کیږي په کلام او وړه ماشومه کلام نشی کولی، او په نکاح دامة کښی موږ ځکه نکاح جائز نه منو چه هلته مصالح دمولیٰ خرابیږي اوامة خوددی لپاره وي چه دمولی خدمت وکړي نه دواده لپاره، او که مولی ورته اجازت وکړي نو بیا صحیح دی لکن بغیر داذن دمولی نه هغه واده نشی کولی ځکه هغه مملوکه دغیر ده چه هغه مملوك ده ویتفرع منه او ددی اختلافی مسئلونه بیا ډیر

زيات اختلافي مسئلي را اوخى په مابين داحنافو او شوافعو كنبي. **الخلاف في حل الوطى** بوي ښځي پچپله خوخه واده وكړو احناف وائي چه وطى لى جائز ده او شوافع وائى چه نكاح لله شوى نو وطى څرنگه جائز شوه **ولزوم المهر** او زمونږ په نزد باندى مهر لازم دى يعنى دا سړى به دى ښځى ته مهر وركوي لكن شوافع وائى چه نكاح نده شوى نومهر څرنگه لازميږي نو دامام شافعي صاحب په نزد مهرلازم ندى **والنفقة والسكنى** همدارنگه زمونږ په نزد دى سړى باندى ددى ښځى نفقه لازم دى او هم ئى سكنى لازمه ده ،اوهغه وائى چه نكاح نده شوى نه نفقه لازم ده اونه سكنى لازم دى **ووقوع الطلاق** او مونږ وايو چه كه داسړئ دى ښځى ته طلاق وركړي نو صحيح ده اوشوافع وائى چه نكاح نشته نو طلاق له كومه شو طلاق خو فرعه دنكاح ده **والنكاح بعد الطلقات الثلث** همدارنگه نكاح وروسته ددريو طلاقو نه دهغوئ په نزدجائزدى. يعنى دى سړي كه دى ښځى ته درى طلاقه وركړه عدت لانده تيرشوى نو دا ښځه بل سړي سره واده كولى شي اوكنه ؟ امام شافعي صاحب وائى چه صحيح ده خكه هغه وائى چه نكاح له سره نده شوى نو طلاق به كومه شو. اومونږ وايو چه واده دبل سړي سره نشى كولى خكه عدت پاتى ده على ماذهب اليه قدماء اصحابه لكه څرنگه چه داخبره دده پخوانى علماء اوملگرى كوي يعنى واقع بخلاف ما اختاره المتاخرون منهم په خلاف متأخرينو شوافعو خكه هغوى وائى چه ښځه دعدت نه مخكښ نكاح نشى كولى هغوى هم زمونږدليل نيسى چه ددي ښځې څ شوى وه.

العام نوعان عام په دوه قسمه دى عام **خُصَّ عنه البعض** يوهغه عام دى چه دهغه بعض افراد خاص كړى شوى وي **وعام لم يخص عنه الشيء** او بل هغه عام دى چه هغه نه دهم نوئي خاص كړئ شوي **فالعام الذى** پس هغه عام **لم يخص عنه شيء** چه خاص كړ كولى شوئ دهغه نه څه شى **فهو بمنزلة الخاص** نوهغه عام چه تخصيص تري نوي په منزله دخاص سره دي **في حق لزوم العمل به لامحالة** چه خامخا په هغه باندى عمل دي لكه څرنگه چه خاص واجب العمل وه نوهغه عام چه د هغه نه څه افراد خاص شوي نوي نوهغه به په خپله معنى باندي قطعا دلالت كوي او دهغه په معنى به

عمل کول واجب وي ځکه لفظ دعام واضع وضعه کړيدئ دمعنی عامی لپاره اوعام دیته وائ چه ډيرو افرادو ته شامل وي لکه المسلمون الکافرون داعام دی اوتماموافرادوته شامل دي نوپکاردادی چه عام پخپله معنی باندي په طريقی دوجوب سره دلالت کوي ورنه که عام په تماموافرادو د معنی باندی دلالت ونکړي نوبيا دی وضعي څخه فائده نشته ځکه واضع خو دئ وضعه کړئ ددي لپاره چه دا لفظ به خپلوجميعو افرادو ته شامل وي لکه په قرآن مجيدکښي راځي ﴿ فَمِن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ﴾ (النساء/۲۵) الله تعالی فرمائی چه جائزدي هغه وينځي چه مالکان دیهغوي لره لاسونه ستاسونوځومره وينځي چه وي او دهرملك چه وي ذی سړي لپاره روا دي ځکه مونږ ويلي وه برابره خبره ده چه عام په اعتبار دلفظ سره عام وي لکه المسلمون او که په اعتبار دمعنی سره عام وي لکه من او ما نو دلته په ما ملکت ايمانکم کښی عموم دی مطلق وينځی تري مراد دي نو که ديو سړي لس (۱۰) وينځی هم وي نو ټولی ورته جائز دي يا لکه بل ځائ په قرآن مجيد کښی الله تعالی فرمائی (وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الأُخْتَيْنِ إِلاَّ مَا قَدْ سَلَفَ ﴾ (النساء/۲۳) يعنی حرام دی جمعه په ما بين داختينو کښی مطلقا. که يو سړي ديوی ښځی سره نکاح کړيده نو په ده باندی ددی خورحرامه ده برابره خبره ده چه اختين نسبا وي اوکه اختين رضاعا وي ۰ خويندی په دری قسمه دي ۱. سکه خور (اعيانی) ۲. ميرانه خور (علاتي) ميرانه خور بيا په دوه قسمه ده مورشريکه خوروي (اخيافي) اوکه پلار شريکه خور وي (علاتي) او ۳. رضاعي خور دی.
لکن که يو عام کښی تخصيص دبعضو افرادو شوئ وي نو په دی کښی بيا دجمهورو علماؤ قول دادئ چه هغه عام به بيا په خپله معنی وجوباً دلالت نکوي اوحکم به هغه کښی تمامو افرا دو ته شامل نوي ددی مثال بلکل داسی دی چه دګوری يوه بوریٔ دی او خوله نی ګنډلی شويده نوهغی نه هيڅا هم ګوره ندی ويستی نو که يوکس په هغه کښی سورئ وکړي او چکئ تری اوباسي نو چه لاره پکښی پيدا شوه احتمال شته چه نوری چکئ هم ترينه نور څوك اوباسی نو عام هم داسی دي چه ترڅو تخصيص ترينه نوي شوئ نو قطعي الدلالة علی‌المعنی وي او چه کله ددی خبری احتمال پيداشو چه بعضی افراد تری خاص شي نو بيا قطعي الدلالة علی‌المعنی نوي اوهغه حکم يقينی‌طورباندی ټولو افرادو ته نوي

شامل . او بعضي اشاعره توقف کوي هغوئ وائي چه ترخو پوري دخصوص اودعموم دليل پوره نوی معلوم شوئ نو قابل دعمل ندی خکه چه دا په مثل د مجمل دی او مجمل بغير د بيان نه پخپله معني باندي دلالت نه کوي خکه بعض اشاعره وائي چه که يوه جمعه واخلي نو جمع به خالي نه وي يا به داجمعه جمع قلته وي يا به جمع کثرته وي جمع قلته ديته وائ چه دريو(۳) نه ترلسو (۱۰) پوری دلالت کوي او جمع کثرته ديته وائ چه دريو(۳) نه تر ما لانهاية پوري دلالت کوي نو که يو کس ووائ چه لفلان علي افلس چه فلانکي په ما باندي پيسی دي نو افلس جمع قلته ده او مجمل ده ترخو پوري چه هغه ددي بيان نوي کړی چه دا څو پيسی دي مثلا لس (۱۰)دي سل(۱۰۰) دي وغيره نوهغوی پدي باندي دليل نيسی چه عام شامل الافراد دی لکن مجمل دی لکه څرنگه چه دافلس لفظ عام دی لکن مجمل دی مخکښ دبيان نه دا پته نه لگيږي چه دا څو دي تر څو پوري چه متکلم د هغه بيان ونکړي خکه يو لفظ اگر چه عام وي لکن دجمعی قلتیاو جمعی کثرتی نه نشی خالی کيدای يابه جمع قلته وي يابه جمع کثرته لکن جمهورعلماء دذی قول داشاعرو نه جواب کوي چه کله يو لفظ استعمال شو نو د هغه جمع قلته جمع کثرته به ورستو گورولکن که دي نه بغير يوه جمع راغلي وه اود هغی تخصيص نوه کړی شوی نو هغه به خپلی معنی ته من حيث الشمول شامله وي **وعلی هذا قلنا** او بناء پردي قول مذکور مونږ وايو **اذاقطع يدالسارق** کله چه دغل لاس پری کړیشو **بعدما هلك المسروق عنده** روستو له دينه چه هغه مال مسروقه هلاك شو ده سره او ده سره موجودنوه لکه يوغل ديوسړي نه غلا وکړي اوگواهان گواهي وکړي چه مونږدي غل سره ددي سړي مال ليدلی وه اوقاضي فيصله وکړه اولاس ئی قطع شو اوهغه مال مسروقه ددي غل سره موجودندی بلکه هلاك شوی وی **لايجب عليه الضمان** واجب نه دئ پدي غل باندي تاوان **لان القطع جزاء جميع ماکتسبه السارق** خکه قطع ديد تاوان اوبدله ده دټول هغه کسب نه کوم چه غل کړيدی اوتاوان لزوم پری نشته خکه الله تعالی فرمائی۰﴿ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوٓاأَيْدِيَهُمَاجَزَآءً بِمَا كَسَبَا ﴾ (المائده/۳۸) دغل سړي اودغلی ښځي لاسونه قطع کړئ، ددی دواړو لپاره داجزاء اوبدله ده دهغه څه نه چه دوئ کړيدي يعنی غلا ۰ نو پدي بما کسبا

کښې دا ما موصوله ده او عام ده يعنې په تمامو هغه کارونو چه ده کړيدي نو معلوميږی چه
دا قطع ديدجزاء شوه دجميع ماکسبا نه نوامام ابوحنيفه رحمه الله تعالیعليه پدي ما
باندي دليل نيسی چه ما عامه ده اوشامله ده ټول هغه کسب ته چه دي غل کړيدي نو
تاوان ته ضرورت نشته ځکه چه د هغه غلا په مقابل کښې خولي لاس قطع شو. او وائی چه
فإن كلمة ما عامة او کلمه دما عامه ده په جميع ماکسبا کښې يتناول جميع ما وجد اوشامله
ده ټول هغه ته چه موجودشوي دي من السارق دغله نه او هغه يوه سرقه کول دي او بل
مال مسروقه تری هلاك شو نو دامام ابوحنيفه صاحب په نزددي صورت کښې تاوان اخستل
ترينه جائز نه دي وبتقدير ايجاب الضمان او پدي صورت کښې چه مقرر کړی شي تاوان هم
يكون الجزاء هوالمجموع نوشي به جزاء مجموعه دقطع يد اوضمان ددواړونه نه يواځی
دقطع ديد نه اوحالانکه يواځی قطع ديد جزاء دټولو هغو کارونو ده کوم چه سارق کړيدی
چه هغه سرقه او هلاکت دمسروقی ځکه الله تعالی وفرمائل جزاء بماکسبا دټول هغه
اعمالو چه کوم چه سارق کړيدي يواځی ورته قطع ديدکافی دی نه تاوان،اوکه تاوان
ورسره شرط کړي نوبيابواځی قطع ديدخوجزاءدجميع ماکسبا رانغله . نوکچيرته داسیشي
يعنیقطع ديداوضمان دواړه مقدر کړی شي نو بيا خو لفظ د ما باندی عمل رانغئ، وبل
داچه امام ابوحنيفه رحمة الله عليه قانون دادی چه (لايجتمع القطع مع الغرم) يعنی قطع
دضمان سره نه جمع کيږی ځکه الله پاك په آيت کښې يواځی قطع ديد ذکر کړيدئ نه
دتاوان ،او امام شافعی رحمة الله عليه وائی کچيرته غل مالداره وه او پيسی ورسره وي نو
هغه وخت به پيسی تری واخلی او که غريب وه نو بيا به قرض دار يعنی دين به پری لازم
شي او چه کله مالدار شي نو بيا به تری واخستل شي٠او امام مالك رحمة الله عليه وائی
کچيرته مالدار وي نو تری وابه اخستل شي او که غريب وه بيا به ئی تری نه اخلی٠نودلته
کښې معلومه شوه چه امام ابو حنيفة صاحب يواځی قطع ديد جزاء دماکسبا گرځوي ، له
دغه وجهی نه قاضي ابوالحسن هم دامام صاحب رايه غوره کړيده او هغه پخپل کتاب کښې
يو حديث هم نقل کوي (إذا أُقيم علیالسارق الحدُ فلا ضمان عليه) اگرچه بعضو خلکو
پدی حديث باندی دکمزورتيا الزام هم لگولئ دی، نو دامام ابو حنيفه صاحب په نزد دوه

نه لازمیږي نو که یو سړی یو جنایت وکړي نو هغه ته یو عقوبت دی نه عقوبته په یو جنایت نه لازمیږي نو که یو سړی یو جنایت وکړي نو هغه ته یو عقوبت دی نه دوه عقوبته. ولایترك العمل به او نشي په پرېښودئ عمل پدی عموم دکلمی دما باندی بالقیاس علی الغصب په قیاس سره په غصب باندی کما فعل الشافعی امام شافعی صاحب دا مسئله په غصب باندی قیاس کړیدی هغه وائی که یو غاصب چه دچانه په زوره باندی څه شی واخلی او داماڵ مغصوبه دغاصب په لاس کښی هلاك شي نو په غاصب باندی بالاتفاق تاوان لازم دی نو همدارنګه دهغه په نزد باندی په سارق باندی هم تاوان لازم دی ، نو موږ ورته جواب کوو چه داپه هغه باندی مه قیاس کوه څکه چه دغاصب په صورة کښی کلمه دما ندی راغلی او د سارق په صورة کښی کلمه دما راغلی دی ، او دا عاه دي اوهغه عام دي چه لم یخص منه البعض. والدلیل علی ان کلمة ما عامة او دلیل پدی خبره باندی چه کلمه د ما عامه ده ماذکره محمد هغه قول دامام محمد رحمة الله علیه دی .دامام محمد په قول موږ استدلال کولئ شو څکه امام محمد اگر چه لوی فقیه دی لکن لوی لغوي هم دی یعنی دعلم لغة امام هم دی او هغه وائي چه إذاقال المولیٰ لجاریته هرکله چه مولیٰ خپلی وینځې ته وویل إن کان مافی بطنك که چیری وي هغه بچئ چه ستا په خیټه کښی دی غلاماً یعنی وینځې ته ئی وویل که چیرته له تانه هلك پیداشو فانتِ حرةٌ نوته آزاده ئی فولدت غلاماً و جاریة نوپیداشو یو بچئي اویوه جینئي یعنی غلام او وینځه دواړه په یوځائی پیداشو لاتعتق داوینځه به نشي اذادولئ څکه مولیٰ ورته ویلی وه إن کان مافی بطنك غلاماً اوما موصوله دی یعني که ستا په خیټه کښی مجموعه من حیث مجموعه هلك وي اوحالانکه دهغی نه خو جینئ او هلك دواړه پیداشو نو دا وینځه به نشي اذادولئ څکه چه مافی بطن مجموعه هلك نوه بلکه یوهلك اویوه جینئ وه نوپه کلمه دما باندی عمل رانه غئ، اوبل داچه دعتق لپاره چه هغه کوم شرط گرځولی وه هغه پوره نشو (چه مجموعه من حیث مجموعه به هلك وي) بلکه پدی صورة کښی نیم هلك شو اونیمه جینئ شوه اوداپه هغه صورة کښی چه ما موصوله واخلی، اوکه مامصدریه شي نو بیاهم دامام اوبوحنیفه صاحب مذهب مظبوط اوکلك دی پدی قول کښی ﴿ اَلسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا اَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَاكَسَبَا ﴾ وجه دمظبوط والی ئی دادی چه هرکله ما

مصدريه شي اومامصدريه ما بعد خپل په تاويل دمصدرسره گرځوي نو بيا به معنی داسی شي جزاء بکسبهما، خکه دی بماکسبا کښی دا ما ولګيده او دا کسبالی په تاويل دمصدر کښی وګرځاوه، او مصدرچه مضاف شي اومعرف بالام نوي نو هغه استغراق او عموم پيداکوي نو دی صورة کښی هم عموم او استغراق راغئ يعنی جزاءً بکسبهما مطلب داچه دوی څه کړي وي نو بواخی قطع دید دهغه جزاء دی بل هيڅ شئ ورسره شريك ندئ، نودلته کښی بکسبهما شو او کسب مصدردی. او يا به دا معنی شي چه دا قطع دید جزاء دی دټولو خبرو لپاره نه د بل شی لپاره وبمثله او په مثل ددی مخکښني عام سره يو بل مثال هم درته پيش کوي نقول فی قوله تعالی وايو مونږ پدی قول دالله تعالی کښی فاقرأوا ما تيسرمن القرآن تاسی لولئ هرهغه شی کوم چه اسانه وي دقرآن نه پدی آيت کښی ما عامه ده که يوکس په لمونځ کښی سورة فاتحه وائی يا سورة يس يا بل سورة وائی صحيح دی ، نوځکه امام ابوحنيفه صاحب وائی چه دقرآن نه معلومه شوه چه مطلق قرأت فرض دی ځکه الله تعالی فرمائی(فاقرأواماتيسرمن القرآن)نوکلمه دماعامه ده الحمدُ نه واخله تر والناس پورې نول قرآن ته شامله ده.او هرچه حديث دی‌چه(لاصلاة إلابفاتحة الكتاب)يعنی‌ندی هيڅ لمونځ مګر په فاتحی دکتاب سره ، نوامام ابوحنيفه صاحب فرمائی چه دلاصلاة إلا بفاتحة الكتاب نه مراد وجوب‌دی نوهغه فاتحه واجبه وګرځوله په لمونځ کښی کومه چه دحديث نه ثابته ده او مطلق قراءة نی فرض وګرځولو کوم چه دقرآن نه ثابت دی .امام صاحب ډير مدقق او دقيق النظر دی امام ابوحنيفه صاحب ته الله جل جلاله کمال فقاهت ورکړی وه ځکه خوبه امام شافعی‌صاحب ويل چه (الخلق عيال ابی‌حنيفه فی‌الفقه) مطلب داچه خلق دامام ابوحنيفه صاحب اولاد دی په فقه کښی ، اولنئ سړئ کوم چه دفقه قواعد نی ايجاد کړيدي هغه امام صاحب دی .نو امام صاحب په دواړو باندی عمل وکړو.هم په حديث باندی چه فاتحه نی واجبه وګرځوله او هم په قرآن باندی چه مطلق قراءة نی فرض وګرځولو اودا ځکه چه په اصل کښی فرض ثابتيری په دليل قطعی سره چه دلالت دلفظ په خپله معنی باندی هم قطعي وي، بل په حديث مشهورة اوحديث متواتره سره هم فرضيت ثابتيږي نولاصلاة إلابفاتحة الكتاب خو نص دقرآن ندی اونه خبرمشهور يا متواتر دی بلکه

شو نوځکه دامام داخو خبرواحددی او په خبرواحد سره فرضیت نه بلکه وجوب ثابت دی وجوب دفاتحی ثابت کړو او ابوحنیفه صاحب په دواړوبالدی عمل راځی‌چه حدیث نه ... ثابت کړو٠او بله مسئله چه اختلافی دی په مابین دقرآن ایت نه ئی فرضیت دمطلق قراءة ثابت کړو٠او بله مسئله چه اختلافی دی په مابین زموږ (احناف) اوپه مابین د شوافعو او ظواهرو کښی هغه داده چه هغوی وائی چه هر کله امام پسی مقتدي ولاړ وي بایدمقتدي هم فاتحه اووائی ځکه هغوی وائی چه حدیث کښی راغلی دي لاصلاة الا بفاتحة الکتاب او صلاة نکره ده اونکره چه په سیاق د نفی کښی راشي نو عموم پیدا کوی نوهغوئ وائی چه یو لمونځ هم نه کیږی چه فاتحه په کښی نوی ، نوای احنافو ستاسو یولمونځ هم نه کیږی ځکه فاتحه په کښی نیشته او موږ یعنی احناف وایو چه هرکله مقتدی امام پسی په لمانځه کښی ولاړ وي نو مقتدي به فاتحه نه وائی ځکه چه موږ سره دلیل ایت دی الله تعالی فرمائی چه ﴿ اِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوْا لَهٗ وَاَنْصِتُوْا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ *﴾ الاعراف/۲۰٤ یعنی الله تعالی‌فرمائی چه هرکله قراءت دقران کیږی نو تاسو ورته غوږ اونیسئ اوچپ شئ نو دی نه معلومیږی چه فاتحه وروستو دامام نه نیشته ځکه قرآن وائی چه(فاستمعوا له وانصتوا)نوهغوی‌یعنی شوافع اوظواهر وائی چه حدیث سره به څنګه کوئ کوم کښی چه راځی(لا صلاة الا بفاتحة الکتاب)؟ نوموږ ورته جواب کوو چه فاتحه دکتاب عامه ده چه حقیقتاً وی اوکه حکماً مثلاً که یو سړی ځانته لمونځ کوي او فاتحه وائی نو هغه حقیقتاً دی یالکه امام فاتحه وائی‌نو داهم حقیقتاًدی او که مقتدي غوږ نیولی وي امام ته اګرچه دا ویل حقیقتاً ندی بلکه حکماً هغه مقتدي هم فاتحه وائی ځکه عرب وائی (السامع شریك القائل) یعنی اوریدونکی دقائل سره برابردی یعنی چا چه د امام فاتحی ته غوږ اینبی دی دا داسی دی لکه چه مقتدی ئې وائی او دا موږه د ځانه نه وایو ځکه په اول کښی چه کله په رسول پاك ﷺ باندی قران مجید نازلیدو نو نبی پاك‌ﷺ به ډیر زر زر ژبه مبارکه خوځوله نو د الله پاك مهربانی راغله او ورته وویل چه﴿ لاَ تُحَرِّكْ بِهٖ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهٖ * اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهٗ وَقُرْاٰنَهٗ * فَاِذَا قَرَاْنٰهُ فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهٗ * ﴾ القیامة/۱۸) مطلب دا چه الله پاك فرمائی چه ای محمده ﷺ ته مه هیریږه قران به موږ ستا په زړه کښی جمع کړو، هر کله چه موږ دقران ددی جمع نه فارغه شو نو بیا ئی په ژبه وایه٠نو وحی به اول نه اول د

پیغمبرﷺ زره ته لاړه او د پیغمبر ﷺ په زړه کښې به هغه سورة ولیکلې شو او بیا به ئې په ژبه تلاوت کولو. نو زمونږ او د پیغمبرپاکﷺ په منځ کښې فرق دادی چه مونږ اول یو شی په ژبه ډیر خله ووایو نو بیا په زړه کښې کینې (اذا تکرر تقرر)مطلب دا چه یو شی ډیر تکرار شی نو اول د هغه په زړه کښې خای ونیسی ، دپیغمبر مقام ډیراوچت او لوئی دي نو دی وجهې نه وحی ایت مبارکه کښې پیغمبرپاکﷺ ته والی چه ته عجله او تلوار مه کوه مونږ به اول دا قرآن ستا په زړه کښې کینو ه او بیا ئې ته په ژبه وایه. او په دی مذکوره ایت مبارکه کښې چه الله تعالی فرمائی چه (فاذا قرانه) نو پدی قرینه سره حضرت شیخ صاحب (المدنی) دلیل نیسی چه دامام قرأت دمقتدی قرأت دی ځکه هغه وائی چه په پیغمبر پاکﷺ باندی خو به قراءة حضرت جبرائیل امین کولو جبرائیل به وحی لوستا او الله پاك به اوریده چه ایا جبرائیل امین علیه السلام خو په زور زبر وغیره کښې څه کمئ زیاتئ نه کوي نو الله پاك داسی نه وائی چه فاذا قراء جبرائیل ځکه چه الله تعالی دجبرائیل علیه السلام قراءت ته غوږ اینې دی نو خانته ئی نسبت کوي او وائي چه فاذا قراءناه نو مقتدی چه د امام قراءت اوري نو دا هم داسی دی لکه چه مقتدی قراءت کوي نو ثابته شوه دا خبره چه مقتدی دپاره جائز نه دي چه امام پسی ولاړ وي او قراءت دفاتحی اوکړی ځکه لکه څنګه چه الله پاك دجبرائیل علیه السلام قراءت اوري او نسبت ئی خانته کوي نوداسی مقتدی هم دامام قراءت اوري. او داداسی دی لکه مقتدي چه قراءت کړی وي نو په لاصلاة الا بفاتحة الکتاب باندی عمل راغلو اگر چه حقیقتاً ندی لیکن حکماً عمل پری راغلو او بل دلیل دا دی چه رسول الله مبارکﷺ فرمائی (انما جعل الامام لیؤتم به)مطلب دا چه امام ددی لپاره دی چه ته ورپسی اقتداء وکړی (فاذا کبر فکبروا) هر کله چه امام الله اکبر وائی تاسو هم ورسره الله اکبر او وائی (واذا رکع فارکعوا) هر کله چه امام رکوع کوي نو تاسو هم رکوع کوی (واذا سجد فاسجدوا) هرکله چه امام سجده کوي نو ستاسو هم سجده کوی او هم دغه حدیث کښې راځی (واذا قراء فانصتوا) هر کله چه امام قراءت کوي نو تاسو چپ شئ ،او چیرته هم په ذخیره د حدیثو کښې داسی نیشته چه(اذا قراء فاقراؤ)نو معلومه شوه

دا خبره چه لاصلاة الا بفاتحة الکتاب دا حدیث په حق دمنفرد کښې دی یعنی هغه سړی
چه خانته لمونځ کوي نو هغه به فاتحه وائی او یا په حق د امام کښې دی او داخبره مونږ د
خان نه نه کوه چه دا حدیث په حق دمنفرد کښې دی بلکه امام احمدصاحب دا خبره
کوي چه دا حدیث په حق دمنفرد کښې دی او هغه ځکه وائی چه حضرت جابررضی الله
تعالی عنه یو لوئ صحابی دی هغه وائی چه دا حدیث په حق د منفرد کښې دی، او دوی
داخبره ځکه کوي چه یو طرف ته ایت دی چه(واذا قرئ القران فاستمعوا له وانصتوا) نو
امام ابوحنیفه صاحب رحمه الله اعمال وکړو او اعمال غوره دی د اهمال نه۰ نو ایت ئی
حمل کړو په فرضیت دمطلق قراءت باندی چه مطلق قراءت فرض دی په لمونځ کښې او
بل طرف ته چه حدیث دی (لاصلاة الا بفاتحة الکتاب) نو دا حدیث ئی حمل کړوپه
وجوب دفاتحی باندی چه سورة فاتحه واجبه ده په لمونځ کښې نو تعارض بین الآیة
والحدیث راننغلو۰ فإنه عام فی جمیع ما تیسر من القرآن اودامذکوره ایت عام دی په ټول
هغه کښې چه اسان وي دقرآن نه۰ دلته کښې شوافع وائی چه ماتیسر نه مراد سورة فاتحه
ده ځکه چه هغه اسان سورة دی نو مونږ ورته په جواب کوه چه دا تاسو ته ځکه اسان
ښکاری ائ شوافعو چه تاسو یادکړی ده او زده مو دی له دی وجهی نه درته اسان ښکاري
،او کچېرته مونږ یو وړوکي ماشوم ته اووایو پداسی خال کښې چه نه هغه سورة فاتحه یاد
کړی وي او نه ئی سورة کوثریادکړی وي چه ته سورة فاتحه هم یاد کړه او سورة کوثر هم
یاد کړه نوسورة فاتحی نه خو به سورة کوثر زر یاد کړي ځکه چه هغه کم دی نو له دی
وجهی نه ماتیسرعام دی ټول قرآن ته شامله ده ، مثلا که هغه سورة کوثر وي او که سورة
الم ترکیف وي او که بل سورة وي نو ځکه مونږ وایو چه مطلق قراءت فرض او سورة فاتحه
واجبه ده ومن ضرورته اود ضرورت ددغی معنی دعام نه عدم توقف الجواز علی قراءة
الفاتحة عدم توقف جواز دلمونځ په قراءت دفاتحی سره یعنی موقوف ندی صحت دلمونځ
په قراءة دفاتحی سره لیکن که څوك فاتحه اونه وائي نو لمونځ ئي کیږی خو کامل ندی ، او
هنوی وائی چه صحت دلمونځ موقوف دی په قراءة د فاتحی پوری یعنی چه قراءت د
سورة فاتحی دی نوي کړی نو لمونځ دی نه کیږی نو ګویا ماتیسر ئی منحصر کړو پواځی په

فاتحه کښی او مونږ وایو چه بیا د ما تیسر معنی څه شئ شوه ؟ بیا خو د ما تیسر معنی نه صحیح کیږی وجاء فی الخبر او هر چه په خبرواحد(حدیث) کښی راغلی دی الله شان دادی قال چه نبی کریمﷺ فرمائی چه لاصلاة الا بفاتحة الکتاب چه نیشته لمونځ مگر په قراءة دفاتحی سره فعملنا بهما نو مونږعمل وکړو په دواړو باندي (په ایت او په حدیث)څکه چه دامام ابوحینفه صاحب رحمه الله تعالی قانون دادی (الاعمال اولی من الاهمال) یعنی چه په داوړو دلیلونه باندی عمل وکړی دا ښه دی د دی خبری نه چه یو دلیل ترك کړی نوامام ابوحنیفه رحمه الله تعالی په دواړو عمل اوکړو علی وجه پداسی طریقی سره لا یتغیر به حکم الکتاب چه په هغه سره د کتاب حکم نه بدلیږی چه ایت د قران دی (ماتیسر من القران) لکه کباب پخول پدی طریقی سره چه نه سیخ وسوځی او نه کباب وسوځی یعنی چه نه ترك دروایت راشی او نه تغیر په حکم د کتاب کښی راشي بأن نحمل الخبر اومونږه به حمل کوه داحدیث (لاصلاة الا بفاتحة الکتاب) علی نفی الکمال په نفی دکمال باندی نو دلاصلاة معنی به داشي چه لاکمال للصلاة یعنی کامل لمونځ به هلته وي چه فاتحه ولوستل شي او که فاتحه نوی لوستل شوی په لمانځه کښی نو بیا کامل لمونځ ندی ورنه دفاتحی نه بغیر هم لمونځ صحیح کیږی کمال او نقصان په واجبو سره راځی، نو په ترك د واجبو سره بطلان نه راځی بلکه نقصان راځي ، او په ترك دفرضو سره بطلان راځي لکه یو سړی په لمونځ کښی مطلق قراءة ونکړي نو لمونځ ئی باطل دی او که صرف فاتحه یعنی صرف واجب ئی ترك کړو په لمانځه کښی نو بیا نقصان راځی او دنقصان جبیره بیا سجده سهوه ده حتی یکون مطلق القراءة فرضا بحکم الکتاب یعنی چه هر کله دا مونږ حمل کړو په نفی د کمال باندی تردی پوری چه شي مطلق قراءة فرض په حکم دکتاب سره چه ایت دی وقراءة الفاتحة واجبة بحکم الخبراو شي لوستل او قراءة دفاتحی واجب په حکم دخبرواحد یعنی حدیث سره، نو په دواړو باندی مونږ عمل وکړو. وقلنا کذلك فی قوله تعالی همدارنگه مونږ وایو په قول دالله تعالی کښی لکه څرنگه چه خاص قطعی الدلالت علی المعنی دي همدارنگه هغه عام چه غیرمخصوص البعض وي هغه به هم قطعی او یقینی وی لکه په قران مجید کښی راځی ولاتاکلوا مما لم یذکراسم

الله پاك نوم نوی اخستل شوی .مما کښی دا کلمه دما عامه ده لکه خرنګه چه مخکښی مونږ وئیلی وه. چه عام دوه قسما دی یو عام لفظاً دی لکه مسلمون او مشرکون په اعتبار د لفظ او معنی دواړو سره عام دی او بل عام معناً دی لکه من وما اګر چه په اعتبار دلفظ سره مفرد دي لکن په اعتبار د معنی سره جمع دی نو پدی مذکوره ایات کښی د ما همغه ما دی او عام دی او ددی نه مراد مذبوحات دي چه کوم ځیزونه حلالیږی ځکه دلته کښی قرینه موجوده ده الله تعالی فرمانی(ولاتاکلوا مما لم یذکراسم الله علیه) یعنی تاسو مه خورئ هر هغه شئ چه بغیر داسم دالله تعالی نه حلال شوی وي ځکه چه کافرانو به څه شئ حلالولو نو اسم دلات او عزی به نی پري وبلو ځکه الله تعالی تری منع وکړه. نو ددی ایت نه دا معلومه شوه انه یوجب حرمة متروك التسمیة عامداً چه واجب ده حرمت دهرهغه شي په کوم شی چه قصداً دالله تعالی نوم نوي اخستل شوئ یعنی بسم الله الله اکبر پری نوئ وبل شوی وجاء فی الخبر او په حدیث شریف کښی راځی أنه علیه السلام سئل د پیغمبرپاك ﷺ نه چا پوښتنه اوکړه عن متروك التسمیة عامداً یعنی که چا یو شی حلال کړو او قصداً ئی پری بسم الله او نه وبله فقال کلوه نو رسول الله ﷺ ورته ووبل چه خورئ نی فان تسمیة الله تعالی فی قلب کل امراء مسلم ځکه نوم دالله تعالی په زړه دهر مسلمان کښی دئ نو کچیرته مونږ په دعه حدیث باندی عمل اوکړو نو پدی ایت کښی به هغه عموم پاتی نشي ځکه هرکله چه متروك التسمیة عمداً روا دی دحدیث دوجهی نه نومتروك التسمیة نسیاناً خو به درجة اولی روا دی ځکه پیغمبر علیه السلام فرمانی (رُفع عن امتی الخطاء والنسیان)رسول الله ﷺ فرمانی الله تعالی زما دامت نه لری کړی دي خطاء او نسیان دواړه. یعنی که یو سړی په یوه خبره کښی خطاء شو یا تري هیره شوه نو په هغه باندي څه ګناه نیشته، نو چه هر کله د خبرواحدله وجی نه متروك التسمیة عمداًجائزشوه نو متروك التسمیه ناسیاً بالاتفاق جائزدی نو بیا خو به ایت عمل رانه غی ځکه په یو عام کښی خصوص کوه خو دومره خو باید پری نبودل شی چه په هغه عام د کتاب الله باندی عمل راشی یعنی مایطلق علیه العام پاتی شي.نو احناف وائی چه هر هغه شی چه متروك التسمیه عامداً وي هغه به نه خوری ځکه

هر کله چه دعام د کتاب الله دخبر واحد یا قیاس سره مقابله راشی که چیرته په دواړو باندی عمل ممکن وه نو ډیره ښه ده ځکه (الاعمال اولی من الاهمال) او که په دواړو باندی عمل ممکن نه وه نو بیا به په عام دکتاب الله باندی عمل کولی‌شي ځکه چه نص د کتاب الله قطعی اویقینی دی‌او مقابل چه خبر واحد او قیاس دی هغه به پرینبودلی شی ځکه هغه ظنی دی نو ظنی دقطعی او یقینی مقابله نه شی کولیٔ.، نو چه احناف وائی چه کوم شی متروك التسمیة عمداً وي هغه به نه خوری نو بیا دحدیث مطلب څه دی.؟ علماء لیکی دحدیثو مطلب دادی چه بعضی کسان نوی مسلمانان شوی وه او ډیرو مسلمانانو به د هغوی دلاس مذبوحه نه خوړه نو رسول الله ﷺ ورته وفرمائل چه هغوی خو نوي مسلمانان شوی دی هغوی ته خو لا ددي پوره طریقه نده معلومه نو ددی وجهی نه ددوئ په مذبوحاتو کښی شك مه کوی ، مطلب دا دی چه د نو مسلم ذبیحه روا دی ځکه هغوئ خو قصداً بسم الله نه پریږدی او په زړه کښی پری شك هم مه کوئ ځکه حدیث کښی راځی(ظنو المؤمنین خیرا) په مؤمنانوباندی نیك گمان کوی. نو رسول الله ﷺ هغه خلکو ته تسلي ورکوي چه هغوئ مسلمانان دی او زمونږ پری نیك گمان دی چه دوی به ضرور بسم الله ویلی وي. نو دحدیث مطلب دا ندی چه یو سړي دی قصداً په یوه مذبوحه باندی بسم الله نوی ویلی او هغه دی بیا خوړیٔ شی فلا یمکن التوفیق بینهما او ممکن ندی اتفاق په ایت او خبر واحد دواړو باندي ځکه که متروك التسمیة عامداً هم جایز شي اومتروك التسمیة ناسیاً هم جائز شي نو بیا خو په نص دکتاب الله باندی عمل نه راځی ځکه د لاتاکلوا صیغه دواړو ته شامل ده که متروك التسمیة عامداً وی او که متروك التسمیة ناسیاً وي نو ددي وجهی نه مونږ خبرواحد باندی عمل نه کوه ځکه خبرواحد ظنی دی او ایت قطعی دی او ظنی دقطعی مقابله نه شي کولی لانه لو ثبت الحل بترکها عامداً او شان دادی که چیرته ثابت شی حلال والی دمتروك التسمیة عامداً سره لثبت الحل بترکها ناسیاً نو ثابت به شی حلال والی د متروك التسمیة ناسیاً په طریق اولی سره ځکه متروك التسمیة ناسیاً خو بالاتفاق جائز دی ځکه درسول الله ﷺ حدیث موجود دی (رفع عن امتی الخطاء والنسیان) فحینئذ یرتفع حکم الکتاب نو په دی وخت کښی مرتفع کیږی حکم د کتاب الله

او ارتفاع دحکم دکتاب الله نسخ دکتاب وی بالکلیة ، او نسخ د کتاب الله په خبر واحد سره ناجائز دی ځکه ناسخ په قوت کښی زیات وي دمنسوخ نه او حالانکه خبرواحد چه ناسخ ګرځی کمزوری دی په قوت کښی دکتاب نه چه منسوخ ګرځي، او حکم د کتاب نه مراد د لاتأکلو لفظ دی نو که یو سړی ناسیاً اوعامداً دواړه یو ځانی جائز کړي نو په لاتأکلوا باندی عمل نه راځی. همدا وجه ده که چیرته په یو عام کښی خصوص کوی دومره کوه چه څه نا څه دهغه افراد پاتی هم وي فیترك الخبر نو دی وجی نه خبرواحد به ترك کولئ شي اوپه کتاب الله به عمل کولئ شي وکذلك قوله تعالی همدارنګه په مثل ددی چه مونږ پرینبود خبرواحد په مقابله دعام کښی دا قول دالله تعالی دی. حرمت علیکم ۰۰۰الآیة وأمهاتکم التی أرضعنکم حرامی دي په تاسی باندی هغه میاندی چا چه پئ درکړی وي تاسو ته.الله تعالی په قران کښی پنځلس محرمات بیانوي یعنی پنځلس ښځی دی چه دا حرامی دی یا من حیث النسب یا من حیث غیرالنسب او یوه دشته خاوند والا ښځه .نو پدی پنځلسو ښځو کښی امهاتکم التی أرضعنکم ذکرشویده اوداعام دی مراد ترینه هغه دی چاچه شیدئ ورکړی وي نوګویا دیته مرضعه موروانی او رضاع وانی پئ څښلو ته اوس برابره خبره ده چه داپی څښل یو ځل وی او که دوه ځله وي اویا زیات وي مطلق ارضاع دیته وانی چه ماشوم کله دمور په تي باندی خوله ولګوی. او الله تعالی مرضعاتو ته میاندی وویلی یقتضی بعمومه حرمة نکاح المرضعة نو دا تقاضا کوي دحرمت دعموم نکاح دمرضعی ځکه چه دا میاندی دي او بل دا چه دمرضعاتو لفظ ارضعنکم دی نو ګویا هره مرضعه مرضعه ده خواه که هغی لکی پئ ورکړی وي او که ډیری نی ورکړی وي وقد جاء فی الخبر او په تحقیق سره په حدیث کښی راغلی دي لا تحرم المصّة ولاالمصتان ولا الإملاجة ولا الاملاجتان حرمت نه ثابتوی یو ځل تئ کشکول او نه دوه ځله تئ کشکول او نه یو ځل تئ د ماشوم په خوله کښی ورمنډل او نه دوه ځله ، مص فعل الصبی ته ویل کیږي یعنی ماشوم چه تئ پخپله کش کوي او املاج فعل الوالدة ته ویل کیږي چه مور دوم ځله ماشوم ته تئ پخپله په خوله کښی ورکړي. دحدیث مطلب دا شو چه یوی ښځی یو ځل یا دوه ځله ماشوم ته پئ ورکړی وي نو دا نی رضاعي مور نده او حالانکه حرمت په مطلق پیو

ورکولو سره ثابتیږی ، نو برابره خبره ده چه ماشوم یو ځل پئ ځنبلی وی که دوه ځله او که دری ځله او امام شافعی رحمه الله تعالی فرمائی چه حرمت په پنځه ځله پیو ورکولو سره ثابتیږی ځکه اول کښی یو قراءت عشر رضعات وه بیا خمس رضعات وه بیا صرف أرضعنکم قراءت راغلو او مخکښنی ټول روایات منسوخ شول. نو په یوځل تي کشکولو سره هم مرضعه ثابته شوله، دمحرم او د مبیح په منځ کښی چه تعارض راشي ترجیح به محرم ته ورکوی ځکه که دیو ماشوم په باره کښی دا تعارض راشی چه دی ښځی دی ماشوم ته یو ځلی پئ ورکړیدي دا ددی رضاعی مور نده او ده سره ئی نکاح کیږی او هغه ئی مور وي نو بیا به څنګه کیږی ؟ نو ځکه دامام ابوحنیفه رحمه الله تعالی په نزد باندی محرم ته ترجیح ورکول پکاردي٠ له دی وجهی نه د امام ابوحنیفه صاحب خومره مسئلی چه دي هغه په احتیاط تقوی او طهارت باندی مبنی دی **فلم یمکن التوفیق بینهما** نو دقرآن او دخبر په منځ کښی چه توفیق نشی کیدئ **فیترك الخبر** نو خبرواحد به پریږدی او کتاب الله باندی به عمل کولی شی . نو دامام ابوحنیفه صاحب په نزد قرآن مطلق دی. أرضعنکم چه چا تاسو ته پئ درکړی وي عدد لره پکښی اعتبار نیشته ځکه لغت کښی د رضاع معنی ده مطلق پئ ځنبل د مور د تي (سینی)نه که هغه یوڅاڅکئ ولی نوی ؟ نوامام صاحب وائی که چیری مونږ په حدیث دخمس رضاعات یا عشر رضاعات باندی عمل وکړو نو ایت ترك کیږی او ایت قابل دترك نوي په مقابله د خبرواحد کښی بلکه خبرواحد به ترك کولئ شي.

وأما العام الذی خص عنه البعض اوهر چه هغه عام چه خاص شوی وي بعضی افراد ددی نه ، په قرآن مجید کښی ځائ په ځائ عمومات استعمالیږی که په قرآن مجید کښی داسی عام مستعمل شوی وي چه په هغه کښی تخصیص نوی شوئ نو په هغه کښی به بلکل تخصیص نه کوو او وجوباً به ئی ټولو افرادو ته شامله وه لکه په قران مجید کښی راځی ﴿ وَمَا مِنْ دَآبَةٍ فِیْ الأَرْضِ إلاَّ عَلىَ اللّه رِزْقُهَا ﴾سورة هود،الایة:) معنی دا چه نیشته هیڅ یوه دابه په مخ د ځمکه مګر رزق ئی په الله تعالی باندی دی یعنی څومره شیان چه په ځمکه ګرځي دی ټولو ته رزق الله تعالی ورکوي دابه (ما یدب علی الارض) ته وائی نو دا عام دی او په دی کښی خصوص بالکل نیشته او نه کیږی او په قرآن کښی داسی عام هم شته

چه بعضی افراد ترینه خاص شوی وي برابره خبره ده چه دابعضی افراد ترینه خاص شوي وي په قرینی دعقل سره یا په قرینی دشریعت سره لکه په قران مجیدکښی راځی﴿ وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾(ال عمران/ ۹۷) دالله تعالی په ټولو بندګانو باندی لازمه ده چه حج دبیت الله وکړي نو لفظ د الناس عام دی لکن دا خاص شویدی په دلیل دعقل سره او په دلیل دنقل سره ځکه ددی نه ماشومان لیونی وغیره ووتل ځکه دا مکلف ندی، غریبان هم تری ووتل ځکه پدی ایت کښی دمن استطاع إليه سبيلا لفظ هم راغلی دی نو که په قران مجید کښی داسی عام راغلی وي چه دهغه ځخه بعضی افراد نوي خاص شوي او د هغه مقابله دخبرواحد یا قیاس سره راغله نو د هغه په ټولو افرادو به عمل ضروري او یقینی کولی شی او مقابل به ئی ترك کولئ شي که چیرته عمل په دواړو ممکن نه وه ،اوکه چیرته داسی عام وی چه بعض افرادترینه خاص شوی وي لکه الله تعالی فرمائی﴿ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ ﴾(التوبه/ ٥) تاسی قتل کړئ مشرکین چیرته مو چه پیدا کول .المشرکین عام دی لکن بل ځائی په قرآن مجید کښی راځی ﴿ وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ ﴾ (التوبة/ ٦) که چیرته یو مشرك له تاسو نه-پناه وغواړي نو پناه ورته ورکړی. او دا عام مخصوص البعض دی ځکه یو ایت کښی عام مشرکین مراد دي او بل ایت کښی هغه مشرکین تري ووتل کوم چه مسلمانانو نه پناه غواړي او جنګ نه کوي. یعنی مستامن کافر چه ویزه پاسپورټ ورسره وی مسلمان حکومت ورته ورکړی وي او هغه مشرکین تری هم ووتل چه پناه نه غواړی لکن هغی کښی وَان احدمن المشرکین استجارك فاجره علت موجود وي چه هغه عدم قتال دی نو په بوډاګانو، ماشومانو، زنانو، معذورینو، بمبړانو کښی هم دعدم قتال علت موجود دی نو هغوی هم تری ووتل نو په هرچا کښی چه وَإن أحدمن المشركين استجارك فأجره علت موجود وی نو هغه به مونږ دفاقتلوا المُشرِكين دحکم نه وباسو، او دیته عام مخصوص البعض ځکه وائی چه بعضی افراد ترینه خاص شول. **فحکمه** نو حکم دعام مخصوص البعض دا دی چه انه یجب العمل به چه واجب وی عمل په دی باندی **فی الباقی** په باقی افرادو باندی به ئی خپل حکم باقی وي کوم چه تری خاص شوي ندی **مع الاحتمال** لکن سره داحتمال دتخصیص

دباقی افرادونه، یعنی کیدالی شي دشریعت له طرف له یو بل دلیل هم راشی چه باقی افراد لری خاص شي لکه د گوری بوه بوریٔ ده چه خوله لی کنډلی ده صحیح اوسالمه ده لکن کله لی چه خوله خیری شي او څه گوره تری کمه شی نو د دی خبری احتمال لري چه نوره گوره هم تری کمه شي .فإذا قام الدليل على التخصيص الباقی هرکله چه دلیل قائم وي په تخصیص دباقی افرادو ويجوز تخصيصه جائز دی تخصیص دباقی افرادو بخبرالواحداوالقياس په خبرواحد یا قیاس سره ځکه چه داعام مخصوص البعض بیا ظنی شو خبرواحد او قیاس هم ظنی دي نو د ظنی مقابله په ظنی سره کیدالی شی. ځکه چه قطعیت ددی ایت ختم شولو. إلى ان يبقى الثلث لکن تخصیص به کولی شي تردی پوری چه دری(۳) افراد باقی پاتی شي له ثلاث نه به کمولیٔ نه شی ځکه چه له ثلا ث نه کم شي بیا خو عام نشو دعام کم از کم عدد دری دی چه دری باید باقي وي. وبعد ذلك او نور تخصیص کول ددی دریو افرادو نه کوم چه باقي پاتی دي لايجوز جائز ندی . فيجب العمل به پس په دغه دریو باندی به بیا عمل واجب او لازم وي کوم چه باقی پاتي وي وإنما جاز ذلك او مونږ تخصیص ددغه عام مخصوص البعض په خبرواحد یا قیاس سره ځکه جائز کړو لأن مخصص الذی أخرج البعض عن الجملة ځکه هغه دلیل مخصص د ایت یا حدیث مشهور یا اجماع نه چه خارج کړیدي بعض افراد دجمله افرادو دعام نه لو أخرج بعضاً مجهولاً که چیرته ئی خارج کړل دهغی نه بعض مجهول افراد يثبت الاحتمال بیا خو احتمال باقي دی شي کال فرد معین په هر فرد معین کښی دافرادو دعام نه یعنی په هغه مخکینو کښی هم احتمال باقي پاتی شو چه هغه ئی ترایستی دی او که نه .فجاز أن يكون باقيا تحت حكم العام نو جائز ده چه وی دا افراد باقي لاندی دحکم دعام نه وجاز أن يكون داخلا تحت دليل الخصوص او جائز ده چه وي داخل لاندی دحکم ددلیل دخصوص نه ۰ددی مثال داسی دی لکه یو امیر امر اوکړی چه اقتلوا بني فلان . بني فلان ووژنی ولا تقتلوا بعضهم لکن بعضی مه وژنی داقتلوا حکم عام دی او د لاتقتلوا بعضهم حکم خاص دی یعنی بعضی لی تری خاص کړی لکن دا خاص ئی متعین نه کړل نو اقتلوا بنی فلان کښی هر فرد دا احتمال لری چه دائی ترایستیٔ وي او داهم احتمال لری چه دقتل په

حکم کښی لا باقی پاتی وي نو ددی وجی نه دا خبره شکی شوه او احتمال ددی خبری شته چه کوم اوباسی او کوم پکښی باقی پاتی کړي نو دئ وانی چه دا هم جائز دی چه دئ دی باقي وي لاندی ده دحکم دعام نه چه اقتلوا دی‌او دا هم جائز دی چه دئ دی داخل وي لاندی ددلیل دخصوص نه چه بعضهم مستثنی دي نو په اقتلوا بنی فلان کښی هر فرد مشکوك دی چه خارج شو د حکم نه یا پکښی باقي پاتی دی ځکه چه امیر امر کړیدی په اقتلوا بنی فلان إلا بعضهم سره دلته کښی بعضهم مستثنی ده ، او دا قانون دی چه مستثنی مجهوله وي نومستثنی منه به هم مجهوله وي چه مستثنی معلومه وی مستثنی منه به هم معلومه وي لکه مونږ وایو چه داد کجورو باغ درباندي خرڅوم لکن لس کجوری درباندی نه خرڅوم او دا لس غیر معین دی دا بیعه فاسده او ناجائزه ده. ځکه چه دمجهول شي بیعه نشی کیدانی او که چیرته دا لس کجوری چه نه خرڅوي معین شی مثلا دا باغ درباندی خرڅوم لکن دا معلومی لس کجوری درباندی نه خرڅوم بیعه صحیح او جائزه ده، یا لکه د کافیه ملا وانی په هغه صورت کښی چه کله ئی تقدیری اعراب بیان کړونوبیائ اوونیل(واللفظی فیما عداه)یعنی ددی نه ماسوا نور ټول لفظي اعراب دي ځکه مونږ ته نی اول ټول تقدیری اعراب بیان کړو بیا ئی مذکوره عبارت ذکر کړو یا لکه قران مجید کښی راځی ﴿ حُرِمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهٰتُكُمْ ﴾(النساء\٢٣)یعنی په ستاسو باندی پنځلس(١٥) ښځی حرامی دي لکن په اخر کښی بیا فرمائی ﴿ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَآءَ ذٰلِكُمْ ﴾ (النساء/٢٤) ددی پینځلسو نه بغیر نوری ټولی درته جائزی دي . دا مستثنی معلومه ده ځکه چه مستثنی منه معلومه وي نو مستثنی هم دهغی نه معلومه شي چه دا پدي حکم کښی دی او دا ندئ او کچیرته یو سړي داسي وویل چه اقتلوا بنی‌فلان إلا مَن حَفِظَ القرآن الکریم نو دلته کښی هم مستثنی معلومه ده ځکه چه مستثنی معین ده. فاستوی الطرفان فی حق المعین نو مساوي شو دواړه طرفو نه په جانب دمعین کښی یعنی چه کوم ئی تری ایستی دی له حکم دی فاقتلوا نه او کوم پکښ باقي پاتی دي مکر فإذا قام الدلیل الشرعی که چیرته دلیل شرعی راځی علی أنه من جملة ما دخل پدی باندی چه دا فردمعین له جملی د هغی ندی چه داخل دی لاندی له دلیل دخصوص نه ترجح جانب تخصیصه ترجیح به ورکولئ

شی دی فرد معین کښې جانب د تخصیص ته دحکم نه څکه فاقتلوا المشرکین عام وه لکن بیا قران مجید ځرګنده کړه وإن أحدمن المشرکین استجارك فاجره نو موږ ته معلومه شوه چه کوم غیرمستاجرین دي هغه به وژنو او بیا به ګورو که دمستاجرینو دا علت په نورو کښې هم موجود شو نو هغه هم نه وژنو لکه ماشومان، بوډاګان، معذوران، بامیران وغیره وإن کان المخصص أخرج بعضاً معلوماً عن الجملة او که چیرته دلیل مخصص اوباسی بعضې نور معلوم افراد له مجموعې د افرادو دعام نه لکه وإن احد من المشرکین استجارك فاجره څکه چه موږ ته معلومه ده کوم مشرك چه پناه غواړي هغه کمزوری دی او جنګ نه کوي جاز أن یکون معلولاً بعلة نو دا جائزه دی چه وي دی دابعضې افراد خارج شده معلول بعلة موجودة فی هذا الفرد المعین داسی علت چه موجودوي پدی‌فردمعین کښې.فإذا قام الدلیل الشرعی‌علی وجودتلك العلة فی غیرهذا الفردالمعین که چیرته پیداشی‌دلیل شرعی په وجوددهغه علت کښې، کوم چه وه په افرادمخصوصه کښې بغیر ددی فرد معین په نورو کښې لکه موږ بعضې مشرکین ددی وجی نه دقتل نه وویستل چه دوی پناه غواړي او جنګ نکوي نو واړه ماشومان بوډاګان او معذورین یا بمیران هم جنګ نه کوی نو دوئ هم نه وژنو څکه هغه علت دعدم قتل پکښې موجود شو .ترجح جهة تخصیصه ترجیح به ورکولی شي هغه جانب دتخصیص ته ئی فیعمل به نو عمل به کولی شي په هغه باندی هم مع وجود الاحتمال سره دوجود د احتمال نه په نورو کښې کیدانی شی چه د فاقتلوا المشرکین په نورو افرادو کښې هم دعدم قتال علت موجود شي نو هغه به ترینه اوباسو لکن په کوم کښې چه موږ ته یقیناً علت معلوم شي نو هغه به یقیناً موږ اوباسو. نو ګویا عام په دود قسمه شوه. یو عام هغه دي چه غیر مخصوص البعض وي هغه بالاتفاق واجب العمل دي څکه چه هغه یقینی دی او دویم قسم عام مخصوص البعض دي نو هغه به خالی نه وي .که هغه عام مخصوص البعض داسی وي چه هغه بعض افراد چه تا تری خاص کړیدی هغه معلوم دي نو پدی صورت کښې احتمال صرف باقي افرادو کښې پاتی شو لکن حکم به ورته شامل وي او کنه هغه مخصوص البعض مبهم وي نو بیا عمل موږ بالکل نشو کولئ چه هلته کښې جانبین موږ ته ندي معلوم لکه په اقتلوا بنی فلان کښې إلا بعضهم معین ندي نو هر

فرد د اقتلوا کښې احتمال دقتل او دپرېښودو شته دی.

فصل في المطلق والمقيد فصل دی په بيان دمطلق اومقيد کښې مطلق والی(مايدل على الذات فقط) اومقيد والی(ما يدلُ على الذات مع قيد او وصف زائد) لکه يو سړی والی جاء عبدالله نو دا مطلق دی اوچه والی جاءَ عبدُالله الشاعرُ نو دا مقيد دی. ځکه چه دلته عبدالله مقيد شو په قيد دالشاعر باندی.يا لکه مطلق رقبه داهم مطلق دی او بل دی رقبةٌ مؤمنةٌ دا مقيددی ځکه چه مقيدشو په قيد دايمان سره ذهب أصحابنا دکتاب ملا والی چه زمونږعلماء(احناف)دا أصحابنا نه مراد علماء احناف دي يعنی امام ابوحنيفه رحمه الله، امام ابو يوسف رحمه الله، امام محمد رحمه الله دا درې واړه علماء دی خبری ته تللي دي إلى ان المطلق من كتاب الله تعالى چه مطلق دکتاب الله يعنی(قرآن مجيد) دا لفظ دکتاب الله ځکه وائی چه زمونږ بحث په کتاب الله کښې دی. ځکه اول قسم داصول فقه کتاب الله دی ورنه مطلق په احاديثوکښې هم راځی ځکه بعضی الفاظ داحاديثومطلق دي اوبعضی الفاظ ئی مقيددي.إذا أمكن العمل باطلاقه هر کله چه عمل ممکن وي په اطلاق دهغه باندی بغيردضرورت دتقيدنه فالزيادة عليه بخبر الواحد والقياس لا يجوز نو زيادت په مطلق دکتاب الله باندی يامقيد کول دکتاب الله په خبرواحداوقياس سره جائز ندي ځکه چه خبرواحداوقياس مفيد دعلم ظنی دی او کتاب الله مفيددعلم قطعی دی نو دليل ظنی دقطعي اويقينی تخصيص نه شي راوستی ځکه تخصيص د يقينی په ظنی سره دا يو قسم نسخه ده او داجائزه نده. مثاله في قوله تعالى: مثال ئی پدی قول دالله تعالى کښی يعنی مطلق دکتاب الله لفظ دالغسل دی په قول دالله تعالى کښی﴿ يَآيُّهَاالَّذِيْنَ اٰمَنُوآ اِذَاقُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوْا وُجُوْهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوْا بِرُءُوسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ ﴾. المائدة/٦) فاغسلوا وجوهكم تاسو ووينځی مخونه خپل. غسل په لغت کښی شستن ته والی په معنی دوينځلو سره فالماموربه پس ماموربه په کوم ځيز چه مونږ ته الله تعالى امر کړيدی هغه فاغسلوا دی.فاغسلواصيغه دامردی . اِغْسِلْ اِغْسِلاَ اِغْسِلوا . اِغْسِلِی اِغْسِلا اِغْسِلْنَ او ددی باب استعماليږی دضَرَبَ يَضْرِبُ له نو اغسلوا جمع مذکر امر دی نوماموربه هوالغسل على الطلاق مطلق وينځل دی فلايزادعليه شرط النية پس اضافه والی به نه کوی پدی

غسل باندی شرط دلیت ۰ لکه امام شافعی صاحب په اودس کښی نیت هم ضروري اوفرض گنی اوزمونږ په نزد باندی نیت په اودس کښی فرض ندیٔ۰ امام شافعی صاحب دلیل نیسی په قول دنبی کریم ﷺ باندی نبی کریم ﷺ یوه ورځ په مدینه منوره کښی خلکوته خطاب کولو اوورته وی فرمائل ﴿ انماالاعمال بالنيات وانما لكل امرئٍ مانوى فمن كانت هجرتهٗ الى الله ورسوله فهجرتهٗ الى‌الله ورسوله ومن كانت هجرتهٗ الى‌دنيا يصيبها اوامرأةٍ يتزوّجهافهجرتهٗ الى ماهاجراليه ﴾رواه البخاری، صفحه ۱۳) مطلب داچه دلماموعملونو دارو او مدار په نیت سره دی او دهر سړي لپاره هغه شی دی دځه شی نیت ئی چه کړی وي کوم صحابه چه دمځکښی له مدینی منوری ته دهجرت لپاره راغلی چه رسول الله مبارك هجرت کړی اومونږ هم ورپسی خو لو هغوئ ته به دهجرت ثواب ملاویږی یا یو سړی دی وجی له راغی چه مدینه منوره کښی دنیا وګټم یا یو سړي دی وجی له هجرت کوي چه نکاح وکړي دیوی ښځی سره لو هجرت ئی دهغه شی لپاره دی دځه شی لپاره ئی چه هجرت کړی وي۰ لکه مهاجر ام قیس یو صحابی وه هغه دیوی ښځی سره واده کول غوښتل هغه ښځه مسلمانه وه هجرت ئی وکړو لو ده هم ورپسی هجرت وکړو نو دی صحابی له خودنکاح ثواب ملاویږی ځکه نکاح هم سنت ده لکن دهجرت ثواب ورله نه ملاویږی ځکه دیٔ دواده په نیت راغلی وه۰ نو امام شافعی صاحب پدی حدیث کښی دصحت تکی ږدی او وائی (انماصحت الاعمال بالنيات)او هغه وائی چه اودس هم یوعمل دی داعمالو نه نو په اودس کښی چه نیت نوي دا له صحیح کیږی دهغه په نزد۰او زمونږ امام ابوحیفه صاحب دلته کښی دثواب تکی مقدر را اوباسی او وائی (انماثواب الاعمال بالنيات)ځکه که مونږ دلته کښی دصحت تکی ولګاوه نو بیا خودهغه صحابی هجرت باطل وه کوم چه دواده په نیت راغلی وه نو پکار خو داوه چه هغه صحابی رسول الله ﷺ واپس مکی معظمی ته لیږلی والی چه دهجرت نیت ئی کړیٔ والی او دواده نیت ئی پریښی والی ځکه چه رسول الله مبارك به یو سړی په باطله نه پریښود که د پیغمبرعلیه السلام په زمانه کښی به چاغلط کار کاوه نو هغه وخت به ئی پوهه کړو چه داکار غلط دی ، لکه یو صحابی راغی اولمونځ ئی ډیر زرزر وکړو او په رسول الله مبارك باندی ئی سلام

واچولو نو پیغمبرعلیه السلام ورته اوفرمائل(قم فصل فإنك لم تصل) دری کرته هغه غلط لمونځ وکړو اودری کرته نی ورته امروکړو او بیا نی ورته صحیح کړو. نو که دهغه مهاجر هجرت صحیح نه وای نو بیا به نی واپس لیږلی وایٔ چه هجرت نی صحیح شوی وایٔ نومعلومیږي داسی چه هجرت صحیح وه لکن ثواب ورته دهجرت ملاءو نشو، او بل دا چه زیادت دنیت ته ځکه ضرورت نشته چه بیا به زیادت په مطلق دکتاب الله باندی راشی او زیادت په مطلق دکتاب الله باندی په خبرواحد او قیاس سره جائز ندی ، اوبل داچه په ایت داودس کنبی دنیت او وغیره ذکر هم نشته فقط د اغسلوا صیغه ده اودهغی نه مراد مطلق وینځل دي. نو دمذکوره اختلاف نه فائده دا راوځی چه کچیرته یو کس باندی باران اوبه اوبهوي نو دده اودس وشو لمونځ پری کولی شي زمونږ په نزد باندی سره ددی چه داودس نیت نی ندی کړی اویا داچه که یو کس یو ډنډ ته ولویږي اوغوپی پکنبی ووهی نو ددی کس هم اودس وشوزمونږ په نزد باندی ئي بغیر دنیت نه اودس اوشو. اودامام شافعی صاحب په نزد باندی ئي اودس ندی شوی ځکه نیت نشته نو اودس نه کیږي او هغه نیت په اودس کنبی شرط اوضروري گنی: مونږوایو چه اودس ځکه صحیح کیږی چه اودس نه مراد تطهیردی او تطهیر وائی إزالی دنجاست ته او ازاله دنجاست په اوبو سره راځی نیت ته هیڅ ضرورت نه لري ځکه که نیت ته ضرورت وای بیا خو یوه جامه یا یو بل شی چه نجس وي هغه دوینځلو په وخت دتطهیر نیت نشي کولیٔ لهذا په اودس کنبی هم نیت ته ضرورت نشته. **والترتیب** اونه به شی زیاتولیٔ شرط دترتیب په اودس کنبی لکه امام مالك صاحب ترتیب فرض گنی په اودس کنبی په خبرواحدسره اووائی چه رسول الله ﷺ فرمائی(لا يقبل الله الصلاة إلا به وكان مرتباً) اومونږ وایو چه ترتیب ځکه ضروري ندی په اودس کنبی چه په ایت داودس کنبی خو ذکردترتیب نشته اوبل داچه زیادت په کتاب الله باندی په خبرواحد او قیاس سره جائز ندی. **والموالاة والتسمية بالخبر** او جائز ندی زیاتول دشرط دموالاة اودتسمیه په خبرواحد سره په مطلق دکتاب الله باندی ځکه آیت داودس کنبی ذکر دموالاة اودتسمي هم نشته اوبل داچه زیادت په مطلق دکتاب الله باندی په خبرواحد اوقیاس سره نشی کیدای ، اوبل داچه په

ولكن يُعمل بالخبرعلى وجهٍ لايتغيربه

حکم الکتاب اوعمل به کولی شي په.خبرواحدباندی پدابسی‌طریقی سره چه بدل نشی په هغی سره حکم دکتاب چه فاغسلوا دی. فیقال الغسل المطلق فرض بحکم الکتاب نومطلق غَسل دافرض دی په حکم دکتاب سره ځکه الله پاك فرمائی فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ ،یو غسل دی(بضم الغین) دټول بدن وینځلوته وائی یایو سری دجنابت نه لامبی یایو سری دجمعی یا داختروغیره په ورځ لامبی دیته غسل وائی. اوبل داچه غَسل(بفتح الغین) نفس وینځلو ته والی‌لکه فاغسلوا وجوهکم یا لکه اغسِلِ الثوب یالکه إغسِلِ القلنسوة وغیرذالك. والنية سنةٌ بحکم الخبر اونیت پکښی سنت دی په خبرواحد سره ځکه حدیث چه متواتر نوي سنت والی تری ثابتیږي اوچه خبرواحد متواتروي او صیغه دامر وي بیاتری‌وجوب ثابتیږي، دلته کښی دا حدیث خبرواحددی ځکه تری سنت والی ثابت شو همدارنګه ترتیب موالاة اوتسمیة هم مسنون شول ځکه هغه هم په خبرواحدسره ثابت شویدي ، لکن هغه ئی ددی وجی نه ذکر نکړل چه مصنف ته معلومیده چه داصول الشاشی طالب کښی دومره صلاحیت وي چه هغه به په نیت باندی عطف کړي. وكذلك قلنا في قوله تعالى همدارنګه مونږ وایو پدی قول دالله تعالی کښی چه الزانية والزانی فَاجلدو كُلَّ واحدٍ منهما مائةَ جَلْدَةٍ زناکاره ښځه اوزنا کار سړی اووهئ هریو ددی دواړونه سل دوری، دا دقرآن حکم دی یو خو واده کړئ سړئ یا واده کړی ښځه وي دهغوی لپاره حکم درجم دی یعنی که یو واده کړئ سړئ یا یوه واده کړی ښځه زناوکړي نو هغوئ به سنګسار کولی شي ځکه الله تعالی فرمائی (الشیخ والشیخة إذا زنیا فارجموهما البتة نکالأمن الله والله عزیزحکیم) دا آیت منسوخ التلاوة دی لکن باقی الحکم دی حضرت عمرفاروق رضی الله عنه یو ورځ ممبر باندی خلقوته وفرمائل چه زه په تاسو باندی ویریږم چه یوه زمانه به راشی اوخلق به درجم نه انکار کوي اووائی به چه په قرآن مجید کښی درجم ایت کوم ځائی کښی دی نو بیا ئی مذکوره ایت مبارکه تلاوة کړو او ووېل چه دا آیت منسوخ التلاوة دی لکن باقی الحکم دی اوبل داچه رسول الله ﷺ هم رجم کړی وه چه یو یهودی سړي دیوی یهودئ ښځی سره زنا کړی وه نو رسول الله مبارك هغه دواړه رجم کړل. دحضرت ابو بکررضی الله عنه اودحضرت عمررضی الله عنه په زمانه کښی هم رجم شویدی إلی یوم القیامة به جاری وي

لکن که یو سړی خوان وي واده ئی لوي کړی·یایوه ښځه خوانه وي واده ئی لوي کړی
او دا دواړه سره زنا وکړي لو دهغوی لپاره بیا سل سل دوری دي دهغوی لپاره دلیل په
عبارت مذکوره کښی هغه ایت دی ﴿ ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِي فَٱجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ ﴾(
النور/٢) یعنی کچیرته ناواده کړئ سړئ اوناواده کړی ښځه دزنا په جرم کښی ونیول شی
اوخلورګواهان پری ګواهی ورکړی نو بیا به سل دوری وهلئ شي اوخبرواحدکښی راځی
(وتغریب عام) یعنی یو کال به ئی جلا وطن کوی هم ، لکن موږ وایو که جلاوطنی هم لازم
کړو لو بیابه زیادت په کتاب الله بالدی راشی دخبرواحد دوجهیله لودی وجهی له سل
دوری خو دقرآن حکم دی لکن دوطن له شړل داحکم سیاستادی که هلته کښیحاکم
مناسب ګنی لو ودی شړي څه مودی لپاره، اوکه مناسب ئی له ګنی لو ندی شړي څکه
مولږورله حکم سیاستا وایو له حکم شرعاً، لودی وجهی له مصنف والی إِنَّ الكِتَابَ يَجْعَلُ
جَلْدَ المائة حدًا لزنا په تحقیق سره کتاب الله وهل دسلو دورو دالی حدوګرځاوه لپاره دزنا
فلايُزادعليه التغريب حداً پس له به شی زیاتولی په هغه باندی تغریب یعنی چه دا هم حد
دئ تغریب معنی دوطن نه شړل غَرَّب يُغَرِّبُ تغريباًمعنی یو سړی غریب کول یعنی مسافر
کول· لقوله علیه السلام له وجی ددی قول دلبی کریم ﷺ نه چه البِكْرُ بالبِكْرِ جلدُمائةٍ
وتغريب عامٍ یعنی دخوان سړي دخوانی ښځی سره دزنا حد سل دوری اویوکال وطن له
شړل دي· داعبارت په اصل کښی داسی دی (حدالزنا البكر بالبكر حد مائةٍ وتغريب عامٍ)
دالقدیردعبارت به پکښی څکه راوباسی چه یواځی البکر بالبکر څه معنی لري ؟ نو اکثره په
عربی عبارالو کښی مضاف مقدروي لکه (واسأل القرية) اواصل کښی داسی دی واسال اهل
القرية څکه دکلی دخلکو نه سړی پوښتنه کوي نه ددیوالودکلی نه، نو دلته کښی هم په
مذکوره دول عبارت مقدردی بل يعمل بالخبر على وجه لا يتغير به حكم الكتاب بلكه عمل
به کوي په خبرواحد سره پداسی طریقه چه بدل نشی په هغی سره حکم دکتاب فيكون
الجلدُ حداً شرعياً بحكم الكتاب نوشی به داسل دوری حدشرعی په حکم دکتاب سره چه
الزانية والزاني···الآية داایت دی والتغريب مشروعاً سياسةً اوتغریب یعنی دوطن له شړل
به مشروع سیاسةً شي· امورسیاسی دیته والی چه (مایکون مفوضاً الی رایٔ الحاکم الشرعی

والقاضی والامیر وغیرذالك)چه دامیرالمؤمنین رالی له لی لسبت شوی وي بحکم الخبر په حکم دخبرواحد سره چه البکر بالبکر...الآیة دی اوکه مولږ تغریب هم لازم کړو لوزیادت به په مطلق دکتاب الله بالدی راشي په خبرواحداوقیاس سره اوزیادت په کتاب الله بالدی په خبرواحد اوقیاس سره ناجائزده وکذلك قوله تعالی همدارنگه مولږ وابو په مثل دالجلد فی الآیةالمذکورة لفظ الطواف فی قوله تعالی ولیطوفوا بالبیت العتیق تاسو طواف کوی دخاله کعبی له کیرچاپیره. بیت العتیق خاله کعبی ته والی عتیق والی زوړته اوتر ټولو له ړومبی قدیم کور بیت الله دی ، یاعتیق ورته ځکه والی چه ازاد دی دجبابرو دتصرف اوتسلط نه، خاله کعبی ته تراوسه پوری چاپه بد نظر ندی کتلی اوکه چالی دورانولو قصد کړیدی الله پاك تباه او ذلیل کړیدی لکه ابرهه لی چه دورالولو لپاره راغلی وه لو الله پاك وربالدی په وادي محسرکښی ابابیل مقررکړل لودخپل فوج سره لی تباه اوبرباد کړل لکه الله جل جلاله فرمائی چه ﴿ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴾ الفیل/۱) بیت المقدس خوځوځله رومیانو ولړولو اوخاله کعبه همدغسی محفوظه ده لکه الله پاك فرمائی ﴿ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ ﴾ الروم،الایة: ٦٧) لودی وجهی نه ورته عتیق والی. لودلته پدی ایت کښی هم مطلق طواف مراددی که هغه طواف قدوم وي . طواف قدوم دیته والی چه سړی اول خاله کعبی ته لاړشی اوطواف وکړي،که طواف زیارت وي . طواف زیارت دیته والی چه سړی په لسمه ورځ ددی الحجی دحج نه فارغ شی اوغټ شیطان وولی اودهغی نه پس قربانی وکړي اوبیا سرهم کل(حلق یاقصر)کړي اوبیا دخاله کعبی له طواف وکړی دیته طواف زیارت والی اودا فرض طواف دی، لو هرطواف چه وي په هغه کښی طهارت زمونږ په نزد بالدی واجب دی ، اودشوافعو په نزدبالدی فرض دی. نومصنف والی مطلق فی مسمی الطواف بالبیت یعنی حکم دوجوب ددی آیت مطلق دی په مسمی دطواف کښی وهواعم من أن یکون طواف القدوم والطواف الزیارة فلایزادعلیه پس له به شی زیاتولی پدغه طواف باندی شرط الوضوءبالخبر شرط داودس دحدیث دوجی‌نه . لکه شوافع لی چه زیاتوي شوافع والی چه حدیث کښی راځی (الطواف بالبیت صلوة) نو هغوئ والی چه صلاة

کنبی اودس فرض دی نو همدارنگه پدی کنبی هم اودس فرض دی بل یعمل به بلکه نه
به عمل کوی پدی آیت باندی علی وجه لایتغیر به حکم الکتاب پداسی طریقی سره چه
تغیر رانشی په حکم دکتاب کنبی بان یکون مطلق الطواف فرضاً بحکم الکتاب پداسی شان
سره چه مطلق طواف فرض دی په حکم دکتاب سره والوضوءواجباً بحکم الخبر او اودس
واجب دی په حکم دخبر(حدیث) سره فیجبرُ النقصان اللازم نو مکمل به شی هغه نقصان
چه لازم دی بترك الوضوء الواجب په پریښودلو داودس واجب سره بالدّم په وینی سره،
لکه چه سړی په لمانځه کنبی نقصان وکړي اوسجده سهوه کوي نو همدارنګه که یوسړي
طواف وکړو اواودس ئی پکښی هیروه نو دم به ورکوي طواف ئی شویدی. په ترك
دفرضوسره شئ باطلیږي اوپه ترك دواجبو سره په شی کنبی نقصان راځی نونقصان لپاره بیا
جبیره په حج کنبی دم دی. وکذلك قوله تعالی همدارنګه په مثل دطواف سره موږ وایو
پدی قول دالله تعالی کنبی وارکعوا مع الراکعین تاسو رکوع وکړی درکوع کونکو سره
مطلق فی مسمیّ الرکوع دا ایت مطلق دی په مسمی درکوع کنبی. وهو الانحناء ، رکوع
معنی ده انحناء په معنی دکګیدو سره. فلایزادعلیه شرط التعدیل بحکم الخبر نه به شی
زیاتولی پدی مطلق رکوع باندی شرط دتعدیل په حکم دحدیث سره لکه حدیث کنبی
راځی چه رسول الله ﷺ په جماعت کنبی ناست وه یو اعرابی لمونځ وکړلو بیاراغی اوپه
رسول الله ﷺ باندی ئی سلام واچولو رسول الله ﷺ دسلام جواب ورکړو بیا ئی ورته وویل
(ارجع فصلّ فإنك لم تصل) واپس شه لمونځ وکړه لمونځ دی ندی شوی هغه اعرابی لاړو
همغسی زر زر لمونځ ئی بیاوکړو بیا راغی په رسول الله ﷺ باندی ئی سلام واچولو رسول
الله ﷺ بیا دسلام جواب ورکړو اوورته وویل(ارجع فصلّ فإنك لم تصل) دری خله لی
واپس کړو بیائی په څلورم ځل خپل شکست ومنلو چه ماته خو همدغه لمونځ راځی نورراله
تاسو طریقه اوښایی نو پیغمبر علیه السلام ورته ټول لمونځ وښود اوطریقه ئی هم ورته وښوده
، نو شوافع پدغه حدیث باندی استدلال کوي چه ګویا تعدیل هم فرض دی نوکه
دخبرواحد دوجهی نه موږ تعدیل په رکوع کنبی فرض کړو نو زیادت به راشی په کتاب الله
باندی ،اودخبرواحد دوجهی نه زیادت په کتاب الله باندی ناجائز دی پکارخو داسی طریقه

ده چه نه سیخ وسوزی اونه کباب او هغه داده چه مطلق رکوع اوسجده فرض شی اوتعدیل په رکوع یا په سجده کښی واجب شی ، نوکه یو کس په رکوع یا په سجده کښی تعدیل پرېږدی نو سجده سهوه به وکړي، یا ددی حدیث دوجی نه شرط دجماعت په لمونځ کښی زیاتوي چه په حدیث کښی راځی(لاصلوة لجارالمسجد إلا فی المسجد)یعنی څوك چه دجماعت سره څنګ کښی اوسیږي دهغه لمونځ نه کیږي مګر په جماعت کښی مراد ترینه دجمعی لمونځ دی نو الله تعالی خو صرف دلمونځ حکم کړیدی دجمعی ذکر پکښی نشته اوکه تاسو پکښی دجمعی زیادت وکړی په خبرواحد سره اوزیادت په کتاب الله باندی په خبرواحد سره جائز ندی. ولکن یعملُ بالخبر علی وجهٍ لا یتغیر به حکم الکتاب لکن عمل به کولی شي په خبر(حدیث) سره پداسی طریقی چه تغیر نشی پدی سره حکم دکتاب.فیکون مطلق الرکوع فرضاً بحکم الکتاب نو شی به مطلق رکوع فرض په حکم دکتاب الله سره والتعدیل واجباً بحکم الخبر اوتعدیل به واجب شی په حکم دحدیث سره. وعلی هذا بناء پدی باندی چه مطلق دکتاب الله به په خپل اطلاق باندی جاری کیږی اوخبرواحد یاقیاس ددی مطلق دکتاب الله تقید نشی کولئ قلنا مونږ وایو یجوزالتوضّی بماء الزعفران جائزدی اوس کول دزعفران په اوبو سره. زعفران، یو سوررنګه نبات دی اکثره دکشمیر اود ایران په علاقو کښی کیږي ډیر خلك یی په دواء کښی استعمالوي ، ډیرګرم اوقوي دي ، دزکام لپاره هم ډیر زبردست علاج دی ، دزعفران په استعمال سره دابو رنګ زیړ شي، نوکچیرته له ابو سره زعفران ګډشی نوپه هغوابو سره اودس کیږي ځکه الله تعالی فرمائی ﴿ فَلَمْ تَجِدُوْا مَآءً فَتَيَمَّمُوْا صَعِيْدًا طَيِّبًا ﴾ النساء/ ۴۳) کچیرته تاسی اوبه پیدانکړی نو بیا تیمم ووهی، نودتیمم لپاره شرط داشو چه عدم دوجدان دماء وي یعنی چه اوبه نوي اودزعفران اوبه خواوبه دي. نوکه یو کس سره نوری اوبه نوي فقط دزعفران اوبه ورسره وي نوداکس به دزعفران په اوبو سره اودس کوي اوکه تیمم به کوي؟ نو احناف والی چه دئ به اودس کوي په اوبو دزعفرانو باندی ځکه دتیمم لپاره خوشرط عدم دوجدان دماؤدی اواوبه دزعفران خواوبه دی اوکه تاسو وایی چه داد زعفران تکی ورسره لګیدلی نوداورسره صرف دبیان لپاره لګیدلی داقیدندی بلکه داداسی

دی لکه ماء الصابون لو په ماءالصابون سره خو مبالغه په طهارت کښی راځی یالکه ماء البحر ، ماءالعین ، ماء البیر ، ماء النهر لولکه څرنګه چه دماء اضافت عین ، نهر ، بحر ، وغیره ته شویدی‌اوبه هغوسره اودس کیږي همدارنګه دماء اضافت زعفران ته شویدی اوبه دی سره هم اودس کیږي ویکل ماءِ اوبه هرهغه اوبو بالدی اودس کیږي خالطه شیٔ طاهر چه هغوسره پاك شی یوځای شوی وي. ځکه چه اختلاط الطاهربالطاهر لایوجب النجاسة یعنی یو ځای کول دپاك شی له پاك شی سره دالجاست له واجبوي لکه اختلاط دصابون له اوبو سره یااختلاط دمالګی له ابو سره یا اختلاط دبیری دپالو له ابو سره دالول پاك څیزوله دي نجاست له واجبوي بلکه شی لا نبه پاکوي. فلیراحداوصافه اګرکه داطاهر شی داوبو یو وصف هم بدل کړی وي. داوبو اوصاف دری دي رنګ ، خوند ، بویٔ لو په صابون سره خود اوبو رنګ اوبویٔ بدل شو بیا هم وربالدی اودس کیږی ماء الصابون ورته والی، یا لکه دسیلاب اوبه . دسیلاب داوبو رنګ داوبوخپل رنګ لوي بلکه خړوي ځکه ختې وغیره ورسره یوځای شوي وي لکن اودس پری جائز دی لأن شرط المصیر إلی‌التیمم ځکه شرط دصیرورت تیمم له عدم د ماء مطلق دی‌یعنی تیمم له به هلته صیرورت کوی چه ماء مطلق نهٔ وی او دلته خو ماء مطلق شته چه ماء زعفران دی عدم مطلق الماء چه مطلق اوبه نوي وهذالقد بقی‌ماءٔ مطلقا اواوبه دزعفران خوماء مطلقی دی. نوسره دوجود دماء مطلق تیمم ناجائز دی ځکه الله تعالی فرمائی ﴿ فَلَمْ تَجِدُوْامَآءً فَتَيَمَّمُوْا ﴾یعنی کچیرته مو اوبه پیدانکړی نو تیمم وکړی اودلته کښی خو اوبه شته نو تیمم جائز نشو. فإن قید الاضافة ځکه دالیداضافت چه ماء الزعفران دی مازال عنه اسم الماء زائل نکړو اسم دماء(اوبو) ددی اوبو نه ځکه چه داداسی دی لکه ماءالبحر وغیره (هذاعندنا لا عنده) ځکه احناف والی چه دامطلق اوبه دي لکن شوافع والی چه دامطلق اوبه پاتی نشوی بلکه مقیدی شوی په قید دالزعفران سره بل قزرم بلکه دی وصف دزعفرانیت خو داماهیت داوبو نورهم مضبوط کړو. فیدخل تحت حکم مطلق الماء نو داخلی شوی داماء الزعفران په مطلق الماءکښی، اوامام شافعی صاحب والی چه داسی نده بلکه په اوبو کښی هغه صفت پکارده په کوم صفت کښی چه له اسمان نه نازلی شویدي هغه والی چه الله تعالی فرمائی ﴿ وَأَنْزَلْنَامِنَ

السَّمَآءِ مَآءً طَهُوْرًا ﴾(الفرقان/٤٨) يعنى مونږ نازلى كړيدى هغه پاكى اوبه چه بل شى پكښى بلكل گډ ندى. نو شوافع والى چه په ماء الزعفران كښى خوهغه وصفيت اوپاكوالى نشته گوم چه په ماء السماء كښى دى نودتيمم لپاره خو داسمان داوبو پشان خالصى اوبه پكاردي ؟ نومونږ ورله جواب كوه چه داخو ته قياس كوى خكه چه فلم تجدواماءً خومطلق راغلى دى په باره دليمم كښى اودا خو لى لدي ويلى چه فلم تجدواماءًمنزلاً مِنَ السّماء اوهرچه والزلنا من السماء ماءً طهوراً دى هغه خو الله پاك خپل انعامات بيانوي پخپلو بندگانو باندى چه ماتاسو ته له اسمان نه صفا سوچه اوپاكيزه اوبه نازلى كړيدى چه بل شى پكښى بلكل گډ ندى نو د هغى مسئلى چه تيمم دى له دى مسئلى سره چه الله تعالى خپل انعام بيانوي هيڅ تعلق نشته وكان شرط بقاله اوله چه پكښى شرط ږدى چه اوبه دى باقى وي په صفت منزل من السماء كښى اوله داقيد گرځوى دغه مطلق لپاره نوداخو بالقياس ندى جائز خكه تقيد دكتاب الله بالقياس ناجائز دى.چه ته دغه اوبه دليمم دجوازلپاره چه فلم تجدوا ماءً فتيمموا دى قياس كوى په هغه اوبو باندى چه وانزلنا من السماءماءً طهورا دى نو پدىصورت كښى تقيددمطلق كتاب الله راغى په قياس سره خكه چه هغه بيله مسئله ده اودا بيله مسئله ده قيداً لهذالمطلق قيدلپاره ددى مطلق چه فلم تجدو ماءً فتيمموا دى(وذا لانجوز بالقياس) يعنى دا قيد كيښودل چه اوبه به باقى على صفة المنزل من السماء وى داخو تقيد كول د مطلق دى وبه اوپدى وجه چه احناف وائى چه مطلق دكتاب الله به نه مقيدكوى په خبرواحداوقياس سره بلكه په خپل اطلاق به جاري كيږي اوشوافع وائى چه مقيد كولى به شى يخرج حكم ماء الزعفران متفرع كيږي به حكم دماء الزعفران، نوداحنافو به نزد باندى (يجوزالتوضى بماء الزعفران واما الشافعى فيقول يتيمم) هغه وائى چه يوځاى كښى اوبه نوي اوپه يولوښى كښى دزعفرانو اوبه موجودى وي نو داسړى به تيمم كوي خكه چه دهغه په نزد باندى دفلم تجدوا ماءً نه مراد (ماءً على صفة كونه منزلاًمن السماء) دي اوددىمذكوره اوبو خواختلاط راغلى دى لهذا تيمم به كوي. والصابون والاشنان اومتفرع كيږي به حكم دماء الصابون اودماء الاشنان ، اوپه اوبو دصابون اوداشنان كښى امام شافعى صاحب هم له مونږه سره موافق اومتحد دى وامثاله همدارنگه نورمثالونه ددى مذكوره څيزونو مماخالطه ولم يزل عنه الرقة والسيلان، دلته كښى بياپه مونږ باندى اعتراض

دی چه په ماء مطلق کښی خو ماء النجس هم داخلیږي سره ددی چه اودس وربانډی نه کیږي نو پکارخوداوه چه داحنافو په نزد باندی په ماء النجس باندی هم اودس کیدائ خکه هغه هم په ماء مطلق کښی داخلیدی ؟ نومصنف ورته جواب کوي چه داخکه صحیح نده چه ماء النجس خو پخپله وتلی دي خکه هرکله چه الله تعالی په قران مجید کښی داودس اودتیمم ذکر کوي نو ورسره دلیُطهِرَکُمْ تکی راوړي مطلب دا دی چه دتیمم اجازت مونږ ته خکه ملاؤ دی چه الله تعالی مونږه پاك کړي او تطهیر هلته پکار وي چه مخکښی نجاست موجودوي نو نجس به څنګه تطهیر راولی‌لکه وائی (خفته را خفته کے کند بیدار) چه یو سړی ویده وي نو هغه به بل سړی څنګه بیدار کړي نو نجسی اوپلیتی اوبه به سړی څنګه پاك کړي نو له دی وجهی‌نه په قرینی دلیطهرکم سره ماء النجس ندی مراد خکه بیا به دلیطهرکم پرخای باندی لینجس کم شي، نو که ماء النجس موجود هم وي بیا به هم تیمم کولی شي وخرج عن هذه القضیة اوخارج شویدی ددی حکم نه الماء النجس نجسی اوبه بقوله تعالی ولکن یریدُ لیطهرکم پدی قول دالله تعالی چه الله تعالی اراده لري چه پاك اوطاهر کړي تاسو لره،یعنی مقصود داستعمال داوبونه طهارت دی نه مجرد استعمال والنجس لا یفید الطهارة اونجس مفید ندی لپاره دطهارة بلکه نورهم تنجیس راولی۰ وبهذه الاشارة اوددی اشارة النص نه چه الله تعالی فرمائی لیطهرکم عُلِمَ مونږ ته معلومه شوه ان الحدث شرطٌ لوجوب الوضوء چه بی اودسی ضرور دی داودس دواجب کیدو لپاره۰ خکه په آیت داودس کښی چه ﴿ یَآیُّهَاالَّذِیْنَ اٰمَنُوْآ اِذَا قُمْتُمْ اِلَی الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوْا وُجُوْهَکُمْ وَاَیْدِیَکُمْ اِلَی الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوْا بِرُءُوْسِکُمْ وَاَرْجُلِکُمْ اِلَی الْکَعْبَیْنِ۰۰۰ الآیة﴾(المائد ٦/) پدی ایت کښی ټول مفسرین داقید ږدي چه ﴿ یَآیُّهَاالَّذِیْنَ اٰمَنُوا اِذَاقُمْتُمْ اِلَی الصَّلٰوةِ وَاَنْتُمْ مُحْدَثُوْنَ ﴾ مطلب داچه کله تاسو دلمونځ کولو اراده وکړی اوتاسو بی اودس وئ نو اودس به کوی۰دوانتم محدثون قید مونږ دلیطهرکم نه ثابتوه خکه،چه داوبو استعمال ددی لپاره وي چه سړی پری خان پاك کړي نو تطهیرهلته ضروري وي چه حدث موجود وي او چه کله حدث نوي بیا خو سړی پخپله پاك وي نوبیا طهارت ته څه ضرورت دی ؟ خکه بیاخو تحصیل دحاصل راخی اوداناجائز دی، نودلیطهرکم تکی نه مونږ ته دوه خبری ثابتی

شوی ، یوه خبره داچه ـ فلم تجدوا ماءً نه مراد ماءالنجس ندي ځکه چه اوبو نه مراد هغه اوبه دي چه تطهير راولی اوماء النجس خوتطهير نشی راوستلی نو ماءَ نه مراد هغه اوبه دي چه طاهری وي نه نجسی۰ اودویمه خبره داچه اودس په سړي باندی هلته فرض کيږي چه اودس ئی نوي اوکه اودس نی وي نوبيا اودس پری لازم ندی ځکه مفسرين قيد لګوي چه وانتم محدثون۰ فإن الطهارة بدون وجودالحدث محال ځکه حاصلول دطهارت بغير دوجود دحدث نه محال دی۰ ځکه دطهارت معنی دی ازالة دنجاست ، اوازالة دنجاست فرعه ده دوجود دنجاست نه ، ازالة دنجاست وائی لری کولو دنجاست ته په وجود دنجاست کښی برابره خبره ده چه نجاست حقيقي وي اوکه نجاست حکمی وي نوبی اودسی نجاست حکمی دی نومعلومه شوه چه ازالة نجاست تقاضه دوجود دنجاست کوي اوچه نجاست موجودنوي نو ازالة دنجاست به څنګه راشي۰ قال ابوحنيفة رضی الله عنه المظاهرُ امام ابوحنيفه رحمة الله عليه فرمائی چه کچيرته يومظاهر. مظاهر هغه سړي ته وائی چه خپلی ښځی ته اووائی(انتِ عليَّ کظهر امی) ته په ما باندی داسی ئی لکه ما باندی زما دمور شا۰ يعنی په ما باندی حرامه ئی۰دجاهليت په زمانه کښی به کچا خپلی ښځی ته اوويل انت علی کظهر امی نوهغه ښځه به بيا پری حرامه شوه ، کچيرته يو کس دظهرتکی اونه وائی بلکه داسی اووائی انتِ عليَّ کبطن امی نو بيا هم پری حراميږي ، لکن دجاهليت په زمانه کښی به اکثره دظهرلفظ استعماليدو نو ښځه به پری حرامه شوه۰ خوله بنت ثعلبه ته هم خپل خاوند اوويل انتِ علی کظهر امی هغه مشره(بوډی) ښځه وه اودخپل خاوند نه نی ډير زيات بچی هم شوي وه هغه راغله اورسول الله ﷺ ته نی عرض اوکړو چه يارسول الله ماته خو خپل خاوند انت علی کظهر امی وويل رسول الله مبارك ورته اوفرمائل معلوميږي داسی چه پری حرامه شوی نی ، بيا نی ورته اوويل يا رسول الله ﷺ تا باندی پدی باره کښی څه حکم ندی نازل شوی رسول الله مبارك ورته اوفرمائل چه په دی باره کښی په ماباندی تراوسه پوری هيڅ حکم ندی نازل شوی لکن معلوميږي داسی چه پخپل خاوند باندی حرامه شوی نی ، نو هغی ښځی ژړل او ويل نی چه خاوند خو زما توله ځوانی وخوړله او اوس زه بوډۍ شوی يم او واړه واړه بچيان می دي زه به څه کوم اوپه

ژړا ژړا درسول الله ﷺ له مجلس نه واپس شوه٠ الله تعالی آیاتونه نازل کړل ﴿ قَدْ سَمِعَ اللهُ قَوْلَ الَّتِی تُجَادِلُكَ فِی زَوْجِهَا وَتَشْتَكِی إِلَی اللهِ وَاللهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ * ﴾(المجادلة ۱/). رسول الله ﷺ وفرمائل هغی بوډئ ته اواز وکړی او ورته ئی اوویل ستا باره کښی آیاتونه اوحکم نازل شو کچیرته خاوند ښځی ته رجوع کول غواړي لوکولی شی ﴿ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا٠٠٠ الآية فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا٠٠ الخ ﴾(المجادلة / ۳ ، ٤) معنی‌داچه هغه کسان چه ظهاروکړي له خپلو ښځوسره اوبیا په خپلو کړو باندی ستومانه(پښیمانه) وي نو کفاره دظهار به ورکړي، یو غلام به ازادکړي نوښځی ته بیا رجوع کولی شي ښځه ئی بیا ښځه ده اوکه غلام ورسره نوي نوبیا به دوه میاشتی روژی ونیسی ، اوکه داهم نشی نیولی نو بیا به شپیته(٦٠) مسکینانو ته روټی ورکوي نو ښځه ورته روا شوه٠ اوس دلته کښی یوه مسئله داده چه کفاره دظهارکښی الله تعالی فرمائی (ثم یعودون لماقالوا) بیا دوئ عود کوي خپلی‌خبری نه، دلته کښی دا لام په معنی دعن سره دی (یعودون عماقالوا) اعاده وکړي دهغی خبری نه کومه ئی چه کړیده چه انت علی کظهر امی دی اووائی چه ښځه واپس اخلم نو په ایت کښی الله تعالی فرمائی چه که څوك مظاهر واپس خپلی ښځی ته رجوع کول غواړي نو غلام به ازاد کړي که غلام پیدانکړي نو بیا به دوه میاشتی روژی ونیسی، دلته کښی دشهرین متتابعین قبل ان یتماسا لفظ راغلی یعنی تر څو ئي چه غلام ازاد کړی نه وی یائي شپیته روژی نیولی نه وی نو جماع به نه کوی، اوکچیرته دیوکس طاقت نوي دغلام نو بیا به شپیته(٦٠) مسکینانو ته دوه لیمه روټی ورکوي٠ لکن پدی کښی دقبل ان یتماسا لفظ نشته نو که یو کس ظهارکړی وه اودئ بیا په خپل ظهار باندی پښیمانه وه اودی کس سره غلام هم نوه او دوه میاشتی روژی ئی هم نشوی نیولی او دیرشو(۳۰) مسکینانو ته ئی روټی ورکړه اودیرش(۳۰) نورلاباقی وه اوددی په منځ کښی ئی ښځی سره جماع اوکړه شوافع وائی دا کفاره ئی نده صحیح بیا به دوباره دا سری شپیتو مسکینانو ته روټی ورکوي ، اوموږ وایو صحیح ده ځکه پدی کښی من قبل ان یتماسا تکی نشته نوددی وجهی نه امام ابو حنیفه صاحب فرمائی (والمطلق

يجرى على اطلاقه والمقيد يجرى على تقيده) نووالى چه إذاجامَعَ امرأته فى خلال الاطعام لايستانف الاطعام نو امام ابوحنيفه رحمه الله والى چه هركله يو مظاهر جماع وكړي دخپلى ښځى سره په منځ دطعام كښى نه به دوباره كوي طعام لان الكتاب مطلقٌ فىَ حق الاطعام ځكه چه قران په حق دطعام كښى مطلق دى نو دىوجهى نه اجراء به لى هم مطلقه وي فلايُزاد عليه شرطُ عدم المَسِيْسِ بالقياس على الصوم اوپدى باندى به نه اضافه كوي شرط دعدم مسيس يعنى جماع له وجى دقياس نه په صوم باندى. ځكه هلته كښى كتاب مقيد وه په شرط دمن قبل ان يتماسا سره اودلته كښى دا شرط نشته بل المطلق يجرى على اطلاقه والمقيد على تقيده بلكه مطلق به جارى كيږي پخپل اطلاق باندى اومقيد به جارى كيږي پخپل تقيدباندى. وكذلك قلنا الرقبة فى كفارة الظهار واليمين مطلقة همدارنګه پردى بنياد باندى چه مطلق به جارى كيږي پخپل اطلاق باندى اومقيد به جارى كيږي پخپل تقيد باندى مونږ وايو چه رقبه په كفاره دظهار اوديمين كښى مطلقه ده دظهار په كفاره كښى الله تعالى دمطلقى رقبى ذكر كړيدى، مطلقه رقبه نه مراد برابره خبره ده كه غلام مؤمن وي اوكه غلام كافر وي خوچه په كفاره ديمين اودظهاركښى چا ازاد كړو نو غاړه لى خلاصه شوه او خپله بى بى ورله جائز شوه. احناف والى چه دظهار په كفاره كښى الله تعالى فرمالى (فتحرير رقبةٍ من قبل ان يتماسا) دلته كښى درقبى تكى مطلق الله پاك راوړى دى لو والمطلق يجرى على اطلاقه همدارنګه په كفاره ديمين كښى هم الله پاك كفاره مطلقاً ذكركړيده . يمين په درى قسمه دى . اول يمين لغوه دى. يمين لغوه ديته والى . چه ديو چا اراده نوي خوهسى دخولى نه لى والله بالله الفاظ ووځى لكه ديوچا عادت وي ددى الفاظوويل. په يمين لغوه باندى الله پاك سرى نه نيسى ځكه قرآن والى ﴿ لَايُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِىٓ اَيْمَانِكُمْ ٠٠٠الآية ﴾(المائدة /٨٩) دولم يمين منعقده دى. يمين منعقده ديته والى . چه يو سړى په مستقبل باندى قسم كوي چه قسم دى زه به داكار نكوم لو بيا به هغه كار نه كوي كه هغه كار لى وكړو لو بيا حانث شو اوكفاره به وركوي ځكه الله پاك فرمالى ﴿ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَاعَقَّدْتُّمُ الْاَيْمَانَ ٠٠٠ الخ ﴾ (المائده /٨٩) دريم يمين غموس دى. يمين غموس ديته والى . چه په دروغو باندى په يو شى قسم

وکړي لکه دیو کس په تا باندی روپی دي اوتا هغه روپی لدي ورکړی لکن ته په دروغو باندی قسم کوی چه قسم دی ما ورکړی دي یا والله بالله چه مادرکړي دي، دا ډیر لوئ جرم دی خکه ته دالله پاك مبارك نوم دخپلو دروغو رښتیا کولو لپاره استعمالوی ، ددی قسم خاوند ته به الله پاك په جهنم کښی غوپی ورکوي ځکه غموس دغمس نه دی د غمس معنی دی غوپی وهل۰ اوبیا دقران مجید په همدغه ایت کښی راځی که یو کس قسم ماتوي نو ﴿ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَٰلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ۰۰۰ الخ ﴾(المائدة /۸۹) نو دلته په کفاره دیمین کښی هم رقبة مطلقاً ذکر شویده دمؤمنة ذکر ورسره نشته ځکه احناف وائی چه په کفاره دیمین کښی هم که یو سړی رقبة ازاده کړي برابره خبره ده چه داغلام مؤمن وي اوکه کافر وي نو غاړه نی خلاصه شوه۰ شوافع وائی چه دظهار او د یمین په کفاره کښی به مؤمن غلام به ازادولی شي کافر غلام ندی معتبر هغه وائی چه دامنم چه په کفاره دظهاراوبه کفاره دیمین کښی درقبی مطلقاً ذکر شویدی لکن هلته په کفاره دقتل خطاء کښی کفاره مؤمنة ذکرشویده هلته کښی رقبه مقیده ده په قید دمؤمنة سره نوداهم ضرور دی چه رقبة مؤمنة وي نو امام شافعی صاحب قیاس کوي دکفاری دظهار اودکفاری دیمین په کفاری دقتل خطاء سره نو احناف ددی خبری جواب کوي اووائی چه اې امام شافعی صاحب مونږه خو مطلق دکتاب الله په یو حکم اویوه حادثه کښی دمقید تابع نه ګرځوو چه کفاره دظهاردی ، په کفاره دظهارکښی دروژو سره دمن قبل ان یتماسا ټکی لګیدلی دی مقیددی اوپه اطعام دمساکینو کښی دمن قبل ان یتماسا ټکی ندی لګیدلی مطلق دی نه مقید ، نوکه په مابین دروژو کښی سړی له ښځی سره جماع وکړي نوبیابه سردوباره له سرنه سړی روژی نیسی ، لکن که نیمومسکینانو ته نی روټی ورکړی وه اونیمو مسکینانو ته لی روټی لا نوه ورکړی اوسړي له خپلی ښځی سره جماع وکړه نو دوباره به سړی روټی له سرنه نه ورکوي ځکه دی سره الله پاك دمن قبل ان یتماسا ټکی ندی لګولی، نو چه کله مونږ په حکم واحد اوحادثه واحده کښی مطلق دمقیدتابع نه ګرځوو نوبه احکام مختلفه اوحوادثومختلفه کښی لی په طریقه اولی سره مطلق دمقیدتابع نه ګرځوو ځکه چه کفاره

دظهار جداشی دی ، کفاره دیمین جدا شی دی ، اوکفاره دقتل خطاء جدا شی دی. الله تعالی چه یوشی مطلق راوړو نو ستاپکښې څه کاردی چه مقید کوی نی ، الله تعالی حکیم ذات دی ، الله تعالی یوځای کښې مطلق ددی لپاره راوړی چه الله تعالی هغه مسئله خپلو بندګانو ته اسانه کوي ، اوبل داچه مطلق توسیعتاً ورحمتاً علی العباد راوړي ، مطلق اسان وي لکه پدی‌مسئله دیمین اوډظهار کښې صرف یو غلام دی ازادنی کړه خبره ختمه شوه اوکه ته ورسره دایمان قید لګوی نو داخونی ته بندګانو ته مشکلوی الله تعالی یوشی اسان کړی دی اوته نی ګرانوی اوحالانکه الله تعالی فرمائی ﴿ لَايُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفساً اِلاَّ وُسْعَهَا ﴾ (البقرة، الاية: ۲۸٦) پاتی شوه کفاره دقتل . قتل ډیرلوی جرم دی ځکه الله تعالی پدی ډیره سخته کړه اورقبه مؤمنه نی ورته ذکر کړه دی‌جهی نه خونن سبا خلق ډیر زیات مجرمان(ګنهګار)دي اوهیڅ احتیاط نکوي ځکه که یوکس په توپك باندی هسی هوائی ډزی کوي اوپه تش کارتوس باندی هم سړی ولګیږي اومړشی نو داهم په قتل خطاء کښی راځی، اوداهم دقیامت نښی(علامی) دي حدیث شریف کښی راځی (چه هرج به ډیرشی قالوا ومالهرج یارسول الله قال القتل)نودقتل خطاء دجرم دوجی نه الله تعالی کفاره سخته وګرځوله اوپه دی نورو دواړو ځایونو کښی جرم دومره غټ ندی ځکه الله پاك ورته کفاره هم اسانه وګرځوله. فلا یزاد علیه شرط الایمان بالقیاس علی کفارة القتل نو نه به زیاتوی پدی رقبه باندی شرط دایمان یعنی رقبه مؤمنه لکه څرنګه چه امام شافعی صاحب زیات کړی په قیاس سره په کفاره دقتل خطاء باندی ځکه که ته دقیاس له وجی نه په رقبی باندی دمؤمنی قید اضافه کړی نو لا یبقی المطلق مطلقاً بل صارمقیداً مطلق به مطلق پاتی نشی بلکه مقید به تری جوړشی نو په نص دکتاب زیات والی پکار ندی فان قیل پدی لفظ سره اشاره کیږي اعتراض ته کوم چه شوافعو له خوانه په قاعدی داحنافو باندی واردیږي هغه داچه ای احنافو تاسو وایالی چه مطلق دکتاب الله به په خپل اطلاق جاري کیږي اومقید به په خپل تقید جاري کیږي اوتاسو وایالی چه مطلق دکتاب الله دخبرواحد یادقیاس له وجهی له نشی مقید کیدای مونږ به درته وښیو چه تاسو به مطلق دکتاب الله په خبرواحد یاقیاس سره مقید کړی وي ؟ اِن الکتاب فی مسح الراس یوجبُ مسح مطلق

البعض قرآن مجیدواجبوي په مسح دسر کښې مسح دمطلق بعض ، ځکه الله تعالی فرمائی وامسحوا برؤسکم . دلته په برؤسکم کښې دا « ب » تبعیض لپاره ده یعنی په بعضی سر باندی مسح وکړئ وقدقیدتموه بمقدارالناصیة بالخبر اوتاسی مقیدکړو دا مطلق دکتاب الله په ربع دراس سره له وجی دحدیث نه چه هغه قول دمغیرة دی (عن المغیرة بن شعبة ان النبی ﷺ اتی سباطة قوم فبال وتوضا ومسح علی الناصیة وخفیه وعلی العمامة رواه مسلم) مطلب داچه رسول الله مبارك یوځای ته راغی هلته لی اودس مات کړو بیا لی دهغی نه وروسته اودس کولو نو مسحه لی وکړه په ناصیة باندی ، او په موزو باندی ، اوپه عمامة باندی ، نو احناف والی چه مسح په ربع د راس باندی فرض ده، شوافع والی چه په ایت کښې خومطلق مسح ذکرشویده تاسو چه پکښې ربع دراس قید ولګولو دا مو دحدیث دوجهی نه پکښې راوړو اودانشو مګر تقید دمطلق دکتاب الله شو په خبرواحد سره اودا خو ستاسو دقانون خلاف دی ؟ اصل کښې دسر څلور حصی دي دمخکښې طرف نه اولنی حصی ته ناصیة والی ، اوددی مقابل کښې آخرنۍ حصی ته قُذال والی ، اوددی دواړو په منځ کښې نښۍ حصی ته فودایمن والی ، اوددی مقابل چپی حصی ته فودایسر والی. لوشوافع والی چه په حدیث دمغیرة کښې چه دمسح ذکرشویدی اوتاسو ترینه ربع دراس ولی اخلی ؟

اوبل اعتراض دادی چه والکتاب مطلق فی انتهاء الحرمة الغلیظة بالنکاح دقرآن مجید آیت مطلق دی په انتهاء دحرمة غلیظه کښې په نکاح باندی چه حرمت دښځی دی په دری طلاقو سره. الله تعالی قران مجیدکښې فرمائی ﴿ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَاتَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰی تَنْكِحَ زَوْجاً غَیْرَهُ ﴾ (البقرة /۲۳) که یو سړي خپلی ښځی ته دریم طلاق هم ورکړو نودوباره خپل خاوند ته نه رواکیږي تردی چه دبل خاوندسره نکاح ونکړي. ایت نه خو معلومیږي چه مجرد نکاح سره هم داښځه مخکښی خاوند لپاره روا شوله یعنی که یوسړئ خپلی ښځی ته دری طلاقه ورکړي اوبیا هغه ښځه بل سړي سره مجردنکاح وکړي اوبیا لی هغه دویم خاوند طلاقه کړي اودریم حیض تیرشی لوښځه دوباره اولنی خاوند ته رواکیږي لو اې احنافو ستاسودمذهب مطابق مطلق نکاح سره دا ښځه رومبنی خاوند ته نه رواکیږي ترڅو پوری چه ورسره دویم خاوند جماع لوي کړی حالانکه تنکح خومطلق دی اوتاسو

دحدیث له وجهی نه مقید کړو وقد قیدلموه بالدخول بحدیث امرأة رفاعة اوتاسو مقیدکړو په قید ددخول سره له وجهی دحدیث دښځې درفاعة نه۰ دارفاعة نی قریظی دی دئ دبنی قریظه دقبیلی نه وه بنی قریظه دقبیلی نه ډیرلگ کسان مسلمانان شوی‌وه دئ هم دمسلمانانو له جملې څخه وه اوحدیث درفاعة دښځې (وعن عایشة رضی الله عنها قالت : قالت امرأة رفاعة کنت عندرفاعة القرظی فطلقنی‌ثلثا فتزوجت بعده عبدالرحمن بن الزبیر فلم اجدمعه إلا کهدبة ثوبی هذا فقال علیه السلام اتریدین ان تعودی إلی رفاعة فقالت نعم فقال لاحتی تذوقی من عسیلته ویذوق هو من عسیلتك) دحضرت ام المؤمنین نه روایت دی چه درفاعة ښځه راغله اورسول الله ﷺ ته نی ژړا کوله او ورته وویل چه زه درفاعة سره وم بیا هغه په دریو طلاقو سره طلاقه کړم بیا می حضرت عبدالرحمن بن الزبیر سره نکاح وکړه اوهغه خوډیر کمزوری دی یعنی انتشار د الي پکښې نشته زما ددی جامی دشملو پشان، هرکله چه درفاعة ښځې دغه حالت رسول الله ﷺ ته بیانولو نو حضرت ابوبکر صدیق اوحضرت خالدبن ولید رضی الله عنهما هم په دروازه کښې ولاړوه نو حضرت خالدبن ولید رضی‌الله عنه ډیرغوصه وه چه دابنځه رسول الله ﷺ مخکښې داخبره کوي اوابوبکرصدیق رضی‌الله عنه نی هم نه منع کوي نورسول الله ﷺ تبسم کولو اوورته وفرمائل چه ایا ستا دا خیال دی چه بیا رفاعة ته واپس شی نوهغې ورته په جواب کښې وویل اوزه غواړم چه رفاعة ته واپس شم نو رسول الله مبارك ورته وفرمائل چه نه ته نشې واپس کیدای تردی پوری چه ته دده گبین گوتې ونه څکی اودئ ستا گبین گوتی ونه څکي۰ عسیلة کښې دیته اشاره ده که معمولی غوندی دخول هم وشو نونکاح دبل خاوند سره صحیح کیږي انزال پکښې ضروري ندی۰ قلنا قلنا سره ددواړو اعتراضاتو نه جواب ته اشاره کیږي اودلته کښې لف نشر مرتب دی څکه داول اعتراض نه اول جواب اوددویم اعتراض نه دونم جواب دی نو دی ترلیب ته لف نشرمرتب وائی۰ إن الکتاب لیس بمطلقٍ فی باب المسح چه ایت دقرآن په باب دمسحی کښې مطلق ندی بلکه مجمل دی ورنه مطلق هغه ته وائی چه دهغه په کوم فرد عمل وکړو نو په مطلق عمل راغلی دی۰ فإن حکم المطلق ان یکون الاتی بایّ فردکان اتیاً بالماموربه څکه حکم دمطلق هغه دی چه په هرفرد عمل وکړو نو په مامور

به باندی عمل راغی لکه کفاره دظهار کښې دی چه په کوم فرد باندی عمل وکړو نو کفاره اداء کیږي یعنی که روژی دی ونیولی یا دی غلام ازادکړو اویا دی مسکینانوته روټی ورکړه. والاتی بایّ بعضٍ کان ههنا لیس باتٍ بالماموربه اولته په مسح درأس کښې دی که یو فرد باندی عمل وکړو نو ته اتی بالماموربه نه ئی فإنه لومسح علی النصف که یوسړي په نصف سرباندی مسحه وکړه اوعلی الثُلُثَیْن یا په دریمه حصه دسر باندی لایکون الکل فرضاً نوپدی صورت کښې دا ټول فرض ندي بلکه بعض فرض دي ځکه چه بروُسکم دی په بعض سر وبه فارق المطلقُ المجمل نوپه همدی وجه باندی مطلق دمجمل نه جداشو ، نوخبرواحد دمجمل بیان واقع کیداشی نو دمغیرة بن شعبة روایت دمجمل دکتاب الله لپاره بیان دی چه درأس نه مراد ربع الرأس دی ځکه چه ربع قایمیږي په مقام دکل باندی نو دی‌وجهی نه داتقید دمطلق دکتاب الله رانه غئ بلکه دابیان دمجمل دکتاب الله راغی په حدیث سره. واماقیدالدخول هذاجواب عن النقض الثانی ای جماع الزوج الثانی فقد قال البعض په تحقیق سره ویلی دي بعضواصحابو زمونږ(احناف) إن النکاح فی النص حُمل علی‌الوطئ هلته کښې مونږ جماع دنص نه ثابته وه دحدیث نه نی نه ثابته وه چه دحتی تنکح معنی جماع کوه نوپدی صورت کښې دا دخبرواحد دوجهی نه نکوه بلکه دزوجیت له وجهی نه نی کوه لکه قرآن مجید کښې راځی «حتی تنکح زوجاً» دزوجاً نه معلومه شوه چه نکاح مخکښې نه شویده ، ورنه خاوند سره خوخوك نکاح نه تړي نومعلومیږي داچه نکاح نه مراد جماع ده ځکه قبول اوایجاب خوشویدی. اوبل داچه الله پاك ورته زوجاً اوویل زوج خوهغه چاته وائی چه مخکښې ورسره نکاح شوی وي نوچه مخکښې نکاح شویده نوبیا نکاح ته څه ضرورت دی ، نوپدی صورت کښې دتنکح نه مراد جماع ده. دلته کښې شوافع یوبل اعتراض هم کوي ـ چه وطی خومن جانب رجل وي ځکه واطی خو رجل وي نودلته کښې دتنکح صیغی رجوع خو ښځې ته شویده ؟ نواحناف ورته جواب کوي چه اسناد دوطی إلی المرأة مجازاًدی نه حقیقا اذاالعقد مستفادُمن لفظ الزوج اوعقدنکاح مستفیدشویدی دلفظ دالزوج نه ځکه زوج دیته وائی چه جوړه وي یعنی منضم مع الغیر وي یا په بل عبارت منقسم وي متساویینو ته نودسړي اوښځې جوړه هلته راشي چه

قبول اوایجاب وشی یعنی نکاح وتړل شی نوچه نکاح شوی وي بیا تنکح نه مراد جماع راتلی شی. دحضرت شیخ صاحب(المدنی) دقول مطابق احنافو ورته زبردست جواب وکړو. وبهذایزول السوال اوپه همدی سره سوال دشوافعو زایله کیږي. اوبل جواب هم شته هغه داچه وقال البعض ای بعض اصحابنا وهومذهب الجمهور. هغوی وائی چه قیدُالدخول ثبت بالخبر وجعلوه من المشاهیر یعنی دا قید ددخول کوم چه په حدیث سره ثابت دی، حدیث درفاعة خبرواحد نه بلکه خبر مشهوردی، خبرمشهوردیته وائی چه هغه متعددو راویانو نقل کړی وي اوداحدیث هم متعددو رواتو نقل کړیدی لکه مالك بن انس پخپل مؤطی کښی دا روایت نقل کړیدی همدارنګه دام المؤمنین حضرت بی‌بی عایشی رضی الله عنها په متعددو اسانیدو کښی مروي دی نو په خبرمشهورسره تقید دمطلق دکتاب الله جائز دی همدارنګه په متواتر سره هم جائز دی فلایلزمهم تقیدالکتاب بخبرالواحد نولازم نشو تقید دمطلق دکتاب الله په خبرواحد سره بلکه په خبرمشهورسره راغلو اودا جائز دی.

فصل فی‌المشترك والمؤوّل فصل دی په بیان دمشترك اومؤوّل کښی. دا دواړه نی په یو فصل کښی راوړه ځکه چه تأویل په مشترك باندی عارض کیږي یعنی تأویل په مشترك کښی راځی نوځکه نی دواړه په یوفصل کښی راوړه المشترك ماوُضع لمعنیَیْن مختلفَیْن مشترك هغه اسم دی چه وضعه کړی شوی وي ددوه معنی ګانو لپاره چه دا دواړه معنی ګانی به مختلفی وي، نو په ذکر دمعنین مختلفین سره عام خارج شولو ځکه عام واضع وضعه کړی وي دیوی معنی واحدی لپاره هغه یوه معنی به په ډیرو افرادو کښی موجوده وي لکه المسلمون یا المنافقون ، اولفظ دمختلفین تاکید دی دمعنین لپاره ځکه دوه معناګانی به هلته ګرځی چه دواړه معنی خپل منځ کښی مختلفی وي اوکه دواړه معنی خپل منځ کښی مشترکی وي بیا خو معنیین مختلفین نشو. کله کله دیو لفظ لپاره دوه معنی وي لیکن رجع لی یوه وي لکه فرض په معنی دقطع سره راځی ، اوپه معنی داندازه کولو سره هم راځی لکن ددواړو معنی یوه ده اورجع لی هم یوی معنی ته کیږي نودا معنیین مختلفین نشو. نو چه معنیین مختلفین نشو نومشترك هم نشی کیدای لهذا مشترك هلته مشترك دی چه یو لفظ

قبول اوایجاب وشي يعني نكاح وتړل شي نوچه نكاح شوی وي بيا تنكح نه مراد جماع راتلي شي. دحضرت شيخ صاحب(المدني) دقول مطابق احنافو ورته زبردست جواب وكړو. وبهذايزول السوال اوبه همدى سره سوال دشوافعو زايله كيږي. اوبل جواب هم شته هغه داچه **وقال البعض** اىٔ بعض اصحابنا وهومذهب الجمهور. هغوی وائی چه **قيدُالدخول ثبت بالخبر وجعلوه من المشاهير** يعني دا قيد ددخول كوم چه په حديث سره ثابت دى، حديث درفاعة خبرواحد نه بلكه خبر مشهوردی، خبرمشهوردیته وائی چه هغه متعددو راويانو نقل كړی وي اوداحديث هم متعددو رواتو نقل كړيدی لكه مالك بن انس پخپل مؤطئ كښې دا روايت نقل كړيدی همدارنگه دام المؤمنين حضرت بی‌بی عايشی رضی الله عنها په متعددو اسانيدو كښې مروي دی نو په خبرمشهورسره تقيد دمطلق دكتاب الله جائز دی همدارنگه په متواتر سره هم جائز دی **فلايلزمهم تقيدالكتاب بخبرالواحد** نولازم نشو تقيد دمطلق دكتاب الله په خبرواحد سره بلكه په خبرمشهورسره راغلو اودا جائز دی.

فصل فی‌المشترك والمؤوّل فصل دی په بيان دمشترك اومؤوّل كښې. دا دواړه ئی په يو فصل كښې راوړه ځكه چه تأويل په مشترك باندی عارض كيږي يعني تأويل په مشترك كښې راځی نوځكه ئي دواړه په يوفصل كښې راوړه **المشترك ماوُضِع لمعنيَيْن مختلفَيْن** مشترك هغه اسم دی چه وضعه كړی شوی وي ددوه معنی گانو لپاره چه دا دواړه معنی گانی به مختلفی وي، نو په ذكر دمعنين مختلفين سره عام خارج شولو ځكه عام واضع وضعه كړی وي ديوی معنی واحدی لپاره هغه يوه معنی به په ډيرو افرادو كښې موجوده وي لكه المسلمون يا المنافقون ، اولفظ دمختلفين تاكيد دی دمعنين لپاره ځكه دوه معناگانی به هلته گرځی چه دواړه معنی خپل منځ كښې مختلفی وي اوكه دواړه معنی خپل منځ كښې مشتركی وي بيا خو معنيين مختلفين نشو. كله كله ديو لفظ لپاره دوه معنی وي ليكن رجع ئی يوه وي لكه فرض په معنی دقطع سره راځی ، اوبه معنی داندازه كولو سره هم راځی لكن ددواړو معنی يوه ده اورجع ئی هم يوی معنی ته كيږي نودا معنيين مختلفين نشو. نو چه معنيين مختلفين نشو نومشترك هم نشی كيدای لهذا مشترك هلته مشترك دی چه يو لفظ

بهٔ وضعه شوی وي ددوه یا ډیرو معنو لپاره لکن ترجیح داخدهما به په اخر باندی نوي اوکچیرته یوسړي دیوی قرینی دوجی نه یوه معنی واخشته اوبله ئی پرینبوده نو بیا هم صحیح دی لکن مؤوّل گرځی یعنی چه ترجیح دمعنی واحدی په اخر باندی راغله نومؤوّل شو نه مشترك لکه (رَمَدَتِ العین) سترگه خوگ شوه رمد دسترگی خوگوالی ته وانی نو د رمدت دقرینی نه معلومه شوه چه العین نه مراد سره زر ندی ، دالعین نه مراد چینه نده بلکه العین نه مراد سترگه ده لکه دقصیدة برده علامة بوصیری صاحب وانی

شعر قدتُنکِرالعین ضوء الشمسِ من رمدٍ ـــــ وتنکِرُ الفم طعم الماء من سقمِ

کله سترگه دلمرڼا بدگنی دخوگیدو اومرض له وجهی نه ، اوکله بدگنی خوله اوبو لره دمریضی له وجهی نه. نودی شعرکنبی هم دقرینی دوجهی نه دالعین دلفظ نه سترگه مراد ده ، یا یو کس ووانی (اشتریت العین) نو دلته کنبی هم دقرینی نه معلومیږي چه دالعین نه سره زرمراد دي نه دلمرسترگه ، یایوکس وانی (نَبَعَتِ العَیْنُ) چینه جاری شوه نوداهم دقرینی نه معلومیږي چه چینه تری مراد ده ځکه سره زر یا سترگه وغیره خو نه جاری کیږي. أولمعانٍ مختلفة الحقائق یا به دا اسم وضعه کړی شوی وي دډیرو معناگانو لپاره داسی معنی گانی چه هغه به مختلف الحقائق وي، لکه لفظ دالعین چه بعضی اوقات ئی یو واضِع وضعه کوي دسترگی لپاره اوبل واضِع ئی وضعه کوي دلمرسترگی لپاره همدارنگه چینی ته ، سروزرو ته ، اوجاسوس ته هم دالعین لفظ استعمالیږي داهل لغت کتابونو تقریباً شپاړس معنی‌ښودلی دي دعین لپاره، نوردیته لفظ مشترك وانی ځکه دډیرو معنو لپاره استعمال شویدی. اوبل تعریف دا چه مشترك یواسم دی چه دا به وضعه کړی شوی وي په اوضاعو متعدده وو مختلفه وو سره یا به ددوه معنو لپاره وضعه وي یابه دډیرو معنو لپاره وضعه وي. بل داچه په موجودیت دمشترك کنبی اختلاف دی ځوك وانی چه مشترك په خارج کنبی موجود دی اوځوك وانی چه مشترك په خارج کنبی ندی موجود لکه سلم العلوم کنبی دهغه مصنف محب الله بهاری وانی (والحق ان المشترك واقِعٌ حتی بین الضدین) یعنی حقه خبره داده چه مشترك موجوددی تردی پوری چه په مابین دضدینوکنبی هم موجود دي. لکه لفظ دقرء : لفظ دقرء یو واضِع وضعه کړی دحیض لپاره اوبل واضِع وضعه

کړی دطهرلپاره ، یا لکه لفظ د وَراء ، مخکښی ته هم وائی او وروستو ته هم وائی لکه قرآن مجید کښی راځی ﴿ وَكَانَ وَرَآءَ هُمْ مَّلِكٌ يَّأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴾ (الکهف/ ٧٩) دلته کښی د وکان وراء نه مراد وکان أمامهم دی نو مطلب داچه څرنګه په معنی دخلف سره راځی همدارنګه په معنی دأمام سره هم راځی. **مثاله قولناجاریةٌ** مثال دمشترك لکه قول زمونږ لفظ دی جاریةٌ دی **فإنها تتناول الامة والسفینة** دالفظ دجاریةٌ شامل دی وینځی ته هم اوکشتی ته هم یعنی وینځی ته هم جاریة وائی اوکشتی ته هم جاریة وائی لکه قرآن مجید کښی راځی ﴿ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَئٰتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴾(الرحمن / ٢٤) معنی داچه دالله تعالی په قبضه قدرت کښی دی الجوار دجاریةٌ جمع دی کشتی ته وائی الْمُنْشَئٰتُ چه ډیری اوچتی دي په بحر کښی كَالْأَعْلَامِ دغردڅوکو پشان ښکاری. لکه سفینة الحجّاج دپاکستان یوبحری جهاز وه تقریباً دری زره (٣٠٠٠) حاجیان به پکښی تلل ، ډیر لوئ جهاز وه په سمندر کښی به دغرپشان ښکاریدو. **والمشتری** همدارنګه لفظ دمشتری هم مشترك دی **فإنه یتناولُ قابل عقد البیع وکوکب السماء** دالفظ دمشتری شامليږي قبلونکی دعقد دبیع ته، عقددبیع چه څوك قبلوي هغه ته مشتری وائی اوڅوك چه عقد دبیع ورکوي هغه ته بائع وائی. اوبل داچه مشتری په ستورو کښی دیو ستوری نوم هم دی لکه څرنګه چه زحل ، عطارد ، اوزهره دستورو نومونه دي نومشتری هم پکښی دیوستوری نوم دی **وقولنا بائنٌ** دبائن تکی هم مشترك دی **فإنه یحتملُ البینَ والبیانَ** لفظ دبائن په معنی دبینونت سره ده او په معنی دبیان سره هم استعماليږي لکه هذا طالبٌ بائنٌ یعنی داطالب بیان کوي یا انتِ بائنةٌ یعنی ته زمانه جدائی. **وحکمُ المشتَرَك** اوحکم دمشترك **انه اذا تعین الوحدُ مراداً به** کله چه متعین اومراد شو یوپه دلیل سره برابره خبره ده که هغه متعین شوی وي په قرینة نی لفظیة باندی یا په قرینة نی حالیة باندی. قرینة لفظیة دیته وائی . چه تلفظ ورباندی شوی وي لکه (اشتریت العین) نو قرینی نه دامعلومه شوه چه سره زرتری مراد دي ، اوقرینة حالیة دیته وائی چه دحال نه معلوميږي اوتلفظ ورباندی نوي شوی لکه (هذا عینٌ) نو دقرینة حالیة نه معلوميږي چه جاسوس دی. **سقط اعتبار ارادة غیره** نوساقطه به شی اراده داعتبار دغیرنه یعنی هرکله چه تعین د معنی واحدی مراد شی نودغیرداِرادی اعتبار به

وجی نه جمع شویدی علماء ساقط شی. ولهذا اجمع العلماء رحمهم الله تعالی اوددی کرام رحمة الله علیهم علی ان الفظ القُرُوءِ المذکور فی کتاب الله تعالی پردی باندی چه لفظ دقرء کوم چه ذکردی په قرآن مجید کښی ﴿ وَالْمُطَلَّقٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوْٓءٍ ﴾ (البقرة/ ۲۲۸) محمول محمول دی إماعلی الحیض یا په حیض باندی کماهومذهبنا لکه دامذهب داحنافو دی أوعلی الطهر اویا محمول دی په طهر باندی کماهومذهب الشافعی لکه دامذهب داامام شافعی صاحب دی ۰ اوپدی لفظ دقروء کښی دمذهبینو چه څومره اختلافات اودلائل دي هغه په بحث دخاص کښی تیرشویدي. وقال محمد إذااوصی لموالی بنی فلانٍ داامام محمد صاحب شپږغټ کتابونه دي اوهغه داحنافو دفقهی سرمایه ده دهغوشپږو له جملی څخه یو جامع صغیردی اوبل جامع کبیردی لکن امام محمدصاحب دا لاندینۍ مسئله په جامع کبیرکښی ذکرکړیده. نوامام محمدصاحب وائی کچیرته یوسړي وصیت وکړو چه دبنی فلان موالی ته زما دومره روپۍ ورکړی یعنی یوسړی مړکیږي اووصیت نی وکړو چه دبنی فلان موالی ته زما په مال کښی مثلاً لس زره روپی ورکړی اوحال داچه دبنی فلان لپاره دوه قسمه موالی دي یعنی هغه پخپله غلام وه اوبیا ازاد شوی وه نودده معتِق(بالکسر) ته هم مولیٰ وائی اوکله چه دئ ازادشو اوبیا مالدار شو اوده هم غلامان پیداکړل اوآزادئی کړل یعنی دده معتَق(بالفتح) ته هم موالی وائی نوپدی صورت کښی به دموصی ددی وصیت نه څوك مراد وي ؟ نواول خو پکار دداده چه موصی ددیوصیت بیان وکړي چه دهغه مراد ترینه څوك دي که هغه بیان وکړو نوخبره ختمه شوه خکه . ع (تصنیف رامصنف نیکو کند بیان) لکن که موصِی مړ شو اوبیان ئی ونکړو نووصیت باطل شو خکه تعارض پکښی راغلو . اذاتعارضا تساقطا ۰ نوداحنافو په نزد باندی عموم دمشترك ناجائز دی اودشوافعو په نزد عموم دمشترك جائز دی یعنی شوافع وائی چه دا پیسی دی دواړو ته ورکړي هم معتَقینو(بالفتح) ته اوهم معتِقینو(بالکسر) ته ۰ نودا هم یوه بله مسئله اختلافی شوه ۰ امام شافعی صاحب دلیل نیسی په آیت دقرآن مجید باندی قران مجید کښی راځی﴿اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهٗ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُوْمُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَآبُّ وَكَثِيْرٌ مِّنَ النَّاسِ ﴾(الحج / ۱۸) دلته کښی لفظ

دیسجُدُراغلی‌معنی داچه ایٔ زما پیغمبره علیه السلام‌؛ته نه گوری چه الله پاك ته سجدی لگوی تمام کائنات سماوی اوتمام کائنات ارضی همدارنگه سجده کوی الله تعالی ته لمر، سپوږمی، ستوري، غرونه، ونی، خناور، اوډیردخلکونه۰ نولفظ دسجودمشترك دی په مابین دمعنیینو مختلفینوکښی څکه د انسانانو سجده دیته وائي (وضع الجبهة والانف علی الارض) لکن داسمانونو،ځمکو، غرونو، اوحیواناتو سجده عاجزی ده یعنی هغوی دالله تعالی حکم ته منقاد دي، اودالله تعالی حکم منی نو لفظ دسجود مشترك دی په مابین دمعنیینو مختلفینو کښی که انسان ته ئی نسبت وکړی مراد ترینه تندیٔ لگول دي په ځمکه باندی، اوکه نوروکائناتو ته ئی نسبت وشی مراد ترینه انقیاد اوتعبداری کول دي۰ اودلته په آیت مذکوره کښی دواړه معنی مراد دي۰ نوامام شافعی صاحب وائی چه عموم دمشترك جائزدی دیو مشترك نه دواړه معنی په یو آن کښی اخشتلی شی۰ اواحناف دهغوی نه جواب کوي چه مراد دسجود نه خشوع ده اوخشوع دواړوته شامله ده الله تعالی ته به ټول کائنات یسجد یعنی عاجزی کوي۰ نوزمونږ اوستاسو عاجزی تندیٔ لگول دي اودنوروکائناتو عاجزی دالله تعالی حکم منل دي۰ لکه په قرآن مجید کښی راځی ﴿ وَلَهٗ اَسۡلَمَ مَنۡ فِی السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ ﴾ (آل عمرآن/ ۸۳) معنی داچه خاص الله تعالی لره دي تمام کائنات السماوی او ارضی۰ توکه یو طالب اووائی چه اسمان اوځمکه یانور حیوانات هم مسلمانان دي نو دروغ ئی ندی ویلی څکه کوم کارچه الله تعالی ځمکی ، اسمان، لمر، سپوږمی یانوروحیواناتو ته سپارلی دی نو هغه بلکل په خپل خپل وخت سره سرته رسوي نو ټول کائنات پدی معنی چه دی الله تعالی تابع دي سره شریك دي نو داحنافو قول په لفظ دیسجدُ کښی داشو چه دسجود نه مُراد خشوع دی نوزمونږ اوستاسو خشوع په سجده کښی ده اودنورو کائناتو خشوع دالله تعالی په حکم منلو کښی ده۰ نومونږ وایو چه پدی صورت کښی مونږ دمشترك نه ټوله معنی نده اخشتی بلکه مونږ دهغه لفظ معنی داسی وکړه چه ټولو ته شامله شوه۰ ولبنی فلان مَوَالٍ من اعلی دلته کښی دا واو حالیه دی نومعنی داشوه۰ اوحال دادی چه دبنی فلان لپاره پاسنی موالی هم شته مرادترینه معتِقین(بالکسر) دی ومَوَالٍ من اسفَلَ او دبنی فلان لپاره لاندینی موالی هم شته مراد ترینه معتَقین(بالفتح) دي

فمات بطلتِ الوصيةُ فی حق الفريقين او داموصی مړشو قبل البيان نو باطل شو داوصيت په حق دفريقينو كښی يعنی په حق دموالی اعلی كښی اوپه حق دموالی اسفل كښی. لاستحالةِ الجمع بينهما له وجې دمحالوالی دجمعی نه ددی دواړو په منځ كښی چه هغه معتق اومعتق دی اوعدمِ الرجحان اوله وجی دعدم ترجيح نه داحدهما علی الاخر. اوخوك وائی چه دلته كښی مُرجح موجوددی چه هغه احسان دمعتق دې په ده باندی نو لهذا معتق ته دی څكه وركړي چه دده محسن دی اوقرآن مجيد كښی راځی ﴿ هَلْ جَزَآءُ الإِحْسَانِ إِلاَّ الإِحْسَانُ ﴾ (الرحمن/ ٦٠) نوموږ ورته جواب كوو چه صحيح ده داخو دده محسن دی لكن دموصی محسن خوندی موصی خو وصيت دواړوته كړی. څكه موصی خو ثالث سړی ده موصی ته خوموالی اعلی اوموالی اسفل دواړه برابردي. نودی وجی نه داحنافو دليل قوي دی اومرجح هم موجودنشو. وقال ابوحنيفةرح امام ابوحنيفة رحمه الله تعالی يوه بله مسئله بيانوي. إذاقال لزوجته انتِ علیّ مثل امی چه يو سړی خپلی ښځی ته اووائی ته په ماباندی زما دمورپشان ئی لايكون مظاهراً نو مظاهر نشوداسړی پدی لفظ باندی بغير دنيت يعنی كه يوسړي خپلی ښځی ته اوويل انتِ علیّ كامی يائی ورته اوويل انتِ علیّ مثل امی لفظ دمثل ئی استعمال كړو يائی كاف تشبيه راوړو نودا سړی مظاهر ندی څكه ددی يودا معنی هم ده چه ته په ما باندی داسی مهربانه ئی لكه زما مور ، يا ته په ماباندی داسی حرامه ئی لكه زما مور نو لفظ دمثل امی يا كامی دامشترك بين المعنيين دی څكه كه دا معنی واخستل شی چه ته پرماباندی زما دمور پشان مهربانه ئی نو بيا خو ظهارنه واقع كيږي اوكه دامعنی واخستل شی ته پرما باندی زما دمورپشان حرامه ئی نو ظهار واقع شو. نوچه هركله يو لفظ محتمل دمعنيينو وي نو دی سړي نه به پوښتنه كوئ شی چه څه مراد دی دی. نوكه سړي ووبل چه زما مراد ترينه مهربانی ده نو ظهارنشته اوكه دسړي مراد حرمت وي نوبيا ظهارشته نوامام صاحب وائی لان اللفظَ مشتركٌ بين الكرامة والحرمة څكه دا لفظ په مابين دكرامت اوپه مابين دحرمت كښی برابردی فلايَتَرَجّحُ جهةُ الحرمة إلابنيّا نوترجيح به نشی وركوی جهة دحرمت ته مگرپه نيت سره يعنی اعتباربه نيت لره وي،كه نيت ئی دحرمت وي نوظهار نشته كماقلنامن قبل. وعلی هذاقلنا بناء پردی باندی چ

داحنافو په نزد عموم دمشترك جائزندیموںږوایو لايجبُ نظيرُفي قوله جزاءالصيد واجب ندی‌نظیرپه جزاءدصیدکښی‌لقوله تعالی‌فجزاءمثل ماقتل من النَّعمِ له دی قول دالله تعالی نه چه په ورکوي دهغه ضيدنه کوم لی چه ښکارکړیدی په قرآن مجید کښی ایت دی چه محرم به په حالت داحرام کښی ښکار نه کوي، که يو محرم په حالت داحرام کښی صیدوکړي نو بیا به دامحرم دهغه صید بدله ورکوي نوپدی آیت مذکوره کښی چه لفظ دمثل راغلی دامشترك بين المعنيين دی اومثل په عربی کښی په دوه قسمه ده يومثل صوری دی اوبل مثل معنوی دی لکه يو طالب دبل طالب نه کتاب ورك كړي نوهمداغشان کتاب ملاؤ نشو نوبيا به ددی کتاب قیمت ورکړي نوّدیته مثل معنوي والی او اکثره ځایونو کښی مثل صوری مرادنوي بلکه دهغی نه مثل معنوی مراد دی نوهرځای کښی به دهغی مثل معنوی اخلی. نوداحنافو په نزد عموم دمشترك جائز ندی یعنی که دمشترك يوه معنی واخستل شی نوبله معنی به هغه وخت کښی لری نشی اخستلی. اوشوافع والی چه عموم دمشترك جائزدی نوهغوی والی چه که دیوشی مثل صوری نوی نومثل معنوی لی واخله. اواحناف والی چه له هرکله چه مراد دهغه مثل معنوی وي نوتولو کښی به قیمت لګولی شي. لأن المثل مشتركٌ ځکه دامثل مشترك دی بين المثل صورةً وبين المثل معنىً وهوالقيمةُ په مابين دمثل صوری کښی چه هغه جسم اوسيرت دی اوپه مابين دمثل معنوي کښی چه هغه قیمت دشی دی من حیث المال وقداُريدالمثلُ من حيث المعنى بهذا النصّ في قتل الحمام والعُصفور اوپه تحقيق سره مونږ اخلو مثل معنوي چه هغه قيمت دی پدی آیت مذکوره سره په قتل دکبوتر اوپه قتل دچرچنی کښی ولحوهما بالاتفاق اومونږ اخلو مثل معنوی په مثل ددی دواړو کښی په اتفاق دټولو مذاهبو سره، دکبوتر اوچرچنی په خارج کښی مثل الصوری نشته نوقیمت به لی ورکولی شی په هغه اندازه خومره چه په هغه علاقه دصید کښی ددی کبوتر یا چرچنی یا ددی دواړو په مثل باندی قیمت وي، اوکه دکوم شی په خارج کښی مثل صوری موجود وي نو بیا به لی مثل صوری ورکولی شی لکه دځنګل غوایای یا غوا چه په خارج کښی مثل لري چه هغه عامی غوایای اوغواوی دي هغا به په جزاء کښی فقیرانو ته ورکړی‌شی فلایُرادُ المثل من حیث الصورة لوبل ځای کښی !

هم تری بلکل مثل صوری نشی اخستلی، خکه إذلاعمومَ المشترَك اصلا خکه چه عموم دمشترك لپاره په عباراتو کښی اویه معملاتو کښی چیرتهٔ هم اصل نشته. اونه مونږ چیرته یولفظ مشترك لیدلی دی په معملاتو کښی چه هغه دی پخپله عامه معنی کښی مستعمل وي. فَیَسقُطُ اعتبارُالصورة نوساقط شواعتبار دمثل صوری ، نومثل نه به مثل صوری نشی اخستلی لاستحالة الجَمْع له وجی دی استحال دجمع نه په مابین دمثل صوری اومعنوی په آن واحد کښی نوځکه احناف وائی په آیت کښی چه راځی (فجزاء مثل ماقتل من النعم) دینه مراد مثل معنوی دی نوددی صورت به داحنافو په نزد داسی وي چه یوسړی په حالت داحرام کښی ښکاروکړي نو کومه علاقه کښی ني چه ښکار کړیٔ دی د هغی علاقی دوه ماهر کسان به فیصله وکړي چه ددی حیوآن قیمت بازارکښی څو روپی ده هغه اندازه روپی به هغه محرم فقیرانوته ورکړي. اوس مصنف یوه بله مسئله بیانوي. ثم اذاترجح بعض وجوه المشترك بغالب الراءِ یصیرمؤوّلاً بیاهرکله چه بعضی معانی دمشترك ته راجع کړی په غالب الرائ سره نوهغه ته بیاموؤّل وائی. دموؤّل معنٰی دی راړول . آوّل - یئول . تأویل معنی دی یوه خبره راړول. آلاولُ معنٰی الرجوعُ یا الاولُ فی لغة الانصراف ألا. یؤُلُ . اولاً هغه لفظ چه دیوی معنٰی نه بلی معنی ته اړولی شی. لکه احنافو دثلاثة قروء معنی ثلاثة حیض وکړو اوغلبه رائ داحنافو داوه چه لفظ دثلاثة یوه کلمه ده خاصه اوخاص وائی دینه چه ماؤضع لمعنی معلومٍ نودثلاثة معنی معلومه ده چه هغه ددوه نه پورته اوله څلورونه ښکته ده نواحناف وائی ددی نه مراد حیض دی، په لفظ دثلاثه به پوره عمل هلته راځی چه دښځی عدت مونږ دری(۳) حیضه ومنو ځکه اصل په طلاق کښی طلاق سنی دی، اوطلاق سنی دینه وائی چه په حالت دطهر کښی ښځی ته طلاق ورکړی شی اودهغه نه پس به ښځه دری حیضه عدت تیرکړي نوچه دری حیضه عدت تیرشو ښځه دخاوند له نکاح نه ووتله اوشوافع وائی چه نه زمونږه اجتهاد داندی هغوی وائی چه لفظ دثلاثه عدد دی اوعدد دثلاثة نه ترعشرة پوری خلاف القیاس راځی لکه ثلاثة رجال او اربع نسوةٍ ،اودلته کښی قرء سره هم عدد مؤنث ثلاثة راغلی نومعلومیږي داچه قرء مذکر دی اودقرء معنی به هلته صحیح شی چه معنی ئی طهر واخستل شی ځکه طهر په عربی کښی مذکر دی اوکه

دقرء معنی حیض واخستل شی نوحیض مؤنث دی. باقاعده به په الفاظو کښې هم مذکر اومؤنث شته لکه سپوږمی په پښتو کښې مؤنث ده. اولمر په پښتو کښې مذکردی یا لکه مونږ وایو دا ښه سړی دی دا ښه ښځه ده دمؤنث لپاره په پښتو کښې "ده" راځي، اودمذکر لپاره "دی" راځي اوپه عربي کښې بالعکس ده په عربي کښې شمس مؤنث دی لکه طلعت الشمس یا فلما رأى الشمس بازغةً. بازغةً نی ځکه ووبل چه شمس مؤنث دی اوقمر مذکر دی ځکه وائی چه طلع القمر. متنبی وائی

فماالتانیث لإسم الشمسِ عیبٌ ــ وماالتذکیرُ فخرٌ للهلال.

بعضی الفاظ په بعضی ژبو کښې مذکر اوپه نورو ژبو کښې مؤنث وي. نوشوافع وائی چه لفظ دطهر مذکر دی نوځکه ورته ثلاثة راغلی. هرکله چه یومجتهد پخپل اجتهاد سره دیومشترك یوه معنی راجح کړي نوبیا به هغه ته مؤوّل وائی نودقرء لفظ مؤوّل عندالاحناف بالحیض دی ،اودشوافعو په نزدمؤوّل بالطهردی. وحکم المؤوّل وجوبُ العَمَل به اوحکم دمؤوّل عمل کول دي په هغه باندی په طریقی دوجوب سره. مع احتمال الخطاء لکن سره داحتمال دخطاء نه. ځکه غالب الظن احتمال دخطاء هم لري نوکه احناف دثلاثة قرء معنی حیض کوي کیدای شی چه غلط وي اوکه شوافع دقرء معنی طهر کوي کیدای شی هغوی غلط وي. نواحتمال دخطاء په احدالجانبین کښې موجوددی نوخبره سل په سلو کښې یقینی نشوه ځکه هرهغه شی چه گمان اوغالب الرای باندی وي هغه محتمل دخطاء وي یعنی په هغه کښې خطاء راتلی شی. ومثله فی الحکمیّات ما قلنا اوددی مؤوّل مثال په حکمیاتو کښې هغه دی کوم چه مونږ وایو إذا اطلق الثمَنَ فی البیع هرکله چه اطلاق وشی دپیسو په بیعه کښې لکه یوسړی اووائی چه داشی په ده باندی په دومره روپی خرڅوم لکن په کوم ځای کښې چه بیعه کیږی هلته کښې مختلفی روپی چلیږی نو هغه ځای کښې چه کومی روپی زیاتی چلیږی هغه به تری مراد وي. کان علی غالب نقدالبَلَد نووی به داثمن په غالب دنقدبلد سره. وذلك بطریق التاویل اوهغه تعین دغالب نقدالبلد په سبیلی د تاویل سره به وي ځکه چه مطلق ذکرشی مراد به تری فرد کامل وي ، اوفرد کامل په نقودو کښې نقدالبلدوي. ځکه نقدالبلد په هغه بلد(ځای) کښې زیاته چلیږی

ولوکانت النقودمختلفةً اوکه بوځای داسی وه چه هلته تولی پیسی یوشان چلیږي فسدالبیعُ
لما ذکرنا نو بیع فاسده شوه دهغه وجی نه چه مونږ ذکر کړه چه استحالة الجمع وعدم
الرجحان دی. وحمل الأقراءِ علی الحیض اوحمل کول دقرء په حیض باندی یعنی مراد
دقرء نه حیض اخستل وحمل النکاح فی الآیة علی الوطئ اوحمل کول دی لفظ دنکاح په
آیت مذکوره کښی چه هغه مشترك بین العقدوالوطئ دی په وطی باندی وحمل الکنایات
حال مذاکرة الطلاق علی الطلاق اوحمل کول دی کنایاتو دطلاق په طلاق باندی په
وخت دی ذکر دطلاق په مابین دسړي اوښځه کښی من هذا القبیل له همدی قبیلی نه
دي یعنی په طریقی دتاویل سره به کیږی وعلی هذا اوبناء پردی باندی چه محتمل به
گرځی په یودمحتملینو نه. قلنا الدَّینُ المانعُ من الزکوة مونږ وایو چه قرض منع کوي زکاة
لره یعنی که په یوسړی باندی مثلاً شل زره روپی قرض وي اودی سړي سره نغدی هم
شل(۲۰)زره روپی وي اونور ورسره څه گډان، اوښان، وغیره هم شته نوپدی سړی باندی په
دی شل(۲۰)زره روپو کښی زکاة نشته ځکه هغه مشغول بالدین دی هغه خوبه قرض کښی
ورکولی شي، لکن په نورو څیزونو(گډان،اوښان) کښی به څپل زکاة ورکوي یصرف
إلی ایسرالمالین قضاً للدَّین اورجوع به کولی شی هغه اسان دمالونو ته په قرض ادا کولو
کښی ځکه لفظ دمال مشترك دی په مابین دگډو،اوښانو،اونقدوروپیو کښی نواسان په
محتملینوکښی روپی‌دي نود روپیو زکاة به نشی ورکولی وفرّعَ محمدرح علی هذا فقال
اذاتزوج امرأةً علی نصاب اوامام محمدرح بن الحسن الشیبانی وړباندی تفریع هم دیوی
مسئلی کړیده اووائی چه کچیرته یوسړي واده کولو اوښځی ته لی وویل چه زه به په مهر
کښی درله پوره نصاب درکوم اوبیان لی ونکړو وله نصابٌ من الغَنَم ونصابٌ من الدراهِمِ
اوده لره نصاب بودگډو وه لکه خلویښت گډی اوبل نصاب ورلره دروپیو(دراهمو) وه لکه
دوه سوه دراهم. یصرفُ الدین إلی الدراهم لوگرځولی به شی دامهردراهموته، ځکه هغه
اسان دی دگډو وغیره نه ،ځکه چه مهر کښی هم سړی هغه شی ورکوي چه هغه زر ادا
کولی شی لکن فائده لی دا راووله چه حتی‌لوحال علیهما الحولُ تجب الزکوةُ عنده فی
نصاب الغَنَم کچیرته تیرشی پردی دواړو باندی کال لودامام محمد رحمه الله په نزد

ورباندی په ګڼوکښي زکاة شته دی ولاتجب فی الدراهم اونده واجب زکاة په دراهمو کښي ځکه چه هغه دده په ملکیت کښي ندي هغه خودښځي حق کیږي نوښځه تری زکاة ورکولی‌شي٠ ولوترجّح بعضُ وُجوه المشتَرَك ببیان مِن قِبَل المتکلم کان مفسّراً اوکچیرته ترجیح ورکړی شي بعضي وجوه دمشترك ته په بیان دمتکلم سره نومشترك ته بیا مفسر(بالفتح)وائی اومتکلم ته ئی مفسر(بالکسر) وائی وحکمه انه یجبُ العَملُ به یقیناً اوحکم ددی مفسّر دادی چه عمل به کولی شي پدی مفسر باندی یقیناً ځکه چه دایقیني دی ځکه متکلم چه کومه صیغه مجمله راوړیده دهغی بیان ئی پخپله وکړو نوبیا خوبلکل یقیني شوه نوپه مفسرکښي هغه جانب محتمل بیخي له سره نشته لکه دموَوّل پشان، موَوّل ظني وي یعني احتمال دخطاء لري لکن مفسر احتمال دخطاء نلري لکه یوسړی اووائی داکتاب ما خرڅ کړو په شل(۲۰) روپی (من نقودبخارا) دبخارا په روپیوباندی٠نواوس بلکل دکاني کرښه ده پدی کښي ظن له سره نشته، مثلاً کیدای شي دامعني وي اودابله معني غلطه وي ځکه تفسیر ئی وشو،اوتفسیرسره شي یقیني کیږي اوهغه بل جانب محتمل بلکل رفع شو٠ اوبل داچه فسر وائي وضاحت ته نودا بلکل واضح شو اوبل جانب ته پکښي هیڅ ضرورت پاتي نشو په س ـ ف ـ رکښي دوضاحت معنی پرته ده٠ دسفراوفسر دواړو معني یوه ده تفسیردقرآن کریم ته هم ځکه تفسیروائي چه معني دقرآن پکښي واضح کیږي ، سفرته هم ځکه سفروائي (یُفسِرُبه خُلق الرجل)دسړي سړیتوب(خوئ)پکښي‌معلومیږي یالکه حدیث کښي‌راځي(أسفِروا بالفجرفإنه اعظم للاجر) دسهارلمونځ نبه په رڼا کښي کوی ثواب پکښي ډیردی٠ نودلته کښي هم داسفرُ نه مراد نبه رڼا اووضاحت دی مِنفرددااکثرانو سره یوه اله ده چه په هغي سره دزخم ژوروالی معلومیږي نودی سره هم وضاحت راځي مثالُه مثال ددی مفسر اذا قال لفلان عليّ عشرةُ دراهِمَ من نقدبخارا که یوکس اووائی چه دفلانکی پرماباندی دبخارا له روپیو نه لس روپۍ دي فقوله من نقدبخارا تفسیرٌله نوقول دبخارا هغه تفسیردی ددی مذکوره دراهمو لپاره فلولاذلك لکان مُنصرفاً إلی غالب نقدالبلد اوکچیرته داسي نوه یعني ورسره ئی ذکر دنقدبخارا ونکړو نو بیا به غالب نقدالبلد سره فیصله وشی بطریق التاویل په طریقي دتاویل سره یعني ګمان اوظن سره فیترجّحُ المفسَّرُفلایجبُ

په واجبيږي نقدالبلد په مفسر نقدالبلد نوترجيح په وركولى شي مفسرته په مؤول باندى اونه په واجبيږي نقدالبلد په مفسر نقدالبلد نوترجيح به وركولى شي مفسرته په مؤول باندى اونه به واجبيږي نقدالبلد په مفسر

نقدالبلد نوترجيح به وركولى شي مفسرته به مؤول باندى اونه به واجبيږي نقدالبلد بخارا راخى نوفرق په مابين دمؤول كنى په غالبى راى سره لكه مراد به ترينه نقدالبلد بخارا راخى نوفرق په مابين دمؤول كنى په غالبى راى سره لكه مراد به ترينه نقدالبلد بخارا راخى نوفرق په مابين دمؤول كنى په غالبى راى سره كوي اومفسر كنى داشو چه مؤول (بالكسر) چه كوم تاويل كوي هغه په خپل اجتهاد سره كوي نوهميشه لپاره اومفسر(بالكسر) چه كوم تفسير كوي هغه په خپل يقين سره كوي نوهميشه لپاره اجتهادىامورظنى وي او متكلم چه پخپله ديوشى وضاحت كړى وي په هغه كنبىاحتمال دجانب اخرمرتفع شيتصنيف رامصنف نيكوكندبيان.

فصلٌ في الحقيقة والمجاز فصل دى په بيان دحقيقت اوپه معنى دمجاز كنبى دى. حقيقةٌ دفعيلةٌ په وزن دى ماخوذ دى د(من حق الشئُ .إذاثبت الشئُ) لكه الله پاك فرمائى﴿ وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمٰتِهٖ ﴾ يونس/ ٨٢) حق په معنى دثبت سره. حقيقت ته حقيقت ځكه وائى چه دئ پخپله معنى كنبى ثابت اوتينگ ولاړدى يولفظ چه واضِع ديوى معنى لپاره وضع كړو بيادالفظ په همداغه معنى كنبى مستعمل كيږي ديته حقيقت وائى لكه لفظ داسد واضِع وضعه كړيدى دحيوان مفترس لپاره نوچه ته دغه لفظ پدغه معنى كنبى مستعمل كړى او اووانى چه رميت الاسد اوتا په رښتيا سره زمرى ويشتى وي نوداحقيقت دى يعنى (كون اللفظ مستعملاً فى معنى موضوع له) اوكه پخپله معنى موضوع له كنبى استعمال نشى نوبيا ديته حقيقت نه بلكه مجاز وائى ځكه دى لفظ تجاوز اوكړو دخپلى اصلى معنى نه بلى معنى ته. نوكه يوطالب ته تا اسدوويلى مثلاً جاءالاسداومراد ترينه طالب وي نوداسدكلمه په رجل شجاع كنبى ديته مجاز وائى مجاز ورته ځكه وائى تجاوز اللفظ عن المعنى الموضوع له. نوحقيقت اومجاز نى دواړه په يوفصل كنبى ځكه راوړه چه دوى سره متقابلين دي والاشياء تُعرف باضدادها ، مطلب داچه حقيقت دى وپيژندو نومجاز په خپله پيژندئ شي او مجاز چه وپيژنى نو حقيقت په خپله پيژندئ شي . **كُل لفظٍ وَضَعَهُ واضِعُ اللغة بِإزاء شئٍ فهوحقيقةٌله** هريولفظ چه هغه لره واضع دلغت وضعه كړى وي په مقابله ديوى معنى(شى)كنبى نوهغه لفظ موضوع له حقيقت دى ددى شى لپاره لكه لفظ داسد واضِع وضعه كړيدى دحيوان مفترس لپاره اوحمار نى وضعه كړيدى دحيوان ناهق لپاره اوانسان نى وضعه كړي دحيوان ناطق لپاره نو استعمال داسد په حيوان مفترس كنبى اواستعمال

دحمار په حیوان ناهق کنبی . نهق الحمارُ(خراوازوکړو) یا استعمال دانسان په حیوان ناطق کنبی داټول حقائق دي. ولواستُعمِل فی غیره یکونُ مجازاً اوکچیرته استعمال شی دا لفظ په غیردمعنی موضوع له کنبی نوشی به مجاز. مجاز دی تجاوز نه دی دغه لفظ دخپلی معنی موضوع له نه تجاوز وکړلو. لاحقیقةَ اوداحقیقت ندی. حقیقت بیا پخپل کور کنبی په دوه قسمه ده، ۱. المرتجلُ : مرتجل دیته وائی چه یولفظ پخپله معنی موضوع له کنبی مستعمل وي لکن بغیردمناسبت نه یعنی مرتجل دیته وائی چه یوشی دیوی معنی لپاره وضعه کړی شی اومناسبت په معنی وصفی اومعنی وضعی کنبی ونشی. لکه موراوپلار چه خپل زوی ته نوم ږدی نومناسبت په معنی وصفی اومعنی وضعی کنبی نکوي ، مرتجل په معنی دارتجال سره ، ارتجال دیته وائی چه یو سړی یوه خبره بغیردسوچ اوسمج نه وکړي لکه وائی چه فلانکی شاعر ارتجالی دی ، شاعرارتجالی هغه ته وائی چه بغیر دسوچ اوفکر نه اشعار وائی اوهغه اشعار صحیح جوړیږي لکه دیوطالب مونږ نوم اینبی دی رشید او بل طالب ته مونوم اینبی صالح اوحالانکه دواړه غټ جوارگر اوبدمعشان دي نو دمعنی وصفی اومعنی وضعی په منځ کنبی مناسبت نشته ، پکار خوداوه چه رشید هغه وي چه بس ټول عمر تسبیح ورسره وي اودالله ذکر کوي اوصالح هغه وي چه بغیر دجومات نه بلکل بل چیرته ونه لیدی شي یعنی نیك عمله وي نومعلومیږي داچه دمعنی وصفی اومعنی وضعی په منځ کنبی څه مناسبت نشته. دویم قسم دحقیقة ۲. المنقول : منقول دیته وائی چه دمعنی وصفی اومعنی وضعی په منځ کنبی مناسبت وي. داهم حقیقت دی لکن خلك ورته منقول وائی لکه لفظ دصلاة په لغت کنبی دعاته وائی لکن شریعت دالفظ ددعارانقل کړو اوارکانو مخصوصه ته نی نوم کینبود چه هغه صلاةخمسة دي چه په هغوی کنبی قیام رکوع سجده قاعده اولی قاعده اخری وغیره موجود دي اودی منقول ته منقول شرعی وائی څکه شریعت رانقل کړیدی.منقول بیا په څلورقسمه دی چه روسته به بیان شی.حقیقت بیاپه څلور قسمه دی ۱. حقیقة لغوي ،۲. حقیقة شرعی ، ۳. حقیقة دعرف عام ، ٤. حقیقة دعرف خاص. ۱. حقیقة لغوي دیته وائی چه واضِع داهل لغت یولفظ دکومی معنی لپاره وضعه کړی وي اوپه همغه معنی کنبی مستعمل وي لکه معنی دانسان چه حیوان ناطق دی، دلغت

دیرغټ غټ کتابونه شته لکه الصحاح دَ جوهری کتاب دی یامنجد،یا لسان العرب ، اویا قاموس وغیره۰ ۲. حقیقة شرعی دیته وائی چه شریعت یولفظ دیوی‌معنی لپاره وضعه کړي اوبیا په هغه معنی کښی مستعملیږي۰ لکه صلاة مطلق دعا ته وائی اوشارع ارکان مخصوصه ته وضعه کړو یالکه صوم مطلق امساك ته وائی لکن شریعت صوم ددی خاصی روژی لپاره نوم کینودو چه هغی کښی امساك عن المفطرات الثلاثة وي من طلوع الشمس إلی غروبها(لایاکل ولایشرب ولایُجامِعْ زوجته) دیته صوم ویل کیږي یالکه حج خومطلق قصد ته وائی لکن شارع کلمه دحج استعمال کړه دزیارت د امکنو مخصوصو فی زمان مخصوصٍ چه هغه عبارت دی اتم ددذی‌الحجی نه چه حاجیان دمکی نه مِنیٰ ته ځی اوپه نهم به بیا منیٰ نه عرفات ته ځی اوشپه به په مزدلفه کښی کوي په لسم به بیا راځی منیٰ ته اوجمره عقبه به ولی اوقربانی به کوي اوبیا به طواف کوي دیته حج وائی۰ ۳. حقیقة دعرف عام دیته وائی چه هغه عرف عام مستعمل کړی وي۰ لکه لفظ ددابی: کل مایدُبُ علی الارضِ ته دابه وائی قران پاك کښی راځی ﴿ وَمَامِنْ دَآبَّةٍ فِی الْاَرْضِ اِلاَّ عَلیَ اللّٰهِ رِزْقُهَا ﴾ (هود/ ٦) معنی داچه په ځمکه کښی څومره متحرك دی الله تعالی هغوی ته رزق ورکوي ۰ نو په عرف عام کښی هرشی چه په ځمکه کښی دي اومتحرك دي دیته دابه وائی نوپدی کښی انسان،مار،حیوانات،وغیره ټول شامل شو۰ ٤. عرف خاص دیته وائی چه عرف خاص مستعمل کړی وي ۰لکه دابه، دابی ته په عرف خاص کښی(ذات من له قوائم اربع) وائي یعنی هغه ذات چه څلور ښپی لري لکه غوا ، سنډا، وغیره لکن مار، اوچینجی ته په عرف خاص کښی دابه نه وائی ځکه هغه بلکل ښپی نلري اوانسان ته هم دابه نه وائی په عرف خاص کښی ځکه هغه دوه ښپی لري۰ ثم الحقیقة مع المجاز لایجتمعان ارادةً من لفظٍ واحدٍفی حالة واحدةٍ بیا حقیقت دمجاز سره نه جمع کیږي په اراده کښی دیولفظ نه په حالت واحدة کښی۰ که حقیقی معنی تری واخلی بیا تری مجازی معنی نشی اخشتی اوکه مجازی معنی دی مراد کړی وي بیا تری حقیقی معنی نشی اخشتی‌په حالت واحدة کښی په دوه حالتونوکښی تری مراد کولی شی۰ لکه یوطالب وائی رایتُ اسدً فی المفازةِ معنی داچه مازمری ولیدو په ځنګل کښی نو دِمفازة دی لفظ نه معلومیږي چه دی اسد نه مراد هغه

حقیقی معنیٰ ده چه زمری یعنی حیوان مفترس دی او بل طالب اووائی چه رایتُ اسدََ یصلی فی المسجد نو دی لفظ دیصلی نه معلومیږي چه دلفظ داسد نه مراد معنیٰ نی مجازی دِی چه هغه رجل شجاع دی. ولهذاقلنا اوددی وجهی نه چه حقیقت اومجاز په آن واحدۃ کښې په یو لفظ کښې نشی جمع کیدای لمااُرید مایدخُل فی الصاع هرکله چه تا دیو لفظ نه معنی واخشته او هغه مجازی وي نو بیا تری بله معنی یعنی حقیقی نشی اخشتی ځکه چه جمع ددواړو معانیو په یو لفظ کښې ناجائزه ده، اوکیدای هم نشی چه یولفظ دی پخپله معنی موضوع له کښې هم مستعمل وي اوغیرمعنی موضوع له کښې هم ، که موضوع له کښې نی مستعملوی هغه ته ځوك غیرموضوع له نه وائی اوکه غیرموضوع له کښې‌نی مستعملوی هغه ته ځوك موضوع له نه وائی نو داضدین شول اواجتماع دضدینو نشی کیدای نوحقیقت اومجاز ځکه ضدین دي چه حقیقت هغه لفظ ته والی چه بغیردقرینی نه په معنی دلالت کوي اومجاز هغه لفظ ته وائی چه بغیر دقرینی نه په معنی دلالت نکوي. لکه سلم العلوم کښې راځی «وعلامة الحقیحة التبادُرُوالعراء عن القرينة » معنی داچه دحقیقة نښه داده چه یك دم ذهن ته راشی اوقرینه په یکښې موجوده نوي اومجاز بغیردقرینی نه نشی راتلی نو ځنګه کیداشی چه یو ځای کښې قرینه هم وي او هم نوي. نودی‌وجهی نه حقیقة اومجازدواړه په یو لفظ کښې په آن واحدۃ کښې نشواخشتی لکه لفظ دصاع نه دی چه هرکله مافی الصاع مراد کړل بقوله علیه السلام پدی قول دنبی کریم ﷺ کښې چه لاتبیعُوا الدرهم بالدرهمین یودرهم په دوه درهمو باندی مه خرخوی ولاالصّاع بالصاعَین اویو اوړی(پیمانه) په دوه اوړو(پیمانو) باندی مه خرخوی ځکه چه دا سود دی. نو تمام علماء وائی چه دلته کښې صاع نه مراد حقیقی معنی ندی چه نفس صاع دی بلکه مراد ترینه معنی مجازی دی چه هغه مافی الصاع دی. صاع: خشبٌ منقور یعنی لرګی دی چه مینځ نی خالی وي. یا صاع یولوښی دی چه دلرګی نه جوړوي په هغه کښې دوه نیم سیره یا پاؤ کم دری سیره غنم راځی. مدینه منوره کښې غنم په صاع باندی خرڅیږي هلته غنم په تله نه تلی بلکه دلرګی نه ئی ورته یوه بوقع جوړه کړی وي په هغه باندی خلکوته غنم ورکوي، دلته کښې هم ډیر ځیزونه په صاع باندی خرڅیږي لکه دخاورو دتیلو تیم یا دغوړو

نو په حدیث شریف کښې تیمونه، نوېدی کښې مختلف څیزونو لپاره مختلفي پیماني وي: نو په حدیث شریف کښې چه کوم صاع ذکر شویدی مراد ترینه دلرګی هغه لوښي ندی بلکه مراد ترینه مافی الصاع دی یعنی هغه څه چه په لوښي کښې وي لکه مونږ وایو چه «سال المیزابُ» نومرادترینه نفس پرناله ندی ځکه پرناله خوڅپله په دیوال کښې وي هغه خو نه بهیږی بلکه اوبه پکښې بهیږي ذکردمیزاب دی مرادترینه مافی المیزاب دی یالکه لفظ دلحیةُ چه د فك اسفل یعنی دلاندینۍ ژامی نوم دی اوپه دی باندی چه کوم وېښته راختی دي نودیته مجازاً لحیة وائی ځکه ذکردمحل اومراد ترینه حال دی دیته مجازوانی دمجازخلیرشت(۲٤) علاقی دي لکه سلم العلوم وانی: (وحصروه فی اربعة وعشرین نوعاً) هرکله چه مونږ دصاع معنی مجازی مراد کړله چه هغه مافی صاع دی نو سقط اعتبارُنفس الصاع نوساقط شو معتبرکول دنفس صاع، نفس صاع نه مراد«خشبةٌمنقورةٌ یُکال به الاشیاء» صاع یولرګی دی چه دهغه منځ خالي کړی شوی وي اوخلك په هغه باندی چیزونه پیمانه کوي ، ترکاڼ چه صاع جوړوي نودلرګی نه هغه منځ په سورلی باندی اوباسی نوچاپیره دیوالونه ئی پاتی وي دبوقعی پشان یا دلرګی مرتبان پشان ، وغیره. نوهرکله چه اعتباردنفس صاع ترك شو حتی‌جاز بیع الواحدمنه بالاثنین تردی پوری چه دلرګی هغه یولوښی په دوه لوښو باندی بدلوی نوجائز دي، ځکه دا ربوٰ(سود) ندی وجه داده چه په لرګو کښی هم مختلف اقسام دی لکه داکوړو لرګی داډیربهتردی دکاڼو دلرګی نه وغیره ذلك. نودا مسئله تفریع شوه پدی قانون باندی چه هرکله دیولفظ نه حقیقی معنی مراد شوله نوبیا تری په آن واحدة کښی مجازی معنی نشی مراد کولی ، ځکه علامة دحقیقت دادی چه دهغه نفی جائزه نه وي اودمجازعلامة دادی چه دهغه نفی اواثبات دواړه جائز وي لکه لفظ داسدنه چه حقیقی معنی مرادشی نوبیا دهغه نفی نشی کیدای.ځکه کذب راځی اوکچیرته دلفظ داسدنه مجازی معنی مراد کړی چه رجل شجاع دی نودهغه نفی کیدای شی ځکه حقیقی اسدخوندی. یالکه پلارله هم اب وانی اونیکه ته هم مجازی اب ویلی شی نوکه یوسړی اووالی چه الجدُلیس بابٰ نوصحیح دی ځکه نیکه خوحقیقی پلارنوي، اوددی‌مسئلی تفریع هم کوي پدی قول باندی چه اجتماع دحقیقت اودمجاز په آن واحدة کښی په یولفظ

کښی نشی کوئ.ولما اریدالوِقاعُ من آیةِ المُلامَسَة هرکله چه اراده کړئ شی جماع له آیت دملامست نه. آیت کریمة کښی راځی ﴿ وَاِنْ کُنْتُمْ جُنُبًافَاطَّهَّرُوْا وَاِنْ کُنْتُمْ مَّرْضٰیٓ اَوْعَلٰی سَفَرٍاَوْجَآءَاَحَدٌمِّنْکُمْ مِّنَ الْغَآئِطِ اَوْلٰمَسْتُمُ النِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوْامَآءً فَتَیَمَّمُوْاصَعِیْدًاً طَیِّبًا ﴾ (المائدة/ ٦) مطلب داچه کچیرته تاسو جنب وی نوطهارت وکړئ،غسل وکړی ،اوکه تاسو مریضان وئ ،اویا تاسو جواب چائ وکړو، اویاموخپلی ښځی سره لمس کړی وي او اوبه موپیدانکړی نو تیمم ووهئ په پاکه خاوره باندی ، نوابن عباس رضی االله عنه رئیس المفسرین دی اورسول الله مبارك ورته دعاکړیده چه «اللهمّ عَلِمْهُ علم کتابك وفَقِهْهُ فی دینه » خدایه ده ته دقرآن علم اوښائی اوپه دین کښی ورته پوهه ورکړی دحضرت عمرفاروق رضی الله عنه غوندی صحابی به کچیرته په کوم آیت کښی څه شك شو نو ده نه به نی تپوس کولو، نو هغه وائی چه قرآن مجید کښی چیرته لمس ، مس ، اویاملامسة راغلی وي نوهغه نه مراد جماع وي نوهرکله چه دلامستم نه مونږ جماع واخشتله نومس بالیدتری بیا نشو اخشتی ځکه چه مس بالیددلامستم لپاره معنی مجازی ده اوجماع ئی معنی حقیقی ده، یاداچه مس بالیدورته معنی حقیقی کړه اوجماع ئی معنیٰ مجازی واخله وجه داده چه داباب مفاعلة ده اود باب مفاعلی خاصیت دادی چه پدی کښی مشارکت من الجانبین وي،نو ابن عباس صاحب دقول مطابق هرکله چه دملامسة نه موجماع واخشتله یعنی معنی مجازی موتری مراد کړله نو سَقَطَ اعتبارُ ارادةِ المسّ بالید نوساقط شو مرادکول دمس بالیدنه یعنی معنی حقیقی دملامسی به پرینبودلی شی. نودی نه معلومه شوه چه کچیرته دیوسړي لاس دښځی سره ولګیږي نوداحنافو په نزد ددی سړي اودس نه ماتیږي اوشوافع والی چه اودس ماتیږي ځکه هغوی‌دملامسة نه مراد مس بالیداخلی اومونږدلمس یاملامسة نه مراد جماع اخلو، لهذا زمونږ په نزدپه مس بالید سره اودس نه ماتیږي.په طواف کښی زمونږ په نزد اودس واجب دی اودشوافعو په نزد باندی اودس فرض دی نوهرکله چه شوافع سړي اوښځی دخانه کعبی طواف کوي نوهغوی ته ډیر زیات تکلیف وي اودهغوی ښځو لاسونو اوپښوته جُرابې وغیره اچولی وي، اوکچیرته بیاهم دهغوی لاس اوښپه دسړو سره ولګیږي نودهغوی په نزد اودس ماتیږي. قال محمّدٌ رح اذا أَوصی لمَوالیه امام

محمدرحمه الله تعالی فرمانی چه هرکله یوسړی وصیت وکړو خپلو غلامانوته دخه شی وله لره نی نورغلامان وي اوهغوی هم خپل غلامان ازادکړیدي کانت الوصیة لمَوالیه دون مَوالِ أعتقهُم اوده لره غلامان وي چه ازاد کړي نی وي ولمواله موالِ اعتقوهم اوغلامانو موالی موالیه نووي به داوصیت دموالی دځرسړي لپاره، نه دموالی موالی ته، ددی مثال داسی دی چه یوسړی مرکیدو اووصیت نی وکړو چه زما په مال کښی شل زره (۲۰۰۰۰) روپۍ زما غلامانو ته ورکړي اوحالانکه ده لره غلامان وه اوازادکړی‌نی‌دی اودده غلامانولره هم نورغلامان وه هغوی هم خپل غلامان ازاد کړیدی نواوس. ددی سړي د وصیت نه هغه غلامان مراد دي کوم چه هغه پخپله ازاد کړیدي یعنی دغلامانو هغه غلامان تری ندی مراد کوم چه غلامانو ازاد کړیدي څکه مولی چه کوم غلامان ازادکړیدي هغه ددی موالی دلفظ حقیقی معنی ده اوغلامانو چه کوم غلامان ازادکړیدي هغه ددی لفظ(موالی) مجازی معنی ده هغه تری ندی مراد څکه دکوم لفظ نه چه حقیقی معنی واخستل شی نو مجازی معنی به ترك کولی شی، اوحقیقی معنی خوږ د لفظ نه معلومیږي اول نه اول دلفظ رجوع حقیقی معنی ته کیږي اوکچیرته قرینه موجوده وي نو بیا به دلفظ نه مجازی معنی اخلی، همدارنگه پدی مذکوره مسئله باندی دامسئلی هم مرتب کیږي وفی‌السیرالکبیر اوپه سیرکبیر نومی کتاب کښی ذکرشوېدی، سیرکبیر هم دامام محمدصاحب داصولو کتاب دی لواستأمنَ. أهلُ الحرب علی‌أباءهم کچیرته امن طلب کړو کافرانو دخپلو پلارانولپلره لاتدخلُ الأجدادُ فی‌الامان نونیکونه په امن کښی ندی داخل څکه اسم داب حقیقت دی په پلار کښی اومجاز دی په نیکه کښی ولواستامنواعلی‌امهاتهم اوکچیرته نی امن طلب کړو کافرانو میاندو لپاره نو لایثبتُ الامانُ فی حق الجَدات نو نیاگانی پکښی ندی داخلی لفظ دأم داحقیقت دی په هغه مورکښی دکومی له رحم نه چه داسړی پیدا شوی وي او په جدة باندی دام اطلاق مجازا کیږي. نو چه دیولفظ نه حقیقی معنی واخلی نو مجازی معنی به بیا ترك کولی شی، ددی مثال چه حقیقت اومجاز دیولفظ نه په آن واحده کښی نشی مراد کوی داسی دی لکه دیوسړي خپله جامه وي یعنی دده ملکیت وي اودده یوه بله جامه عاریة وي، عاریة دیته والی چه یوشی دبل چا وي اوناته نی موقتا درکړی وي.

نوچه هرکله دی سړي خپله جامه چه دده ملکیت دی اغوستی وي نومونږ نشوویلی چه داجامه عاریةً دی ځکه په یوه جامه باندی په یو آن کښی دملکیتاً ، اوعاریتاً اطلاق نه کیږي. نوددی وجهی نه په مذکوره مسئله باندی دابله تفریع هم کوي اووائی چه وعلیٰهذا قلنا إذا اوصی بناء پدی باندی مونږه وایو که یوه سړي وصیت وکړو لأبکاربنی فلان چه دپلانکی سړي چه کومی پیغلی لورگانی دي هغوی ته زما دا زر(۱۰۰۰) روپی ورکړی. مطلب داچه یوسړی مړکیږي اودری زره(۳۰۰۰) روپی لري اووصیت ئی وکړو چه پلانکی سړي پیغلو لوڼوته زر روپی ورکړی ، وصیت په ثلث کښی کولی شی په زیاتو کښی ئی نشی کولی ځکه پیغمبرﷺ فرمائی چه «والثلث کثیر» نوداسړی دزرونه په زیاتو روپو کښی وصیت نشی کولی ځکه زر(۱۰۰۰) د دری زرو(۳۰۰۰) ثلث دی نوهرکله چه وصیت پیغلوته وشو لاتدخلُ المُصَابةُ بالفجورِ فی حکم الوصیة پس نه داخلیږي هغه ښځه په حکم دوصیت کښی چه دهغی بِکر دزنا دوجی نه زائله شوی وي ځکه هغه باکره نده نو دباکری لفظ په باکری کښی حقیقت دی اوپه هغه ښځه کښی چه واده ئی ندی کړی لکن بِکرئی مات دی پدی‌کښی لفظ دباکری مجازاً استعمالیږي پدی اعتبار سره ورته باکره وایو چه واده ئی ندی شوی اوپدی اعتبار سره چه بِکر ئی مات دی ورته باکره نشی ویلی بلکه صیّبه ورته ویلی شی، ځکه باکره حقیقی خوهغی ښځی ته وائی چه واده ئی نوي کړی اوبِکرئی هم جوړوي په زنا وغیره سره نوي مات شوی همدارنگه ولواوصیٰ‌لبنی فلان وله بَنُوْنٌ وبنُوْبَنِیْه کانت الوصیّة لبَنِیْه دون بنی‌بنیه کچیرته وصیت وکړو یوسړي چه زما په مال کښی دپلانکی زامنوته دومره روپی ورکړی اودی پلانکی لره زامن هم شته اولمسی ئی هم شته نومراد ترینه هغه صلبی زامن دي نه لمسی ځکه په لمسی باندی دځوی اطلاق کیږي مجازاً نه حقیقتاً قال اصحابُنا وائی زمونږ علماء مرادتری احناف دي لوحلف لاینکِحُ فلانةً کچیرته یوسړي قسم وکړو چه زه به نکاح نه کوم دفلانکئ ښځی سره وهیٰ‌اجنبیة اوداپلانکی ښځه اجنبیة وه کان ذلك علی العقد نومراد به دقول دده نه عقدوي ځکه نکاح حقیقت دی په عقد کښی اومجاز دی په جماع کښی، اوبعضی علماء وائی چه عکس دی یعنی لفظ دنکاح حقیقت دی په جماع کښی اومجاز دی په عقدکښی، بهرحال دادعلماؤ اختلافی مسئله ده

لکن دلته به دنکاح نه عقد خکه مراد وي چه داجنبيي ښځي سره خوجماع کيدای نشي خکه دامهجورشرعی دی حتی لوزنا بها لایحنَثُ پس کچیرته دی سړي دی ښځي سره زنا وکړه نودئ به نه حانث کيږي اوکه عقدئي ورسره وکړو نوداسړی حانث شو ځکه دلته کښی لفظ دنکاح نه مراد عقددی نه جماع. اوبل داچه دلته ئي قيدداجنبيةُ ولګوه دذی لپاره چه که بوسړی داسی اووائی چه لا انکح زوجتی نودی نه به مراد جماع وي ځکه مطلق عقدخو د مخکې نه راغلی دی نوکه دی سړي دخپلی ښځي سره جماع وکړه نوحانث شو اوکفاره به ورکوي. هرکله چه مصنف فارغ شو له اصل نه چه هغه جمع په مابين دحقيقت اودمجازکښی محال دی نوشروع ئي وکړه په هغه اعتراضاتو وارده پدی اصل باندی نو اوفرمائیل ولئن قال اذاحلف لایضعُ قدَمَه فی دارفلان کچیرته اوويل شی چه هرکله یوسړي قسم اوکړلو چه دفلانکی کورکښی به قدم نه ږدم. دقدم حقيقی معنی ده قدم کیښودل اودقدم مجازی معنی ده داخلیدل یحنَثُ لودخلها حافیا اومُتَنَعِّلاً اوراکِباً نوحانث کیږي به داسړی کچیرته داخل شی دئ کورته ښپی ابلی، ښپی حافی هغه ته وانی چه خپلی ئي نوي اچولی اویا ئي پنی اچولی وي اویا راکب وي په اس موټر وغیره، باندی پدی ټولو صورتونو کښی حانث کیږي اوحالانکه وضع دقدم داحقیقت دی په ښپی ابله ښپه کښی چه یوسړي خپلی وغیره نوي اچولی اوخپل قدم دچا په کور کښی کیږدي خکه قدم دیته وانی چه ګوتی اوتلی هم ښکاری پکښی ،اوچه یوسړی سوروي اویانی پنی اچولی وي نوپدی صورت کښی وضع دقدم لره معنی مجازی ده خکه دلته کښی وضعه دقدم نده راغلی قدم خوپکښی اس اینبی دی یایو سړي پنی اچولی دي نوبیاهم وضع دقدم ندی راغلی بلکه وضع دنحل دی،نوهرکله چه دا سړی په دواړو حالتونو کښی حانث کیږي نوداندی مګر جمع په مابين دحقيقت اودمجاز کښی دی دایواعتراض شو،بل اعتراض داکوي چه وکذلك لوحلَفَ لاَیسکن دارفلان همدارنګه که یوسړي قسم وکړو چه زه به دفلانکی په کورکښی نه اوسیږم یحنَثُ لوکانت الدار ملکاً لفلان نودا قسم کونکی به حانث کیږي که داخل شی دفلانکی کورته اوداکوردفلانکی ملك وي اوکالت باجرةٍ اوعاريةٍ یاداکورپه کرایه باندی وه اویا ورته چا عاریتا ورکړی وه. نودفلانکی کورداحقیقت

دی پدی کښې چه ددی سړي خپل کوروي اومجازی پدی کښې چه داکوردکرایه وي اویاعاریتاً وي نواحناف وائی چه داسړی پدی دریو واړو صورتونو کښې حانث کیږي کچیرته داخل شی، پکارخوداوه چه دملك په صورت کښې حانث شوی وائی اودی نورو صورتونو کښې نوانی حانث وذلك جمعٌ بین الحقیقة والمجاز داندی‌مگرجمع دی په مابین دحقیقت اودمجاز کښې وکذلك لوقال همدارنگه کچیرته یوسړي اوویل دادریم اعتراض دی په احنافو باندی عبده حرٌیومَ یَقْدمُ فلانٌ چه زماغلام دی ازاد وي په هغه ورځ باندی چه فلانکی راغلو فقَدِم فلانٌ لیلاً اونهاراً یحنَثُ نوفلانکی راغلو دشپې یادورځې نوغلام به ازادولی شی اوحالانکه یوم حقیقت دی په إذاكانت الشمس طالعتاً فالنهار موجود نولفظ دنهارداحقیقت دی په ورځ کښې اومجازاً کله ناکله دنهار اطلاق کیږي په لیل باندی هم ، نو احناف وائی چه که داسړی دورځی راشی چه حقیقت دی اوکه دشپې راشی چه مجاز دی نوپه دواړو صورتونو کښې به غلام ازادولی شی اوداننده مگرجمع په مابین دحقیقت اودمجاز کښې دی،نوای احنافو دا تاسو څه کوی یوطرف ته واین چه جمع په مابین دحقیقت اودمجازکښې ناجائزه ده اوبل طرف ته پری‌خپله عمل نکوی.؟ قلنا قلنا سره ا جواب ذکرکوي دهغه اعتراضاتوواردوه نه، مونږوایو چه یوجمع بین الحقیقة والمجاز ده اویوعموم مجازده کله ناکله دیومجازنه چه داسی معنی واخلی چه هغه معنی حقیقة ته هم شامله وي او مجاز ته هم ،دیته عموم مجازوائی نوپه مابین دجمع دحقیقت اومجازاوپه مابین دعموم مجازکښې فرق دی وضع القدَمِ صارمجازاً عن الدخول کیښودلو دقدم نه مراد دخول دی بحکم العرف په حکم دعُرف سره۰اصل کښې داراومدار دایمانو(قسمونو) په عُرف باندی بناءدی یعنی په عرف کښې چه څه مرادوي په قسم کښې به هم هغه مراد وي په قسم کښې بیا لغوي وغیره معنی‌مرادنوي،نوپه عُرف دخلکوکښې وضع دقدم دامجاز دی ددخول نه مرادترینه دخول دی (کیف ماکان سواءٌ کان حا فیاً اومتنعلاً اوراکبا) نوهرکله چه وضع دقدم کنایة شوه ددخول نه نوفائدة نی داشوه که یوه سړي دبل سړي دکورنه قسم کړی وه اوهغه ورغلو اوهلته نی صرف قدم کیښود او ورداخل نشو نوداسړی نه حانثیږي څکه داپه عرف کښې مرادندی بلکه دخول مراد دی لکه زنانه وائی قسم دی که

تاسو کره می قدم کینودو نوقدم نه مراد داقدم نوي بلکه عرفی قدم مرادوي چه هغه دخول دی ، نواحناف وائی چه مونږه جمع بین الحقیقة والمجاز ناجائز منو اوخلکو دهغه نه داسی یوه معنی واخشته چه هغه حقیقت اومجاز دواړو ته شامله وي بیازمونږ قصور ندی، دلته کښی جناب شیخ صاحب یوه قصه نقل کوي هغه وائی ۔ یوسړی تللی وه جمص ته جمص یوښاردی په شام کښی هلته چه کله اذان وشو نومؤذن اشهدأنّ مُحمدالرسول الله ونه ویل اوخلکو خان سره اوویل اومؤذن چپ وه اوبیانی وړپسی حی الصلاة وویل نوماتوبه اوویسته اوخلکو ته می اوویل چه دا لاخرنگه مؤذن دی، خلکو راته اوویل زمونږ خپل مؤذن مړدی اومونږ یوعیسائی په تنخوا مقرر کړیدی نودی عیسائی مونږ ته اوویل چه زه خو به ټول اذان کوم لکن اشهدان محمدالرسول الله به پکښی نه وائم نومونږ ورته اوویل چه خیردی ته ئی مه وایه مونږ به ئی پخپله له خان سره وایو، نوداسړی وائی چه زه ډیرغوصه شوم چه دی ظالمانو داذان لپاره عیسائی ساتلی نومحتسِب ته لاړم، محتسِب دمؤذن دپاسه وي، چه دمحتسِب تپوس میوکړو نوراته وویل شول چه هغه په بازار کښی شراب خرڅوي نو زه نور هم غوصه شوم چه محتسِب ئی شراب خرڅوي نوچه محتسِب ته ورغلم چه هلکه ته شراب خرڅوی ؟ نوهغه راته وویل چه زمونږ په جومات کښی دانگورو یوه ونه ده اودا انگور نی کړیوه لکن تروش(تراوه) وو چا نه خواړه نوهغه نه می شراب جوړکړل چه خرڅ نی کړم اوجومات ته به پری څه سامان واخلو نوماورته اوویل چه ته لادا قصی کوی، نو هغه سړي وائي چه زه امام پسیلاړم امام بیا دمحتسِب دپاسه وي نوامام ته چه ورغلم امام له کوره راووتو په منډه منډه څی جومات ته نوماورته وویل چه جی زما یواعتراض دی هغه راته اوویل چه ژر ژر راځه دلمونځ ټیم دی هسی نه چه مقتدیان می چیرله امامتی نه وناباسی نوامام ډیرتیزرروان وه چه یوه گنده نالئ کښی ئی ښپه اوښویده نوښپه لی ټوله پلیته شوه اوونی نه وینځله اوهمداغسی په محراب کښی ودریدو اوښپه ئی داسی لری ونیوله ماورته اوویل چه ولیدی داسی وکړل لمونځ خو دی نه کیږی پښه دی پلیته وه نو هغه بیاراته اوویل چه ما خو ښپه دمحراب نه بهرنیولی وه۰ وعلی کل حال **والدِخولُ لایتفاوَتُ فی‌الفصلَین** اودخول نه متفاوت کیږي په فصلینو کښی چه هغه دخول

حافیا وي اوکه راکباً وي وغیره ۰ وداژفلان صارمجازا عن دارمسکونة له داجواب
ددویم اعتراض نه نووائی چه داردفلان وگرځیدو مجازددارمسکونة دهغه سړي نه که
ملکی وي اوکه په کرایه وي اوکه عاریتاً وي ځکه چه ذاقسم په وخت دغضب کښی دی
اوپه وخت دغضب کښی دادواړو داروته شامل دی که هغه دارملکی وي اوکه دارمسکونة
وي وذلك لایتفاوَتُ بین ان یکون مِلکاً له اوکانت باجرة له اودا دارنه متفاوت کیږي خوا
که هغه دفلان لره ملکی کوروي اوکه په کرایه باندی وي۰ والیوم فی مَسْالَةِ القدومِ عبارةٌ
عن مطلَق الوقت اودا ددریم اعتراض نه جواب دی،وائی چه یوم په مسئله دقدوم کښی
عبارت دی دمطلق وقت نه ځکه په عرف کښی لان الیومَ اذا أُضیف الی فعل لایُمتَدُّ یکون
عبارةً عن مطلق الوقت کما عُرِف دکلمي دیوم چه کله نسبت وشی داسی فعل ته چه هغه
ممتدنوي نودی نه به مطلق وقت عبارت وي لکه څنګه چه په عرف کښی هم داخبره ده۰
اوکنه دیوم اضافت فعل ممتده ته وشی نوبیابه تری ورځ مراد وي لکه روژه یوفعل ممتددی
ځکه روژه دطلوع الشمس نه واخله ترغروب الشمس پوری وي نوکه روژی سره دیوم کلمه
راشی نو بیا به مراد تری نهاروي لکن قدوم خو ممتد ندی په تیوله ورځ کښی خوقدوم نه
راځی بلکه صرف یوآن کښی راتلی شی نوځکه ورته فعل ممتدنشو ویلی۰ اوچه فعل ممتدنه
شو په ټوله ورځ کښی نودینه به مراد مطلق وقت وي نوځکه مونږ وویل چه که فلانکی
دورځی راغی اوکه دشپی راغی داغلام به ازادوي نودیته وائی عموم المجاز فکان الحنثُ
بهذا الطریق لابطریق الجمع بین الحقیقةِ والمجاز نوشو داحِنث په طریقی دعموم مجاز
سره نه په طریقي دجمع بین الحقیقة والمجاز ثم الحقیقةُ انواعٌ ثلثةٌ معنا حقیقت په دری
قسمه ده متعذرةٌ ومهجورةٌ ومستعْملةٌ ۱. متعذرة ۲. مهجورة ۳. مستعملة دی وفی القسمَین
الاولیَن یُصَارُالی المجازبالاتفاق اوپه اولو دوه قسمونو(المتعذرة والمهجورة) کښی به
صیرورت کیږي مجازته په اتفاق دعلماؤسره ونظیرالمتعذرةِ اومثال دحقیقة متعذرة إذاحلف
لایاکُلُ من هذه الشجرة کچیرته یوسړي قسم اوخوړو چه نه به خوري ددی ونی نه اشاره
ورته اوکړي۰ لکن مراد دشجری نه هغه شجرة دی چه هغه مأکول بالذات نوي لکه
دکجوری ونه،دمنی ونه، اویا دتوت ونه دا څوك نه خوری بلکه میوه ئی خوري ،اوکه

دگنی ونی ته يو سړی اشاره وکړي نوبيا عينِ دگنی ونه تری مراد ده خکه دگنی ونه خلك چپی يعنی ذات دگنی خوری شی نوگنی ته په اشاری کولو سره قسم کول اوبيا عينِ گنی چپلوباندی سړی حانث کيږي اومن هذه القدر يايوسړیځ اشاره اوکړي يوی کټوئ ته اوبيا قسم اوکړي چه زه به له دی کټوئ نه نخورم نوکټوی حقيقت دی په هغه ديگ کښی چه دپيتلو،دکانی اويادخاوری دی نومراد ددينه مافی القدردی، ذکردمحل مراد ترينه حال شو نومعنی داچه ددی کټوئ پخکړئ به نخورم اوکه ددی کټوی پخکړی نی وخوړو حانث کيږي. فان آکلَ الشجرة اوالقدرمتعذِرْ که چيرته خوړل دذات دونی ياخوړل دذات دقِدر متعذروي متعذرديته وائی چه هغه ته رسيدل مشکل وي. فينصرف ذلك إلى ثمرة الشجرة وإلی مايحلُ فی القدر نودهغی نه به مراد دونی ميوه وي اومرادبه هغه پخکړی وي چه په کټوی کښی موجودوي لکن که هغه ونه ميوه داره نوي لکه دسروی،يا دولی ونه، نوبيابه مراد دهغی قيمت وي يعنی که داونه په بازار کښی خرڅه شی نوهغه قيمت به نی نخوري حتی لوآکَلَ من عين الشجرة اومن عين القِدر بنوعٍ تکلُفٍ لايحنثُ تردی کچيرته يوکس عين شجرة وخوړه يانی عين کټوئ وخوړه په تکليف اومشقت سره نونه به حانث کيږي خکه معنی حقيقی مرادندیؤ اومبنیٰ دايمانو په عرف باندی وي وعلیهذا قلنا بناء پردی باندی مونږ وايو که يوځایؔ کښی حقيقت مهجوروي يامتعذروي نومعنی مجازی به اخستل کيږي إذاحلَفَ لايشرَبُ من هذه البير کچيرته چا قسم اوخوړو چه نه به څکم ددی کوهی نه ينصرف ذلك إلى الاغتراف دی نه مراد په لپه باندی څکل دي. خکه چه کوهی ته يوسړی ښکته کيږي اوبيا هلته په اوبو باندی خوله لگوي نودامتعذر دی حتی لوفرضنا انه کرع بنوع التکليف لايحنث بالاتفاق، په اتفاق دعلماؤ سره په دی ډول اوبو څکلو سره نه حانث کيږی، دڅکلو دوه طريقی دي ١کرع: کرع دا معنی چه دابو دپاسه پخپله خوله ولگوی لکه شپانه چه اوبه څکي نو خپل څادرسينی ته کيږدي اوپه اوبو باندی ورځملی خوله پراوبو ولگوي او اوبه اوڅکي، او بله طريقه داده چه په کنډول او په کټوری يا په لپه اوبه را واخلی او اونی څکی په عرف کښ دارنگ څکل مراد دی ونظيرُ المهجورة لوحلفَ لايضعُ قدَمَه فی دار فلان فان ارادة وضعِ القَدَم مهجورةٌ عادةً او مثال د حقيقتِ

مهجوره چه یو سړی قسم اوکړی چه زه به دَ فلانکی په کور کښی قدم نږدم نو دَدی نه دَ قدم کیخودل مراد ندی په عادت او عرف کښ. دَ قدم کیخودل متعذر ندی بلکښی آسان دی لیکن په عرف دَ خلقو کښ متروك او مهجور دی ، **وعلی‌هذاقلنا** که یوځای کښی حقیقت متعذروي یاحقیقة مهجورة وي نومجازی معنی به اخستلی شی نوبناء پدی به مونږ وایو التوکیل بنفس الخصومة ینصَرِفُ إلی مطلق جواب الخصم یوسړي دبل سره دعوا ده اومدعی علیه دخپل خان لپاره یوبل سړی وکیل ونیوه چه زما له طرف نه به محکمی یاعدالت ته ځی هرکله چه قاضی ته لاړو نومدعی دخپلی دعوی لپاره بینه(گوهان) پیش کړل نوقانون دادی چه«البینة علی المدعِی والیمین علی من انکر» نو قاضی وکیل ته اوویل چه ته پکښی څه وانی نو هغه ورته اوویل چه ده بینه پیش کړل اودواړه گواهان نیکان دي نوصحیح ده نووکیل دنعم په زریعه باندی جواب ورکولی شی نوهغه سړی چه کوم مؤکِل دی هغه پدی وکیل باندی اعتراض نشی کولی ځکه چه دوکیل عبارت اوتصرفات داسی دي لکه دمؤکل عبارت اوتصرفات نوهغه مؤکل ورته بیا دانشی ویلی چه ته خو ماصرف وکیل کړی وی دخصومت لپاره نوتاولي په نعم سره قاضی ته جواب وکړلو نودخصومت خپله معنی مهجورة ده ځکه الله پاك منعه فرمایلی ده «ولاتنازعوا» نو وج په وچه خووکیل جګړا نشی کولی اوحال دادی چه مدعی بینه پیش کړیدي اوقاضی دبینه په بنیاد باندی فیصله کوي ځکه چه رسول الله ﷺ فرمایلی دي چه البینة علی المدعی والیمین علی ماانکر نولازما به وکیل فیصله منی ،دخصومت نه مراد لانسلم ندی بلکه دخصومت نه مراد خصومت شرعی دی نوپه شریعت کښی چه ددوه کسانو په یوه خبره باندی جګړا راشی اومدعی پخپله خبره باندی گواهان پیش کړل نوخبره ختمه شوه نولانسلم به ورته هلته ویلی شی چه هغه سره دلیل نوي اوچه هغه سره دلیل شرعی موجود وي بیا به ورته نعم وانی. داقول دامام ابوحنیفه صاحب دی لکن صاحبین وانی چه نه دا وکالت نده صحیح هغوی وانی چه دخصومت مقصدانکاردی،اوچه وکیل نعم وائی هغه خومسالمة ده نودمسالمی اومنازعی‌سنخ کښی‌خوفرق دی، مسالمة معنی دچاخبره منل نوچه یوسړی دی وکیل بالخصومة کړو نودخصومت معنی خوعدم مسالمة دی نوداخبره دوی نه

مني نوامام ابوحنيفه صاحب ورته وائي چه ضرور به ئي مني خکه دلته کښې نفس منازعة ممنوعه ده اوکچیرته مدعی بینه پیش نکړي اووکیل ورسره نعم وکړي نومؤکل ورسره بحث کولی شي چه ته بغیرگواهانو ورسره ځنگه فیصله منی، نوامام ابوحنیفه صاحب فرمائي چه حقیقة مهجورة کښې به عمل په معنی مجازی باندی کوی نوچه دئ ئي وکیل کړو مطلب ئي داده چه ته دهغه سړي سره شرعی فیصله وکړه نوچه څه شرعی فیصله وي هغه به معتبره وي دانه چه وکالت صحیح ندی. نودتوکیل دنفس خصومت نه مراد مطلق جواب دخصم دی خکه چه خصومت سبب دجواب دی دخصومت معنی جواب ورکول دی ،ذکردسبب مرادترینه مسبب دی خکه جواب په لغت کښې پرې کولو ته وائي مطلب داچه وکیل به دبل سړي دسوال جواب ورکوي لکه مقامات کښې ابوزیدسروجی وائي.

لجَوبُ البلادِ مع المتربة - أحبُّ إليّ من المرتبة.

معنی داچه قطع کول دښارونو سره دفقیری - داماته محبوب دي دلویو لویو مر تبونه، ابوزید ډیرسیلانی وه دهرملك په هرښارکښې به گرځیدو نوځکه په مذکوره اشعارو کښې گرځیدل سره دغریبی محبوب گڼي دغتو غتو مرتبونه هم ،یالکه په قرآن مجیدکښې راځي(وجفانٍ کالجواب) معنی داچه هغه لوی لوی پیالی به ورته جناتو جوړولی سلیمان علیه السلام ته دومره به لوی وي لکه تالاب،جواب هغه تالاب ته وائي چه دغره دسرډپاسه وي نوهغه تالاب ته جو اب ځکه وائي چه دباران اوبه پکښې اودریږي نوچه کله تالاب ډك شي نو زیاتی اوبه تری پریکړی شي اوبهیږي نوچه هرکله مؤکل دا وکیل دجواب لپاره مقررکړو نوجواب عام ده که په نعم سره وي اوکه په لاسره وي حتی یسع للوکیل ان یجیبَ بنَعَم کما یَسَعُه ان یُجیبَ بلا تردی چه جائز دی وکیل ته چه دئ جواب وکی په نعم سره لکه ځرنگه چه ده ته جائز دی جواب په لاسره. لان التوکیل بنفس الخصومة مهجورٌ شرعاً وعادةً خکه وکالت په نفس خصومت باندی یعنی په جگړه باندی دامهجورشرعاً اوعادتاً دواړه دی،ځکه بوه دعواچه حق وي نوهسی خوځوك انکار اوجگړه نشي کولی ،بل داچه خلك به هم والی چه مدعي گواهان پیش کړل نوبیا ځنگه انکارکوي لکه قصیدة البریدة کښې راځي چه دیوعاشق سترگونه اوښکي بهیدی اورنگ ئي زیړ وه نوچا تری تپوس اوکړو چه ولی

ژاړي نوانکارئی بیا نشوکولئ۔

شعر فکیف تُنکِرُحبا بعدماشهدت . به علیك عُدول الدمع والسقم ۔

ترجمه: ته به څنګه انکارکوی دمحبت نه پس دهغې نه چه ګواهي اوکړه هغه ربتنو اوښکو اوزیړ رنګ ستا،اوښکی خوهسی نه بهیږي۔

شعر بی خودي بی سبب نہیں غالب

کچھ توهے جسکی پرده داری ہے

وهغه بیا پخپله اقرار وکړو چه عاشق یم یالکه بل شاعر وائی۔

شعر میتوان داشت نهاں عشق زمردم لکن ۔ زردیٔ رنګ رخ وخشکی لب راچه علاج

مطلب داچه داکیدای شی چه عشق له خلکو نه پټ شی لکن دازیړرنګ اووچوشونډو لپاره به څه علاج کوی لکه وائی چه (وجه نی په وجه کښی دے) بهرحال وکیل ددی لپاره وي چه صرف جواب ورکړي نه دجګړی لپاره ، اوس هغه دریم قسم حقیقت بیانوي اوهغه حقیقة مستعملة دی نووائی چه ولوكانت الحقيقَةُ مستعملةً فإن لم يكن لها مجازٌ متعارفٌ کچیرته وي حقیقت مستعمل اګرکه هلته دي حقیقة لره مجازمتعارف نوي فالحقيقة اولی بلاخلاف بیا به حقیقی معنی اخستل کیږي اوحقیقی معنی پدیصورت کښی اولی دی دمجازی معنی نه پدی کښی دچاخلاف هم نشته(باتفاق المذاهب الاربعة) چه بوځای کښی مجازمتعارف نوي نوبیا به ضرور لفظ پخپله معنی موضوع له کښی استعمالوی ،وحق به حقدارته ورسیږي لکه فارسی کښی وائی حق به حقدار رسید، نوچه یولفظ په معنی متعارفه کښی مستعمل نشونوخپلی معنی موضوع له کښی خو به خود مستعملیږي ،یولفظ دخپلی معنی نه بلی معنی ته هله عدول کوي چه هلته کښی مانع موجودوي چه هغه قرینة ده اودلته کښی قرینة اومانع نشته نوبس لفظ پخپله معنی کښی مستعمل کړه۰ وان كان لها مجازمتعارَفٌ اوکه بوحقیقت داسی وه چه دهغه لپاره مجازمتعارف وه۰ مجازمتعارف دیته وائی چه خلکوکښی دهغه لفظ معنی په مجازی معنی کښی ډیراستعمالیږي، فالحقيقة اولی عندابی حنيفة نوچه بوحقیقت لره مجاز متعارف وه نوامام ابی حنیفه صاحب وائی چه بیا هم حقیقت اولی دی ځکه هغه وائی چه یوځای کښی عمل بالاصل ممکن وي نوفرعے ته صیرورت کول ضروری

ندی. وعندهما العَمَلُ بعموم المجازاولٰی اوپدی صورت کښی صاحبین وائی چه مجاز متعارف اولی دی نوګویا حقیقة مستعملة په دوه قسمه شو: ۱. حقیقة مستعملة هغه دی چه دهغه بلکل مجاز متعارف نوي نو پدی صورت کښی حقیقی معنی بالاتفاق ثابته ده ځکه دهغی لپاره مجازی معنی نشته ده نوحقیقت وائی دیته چه واضع یولفظ وضعه کړیدی‌دیوی‌معنی لپاره اودهغه لفظ لپاره معنی نی مجازی نشته نوحقیقی معنی به مرادوي لکه منه به زه نخورم مرادترینه نفس منه ده ځکه منه دلته په عُرف دخلکو کښی دبل څه لپاره نه مستعملیږي. اودویم ۲. هغه حقیقة مستعملة دی چه دهغه مجاز متعارف هم وي نومجاز به اخلی اوکه دحقیقة خپله معنی به اخلی؟ امام صاحب وائی حقیقة ته به ځی هرکله چه حقیقة قابل استعمال وه نومجاز ته څه ضرورت دی. اوصاحبین اوامام شافعی صاحب وائی چه نه مجازمتعارف به تری اخلی ځکه مبنٰی دایمانو په عُرف سره ده ،اوبل داچه هغوی مقصودمعنی ګنی اومعنی مجازی اشمله ده مثالُه لوحلف لایاکُلُ من هٰذه الحِنطة اومثال نی دادی چه یوسړی اووائی چه زه به ددی غنمونه نخورم ینصرف ذلك الی عینها عنده مراد ترینه دانی دي په نزد دامام ابوحنیفة صاحب باندی حتی لواَکَلَ من الخُبزِ الحاصل منها لایَحنَثُ عنده تردی پوری کچیرته دی سړي ډوډی وخوره چه هغه دغنمو نه جوړه وي نو نه حانثیږي د هغه په نزد باندی وعندهما ینصرف الی ما تَتَضمَّنُه الحنطة بطریق عموم المجاز صاحبین وائی چه دی نه به مراد هغه څه وي چه د غنمو په ضمن کښی موجود وی په طریقی دعموم مجاز سره فیحنَثُ باکلها وباکل الخبز الحاصل منها نو حانث کیږی به په خوړلو ددی ماتضمن الحنطة سره او په خوړلو دهغه ډوډئ سره چه ددی غنمونه پخه کړی شوی وي، دحنطة نه اصطلاح داهل بلدو ده لکه پلانی خلق غنم خوری او پلانی خلق جوار خوری یا لکه بنګالیان وریجی خوری نو مراد دوریجونه هغه پخی کړی شوی وریجی دي هغه کچه(خامی) تری ندی مراد نو دی وجهی نه دهغوی په نزد که غنم لي وخوړل ، که دغنمو ډوډی لي وخوړله، که دغنمو حلوه لي وخوړله ،یا دغنمو ستوان لي وخوړل نو په ټولو صورتونو کښی حانث دئ. نو په دی مذکوره اختلاف کښی علماء لیکی چه اُحتیاط دصاحبینو په مسلك کښی ډی وکذالو حلف

لایشرب من الفراتِ همدارنگه که یو سړی قسم اوکړی چه زه به دفرات اوبه نه څکم ، فرات دیو دریاب نوم دئ نو ددی عبارت خپله حقیقی معنی داده چه یو سړی په فرات باندی خوله کیږ دي او بالذات دهغه نه اوبه وڅکی لکه څنګه چه حیوانات او به څکی، او مجازِ متعارف نی دادئ چه دفرات اوبه اوڅکی برابره خبره ده چه دا اوبه یا په کټوری او کنډول په ذریعه اوڅکی یا په لپه یا په منګی کښی وي یا بالذات دفرات نه وڅکلئ شی.

ینصرف الی الشرب منها کرعاً عنده نو د امام ابو حنیفة صاحب په نزد به راجع کیږی څکلو ددی فرات نه په طریقی دکرعی سره، د کرع معنی خوله لګول په اوبو باندی یا د کرع معنی ده (تناول الماء بالفم من موضعه) نوامام صاحب وائی چه دلته حقیقی معنی مراد کیدای شی نو مجازی معنی ته ضرورت نشته که یو سړي په لپه یا په کټوری کښی اوبه اوڅکلی امام صاحب وائي چه نه حانث کیږی، وعندهما الی المجاز المتعارف صاحبین وائي چه ددی رجع به کیږی مجاز متعارف ته وهو شُربُ مائها بایِّ طریق کان او هغه دفرات اوبه څکل دي به ... یقه چه وی سَواءٌ کان شرب الماء بالکرع او بالاغتراف او بالاناء، په دی مسئله کښی هم احتیاط دصاحبینو په قول کښی دی اوس دا مسئله را روانه ده چه مجاز دحقیقت نه خلف دی په تلفظ او کلام کښی او کنه خلف دی په خارج اوحکم کښی قَداتفق ابو حنیفة مع صاحبیه بان المجاز فرعٌ للحقیقة ولکن اختلفوا فی ما بینهم فی الجهةِ الفرعیة امام صاحب او صاحبین متفق دي پدی خبره باندی چه مجاز فرعه د حقیقة دی لکن اختلاف په جهة دفرعیت کښی دی چه ایا دا ئی فرعه مِن حیث التَکلُم ده او که فرعه مِن حیث الحکم ده ؟ ثم المجاز عند ابی حنیفة خلفٌ عن الحقیقة فی حق اللفظ نوامام ابوحنیفة صاحب فرمائي چه دا فرعه په تکلم کښی ده نو که یو ځائ کښی هغه حقیقة من حیث العربیة درست وه په داسی شان سره چه مبتداء او خبر وه او اعراب ئي هم صحیح وه اګرچه هغه شئ په خارج کښی موجود نه وه نو معنی مجازی تری اختسی شی، وعندهما خلفٌ عن الحقیقة فی حق الحکم او صاحبین وائي چه جهة دفرعیت حکم دئ که خارج کښی هغه حکم موجود وی نو بیا به مونږ وایو چه مجاز هم صحیح دی او که خارج کښی دهغه معنی محاله وه نو کلام لغوه وګرځیده هرکله چه لغوه شو نو صیرورتِ به

نې معنى مجازی ته نکوی، حتی لوکانت الحقیقةُ ممکنةً فی نفسها تردی که چیرته حقیقة بالذات ممکن وی الا انه امتنع العمل بها لمانعٍ یصارُ الی المجاز مگر که چیرته عمل منع وه پدی حقیقة باندی له وجی دی مانع نه نو صیرورت به مجاز ته کیږی والاصار الکلامُ لغوًا او که چیرته حقیقة ممکن نوی نو کلام به لغوه شی وعنده یُصارُ الی المجاز وان لم تکن الحقیقةُ ممکنةً فی نفسها او امام صاحب وائي چه صیرورت به مجاز ته کوئ شی اگرچه بنفسها حقیقة ممکن نوی مثالُه مثال ددی اختلاف مذکور لپاره دا ثمره دخلاف بیانوی ثمرةُ الخلاف بین ابی حنیفة وبین تلامیذه هغه څه ده ؟ اذاقال لعبده یو سړي خپل غلام ته اوویل وهو اکبر سناً منه او حال دادې چه دا غلام زیات وه په عمر کښې د مولی خپل نه هذا ابنی دا ځما خوی دی مثلاً مولیٰ د شلو کالو دی او غلام دشپیتو کالو دی لایُصارُ إلی المجاز عندهما نو د صاحبینو په نزد به صیرورت مجاز ته نشی کیدایٔ بلکه کلام به لغوه کیږی او حریت به نه ثابتیږی لاستحالة الحقیقة له وجی د محال والی دحقیقة نه نو چه اصل محال شی نو فرعه خود بخود محاله ده ځکه دشپیتو کالو مشرسړی دشلو کالو دکشر سړي خوی نشی کیدایٔ، وعنده یُصارُ إلی المجاز حتی یعتَقُ العَبدُ او په نزد دامام ابوحنیفة صاحب به صیرورت مجاز ته کیږی او غلام به ازاد شي بناءً علی صحة المجاز، هغه وائي چه دا مجاز هو العتق بطریق ذکر الملزوم وارادة اللزام ، ملزوم بنوت دیٔ دبنوت سره لازم عتق دیٔ ځکه حدیث کښې راځی (مَن مَلَكَ ذا رحمٍ محرِمٍ عُتِقَ علیه) ذکر دملزوم مراد ترینه لازم نو دبنوت سره لازم عتق دی کلام صحیح شو او حکم پری مرتب شو. وعلی هذا او بناء پدی اصل مذکور باندی یُخَرَّجُ الحکم فی قوله علیَّ الفٌ اوعلی هذا الجدار مونږ به راوباسو بل یوحکم په قول دیو سړي کښې چه دفلانی په ما باندی زر(١٠٠٠٠) روپی دي او که پدی دیوال باندی نې زر روپی دي، او د احدالامرین لپاره راځی او دلته کښی تعین هم نشته چه د فلانی په ما باندی زر روپی دي او که په دیوال باندی ئې دي دلته کښی حقیقة دکلام لزوم الالف علی احد هذین الشیئین نو تعین را نغلو، نو صاحبین وائي چه دیوال محل ددین نه دی ځکه دیوال مطالب بالدین نشی کیدایٔ نو لهذا کلام محال او لغوه وګرځیدو، امام صاحب والي چه کلام لغوه ندی هغه وائي چه دلته کلمة د او مونږه

مجاز وګرځوله دکلمې د واو نه کله نا کله کلمه د او په معنی د واو سره راځي نو ضرور به په دغه سړي باندې زر(۱۰۰۰) روپۍ لازمي وي او دا بل مثال دی وقوله یو سړی ووائي عبدي او حماري حرٌ دا عطف دی په مخکنی قول چه وعلی هذا دا قول، چه دا خما غلام یا خما حمار دی ازاد وي دلته کښې هم کلمه د او د احدالامرین لپاره ده او حمار باندې حریت نه راځي ځکه حریت د قِنیت فرعه ده او خر نه غلام دی او نه ازاد دی نو صاحبین وائي چه دا کلام من حیث الحقیقة محال دی نو صیرورت ني مجاز ته نشي کیدای ،امام ابوحنیفة رحمة الله علیه وائي چه غلام ني ازاد شو ځکه دلته کښې کلمه د او د مجاز ده په معنی د واو سره شوه. دلته کښې اوس په یوه بله مسئله باندې اعتراض دی دکتاب ملاوائي چه دا مسئله د مَا نَحنُ فینا نده معترض اعتراض کوی که یو سړي خپلی ښځې ته اوویلی چه هذه ابنتي او دغه ښځه معروف النسب وه نو پکار ده چه د امام ابو حنیفة صاحب په نزد دا کلام هم صحیح شي، دا خبره صحیح ده چه دا دده لور نده لکن هذه ابنتي کنایة شوه د طلاقو نه پکار ده چه هذه ابنتي کلمه چه یو سړی خپلی ښځې ته اووائي نو دا دی کنایة او مجاز شي د طلاقو نه لکه د امام صاحب د قانون مطابق چه یو سړی خپل غلام ته اووائي چه هذا ابني او هغه ازاد شو نو دلته باید دا ښځه هم طلاقه شي او حالانکه امام صاحب هم وائي چه دا کلام لغوه دی ددی جواب دادی چه هلته کښې هذا ابني مجاز دعتق نه ګرځیدی شي ځکه ابنیت او عتق والی جمعه کیدای شي لکه یو سړی ابن هم وي او بیا ازاد هم شي لکه د یوه سړي خوی د بل چا غلام وی او بیا دی سړي په بیعه واخستو نو ملك پری راغی نو دی آزاد شو حدیث ورته متوجه شو (من ملك ذا رحمٍ محرمٍ عُتق علیه) ولایلزم علی هذا او نه لازمیږی اعتراض په دی صورة کښې اذاقال لامرأته هذه ابنتي چه ووائي یو سړی خپلی ښځې ته چه دا خما لور ده ولها نسبٌ معروف من غیره او حال دادی چه دا ښځه معروف النسب وه بغیر ددی زوج نه یعنی پلار او مور لي معلوم وه ځکه که مجهول النسب وي نو بیا ثابتیږی نسب ددی ښځې ددی زوج نه او ښځه پری حرامیږی حیث لا تحرم علیه پدی شان سره بیا دا ښځه په دی خاوند باندې نه حرامیږی ، کله نا کله داسی کیږی چه یو سړی دغلط فهمی دوجهی نه خپلی لور

سره نکاح وکړي مثلا یو سړی؟ واده وکړي او بیا دی لاړو ورك شو او دده ددي جماع نه لور پیدا شوه او بیا قدرتی څه جنگونه وشوه په هغه ملك باندی چه دده لور پکښی وه نو دده دا لور هم په غلامانو او وینځو کښی راغله او دی سړی ورسره نکاح وتړله او بیا پته ولگیده چه دادپلانی ښځی او دپلانی سړی لور ده او هغه پلار . دا سړی په خپله وه نو دی طریقی سره کیدای شی چه معروف النسب نوي نو هلته امکان ددی خبری وي چه لور سره هم نکاح شوی وي ، ددی مخکښی خبری د تائید لپاره جناب استاذ محترم (المدنی) صاحب دوه قیصی پیش کوي او هغه وائي چه په تبوك کښی یو سړی وه واده ئي وکړو او بیا نوکری ته لاړو پنځلس کاله په تبوك کښی وه هغه خپل عرب(مالك) به ورته پیسی نه ورکولی او ورته به ئي ویل نن به ئي در کوم صبا به ئي درکوم پدی کښی دخپلی ښځی خط ورته راغئ چه لور دی پیغله شویده او خلك ني رانه غواړی ورئی کړم او که نه او دا ډیر افسوس ناك حالت وه څکه یوه پیسه هم ورسره نه وه دا مذکوره قصه دجناب شیخ صاحب دسترگو لیدلئ حالت دئ، همدارنگه جناب شیخ صاحب وائي چه ما سره مدینة منوره کښی یو افغانی وه واده ئي کړی وه بیا دِمشق ته تللئ وه پدی وخت کښی د روس کرغیړنو او بدبختو مذدورانو په افغانستان باندی حمله وکړه او جنگونه شروع شو نو ددی سړی اولاد چه یوه یو کلنه لور وه او یو دوه کلن څوی وه پکښی نادرکه شو نو دی سړي تقریباً شپږ س کاله بهر تیرکړل بیا مدینی منوری ته راغئ جناب شیخ صاحب فرمائي چه ما سره وه بیا څه وخت پس نی وغوښتل چه پاکستان ته راشی او دخپلو بچیانو معلومات وکړي نوجناب شیخ صاحب فرمائی چه ما ورته اوویل چه د مهاجرو کیمپونه خو ډیر زیات دي خو اول اکوړي ته ورشه او زمونږ خپل خپلوان په اکوړي کښی دي هغوئ به در سره منده ووهی نو چه کله راغئ اول اکوړي ته راغلو او جناب شیخ صاحب زیاتوی چه څما ورور ورله دغرمی ډوډی راووسته پدی کښی واړه واړه افغانان ماشومان راغلل خشاك(لرگی)ئی ټولول نو دی سړی تپوس تری وکړو چه دکوم خای نی نو هغوئ ورته اوویل چه مونږ ددیسبز یو دیسبز دکابل ولایت یوه ولسوالی ده او دغه سړی هم ددیسبز وه نو پوښتنه ئی وکړه چه یو هلك دی او یوه جنی ده دا نومونه ئي دی هغه به چیرته وي نو ماشومانو

ورته اوویل چه هغوی هم موټر سره دي نو ورور می ورته اوویل چه روټی خوره او هغه سړي روټی بس کړه او هغه هلکانو ته ئي وویل چه خشاك مه تولوی زه به درته څه پیسی درکړم ما سره لاړشی نو دغه سړی او ماشومان په موټر کښی سواره شول او خپلو بچیانو سره ملاؤ شو نو دیته حسن اتفاق وائی ګنی تول پاکستان کښی مهاجر دي خو هغه سړی دمدینی منوری اوسیدونکی وه څکه ورته الله ج اسانه کړه بعض اوقات کله نا کله داسی حالت راځی چه سړی خپل اولاد هم نه پیژنی نو څکه وائي چه دا بنځه به معروف النسب وی، ولایجعل ذلك مجازا عن الطلاق او دا کلام مجاز نه ګرځی د طلاق نه لکه هلته کښی مو چه هذا ابنی مجاز ګرځولی وه دځریت نه سواء کانت المرأة صغری سِناً منه او کبزی برابره خبره ده چه دده دا بنځه دده نه وړه وي په عمر کښی او که لویه وي، دلته کښی دا کلام مجاز ولی نه ګرځوه لان هذا اللفظ لو صح معناه که دهذه ابنتی معنی صحیح هم شی لکان منافیا للنکاح نو دا منافی ده له نکاح سره فیکون منافیاً لحکمه نو شي به دا لفظ منافی له حکم د نکاح سره وهو الطلاقُ او دا حکم د نکاح هغه طلاق دیُ ولااستعارة مع وجود التنافی او استعاره په مابین ددوه الفاظو کښی نشی کیدائ چه منافی چه هغه بنتیة او طلاق دیُ استعاره به هلته کیدائ شی چه ددواړو الفاظو منځ کښی منافات او تباین نوی بخلاف قوله هذا ابنی په خلاف ددی قول د قائل کښی چه هذا ابنی فانّ البُنُوَّةَ لاتنافی ثبوت الملك للاب څکه بنوة منافی ندی دعتق سره نو استعاره ددوئ په منځ کښی صحیح شوه او بنوة منافی هم ندی دملك سره په ابن کښی دپلار لپاره ثُمَّ یعتَقُ علیه نو پس ازادولی به شی دا څوی‌چه غلام دی په پلار باندی . فصلٌ فی تعریف طریق الاستعارة م فصل دی په بیان دتعریف دهغه طریقه کښی چه هغه موصله ده صحة داستعاری ته. دلته کښی داستعاری تکی راغی نو اوس دمصنف رح تفصیلات متوجه شو چه مجاز اوحقیقت کښی لابدی وي دعلاقی نه څکه که دحقیقت اومجاز په منځ کښی علاقه ضروري نشی بیا خو د هرچا خوخه ده چه دهرلفظ نه هره معنی واخلي لکه یوطالب اووائی اکلتُ الحجرة نونور طالبان به ورته خاندی اوهغه طالب به وائی چه زما خوتری ډوډی مراد وه حالانکه ددی دواړو په منځ کښی خوڅه علاقه نشته خوطالب وائی چه زما مراد تری داوه نودیته

عرب وائی فی بطن الشاعر، نودغی وجهی نه دیولفظ نه به یوه معنی هلته اخلی چه په مابین ددی دوارو کښی څه علاقه اوقرینه موجوده وي ، ورنه بیا خوبه ددنیا ټول نظام خراب شی. مجازپه دوه قسمه دی . یو : مجازمرسل دی ، مجازمرسل استعمال اللفظ فی غیرالموضوع له لعلاقة وهی‌تنقسم الی‌أربعة وعشرین نوعاً. مجازمرسل کښی لازمه ده چه دځلیریشتو(٢٤) علاقو نه به یوه علاقه موجوده وي لکه سُلم کښی راځی «وحصروه فی اربعة وعشرین نوعاً» علماؤ دعلاقی حصرپه ځلیریشتو کښی کړیدی .دویم مجازمستعاردی ، مجازمستعاراستعمال اللفظ فی غیرما وُضِع له لعلاقة التشبیه، مجازمستعار کښی وجه دتشبیه ضروري وي هغی نه بیا استعاره وائی ، لکه یوسړی اووائی رایتُ اسداً فی درس اصول الشاشی نومراد به تری رجل شجاع وي، نوپه مابین داسد اودرجل شجاع کښی علاقه موجوده ده چه هغه شجاعت اوزرورتیا ده، کله ذکردحال مراد تری محل وي اوکله ذکر دمحل مراد تری حال وي لکه سَالَ المیزابُ پرناله وبهیده نوپرناله خوداوسپنی ده هغه خونه بهیږي لکن مراد تری مافی المیزاب دی‌چه هغه اوبه دي، یالکه دفقه کتابونو کښی راځی ویُنزحُ البیرُ نوبل کوهی خوبه نه اوباسی بلکه مرادترینه مافی البیر دی چه دکوهی اوبه دي. اوکله کله به حذف دمضاف وي یعنی‌ذکردمضاف مرادتری‌مضاف الیه اوکله به عکس وي یعنی ذکردمضاف الیه اومراد ترینه مضاف لکه وسئل القریة دلته کښی القریة مضاف الیه ذکرشویدی اوحالانکه مراد مضاف دی چه هغه اهل دی نوداسی شو چه وسئل اهل القریة . استعاره بیا په څلورقسمه ده ، ١. استعارة مصرحة: وهی ذکرالمشبه بِهِ وارادة المشبه نحواسدفی الحمام. ٢. استعارة بالکنایة اودیته مکنیة هم وائی: وهی ذکرالمشبه والمرادبه المشبه بِهِ ای عکس المصرحة. ٣. استعارة تخیلیة: وهی اثبات لازم المشبه بِهِ المتروك للمشبه المذکور. ٤. استعارة ترشیحیة: وهی ذکرملائم المستعارمنه. اوددی دری وارو مثالونه پدی قول دشاعر کښی ذکرشویدي.

الشعر: ـ وإذا المنية انشبت اظفارها ـ الفيتَ كل تميمةٍ لا تنفع.

فذكر المنية وارادة السبع مثال الكناية وذكر اللوازم وهى الأظفار مثال التخيلية وذكرالنشب وهو الملائم مثال الترشيحية. إعلَمْ أنّ الاستعارةَ فی احكام الشرعِ مُطَّرِدةٌ بطريقين زده کړه

داخبره چه استعارة په احکامو دشرع کښې مستعمله او وارده ده په دوه طریقو سره. فی احکام الشرع نې اوویل فی احکام اللغة نې ونه ویل ځکه چه په احکامو دلغة کښې شي نوبیاخلیریشت(٢٤) علاقې دي احدهما لوجودالاتصال بین العلة والحکم یوه طریقه له وجې دوجود دې اتصال نه په مابین دعلة اودحکم کښې. دعلت اودحکم اتصال به وي، ذکردعلت به وي مراد به ترې حکم وي یا ذکر دحکم وي مراد به ترې علة وي. علت هغه ته وائی چه مَایُوجِبُ الحُکْمَ بنفسه چه هغه حکم بنفسه راولي په یوځای کښې چه علت موجودوي نوحکم به نې هم موجودوي لکه شراء علت دې اوملك نې حکم دې یا لکه نکاح علت دې اوحکم نې مِلك دبضعي دې ، علت اوحکم ته په بل عبارت سره علت اومعلول هم وائی ، حکم علت ته محتاج دې په ثبوت کښې اوعلت محتاج دې حکم ته په شرعیت کښې لکه شراء ددې لپاره شویده چه ملك راشي اوشراء الله پاك ددې لپاره جائز کړیده چه ملکیت راشي. اوسبب وائی مایُفضي الی الحُکم بواسطة العلة ، لکه وقت دظهر داسبب دې لپاره دماسپخین دلمونځ ، یا خانه کعبه داسبب دې لپاره دحج ، یا لکه درمضان میاشت سبب دې لپاره دروژو نوعلت یووصف دې چه دهغه نه مونږ ته حُکم معلومیږي لکه احناف دربا لپاره قدر اوجنس علة مني چه دوه څیزونو کښې قدر اوجنس وي نو هغه به یو په بل باندې مساوي خرڅولی شي اوزیاتی به پکښې نشي کیدای ځکه پدې باره کښې حدیث مطلق راغلی دې (الحنطة بالحنطة والشعیر بالشعیر... الخ یداً بیدٍ والفضل الربوا... الخ) نودعلماؤ په علت دربا کښې اختلاف دې چه علت دربا څه دې ؟ نو زمونږه امام صاحب علت دربا قدراوجنس ګڼي اوڅوك وائی چه اقتیات او ادخار دې اوڅوك وائی چه طعم اوثمنیت دې والثانی لوجودالاتصال بین السبب المَحْض وَالحکمِ اودویمه طریقه وجودداتصال دې په مابین دسبب محض کښې اوپه مابین دحکم کښې فالاول منهما یوجبُ صحّةَ الاستعارة من الطرفَین هغه اول قسم ددې دواړونه چه په مابین ددې دواړو کښې علاقه دعلتیت اودحکم وي داواجب وي صحة داستعارې له دواړو جانبونه ذکردعلت مرادترینه حکم اوذکردحکم مرادترینه علت داجائزده والثانی یوجِبُ صحّتَها من احدالطرفین اودویم قسم چه هغه اتصال په مابین دسبب اودحکم کښې ده

داواجبوي صحت داستعاري يودطرفينو نه. ذكر دسبب مرادترينه حكم دون العكس عكس ددی ناجائز دی وهواستعارةُ الاَصل دا استعاره داصل دی چه هغه سبب دی للفرع لپاره دفرع چه هغه حکم دی مثال الاول مثال لپاره داول چه هغه اتصال په مابين دعلت اودمعلول کښی وي يعنی اتصال په مابين دعلت اودحکم کښی وي فيما اذا قال ان ملكتُ عبدًا فهوحرٌ پدی قول ديوسړي کښی چه اووائی کچيرته زه مالك شوم دغلام نوهغه به ازاد وي فملَكَ نصفَ العبدفباعه پس داسړی مالك شو دنيم غلام اوهغه ئی خرڅ کړو ثم ملك النصف الاٰخرَ اوبيا دهغه نه پس ددی نورنيم غلام مالك شو لم يُعتقْ داغلام به نه ازاديږي اذلم يجتمع فی ملكه كلُّ العبد ځکه چه ټول غلام دده په مِلك کښی ندی راغلی مِلك تقاضه ددی خبری کوي چه تمام غلام دده په مِلك اوتصرف راغلی وي نوپدی صورت کښی خودده په تصرف کښی ټول غلام ندی راغلی بلکه نيم غلام راغلی نوځکه غلام نه ازاديږي ولوقال ان اشتريت عبداً فهو حرٌ اوکه يوسړي اوويل چه کچيرته ماواخشتو غلام نوهغه دی ازاد وي فاشتری نصف العبد فباعه نونيم غلام ئی واخشتو اوهغه ئی بيا خرڅ کړوُ ثم اشتری النصف الاٰخرَ اوبيا ئی هغه نورنيم غلام واخشتوعتق النصف الثانی نوهغه نصف الثانی غلام ازاد شو کوم ئی چه روستو واخشتوځکه دلته کښی شراء متحققه ده ، شراء تقاضه دکل ځيز نه کوي اوملك تقاضه دکل ځيز کوي ځکه مِلك وائی هغه ته چه انسان په هغه کښی پوره تصرف کولی شی ، په مملوك کښی سړی پوره تصرف کولی شی اوپه نيم غلام کښی سړی تصرف نشی کولی لکن په اشتراء کښی اجتماع ضروري نده ځکه داتقاضه دکل شراء نکوي که يوسړی بازار کښی ديوی روپی ځيزهم واخلی نودئ مشتري دی اوکه دلسو روپو ځيز هم واخلی نودئ مشتري دی،داپه هغه صورت کښی چه دا الفاظ پخپلو معانی موضوع له کښی استعمال شی اوکه يوسړی اووائی چه زه استعاره کوم نو استعاره خوديته والی چه يولفظ په غيرمعنی موضوع له کښی استعمال شی نوبيا به استعاره کوم کوم خای کښی صحيح کيږي اوس داستعاري بيان شروع شو ولو عنی بالملك الشراء کچيرته يوسړی اوولی چه زما مراد مِلك نه شراء وه نوبيا په ړومبنی صورت کښی کچيرته دنيم غلام مالك شو يعنی والی خشتو بيا ئی هغه خرڅ کړو اوبيا ئی هغه نورنيم غلام

واخښتو نوداغلام به ازادیږي ځکه چه مراد دملك نه شراء ده اواستعاره صحیح ده ځکه چه شراء علت دی دملك لپاره اوملك ئی حکم دی. نوپه اولنی صورت کښی دعلت اودمعلول په منځ کښی استعاره ددواړو جانبو نه صحیح ده. اوبشراءِ الملك یاپه دونمه مسئله کښی یوسړی اووائی چه زما مراد په شراء سره ملك دی نوغلام به نه ازادیږي اګرچه په اول صورت کښی خوازادیدو یعنی که په شراء سره خپله معنی مراد شوی وائی لکن داهلته چه قاضی ئی ومنی اګرچه دده خبره بینه وبین الله مونږ منوځکه ددی علم الله ته دی لکن بینه وبین القاضی به دقاضی خبره معتبره وي قاضی پکښی ځکه شرط دی چه بعضی وخت سړی راګیرشی اودغلام دازادی نه دبچ کولو لپاره داخبره کوي نوداسړی عندالقاضی متهم بالکذب دی نوچه قاضی ته خبره لاړه شی اوهغه فیصله وکړي په حق دغلام یاپه حق دمولی کښی نوصحیح ده. صحّتْ نیته بطریق المجاز صحیح کیږي نیت ددی سړي په طریقی دمجاز سره ځکه دلته کښی ددی دواړو په منځ کښی علاقه دعلت اودحکم ده اودعلت اوحکم په منځ کښی استعاره من الجانبین ده ، طرفینونه استعاره صحیح کیږي ، ذکردعلت مراد ترینه حکم ذکردحکم مراد ترینه علت. لان الشراء علةُ الملك والملك حکمه ځکه شراء علت دی دملك لپاره اوملك ئی حکم دی . فعمّت الاستعارة بین العلة والمعلول من الطرفین نوعامه ده استعاره په مابین دعلت اودمعلول کښی له دواړو طرفونونه الا انه فیما یکون تحفیفاً فی حقّه مګر په هغه صورت کښی به استعاره عامه نوي چه په هغه کښی تخفیف وي دی قائل لره. لکه پدی دونم صورت کښی چه ویلی لفظ داشتریت دی لکن اوس چه کله هغه نیم غلام ازادیږي اودی وائی چه زما مراد داشتریت نه مِلك وه لا یُصدّقُ فی حق القضاءِ خاصّةً دده خبره به رښتینی نشی ګڼلی په حق دقضاء کښی صرف لمعنی التهمة لالعدم صحة الاستعارة له وجهی دی تهمت نه اونه له وجهی دعدم صحت داستعاری نه. یعنی دده خبره به نشی منلی عندالقاضی په ترك دحقیقت کښی لوجهی دی تهمت نه ځکه پدی کښی ده لره تخفیف دی نه له دی وجهی نه چه استعاره نده صحیح بلکه استعاره صحیح ده ، دخاصةً قید ئی ځکه راوړو . دده خبره به صرف عندالقاضی نوی معتبره که خبره قاضی ته لاړه نشی نوبیابه ددہ خبره دیانةً

اوعندالله صحيح وي. ومثالُ الثانی اذاقال لامرأته حررتُكِ اومثال لپاره ددونم قسم چه هغه استعاره بين السبب والحكم دی، هركله چه يوسړی اووائی خپلی ښځی ته حررتُكِ ولنوی به الطلاقَ يصحّ اوپدی لفظ دحررتُكِ سره ددی سړي(زوج) نيت دطلاقووي نوطلاق واقع كيږي. لان التحرير بحقيقة يوجب زوالَ ملكِ البُضع خكه تحرير په حقيقت كنبی واجبوي زائل كيدل دملك بُضعِی بواسطة زوالِ مِلك الرقبة په واسطی د زوال دمِلك رقبی سره خكه هغه قائل پدی لفظ سره كل اراده كړيدی چه هغه رقبه دی نو بُضعه خوجزء دی اوجزء په كل كنبی داخل وي. فكان سبباً محضاً لِزوال الملك المتعة نوشی به دا زوال د رقبی سبب محض لپاره دزوال دمتعی چه هغه نكاح دی. فجازأن يستعارَ عن الطلاق الذی هو مزيلٌ لملك المتعة جائز دی چه ته استعاره كړی لفظ دحررتُكِ دهغه طلاق نه چه هغه زائل كونكی دی لپاره دملك دمتعی په طريقی دذكر دسبب اومرادترينه مسبب سره. كه يوسړی ديوی ښځی سره نكاح وكړي نوپه نكاح سره ملك دبضعی راځی نودغه سړی ددغی ښځی نه دمتعی فائدة اخشتی شی (جماع ورسره كوی شی) ، نوكه يوسړی خپلی ښځی ته انتِ طالقٌ اووائی نودمتعی حكم ختم شو(يعنی جماع ورسره نشی كولی) نودلته كنبی دحررتُكِ تكی علت دی اوحكم ئی زوال دمِلك دی اوپه امة كنبی زوال دملك سره زوال دمِلك دمتعی لازم دی نوگويا دحررتُكِ دا لفظ سبب شو دطلاقو لپاره اودطلاقو مقصد زوال دمِلك دمتعی دی همدارنگه دلته كنبی ئی هم تری دا مراد اخشتیٔ دی نودلته كنبی ذكرداصل چه هغه سبب دی اومراد ترينه فرعه چه هغه طلاق دی نواستعاره ديوجانب نه صحيح شوه، نوحررتُ تكی كناية شو دطلاق نه خكه ذكر داصل مرادترينه فرعه دی ولايُقال لوجعل مجازاً عن الطلاق لوَجَبَ ان يكون الطلاقُ الواقع به رجعياً كصريح الطلاق اوخوك دی اعتراض ونكړي كه چيرته وگرخول شی دا لفظ دحررتُكِ مجاز دطلاقو نه نو واجب به وي پدی لفظ دحررتُكِ سره طلاق رجعی لكه خنگه چه هغه صريح طلاق رجعی رجعی دی. پدیمذكوره سره اشاره ده اعتراض ته چه وارديږي دامام شافعی صاحب له طرف نه په احنافو باندی، امام شافعی صاحب وائی چه هركله تاسو لفظ دحررتُكِ كنايه وگرخوله دطلاقو نه نو. ط . ل . ق . سره چه كوم طلاق واقع كيږي هغه

طلاق رجعی وي نوپکارده چه پدی سره طلاق رجعی واقع شی ځکه امام شافعی صاحب وائی چه که یو سړي خپلی ښځی ته اوویلی چه حررتُكِ نوداطلاق رجعی شو ، دطلاق رجعی فائده داده چه که داسړی خپلی ښځی ته په عِدت کښی دننه دننه رجوع کول غواړي نوکولی شی. اوحالانکه داحنافو په نزد که یوسړي خپلی ښځی ته حررتُكِ اوویلی نودا سړی خپلی ښځی ته رجوع نشی کولی بلکه تجدید دَ نکاح به کوي ځکه داحنافو په نزد طلاقِ بائن واقع کیږي. دطلاق بائن اوطلاق رجعی په منځ کښی فرق دادی چه په طلاق رجعی سره په عِدت کښی دننه دننه خپلی ښځی ته رجوع کیږي اوپه طلاق بائن کښی په عدت کښی دننه دننه ورته بغیردتجدید دنکاح نه رجوع نشی کولی ، نوشوافع وائی چه څنګه تاسو دحررتُكِ نه طلاق بائن واخستو حالانکه پدیسره خو چه کوم طلاق راځی هغه طلاق رجعی دی ؟ نومصنف ورته جواب کوي چه هسی موتعبیر ترینه په طلاقو سره وکړو اصل کښی ازاله دمِلك دمتعی ده او ازاله دمِلك دمتعی په طلاق بائن سره کیده په طلاق رجعی کښی خو ازاله دمِلك دمتعی نده راغلی، نوامام شافعی صاحب ته دا اعتراض مه کوه ځکه زه وایم چه دحررتُكِ تکی استعاره ده لپاره دزوال دمِلك دمُتعی اوزوال دمِلك دمُتعی په طلاقو رجعی کښی ندی موجود نودا مونږ کنایه ونه ګرځوله دطلاقو رجعی نه بلکه دامونږ کنایه وګرځوله دطلاقو بائنو نه ځکه چه په طلاقو بائنو کښی ازاله دمِلك دمتعی راځی **لانا نقولُ لا نجعَلُه مجازاً عن الطلاق بل عن المُزیل لملك المتعة** ځکه مونږه وایو چه دالفظ دحررتُكِ مونږ مجاز نه ګرځوه دطلاقونه بلکه دا مونږ مجاز ګرځوه دهغه لفظ نه چه کوم مزیل دی دمِلك دمتعی لپاره **وذلك فی البائن** اوزوال دمِلك دمتعی په طلاق بائن کښی راځی **اذ الرجعیُ لایزیل ملك المتعة عندنا** ځکه طلاق رجعی نه زائله کوي مِلك دمتعی زمونږ په نزد **خلافا للشافعی! ولوقال لأَمَتِهِ طلقتُكِ** اوچه چیرته یوسړي خپلی وینځی ته اوویلی طلقتُكِ ، دا استعاره دحکم ده لپاره دسبب دمځکنی مسئلی عکس ده ځکه هلته کښی استعاره دسبب وه لپاره دحکم اودلته کښی استعاره دحکم ده دسبب لپاره ونوی به **التحریرَ لایصح** اونیت ددیمولی پدی لفظ دطلقتُكِ سره تحریر دی نودا استعاره نه صحیح کیږي. **لان الاصل جاز ان یثبتَ به الفرعُ** ځکه جائز دي

ثابتول دفرع په اصل سره ، دلته کښې سبب اصل دی اوحکم ئې فرعه دی ذکرداصل مرادترینه فرعه داکیدای شي واما الفرعُ فلا یجوزان یثبتَ به الاصلُ اوندی جائز ثابتول داصل په فرعي سره ، ځکه کمزوری ده نودفرع له وجهې نه اصل نشي ثابتیدی وعلی هذا اوبناء پدی قانون چه استعاره دسبب دحکم لپاره جائز ده لکن عکس(استعاره دحکم لپاره دسبب) ناجائزده یعنی استعاره په مابین دسبب اودحکم من جانبِ واحدٍ ده اواستعاره په مابین دعلت اودحکم کښې من جانبین دی ځکه یوبل ته محتاج دي لکن استعاره بین السبب والحکم ځکه من جانب واحدٍ ده چه سبب حکم ته نده محتاج بلکه حکم سبب ته محتاج دی نقول ینعقِدُ النکاحُ بلفظِ الهبة نودمذکوره وجهې نه مونږه وایو نکاح منعقده کیږي په لفظ دهبې سره، لکه یوی ښځې یوسړي ته اوویلی «وهبتُ نفسی لك یافلان «نوددمعنی نکاح ده چه تاسره ما نکاح وکړه ځکه وهبتُ معنی داچه ته زما درقبې مالك شوی ځکه کله چه یو سړی بل چاته یوشی اوبښي نودا موهوب له دهغه موهوبی درقبې مالك وي نوپه هبی سره مِلك درقبې راځی نوچه مِلك درقبې راشی نوپه ښځه کښې بیا مِلك دمتعې خود بخُود راځی ځکه مِلك درقبې قوي دی نوچه هرکله دیوسړي مِلك رقبې په یوه ښځه باندی راشی نودا سړی دهغې ښځې دبضعې مالِك هم شو نونکاح هم دیته وائی چه یوناکح دمنکوحې دبضعې مالك شي نوپدی صورت کښې له دی جانب نه نکاح صحیح شوه. والتملیك همدارنګه دتملیك لفظ هم صحیح کیږي ، لکه یوی ښځې یوسړي ته اوویلی چه ملَکْتُك علی‌نفسی یاجعلتُ نفسی مملوکة لَكَ معنی داچه ته مادخپل نفس مالك وګرځولی نوچه دنفس اورقبې مالك شو نومعلومیږي داچه دبضعې خودبخود مالك دی والبیع همدارنګه دبیع لفظ هم صحیح ده، لکه یوی ښځې یو سړي ته اوویلی چه بعتُ نفسی منك یعنی ماخان پرتاخرڅ کړو نومبیعه کښې چه مالك څنګه تصرُف کوي کولی شي نوپدی صورت کښې مبیعه دمشتری شوه نو مشتری په مبیعه کښې هرڅنګه تصرُف کولی شي نوچه مِلك رقبې راغی نومِلك نکاحی‌هم ورسره راغی لان الهبة بحقیقتها توجبُ مِلكَ الرَّقبةِ ځکه هبة په اعتبار دذات سره واجبوي مِلك درقبې ومِلك الرقبةِ یُوجبُ مِلك المتعةِ فی الاماءِ اومِلك درقبې واجبوي مِلك دمتعې په صورت دوینځوکښې ، داماء قید ئې ځکه

ولګاوه چه که یوسړي ته غلام خان وبنیلو نوغلام کښې خوملك رقبې راځي لکن ملك متعې خو پکښې نشي راتلی ځکه غلام سره خووطی حرامه ده **فکانت الهبة سبباً مَحْضاً کثبوت ملك المتعة** نوشو دا هبة سبب محضه لکه ثبوت دملك دمتعې **فجاز ان یستعار عن النکاح** نو جائز ده چه شي دا لفظ دهبې مستعار دنکاح نه یعنې چه مراد دهبې نه نکاح شي ذکر دسبب مراد ترینه حکم. **وکذلك لفظ التملیك والبیع** همدارنګه لفظ دتملیك اولفظ دبیعې هم ملك رقبې راولي نوچه ملك رقبې راغی نوپه امة کښې ملك نکاحي خودبخود ثابت شو **ولاینعکس** اوعکس ناروا دی ځکه بل طرف نه استعاره نشي کیدای ، فائده ئی دا راووته چه **حتی لاینعقد البیعُ والهبةُ بلفظِ النکاح** تردی چه په لفظ دنکاح سره بیعه اوهبة نه ثابتیږي ځکه چه دا استعاره دفرعی ده داصل لپاره اوداناجائزه ده اوحکم فرعه ده اوسبب ئی اصل ده **ثم فی کل موضعٍ** بیا په هرځای کښې دامخکښې خایونه چه کوم تیر شو **یکونُ المحلُ متعیّناً لنوع من المجاز** چه هغه ځای متعین وي دمجاز لپاره **لایحتاج الی النیة** بیا نیت ته ضرورت نشته پخپله باندی هغه ځای ددی مقتضي دی چه دلته کښې معنی مجازی مراد ده خودبخود به دهغې نه همداغه معنی مرادوي **لایقال** څوك دی دا اعتراض نکوي **ولما کان إمکانُ الحقیقةِ شرطاً لصّحة المجاز عندهما** هرکله چه وه امکان دحقیقة شرط لپاره دصحت دمجاز په نزد دی صاحبینو باندی **کیف یُصارُ الی المجاز فی صورة النکاح بلفظ الهبة** څرنګه ګرځي مجاز ته په صورت دی نکاح کښې په لفظ دهبې سره **مع ان تملیكَ الحرة بالبیع والهبةِ محال** سره ددی چه ملکیت دحرې په بیعې اوهبې سره محال دی. ځکه چه حُز خومال ندی نوڅرنګه دلته کښې ستا دا مسئله ثابته شوه یعنې څرنګه تاسو په لفظ دتملیك اوهبة اوبیع سره نکاح مرادکړه؟ نوداسوال دی څوك نه کوي **لانانقولُ ممکنٌ فی الجملة** ځکه مونږه په جواب کښې وایو چه تملیك دحرې په بیعې اوهبې سره ممکن ده، کیدای شي چه یوه حرة مال وګرځي پداسې طریقې سره **بان ارتدَّتْ ولحقَتْ بدارالحرب** چه یوه حرة مرتده شوه اوبیا دا حرة دارحرب ته لاړه **ثم سُبیتْ** اوبیا دا حرة قیدي شوه، یعنې دمسلمانانو اودکافرانو جنګ شروع شو اوهمدغه حرة چه مرتده شوی وه دمسلمانانو په قید کښې راغله نووینځه شوله بیا په ملك کښې راځي نو دحرې په ملك کښې

راتلل ممكن دي اودادمجازلپاره کافی ده٠ وصارهذا نظيرُ مس السماء وأخَوَاته او وگرځيده دا مثال نظير لپاره دمس داسمان اودهغه دنورو امثالو لکه تلل په هوا کښې، اوگرځول ذکانی سره زر ، یوسړي قسم اوخوړو والله لاٗ مسَّنَّ السماء والله زه به اسمان ته لاس لگوم نو امکان شته چه لاس ولگوي ځکه پيغمبرﷺ داسمان نه بره عرش معلیٰ ته ختلی وه ، یا لکه سلیمان علیه السلام به هم په تخت سلیمانی باندی په هوا کښې تلو، یالکه یوسړی اسمان ته په کرامة سره وخيژي نوایصال الی السماء ممکن دی نودلته کښې هم ددغی ښځی امکان ددی خبری شته چه دادی مملوکه وگرځي اگرکه حرة ده لکه مخکښې مونږ طريقه ذکرکړله٠ فصلٌ فی الصریح والکنایة فصل دی په بیان دصریح اودکنایة کښې٠ صریح په وزن دفعیل په معنی دفاعل باندی دی‌یعنی صارِح په معنی‌دظاهر، صَرَحَ لوی مانی ته وانی ځکه هغه دلری ځای نه ښکاري ، انه صَرحٌ مُمَرَّدٌ مِّنْ قوَارِيْرَ معنی دا چه دا خوبوه لویه مانی ده اوجوړه ده دشیشونه، صَرَحٌ خالص ته وائی لکه هذا عسلٌ صَرَحٌ معنی داچه داخالص(سوچه) گبین دي یعنی دچینی وغیره ملاوټ پکښې نشته یا رجل الصریح النسب هغه سړی چه دهغه نسب پاك وي گډوډ کسان پکښې نوي راغلی، التصریحُ خلاف التعریضِ ، یوتصریح ده چه یوه خبره څرگنده وشی اوبل تعریض دی چه خبره غیرظاهره وشی نوصریح ته ځکه صریح وائی چه دی پخپله معنی کښی څرگنددی الصریحُ لفظٌ یکونُ المرادبه ظاهراً صریح یولفظ دی چه مراد په هغه سره ظاهروي بدون احتیاج إلی‌النیة بلکه په ذکر دلفظ سره به دهغه معنی معلومیږي ، لکن داسی ظاهر چه هیڅ قسم خفاء پکښې نوي اوبرابره خبره ده چه دغه معنی چه کومه ظاهره ده دهغه لفظ حقیقی‌معنی وي اوکه مجازی معنی وي کقوله بعتُ واشتریتُ وامثاله لکه دا قول دقائل چه بعتُ دی اواشتریتُ دی اوپه مثل ددی دواړو باندی، لکه یوسړی اووائی بعتُ نوهرچاته معلومه ده چه څه لی خرڅ کړیدي یا اشتریتُ یا تزوجتُ دا دی حقیقی معنی مثال ده او دمجازی معنی مثال لکه یوسړی والی اکلتُ من هذه الشجرة نوټولو خلکوته معلومه ده چه ددینه مراد میوه ده ځکه ونه خوړ نه خوري یا اکلتُ من هذه النخلة نومعلومیږي چه مراد ترینه دنخلی ونه نده بلکه مراد ترینه دنخلی میوه ده ځکه دنخلی ونه خوړ نخوری یا

يوسړى وائى لا اشرب من هذا الحوض نومرادترينه حوض ندہ څکه حوض خوتالاب ته وائى بلکه مراد ترينه مافى الحوض ده چه اوبه دي ذکردمحل مرادترينه حال دى نودصريح معنى داده چه سامع ته پکښى دتأمل ضرورت نوي بلکه فوراً معنى ترى حاصليږي. وحکمه انه يوجبُ ثبوت معناه اوحکم دصريح دادى چه واجبوي ثبوت دمعنى بلاتوقفِ الى النية نيت ته به محتاجه نوي نودثبوت مطلب شو ثبوت حکمه الشرعى يعنى دهغه لفظ چه کوم حکم شرعي وي هغه به خامخا ثابت وي لکه يوطالب ښځى ته انتِ طالِقٌ اووائى نوحکم شرعى ئى طلاق دى چه طلاقه شوه پدى باندى نوکه دئ بيا هرڅومره اووائى چه زما مراد خو دانتِ طالِقٌ نه طلاق نوه بلکه دامى مراد وه چه ته ازاده ئى که دپلار کورته څې نودده خبره قابل دقبول نده بلکه طلاق واقع شو. بايِّ طريقٍ کان من اخبارٍ دادى صريح تکى دى چه په کومه طريقه دى استعمال کړى وي که دجملى خبريه په شکل وي لکه يوسړي ښځى ته اوويلى طلقتُكِ معنى داچه ما خوتاته طلاق درکړيدى دا جمله خبريه ده ياغلام ته اووائى چه حررتُك معنى داچه ته ما ازاد کړى داهم جمله خبريه ده اونعتٍ اويا ئى دنعت په شکل کښى ئى اوويلى چه انتِ طالِقٌ يعنى انتِ ذو طلاقٍ څکه طلاقٌ دا فاعل ذى کذا دى يعنى انتِ ذوطلاقٍ لکه تامِر وائى ذوتمرته کوم سړى چه کجورى خرڅوي څکه فاعل خوهغه ته وائى چه دهغه نه صدور دفعل شوى وي لکه آکِل هغه کس ته وائى چه روټى خوري همدارنگه شارِب وغيره اوذ لابِن معنى ده دولبن کوم سړى چه پئ خرڅوي. اونِداءٍ اويا نداء وي، لکه يوسړي خپلى ښځى ته اوويلى ياطالِقُ نوپدى سره هم ښځه طلاقه کيږي طالِقُ خوځکه ورته وائى چه دِ سړي به ورته طلاق ورکړى وي ، يا لکه يوسړى خپل غلام ته اووائى يا حُرُ نو دا هم ازاد شو. ومن حکمه انه يستغنى عن النية اوحکم دصريح دادى چه دى به مستغنى وي دنيت نه وعلى هذا قلنا اوبناء پردى باندى چه لفظ صريح نيت ته محتاج نوي مونږه وايو اذا قال لامرأته انتِ طالِقٌ اوطلقتُكِ اويا طالِقٌ هرکله چه يوسړي خپلى ښځى ته اوويلى انتِ طالِقٌ ، اوطلقتُكِ ، اويا طالِقُ دامثالونه دي دهريوى مذکورى طريقى لپاره چه مخکښى ذکرشوى لکن على سبيل لُف نشرغيرمرتب څکه مخکښى ئى اوويل چه « بايِّ طريقٍ کان من اخبارٍ »

نود اخبارمثال دِی طلقتُك دانی پکار ده مخکښی راوړی وائی او ویلی ئی وائی چه "اذا لامرأته طلقتُك" اودنعت مثال دی انتِ طالِقٌ پکاروه دانی په دویم نمبر کښی راوړی وانی اودِنداء مثال دی یاطالِقُ نوپکار وه چه دانی په دریم نمبرکښی راوړی وائی نوبیا به لُف نشر مرتب وانی، بیا به ترتیب سره ذکرشوی وانی مصنف وائی یقع الطلاق پدی دری واړو تکو باندی طلاق واقع کیږي نوی به الطلاق اولم ینو که نیت دطلاقو نی کړی وي پدی صریح سره اوکه نوي نی کړی۰ وکذا لوقال لعبده انت حرٌ اوحررتُك اویاحُرُّ همدارنگه که یوسړي خپل غلام ته اوویلی انت حرٌ ته ازاد نی دامثال لپاره دنعت دی، اویا نی ورته اوویلی حررتُك دامثال لپاره دجملی خبریه دی، اویا نی ورته اوویلی یا حُرُّ دامثال دنداء دی پدی ټولو الفاظو سره غلام ازادیږي ، دلته کښی لف نشر غیرمرتب دی وعلی هذا قلنا اوبناء پدی باندی چه صریح ظاهرالمراد دی اوثابتیږي په کومهٔ طریقه چه وي مونږه وایو انَّ التیمُّمَ یفیدُ الطهارة په تیمم سره طهارة حاصلیږي۰ اصل کښی پدی مسئله کښی چه تیمم سره طهارة راځی اوکنه اوهمدارنگه پدیمسئله کښی چه په تیمم سره دوه فرضه کولی شی اوکنه ؟ زمونږ(احناف) وایوچه په تیمم سره طهارةراځیلان قوله تعالی ولٰکِن یُرِیْدُ لِیُطَهِّرَکُمْ صریح فیحصول الطهارة خکه چه قول دالله تعالی ولکن یریدلیطهرکم داصریح دی په حصول دطهارة کښی په تیمم سره۰ نوزمونږه په نزد باندی تیمم طهارة مطلقه دی نوچه اوبه نوي تیمم له وخت نه مخکښی هم کولی شیهمدارنگه په یوتیمم سره دوه یا زیات لمنځونه هم کولی شی ، لکه څنګه چه یوسړی اودس قبل الدخول وقت الصلاة جائز دی همدارنگه تیمم هم دی اولکه څنګه چه په اودس سره سړی دیونه زیات لمنځونه اداء کولی شی همدارنگه تیمم هم دی ځکه الله پاك چه په آیت دتیمم کښی کوم لفظ راوړیدی چه لیطهرکم دی نوددی معنی دادی چه الله تعالی ستاسو طهارة اراده کوي اوطهارة دیته والی چه حدث اوبی اودسی پورته شی وللشافعی رح فیه قولان اودامام شافعی صاحب په باره دلیمم کښی دوه قوله دي احدهما انه طهارةٌ ضروریةٌ یوقول داچه تیمم طهارت ضروري دی،لو " الضروریُ یتقدرُ بقدرالضرورة " نوامام شافعی صاحب وائی چه ضرورت به تیمم له هله راځی چه وخت دلمانځه داخل شی او اوبه لوي نوتیمم

صحیح کیږي او ولا ضرورة للتیمم قبل دخول الوقت عنده همدارنګه هغه والي که چیرته دیولمونځ لپاره دی تیمم وکړو نودبل لمونځ لپاره به بیا بل تیمم کوي ځکه ضرورت صرف دومره پکاروي چه څومره ضرورت وي لکه دخنزیر غوخه خوحرامه ده لکن یوسړي سره نورڅه نشته اودلوګی نه مرکیږي نوالله تعالی وائی ﴿ فَمَنِ ضْطُرَّغَيْرَبَاغٍ وَّلاَعَادٍ فَلاَ اِثْمَ عَلَيْهِ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌرَّحِيْمٌ *﴾ سورة البقرة، الایة: ۱۷۳ ۰ نودلته کنبی هم دومره خوړل پکاردي چه صرف دمرګ نه پری بچ شی ځکه الضروریُ یتقدرُ بقدرالضرورة۰ والأخرُ انه لیس بطهارة بل هو ساترللحدَثِ اودویم قول دامام شافعی صاحب دادی چه تیمم طهارة ندی بلکه پټونکی دی لپاره نجاست، نودغی وجهی نه چه یوسړی اوبه بیامومی نوتیمم ئی مات شوځکه هغه حدث بیا ظاهرشو کوم چه مستور وه نومونږ(احناف) وایو چه تیمم مزیل للحدث دی نه ساتِر للحدث وعلی هذا اوبناء پردی اختلاف چه داحنافو په نزد تیمم طهارة مطلقه دی اودشوافعو په نزد باندی طهارة ضروري دی يُخَرّجِ المسائل علی المذهبَین نوری ډیرےمسئلی به راوباسو ددواړو مذهبونو په نزد، هغه مسائل مخرجه دادي من جوازه قبل الوقت جائز دی‌تیمم قبل الوقت عندنا لاعنده ځکه چه تیمم طهارة مطلقه شونوچه یوسړی څرنګه په اوبو باندی اودس قبل الوقت کولی شی همدارنګه تیمم هم کولی شی واداء الفرضین بتیمُمٍ واحدٍ همدارنګه په یوتیمم باندی سړی دوه فرضه هم کولی شی عندنا لاعنده لکه په یه‌اودس چه سړی ډیرفرائض کولی شی همدارنګه په یوتیمم هم سړی دیونه زیات فرض لمنځ نه کولی شی وامامت المتیمِّم للمتوضیئن همدارنګه صحیح ده امامت دمتیمِمْ اودس کونکوته، لکه اودس کونکی امام چه اودس کونکومقتدیانوته امامتی کولی شی همدارنګه یوامام ته تکلیف وه یا اوبه ورته ضرر رسوي نوامام متوضئنوته امامتی کولی شی عندنا لا عنده ځکه تیمم طهارة مطلقه دی عندنا۰وجوازه بدون خوف تَلَفِ النفس اوالعضوبالوضوء همدارنګه جائز دی تیمم بغیر دویری دمرګ نه اوله وچیدو دعضوی له په اودس سره عندنا لاعنده ، شوافع وائی چه یوسړی به تیمم هله کوي چه ده سره دمرګ یا دعضوی دوچیدو خطر وي ورنه لیمم جائز ندی ، اواحناف وائی چه که یوسړي سره دمرګ یادعضوی دوچیدو خطره نوي اوصرف دمرض له دویریدو له وجهی نه اودس له

کوي اوتیمم وکړي جائزده. وجوازه للعید زمونږ په نزد داختردلمونځ لپاره هم تیمم کولی شی، خکه داحنافو په نزد داختردلمونځ لپاره بدل نشته نودی وجی نه تیمم کول جائز دي ورنه لمونځ به فوت شی والجنازة همدارنګه زمونږ په نزد دجنازی لپاره هم تیمم کولی شی. وجوازه بنية الطهارة همدارنګه جائزدی تیمم په نیت دطهارة سره عندنا لاعنده، نوچه کله مونږ تیمم کوه نونیت به داسی کوه چه « نویتُ ان اتیمم للطهارة یعنی لرفع الحدث » اودامام شافعی صاحب وائی چه نیت به پکښی دفرضو کوی چه زه پدی تیمم سره فرض اداء کوم نویتُ ان اتیمم لاداء الفرض خکه چه تیمم طهارة ضروري دی اوضرورت صرف دفرضو لپاره وي. والکنایةُ اودویم قسم کنایة ده، دا یا دَباب د ضَرَبَ یَضْرِبُ نه دی کَنَا یَکْنِي اویا داباب د نَصَرَ یَنْصَرُ نه کَنَا یَکْنُوْ راځی دا دواړه صیغی مستعملیږي بغضی صیغی دوه بابونو نه هم راځی نوکه دضرب یضرب نه شی بیابه دمتکلم صیغه کنیتُ شی اوکه دنصرینصر نه شی بیا به ئی دمتکلم صیغه کَنَوْتُ په مثل دِ دَعَوْتُ شی لکه شاعر دخپلی قضورة نومی معشوقی باره کښی وائی . الشعر:

وإنی لاَکْنُو عن قذور بغیرها وأُعرِبُ احیاناً بها فأُصارِحُ .

معنی داچه کله ناکله زه دخپلی معشوقی نه کنایه کوم نوم ئی نه اخلم بل څه اووانم. اوکله ئی نوم اخلم نوخبره ښه ښرګنده اوښکاره کړم ، لکه یوسړی وائی چه دیربنه ګل می لیدلی دی نوخلك وائی چه ګنی دګلابو یا دبل څه ګل به ئی لیدلی وي لکن حقیقت کښی هغه خپله معشوقه لیدلی وي اوهغه ئی تری مراد وي نوداکنایه شوه لکن کله بیا دخپلی معشوقی نوم ذکرکړي نوخبره بلکل ښکاره شی، نوپدی شعر مذکوره کښی کنایه دنصرینصرُ نه مستعمله ده خکه ی اکنو وویل لکه دوه کسان په لاره روان وه اویوه ډیره حسینه ښځه لی ولیده نویوبل نه لی ویل چه یاره ډیرښالسته ونه ده نوخلکو ونی ته کتل لکن ددوئ مرادلرښه هغه ښځه وه دیته والی خیالت دسترګونودی باره کښی الله تعالی فرمالی ﴿ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ ﴾ سورة المؤمن ، الایة: ۱۹ . یعنی الله پاك ته معلوم دی خیالت دسترګو. دکنایه معنی ده لعبیرعن الشئ بلفظ غیرصریح لوکنایة په لغت کښی استتاراوپتوالی ته والی اویه اصطلاح کښی هی مااستترمعناه کنایة هغه ده چه ...

شوی وي معنی دهغی. پدی طریقی سره چه مراددهغی بغیردقرینی اویابغیردمتکلم داظهارنه له معلومیږي برابره خبره ده چه هغه معنی معنی ئی حقیقی وي اوکه معنی معنی ئی مجازی وي لکه یوسړي خپلی ښځی ته اوویی اعتدی نودا لفظ کنائی ده دعدت نه دامعنی هم کیدای شی چه زما احسنات وشماره اودامعنی ئی هم کیدای شی چه بی‌بی خپل عدت دی‌وشماره طلاق می درکړیدی نوپدی صورت کښی به مونږ ددی سړي نه تپوس(پوښتنه) کوه چه داعتدی نه دی څه مراد دی اویابه قرینی ته گورو چه ایا مذاکرة دطلاق خونه وه یا داسړی خوغوصه نوه وغیرذالك. والمجازقبل ان یصیرمتعارفاً بمنزلة الکنایة اومجاز چه ترڅو پوری مشهورنوي گرځیدلی دخلکوپه منځ کښی نوهغه هم په منزلة دکنایة سره ده. لکه یوسړی خپلی ښځی ته اووائی انتِ بائنٌ نوتپوس به کولی شی دمتکلم نه چه ایا ستا د انتِ بائنٌ نه څه مراد دي ځکه ددی هم مختلفی معانی کیږي یوه داچه ته دنورو ښځونه جدائی په حُسن اواخلاقووغیره کښی اودامعنی ئی هم کیدای شی چه ته جدای له مانه، طلاقو سره جدائی راځی دزوج اودزوجی په مابین کښی نوبیا طلاق بائن شو. اوچه کله مجاز متعارف شو خلکوته معلوم وي لکه د رأس تکی هغه خلکوته معلوم دی چه سرنه مراد دغوائی سردی لکه یوسړی اووائی چه ورشه دهوټل نه سرراوړه نو بعضی ښاریوکښی ثابت سرپوخ شوی وي بعضی‌خایونوکښی دغوائی سرثابت پوخ وي بعضی‌خایونو کښی دچلیو(بزو) سرونه پخیږي بعضی خایونوکښی دچرچنوسرونه پخیږي نوعُرف کښی چه کوم رأس مراد وي هغه به تری مراد وي نوچه کله عرف ته ورسیدو نوکنایة شوه. وحکم الکنایة اوحکم دکنائی ثبوتُ الحکم بها عند وجودالنیّة اوبدلالة الحال لابتیدل دحکم دي پدی کنایة سره په وجود دنیت اویاقرینی حالیة کښی اذلابدمن دلیل یزولُ به التردُّدُ کنایة کښی ضروري وي دلیل چه زائله شی پدی دلیل سره شك اوتردُّد ویترجحُ به بعض الوجوه اوترجیح ورکړی شی پدی دلیل سره بعضی وجوه ته په بعضونورو سره باندی. ولهذا المعنی سُمّي لفظُ البینُونة والتحریم کنایة في باب الطلاق اوددی وجهی نه چه کنایة مستترالمرادوي مسمی شو لفظ دبینونت لکه انتِ بائنٌ اولفظ دتحریم لکه انتِ حرام داکنایة ده په باب دطلاقوکښی، همدارنگه تحریم لکه یوسړي خپلی ښځی

ته اوویلی انتِ عليّ حرام ددی دوه معانی دي یوه داچه زه به تاته نه نزدی کیږم ته په مابانذی حرامه ئی څکه مطلقه په سړي باندی حراميوي اودويمه معنی داچه ته په ماباندی داسی حرامه ئی لکه په ماباندی زما مور ، مورته خوهيڅوك څه نه وائی نوزه به هم تاله بلکل گدارد‌رنکړم يعنی ستا وهل په ماباندی حرام دي لکه شاعر وائی ،

الشعر: رايتُ رجالاً يضرِبون نسَاءَهم - فَشلّت يمينی يوم اضرِبُ زينبا۰

معنی داچه زه گورم سړي چه وهی خپلی ښځی زما ښی لاس دی وچ شی په هغه ورځ که ما زينب ووهله، زينب ئی ښځه وه اوزياته پرَی گرانه وه څکه ئی داشعر اوويلی نوتحريم به هم يادقرينی اوياهم متکلم دبيان نه معلوميږي۰ **لا انه يَعْمل عَمَلَ الطلاق** اوندي۳الفاظ چه عمل کوي دطلاق ، داجواب دی دسوال مقدره نه اعتراض داسی وارديږي چه هرکله دا الفاظ کنايات شو دطلاقو نه نودابه هم عمل کوي پشان دطلاقونوجواب دادی چه دا الفاظ حقائق دي دبينونة اوحرمة نه نوعمل کوي دا الفاظ په موجباتو دطلاقوسره اومسمی ئی کړه په کناياتو دطلاقو سره له وجهی دِ احتمال دطلاق نه لکه ټول الفاظ مشترکه چه مسترالمراد دي همدارنگه کنايات هم مسترالمراددي۰ **ويتفرّع منه حكمُ الكنايات فی حق عدمِ ولاية الرجعة** اوپدی مذکور سره متفرع کيږي حکم دکناياتو په حق دعدم ولايت رجعی کښی يعنی په رجعی طلاقو کښی سړی رجوع کولی شی لکن په انتِ بائنٌ کښی که مراد جداوالی وي نوحق درجوع ختم شو۰ **ولوجودمعنی التردّدِ فی الکناية** اوله وجهی دوجود تردُد نه په کناياتو کښی **لايُقَامُ بها العقوبات** نوپه کنائی الفاظو باندی حدنه قايميږي ، څکه رسول الله مبارك فرمائی « ادرءوا الحدود مااستطعتم » او«الحُدود تندِرئُ بالشبهات » په بوشی کښی چه شبه راغله حدبيانه قايميږي نوپه الفاظو کناية کښی تردد اوشبه دی نوپدی سره حدنه قايميږي ، لکه حضرت ماعزرضی الله عنه صحابی دی اوده نه دزنا گناه شوی وه نورسول الله مبارك ته راغی چه يارسول الله ﷺ ما باندی حدقايم کړه ما زنا کړيده وکړو تردی چه رسول الله ﷺ تری څلورځله مخ واړولو، مخ مبارك به ئی تری څکه اړولو چه زنا خودسترگو ليدوته هم ويل کيږي لکه په حديث کښی رځی «العَيْنَانِ تَزْنِيَانِ »

نورسول الله ﷺ ورته اوفرمائل چه آیا تا کومی اجنبیه ښځی ته کتلي دي ځکه وائی چه مازنا کړیده؟ لکن هغه بار بار اقرار وکړو چه ما هغه حقیقي زنا کړیده بیا رسول الله ﷺ ورته اوفرمائل چه مجنون خوهم نه ئی نوجواب ئی وکړو چه نه بلکل تیهك یم نوبیا دهغی نه پس رسول الله ﷺ په هغه باندی حد قایم کړو ؛ نوځوپوری چه متکلم دخپل لفظ معنی نوي بیان کړی نوپه کنایاتو به حد نه قایموی،نودغیوجی نه علماء وائی حتی لواقرّ علی نفسه فی باب الزنا والسّرقة لایقام علیه الحد تردی چه دا سړی پخپل ځان باندی اقرار ونکړي په باب دزنا اودسرقه(غلا) کښی پدی باندی به حدنه قایمیږي ، لکه یوسړي وویل چه اخذتُ مال فلانٍ نوپه ده باندی قطع دیدنشته ځکه اخذت صریح ندی په سرقه کښی اودوه احتماله لري یا داچه کیدای شی په غصب سره نی وي اویا داچه کیدائی شی په سرقی سره نی اخشتی وي نودغصب په صورت کښی قطع دید بالاتفاق نشته دهغه نه به بیا تپوس کولی شي چه دی اخذتُ نه ستا مراد څه دی که هغه وائی چه دینه زما مراد سرقه ده نوبیا به قطع دید کیدای شی ورنه نشته. مالم یذکراللفظ الصریح ترڅو چه لفظ صریح نی نوي ذکرکړی یعنی ترڅو چه متکلم لفظ صریح نوی استعمال کړی نوحدبه نه جاری کیږيورباندی ولهذا المعنی لایقامُ الحدّ علی الاخرس بالاشارة اوددی تردله وجهی نه به په ګونګی باندی حدنه جاري کیږي داشاری له وجهی نه ، ځکه چه اشاره مفیده دمعنی حقیقي نوي لکه مرقات کښی راځی چه دلالت لفظی وضعی نه بحث ځکه کوي چه دامفیددی په مخاطبه کښی ، اواشارات مفیدندي ولوقذف رَجُلاً بالزنا فقال الأخرُ صدقت لایجب الحد علیه کچیرته یوسړي په بل سړي باندی دزنا تهمت ولګاوه اودریم سړي وویل چه رښتیا وائی نودادریم سړي باندی به حدنه لازمیږي ، اوداعطف دی په لایقام الحد الخ باندی لاحتمال التصدیق له فی غیره له وجهی ددی احتمال نه چه دا قاذف کیدائی شی دی دریم سړی ته بله خبره کښی رښتونی وي. داشاراتو په بحث کښی جناب شیخ صاحب یوه قیصه ذکرکړیده هغه داُچه . یوملا دیوکلی خلکو ته وویل چه زه به دجمعی په ورځ ستاسوډکلی دملاسره مناظره کوم ، نوهغوکلیوالو سره ملاامام نوه نوپخوا به چه دکوم کلی امام نوه هغه کلی به ډیربیکاره بلل کیده نوهغه کلیوال ډیرزیات وګرځیده په ملا پسی لکن

ملاورته پیدانشو قدرتی دجمعی په شپه یوسړی راغی ددوی کلی ته اودبدقسمتی نه هغه سړی چشمې اوسپینې جامې اچولې وې سپین پټکی ئې هم وهلی وه اوکونتی هم ورسره وه ، نوکلیوالو ورته اوویل چه نن خوزمونږ دکلی ملا ته دفلانکي کلی ملا مناظری ته راغی مونږ خوډیروگرځیدو لکن ملا پیدانشو اوخدای پاك ته راوستی ، هغه سړي ورته اوویلې چه زه ملانه یم نوهغوی ورته اوویل چه ملا ئې اوډیرغټ شیخ الحدیث ئې لکن هسې عاجزی کوی ځکه علماء عاجزی کوي نوغریب مجبورشو ځکه «حکم حاکم مرگ مفاجات است» نوملاراغی اومناظره شروع شوه ، نوهغه دبل کلی ملا ورته اوویل چه په اشاره به درنه تپوس کوم، نوهغه ورته یوه گوته اوچته کړه امی ورته دوه گوتی اوچتی کړی هغه ورته بیا خلورگوتی اوچتی کړی اوامی ورته پنځه گوتی اوچتی کړی ، بیا هغه ملا ورته پنځه گوتی اوچتی کړی نودی امی ورته پنځه واړه گوتی دسوك په شکل کښې اوښودی ،نوبیا هغه ملاکلیوالوته اوویلې چه ډیرکلك ملادی نوخلکوورته ډیرانعامونه،دعوتونه،اوتحفې ورکړی چه ناخونږ زمونږ سترگی اوچتی کړی ، نوبیا چا دهغه مناظرنه تپوس وکړو چه سوال دی څه کړی وه نوهغه ورته اوویلې چه ماورته یوه گوته اوچته کړه چه دالله پاك وحدانیت منې نوهغه راته دوه گوتی اوچتی کړی چه او درسول الله ﷺ رسالت هم ورسره منم ، بیا ورته ما څلورگوتی اوچتی کړی چه آیا څلوراسمانی کتابونه منې نو هغه راته اوویل چه داسلام پنځه بناوی هم ورسره منم ، نوبیا ماتری دپنځولمنځونو تپوس اوکړونوراته ئې وویل چه کلك می نیولی دي. نوبیا دهغه امی نه چا تپوس وکړو چه تاورته څنگه جوابونه ورکړل نوده ورته اوویل چه هغه راته یوه گوته اوچته کړه چه پدی به دی سم کړم نوماورته دوه گوتی اوچتی کړی چه پدی به دی غاښې کړم بیا هغه راته پنځه گوتی اوچتی کړی چه څپیړه به درکړم نو ما ورته اوویل چه په سوك به دی سم کړم -

من چه میگویم وتنبور من چه میگوید

فصل فی المتقابلات فصل دی په بیان دمتقابلاتوکښی ، پدی باندی اعتراض دی چه ولې هغه مخکښي خوهم متقابلات وه لکه خاص په مقابله دعام کښی وه ، مشترك په مقابله دمؤول کښی وه ، حقیقت په مقابله دمجازکښی وه، نوهغوی ته لی متقابلات ونه ویلی اودیته

متقابلات وائي؟ نوجواب دادی چه اصل کښې د دوی(ظاهر، نص، مفسر، محکم، خفي، مشکل، مجمل، متشابه) وجودپه عربي ژبه کښې کثیر الوقوع دی ځکه ئې ځانته فصل کښې ذکرکړل اومتقابلات ئې ورته اوویلی. نعني بها الظاهروالنصّ والمفسّروالمحکَمَ مع يقابلُها من الخفي والمشکل والمجمل والمتشابهِ مراد ده،نومتقابلاتونه ظاهر،نص،مفسر،اومحکم دی سره ددی په مقابل کښې چه راځي چه هغه خفي ،مشکل، مجمل، اومتشابه دي. دظاهرپه مقابل کښې خفي راځي، دنص په مقابل کښې مشکل راځي دمفسرپه مقابل کښې مجمل راځي اودمحکم په مقابل کښې متشابه راځي،اوس دهريوتفصيل اوبيل بيل تعريف بيانوي فالظاهراسمٌ لکل کلام ظهرالمرادُبه للسّامِعِ بنفس السماع من غيرتامُّلٍ پس ظاهراسم دی دهرکلام لپاره چه ظاهروي مراد په هغه سره سامع ته په نفس اوريدوسره بغيردفکراوسوچ نه ،يعني هغه قريني ته محتاج نوي لکه الله ان يوجمله واوري اومطلب ته ئې ورسيږي بغيردفکرنه نوداظاهردی لکه الله پاك فرمائي﴿ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوْا رَبَّكُمُ ﴾يا﴿ ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَارَيْبَ فِيْهِ ﴾ نوداظاهرشول والنصُّ ماسيق الکلامُ لاجله اونص هغه ته وائي چه دهغه لپاره کلام راوړل شوی وي، کلام چه دکوم غرض لپاره راوړل شوی وي هغه ته نص وائي، سيق په وزن دقِيْلَ ساق يَسُوْقُ نه دی په معنی دشړلو راځي ، بازارته هم سوق وائي ځکه بازارته هرڅوك شړلی شي اوخرڅيږي ، پنډی ته هم ساق وائي ځکه پدی سره سړی چليږي اوځی، سانق يا سواق ډريورته وائي ځکه موټر(گاډی) چلوي اوديوځای نه بل ځای ته شړي. ومثاله في قوله تعالی مثال دهريودظاهراونص نه پدی قول دالله تعالی کښې دی ، په مثاله کښې ده ضميرمفرد دی راجع دی هريوظاهراونص ته يعني مصنف پدی يومثال کښې دواړو لره مثالونه ذکرکوي وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا الله تعالی بيع حلاله کړيده اوالله تعالی ربا حرامه کړيده. کافرانوبه ويل چه « إنما البيعُ مثل الربوا» يعني بيعه پشان دربا ده، هميشه لپاره وجه دشبه په مشبه به کښې قوي وي دمشبه نه لکه موټر وايو زيدکلاسد نوشجاعت اوبهادري په زمری کښې ، زياته ده نسبتاً زيدته اوزيدورسره په شجاعت کښې موټر برابرکړيدی، نوکافران اوسود خواره دومره ظالمان وه چه هغوی به داسی نه ويل چه الربوا مثل البيع يعني لکه بيعه چه څنګه جائزده نوربا هم

دغشان جائزه ده لکن هغوی ظالمانوبه دومره زیاتی کاوه چه ویل به ئی انماالبیع مثل الربوا یعنی ربا خوسوچه حلاله ده اوبیعه هم خکه حلاله ده چه دربا سره مشابه ده (چوری اوسینه زوری)یوسړی غلاهم کوي او وائی بنه کوم، نوهغوی داسی پخپلوبدو اقرارکاوه چه سودخوری خودحلال گانه بلکه بیعه لی هم دسودمشابهت له وجهی نه حلاله گڼله فالآیة سِیقَتْ لبیان التفرقة بین البیع والربوا پس ایت راوړل شوی دی لپاره دبیان دفرق په مابین دبیعی اودرباکښی ، اوپدی کښی په هغوکفاروباندی رد دی چه ویل به ئی چه بیعه اوربا سره برابردي اویا به ئی ویل چه بیعه پشان دربا(سود) ده وقدعُلم حلّ البیع وحرمةُ الربوا اوپه تحقیق سره معلومیږي ددی ایت نه حلال والی دبیع اوحرمة دربا، نوبیعه حلاله ده خکه پدی کښی خومبادلة المال بالمال دی اوربا حرامه ده خکه پدی کښی مبادلة المال بالمال نشته څکه که ته یوسړي ته سل(۱۰۰) روپی ورکړی اومیاشت پس درته یوسل اوشل(۱۲۰) روپی درکوي نودا سل خورأس المال شواودا شل دځه په بدل کښی دي بنفس السماع فصارذلك نصاً فی التفرقة هرکله چه مونږ ته تحلیل دبیع اوتحریم دربا په نفس سماع سره معلوم شو، نووگرځیده دا آیت نص لپاره دفرق بین البیع والربوا ظاهراً فی حلّ البیع وحرمة الربوا او وگرځیده دا آیت ظاهرپه حلال والی دبیع اوحرام والی دربا(سود) کښی وکذلك قوله تعالیٰ همدارنگه په نص اوپه ظاهر کښی دا قول دالله تعالی دی، دابل مثال دی لپاره دنص اود ظاهر فانکِحُوا ماطَابَ لَکُمْ مِّنَ النِّساءِ مثنیٰ وثُلٰثَ ورُبَاعَ تاسو نکاح وکړی دهغوښځوسره چه تاسوته جائزی وي دوه ،دری، اویاڅلور سِیْقَ الکلامُ لبیان العدد راوړل شویدی ایت لپاره دی تعدُّد دزوجاتو ، یعنی چه یوسړی له څلورو ښځوسره په یووخت کښی واده کولی شی وقدعُلِمَ الاطلاق والاجازة بنفس السماع اوپه تحقیق سره مونږ ته معلوم شواباحة اوجوازدنکاح په نفس اوریدوسره فصارذلك ظاهراً فی حق الاطلاق نصًا فی بیان العدد نووگرځیدو آیت ظاهرپه حق داباحة کښی ، اوگرځیدو نص په بیان دلعدد دنکاح کښی ترڅلورو ښځوپوری جائزی دي اودهغی نه زیاتی نشی کولی ، دجاهلیت په زمانه کښی به دیوسړي له څلورونه هم زیاتی ښځی وی لکه شریعت دهغی نه منعه وکړه چه څلورو نه زیاتی په یووخت کښی نشی کولی، نوله دی وجهی نه

بعضی خلکوبه چه اسلام راورو نوچه دخلورونه به زیاتی ښځی ورسره وی نورسول الله مبارك به ورته اوفرمائل چه خلوراوساته اونورې پریږده لکه ابوغال دطائف لوی ملك وه کله چه طائف فتحه شو اوابورغال مسلمان شو نوهغه سره نهه(۹) ښځی وی نورسول الله ﷺ ورته اوویل چه خلور پکښی اوساته اودا پنځه تری لری کړه٠/وکذلك قوله تعالى همدارنگه دظاهر اودنص په مثال کښی داقول دالله تعالیٰ دی لاجناح عليكم إن طلقتم النساء مالم تمسوهن اوتفرضوا لهن فريضة نشته پرتاسوباندی گناه که چیرته تاسو طلاق ورکړو خپلوښځوته چه تاسوجماع نوي کړی له هغوی سره اویامولاس نوي ورته لگولی یامودویٔ ته مهرتاکلی نه وي٠ یوسړی چه ښځی سره نکاح وکړي توددی خلورصورته دي اول داچه یوسړي دیوی ښځی سره واده وکړو اومهرهم متعین وي اوداسړی دی ښځی سره جماع هم وکړي اووخت ورسره تیرکړي اوبیائی طلاقه کړي نوپدیصورت کښیمهرمسمیشویدینوپوره مهربه ورکوي/اودویم صورت دادی چه نکاح شوی وي لکن مهرنوي مسمی شوی اوجماع هم شوی وي اوبیا طلاق واقع شی نوپدی صورت کښی به مهرمثل ورکوي ځکه دنکاح په وخت کښی مهرندی مسمی شوی ، مهرمثل دیته وائی چه ددی ښځی دتره لور یادماما لور واده شوی وي اودهغی چه څومره مهروي نوددی به هم دومره مهرتاکل کیدای شی٠ اودریم صورت دادی چه یوسړی دیوی ښځی سره واده وکړي اومهرمتعین کړي اوبیا داسړی دجماع اودلمس نه مخکښی ورته طلاق ورکړي نوپدی صورت کښی خومهرمعلوم دی نونیم مهربه ورکوي٠ اوڅلورم صورت دادی چه نکاح وشوه لکن مهرنوه معلوم اوسړی ورته قبل الجماع طلاق ورکړي نوپدی صورت کښی بیا متعه ده :متعه یوجوړ لباس ته وائی مثلاً یوقمیص ، یوپرتوگ ، یوه لوپټه، یوجوړ پائی زار وغیره لکن مالداربه دخپل وس(طاقت) مطابق متعه ورکوي اوغریب به دخپل وس(طاقت) مطابق متعه ورکوي، متعه پدی صورت کښی واجبه ده اوپه هغه نورو دری صورتونوکښی واجبه نده نصٌ في حكمِ مَن لَمْ يُسَمِّ لهاالمهرُ نوایت نص دی په حکم دهغه ښځه کښی چه دهغی لپاره مهرنوي مسمی شوی اوخاوندورسره لاس هم نوي لگولی٠ وظاهِرٌ في استِبدادِ الزوج بالطلاق اودا آیت ظاهردی په استقلال دزوج کښی، یعنی صرف زوج دطلاقو حق

لرې پدې کښې قاضي، بادشاه وغیره له دخل نشته خکه چه طلقئم کښې خطاب خاوندانو ته دی. واشارةٌ إلى ان النكاح بدون ذكرالمهريصحُ اوپه اشارة النص سره داخبره هم معلومه شوه چه صحيح کيږي نکاح بغيرد تسميه دمهرنه، دائی هسې دمزيدی فايدې لپاره ذکرکړل ورله بيان داشارة النص ،دلالة النص ، عبارة النص، اواقتضاء النص روستوبيانيږي نودلته کښې خبره راغله اوبيان لی کړو چلتې چلتې يه بهې بتادين. وكذلك قولُه عليه السلام همدارنگه دی داقول دنبی ﷺ من ملك ذارحِمٍ محرم منه عُتِقَ عليه كه يوسړی مالك شو ددارحم محرم نودابه ازادوي پدې مشتري باندی. ذارحم محرم هغه ته وائی چه ديوبل سره ئی نکاح نه کيږي لکه مثلاً ديوسړي پلارغلام وه اوخوی ئی حُر وه اوپلارواخشتو ياديوسړي وروغلام وه اووائی خشتو ياديوسړي خورويندخه وه اووائی خشته نوپه نفس اخشتو سره دا ازاد دي. نصٌ في استحقاق العتق القريب نودا حديث نص دی په حق دازادوالی دقريب کښې داسې قريب(خپل) چه ددې دواړو په منځ کښې رشته دازدواج نه قايميږي ،اوداځکه نص دی پدې کښې خکه چه کلام له همدې وجهې نه چلول شويدی اوهمدغه يوحکم ترې معلوميږي اودې نه علاوه بل حکم ترې نه معلوميږي. وظاهرٌ في ثبوت الملك له اوداظاهردی په ثبوت دملك ددې مشتري کښې خکه چه بملك راتشې نوعتق هم نشي راتلی/ وحكمُ الظاهِرِ والنصِ وجوبُ العَمَلِ بهما عامَّين كانا اوخاصَّين مَعَ احتمال إرادةِ الغير حکم دظاهراوحکم دنص وجوب دعمل دی پدې دواړو باندی برابره خبره ده چه دادواړه عام وي اوکه خاص وي سره داحتمال دغيرنه، يعنی احتمال به ددې خبری وي چه په خاص کښې تعميم وکړی اوپه عام کښې تخصيص وکړی. وذلك بمنزلة المجازمَعَ الحقيقة اودا داسې احتمال وي لکه مجازدحقيقت سره، لکه يوسړی اووائی رايتُ اسداً نواسد خوحقيقت دی په حيوان مفترس کښې لکن اوس چه سړی وائی چه ما اوليدو نوممکنه ده چه مجازی معنی ئی مراد وي اورجل شجاع ئی ليدلی وي ، نولکه څنگه چه احتمالِ دمجاز دحقيقت سره ترلی وي همدارنگه دخاص سره دتعميم اودعام سره دتخصيص احتمال ترلی دی نوعمل کول ورباندی واجب شولکن احتمال دتاويل پکښې باقی دی وعلى هذاقلنا اوبناء پردې باندی

مونږوایو اذا اشتری قریبهُ حتّی عُتِقَ علیه که یوسړي یوخپل(رشتدار) واخستو نودی چه په ده باندی ازاد شو ځکه حدیث کښی راځی من ملك دارحم الخ یکون هومُعتِقاً نودامشتري معتق شونوچه دی مُعتِق شو ویکون الولاءُ له نوولاء هم دده لپاره ثابته شوه یعنی که دا مُعتِقْ مړشو نومال به نی دمُعتِق وي وإنما یظهَرُ التفاوُتُ بینهما عندالمقابَلَة ظاهريږي فرق په مابین دنص اودظاهرکښی په وخت دمقابله کښی، که ددواړو مقابله راغله نوبیابه ترجیح نص ته ورکولی شی اوظاهربه پریښودلی شی لکه قرآن کښی راځی ﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهٰتُكُمْ وَبَنٰتُكُمْ وَاَخَوٰتُكُمْ ۰۰۰الآیة اوپه اخرکښی راځی وَاُحِلَّ لَكُمْ مَّاوَرَآءَ ذٰلِكُمْ ۰۰ الآیة ﴾ سورة النسآء، الایتان: ۲۳ ۲٤ ۰ مطلب داچه پدی ایت کښی کومی ښځی ذکرشویدي هغونه بغیرنوری ټولی درته جائزی دي چه نکاح ورسره وکړی، هرچیرته چه واده کوی کولی شی(ملك خدا تنگ نیست پای گدالنگ نیست)، نوددی احل لکم ماوراء ذلکم نه خومعلومیږي چه ددیښځلسومحرماتونه بغیر نوری چه څومره ښځی کوی درته روا دي که شل ولی نوي لکه بل ځای کښی قرآن مجید کښی راځی ﴿ فَانْكِحُوْا مَاطَابَ لَكُمْ مِّنَ النِّسَآءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ ﴾ سورة النسآء،الایة: ۳ ۰ دانص دی په عددکښی ، جائزی دي تاسو ته نکاح کول یوه ، دوه ، دری ، څلور دجاهلیت په زمانه کښی به خلکو نهه نهه لس لس ښځی کولی نوقرآن راغی چه څلورونه زیاتی نشی کولی نودا اول آیت ظاهردی په منکوحاتوکښی چه څومره ښځی کوی ځکه عدد هلته ندی ذکر اودا دویم آیت نص دی په عدد دزوجاتوکښی اوردّ دی په رسم دجاهلیت باندی نومونږ به ترجیح نص ته ورکوو یعنی دڅلورو ښځوځخه به زیاتی نه کوو نودیته وائی مقابله دنص اودظاهر ولهذا لوقال طَلِّقِي نفسَكِ اودی وجهی‌نه چه ترجیح به نص ته ورکولی شی که یوسړي خپلی ښځی ته اوویلی خان طلاق کړه فقالت أبَنْت نفسِي اودی ښځی اوویلی چه ما ځان له تانه جداکړو یقع الطلاق رجعیاً نوطلاق رجعی واقع کیږي ځکه چه طلّقِي نفسَكِ نص دی په طلاقوکښی اوپه ط ، ل ، ق سره چه کوم طلاق واقع شی هغه طلاق رجعی وي اوښځی چه ورته جواب ورکړو چه ابنتُ نفسی داظاهردی په طلاق بائن کښی لان هذانصٌ فی الطلاق ځکه داقول دی ښځی چه آبنْتُ نفسی دی دانص دی په طلاقوکښی ظاهرٌ فی البینونة اوظاهردی په

کولی شی نص ته اوعمل به وقوع دِطلاق باِئن کښی فیترجحُ العملُ بالنصِّ نوترجیح به ورکولی شی په نص باندی‌خکه چه طلقی نفسكِ دا سوال دی اوابنتُ نفسی دا دهغی جواب دی نومذکور فی السوال کالمعادفی الجواب وي نود ابنت نفسی معنی دی ابنتُ نفسی بالطلاق وکذلك قولُه علیه السلام لاهل عُرَيْنَة همدارنگه داقول دنبی علیه السلام اهل عرینه ته دابل مثال دی لپاره دمقابلی دنص اودظاهر ۔ اهل عُرینة اته(۸) کسان وه خلوردعرینی قبیلی وه اوخلوردعُقل قبیلی وه لکن تغلیباً ورته عرینة وائی اومؤلفة القلوب یعنی داسلام راورلوشوق نی وه نومدینی منوری ته راغلل لکن دمدینی منوری اب اوهوا پری موافقه رانغله(روتی به ئی نه هضمیده، اوبدن باندی نی خارش ولگیدو) نورسول الله ﷺ ورته اوویل چه ورشی په صحرا کښی دصدقی اوښان دي اشربوامن آبوالِها وآلبانها اوخکئ تاسوداوښانودپیاوادمتیازونه ، اصل کښی دامسئله اختلافی ده چه دمایؤکل لحمه متیازی طاهری دي اوکنه اوخکل نی جائزدي اوکنه نودی‌حدیث نه معلومیږي چه څکل نی جائز دي نصٌ فی بیان سَبَبِ الشفاءِ نوداحدیث نص دی په بیان دسبب دشفاء کښی وظاهرٌ فی اجازة شرب البَوْل اوداحدیث ظاهردی په جوازدشرب دمتیازوکښی وقولُه علیه السلام لکن بل حدیث کښی راځی استنزِهُوا من البول فان عامّةَ عذاب القبرمنه دمتیازو نه خان وساتی خکه عام عذاب دقبرددی وجهی نه وي نصٌ فی وجوب الاحتراز عن البول نودا حدیث نص دی مطلقاً پدی خبره کښی چه خان به ساتی دبولو نه خکه داپلیتی دي فیترجحُ النصُ علی الظاهِر نوموږ به ترجیح ورکوو نص ته په ظاهرباندی ،اوپه حدیث داشربوا من ابوالها والبانها کښی به تأویل کوو۔ تأویل یاپه داسی طریقی سره کوه چه دلته کښی حذف والایصال دی یعنی عبارت کښی یوبل تکی مقدردی اصل کښی داسی دی اشربوا من البانها واستنشقواباِبوالها معنی داچه داوښانو پی څکی اومتیازی نی بویوی ، دمتیازو بوی هم بیماري ختموي اوعلاج دی لکه کوم کورکښی چه خلك حیوانات(غوا سنډا گډ وغیره) ساتی نوپه هغه کورکښی دلی‌بی بیماري نوي ، یاسمندرکښی علاج دکورت بویه ول یالگ لگ خورل دي یا دلمبو بوی اودپیازو بوی هم ددی علاج

دی ، اوپالتقدیردعبارت داسی دی چه اشربوا من البانها وعتلو بابوالها داوبنانو پی څکی او په متیازو ځان غوړوی ، اودا دقبیلی دعلفتها تبناً وماءً بارداً نه دی یعنی ما اوبنی ته دبوسواوداوبو گیا ورکړی وه لواوبه خوگیانده تقدیردعبارت داسی دی علفتهاتبناً واشربت ها ماءً بارداً څکه دبوسو دپاسه څاروی تگی شی نواوبه څکی ، یادقبیلی دقول دشاعر نه دی لکه یوسړی بل سړی ملگری وه اوهغه درزی هم وه نودی ملگري ورته داخترجامی یوړي چه ماته داجامی وگنډه نوهغه درزی ورته اوویل چه څه درته پاخه کړم: وقالوا أقترح شیأ نجدلك طبخهُ هغه دکورخلکوورته اوویل څه یوشی راته اوبنایه چه درته پاخه ئی کړو فقلتُ اطبخوا لی جُبةً وقمیصا یعنی ماته جبه اوقمیص پاخه کړی لکن جبه اوقمیص خونه پخیږي اصل کنبی داسی دی فقلتُ اطبخوا لی ما تشاؤنَ وخیطوا لی جبة وقمیصا یعنی پاخه کړی ماته چه څه موخوخه وي چه څه تیاروي هغه زه خورم چه څه تیاروي هغه دَ پاروي الجُودُ بالموجودِ لکن داجبه اوقمیص راته وگنډی نوپیدی حدیث کنبی هم دارنگه حذف دی نودی وجهی نه دینه دا نه ثابتیږي چه بولی پاکی دي لکن مسئله بیاهم اختلافی ده شوافع،ظواهر، حنابله، بولی دمایؤکلُ لحمه پاکی گنی اومونږ(احناف) ئی نجسی اوپلیتی گنولکن امام ابویوسف صاحب والی چه دتداوي لپاره څکل دبولو داوبنی جائزی دي اوامام محمدصاحب اوامام احمد صاحب هم دشوافعواوحنابلوسره دمطلق مایؤکل لحمه بولی پاکی گنی. اوبل داچه څکه به دظاهرنه نص ته ترجیح ورکوه چه دامذکوره حدیث(اشربوامن ابوالها والبانها) خورسول الله ﷺ صرف دعرنینوته ویلی وه داخوپه هغوی پوری خاص دی څکه هغوی خومسلمانان نوه لکه بل حدیث کنبی راځی " الخمرلهم کالخلّ لنا والخنزیر لهم کالشاةلنا " دکافرانولپاره شراب داسی دي لکه سرکه چه مونږله ده اوخنزیرهغوی ته داسی دی لکه شهدچه مونږته دي دپلیتوپه پلیتوخه ﴿ اَلْخَبِيثٰتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثٰتِ ﴾سورة النور، الاية: ٢٦ . نوداحکم دڅکلودهغوی لپاره دی اوزمونږ لپاره خوحکم دی استنزهوا من البول فإنَّ عامّة عذاب القبرمنه فلایحِلُ شربُ البول اصلا لوجائزندي څکل دمتیازو بلکل. دامذهب دامام ابوحنیفة صاحب دی هغه وائی چه څکل دمتیازو نه دتداوي لپاره جائزدي اونه دغیرتداوي لپاره څکه حدیث کنبی راځی" إنَّ

وقوله علیه السلام همدارنگه داقول دپیغمبرعلیه السلام ماسقتهُ السماءُ ففیهِ العُشرُ هغه خمکه چه داسمان، په اوبو زرغونه کیږي نوپه هغه کښی عُشردی کلمه دما عامه ده نصٌ فی بیان العُشردا حدیث نص دی په بیان دعُشرکښی ، مثلاً دبوسږي خمکه دی لکن په باران سره اوبه کیږي او:منم پکښی اوشو نوداسږی به لسم من عشرکښی ورکوي قولُه علیه السلام اوداقول دپیغمبرعلیه السلام چه لیس فی الخضروات صدقةٌ نشته دی په سبزی جاتو کښی صدقه ، دی حدیث سره نی تعارض راغی نواوس چه اول حدیث نص دی مونږبه په هغه عمل کوه هرشی چه د:اسمان په اوبو باندی اوبه کیږي په هغه کښی به عُشروي اوکه دباران نه علاوه په ماشین و:میره سره اوبه کیږي نوپدی کښی به بیا شلم(۲۰) من وي، په کوم کښی چه تکلیف اومحنت، وي په هغه شلم من دی اوپه کوم کښی چه محنت اوتکلیف نوي په هغه کښی لسم من دی دی وجهی نه دامام ابوحنیفة صاحب دامسلك دی که دخمکی نه لس ملیٔ هم راووتی نوبوه ملیٔ به په عُشرکښی ورکوی خکه کلمه دما فی ما سقته السماء کښی عامه ده، اوهمدارنگه الله پاك فرمانی ﴿ وَاٰتُوْحَقَّهٗ یَوْمَ حَصَادِهٖ ﴾ سورة الانعام، الایة: ۱٤۲ ۰یعنی کله چه فصل ریبی نوددی حق ورکوی پدی کښی دقلیل اوکثیرذکرنشته نودوجهی نه به مونږ په دویم حدیث کښی تأویل کوه مؤوّلٌ فی نَفی العُشر داحدیث ثانی ظاهراومؤول دی په نفی دعُشرکښی لان الصَّدَقَةَ تحتَمِلُ وجوهاً خکه چه صدقی کښی معنی مراددي ممکنه ده چه دینه مراد زکاة وي ، په خضراوتوکښی زکاة نشته زکاة دیته والی چه په یوځیزباندی یوکال تیرشی اوپه هغی کښی بیا ځلویښتم شی ورکړی نوپه سبزوخوکال نه تیریږي لکن سبزو کښی خیرات ورکوی شی فیترجّحُ الاولُ علی الثانی نوترجیح به ورکولی شی اول ته چه نص دی په ثانی باندی چه مؤوّل دی ، خمکی نه چه هرڅه راوخی نوعشربه پکښی ورکوی ، همدارنگه حدیث کښی هم راخی" فیماسقتِ السماءُ ففیه العُشرُ" وأماالمفسّر فهوماظَهَرالمرادُ به من اللفظ ببیانٍ من قِبَلِ المتکلم مفسرهغه دی چه ظاهریږي مرادپدی مفسرسره دلفظ نه په بیان دمتکلم سره بحیث لایبقی معه احتمالُ التأویل والتخصیص پداسی طریقی سره چه په هغه کښی بیا احتمال دتاویل اودتخصیص نوي ، لکن احتمال دنسخی پکښی شته درسول الله ﷺ په مبارکه زمانه کښی

خکه رسول الله ﷺ زمانه دخیراوبرکت ده اونزول دوحی پکښې کیږي احتمال لري چه یوحکم پکښې منسوخ شي ، لکن پدې زمانه کښې احتمال دنسخې پکښې نشته خکه وحی ختمه ده نواحتمال دنسخې هم ختم شو ، بعضې احکام داسې دي چه درسول الله ﷺ په زمانه کښې منسوخ شویدي یابدل شویدي لکه رسول الله ﷺ فرمائي « کنتُ نهیتُکم عن زیارة القبورِ الآ فزوروها» یعنی مخکښې ماتاسو دقبرونودزیارتونونه منعه کړي وائی لکن اوس حکم بدل شو فزوروها دقبرونوزیارتونه ته تلې شي مثاله فی قوله تعالی مثال دمفسرېدی قول دالله تعالی کښې دادی فَسَجَدَالملٰئکَةُ کُلُّهُمْ اَجْمَعُوْنَ نوټولوملائکوسجده وکړه ادم علیه السلام ته،اصل کښې‌مسجودله الله جل جلاله دی لکن طرف دادم علیه السلام ته سجده وه خکه پدې کښې تعظیم دادم علیه السلام وه لکه مونږ چه سجده کوه نوالله جل جلاله ته نی کوه لکن مخ مودکعبې شریفې په طرف وي فاسمُ الملٰئکة ظاهرٌ فی العموم پس اسم دملائکوظاهردی په عموم کښې چه ټولوملایکوسجده وکړه الاّ ان احتمال التخصیص قایمٌ لکن احتمال دتخصیص قائم وي چه کیدای شي هغه ملایکوسجده نوي کړې کومې چه ادمِ علیه السلام سره ولاړې وی فانسدّ بابُ التخصیص بقوله کُلُّهُمْ پس بندشوباب دتخصیص پدې قول سره چه کلهم دی یعنی یوخوفرشتےنوی بلکه ټولې وی ثُمَّ بقي احتمالُ التَّفرِقَةِ فی السجود بیا باقی شو احتمال دتفرقې په سجده کښې چه بعضې ملائکوبه ماسپخین کښې سجده کړې وي بعضې په سهارکښې اوبعضې په مازیگرکښې ؞ سدَّ بابُ التاویل بقوله اَجْمَعُوْنَ پس بندشو باب دتأویل په قول داجمعون سره، هغه تمام احتمالات دتفریقې دوخت ختم شو وفی الشرعیات اومثال دمفسرپه احـ ـء 'لشرعیة کښې اذاقال تزوّجتُ فُلانةً شهراً بکذا یوسړي اوویلې مادپلانکې ښځې سره واده وکړو یوه میاشت په دومره مهرسره فقوله تزوّجت ظاهرٌ فی النکاح نوقول ددې سړي(تزوّجتُ) ظاهردی په نکاح کښې الاانّ احتمال المُتْعة قایمٌ مگراحتمال دمتعې پکښې باقی دی چه کیدای شي متعه نی کړې وي واده ترې نوي مراد، یوه نکاح ده اوبوه متعه ده نکاح دیته والې چه یوسړی دیوې ښځې سره دهمیشه لپاره نکاح وکړي ، متعه دیته وائی چه یوسړی دیوې ښځې سره دیووخت مقدر(میاشت هفته دوه ورځې) لپاره واده وکړي یالکه شپږگان

نې متعه کوي ، اِبتداء داسلام کښې متعه جائزه وه لکن دخیبرپه جنګ ښې رسول الله ﷺ منعه کړه بیا داوطاس په جنګ کښې دلګ ساعت لپاره جائزه شوه اوبیا دهغې نه وروسته ترقیامت پورې حرامه شوه. فبقوله شهراً فتزالمرادُبه پس په قول دشهراً سره ده خپل مرادخرګندکړو چه متعه ترې مراد ده فقلنا هذا مُتعةٌ ولیس بنکاح نوموږ وایو چه دامتعه ده اونکاح حقیقی نده ځکه زموږ په نزدداتوله جمله لغوه شوه اودامام زفررحمه الله تعالی په نزد داشهرا قیدلغوه شو نونکاح حقیقی شوه دابځه به دی سرې سره دهمیشه لپاره وي ځکه دهغه په نزدنکاح په شروط فاسده سره نه ماتیږي اوموږ وایو چه داټوله جمله(تزوجت فلانة شهراً بکذا) لغوه شوه اونکاح باطله شوه. بل مثال دمفسرلپاره بیانوي ولوقال لفلان عليّ الفٌ من ثمن هذا العبداومن ثمن هذا المتاعِ که یوسړي اوویلې چه دفلانکي په ما باندې زر روپۍ دي ددې غلام دقیمت نه یاددې سامان دقیمت نه نصٌ فی لزوم الالف نودانص دی په لزوم دزرو(۱۰۰۰) روپوکښې ځکه چه کلمه دَعلی وضعه شوي لپاره دالزام ده إلاانَ احتمالَ التفسیرباقٍ مګراحتمال دتفسیرباقی دی چه دځه شی په مقابل کښې وربانده دي ، کیدای شی قرض ورنه اخستې وي فبقوله من ثمن هذا العبداومن ثمن هذا المتاع نوپه قول دی ثمن هذا العبد اومن ثمن هذا المتاع سره هغه نورټول احتمالات مرتفع شو. بیّن المرادبه بیان نې کړو مراد خپل داحدالمحتملاتونه فیترجحُ المفسَّرُعلی النص نوترجیح به ورکولی شی مفسرته په نص باندی ،نوعمل به نشی کولی په نص باندی چه فلانی روپۍ وربانده لازیمی شي، اوفائده دَترجیح دمفسرپه نص باندی دادی حتی لایلزمه المالُ الاعندقبض العبداوالمتاع تردی چه نه لازمیږي مال ددی مقَرله پَدی مقرباندی ترڅولی چه هغه غلام اوسامان ترې نوي قبض کړی ځکه دمبیعی دتسلیم نه پس مال ورکول کیږي همدارنګه دابل مثال دی وقوله لفلان عليّ الفٌ دپلانکي په ماززدي ، دکوم ملك زر روپۍ مراد دي ؟ ځکه دهرملك روپۍ بدلی وي ظاهِرٌ فی الاقرار داظاهردی په اقرار ددی قائل کښې نصٌ فی نقدالبَلَدِ اونص دی په نقود دهغه بلدکښې په کوم کښې چه دوی اوسیږي فاذاقال من نقدبلدکذا ن اوکه وویل چه دپلانکی بلد روپۍ دي، یعنی دبلدتعین ئې وکړو یترجحُ المفسّرُ علی النصّ ترجیح به ورکولې شي مفسرته په نص باندې

پدی صورت کښې فلاَیلزَمهُ نقدُ البلَدِ نونه به لازمیږي پدی قائل باندی نقدالبلد یعنی دهغه بلد نقودپه کوم کښې چه اوسیږي بل نقدُ بلدکذا بلکه لازمیږي به پدی قائل باندی نقدد دبلد معین کوم چه متکلم ذکرکړیدی۰ وعلی هذا نظائره اونوری مسئلې دمفسرقیاس کړه پدی امثالومذکوره باندی واماَ المحکَم اوهرچه محکم دی فهوما ازدَادَقوةً علی المفسّر محکم هغه دی چه زیات شوی وي په قوت کښې په مفسّر باندی، تردی چه رسول الله ﷺ په مبارکه زمانه کښې هم دنسخې احتمال نلري په مفسرکښې ددی احتمال شته چه رسول الله ﷺ یوحکم بیان کړی کیدانی‌شی چه وحی راشي اوهغه حکم منسوخ شي لکن محکم کښې دا احتمال نشته بحیث لایجوزخلافهُ اصلا پداسی طریقې سره چه دمحکم خلاف اصلاً ناجانزدی . اودا دعاموااصولیینومذهب دی لکه په قرآن مجیدکښې چه کوم آیاتونه راغلی اودالله جل جلاله په صفاتوباندی دلالت کوي نوهغه تمام ایاتونه محکم دي ځکه دالله جل جلاله په صفاتوکښې تغیُراوتبدُل نه راځي ، همدارنګه په قرآن مجیدکښې چه کوم آیاتونه راغلی دي اوپه هغوی کښې دالله جل جلاله دوحدانیت ذکروي یاپکښې دملائکوباندی دایمان ذکروي اوپاپکښې په پیغمبرانوباندی دایمان یاپه اخرت باندی دایمان ذکروي نوداهم ټول محکم دي اوپدی کښې چیری هم زره تغیراوتبدل نه راځي لکه قران پاك کښې راځي ﴿ وَلاَ اَنْ تَنْكِحُوٓا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهٖٓ اَبَدًا ﴾ سورة الاحزاب، الاية: ۵۳ ۰ یعنی دپیغمبرﷺ دمرګ نه پس دهغه ببیانی درته جائزی ندي چه په نکاح ئې واخلی . نودپیغمبرعلیه السلام دبیبیانوسره نکاح کول ترقیامته حرامه ده ځکه دایت محکم دی مثالُه فی الکتاب اومثال ددی محکم په کتاب الله کښې، اوس مصنف خپله دمحکم مثالونه ذکرکوي اووائی چه اِنَّ اللهَ بِکُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ الله تعالی په هرشي باندی محیط دی له جهت دی علم نه یا واِنَّ اللهَ لایَظْلِمُ النَّاسَ شیأً یعنی الله تعالی چاه باندی هم زره ظلم نکوي وفی الحکمیات ماقلنا اوپه حکمیاتودمحکم مثال هغه دی چه موږ وایو فی الاقراراله لفلانٍ عَلَیَّ الفٌ من ثمن هذاالعبد دپلانکی په ماباندی زر(۱۰۰۰) روپی دي ددی غلام دقیمت نه فاِنّ هذا اللفظ محکمٌ فی لزومه بدلاً عنه نودالفظ مذکوره(علیّ الف من ثمن الخ) محکم دی په لزوم ددی زروکښې په عوض ددی غلام کښې ځکه دالفظ محکم دی

اودئ ددی۰انکارهم نشی کولی وعلی هذا نظائرهٔ اونورمثالونه هم پدی مذکوره مثالونو بانذی قیاس کړه۰ نوکه چیرته دظاهراودنص مقابله راغله نوترجیح به نص ته ورکولی شی اوکه دنص اودمفسرمقابله راغله نوترجیح به مفسرته ورکولی شی اوکه دمفسراومحکم مقابله راغله نوترجیح به محکم ته ورکولی شی، بعضی علماؤ دمفسراومحکم دتعارض لپاره مثال ندی راوړی اوبعضو علماؤ ذکرکړیدی اوهغه داچه الله تعالی فرمائی ﴿ وَاَشْهِدُوْا ذَوَیْ عَدْلٍ مِّنْکُمْ ﴾ سورة الطلا، الایة:٠٢ یعنی تاسوپه یوه دعوا باندی دوه گوهان پیش کړی دامفسر دی ددی نه معلومیږي چه دعادِل گواهی به قبلوی اودغیرعادِل گواهی به نه قبلیږي لکن بل خای کښی الله تعالی فرمائی ﴿ وَالَّذِیْنَ یَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ ثُمَّ لَمْ یَاْتُوْا بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ فَاجْلِدُوْهُمْ ثَمٰنِیْنَ جَلْدَةً وَّلاَ تَقْبَلُوْا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًا ﴾ سورة النور، الایة: ٤ ٠ چه کوم سړی محدود فی القذف وي یعنی یوسړی په بل سړي باندی گواهی ورکړي چه ده غلاکړیده اوبانی زناکړیده اوبیا څلورشهدا حاضرنکړي نواتیا(٨٠) دوری نی ووهی۰اوچه یوسړي باندی چه حدقذف جاري شی نوبیا به دهغه گواهی نه قبلیږي ، نوبعضی علماء وائی کچیرته نی توبه اوویسته نوبیاگواهی ورکوی شی خکه « التائب من ذنب کمن لاذنب له » امام ابوحنیفه صاحب وائی چه محدودفی القذف که توبه هم اوباسی نوگواهی به نی نشی قبلولی خکه دالله جل جلاله حکم دی چه «ولاتقبلوالهم شهادة ابدا » دابدا لفظ محکم دی اگرچه د« واشهدوا ذوی عدل منکم » نه خومعلومیږي چه دهرخاونددعدل گواهی به قبلوی لکن دی ایت سره دهغه تعارض راغی اودایت چه محکم دی اودابدا لفظ هم پکښی راغلی نودیته به ترجیح ورکولی شی اومحدودفی القذف گواهی به نشی قبلولی، دلته په احنافو باندی اعتراض دی کچیرته یونوی کافراومشرك مسلمان شی نودهغه گواهی قبلولی شی نوبکارده چه محدودفی القذف توبه اوباسی دهغه گواهی هم قبوله شی خکه لکه مشرك چه دلوبی نه پس گواهی قبلولی شی نودده به هم توبی نه پس گواهی قبلولی شی ؟ نوامام صاحب جواب کوي چه دی سره خودابداً تکی راغلی چه چیری هم دهغه گواهی مه قبلوی نونشی به قبلولی ، نوداشو دمفسراودمحکم مثال۰ وحکم المفسّروالمحکَم اوحکم دمفسراودمحکم دادی لزومُ العمل بهما لامحالة چه پدی دواړو(مفسراومحکم)

باندی به عمل کوی خامخا بدون تردُدِ بغیردشك اودترُددنه، حکم دمفسراوحکم دمحکم نی دواړه جمعه کړه خکه چه په لزوم دعمل اوپه لزوم داعتقادکښې دواړه سره برابردي **ثم لهذه الاربعة اربعةُ اخری تُقابلُها** پس بیاددی خلوروپه مقابله کښې خلورنورهم دي **فضدُّالظاهرالخفیُ** نوضددظاهرخفی دی اودانی بیادوباره ذکرکړل خکه چه هغه مخکښې ذکربعیدشو اوکوم شی چه بعیدشی نوعرب هغه دوباره ذکرکوي چه طالب ته په ذهن کښې ښه کښېني، اذاتکررتقرر. **وضدُّالنص المشکل وضدُّالمفسّرالمُجمل وضدُّالمحکم المتشابهُ** نوضددنص مشکل دی اوضددمفسرمجمل دی اوضددمحکم متشابه دی ، اوس دهریو دروستنوخلورونه تعریف ذکرکوي **فالخفیُ ماخفی المُرادُبه بعارضٍ** پس خفی هغه دی چه دهغی معنی خفي وي دخه عارِض له وجهې نه **لامن حیث الصیغة** نه له حیثته دصیغی نه ، لامن حیث الصیغة سره کنایة خارجه شوه خکه کنایة کښې خفاء دصیغی له وجهې وي اوخفي کښې خفاء دصیغی له وجهې نوي بلکه دیوعارِض خارجی له وجهې به وي. **مثاله فی قوله تعالی** مثال دخفی پدی قول دالله تعالی کښې دی **والسّارِقُ والسّارِقَةُ فَاقْطَعُوْا اَیْدِیَهُمَا** په غل سړي اوپه غلې ښځې که غلاثابته شوه نولاسونه نی پریکړی ددی دواړو دغلاپه جرم کښې به ښی لاس دمړوند نه پرې کیږي **فانّهُ ظاهِرٌ فی حق السارق** داقول دباري تعالی ظاهردی په حق دسارِق کښې **خفیٌ فی حق الطراروالنبّاش** لکن خفی دی په حق دطرار اودنباش کښې ، خکه اگرکه دادواړه په صفت دسرقې کښې دي لکن په سرقه کښې اخذدمال خفیتاً وي اوپه طراراونباش کښې داخبره کمه موجوده ده ، طرار: جیب تراش ته واني چه یوسړی ذبل سړي نه په ویښه باندی جیب اووهی. نباش: کفن چورته واني څوك چه دمړي نه کفن اوباسی ، نوپدی مسئله کښې اختلاف دی چه آیا دطراراودنباش لاس به پری کیږي اوکنه؟ نوبعضی علماء واني چه لاس به نی پری کیږي خکه دوی په حکم دسارِق کښې دي اوبعضی علماء واني چه لاس به نی نه پری کیږي خکه دوی باندی دسارِق اطلاق نه کیږي اوحدیث کښې راغی " ادرءوا الحدودمااستطعتم " یا" الحدود تندرئ بالشبهات " . **وکذلك قوله تعالی** همدارنگه په مثل ددی ایت چه والسارق والسارقة الخ داقول دالله تعالی دی **الزّانِیَةُ والزّانِیْ ظاهرٌ فی حق الزانی**

خفیٌ فی حق اللوطیّ اوخفی دی په لوطي کښی ، لوطي ظاهردي په حق دزانی کښی چه خوك دَسرو سره بدفعلي کوي ، آیا لواطت ته زنا ویل کیږي اوکنه؟ هغه چاته والی چه خوك دَسرو سره بدفعلي کوي ، آيا لواطت ته زنا ويل كيږي اوکنه؟ نودی وجهی نه په یوه معنی کښی ظاهراوپه بله معنی کښی خفی دی نودی وجهی نه دلواطت په حق کښی هم اختلاف دی بعضی علماء وائی چه دلوطی هم دغسی سزاده لکه دزانی نوکه لوطي ناواده کړی وي نوسل(۱۰۰) دوری به نی وهی اوکه واده کړی وه نورجم کوی به نی. اودامام صاحب نه پدی کښی متعدد اقوال نقل دي، یوداچه دکمرنه به نی راوغورځوی خکه قوم لوط باندی الله تعالی خمکه اړولی وه. اوبل داچه حاکم دوخت چه څه سزا ورته مقرره کړه هغه صحیح ده ولوحلَفَ لایاکُلُ فاکهةً که یوسړي قسم اوکړو چه میوه به نه خورم کان ظاهراً فیما یَتَفَکَّهُ به نودا لفظ ظاهردی په تَفَکُّهْ کښی پدی میوی سره، میوه دروتی دهضم کولو لپاره خورلی شی ، تَفَکُّهْ معنی هضم کول خفیاً فی حق العنَب والرّمان اوخفی دی په حق دانگورو اوپه حق دانارو کښی ، دی کښی هم اختلاف دی چه عنب اورمان فاکهة دی اوکنه ؟ نوبعضی وانی دا فاکهة نده څکه دی کښی غذایت موجود دی ځکه فاکهة خوچه څومره خوری نوخوړی شی لکن انگورزیات بلکل نه خوړل کیږي څکه زیات په معده باندی بوج وي اودسړي سترگی هم سری شي نوپدی کښی فاکهیت نشته اوغذایت دی ، انارهم پشان دانگورو دي نوهغه خوك چه انگور اوانارو ته فاکهة وانی نوکه هغوی قسم اوکړي چه میوه به نه خوري نوکه انگورواوانارنی اوخوړلو نوحانث کیږي لکن امام ابوحنیفة صاحب وانی چه ندی حانث څکه چه دی کښی دتفکه یعنی د هضمیدومعنی نده پرته بلکه دی کښی ډیرلوی ثقل دی اوپدی کښی غذایت موجود دی هغه طعام چه هغه کښی ثقل نوی لکه مالته ، منه(سیب) ، امرود وغیره دی کښی تفکه شته نوپدی سره سړیٔ نه حانث کیږي ، فیصله دادی چه کوم کلی کښی عنب(انگور) اورمان(انار) ته فواکه وانی نودقسم نه وروسته ددی په اکل سره حانث کیږي اوپه کوم کلی کښی چه ورته فواکه نه وانی نوهلته به ددی په اکل سره نه حانث کیږي ځکه عُرف کښی ورته فاکهة نه وانی. وحکم الخفی وجوبُ الطلب اوحکم دخفی وجوب دطلب دی، چه آیا دی کښی معنی دظاهرپرته ده اوکنه؟ حتی یزولُ عنه الخفاءُ تردی چه

دهغې نه خفاء لرې شي ، نوچه طرار ته وګورې واقعي دې کښې دسرقې معنی نده پرته سرقه خواخذدمال دغیردی چه هغه مال محفوظ وي پدې طریقې سره چه صاحب دمال یا موجودنوي اویا اوده وي ، اودجیب نه پیسې ویستل داسرقه ندی ځکه ددې مالك خوموجود اووینې وي لکن پداسې طریقې سره ئې دهغه دجیب نه پیسې راوویستې چه هغه پرې بلکل پوه نشو نودیته سرقه نشي ویل کیدای ځکه په سرقه کښې لازمی وي چه هغه مال مسروقه به محفوظ وي یعنی په بکس کښې وه یاپه کورکښې دننه وه اوغل راغی اوپټ ئې کړو نودی وجهی‌نه کفن پټول هم غلاندی اګرچه اخذدمال دغیردی لکن محفوظ ندی ځکه مال محفوظ هغه دی چه چوکیدار ولرې اودا هم چوکیدارنلری لهذا سرقه ندی. وامّا المشكِلُ هرچه مشکل دی فهومااْزْدَادخفاءعلى‌الخفىّ چه دهغه خفاء دخفی نه هم زیاته وي كانّه بعدماخفىَ على السامعِ حقیقتهُ ګویادامشکل چه حقیقت ددې خفی شوېه سامع باندې‌نو دَخَلَ فی اَشكَالِهِ وامثالِهِ دا مشکل داخل شوېه خپلوهم شکلواوهم مثلوکښې حتى لايُنالُ المرادُ إلاباالطلب ثمّ بالتامُّلِ حتّى يتميّزَعن اَمثَالِهِ تردې چه نه فهم کیږي مراددی مشکل مګرپه طلب اوپه تأمل اوفکرسره ترخوتمیزوشی ددې مشکل دنوروهم مثلونه ونظيرهُ فی الاحکام اومثال دمشکل په احکاموکښې حَلَفَ لاياْتَدِمُ لکه یوسړي قسم اوکړو چه زه به پخکړې(لندبل) نخورم نودپخکړي(لندبل) په معنی کښې اختلاف دی فانه ظاهرٌ فی الخلِّ اوداظاهردی په سرکه کښې، سرکی ته هم پخکړې اولندبل وائی پیغمبرعلیه السلام فرمائی « نِعْمَ الإدامُ الخُلُّ » ښه پخکړې(تارکاري) سرکه دی، نن سبا سرکه په بوتلوکښې خرخیږي والدِّبسُ همدارنګه داظاهردی په دبس کښې، دِبس دکجوروعصیرته وائی یادکجوروشیری ته دِبس وائی فانماهومشكِلٌ فی اللحم والبيضِ والجُبنِ اودامشکل دی په غوښه، اګئ، اوپنیرکښې حتى يطلب فی معنى الايتدام تردی چه مونږ به طلب کوو په معنی دایتدام کښې چه آیا ایتدام څه ته وائی؟ ثم يتامّلُ ان ذلك المعنى هل يوجَدُ فی اللحم والبيض والجبْنِ ام لا اوبیا به مونږفکرکوو چه آیا دامعنی دایتدام په غوښه ،اګئ، اوپنیرکښې موجوده ده اوکنه؟ ایتدام دیته وائی چه هغه ددوډی سره یوځای کیږي اوخوړلی شي لکه شوربا ، پیتی ، ساګ لکن غوښه خوتابع ددوډی نده

ډیرخلك غوبنه دغسی بغیردروټی نه خوري همدارنګه اګئ اوپنیرهم خلك بغیرډوډۍ نه خوري ثم فوق المشکل المجملُ بیادمشکل نه بره مجمل دی وهومااحتَمَلَ وُجوهاً اومجمل هغه دی چه احتمال دډیرو معانیولري فصاربحالٍ لایوقّفُ علی‌المرادبه الاببیان من قبل المتکلم نواوګرځیدودامجمل داسی حال ته چه دهغه مرادنه واضح کیږي مګربه بیان دمتکلم سرهٔ ونظیره فی الشرعیات قوله تعالی اودمجمل مثال په شرعیاتوکښی داقول دالله تعالی دی وحَرّم الربوا رباحرامه ده۰ فان المفهومُ من الربوا هوالزیادة المطلقة ځکه راد دربا نه مطلق زیادت دی، رَبَا یَرْبُو معنی سواکیدل قران پاك کښی راځی﴿ وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهٗ اٰيَةً وَّاٰوَيْنٰهُمَآ اِلٰى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَّمَعِيْنٍ *﴾ سورة المؤمنون، الایة: ۵۰ ۰ نودربا خپله معنی ده مطلق زیادت اوحالانکه دامعنی مراد هم ندی ځکه که یوسړي یوکتاب په لس روپی اخښتی اوبیا نی په دولس روپی خرڅوي نوجائز دی نودی کښی خوزیادت راغلی دی نومعلومه شوه چه مطلق زیادت مراد ندی بل المرادُ الزیادةُ الخالیةُ عن العوضِ بلکه مراد دزیادت نه هغه دی چه هغه دعوض نه خالی وي فی بیع المقدرات المتجانسة په بیعه دمقدراتو کښی چه هغه همجنس وي ، لکه یوسړي بل سړي ته سل روپی ورکړی اومیاشت پس تری یوسل اولس روپی اخلی نودا لس روپی دچاپه بدل کښی دي نودیته خالی عن العوض وائی۰ واللفظ لادلالة له علی هذا اولفظ دربا خو پدی معنی دلالة نکوي چه المرادالمذکورمن الزیادة الخالیة عن العوارض فلایُنالُ المرادبالتأمل نونه معلومیږي مراددمجمل په فکرسره، ترڅوپوری چه رسول الله ﷺ دهغه بیان نوي کړی ثم فوق المجمل فی‌الخفاء المتشابه بیا دمجمل نه بره په خفاء کښی متشابه دی مثال المتشابه الحروف المقطعات فی اوائل السّوَر اومثال دمتشابه حروف مقطعات دي په اواللودسورتونوکښی لکه الٓمٓ ، الٓرٰ ، کٓهٰیٰعٓصٓ ، یٰسٓ ، طٰهٰ ، وغیرذلك جمهورصحابه ، جمهورعلماء ، جمهورمفسرین ، جمهورمحققین ، اوجمهورمجتهدین وائی چه الله اعلم بمراده۰ اصل کښی متشابه په دوه قسمه دي اول قسم هغه دي چه دهغوی معنی قطعاً نوي معلومه لکه فواتح دسورو لکه الٓمٓ ، الٓرٰ اوداسی نور دیته فواتح دسورو اوحروف مقطعات هم وائی نوموږ پدی باندی ایمان لرو اومعنی نی راته نده معلومه لکه صحابۀ به چه وبل الله

اعلم بمراده ۰ اودویم قسم هغه دي چه دلغة له وجهي نه خوئي معنی معلومه وي لکن مصداق نی نوي معلوم لکه ﴿ يَدُاللهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ ﴾ يا ﴿ اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى ﴾ داستوٰی معنی خوبرابریدل دی دلته کنبی داستوٰی څه معنی ده ؟ نوپدی کنبی علماؤ دوه قوله کړیدي سلفوبه پدی کنبی إمرارکولو هغوی به ویل « استوی استواءً يليقُ بجلالهِ » امام مالك رحمه الله نه چاتپوس وکړو چه مامعنی الاستواء ؟ هغه ورته په جواب کنبی وویل « الاستواء معلومٌ والكيف مجهولٌ والايمان به واجبٌ والسوالُ عنه بدعةٌ » نودخدای جل جلاله په صفاتوکنبی به گوتی نه وهی څکه دالله جل جلاله ډیرلوی اوعظیم الشان صفتونه دي لکه سعدي صاحب وائی ؎

ای برتر ازخیال وقیاس گمان ووهم – وزهرچه گفته اندوشنیدیم وخوانده ایم
دفتر تمام گشت وبپایان رسید عمر – ماهم چنان دراوّل وصف توماندہ ایم۰

معتزله پکښی تأویل کوي اووائی چه دید لفظ چه چیرته راشی نومرادترینه قدرت وي ، اومحققین وائی چه « نثبت لله ما اثبت الله لنفسه لکن لانعرف کیفیته » بل داچه الله پاك فرمائی ﴿ هُوَالَّذِيْ اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ مِنْهُ اٰيٰتٌ مُّحْكَمٰتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتٰبِ وَاُخَرُمُتَشٰبِهٰتٌ.. ۰الآية وَمَايَعْلَمُ تَأْوِيْلَهٗ اِلاَّ اللهُ وَالرّٰسِخُوْنَ فِي الْعِلْمِ يَقُوْلُوْنَ اٰمَنَّا بِهٖ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِرَبِّنَا۰۰ ۰الآية ﴾ سورة ال عمران، الاية: ۷ ۰ یعنی بعضی ایات ددی قران نه متشبهات دي چه دهغوی په معنی هیڅوك نه پوهیږي مګریوالله جل جلاله ومايعلم تأويله الا الله باندی محققین وقف کوي چه دمشبهاتو په معنی خوك نه پوهیږي بغیرداللّه جل جلاله نه، اودا بله جمله مستانفه ده یعنی راسخین فی العلم فقط ایمان پری راوړي اومعنی باندی ئی نه پوهیږي۰ اوبعضی وائی چه دا واوعاطفه دی والراسخون فی العلم ۰الآية داجمله عاطفه شوه نومعنی داشوه چه ددی مشتبهاتو په معنی باندی الله جل جلاله پوهیږي اوراسخون فی العلم هم پری پوهیږي لکن محققین وائی چه دا واو عاطفة نه دی بلکه مستأنفة اوابتداية دی هغوی يؤمنون بالغيب والا دي اوگوتی پکښی نه وهی دی کنبی گوتی وهل ندي پکارځکه دانسان عقل دومره ندی چه دالله جل جلاله په صفاتوکنبی کاروکړي۰ وحكمُ المجمل والمتشابه اوحکم دمجمل اودمتشابه اعتقادُ حقيّةِ المراد به ایمان راوړل په حقیت

دمرادباندی. لکه جمهور علماء وائی موږه دا حق منو لکن مونږ ته نی معنی ندی معلومه حتی یاتی البیانُ تردی چه بیان ددی راشی یاپه دنیاکښی لکه مجمل اویاپه اخرت کښی لکه متشابه. **فصلٌ فیما یترك به حقائق الالفاظ** فصل دی په بیان دهغواموروکښی چه په هغوی کښی معنی حقیقی دلفظ پرېښودل شی، اوپه معنی مجازی باندی به عمل کیږي **ومایترك به حقیقة اللفظ خمسةُ أنواعٍ** اوهغه څیزونه چه په هغوی سره حقیقت دلفظ پرېښودلی شی پنځه قسمه دي، داپنځه قسمه په شرعیاتو کښی دي لکن په محاوراتوکښی دوه قسمونه نورهم دي چه په هغوی سره هم معنی حقیقی متروك شی یوه اشاره حسیه ده په اشاره حسی سره هم کله ناکله معنی حقیقی متروك شی لکه یوطالب وائی (جاء هذا الاسد) نومعلومیږي چه اسد نه مراد زمری ندی بلکه رجل شجاع تری مراد دی . اودویم قسم هغه دسترګورمض دی دسترګوپه رمض باندی هم معنی حقیقی بدله شی مثلاً یووړوکی ماشوم ته وایو چه ته خوږیرتکړه نی اوډیربنه سړیٔ نی اوبل لوی ماشوم ته اشاره وکړو چه توکه ورسره کوم نودلته هم حقیقی معنی متروکه شوه اووړوکیٔ ماشوم ډیرخوشحاله شی. اوس دهغوپنځه اقساموتفصیل ذکرکوي **احدهما دلالةُ العرف** یوقسم ددی پنځونه دلالة دعُرف دی برابره خبره ده چه عُرف عام وي اوکه عُرف خاص وي. کله ناکله یوسړی دعرف عام دوجهی نه حقیقی معنی پرېږدي لکه یوسړی بل سړي ته اووائی چه ماته دبازارنه یوپوخ شوی سرراوړه نوګوری به چه هغه کلی کښی کوم سرونه پخیږي نوبعضی ښاریوکښی دګډانواودبزو ثابت سرونه خرڅیږي اوبعضی ښاریوکښی دغویانو سرونه ثابت پاخه کړی شوی وي اوخرڅیږي ، یالکه بعضی ښاریوکښی مرغی ډیری وي نوهلته دمرغیوسرونه خرڅیږي نوپدی کلی کښی هم چه څه عُرف وي هغه سر به راوړي لکه وائی چه دکلی ووخه اودنرخه مه اووخه نوخای خای ته به ګوری چه په کوم خای کښی هغه لفظ دڅه لپاره استعمالیږي هم هغه شی به راوړي ورنه دراْس(سر) اطلاق خوپه هرسرباندی کیږي خوا هغه دماهی سروي یا دغوالی سروي اویادبزی اودګډوغیره سروي **وذلك لان ثبوت الاحکامِ بالالفاظ** اوداحقیقت به په دلالة الغُرف سره څکه پرېښودلی شی چه ثبوت داحکاموپه الفاظوسره راځی **إنما کان لدلالة اللفظ علی المعنی المراد للمتکلم** څکه هغه

لفظ دلالت کوي په معنی مراده دمتکلم باندی فإذاکان المعنی متعارفاً بین الناس که دهغه لفظ معنی خلکوته معلومه اومتعارفه وي کان ذلك المعنی المتعارَف دلیلاً علی انه هوالمُرادُ به ظاهراً نووي به دامعنی متعارفه دلیل پدی خبره باندی چه دامعنی متعارفه مرادده پدی لفظ سره په ظاهرکښی فیترتّبُ علیه الحکمُ نوحکم به بیا پدی معنی مرادباندی مرتب کیږي ځکه متکلم هم ددی قوم نه دی نوپه کوم عُرف کښی چه یولفظ دکومی معنی لپاره مرادوي نومتکلم به هم تری همدغه معنی مرادکړی وي مثالُهُ لَوْحَلَفَ لایشتری رأساً مثال دادی که یوسړی قسم اوکړو چه زه به سرنه اخلم فهوعلی ما تعارفه الناس پس دا رأس به محمول وي په هغه باندی کوم چه په خلکوکښی معروف اومعلوم وي، نوهمیشه لپاره چه خلك هلته کوم سراستعمالوي همغه سربه تری مراد وي فلایحنثُ برأس العُصفور والحمامة نونه به حانثیږي داسړی په اختتو دسردچرچنی اوپه اختتودسر دکونتړ باندی ځکه هغه غیرمتعارف دي لپاره دشراء ، امام ابوحنیفة صاحب اول کښی ویلی وه چه پدی کښی رأس الابل والبقرة والغنم ندي داخل ځکه هغه به اهل کوفة کتل په کوفه کښی اول سرکښی داسرونه نه خرڅیدل لکن بیائی چه وکتل چه خلك دګډو اودبزو ثابت سرونه خرڅوي نوبیائی دخپل قول نه رجوع وکړه او وویل چه دینه مراد دګډی اودبزی غوا او وغیره سرونه دي ځکه عرف کښی مراد شول وکذلك لوحَلَفَ لایاکُلُ بیضاً همدارنګه که یوسړي قسم اوکړلو چه زه به اګئ نه خورم کان ذلك علی المُتَعَارفِ نوهغه اګئ به تری مراد وي کومه چه په عُرف کښی مرادوي فلایحنثُ بتناوُل بیض العُصْفُوروالحمامة نونه به حانثیږي داسړی په خوړلو داګئ دچرچنی یاپه اګئ دکبوتری سره ، ځکه موږ ته معلومه ده چه دمتکلم مرادداګئ نه مطلق اګئ نده ځکه که مطلق اګئ مراد شی نوبیا خوداشامل دی دچینجی اودکربوړي اودمار اودماهیانواګئ ته هم اوحالانکه هغه خوخلك نه خوري نودی وجهی نه مطلق اګئ ندی تری مراد بلکه په عُرف کښی چه کومه اګئ مشهوره ده چه هغه دچرګی اګئ ده نولهذا دچرګی اګئ تری مرادده وبهذا ظهراوپدی مذکوره دوه مسئلوکښی دا معلومیږي چه ان ترك الحقیقة لا یوجبُ المصیرَ إلی المجاز چه پرینبودل دحقیقت دانه واجبوي صیرورت مجازته بل جاز ان تثبُتَ

به **الحقیقة القاصره** بلکه جائزده چه ثابت شي پدی سره حقیقت قاصره نومراد ترینه حقیقة قاصره شو نودبیض حقیقت دی په تولو اُگیو کنبی لکن دچرگی په اُگئ کنبی حقیقت قاصره دی خکه یوفرد دی تری واخشتل شو هره اُگئ تری وانه اخشتل شوه. **ومثاله تقیدالعلم بالبعض** اومثال ددی حقیقة قاصره مقیدکول دعام په بعضوسره ، ذکردعام وي اومراد ترینه بعضی افرادواخلی لکه ذکرداُگئ مرادترینه دچرگی اُگئ ده **وکذلك لونذرحجاً** همدارنگه که یوسړی په خان باندی حج لازم کړو **اومشياً إلى بيت الله تعالى** یائی اوویلی چه زه به خانه کعبی ته پیاده ځم **وأنْ يضرِبَ بثوبه حطيم الكعبة** اویائی اوویلی چه زه به خپله جامه په حطیم دخانه کعبی باندی لگوم ، دخانه کعبی شمال طرف ته دیوال چه دسینی برابردی دیته حطیم وائی اودخانه کعبی پرناله (میزاب الرحمة) همدی طرف ته ده. **يلزَمُ الحجُّ بأفعالٍ معلومةٍ لوجودالعرف** لازمیږي به په ده باندی حج په افعال معلومة سره (احرام،طواف، سعی، منی، مزدلفه، وقوف په عرفات کنبی) لوجهی دعرف نه خکه عرف کنبی حج پخپله حقیقی معنی کنبی ندی مستعمل چه هغه حقیقی معنی دحج قصد دی بلکه دحج نه مراد اداء دمناسکومعهوده وو ده په ایامومعلومه کنبی خکه حج هروخت کنبی نه کیږي بلکه خپل خاص ایام ئی دي ، نودا اول قسم شو **والثانی قدتُتركُ الحقيقةُ بدلالةٍ فی نفس الکلام** اودویم خای کله ناکله به معنی حقیقی پریښودلی شی له وجهی دقرینی اوله وجهی دی دلالة نه چه هغه دلالة به په نفس کلام کنبی موجودوي نفس کلام نه مراد داده چه هغه لفظ کنبی انباء اواخباروي اودهغه نه مونږ ته پته لگی یعنی هغه لفظ به مُنبأ وي چه دلته کنبی دا معنی مرادده اودامعنی مرادنده **مثالُه اذا قال کل مملوكٍ لی فهوحرٌ** مثال ددی دویم قسم لپاره که یوسړی اوویلی چه زما به هرمملوك ازادوي ، نواوس کلمه دمملوك خوټولو غلامانوته شامله ده برابره خبره ده چه هغه قِن وي قِن هغه غلام ته والی چه هغه سل په سلو کنبی غلام وي یا مکاتب وي مکاتب هغه غلام ته وائی چه مولی ورسره کتابت کړی وي چه ته ماته لس(۱۰۰۰۰) زره روپی پیدا کړه نوته ازادئی نوهغه مکاتب په بازارکنبی خان ته لگیا وي اوپیسی به گټی لردی چه لس زره روپی ئی پیداکړی اومولی ته ئی ورکړی نوداغلام ازاد شو ، اویا مدبروي مدبرهغه ته والی چه مولی ورته

ویلی وي چه ته زما دمرگ نه پس ازادئی ، یا اُمْ ولده وي ام ولده دیته وائی چه یوسړی دوینځی سره جماع وکړي اوله هغه نه ئی اولاد پیداشي نودیته ام ولده وائی نودکل مملوكِ تکی قِن ، مکاتب، مدبر، اوام ولده دی ټولوته شامل دی لکن دمملوكِ ټکی منبأ دی چه مملوك نه مراد هغه غلام دی چه هغه سل په سلو کنبی غلام وي اودی په هغه کنبی تصرُف کولی شی نومکاتب تری اووتو ځکه چه مکاتب مملوك من وجهِ دی اوغیرمملوك من وجهِ دی ځکه چه تصرف دمکاتب دځان لپاره وي اومولی پرې تصرف نشی کولی ، اوکه یوسړي اوویلی چه ماکله داویل چه کل مملوكِ فهوحرٌ نوزمامراد پکنبی مکاتب هم وه نوډیره ښه ده مکاتب دی هم پکنبی ازادشي میانبیوی راضی توکیاکرے قاضی نودنیت دوجهی نه دکل مملوكِ کلمه مکاتب ته هم شامله شوه لم یعتَقْ مکا تبُوه نونه به ازادیږي هغه مکاتبین ځکه هغوی پکنبی داخل ندي ولا مَنْ اعتق بعضُه اوندی شامل هغوغلامانوته دکوم چه بعضی حیصه ازاده شوی وي اوبعضی باقی وي ، لکه یوسړي خپل غلام ته اوویل چه بعضی حیصه می دی ازاده کړه نودیته مُعتقُ البعض وائی نوداهم مملوك من کل الوجه ندی ځکه یوه ورځ به دمولی خدمت اوبله ورځ به دځان لپاره کارکوي الا اذا نوی دخولهم مگر ازادبه وي په هغه صورت کنبی چه نیت ئی کړی وي په کل مملوكِ کنبی. لان لفظ المملوك مطلقٌ ځکه لفظ دمملوكِ مطلق دی پدی کنبی چه کل مملوكِ لی فهوحرٌ یَتَنَاوَلُ المملوك من کل وجهِ شامليږي مملوك دهری وجهی نه والمکاتبُ لیس بمملوكِ من کل وجهِ اومکاتب خو مملوك من کل وجهِ ندی بل مملوكٌ من وجهِ وغیرمملوكِ من وجهِ ، مملوك من وجه معنی داچه که مکاتب باندی یوه روپۍ هم پاتی وي نومکاتب دی اوغیرمملوك ځکه دی چه تصرفات ئی دځان لپاره دي ولهذا لم یجز تصرُّفه فیه نوله دی وجهی نه چه ندی مملوك من کل وجه ندی جائز تصرف دمولی په مکاتب کنبی ولا یحِلُّ له وطئ المکاتبةِ همدارنگه که یوسړي له وینځی سره کتابت وکړو نوامولی دخپلی مکاتبی سره جماع نشی کولی ځکه چه مِلك ناقص دی اووطی هلته کیږي چه مِلك کامل وي ، دا راروانه بله مسئله ده ولوتزوَّجَ المکاتبُ بنت مولاه که یومکاتب دخپل مولا دَ لور سره نکاح وکړه ثم مات المولی اودینه پس مولی مړشو اودمولی

نوراولادهم نوه وَوَرَثَةُ البنت اوددی مولی لورددی مکاتب وارثه شوه ، خکه دپلارمیراث لورته پاتی شو اوغلام دپلارمیراث وه اوس پلارمړشو نوجینی دغلام مالکه شوه لم یفسد النکاحُ نکاح فاسده نده ، دغلام نکاح دخپلی مولاتی سره نه کیږي لکن پدی صورت کښی غلام من وجه غلام دی اومن وجهٍ حُر دی خکه نکاح نی وشوله واذالم یکن مملوکاً من کلِّ وجهٍ لا یدخلُ تحتَ لفظ المملوك المطلق هرکله چه نوي مملوك من کل وجهٍ نونه داخلیږي لاندی دلفظ دمملوك مطلق نه وهذا بخلاف المدبَّرِ واُمِّ الولد اوعدم دخول دمکاتب اودمعتق البعض لاندی دلفظ دمملوك نه نودا په خلاف دمدبراوپه خلاف دام الولد دی خکه مدبراوام الولد مملوك من کل وجهٍ دی فإن المِلْكَ فیهما کاملٌ خکه ملك پدی مدبر ام الولد کښی کامل دی، ترڅوچه مولی ژوندی دی نومدبرئی تول غلام دی ولذاحلَّ وطئ المدبَّرةِ واُمِّ الولد اوله وجهی دکمال دملك نه په مدبراوام ولد کښی جانزده، وطی دمدبری اودأم ولدی ۰اوس معترض اعتراض کوي چه هرکله مُدبرة اواُمِّ ولده کښی بملك کامل دی نوبیاپکارداده چه په کفاره کښی سږی مدبره اوأم ولد ورکولی شی اوحالانکه دادواړه په کفاره کښی نشی ورکولی خکه په کفاره کښی به هغه غلام ورکولی شی چه کامل وي ؟ نودوی ورته جواب کوي چه وانما النقصانُ فی الرّق من حیث انه یزولُ بالموتِ لامحالة اوهرچه نقصان چه ده په رِقت کښی هغه ددی حیثیت نه دی چه هغه زانله کیږي په مرگ دمولی سرد خامخا۰ مثلاً چه دا مولی لا داغلام مدبرکړی نوه نوبوِمن رقة پکښی ود نوچه کله ئی مدبرکړو اومولی ورځ په ورځ ضعیفه کیږي اومرگ ته نژدی کیږي تقریبا چیناکی چیناکی رقة تری کمیږي تردی چه مولی مړشو نوغلام ازادشو۰ نودی وجهی نه پکښی مونږ وایوچه رقة کامل دی یعنی ختم ندی ترڅوچه مولی ژوندی وي۰ وعلی هذاقلنا اوبناء پدی فرق دمدبراومکاتب باندی مونږ وایو اذا اعتق المکاتب عن کفارة یمینه اوظهارهِ جاز جائزده چه ازادکړي مکاتب لره دکفاری دیمین دظهارنه۰ ولایجوزُ فیهما اعتاقُ المدبَّرواُمِّ الولد اوجائزنده په کفاره یمین اوپه کفاره دظهارکښی‌ازادول دمدبراوازادول دأم ولد لان الواجب هو التحریرُ خکه تحریر واجب دی ،نوتحریرخه ته وایی ؟ وهواثباتُ الحرّیةِ بازالة الرقّ ثابتول دحریت دی ازالی درق

سره فاذا کان الرقُ فی المکاتب کاملاً کان تحریره تحریراً من جمیع الوُجُوه خکه هرکله
کامل وه رقیت په مکاتب کښې نوازادیدل دمکاتب ازادیدل دټولو وجوهو نه دي وفی
المدبَروامِّ الولدلما کان الرِّقُ ناقصاً لا یکون التحریرُ تحریراً من کل الوجوه اوپه مدبراوام
ولدکښې چه رقیت ناقص وه نوتحریرددی دواړو تحریردټولونوجوهو نه نوه یعنی
تحریرکامل نوه. نوګویا تحریرمبنی شو په ازالې درق باندې کچیرته رق کامل وي
نوتحریربه هم کامل وي اوکه رق ناقص وي نوتحریربه هم ناقص وي نوپه مکاتب کښې رق
کامل وه نوتحریردمکاتب صحیح شو دکفارې نه اوپه مدبراواُم ولدکښې رق کامل نه
وونوتحریردمدبراودام ولد صحیح نشو دکفارې نه والثالث اودریمه نوعه دانواع خمسة نه
داده قدتُترکُ الحقیقة بدلالة سیاق الکلام کله حقیقت پرېښودلې شي په دلالت اوقرینې
دسیاق دکلام سره سیاق الکلام معنی چه یوسړی نی په کوم خای کښې بیانوی ، اوبل
سباق دی سباق هغه قرینې ته وائي چه مخکښې تیره شوې وي. اوسیاق هغه قرینې ته
وائي چه روسته راروانه وي ، سوق معنی شړل لکه وائي چه سیاق اوسباق نه دامعلومیږي
قال فی السیرالکبیر امام محمد رحمه الله وائي په سیرکبیرکښې، دامام محمد زیات کتابونه
دي لکن دوه پکښې سیرصغیراوسیرکبیرهم دي ددی تفصیل مخکښې په مقدمة کښې
ذکرشویدی اذاقال المسلم للحربیِّ که یومسلمان یوحربی(محصور)ته اووائي انزِلْ فنزل
کان اٰمِناً راشه اوراغلو نودغه حربی به په امن کښې وي اودا مسلمان به ورته څه نه وائي ،
خکه چه ددی مطلب دادی چه ته به په امن کښې وی. اوکنه داسی نی ورته اوویل انزِلْ
اِنْ کنت رجلاً راشه که سړی نی فنزل لایکونُ اٰمِناً اوداحربی راغلو نوپه امن کښې نه نوي
،خکه ذمکښې نی ورته ورکړه دلته کښې امربنزول ندی بلکه مراد ددی نه منع دنزول دی.
بوامردنزول وي اوبل تنبیه ورکول وي، لکه یوسړی یوبزدله سړي ته اووائي چه یالسړ نوبه
رېښتیا خوهغه زمری ندی بلکه توبیخاً ورته زمری وائي، یا لکه دسوډان بعضی قومونه تك
توردي اوهغوی ته اوویلی شی چه یا شمسُ اویا قمرُ نودډیه خومقصودتوروالی وي لکن
هسې ورته شمس اوقمروویل شول پدی صورت کښې هم که داکافرراکور شو نوپه امن کښې
به نه وي خکه دکلام نه معلومیږي چه مقصود معنی حقیقی نده دُابرل نه معنی راکوزیدل

ندي بلکه مقصودترینه تنبیه اویره ول دي **ولو قال الحربیؒ الامان الامان** که یوحربی اوویل امان امان طلب کوم **فقال المسلمُ الامان الامان** اومسلم ورته اوویل ما امان درکړیدی **کان اٰمِناً** نوداکافربه په امان کښی وي ورته به څه نشی ویلی **ولوقال الامان ستعلم ما تلقی غداً** اوکه چیرته مسلم ورته اوویلی چه ته به امان وپیژنی چه ته سبا ماسره ملاقی شی ، یعنی زه به تاته امان وښایم خو ته راکوز شه نودینه مراد ویرول دي چه مه راکوزیږه **ولا تعجَلْ حتی تری** اوته عجله مه کوه تردی چه ته به اووینی **فنزل لایکون اٰمِناً** اودا کافرراغی نو په امن کښی به نوي دلته کښی دکلام خپله حقیقی معنی پریښودل شوه څکه دسیاق اوسباق دکلام نه معلومیږي چه امن ورته نه ورکوي بلکه تنبیه ورکوي په مرګ باندی۰ **ولوقال اشترلیؒ جاریةً لتخدمنی** یوسړي بل سړي ته اوویلی چه ما ته وینځه واخله دخدمت لپاره **فاشتری العمیاء اوالشلاء لایجوزنوهغه** وکیل ورته ړنده وینځه واخشته اویا ني شله وینځه ورته واخشته نوداتوکیل ناجائزدی څکه ړنده اوشله وینځه دچاخدمت نشی کولی، نولفظ **داماة** اګرچه شامل دی هری وینځی ته لکن دسیاق دکلام نه معلومیږي چه داسی وینځه تری مراد ده چه خدمت کولی شی څکه ده ورته وویلی **لتخدمنی** نوحقیقة دکلام پریښودل شو، اوکچیرته ني ورته ویلی وه چه ماته وینځه واخله لپاره دجماع اووکیل ورته ړنده وینځه واخشته نووکالت صحیح دی څکه ړندی سره وطی کیدای شی۰ **ولوقال اشترلیؒ جاریةً حتی اَطَأَهَا** اوکه یوسړي بل سړي ته اوویلی چه ماته وینځه واخله لپاره ددی چه زه وطی ورسره کوم **فاشتری اختَه من الرضاع** اوهغه وکیل ورته رضاعی خورواخشته نووکالت صحیح نشو، څکه رضاعی خورسره خووطی نه کیږي لکه نسبی خورچه په سړي باندی حرامه وي دغسی رضاعی خورهم په سړي حرامه وي۰ **لایکون عن الموکِّل** نوداوینځه به دموکِّل نوي، څکه داسی وینځه ني ورته وانه اخشته چه وطی ورسره کولی شی نووکالت صحیح نشو، نوداوینځه به په وکیل باندی تاوان وي، نو**جاریة** خوعامه وه اوټولو وینځوته شامله وه لکن دلته کښی حقیقت متروك دی داسی وینځه تری مراد وه چه وطی ورسره کیدای شی څکه له سیاق دکلام نه دامعلومیږي چه داسی وینځه نی غوښته چه وطی ورسره کولی شی۰ **وعلی هذا قلنا فی قوله علیه السلام** اوبناء په ترك

دحقیقت په دلالة دسیاق دکلام سره مونږ وایو پدی قول دنبی ﷺ کښی اذا وقعَ الذُبَابُ فی طَعَامِ اَحدکم کله چه پریوځی مچ په طعام دیوستاسوکښی فامقُلوه ثم انقُلوه بیا هغه مچ له په لوښی کښی غوپه ورکړه اوبیا ئی دلوښی نه اوباسه فانّ فی احدی جناحیه داءٌ وفی الاخری دواءٌ ځکه په یووزر ددی مچ کښی مرض دی اوپه بل وزر کښی ئی دواء دی واله یُقدِمُ الدَّاءَ علی الدواء ځکه دامچ وراندی کوي دبیماری وزر په وزرددوائی باندی یعنی دمرض واله وزرئی ښکته نیولی وي اوددواء واله وزرئی بره نیولی وي، نودی لپاره چه په لوښی کښی غوپه ورکړی نوددواء واله وزرهم په طعام کښی راشی نوبیاهغه دواء دهغه داء لپاره کافی ده نودواء اوداء برابرشی نوبیا صحت ته نقصان نه کوي. دلّ سِیاقُ الکلام علی ان المَقلَ لدفع الاذی عنّا دلالت کوي سیاق دکلام چه دامچ ته غوپه ورکول ددی لپاره دي چه زمونږ نه نی اذیت دفعه شی لالاِمرتعَبُدیِّ حقاً للشرع داامرلپاره دحقِ شریعت ندی یعنی دا شرعی حکم ندی بلکه علاجی حکم دی که چا غوپه ورنکړه نونه ګنهګاریږي لکن صحت ته نی نقصان دی ځکه هغه طعام کښی لګ دزهرو اثرپیداشی فلایکون للایجاب نوداحکم دایجاب لپاره ندی. دلته کښی جناب شیخ صاحب یوه قیصه ذکرکړیده هغه داچه : دیوسړي دچای په پیاله کښی مچ پریوتو نوهغه سړی ډیرغوصه ناك وه نومچ نی پکښی ښه چښنی کړو نوملګری ورته اوویل چه داولی؟ هغه سړی ورته په جواب کښی وویل چه حدیث کښی راغلی چه فامقلوه نوهغه ملګری ورته اوویل چه ظالمه فامقلوه راغلی فامچکوه خوندي راغلی چه دچښنی کولی حکم پکښی راغلی وي لکه تاچه پکښی دمچ کولمی اوویستی. وقوله تعالی همدارنګه داقول دالله تعالی، اصل کښی منافقانواوکافرانوپه پیغمبرعلیه السلام باندی عیب لګولی وه چه پیغمبرﷺ زکاة یامال غنیمت هغوکسانونه ورکوي چاته نی چه خوخه وي نودا ایت راغی چه پیغمبرﷺ ته خوالله جل جلالُه فهرست رالیږلی دی چه زکاة دمصارفو لپاره دادا کسان دي. انما الصّدقات للفُقَرَآءِ په تحقیق سره صدقات دفقراؤ لپاره دی عقیب قوله تعالی ومِنهُمْ مّنْ یلْمِزُكَ فِی الصّدقَاتِ دامخکښی ایت راغلو روسته له دی قول دالله تعالی نه بعضی دمنافقانونه هغه دي چه هغوی عیب لګوي په تاباندی په صدقاتوکښی چه داپیغمبرﷺ چاته کم ورکوي اوچاته زیات یدلُ علی ان

ذکرالاصناف دایت دلالت کوي پدی باندی چه ذکرداصنافو لقطع طمعهم من الصدقات لپاره دقطع دطمع دمنافقانودصدقاتونه چه منافقانوتاسوخودهغه ایت مصداق نه ئی تاسوخومالدارینې الله جل جلالُه اته(۸) صنفه دزکاة لپاره بیان کړل نوامام ابوحنیفة صاحب وائی چه که صرف فقیرانوته هم ورکړی شی نوزکاة وشو لکن امام شافعي صاحب وائی چه دهرصنف نه به کم ازکم دری دری کسان ضروري دي چه هغوی ته بایدزکاة ورکړی شی ببیان المصارف لها په بیان ددی مصارفو دزکاة کښې، منافقانو ته ئی اوویلی چه زکاة دغریبانوحق دی فلا یتوقف الخروج عن العُهدة علی الاداء إلی الکل پس موقوف به نوي وتل دذمې نه په اداء دزکاة ټولو اصنافوته بلکه که یوصنف ته ئی هم ورکړي صحیح دی، امام شافعي صاحب وائی چه ددی مالداره ذمه به هله فارغیږي چه دی اته(۸) واړو اقساموکښې زکاة خپل تقسیم کړي لکن دکتاب ملا وائی چه که یوصنف ته ئی هم ورکړي نوصحیح دی ځکه دسیاق نه معلومیږي: سیاق دادی چه پدی ایت کښې په منافقانوباندی رددی نوهغوی ته وائی چه زکاة ستاسو لپاره ندی تاسوخوغریبان نه یئ نولهذا مقصودحصرندی چه اتو(۸) واړو ته به ئی لازماً ورکوی بلکه یوصنف ته ئی چه هم ورکړی صحیح دی. والرابع اوخلورمه نوعه دا انواع خمسة نه قدتترکُ الحقیقة کله حقیقة پریښودلی شی بدلالةِ من قبَل المتکلم په دلالة دمتکلم سره مثاله قوله تعالٰی مثال ددی نوعی مذکوره داقول دالله تعالی دی فَمَنْ شَآءَ فَلْيُؤْمِنْ وَّمَنْ شَآءَ فَلْيَكْفُرْ که دچا خوخه وي نوایمان دی راوړي اوکه دچاخوخه وي نوانکاردی وکړي، دلته کښې ومن شاء فلیکفرپخپله حقیقي معنی باندی ندی مستعمل(چه الله تعالی وائی چه دچا خوخه وي نوکافر دی شی) دلته کښې مقصودامرندی ځکه الله تعالی حکیم دی اوحکیم په قبیح باندی امرنه کوي ، چیرته یومعمولی غوندی حکیم اوهوښیارسړی چاته په بدی باندی امرنکوي اوبیا رب العلمین خواحکم الحاکمین دی نوهغه کله چاته په بدوامرکوي. اصلاً دلته کښې مراد تنبیه اوتوبیخ ده الله تعالی زجراً وائی چه کافرشه چه درته پته ولګی لکه کله ناکله پلارهم خپل زوی ته زجراً وائی چه خه کنه لوبی وکړه یعنی لوبی مه کوه ګنی سم به دی کړم وذلك لان الله تعالی حکیمٌ اوداچه ترك دحقیقة په دلالة دمتکلم سره ثابت

دی په آیت کښې ځکه الله تعالی حکیم دی والکفرقبیحٌ والحکیمُ لایامرُ به اوکفرقبیح دی اوحکیم په قبیح باندی امرنه کوي. فیُترك دلالة اللفظ علی الامربحکم الأمِرِ نوپرینبودلی به شی دلالة دلفظ(حقیقة) په امرسره په حکم دامِرباندی، دینه مراد دانده چه واقعی کُفروکړه لکه یوکافروائی چه زه خوځکه کُفرکوم چه خدای جل جلالُه راته وائی نودلته کښې دالله تعالی دامرنه مراد امرنده بلکه داخبره زجراً اوتوبیخاً د.ه وعلی هذا قلنا اوبناء پردی باندی چه کله به دمتکلم دوجهی نه موبږ حقیقی معنی پریږدو، دابل مثال هم دی وُکِّل بشراءِ اللحمِ کچیرته یوسړي بل لره وکیل کړو په اخستو دغوښې سره فإن کان المؤکِل مسافراً کچیرته دامؤاکِل(متکلم) مسافروه نزل علی الطریق لکن په لاره کښې ددمی لپاره کوزشوی وه فهوعلی المطبوخ اوعلی المشوِیِّ نودغوښی نه مراد پخه غوښه ده اویا تری مراد ریته غوښه ده وان کان صاحب منزل اوکه دامتکلم(مؤکِل) خاونددکوروه فهوعلی النِیِّ بیا تری کچه(خامه) غوښه مرادده ومن هذا النوع یمینُ الفور اوددی نوعی مذکوره پشان یمین فور هم دغسی دی، یمین فوردیته وائی چه یو سړی دغوصی له وجهی نه یوه خبره وکړي لکه قران مجیدکښی﴿ وَفَارَالتَّنُّوْرُ﴾ راځی تنوربه جوش کښې راغی دنوح علیه السلام زمانه کښې چه سیلاب راتلو، فَارَ یَفُورُ معنی جوش فی الفورمعنی یك دم دمثال په طور لکه دیوسړي ښځه دپلاراوموركورته تله اوخاوند ورته اوویل چه اوس مه ځه زما میلمانه راځی اوروټی پخه کړه لکن ښځې ورته اوویل چه زه به ځم نوخاوندورته اووائی اِن خرجتِ فانت طالقٌ نودغه ښځه پدی وخت کښې طلاقه کیږي که دکورځخه اووځی اوکه روټی پاخه کړي اوبیا اووځی دکورځخه نوبیا نه طلاقه کیږي ځکه دلته کښې دمتکلم دحالت نه دامعلومیږي چه اِن خرجتِ نه اوس مراد دی ځکه دخاوندورته اوس ضرورت دی که دضرورت نه پس لاړه شی نوبیا نه طلاقه کیږي. مثالُه اذاقال تعال تغدّمَعِیَ مثال ددی لکه یوکس ته سړی اووائی چه راځه ماسره دسبا ډوډی وخوره فقال واللهِ لاانغدّی هغه کس ورته اوویل قسم دی زه خوبه ډوډی نخورم ینصرِفُ ذلك إلی النداء تمننوِ الیه دینه به مراد هغه دعوت(ډوډی) وی کوم ته چه داکس بللِ. شوی وي حتی لو تغدی بعدذلك فی منزله معه اومَعَ غیره فی ذلك الیوم لایحنث تردی که داسړی دډوډی وخوری په کورکښی له هغه

سړي سره کوم چه دعوت ورته کړی وه اوکه له بل سړي سره وي په همدی ورځ کښی نونه حانث کیږي. وکذا اذا قامتِ المرأة تریدالخروج همدارنګه(ددی مثال مذکوره پشان) که یوه ښځه غواړي چه لاړه شی بهرته فقال الزوجُ ان خرجتِ فانتِ کذا نوخاوندورته اووائی که ته اووتی نونه دی طلاقه وی کان الحکمُ مقصوراً علی الحال نوحکم به فی الحال واقع کیږي که اوس فی الحال اووته نوطلاقه شوه اوکه دخاوند دکارداجراء نه پس خارجه شوه نونه طلاقه کیږي حتی لوخرجت ذلك لا یحنث تردی که داښځه ددی وخت نه پس ووته نونه حانثیږي والخامس اوپنځم قسم داقسامو مذکوره څخه قدتُترك الحقیقةُ بدلالة مَحَلِّ الکلامِ کله حقیقت متروك شوی وي له وجهی ددلالة دمحل دکلام نه کوم ځای کښی چه دکلام مستعمل شویدی هغی ته به ګوری چه ایا دلته معنی حقیقی مراد کیدای شی اوکنه؟ نوکه محل دکلام داسی وه چه هلته حقیقی معنی نشی مراد کیدای نوفتعین البتك للبازګل، نومجازی معنی خودبخودمتعینه وه. دلته کښی جناب شیخ صاحب دبازګل دمقولی مصدربیانوی هغه داچه یواستادوه اودهغه سره ډیر طالبان هم وه اوزیات سامان نی هم لرلو نواستاد به په ګرمی کښی تیراه ته تلو نوبوځل دګرمی په موسم کښی تیراه ته تلو نو شاګردانو ته نی سامان ورکولو چه تیراه ته نی یوسی نوبو طالب بړستن واخسته اوبل طالب منګی واخستو اوبل طالب کتابونه واخسته اوداسی نورسامان نی نوروطالبانوته ورکړو نوصرف دده سامان څخه بتك پاتی شوه اودده دطالبانو له جملی څخه صرف بازګل نومی طالب پاتی شو نواستاد ته طالبانواوویل چه بتك به څوك وړي نوهغه ورته اوویل فتعین البتك للبازګل څکه بازګل هم پاتی دی اوبتك هم پاتی شو. بان کان المحل لایقبل حقیقة اللفظ چه هغه محل حقیقة دلفظ نه قبلوي ومثاله اوددی مثال انعقادُنکاح الحرة بلفظ البیع لکه انعقاد دنکاح دحری په لفظ دبیعی سره، مثلاً یوی ښځی یوسړي ته اوویل بعتُ نفسی منك(ماخپل ځان درباندی خرڅ کړو) نوحره خونه خرځیږي لکن دلته کښی معنی حقیقی متعذره ده نومجازی معنی تری مرادده نومطلب نی داشو چه په نکاح باندی می واخستی اوهغه سړي ورته اوویل قبلتُك نونکاح وشوه. والهبة همدارنګه انعقادد نکاح دحری په لفظ دهبې سره ، هبة خودهغه څیز کیږي چه مملوك وي لکن که یوی

ښځې يوسړي ته اوويل وهبتُ لك نفسی(ما تاته ځپل ځان اوبښلو)
حالانکه نکاح خوبدون المهرنه کيږي نوپدی لفظ مذکوره سره هم په خاوندی باندی
مهرلازم شو، صرف پيغمبرﷺ بدون مهرنکاح کولی شی نورچاته بدون مهرنکاح ناجائزه ده
لازماً به

مهرورکوی لکن که ښځه نی ورته وروستوبيا بښی نوبښلی لی شی٠ والتمليك همدارنگه لفظ
دملکيت که ښځه يوسړی ته اووائی ملکتُ لك نفسی(ماته دځپل ځان مالك وگرځولی)
نوحره خوپملك رقبی نه قبلوی لکن مرادترينه نکاح ده والصَّدقة همدارنگه لفظ دصدقی لکه
يوه ښځه يوسړي ته اووائی تصدقتُ لك نفسی(ماځپل ځان تاته صدقه کړو) نوحره خونه
صدقه کيږي مرادترينه نکاح ده وقوله لعبده وهو معروف النسب من غيره هذا ابنی
يايوسړی ځپل غلام ته اووائی چه دازما ځوی دی اوحالانکه هغه غلام معروف النسب وي
چه دده نه بلکه دبل چا ځوی وي وکذا اذاقال لعبده وهو اکبرُ سناً من المولی هذا ابنی
همدارنگه که يوسړی ځپل غلام ته اووائی چه دازماځوی دی حالانکه هغه غلام
ددی مولی نه مشروي يعنی مولی مثلاً ددېرشو(۳۰) کالووي اوغلام دڅلوېښتو(٤٠) کالووي
کان مجازاً عن العتق عندابی حنيفة رضی الله عنه دامجازدی دحريت نه په نزددامام
ابوحنيفه صاحب خلافاً لهما بناءً علی ماذکرنا ان المجازخلَفٌ عن الحقيقة فی حق اللفظ
عنده وفی حق الحکم عندهما په خلاف دصاحبينوباندی بناء پردی چه امام صاحب وائی
چه دامجازخلف دی دحقيقة نه په حق دلفظ(تکلُمْ) کښی اوصاحبين والی چه مجازخلف
دی دحقيقة نه په حکم(معنی)کښی٠ نوامام محمدصاحب اوامام ابويوسف صاحب وائی
چه داکلام لغوه شو لکه داخلاف مخکښی هم ذکرشو چه ايادامجازخلف دی حقيقة نه په
تکلُم کښی اوکه په معنی کښی نوامام ابوحنيفه صاحب وائی چه په تکلُم کښی دحقيقة نه
خلف دی نوهذا ابنی مبتداء اوخبردي نوکلام صحيح شو اوصاحبين وائی چه مجازخلف
دی دحقيقة نه په معنی کښی نومعنی نی دروسته اوصحيحه نده ځکه يوبودا دځوان ځوی
۱۱ کيدای نشی نوکلام لغوه شولکه دا اختلاف په بيان دحقيقة اومجازکښی ذکرشوېدی٠

فصلٌ فی متعلقات النصوص فصل دی په بيان دمتعلقاتونصوصو(ايانو) کښی، هرکله چه

مصنف فارغ شو دوجوهودبیان نه نوشروع ئی وکړه په وجوه داستدلال کښې چه دادلیل به یا په عبارت النص سره نیسی یابه ئی په اشارة النص سره نیسی یابه ئی په دلالة النص سره نیسی اویابه ئی په اقتضاء النص سره نیسی نعنی بها عبارة النص مونږه قصدکوه پدی سره عبارت النص، نص هغه لفظ ته وائی چه دهغه نه هغه معنی معلومیږي برابره خبره ده که داپه حقیقة کښې ظاهروي که نص وي که مفسروي اوکه محکم وي، اودعبارت نه مرادهغه صیغه دلفظ ده چه هغه مکونه وي دمفرداتونه یادجملونه یا داچه صیغی نه مرادهغه ټول عبارت دی اودنص مرادهغه لفظ دی چه په معنی دلالت کوي برابره خبره ده چه دلالت دلفظ پدغه معنی باندی دظاهرپه شکل کښې وي که دنص مفسروغیره په شکل وي نوټولو ته شامل شو. واشارته ودلالته واقتضاءه همدارنگه اشارة النص اودلالة النص اوقتضاءالنص ، اوس دینه پس ددی خلورواړومذکوره وو بیل بیل تعریف ذکرکوي **فامّا عبارةُ النصّ** هرچه عبارت النص دی **فهوماسیق الکلامُ لاجله واُریدبه قصداً** عبارت النص دیته وائی چه دهغه لپاره کلام راوړل شوی وي برابره خبره ده چه اصالةً وي اوکه تبعاً وي اودهغه معنی به دهغه کلام نه قصداً اراده شوی وي، لکه ﴿ وَاَحلَّ اللّٰهُ الْبَیْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ﴾سورة البقرة، الایة:۲۷۵ . الله تعالی داکلام ددی لپاره راوړیدی چه بیع اوربا کښې فرق دی څکه بیع حلاله ده اوربا حرامه ده، نوددی ایت عبارة النص په دوه خبرودلالت وکړو یوه داچه ربا اوبیع کښې فرق دی اوبله داچه دینه جواز دبیعی معلوم شو اوحرمة دربا تری معلوم شو، بل داچه عبارة النص به مفیددحکم وي قطعاً یعنی حکم به تری لازماً ثابتیږي کچیرته عوارض اوقرائن موجودنوه مثلاً کچیرته یوعام وه نودئ به په عموم باندی محمولیږي اوکه چیرته ددینه یوځای کښې خصوص په قرینی سره راغلی وي نوبیا به خصوص هم پکښې کولی شی. **واَمّا اشارةُ النصّ** اوهرچه اشارة النص دی **هی ماثبت بنظمِ النصِّ من غیر زیادة وهو غیرظاهرٍ من کل وجهٍ ولا سیق الکلامُ لاجلِه** اشارة النص هغه دی چه ثابت شوی وي په نظم دنص سره(په تکلُم سره نه بلکه دنص دنظم نه به دامعلومیږي) بغیردزیادت نه اودا به ظاهرنوی من کل وجه اونه به کلام ددی معنی لپاره راوړلی شوی وي بلکه اشاری نه به معلومیږي ، لکه قران مجیدکښې راځی ﴿ وَعَلَی الْمَوْلُوْدِلَهٗ رِزْقُهُنَّ

وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ سورة البقرة، الاية: ۲۳۳ ۰اوپه پلارباندی داولاددمورلپاره نان اونفقه لازمه ده په مناسبې طريقې سره، پلارته مولودله وائی ځکه دا اولاد دی ښځې دخاوند لپاره راوړيدی نوپلار مولودله شو. نوپلاربه ورته باقاعده ډوډئ اونفقه ورکوي ځکه چه نسب دپلارنه ثابتيږي(العطايا علي متن البلايا) چه اولادنی ورته راوړو نوډوډی به ورکوي نوکه يوسړی نواب وي نودنوابی خوراك اوجامې به ورکوي اوکه متوسط وي نومتوسطه ډوډی اوجامې به ورکوي اوکه غريب نودغريبی ډوډی اوجامې به ورکوي نودلته کښی دعبارة النص نه خودامعلوميږي چه په خاوندانوباندی دبچواودښځو نفقه لازم ده لکن په اشارة النص سره تری داهم ثابتيږي چه ولد تابع دوالِد وي نوبچې دپلارحق جوړشو لکن په اشاری سره داخبره هم معلومه شوه چه بچی تابع دپلاروي لکن خبروکښی نه يوحريت اوبل رقيت حريت اورقيت کښی بچی دمورتابع وي که مورئی حرة وي نودی به هم حروي اوکه مورئی وينځه وي نودی به هم غلام وي۰ اوس مصنف بل مثال بيانوي **مثاله في قوله تعالى** مثال داشارة النص پدی قول دالله تعالی کښی **لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ** يعنی صدقات به دهغوفقراؤ اومهاجرينولپاره وي کوم چه دخپلوکورونونه اوباسل شويدي **الآية**الآيةمعنیدی اقراء الآيةإلى اخرها **فإنه سيق لبيان استحقاق الغنيمة** نودا ايت روړل شويدی لپاره دبيان داستحقاق دغنيمت، هرکله چه پيغمبرﷺ بنونظيردمدينی منوری نه وشړل نودهغوی باغونه پيغمبرﷺ مهاجرينوته ورکړل **فصارنصًا في ذلك** نودا ايت نص شو په بيان داستحقاق دغنيمت کښی۰ **وقدثَبَتَ فقرُهم بنظم النصِّ** اودينه دمهاجرينوفقيري ثابته شوه په نظم دنص سره۰ دلته کښی داسی ټکی راځی(للفقراء المهاجرين) نوايت خوددی لپاره راغلی دی چه دوی خومستحق دغنيمت دي لکن قرآن هغوی ته فقراء اوويل نودينه دمهاجرينوفقيري ثابته شوه نوچه هرکله ددوئ فقيري ثابته شوه نومعلوميږي چه کافرانوپه مکه کښی دمهاجرينوپه کورونوکښی چه کومه قبضه کړيده دهغی قبضی دوجهی نه دمهاجرينوهغه کورونه دمهاجرينودِملك نه ختم شو ځکه که هغه کورونه چه په مکه کښی دي که اوس هم دمهاجرينو وای نوبيا ورته قران ولی فقراء وبل نودامسئله هم ثابته شوه چه رسول اللهﷺ اودهغه صحابه کرام چه مدينی منوری ته لاړ

اوددوی کوروله په مکه مکرمه کښې پاتې شو هغه کورونه دهجرت نه پس ددوئ مِلك ندی خکه که ددوئ مِلك وای . نوبیا ورته قران فقراء نه ویل اوځوك چه دخپلوکورونواومالونومالکان وي هغوی ته فقراء نشي ویل کیدای فکان اشارةً إلی أن استیلاء الکافرعلی مال المسلم سببٌ لثبوت الملك للکافر نوپه اشارة النص سره ترې داهم معلومه شوه چه غلبه دکافرپه مال دمسلمان باندی داسبب دی لپاره دثبوت دملك دکافرخکه که داکورونه دکافرانومِلك کښې نه وائی داخل شوي نومهاجرین به دخپلو کورونومالکانْ وه ، نوچه یوسرې دخپل کورمالِك وي هغه ته څوك فقیرنه والی. اذلوکانتِ الأموال باقیةً علی ملکهم لایثبُتُ فقرُهم خکه که دمسلمانانومهاجرینومالونه دمسلمانانوپه مِلك کښې پاتې وائی نوبیا خوددوی فقرنه ثابتیدو، اوبیاخوددی نه ډیری مسئلی راوځي. ویُخرجُ منه الحکمُ فی مسألة الاستیلاء اوراوځی حکم په مسئله داستیلاء کښې ، گویا استیلاءدکافرپه مال دمسلم داسبب دمِلك گرځی(کافران دهغه مال دمسلمانانومالکان شو) نودایوه مسئله ده وحکم ثبوت المِلك للتاجربالشراء منهم همدارنگه که دغه کورونه کوم چه دمسلمانانوپه مکه کښې پاتې وه اودکافرانوپه مِلك کښې داخل شویدي اوبیا کافردغه کورپه یوتاجرباندی خرڅ کړو نوداکوردتاجرپه مِلك کښې راځی خکه کافرخپل کوروباندی خرڅ کړیدی خکه چه دکافرداستیلاء دوجهی نه دمسلمان مال خپل گرځیدلی ده نوکافرخپل عملوك خرڅولی شي نوچه څوك خپل مملوك خرڅولی شی نومشتري لپاره هم جائزده چه وائی اخلی نوهغه کورهم دتاجرپه ملك کښې داخل شو. وتصرفاته من البیع والهبة والاعتاق نوبیا داتاجرتصرفات کولی شی پدی کورکښې دخرڅیدو،دهبې ، اودازادیدودکه چیرته غلام وي. وحکمُ الثبوتِ الاستغنام همدارنگه دغنیمت حکم هم ترې ثابت شو، که چیرته دامسلمان بیا دویم خل لپاره هغه بلاد(ملك) فتحه کړي نوهغه سامانونه چه دکافرانویدی کورونوکښې پاتې شویدي نودامسلمانانولپاره غنیمت دی وثبوت الملك للغازی همدارنگه داهم ترې ثابت شو چه کوم مال دکافرانوخخه پاتې ده هغه دغازیانومجاهدینولپاره مِلك دی وعجزالمالك عن التزاعه من یده وتفریعاته همدارنگه بیامالك ددی کوردعوا هم نشي کولی ددی کورچه دازما دی یعنی ددی غازیانولاس نه

نی نشی خلاصولی اوهمدارنگه ددی دمتعلقاتو هم دعوانشی کولی لکه وطی دوینځی په صورت کنبی یالکه ازادیدل دغلام په صورت کنبی وغیرذالك. ددی صورت مثال داسی دی لکه مثلاً یوکوردزیددی اوزیدهجرت وکړو نودزیدددی کورمالك خوبوکافرشولوهغه کافرنی بیا په یوتاجرباندی خرخوی شی اوکچیرته مسلمانانووطن بیا فتحه کړواونوروغازیانوهغه کورپه غنیمت ونیولو نوبیا پکنبی ددی اصل مالك حق نشته اوداکوربیا دهغه چاشوچه چا په غنیمت نیولی‌دی. وکذلك قوله تعالی همدارنگه په اشارة النص کنبی داقول دالله تعالی دی أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ دروژوپه شپوکنبی تاسوته جماع حلال کړی شوه، دا الرفثُ دأُحِلَّ لپاره نائب فاعل دی ، ابتداء داسلام کنبی درمضان په شپوکنبی جماع ناجائزه وه نوبعضی صحابو نه اجتهادی غلطی وشوه دروژوپه شپوکنبی نی جماع وکړه اوحالانکه دامنعه وه نودا ایت راغی چه داستاسولپاره جائزه شوه نودی نه پس دروژوپه شپوکنبی جماع حلاله شوه ، اصلاً مکمل آیت داسی دی ﴿ أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَآئِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ عَلِمَ اللهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ فَالْئٰنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى الَّيْلِ.. .الآية ﴾ سورة البقرة ، الآية۱۸۷ . معنی داچه جائز دی تاسولره درمضان په شپوکنبی دخپلی ښځی سره جماع ځکه هغوی تاسولره لباس دی اوتاسوهغوئ لره لباس اوجامه یئ نودخپلی جامی نه بغیرخوگداره گرانه وي نوانسان ښځی ته محتاج دی ځکه ورته الله تعالی په رمضان کنبی دشپی جماع جائزه کړه اوالله جل جلاله ښه پوهیږي په تاسوباندی چه تاسوبه خانونه په خیانت کنبی واچوئ نواوس تاسوخپلوبیبیانوسره مباشرت(جماع) کوی لکن درمضان په شپوکنبی هغه شی طلب کوی چه الله جل جلاله تاسوته فرمائلی دي یعنی درمضان په شپوکنبی عبادت کول پکار دی دانه چه صرف خپلی زوجی سره توله شپه تیره کړی شی نوقناء فی الزوجه کیدل ندي پکار بلکه تهجد، تلاوت قران پاك پکاردی ځکه درمضان شپی دخیراوبرکت شپی وي، یاداچه دجماع نه مطلب نیك اولادوي ځکه پیغمبرﷺ فرمائلی﴿ تناکحوا وتوالدوا فانی أباهی بکم الامم ﴾ معنی داچه واده وکړی اوبچی راوړی ځکه زه به

په نوروامتونوباندی فخرکوم چه زما امت زیات دی، همدارنګه په مذکوره آیت کښی الله تعالی فرمائی خوری اوڅکی یعنی دشپی له طرف نه تردی چه سپین مزی دتورمزی نه څرګندشی مطلب داچه صبح صادق راوخیږي نودی وخت کښی بیا خوراك مه کوی بیا صبح صادق نه ترشپی پوره روژه مکمله کړئ إلیٰ قوله تعالیٰ ثُمَّ اَتِمُّو الصِّيامَ إلی الليل فالامساك فی اول الصُبح يتحقَّقُ مع الجنابة پس امساك په اول دصباح کښی جائز ده دجنابة سره، یعنی که واده کړی سړی په اول دصباح کښی خوراك اوڅکاك بندکړل لکن دیٰ جنب دی نوجنابت بقاءَ دروژی سره منافی ندی څکه حدیث کښی راځی رسول الله ﷺ جنب ؍ په ،وژه کښی اوسهراذان وشو اورسول الله ﷺ دهغه نه وروسته غسل وکړو، نوددی ایت مذکوره نه هم په اشارة النص سره معلومه شوه چه جنابت دصوم سره بقاءً منافی نه دی لکن ابتداءً ورسره منافی ده څکه که یوسړی دروژی په ورځ قصداً ځان جنب کړی نوپرده باندی کفاره واجب ده ،اصل کښی په افطارکښی تعجیل پکاروي اوپه پیشمنی کښی تأخیرپکاروي لکه ام المؤمنین ته چا اوویل چه دلته په مدینه منوره کښی یوسړی تأخیرکوي په افطارکښی اوبل سړی تعجیل کوي په افطارکښی نوهغی مبارکی ورته اوفرمائل چه هغه کس چه تعجیل کوي په افطارکښی دا درسول الله ﷺ په سنتو عمل کوي لان من ضرورة حلِّ المباشرة إلی الصبح څکه چه ضرورت دحلالیدو دجماع ترصباح پوری ، ددی نه داثابته شوه ان يكون الجزءُ الاوَّل من النهار چه هغه جزء اول دنهارچه صباح راوختومع وجودالجنابة اوسړی تراوسه جنب دی والامساك فی ذلك الجزء صومٌ نه خوراك اونه څکاك پدی جزء دنهارکښی(صباح) داروژه ده یعنی روژه موجوده ده لکن سړی جنب دی اُمرالعبدُباتمامه نوداسړی به روژه مکمله کوي ترماښام پوری فكان هذا اشارة إلی ان الجنابة لا تُنافی الصومَ (بقاءً) نودینه معلومه شوه چه جنابت دصوم سره منافی نده (بقاءً) بقاءً قیدموځکه ورسره کیښود چه جنابت په صوم کښی ابتداءً حرام دی ، بقاءً دیته وائی چه په روژه کښی سړي باندی صباح راوختولکن دی لا جنب دی، اوابتداءً دیته وائی چه دی په ورځ کښی دننه ځان جنب کړي ولَزِم من ذلك اودی مسئلی نه یوه بله مسئله هم معلومه شوه ان المضمضة والاستنشاق لايُنافِی الصوم چه مضمضة اواستنشاق هم بقاءً دصوم

سره منافي نده، لکه یوسړی روژه داردی نودی به مضمضة اواستنشاق کوي ځکه مضمضة

اواستنشاق په غُسل کښی فرض دي. یوه مضمضة ده اوبله غرغره ده غرغره ناجائزدی په روژه کښی اوپه مضمضه باندی روژه نه ماتیږي ځکه چه په روژه کښی اودس کوی نوخامخا به په خوله کښی اوبه اچولی شی، مَضمَضَ يُمضمِضُ معنی تحریك الشی ، لکه عرب والی مضمض النومُ فی عینی فلانٍ. یعنی دفلانی په سترګوکښی خوب ګرځی راګرځی نوتحریك الماء فی الفم والانف جائزٌ. همدارنګه داستنشاق حکم دی ځکه پوزه کښی وینته دي اوتحت کل شعرةٍ جنابةٍ نوپه پوزه کښی هم اوبه اچول فرض دي اوروژهورباندی نه خرابیږي ، همدارنګه قران وائی ﴿ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوْا ﴾ سورة المائدة، الاية: ٦ . پدی ایت کښی هم مبالغه ده نوټول بدن به ښه پاکول غواړي چه یوځای هم اوچ پاتی نشی. وينفرّعُ منهُ اوددی عدم منافات دمضمضی اواستنشاق نه بله مسئله هم ثابته شوه اذا ثبت الشیٔ ثبت بجميع لوازمه. انَّ من ذاق شيئاً بفمه لم يُفسدصومُه که چیرته یوه ښځه روژه داره دخپلی کټوئ مالګه وڅکي نوروژه ئی نه ماتیږي، ځکه کیدای شی چه خاوند ئی ډیرغوصه ناك وي اوپه کمه یازیاته مالګه دکټوئ سره ئی وهي. فإنه لوكان الماء مالِحاً ځکه که دا اوبه تروشي(مالګی جنی) وي، لکه دکوهاټ دبهادرخیلواوبه یا دجته اسماعیل خیلواوبه، پدی علاقوکښی دمالګوغرونه دي نودَچینواوکوهانواوبه ئی هم تروشي اومالګی جنی دي يجدُ طعمه عندالمضمضة لايُفسِدُبه الصوم نوکه دکومی علاقی اوبه مالګی‌جنی وي اوپدی اوبوباندی په روژه کښی اودس کوي نوپه وخت دمضمضة کښی به دی سړي ته دمالګی خوندمحسوس کیږي نوروژه نی پری نه ماتیږي. وعُلِم منه اویوه بله مسئله هم تری معلومه شوله، دیوی مسئلی نه خومره مسئلی راپیداشوی، په علماؤ کښی هم تکړه عالم هغه دی چه دیوی مسئلی نه ډیری مسئلی راوباسي. حكم الاحتلامِ والاحتِجامِ والادِهانِ چه په احتلام اوپه(رګ وهلو) اوپه تیلولګه ولو باندی هم روژه نه ماتیږي. لان الكتاب لما سمّیٰ الامساك اللازِم ځکه قران هغه امساك چه هغه لازم اوموجود دی بواسطة الانتهاء عن الاشياء الثلثة فی اول الصبح صوماً په واسطی دامتناع داشیاءثلاثه وونه دَصوم په نوم ئی

مسمى کړو روژه داربه امساك کوي عن المفطرات الثلاث(اکل شرب جماع) نومعلومیږي داچه دمفطرات ثلاثة نه ځان ساتل دیته صوم وائی نودینه معلومیږي چه په احتلام احتجام اوادهان سره روژه نه ماتیږي، په احتلام باندی ځکه روژه نه ماتیږي چه هرکله جنابت بقاءً دروژی سره جمع کیږي اوحالانکه داسې چه خپلی ښځی سره په شپه کښی جماع کړیده هغه خواختیاري وه نوهغه جنابت چه په شپه کښی سړي ته منسوب شویده هغه هم اختیاري ده اوصوم سره بقاءً منافی نده، نواحتلام کښی خوجنابت غیراختیاري دی هغه کښی خودبنده بلکل دخل نشته نواحتلام سره به هم روژه نه ماتیږي. احتجام سره ځکه روژه نه ماتیږي چه اصلاً خوروژه امساك من المفطرات الثلاثة ته وائی چه هغه اکل، شرب، جماع، دي نواحتجام رګ وهلو ته وائی اوداخودامساك سره منافی ندی لکن دلته په حاشیة کښی پدی باندی اعتراض واردیږي، چه حدیث کښی راځي(افطرالحاجمُ والمحجومُ) روژه ماته کړه حاجم اومحجوم. حاجم هغه سړي ته وائی چه هغه ښکر لګوي اومحجوم هغه کس ته وائی چه دځپل رګ وینه اوباسي، په مدینه منوره کښی درګ دوینی ویستولپاره خاص خلك دي اوخپل مخصوص ځای دی اکثره عرب دځان وینه اوباسی ځکه دوینی په ویستو دبدن ډیری بیماري لری کیږي. پدی مکان کښی جناب شیخ صاحب یوه قیصه ذکرکوي هغه محترم فرمائي چه مدینه منوره کښی دمولنا اسلم په نوم زمونږ یوملګری‌وه هغه به ویل چه زما یوځل په طالب علمی کښی سرخوګیدونویوطبیب ته لاړم هغه طبیب په نشترباندی زماډتندی یورګ ووهلو اوپیاله ئی ورته کینبوده نودهغه درګ نه توره وینه وبهیده چه کله توره وینه ختمه شوه اوسره وینه شروع شوه نوبیائی رګ بندکړو نومولنا زیاتوي چه دهغی ورځی نه تراوسه پوری څلویښت کاله اوشو چه زما په سرباندی بیا درد ندی راغلی. نوداصول الشاشي ملاوائی چه احتجام سره روژه نه ماتیږي اوپورتنی حدیث کښی خوراځي چه دحاجم اومحجوم ددواړو روژه ماته شوه نوتعارض راغی؟ نوعلماء ددینه ګڼ جوابونه کوي اول: دحدیث مطلب دادی چه په روژه کښی حجامت لدی ښه قریبه ده چه دحاجم اودمحجوم چیرته روژه ماته نشی دانه چه روژه ئی ماته شوه ځکه چه یوسړی رګ په نشترباندی ووهی نوهغه پری بیا ښکرلګوي اوبیا وینه دځان طرف

ته راکش کوي په بنکرکښې نوکله دبعضې سړي وينه زياته وي او داره وکړي نوچه دی راکش کړي اوتيره به ئې شي نوروژه ئې ماته شوه ، اوکله ناکله به دمحجوم نه ډيره وينه ووځي نوبيا سړی بيهوشه کيږي نوبيا ورته خلك دخوراك اوڅکاك څيزونه ورکوي نوپدی صورت کښې هم روژه ماته شوه، کله ناکله چه سړی بيهوشه شي نوسترګی ئې بلکل توری شي اورنګ ئې زيړشي لوډاکټران والي چه روژه ورته ماته کړئ اودخوراك څه شي ورکړی نوکه داسې وشي بيا ئې روژه ماته ده ورنه روژه حقيقت کښې نه ماتيږي· دويم جواب: چه رسول الله ﷺ په يوحاجم اومحجوم باندی تيريدو اوهغوئ غيبت کولو نورسول اللهﷺ وفرمائل چه افطرالحاجم والمحجوم يعنی غيبت کوي نودغيبت دوجهی نه ئې روژه ماته شوله نودينه معلوميږي چه داحديث دخاص سړي باره کښې ويل شويدی اوهغه ترې مراد دی خکه روژه داردغيبت نه هم منع دی، حالانکه رسول الله ﷺ په حالت دروژه کښې پخپله هم رګ وهلی دی، ياداچه په رګ وهلو سره روژه نه ماتيږي خکه روژه ماتيږي په مِمّا دخل سره نه په مِمّاخرج سره يعنی روژه په هغه څيزسره ماتيږي چه يوشی خيتی ته داخل شي اوهغه شي چه هغه خارجيږي په هغه سره روژه نه ماتيږي ورنه بياخوبه غتواوورو بولو سره هم روژه ماتيږي خکه پدی صورت کښې هم خروج راځي دپليتی· دلته کښې جناب شيخ صاحب يوه لطيفه ذکرکوي،لطيفه: يووړوکي هلك روژه نيولی وه اوبيا ترينه بادوتلی وه اوژړل يې چه روژه می ماته شوه خکه هغه فکرکولو چه دباد په وتوسره داودس پشان روژه هم ماتيږي بياورته چاويل چه دبادسره روژه نه ماتيږي نوخوشحاله شو· همدارنګه ادهان يعنی تيلو لګولو سره هم روژه نه ماتيږي لکه يوسړی سرغوړکړو يايوسړي بدن غوړکړو خکه پردی کښې بدن ته څه شي نه داخليږي بلکه ظاهردبدن غوړيږي اوپدی باندی روژه نه ماتيږي· عُلِمَ انَّ رکن الصَّوم يتِمُ بالانتهاء عن الاشياء الثلثة خکه معلوميږي چه رکن دروژی چه پوره کيږي په ترك داشياء الثلاثة باندی(اکل،شرب،جماع) دي اوپه مذکوره دری واړوصورتونوکښې(احتجام،ادهان،احتلام) کښې امساك عن المفطرات الثلاثة موجوددی لهذا روژه هم نه ماتيږي وعلی هذا اوبناء پردی باندی، بله مسئله هم راووته يُخرّج الحکم فی مسالة التّبييت خارج شو ترې حکم په مسئله دتبييت کښې، تبييت معنی

نیت کول دشپی نه ، امام شافعی صاحب وائی چه درمضان دروژی لپاره به دشپی نه نیت کوی اوکه دشپی نه دی نیت ونکړو نوروژه نه کیږي اومونږ(احناف) وایوچه که یوسړی په سهرکنبی هم نیت وکړو نونیت نی صحیح دی اوروژه نی کیږي. فإن قصدالاتیان بالماموربه انما یلزَمُه عندتوجُه الآمِرِ خکه زاتلل دماموربه چه هغه روژه دا خوپه سړي هله لازمیږي کله چه سړي ته امرمتوجه شي، والامرُ انما یتوجّهُ بعدالجزء الاول لقوله تعالی اوامرالله تعالی به هله راخی چه ورځ راشی دشپی خواجازت دی خکه الله تعالی وائی ثُمّ أتِمُّوالصِّیَامَ إلی اللیْلِ نوبیا پوره کړی روژه ترشپی پوری، نوچه ورځ راغله بیا به نیت کوی نومعلومیږي چه دشپی نه نیت ضروري ندی، نیت عبارت دی دقصدقلبی نه نوکه په ژبه نیت ونثی بیاهم روژه کیږي خکه دشپی نه چه تراویح کیږي دځه لپاره؟ یاپشمنی کیږي دځه لپاره؟ نوکه په ژبه اووائی چه (وبصومِ غدٍنویتُ من شهررمضان) بیاهم صحیح دی لکن لازمي ندی نودامعلومه شوه چه تبییت من اللیل ضروري ندی بلکه که دِصباح نه هم نیت وکړی نوصحیح کیږي واما دلالة النص هرچه دلالة النص دی، دادلالت دلفظ دی په ثبوت دحکم دمنطوق باندی، یوکس چه په یوه خبره باندی نُطق وکړو هغه ته منطوق وائی، نودغه حکم به دَمنطوق له وجهی نه ثابت وي اویوحکم داسی دی چه هغه مسکوت عنه وي اودهغه حکم ندی ذکرلکن دمنطوق اودمسکوت عنه عِلة یودی نوکوم حکم چه دمنطوق وي هغه به دمسکوت عنه هم وي لکه قرآن مجیدکنبی راځی الله تعالی دموراوپلاراحترام باره کنبی فرمائی ﴿ وَقَضٰی رَبُّكَ اَلاَّ تَعْبُدُوْا اِلاَّ اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَاَحَدُهُمَآ اَوْكِلٰهُمَا فَلاَتَقُلْ لَّهُمَآ اُفٍّ وَّلاَتَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَّهُمَا قَوْلاً كَرِيْمًا * وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيٰنِي صَغِيْرًا * ﴾ سورة الإسراء، الایتان:۲۳،۲٤ . یعنی ستاپرودگارحکم کوي چه دالله تعالی نه ماسوا دبل هیڅا عبادت مه کوی اوموراوپلارسره به احسان کوی، احسانًا مفعول مطلق دی دفعل محذوف لپاره(واحسنوا بالوالدین احسانا) کچیرته ورسیږي ای‌مؤمنه ستاسره یو دمور او پلارنه بودوالی ته یا دواړه بوډگان شي بیا مور او پلارته دأف تکی مه استعمالوه، اُف تکی په عربی کنبی دمنع کولو لپاره راځي، عرب چه یوسړی دیوکارنه منع کوي نووائی چه اُف

لکه مونږه چه ماشوم دیوکارنه منع کوه . نا، ما، وایو، اومورپلاربه رتي هم نه بلکه مورپلارته به دادب اواحترام خبری کوی لکه بعضی بچیان موراوپلارته وائی(ته) داد ادب کلمه نده بلکه(تاسو) به ورته وایی. همدارنگه بنکته کړه موراوپلارته هغه وزری دذلت اودرحمت لکه مرغی چه خپل بچی ته دانه ورکوي نووزری نی.ورته ښکته کړي وي ددیرمحبت دوجهی نه. همدارنگه بیادادعاهم کوه خدایه زماموراپلارباندی ډیررحم وکړی لکه څنگه چه زه دوئ ووروکی لوی کړی یم په مابانډی ئی شفقت اومهربانئ دی نوخدایه ته هم پری شفقت اومهربانی وکړی، خدایه زه خو ددوئ داحساناتو بدله نشم ورکولی خدایه ته نی ورته ورکړی. دلته کښی اصلاً خبره په اُفِ کښی ده نومنطوق کلمه دأف ده اوهغه دعربی په لغت کښی دمنع لپاره راځی او مونږ څکه ددی نه منع یوځکه چه پدی سره مور او پلارته اذیت اوتکلیف رسیږي نوهرکله چه اف کلمه ویل موراوپلارته ناجائزده نوتکلیف ورکول یا ورته کنځل کول خوبدرجه اولٰی حرام دي اگرچه دضرب تکي یاشتم تکی مسکوت عنه دی لکن کوم علة چه دمنع دأف دی هغه زیات موجوددی په ضرب، شتم ، کښی نوهغه په دلالة النص سره مونږته معلومه شوه چه کنځل وهل وغیره هم حرام دي نص صرف اُف دی لکن هغه دلالة نه مونږ ته معلومه شوه چه کنځل اوضرب خوبیاډیرلوی جرم دی. نومصنف وائی فهی ما عُلِمَ علةً للحکم المنصوص علیه لغةً دلالة النص هغه دی چه معلوم شوی وي علت لپاره دیوحکم منصوص علیه دلغة له وجهی نه لااجتهاداً ولااستنباطاً نه داجتهاد اونه دی استنباط له وجهی نه، دی کښی تأمُل اوفکرته بلکلْ ضرورت نشته بلکه دلغة نه معلومیږي لکه مثال په طورکله چه مونږ په لغة دعربی کښی وکتلونودهغه معنی وه منع کول مثاله فی قوله تعالی مثال ددلالة النص پدی قول دالله تعالی کښی وَلاَ تَقُل لَهُمَا اُفٍّ وَّلاَ تَنْهَرْهُمَا مه وایه موراوپلارته دأف کلمه اورته نی هم مه لکه قران کښی راځی ﴿ وَأَمَّا السَّآئِلَ فَلاَ تَنْهَرْ ﴾ سورة الضحی، الایة: ۱۰ . څکه په لغت کښی علماء یولفظ دیوی معنی لپاره وضعه کوي. فالْعَالِمُ باوضاع اللغة پس عالم په وضعه دلغة، لکه مثلا اف کلمه په عربی کښی دځه لپاره وضعه شویده اودی لپاره کوم کتاب کتل پکاردي.الحمدلله جناب شیخ صاحب هم دهمدی عالمانوځخه دی نوجاب شیخ صاحب زیاتوي چه ددی لپاره به دجوهری

دلغة کتاب دی الصحاح په شپږو(٦)جلدو کښې دی، یاورته دفیروزآبادی کتاب قاموس، یاورته لسان العرب کتل پکاردي. یفهَمُ بأول السماع هغه عالم چه په وضعه دلغة خبروي نوهغه به پوه شي په اولی سمعی سره ان تحریم التأفیف لدفع الأذی عنها چه منع کول داف لپاره ددفعی دتکلیف دموراوپلارنه، اَفّفَ یُؤَفِفُ تأفیفاً دباب تفعیل نه دی معنی موراوپلارته اُف وبل. وحکمُ هذا النوعِ عمومُ الحُکمِ المنصوصِ علیه کوم حکم چه منصوص علیه چه هغه داُف حرمة دی نودا مونږه عام کړو لعموم عِلتّه حُکه چه علة ئی عام دی ولهذا المعنی قلنا اوددغی وجهی نه مونږه وایو بتحریم الضربِ والشتمِ والاستخدامِ عن الاب چه حرام دی دپلاروهل یاهغویٰ ته کنځل کول یادپلارنه خدمت اخستل بسبب الاجارة په مزدوری سره، یعنی پلاربه نه مزدورکوی. والحبس بسبب الدین اوپلاربه جیل کښی هم نشی غورځولی په سبب دقرض دخوی سره، ددی مطلب دادی چه خوی به ربوټ(حکومت له اطلاع) نکوي حاکم ته حُکه حاکِم ته خومعلومات نشته چه دا ستا پلاردی نوکیدای شی حاکِم ستاپلارستادقرضی له وجهی نه په جیل کښی وغورځوي اوداناجائزدي حالنکه(انت ومالُك لابیك) اوالقتلِ قصاصاً همدارنګه قتل به هم قصاصاً نه کیږي مثلاً که پلارولګیدواوخوی لی‌ووژلو نوداپلاربه دخوی په بدل کښی نشی قصاص کولی حُکه پلارهسی خپل خوی نه وژنی معلومیږي داچه دی خوی ظالم به دومره ظلم کړی وي چه هغه به واجب القتل وي، ثم دلالة النصِ بمنزلةِ النصِ بیادلالة النص په منزلة دنص دی یعنی ددلالة النص چه کوم حکم ثابتیږي دابه داسی وي لکه دنص نه چه ثابتیږي یعنی دنص دوجهی نه چه حکم قطعاً اویقیناً ثابتیږي همدارنګه به دلالة النص دوجهی نه هم حکم قطعاً اویقیناً وي حتی صح اثبات العقوبة بدلالة النص تردی چه صحیح کیږي ثبوت دعقوبة په دلالة النص سره، یوحاکم ددلالة النص دوجهی نه یومجرم ته سزاورکولی شی قال اصحابنارح زمونږ علماء والی(احناف) وجبت الکفارة بالوقاعِ بالنص کفاره واجبه ده جماع باندی په نص سره هغه نص داچه یوسړی راغی رسول الله ﷺ ته درمضان میاشت وه اورسول الله مبارك ته لی اوویل (هلکتُ واهلکتُ)یعنی هلاك شوم اونبخه می هم خان سره هلاکه کره . رسول الله ﷺ ورته وفرمائل چه ولی څه دی کړي؟

هغه صحابي وړته اوویل (واقعتُ في نهاررمضان على امرأتي) یعني درمضان دورځی ما دخپلې زوجې سره جماع وکړه، نوپه نص کښې دجماع ذکرراغلی دی ، پیغمبرﷺ ورته اوفرمائل چه کفاره به ئې ورکوې ، یا یوغلام ازادکړه، یا شپیتو(٦٠) مسکینانوته دوه وخته ډوډۍ ورکړه، اویا به دوه میاشتې روژې نیسې، نوهغه صحابي ورته په جواب کښې اوویل چه یارسول الله ﷺ دیوی روژې له وجهې دومره مصیبت کښې راغلم نوچه لا دوه میاشتې روژې به څنګه ونیسم، اوماسره خوغلام هم نشته، اودروټې ورکولو طاقت مې هم نشته، پدې کښې یوسړې راغې اورسول الله مبارك ته ئې دکجوروبوه ډکه ټوکرۍ(لوښې) راوړوچه په هغې کښې پنځلس صاع کجورې وې رسول الله ﷺ ورته اوویل چه داواخله اوورشه په شپیتو مسکینانوئې تقسیم کړه نووائي چه آیا زما نه به هم څوك غریب وي؟ اوقسم ئې اوکړلو چه یارسول الله والله دمدینې‌منورې په ښارکښې زمانه بل څوك غریب نشته، نورسول اللهﷺ ورته اوفرمائل چه ورشه خپلوبچیانوته ئې ورکړه، لکن دادې هغه صحابي خصوصیت وه بل څوك کِفاره پخپلوبچیانونشي تقسیموي۰ دا پورتنۍ حدیث په بخاري شریف کښې پداسې الفاظوسره ذکرشویدی . ﴿ حدثنا ابواليمَان اناشُعَيب عن الزُّهري اَخبرني حُمَيدُ بنُ عبدالرحمن اَنّ ابا هُرَيرة قال بَينما نحن جُلوسٌ عند النبي ﷺ اِذجآءه رجل فقال يا رسول الله هلَكتُ قال مَا لكَ قال وقعتُ على امرأتي وانا صآئِم فقال رسول الله ﷺ هل تَجِدُ رَقَبَةً تُعتِقها قال لا قال فَهل تَستَطِيع ان تصُومَ شهرَين مُتتابِعَين قال لا قال فهَل تَجِد اِطعَامَ سِتينَ مِسكِينا قال لا قال فمَكَثَ النبيﷺ فبَينا نحنُ علىٰ ذٰلك اُتِي النبيُ ﷺ بعَرَق فيها تمروالعَرَق المِكْتَلُ قال اينَ السائِلُ فقال انا قال خذ هٰذا فتَصَدَّق به فقال الرَجُل اعلى افقَر منّي يَا رسُوْل الله فَواللهِ ما بينَ لا بَتيها يُريد الحَرَّتَين اهلُ بيتٍ افقَرُ مِن اهل بيتِي فضحِكَ رَسُوْل اللهِ ﷺ حتّى بَدَتْ اَنيابُهُ ثم قال اَطْعِمهُ اَهلك ﴾ رواه البخاري، جلداول، صفحه: ۲۵۹ ۰ نومطلب داچه داثابته شوه که یوسړي عمداً روژه په جماع سره ماته کړه نوپه ده باندې به کفاره وي، اصل کښې روژه خوامساك عن المفطرات الثلاثة ته وائي چه جماع، اكل، اوشرب، دی نوچه رسول الله ﷺ دجماع له وجهې نه په هغه صحابي باندې کفاره لازمه کړه اوحالانکه جماع دمفطراتوثلاثة څخه یومفطردی نوکچیرته یوکس درمضان په ورځ

کنبی خوراك اوياڅكاك وكړي عمداً نوپه ده باندی به هم كفاره وي څكه چه داموني ته په دلالة النص سره ثابته شوه اونص خوصرف په باره دجماع کنبی راغلی چه قول دصحابی دی چه هلكتُ واهلكتُ الفاظ دي هغه خوصرف جماع کړی وه اکل ، اوشرب خوئی نوه کړیٰ۰ **وبالاكل والشرب بدلالة النص** اوداكل اوشرب سره روژه خوړلو باندی كفاره ددلالة النص نه معلومه شوه اگرکه صحابی روژه عمداً په جماع سره ماته کړی وه وجماع هم بوصفت ده نوكه دجماع نه علاوه اكل اودشرب مفطرموجودشوهمغه حکم ئی دی څکه افطارعمداً علة دی دكفاری لپاره۰ **وعلى اعتبارهذاالمعنى** اوپه اعتباردغی معنی‌سره **قيل يُدارالحكم على‌تلك العلة** ويلی شويدی داراومداربه دحکم هم پدغه علت وي، دنص حکم چه دكوم علت له وجهی نه لگيدلی دی همدغه علت كه بل خائی کنبی هم موجودشی نوهغه مسكوت عنه به هم دمنطوق په حکم کنبی داخل وي لكه افطاربالأكل اوبالشرب، دی باره کنبی خوحديث ندی راغلی لكن هغه هم موني دافطاربالجماع لاندی داخل کړو کوم چه منطوق دی۰ **قال الامام القاضی ابوزيد**رح ويلی دي امام ابوزيدالدبوسي، ډيرلوی اصولی دی هغه وائی **لوان قوماً يعدون التافيفَ كرامةً** كه چيرته يوقوم دتافيف تكی دكرامت لپاره استعمالوي مثلاً يوځای کنبی دأُف تکی دجی(بالفارسی، بلی۰) يادقربان په ځای استعماليږي نوبيابه نشي منع كيدای،مثلاً پلاراومورخپل اولادته او زويه يا اوبچيه اوازكوي اوبچی ورته وائی أُف(جی)يا(قربان)نودابچی نه گنهگاريږي څكه علت ندی موجود، علت دحرمت تافيف اذيت دابوينودی‌نوكه يوځای کنبی پدی لفظ کنبی كرامت دابوينووي نوبياهغه معنی دعلت موجوده نشوه۰ بل داچه په هغه ژبه کنبی دأُف تكی دموراوپلارادباً استعماليږي۰ قدرتی كله كله يوتكی په يولغة کنبی په يوه معنی باندی راځی اوپه بل لغة کنبی په بله معنی باندی راځي، لكه دډنگرتكی بعضی خلك لاغرته وائی چه يوسړی دبدن څخه خواراوکمزوری وي داكوره ختك اونوروعلاقو خلك دډنگرخناوراوغوائی ته وائی لكه پخوادلته کنبی ديوكلي نوم ډنگرزی وه نوبيا په هغه كلی کنبی ملايان پيداشواودهغه كلی نوم ئی بدل کړو اوادم زی ئی ورته غوره کړو وجه داود چه عواموته خوږته نه لگيده چه ددی څه مطلب دی، نودمختلفو علاقو مختلف الفاظ وي

لکه یوځل دمروتویوطالب راغی اوشیخ الحدیث حضرت مولنا صاحب عبدالحق رحمه الله ډیرزیات ضعیف وه نوهغه طالب مولنا صاحب ته وائی چه جی ډیرزیات ډنګرشوی نوهلته کښی نورزیات خلك ناست وه هغوی غوصه شو چه دا لاځوك لیونی دی چه مولناصاحب ته داسی وائی نومولنا صاحب ته خوالله پاك ډیرذکاوت ورکړی وه نوهغه پوه شو چه خلك غوصه دي اوطالب غریب مطلب بل څه دی نومولناصاحب ورته وفرمائل اوبچیه ستاسوپه اصطلاح کښی څکه تاسوډنګرلاغرته وایئ اوزمونږ په اصطلاح کښی نه څکه مونږډنګرغوائی ته وایو. لایُحرم علیهم تافیفُ الابوین بیابه ابوینوته اُف کلمه ویل حرام نوي څکه داکلمه دعزت ده په هغه لغة کښی. وکذلك قلنا فی قوله تعالی همدارنګه مونږوایوپدی قول دالله تعالی کښی یایهاالذین امنوا إذا نودِیَ ای مؤمنانوهرکله چه تاسوته اوازوشی دلمانځه الآیة ای اقرأ الآیةإلی اخره ﴿ یٰاَیُّهَاالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا اِذَا نُوْدِیَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ یَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْ اِلٰی ذِکْرِاللّٰهِ وَذَرُواالْبَیْعَ۰۰۰الآیة﴾سورة الجمعة، الایة:۹ ۰ یعنی ای مؤمنانوهرکله چه دجمعی دورځی اذان وشی نوبیا دخدای جل جلاله ذکرته منډه وهی مسجدته ځی اوخریدفروخت پرېږدی، ولوفرضنا بیعاً لایمنعُ العاقِدیْنِ عن السّعی إلی الجمعة که چیرته مونږفرض کړو داسی یوه بیعه چه نه منع کوي هغه مشتري اوبائع دسعی دجمعی نه بأن کان فی سفینةٍ تجری الی الجامع لایکرهُ البیع پداسی طریقی سره چه دامشتری اوبائع دواړه په کشتی کښی سواره وي اوجامِع مسجدته روان وي نودابیعه مکروه نده څکه مونږته دلالة النص سره دامعلومه شوه چه بیعه څکه منهی عنه ده چه دهغی علت اخلال فی السعی. دی نوپدی صورت کښی علت موجودنشو. اصلاً خودجمعی په ورځ دجمعی داذان نه پس بیعه مکروه ده څکه کیدای شی ددی بیعی دوجهی نه ده نه دجمعی لمونځ لاړشی، یا لکه دوه سړي دجمعی لمونځ ته راځی یوسره ګهړی(ساعت) دی اوبل ورته وائی چه داپه ماخرڅه کړه نوپری خرڅه نی کړه حالانکه دجمعی اذان شویده لکن دوئ دواړه بس کښی سپاره دي اومسجدته ځي لکن سوداوشوله نودابیعه جائزه ده څکه سعی کښی هیڅ نقصان نه راځي که دوئ دواړه بیعه کوي لکن بس بیا هم روان دی اوودریږي نه، اصلاً خودجمعی داذان نه پس بیعه څکه مکروه کړل شوی وه چه کیدای شی دسعی الی الجمعة

نه هغه پاتی شی اومذکوره صورت کښی داسری له سعی الی الجمعة نه نه پاتی کیږي، بل داچه علة ندی موجود چه هغه منع دبیعی ده نوحرمة هم موجودنشوچه هغه اِکراه دبیعی ده . وعلی هذا قلنا اوبناء پردی باندی چه حکم دائر دی پخپله معنی باندی وجوداً اوعدماً اذا حَلَفَ لا یضرب امرأتهُ که چیرته یوسړیٰ قسم اوخوړوچه زه به خپله ښځه نه وهم فَمَدّشعرها اوعضّها اوخَنَقَها نوویخته نی ورته رانبکل یا نی چك ورباندی ولگولو اویانی ورته پانسی ورکړه یحنثُ اذاکان بوجه الایلام نودا سړی به حانث کیږي که چیرته په طریقی د دردورکولوسره وي خکه ضرب موجودشو دضرب معنی چاته تکلیف اودردورکول اودلته کښی درد موجوددی . آلمَ یُولِم اِیلامًا معنی چاته درد رسول نوپه ویښتوکشکولویاپه چك لگولویاپه پانسی ورکولوسره خکه سړی حانث کیږي چه پدی کښی درد زیات موجوددی دضرب نه· ولووُجدصورةُ الضرب ومدُّالشّعرعندالملاعبة دونَ الایلام لایحنثُ که چیرته صورت دوهلو اویا دویښتوکشکولوموجودشوپه وخت دلوبوکښی بغیرد درد نه نوداسړی نه حانث کیږي خکه مقصودایلام ندی· ومن حَلَفَ لا یضربُ فُلاناً یوسړی قسم خوړلی دی چه زه به فلانکی نه وهم فضَرَبَه بعدموته لا یحنَثُ اوبیانی داسړی دمرگ نه پس ووهلو نونه حانث کیږي لانعدام معنی الضرب وهوالایلامُ له وجهی دنشتوالی دمعنی دوهلو چه هغه درد اوتکلیف دی، خکه سړي نه خوروح وتیٔ دی هغه خوبه درد اوتکلیف نه پوهیږي· وکذا لوحَلَفَ لایتکلم فلاناً یوسړي اوویل قسم دی فلانکی سره به خبری نه کوم بیا هغه سړی مړشوفکلمه بعدموته لا یحنثُ اوبیادمرگ نه پس ئی خبری ورسره وکړی نونه حانث کیږي لعدم الافهام خکه دلته کښی افهام اوتفهیم نشته ده، بل داچه مړوسره خبروکولو ته خوك كلام نه وائی وباعتبارهذا المعنی یقال اوپدی اعتبارسره چه وجوددعلة سره وجوددحکم راخی اوپه انعدام دعلة سره انعدام دحکم راځی ویل کیږي اذا حَلَفَ لا یا کُلُ لحماً یوسړی قسم اوکړلو چه زه به غوخه نه خورم فأکَلَ لحم السَّمَكِ أوالجراد لا یحنثُ نودماهی غوخه لی اوخوړه اویا نی دملخ غوخه وخوړه نه حانث کیږي خکه داغوخه نده ددی دواړو غوخه کښی التحّام اولحمیت نشته اوغوخه هغی ته وائی چه التحام(کلکوالی) پکښی موجودوي اوالتحام په هغه غوخه کښی موجودوي کومهٔ غوخه چې

دَمَوِيْ وي يعنی وينه په کښی وي اوپه ماهی ، اوملخ کښی وينه نده موجوده څکه وينه هغی ته وائی چه لمرته ئی کيږدی نوتوره شی اود دوی دواړو وينه په لمرکښی سپينه شی، دماهی اوملخ غوخی مثال داګئ پشان دی اګئ ته خوخوك غوخه نه وائی، اوبل داچه بناء دايمانوپه عُرف باندی وي ماهی اوملخ ته خوخوك په عرف کښی غوخه نه وائی لکه مونږ په ملك کښی دمنګل اوبده په. ورځ په غوخه باندی بنديز ده لکن دماهی غوخه بيا هم په هوټلو کښی موجوده وي څکه پری باندی دغوخی اطلاق نه کيږي يابوسری چه دغوخی شوقی وي که هغه ته لس(۱۰) سيره ماهيان ورکړی بيا هم ورباندی دغوخی مينه نه ماتيږي ولواکل لحم الخنزير اوالانسان يحنثُ اوکه دخنزيراويادانسان غوخه ئی اوخوړله نوبيا حانث کيږي څکه هغی باندی دغوخی اطلاق کيږي لان العالِم باوّلِ السّماع يعلمُ څکه عالِم په اوضاعو دَ لغة پوهيږي ان الحامل علی هذا اليمين انماهوالإحترازعمّا ينشا من الدم چه هغه څوك چه دا قسم ئی کړی وي چه غوخه به نه خوري مرادترې هغه غوخه ده چه په هغه کښی وينه وي فيکون الاحترازعن تناوُل الدموِيّاتِ نوقسم ئی داکل ددمویاتونه دی یعنی چه زه به دمویات نخورم فيُدارُالحکمُ علیٰذلك نوداراومدار دحکم به پدغه لحميت باندی وَي په کوم ځيزکښی چه لحميت وي دهغه شی په خوراك باندی به حانث کيږي واَمّا المقتضی هرچه مقتضی النص دی، المقتضی په صيغی داسم مفعول سره، يومقتضِی دی په صيغی داسم فاعِل سره هغه نه مراد کلام دی اوبل په صيغی داسم مفعول سره دی اوهغه نه مراد مقتضی دی اواوس دمقتضی تعريف ذکرکوي فهوزيادةٌ علی النصِّ دازيات دی په نص باندی، دنص نه مراد منطوق دی لايتحقق معنی النصّ الا به چه دنص معنی نه موجوديږي مگرپه دغه مقتضی سره، یعنی دامقتضی به ورته را اوباسی نوبيا به دنص معنی صحيح کيږي نوګويا مقتضی وانی دلالة الکلام علی المسکوت یعنی دا دلالت دکلام په يوتکی باندی چه هغه مسکوت دی په هغه چا تلفظ ندی کړی لکن پدغه مسکوت باندی دکلام صدق موقوف دی. لکه پيغمبرعليه السلام فرمائی ﴿ رُفِع عن امتی الخطاءُ والنسيانُ وماأُستُکرِهوا عليهِ ﴾ پورته کړی شويدی زما دامت نه خطاء اوهيره اوهغه ځيزونه چه دئ په هغه باندی مجبوره کړی شي. لکه يوسری بل سړي ته اووائی چه دکفرکلمه

اووایه ورنه وژنم دی نوهغه سړی دخان دبچ کولولپاره دکفرکلمه اووائی لکن په زړه کنبی نی ایمان دی نوالله پاك به پدی باندی داسړی نه نیسی ځکه دئ په دی باندی مُکْرَه دی· لکه رسول الله ﷺ په زمانه کنبی کافراغلل اوحضرت یاسررضی الله عنه صحابی ته نی اوویل چه دکفرکلمه اووایه کنه وژنم دی هغه ورته په جواب کنبی اوویل نی وایم بلکه زه به دی لااله إلا الله کلمه وایم نوشهیدنی کړو، بیا نی دهغه ښځی سمیّه رضی الله عنها ته اوویل چه ته دکفرکلمه اوویه نوهغی هم ورته انکاروکړو او وویل زما خاوند چه شهادت حاصل کړو نوزه هم شهادت غواړم هغه ئی هم شهیده کړله، بیاددوی ځوان ځوی وه عمار رضی الله عنه هغه ته نی اوویل چه دکفرکلمه اووایه هغه دکفرکلمه اوویله لکن زړه کنبی نی ایمان وه، کافران تری لاړل دی ئی پرینبود لګ وخت پس دی په چیغواوژړا رسول الله ﷺ ته راغی او ورته نی اوویل چه یارسول الله زما موراوپلارخوپداسی طریقی سره دشهادت مقام حاصل کړو لکن مادځان دبچ کولو لپاره دکفرکلمه په ژبه اوویله لکن په زړه کنبی می ایمان وه نوایت راغی ﴿ اِلاَّ مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌ بِالْاِيْمَانِ···الآية ﴾ سورة النحل،الایة:۱۰٦ · الله پاك هغه سړی نه نیسی چه دی مکره اومجبورشو په ژبه ئی دکفرکلمه اوویله لکن په زړه کنبی نی ایمان وه· نوپدی حدیث دپیغمبرعلیه السلام کنبی(الخطاء والنسیان) به یوتکی مقدر راوباسی ورنه معنی نه جوړیږي ځکه که مونږ په دی حدیث کنبی دزُفِع معنی داسی وکړو چه زما په امت باندی به خطاء اونسیان اواکراه نه راځی نویقیناً دامعنی خوصحیح نده ځکه پدی امت کنبی ډیرخلك خطاء کیږي اوډیروخلکونه خبره هیره شی اوډیرظالمان بعضی‌خلك په یوه خبره باندی مجبورکړي نودزُفِع نه حقیقی معنی نده مراد نودلته به څه تکی مقدر ږدی نوبیا به صحیح کیږي هغه داچه(رُفِع عن امتی إثم الخطاء والنسیان) یعنی زما دامت نه الله تعالی دخطاء اودنسیان ګناه پورته کړی ده، یعنی الله تعالی به نی نه نیسی که یوانسان نه په غلطی باندی یوکاروشو،یادیومسلمان نه لمونځ هیرشو، یایومسلمان په کفرمجبورشو لکه عماررضی الله عنه· نوهرکله چه مقتضی دلالة الکلام شو په مسکوت باندی داسی مسکوت چه دهغه نه بغیرکلام په خارج کنبی نه صحیح کیږي نودرُفِع امتی الخ نه مراد رُفِع إثم الخطاء الخ دی

نوکلمه دائم مسکوت عنه دی خکه دامنطوق ندی اوپه حدیث کښې ورباندی تلفظ ندی شوی، یاهمدارنګه بل حدیث کښې راځی ﴿ انماالاعمال بالنیات وانما لکل امرئ مانوی الخ ﴾ رواه البخاري،صفحه:۱۳ ۰ معنی داچه هیڅ عمل بغیردنیت نه نه کیږي حالانکه مونږګورو چه ډیرکارونه بغیردنیت نه وشی لکه یوطالب روان دی لکن ناڅاپه راپریوځی نودده نیت خو دراپریوتونه وي، یالکه یوطالب کتاب مطالعه کولو لکن خوب ورته راغی او ویده شو نوخوب خوطالب ته بغیردنیت نه راغلی دی ، نوډیرکارونه کیږي لکن دانسان په اراده نوی، نوځنګه د(انما الاعمال بالنیات) معنی صحیح شوه۰ نودلته به هم مونږ یوټکی مقدر ږدو (انماثواب الاعمال بالنیات) دعملونوثواب په نیت سره دی یعنی که انسان یوکارکوي نیت ئی ښکښې دثواب وه نوالله تعالی ورته ثواب ورکوي اوکه نیت ئی دګناه وي نوالله پاك ورته دګناه عذاب ورکوي، اوشوافع ورته لفظ دصحت مقدرکوي هغوی وائی(صحة الاعمال بالنیات) یعنی صحت داعمالوپه نیت سره دی کَاَنَّ النصَّ اقتضاه ګویا نص دهغی تقاضا کوي۰ اقتضاه سره وجهی دتسمی ته اشاره وشوه چه دی ته مقتضی ځکه وائی چه نص نی غواړي۰ یوه دتبلیغیانوتقاضه ده، تبلیغیان هرځه ته تقاضا وائی چه بازارته خی سهراګشت ته خی نوټولوته تقاضا وائی دغی وجهی نه شاعرمصرع جوړه کړیده

مصرع : تبلیغ ټولې مزی مزی دي ــ شیرنی دي نمبری نوری ټولی تقاضی دي۰

لیصحّ فی نفسه معناه دی لپاره نص دهغی تقاضه کوي چه دنص معنی صحیح شی، ځکه دنص معنی بغیرددی نه نه صحیح کیږي لکه کله چه دموسی علیه السلام قوم ته داسمان نه تیارمن اوسلوی راتلل، نوګرم بتیران اوسکنجبین نی خوړلی وه نوتږي شول اوداوبومطالبه ئی وکړله نوقران کښې راځی ﴿ وَاِذِ اسْتَسْقیٰ مُوْسی لِقَوْمِهٖ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِّعَصَاكَ الْحَجَرَفَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَیْنًا۰۰ الآیة ﴾سورة البقرة،الایة:٦٠ ۰ هرکله چه موسی علیه السلام دقوم لپاره داوبومطالبه وکړه نوالله تعالی ورته اوفرمائل چه په امسا باندی داکانړی ووهه نودینه دولس(۱۲) ویالی جاری شوی، نودلته پدی آیت کښې دفانفجرت نه مخکښې کلام مقدردی اصل کښې داسی دی(فضرب موسیٰ الحجر) دالله تعالی په حکم باندی موسی علیه السلام کانړی وواهه ﴿ فانفجرت منه اثنتاعشرة عینا۰۰۰ الآیة﴾ بیادهغی نه دولس چینی جاری

شوی۰ دیته اندماج وانی، اواقتضاء النص هم ورته وانی۰ **مثاله فی الشرعیات** مثال دمقتضی په شرعیاتو کښی، اوس مصنف دمقتضی لپاره مثال بیانوي **قوله انتِ طالِقٌ** داقول دسړی دی خپلی ښځی ته انتِ طالِقٌ۰ طالِقٌ هغه سړی ته وانی چه هغه طلاق ورکونکی وي، مطلقه هغه ښځی ته وانی چه طلاق ورکړی شوی وي۰ **فان هذا نعت المرأة** ځکه دالفظ دطالِقٌ دښځی صفت دی **الاان النعت یقتضی المصدر**مګرنعت تقاضه دمصدرکوي ځکه چه هغه نی مأخذدی اوپه هرمشتقی کښی مبداءداشتقاق پرته وي نوپه طالِقٌ کښی طلاق پروت دی ، لکه اعْدِلوا هواقربُ للتقوی دهوضمیرعدل ته راجع دی ځکه په اعدلوا کښی عدل شته دی۰ **فکَانَّ المصدَرَموجودٌ بطریق الاقتضاء** داداسی شولکه مصدرچه موجودوي په طریقی داقتضاء سره، نوانتِ طالِقٌ معنی شوه انتِ ذوطلاقٍ یعنی تاته طلاق درکړی شوی دی، دیته فاعل ذی کذا وانی‌لکه تامِرٌ په معنی دَ ذوتمرٍ اولابنٌ په معنی دَذولبنٍ ، بل مثال بیانوي دمقتضی النص **واذا قال اَعتِقْ عبدكَ عنِّی بالف درهمٍ** یوسړی بل سړي ته اووائی چه ستا داغلام زما نه ازادکړه په زر(۱۰۰۰) روپی **فقال اعتقتُ** نوهغه سړی وویل چه ازادمی کړو **یقعُ العِتقُ عن الاٰمِرِ** نوواقع کیږي عتق دآمِرله طرف نه **فیجِبُ علیه الالف** اوپدی آمرباندی زر(۱۰۰۰) روپی هم واجبی دي په بدل دعتق کښی چه دغلام مالك ته به نی ورکوي **ولوکان الاٰمِرُ نوی به الکفارة** اوکه آمِرددی نه کفاره مراد وه، مثلاً دی آمِر روژه خوړلی وه نودروژی دخوړلوکفاره خوغلام ازادول دي نوکفاره نی صحیح ده **یقعُ عما نوی** دادغلام ازادیدل به دکفاری نه صحیح شي **وذلك لان قوله** اودا وقوع دعتق دآمِرنه صحیح کیږي ځکه قول دآمِرچه **اَعتِقهُ عنی بالف درهمٍ** ازاد کړه داغلام خپل زمادطرف نه په زر(۱۰۰۰) روپی **یقتضی معنی قوله** غواړی دامعنی دقائل لره **بِعْهُ عنی بالفٍ ثم کن وکیلی بالاعتاق** داپه ماخرخ کړه په زر(۱۰۰۰) روپی بیا ته زما دطرف نه وکیل شه په آزاده ولو ددی غلام باندی **فاعتقهُ عنی** بیانی زما دطرف نه ازاد کړه **فیثبت البیع بطریق الاقتضاء** نوثابته شوه بیعه په طریقی داقتضاء سره **فیثبُتُ القبولُ کذلك** همدارنګه قبول هم پکښی ضمناً راغی داځکه چه بیعه په ایجاب اقبول سره منعقده کیږي۰ (البیع مبادلة المال بالمال بالتراضی وینعقِدُ بایجابٍ وقبولٍ) ایجاب رومبنی قول ته وانی اوقبول دویم قول نه

وانی، ایجاب ته ځکه ایجاب وانی چه په مخاطب جواب واجبوي لکه یوطالب وانی داکتاب خرڅوم دا ایجاب دی اوبل طالب اووائی وامی اخشتو نوداقبول دی یا لکه په نکاح کښې هم ایجاب اوقبول شته ملاصاحب وائی خاوند یا دهغه وکیل ته داجینۍ چه دفلانی لورده ددومره مهرپه مقابل کښې تاپه نکاح شرعی محمدی سره قبوله کړیده، دا ایجاب دی ، خاوند یا دهغه وکیل ورته وائی اوقبوله کړی می ده ، داقبول شو. نوقبول هم ضمناً په بیع کښې راغی لانه رکنٌ فی باب البیع ځکه چه قبول رکن دی په باب دبیع کښې، دبیعې دوه رکنه دي یوایجاب اوبل قبول . ولهذا قال ابویوسُف رح اوددغې وجهې نه امام ابویوسف رحمة الله علیه وائی اذا قال أعتِقْ عبدَك عنِّی بغیرشیٍٔ یوسړي بل سړي نه اوویل چه ستا دا غلام زما له طرف نه مفت ازادکړه فقال اعتقتُ نوهغه سړی اووائی چه ما ازادکړو یقعُ العتقُ عن الآمِرِ نوعتق دآمِرله طرف نه راغی ګویا داکلام مقتضِی شو اوهبه مقتضٰی شوه نوهبه په مقتضی النص سره ثابته شوله . ویکونُ هذا مقتضیاً للهبةِ والتوکیل نوپدی صورت کښې هبة اووکالت دواړه ثابت شول، مطلب داچه (هب عبدك علیَ ثم کُن وکیلی بالاعتاق)یعنی غلام ماته راوبښه اوبیائی زماله طرف نه ازادکړه. نوپدی صورت کښې به په آمِرباندی ثمن نوي لازم ولایحتاج فیه إلی القبض پدی صورت کښې قبض ته ضرورت نشته لانه بمنزلة القبول فی باب البیع ځکه داپه منزلة دقبول سره دی په باب دبیع کښې، یعنی داسې دی لکه یوسړی په باب دبیع کښې چه (قَبِلتُ)اووائی، اصلیت کښې داجواب دی داعتراض مقدره نه . اعتراض: چه هبة کښې خوقبض ضروري وي، واهِب چه یوه مؤهوبة موهوب له ته وبښي نوپکارده چه موهوب له دی هغه خپله موهوبه قبض کړي اودلته کښې خوقبض ندی راغلی؟ نوپه لایحتاج الخ عبارت سره مصنف جواب ذکرکوي . جواب دادی : چه دلته کښې هم دهغې قبض ضمناً راغلولکه په بیعه کښې چه کله بائع په مشتری باندی یوشی خرڅ کړي نوپکارده چه مشتري هغه شی پخپله قبضه کښې راولی نولکه څنګه چه په باب دبیع کښې هم قبض ضمناً راغی اوحالانکه چه قبض په باب دبیع کښې رکُن دی نودلته په هبة کښې هم ضمناً راغلو. یعنی قبض په بیع کښې رکن دی اوپه هبة کښې شرط دی نوهرکله چه اقتضاء کښې رکُن ساقط شونوشرط بدرجه اولی ساقط

شو. ولکن القبول رکنٌ فی باب البیع لکن مونږوایوچه قبول رکن دی په بیعه کښی فإذا البتنا البیع اقتضاءً هرکله چه مونږه بیعه اقتضاءً ثابته کړه نو البتنا القبول ضرورةً نوقبول موضرورتاً ثابت کړو بخلاف القبض فی باب الهبة په خلاف دقبض په باب دهبی کښی فانه لیس برُکنٍ فی الهبة څکه قبض رکن ندی په هبة کښی لیکون الحکمُ بالهبة بطریق الاقتضاءِ حکماً بالقبض وحکم المقتضیٰ انه یثبت بطریق الضرورة نودی وجهی نه چه قبول په باب دبیعی کښی رکن وه اوهغه په اقتضاء کښی ساقط شونوپه باب دهبی کښی خوقبض شرط دی نوچه رکن داخل د شی وي اوهغه ساقطیږي نوشرط خوخارج عن الشئ وي هغه په درجة اولی سره ساقطیږي فیقدرُبقدرالضرورة نوپه اندازه دضرورة به مقدرکیږي څکه مقتضیٰ خومونږه ددی لپاره راوباسوچه دهغه نه بغیرکلام نه صحیح کیږي، ضرورت باشد روا باشد، هرکله چه کلام مقدردضرورت دوجهی نه منځ ته راغلو نودا امرضروري شو، اوضروریاتوکښی داقانون دی چه الضروریُ یتقدرُ بقدرالضرورة، لکه دخنزیرغوخه په حالت داضطرار کښی جائز دی لکه الله پاك په قرآن مجیدکښی فرمائی ﴿ قُلْ لَّآ اَجِدُفِیْ مَآاُوْحِیَ اِلَیَّ مُحَرَّمًا عَلٰی طَاعِمٍ یَّطْعَمُهٗٓ اِلآَّ اَنْ یَّکُوْنَ مَیْتَةً اَوْدَمًا مَّسْفُوْحًا اَوْلَحْمَ خِنْزِیْرٍ فَاِنَّهٗ رِجْسٌ اَوْ فِسْقًا اُهِلَّ لِغَیْرِاللّٰهِ بِهٖ فَمَنِ اضْطُرَّ غَیْرَبَاغٍ وَّلاَ عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُوْرٌرَّحِیْمٌ *﴾ سورة الانعام،الایة:۱٤٦. نودلته کښی به هم دومره غوخه خوری شی چه دا انسان ژوند باقی پری پاتی کیدای شی ددی اندازه بیاهغه مبتلیٰ به ته پخپله معلومیږي چه څومره کافی دی. ولهذا قلنا اوددی وجهی نه مونږوایواذا قال اَنتِ طالِقٌ یوسړي خپلی ښځی ته اوویل انت طالِقٌ ونوی به الثلث لایصحُ اوپدی سره ددی سړي دری طلاقه اراده کړی وي نونه صحیح کیږي څکه په انت طالقٌ کښی به مونږ خامخا انتِ ذوطلاقٍ مقدر راوباسو، څکه صفت نه صحیح کیږي بغیرددی نه نوذوطلاقٍ مونږه په اقتضاء النص سره ثابته وو، نو الضروری یتقدربقدرالضروة، نوپه ذوطلاقٍ کښی چه یوطلاق هم ورکړي نوښځه پری طلاقه شوه نوصرف یوطلاق کافی دی لان الطلاقَ یُقدَّرُ مذکوراً بطریق الاقتضاء څکه دلته به طلاق مقدرکیږي په طریقی داقتضاء سره. فیقدرُ بقدرالضرورة نومقدرکیږي به په اندازه دضرورت سره والضرورةُ ترتفعُ بالواحد اوضرورت په یوطلاق سره مرتفع کیږي فیُقدَّرُ مذکوراً فی حقِّ الواحد نوپه دی

صورت کښې هم يوطلاق مقدرکول پکاردي وعلى هذا يُخرجُ الحكم في قوله اوبناءپردی باندی چه مقتضی مونږ دضرورت له وجهې نه راوباسو يوبل حکم ثابتيږي پدی قول ديوسړي کښې چه خپلی ښځې ته اووائی ان اكلتِ يعنی خاوندخپلی ښځې ته اووائی ان اكلتِ فانتِ طالقٌ ياوعبدیحرٌ يعنی که تاخوراك وکړونوته دی طلاقه وی ونوی به طعاماً دون طعامٍ لايصحُّ اوداسړی اووائی چه دينه خوزما ءراد دا معين شی وه نودده دانيت به نه صحيح کيږي خکه اكل، کُلُ مايُؤكلُ، ته وائی نوچه يوه نوړی(روټئ) وخوري هم ښځه به طلاقه وي لان الاكل يقتضى طعاماً خکه اكل تقاضه دطعام کوي هرخنگه طعام چه وي فكان ذلك ثابتاً بطريق الاقتضاء نوداخوړل دمطلق طعام مونږ ته ثابت شوپه طريقی داقتضاء النص سره فيقدّرُ بقدرالضرورة نودابه مقدرکولی شی په اندازه دضرورت سره والضّرورة ترتفعُ بالفردالمطلق اوضرورت په مطلق فردسره هم پورته کيږي يعنی مطلق خوراك چه راغی خواه منه(سيب) نی وخوړه، روټی، بيسکټ، وغيره ټولوته شامل دی خکه دينه اكل وانی ولاتخصيص فی الفردالمطلق اوپه فردمطلق کښې تخصيص نشی کيدای چه زما مرادترينه چرک، وه ياکډوغيره لان التخصيص يعتمِد العموم خکه دتخصيص اعتمادپه عموم وي، اودلته کښې عموم ندی بلکه مطلق دی هرفردتری مراددی. ولوقال بعد الدخول اعتدّی يوسړی خپلی ښځې سره دخول وکړو اوبيا ورته وائی عدت تيرکړه، نوعدت خوفرعه دطلاق ده خکه ښځه هله عدت تيره وي چه طلاق ورکړی شی نودينه معلومه شوه چه طلاق ورکړی شويدی نوطلاق نه به مرادطلاق رجعیوي، اودابعدالدخول نی خکه وويل چه يوی ښځې سره دخول نوی شوی اوطلاق ورکړی شی نوبيا خوعدت نشته لکه قرآن مجيدکښې راخی﴿ يَاَيُّهَاالَّذِيْنَ اٰمَنُوْآ اِذَانَكَحْتُمُ الْمُؤمِنٰتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوْهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوْهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّوْنَهَا فَمَتِّعُوْهُنَّ وَسَرِّحُوْهُنَّ سَرَاحًا جَمِيْلاً * ﴾ سورة الاحزاب،الاية: ٤٩ . ای مؤمنانوهرکله چه تاسو دمؤمنانوښځوسره نکاح وکړه اوبيا دهغې نه روسته تاسوهغوښځوته طلاق ورکړو چه لاسونه موندی ورنږدی کړي نوتاسولره پدې ښځوباندې عدت نشته اوورکړی ددوئ متاع(سامان) اوجدائی کړی په ښه جداکيدوسره. ونوی به الطلاق اوکه نيت نی دطلاقووي، نيت پکښې خکه معتبردی چه

دا دالفاظو کنایة څخه دي اوپه الفاظ کنایة کښې دارمدارپه نیت سره وي څکه کیدای شي نعمتونه نی تری مراد وي چه بنځې ته وائی چه زما نعمتونه وشماره خومره نعمتونه می درته راوړیدی نوځکه نی اوویل چه ونوی به الطلاق چه غیرتری خارج شي. **فیقعُ الطلاقُ اقتضاءً** نوطلاق واقع شوپه اقتضاء النص سره. **لان الاعتداد یقتضی وجودالطلاق** څکه اعتداداوعدت تیرول داتقاضه دوجود دطلاقوکوي سابقاً اویا دافرعه دطلاقوده **فیُقدّرُ الطلاق موجوداً ضرورةً** نوطلاق به ضرور مقدرکوئ شي چه داموجوددی **ولهذا کان الواقِعُ به رجعیاً** نوچه طلاق په طریقې داقتضاء سره واقع شونوطلاق به طلاق رجعی وي **لان صفة البینُونةِ زائدةٌ علی قدرالضرورة** څکه صفت دبینونت زائددی په قدردضرورة باندی، څکه ضرورة خوپه رجعی سره مرتفع کیږي نوبینونة ته هیڅ ضرورت نشته **فلایثبُتُ بطریق الاقتضاء** نوطلاق بائن په طریقې داقتضاء النص سره نه ثابتیږي **ولایقع الاواحدلما ذکرنا** نونه واقع کیږي مګریوطلاق څکه یوطلاق رجعی نه پس هم بنځه عدت تیروي لکه څنګه مخکښې داخبره مونږ ذکرکړه. عبارة النص، اشارة النص، دلالة النص اواقتضاء النص کښې دټولونه اوچته درجه دعبارة النص دی بیا ورپسې درجه داشارة النص دی اوبیاورپسې ددلالة النص درجه دی اوترټولونه لاندې درجه داقتضاء النص دی، اوکه ددی ټولو په مابین کښې تعارُض راغی نوترجیح به عبارة النص ته ورکولی شي اوکه داشارة النص اودلالة النص په سنځ کښې تعارُض راغی نوترجیح به اشارة النص ته ورکولی شي، اوکه ددلالة النص اواقتضاء النص په مابین کښې تعارض راغلی وي نوترجیح به دلالة النص ته ورکولی شي.

فصلٌ فی الامرِ فصل دی په بیان دامرکښې، امرداقساموڅخه یوخاص دی، لکن شریعت کښې دامردیرلوی مقام دی څکه یې په مستقل فصل کښې ذکرکړو. **الامرُ فی اللغة قولُ القائل لغیره افعل** امرپه لغة کښې ویل دیوقائل دي بل سړي ته « افعل» لکن علی سبیل الاستعلاء یعنی کوم سړئ چه امرکوي هغه به عالی وي اوسافِل ته به امرکوي لکه پلارچه خوی ته والی داکاروکړه نوداهم امردی، داستعلاء داقیدځکه ضروري دی چه التماس اودُعا تری خارج شي، التماس: طلب دمساوي دی دمساوي نه لکه یوملګری بل خپل ملګری ته اووالی داکاروکړه نودا التماس دی اوامرندی، یایوبنده الله جل جلاله ته

سوال كوي ﴿ رَبَّنَآ اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَّثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ *﴾سورة البقرة،الاية:۲۵۰ ۰ دادعا ده اوديته مونږ امرنشوويلي اگرچه صيغه دامرده لكن بنده چه الله پاك نه څه غواړي ديته دعا ويلي شي۰ اودافعلْ نه مراد صرف دا افعل ندى بلكه كُلُ مايدُلُ على الطلب ترى مراد دى اسم فعل وي لكه نزالِ په معنى د اِنزِلْ ، يالكه تراكِ په معنى داُترُك نوهرهغه شي چه هغه صيغه صيغه داموري خوا كه هغه داِفعلْ په وزن باندى وي اوكه دنزالِ اود تراكِ په وزن باندى‌وي، اوبرابره خبره ده چه هغه امرحاضروي لكه اضرِبْ يادمتكلم يادغائب صيغى وي، اوبرابره خبره ده چه امرمعلوم وي اوكه مجهول وي داټول په امركښې داخل شو، افعل خو ئې صرف ددى لپاره راوړو چه مطلب ئې داموري، ﴿ اَقِيْمُواالصَّلٰوةَ وَاٰتُواالزَّكٰوةَ ﴾ سورة البقرة،الاية:٤٣ ۰دادواړه دمعلوم صيغى دي اوامردى ﴿ لِيُنفِقْ ذُوْسَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهٖ ﴾ سورة الطلاق، الاية:۷ ۰دادغائب صيغه ده اوامردى، نومراد دافعل نه كلْ صيغهٍ تدلُ على الطلبِ سواءٌ كانت صيغةُ حاضرٍ اوغائبٍ اومتكلمٍ اومعروفٍ اومجهولٍ ۰ **وفى الشرع اوامرپه شريعت كښې تصرف الزام الفعل على الغير داتصرف دلازم كولو دفعل** دى په غيرباندى، چه يوسړى په بل سړي باندى لازم كړي چه داكاربه كوى لكه قران مجيد كښې راځى ﴿ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ ۰۰۰الآية ﴾ سورة البقرة، الاية۱۸۳ ۰دا صيغه دامرندى لكن الله جل جلاله ددى ايت په واسطى سره روژه فرض كړى يالكه ﴿ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيْلًا ﴾ سورة العمران،الاية:۹۷ ۰ يعنى په خلكوباندى حج فرض دى چه څوك دلارى دمصرف طاقت لري، نودلته كښې هم الله جل جلاله الزام وكړو چه داكاربه كوئ، دعلى قيد سره ترى نذر خارج شوځكه نذر كښې الزام دشي په خپل نفس باندى وي۰ وذكربعضُ الائمة اوبعض ائمة ذكركړيدى ان المراد يختصُ بهذه الصيغة چه امرنه مراد همدغه صيغه دافعل ده، دى نه مراد دمصنف اعتراض كول دي په هغوعلماؤ باندى چه امرئې په صيغه دافعل پورى خاص كړيدى ځكه دالله جل جلاله كلام خوازلى دى نوالله پاك خوخپلوپيغمبرانوته په مختلفوژبواوامرذكركړيدي هلته كښې خوصرف دافعل صيغه نوه، اوبل داچه بعضى خلك وائى چه درسول الله ﷺ اقوال موجب دي اوافعال ئې موجب ندي ځكه يوځل رسول الله ﷺ پېزار مباركى وويستى نوصحابه

کرامو هم خپلی پېړۍ وویستی نورسول الله مبارك منع کړل او ورته ئی وفرمائل چه زما پېروکښی خوپلیتی وه ځکه می وویستی، نودینه معلومیږي چه رسول الله ﷺ فعل موجب ندی، همدارنګه رسول الله ﷺ به مسلسل روژی نیولی نوصحابه کرامو هم مسلسل روژی نیول شروع کړل نوهغوی ئی هم منع کړل نومصنف اعتراض ذکرکوي اووائی واستحال ان یکون معناه داخبره محاله ده چه خلك ددی خبری نه دامطلب واخلی ان حقیقة الامریختص بهذه الصیغة چه حقیقی امرمختص دی په صیغی دافعل پوری فان الله تعالی متکلمٌ فی الازل عندنا بلکه الله تعالی خوپه ازل کښی کلام کړیدی زمونږ په نزد باندی وکلامه امرٌ ونهیٌ واخبارٌ واستخبارٌ اوالله پاك کلام کښی خوامر، نهی، اخبار، اواستخبار ټول موجود دي واستحال وجودهذه الصیغة فی الازل اومحاله ده چه داصیغه دی په ازل کښی هم موجوده وه، نودی وجهی نه هره صیغه به چه وه نودهغی زمانی مطابق به وه اودوحی الفاظ هم نوه بلکه کسلسلة الجرس غوندی به راتله نوپه هغی کښی داصیغه وه اویانوه لکن پیغمبران به پوه شو چه الله پاك مونږ نه دامطالبه کوي، واستحال ایضاً همدارنګه داهم محاله ده ان یکون معناه ان المراد بالامرللاٰمِر یختَصُ بهذه الصیغة چه مطلب ددویٰ به داوي چه مراد په امرداٰمِرسره به صرف صیغه دافعل وي فان المراد للشارع مراددشارع دامرنه وُجوب الفعل علی العبد وجوب دفعل وي په بنده باندی ځکه کتِب علیکم الخ کښی خوداصیغه نشته همدارنګه ولله حج البیت علی الناس الخ کښی. وهومعنی الابتلاء عندنا دامرمعنی ابتلاء ده زمونږ په نزدچه الله تعالی یوبنده مبتلا کیږي چه داکاربه کوی وقدثَبَتَ الوجوبُ بدون هذه الصیغة اوپه تحقیق سره وجوب ثابتیږي بغیرددی صیغی نه کله کله به وجوب وي اوداصیغه به نوي، الیس انه وجب الایمانُ آیانده داسی چه واجب دی ایمان علی من لم تبلُغْه الدعوةُ بدون ورود السّمع په هغه چا باندی چه هغه ته دعوة دایمان نوی رسیدلی بغیردراتلودسمعی نه، امام ابوحنیفه رحمه الله فرمائی که یوسری دغره په څوکه کښی وي اوده ته پیغمبرعلیه السلام ندی راغلی لکن الله جل جلاله دی سړي ته عقل ورکړیدی نوپدی سړي باندی واجبه ده چه ذالله تعالی دوجوداودالله تعالی دوحدالیت قائله شی ځکه داعَقل هم یَوُرَسُول دیٰ لکه

قرآن مجید کښی راځی ﴿ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِيْنَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُوْلاً *﴾سورة الإسراء، الآية:١٥ ·
یعنی مونږ هیڅ یوقوم ته عذاب نه ورکوو ترڅوچه پیغمبرورته وړونه لیږو، نورسول عام دی
که انسان وي اوکه عقل وي نوکه یوسړی دغره په څوکه کښی هم اوسیږي اوپیغمبرعلیه
السلام اویادهغه نائب چه عالم دی نوي راغلی لکن عقل ورسره وي بیابه هم الله پاك دده
نه تپوس کوي چه زما دذات په وجوداووحدانیت باندی دی ایمان ولی نوه راوړی څکه
دادومره کائنات بغیردموجداوبغیردخلاّق العلیم نه نه پیداکیږي ، یواعرابی نه چاتپوس وکړو
چه تاسره دخدای جل جلاله دَوحدانیت اوخلاقیّت څه دلیل دی ؟ نوهغه ورته اوویل چه
دقدمونودانښی چه په لاره باندی لګیدلی دي داپه ماشی دلالت کوي یعنی چه په لاره
څوك تیرشویدی یاپه لاره باندی داوښ پچه وه نوپته لګی چه په لاره باندی اوښ
تیرشویدی نوهرکله چه یوه بعره په بعیردلالت کوي اودقدمونونښی په ماشی اومسیردلالة
کوي فکیف لاتدُل السموات السبعُ والارضون والجبال علی الخلاق العلیم الخبیر·
نودادومره اسمانونه اوځمکی غرونه وغیره به دالله تعالی په خلاقیت دلالة نکوي چه ددی
لپاره یوخالِق موجوددی، داخبره اعرابی دعقل نه وکړه دی وجهی نه عقل هم په انسان
باندی معرفت دالله تعالی واجبوي یالکه قران مجیدکښی راځی ﴿ لَوْكَانَ فِيهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلاَّ اللّٰهُ
لَفَسَدَتَا ﴾سورة الانبياء، الاية: ٢٢ · نوداهم دعقل نه معلومیږي که چیرته پدی ځمکه کښی
نورخدایان موجود وی نونظام دعالم به درهم برهم وه اوباقی به نوه پاتی شوی مثلاً که
ددوه چرګانوجنګ وي اوددوئ منځ کښی میګی راشی نوڅه حال به ئی وي؟ همدارنګه
که ددوه اوښانویاددوه هاتیانوجنګ وي اومنځ کښی ئی دګډی یابزی بچی راشی نوڅه
حال به ئی وي؟ نوکه دوه خدایان شی اوبووائی باران کوم بل وائی نی کوم، یایوخدای
زلزله کوي اوبل ئی نه کوي اودواړه په جنګ شی نومونږ به چیرته وه څکه یوبه اسمان
اوچتولو اوبل به ځمکه اوچتوله، نوعقل هم حاکم دی کم ازکم مونږته داوائی چه الله
تعالی وحدهُ لاشریك ذات دی· قال ابوحنیفة رح امام ابوحنیفة صاحب وائی لولم یبعث
الله تعالی رسولاً که الله تعالی یورسول نوی رالیږلی یوقوم ته لوجب علی العقلاء معرفته
بعقولهم نویه هغوئ باندی دخدای جل جلاله معرفت واجب دی په واسطی

دعقلونوددوئ فیحمل ذلك نوهغه علماء چه وائی چه امرنه بغیروجوب نه راځی دهغوی مطلب دادی اودهغوی داخبره به حمل کولےشی پدی باندی علی انّ المراد بالامریختص بهذه الصیغة چه مرادپه امرسره مختص دی پدی صیغی سره فی حق العبد فی الشرعیات په حق دعبدکښی په شرعیاتوکښی یعنی په حق دعبدسره شارع خارج شونوپه شرعیاتوکښی پکارده چه صیغه دامرراغلی وي حتی لایکون فعل الرسول بمنزلة قوله افعلوا تردی چه ندی فعل درسول په منزلة دقول درسول چه افعلوا ، رسول چه خلکوته وائی افعلوا یعنی داکاروکړی نوصراحتاً ددی نه وُجوب معلومیږي، اوچه یوکاررسول الله ﷺ پخپله کوي دهغه نه وجوب نه معلومیږي کیدائی شی هغه درسول الله ﷺ خصوصیت وي ځکه ډیرکارونه داسی دي چه هغه درسول الله ﷺ سره خاص وه دی وجهی نه دعلماؤ مطلب دادی چه هغه امرکوم چه دوجوب لپاره دی هغه هغه دی چه درسول الله ﷺ دمبارکی ژبی نه وتی وي اوپاتی شودرسول الله افعال هغه وجوب نه ثابتوي کیدای شی هغه فعل دهغه خصوصیت وي ورنه که رسول الله مبارك دهغه فعل سره داسی ویلی وي چه داسی کوی نوبیا هغه موجب دی ځکه قول ورسره راغی، لکه په حجة الوداع کښی ټول صحابه درسول الله مبارك سره موجودوه اوده مبارك به قدم په قدم فرمائل (خذوا عنی مناسِکَکُمْ لعلی لااراکم بعدعامِ هذا) یعنی زما نه دحج طریقی زده کړی بیابه موزه نه وینم اوتاسوبه مانه وینئ، درسول الله ﷺ دا آخرنی حج وه، دی نه اتیا(۸۰) ورځی پس رسول الله مبارك ددی دنیانه تشریف یوړو. نودلته به صحابوْدرسول الله ﷺ فعل ته کتل ځکه چه رسول الله ﷺ ورته په ژبه ویلی وه چه مانه دحج طریقی زده کړی نودافعل موجب دی ولایلزمُ اعتقادُ الوجوب به اودرسول الله ﷺ په فعل به دوجوب عقیده نه لازمیږي، ځکه درسول الله ﷺ افعال احتمال دخصوصیت لري. والمتابعةُ فی افعاله علیه السلام اومتابعت درسول الله ﷺ په افعالوکښی انما تجبُ عندالمواظبة واجبیږي په وخت دهمیشوالی کښی،چه رسول الله ﷺ په کوم فعل همیشوالی کړی وي نوداددی دلیل دی چه دا فعل واجب دی. وانتفاء دلیل الاختصاص اوبل په هغه صورت کښی واجبیږي چه هلته دلیل داختصاص نوي اوکه نه هلته دلیل دخاصیت موجودوي نوبیا وجوب پری نشته لکه قران مجید کښی راځی ﴿

خَالِصَةً لَّكَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾سورةالاحزاب، الاية:٥٠ • پیغمبرعلیه السلام ته که یوه ښځه ځان وبښي نوجائزه دی لکن دبل چانکاح بدون مهرنشي کیدای لکن دپیغمبرعلیه السلام نکاح بدون مهرهم کیدای شي ځکه قران پاك ذکرکړل نومقصددادی چه صیغه دامردرسول الله ﷺ موجب ده اوافعال درسول الله ﷺ موجب ندي ځکه هغه احتمال دخصوصیت لري چه دافعل به درسول الله ﷺ سره خاص وي دغي وجهی نه علماء وائی که درسول الله ﷺ دقول اودفعل په مابین کښی تعارُض راشی نوترجیح به قول ته ورکولی شی ځکه رسول الله ﷺ فرمائی (لاتستقبلوا القِبلة ببولٍ ولا تستدبروها) یعنی په وړکی اودس ماتی او لوی اودس ماتی کښی به قبلی ته مخ اوشا نه کوي نودادرسول الله مبارك قول دی، اوبل درسول الله مبارك فعل دی لکه ابن عمروائی زه یوځل په کوټه وختم نورسول الله ﷺ اودس ماتولو اوقبلی طرف ته ئی مخ وه نوچه درسول الله ﷺ فعل قانون کُلی دی اودهغه فعل خصوصیت لري نودقبلی احترام په مونږاوتاسوباندی لازم دی په پیغمبرعلیه السلام ندی لازم ځکه چه پیغمبرعلیه السلام دخانه کعبی نه افضل دی نواحترام مفضول دافضل کوي لکه شاګرد به داستاد احترام کوي استادباندی دشاګرداحترام لازم نه دی ، نورسول الله ﷺ افضل خلق الله دی حتی من العرش والکرسی واللوح والقلم، نواول خوهغه ﷺ قبلی ته مخ کړی هم نه وو پیغمبرعلیه السلام اودس ماتی ته ناست وه نوپه زینه (اندرپایه) باندی خوك وختونوپیغمبرعلیه السلام تری بل طرف ته مخ واړولو نوقبلی ته ئی مخ مبارك برابرشو نوهغه صحابی ګمان وکړو چه ګویا قبلی ته ئی مخ دی، بل داچه رسول الله مبارك باندی عین کعبی ته کتل لازم وه اودادهغه معجزه وه، نوچه یوسړی خانه کعبه کښی وي اودی عین کعبی ته لمونځ نه کوي نومونځ ئی نه کیږي نوکه بیت الخلاء کښی ناست وي نوعین کعبی ته به مخ نکوي که دهغی اطرفو ته مخ کړي نوجائزه ده• نودلته کښی هم ترجیح قول ته دی عندالتعارض بین قول النبیﷺ وفعله ، نوفعل به بغیردقرینی نه نشی موجب کیدالی چه هغه قرینه د مواظبة ده یاقرینه دقول ده مع الفعل وغیرذالك• فصل دافصل دی په بیان دامرمطلق کښی یعنی یوامرراغلی خومطلق دی اوڅه قرینه هم پکښی لده موجوده نوآیا دا امربه دلالة په وجوب باندی کوي اوکنه؟ بعضی اوامروکښی خوقرینه

موجوده وي نودقرینی له وجهی نه وجوب مقصودوي اختلف الناس فی الامرالمطلق دعلماؤ اختلاف دی په امرمطلق کښی ای المجردعن القرینة داسی امرچه په هغه کښی قرینه نوي موجوده داسی قرینه الدالة علی اللزوم وعدم اللزوم چه هغه دلالت کوي په لزوم اوعدم لزوم باندی، اوکوم امرکښی قرینه موجوده وه اوهغه قرینه دوجوب وه نوهلته به بیا امردفرضیت په معنی باندی مستعملیږي لکه قران مجیدکښی راځی ﴿ اَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ﴾الله تعالی فرمالی منځونه قائم کړی اوزکاتونه ورکړی لودلته کښی قرینه موجوده ده ځکه بل ځای په قران مجیدکښی راځی ﴿ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ كِتٰبًا مَّوْقُوْتًا *﴾سورةالنساء،الاية:١٠٣ · یعنی مونځ په مسلمانانوباندی فرض دی کتابا په معنی دفرض سره لکه ﴿ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ ﴾ ای فُرِض علیکم الصیامُ نومعلومه شوه چه اقیمواالصلوة امردوجوب او فرضیت لپاره دی ځکه دکتاباً موقوتاً قرینه دی او دلالة کوي پدی باندی چه اقیموا الصلوة···الآیة دا امردوجوب اوفرضیت لپاره دی، همدارنګه داقول دالله تعالی ﴿ واتواالزکاة ﴾دلته کښی هم قرینه موجوده ده هغه داچه بل ځای په قران مجید کښی راځی ﴿ وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَايُنْفِقُوْنَهَا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ يَّوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فِيْ نَارِجَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَاجِبَاهُهُمْ وَجُنُوْبُهُمْ وَظُهُوْرُهُمْ هٰذَا مَاكَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُوْنَ * ﴾سورة التوبة ، الاية: ٣٤ · الله تعالی فرمالی هغه کسان چه خزانه کوي سره زر اوسپین زر(كَنَزَ يَكْنِزُ) په معنی دخزانه کولوسره ، کنزته هم ځکه کنزوالی چه سري جمع کړي وي·) اودهغوئ له زکات نه ورکوي نودوی ته دعذاب زیرئ ورکړه یعنی دوئ باندی به عذاب راځی(زیری خودهغې خبری وي چه سری خوشحاله کوي، البشارة: الخبرُ السار، بشارة هغه خبری ته والی چه سری لی واوري اوبه بشره باندی لی خوشحالی خوره شي لکن دلته کښی فبشرهُم تکی دلهکم لپاره دی، تهکم: دینه والی چه پوسری ذلیله کوی·) اودغه سره زراوسپین زربه کوموکښی چه سری زکات نه ورکولو دابه دجهنم په اورګرم شی(حمیٰ یحمٰی په معنی دګرمیدوسره، حُمیٰ لبی ته والی هغی کښی هم سرئ ګرم شي) اوبیابه پدغوسروزرو سپینوزرو دهغوکسانوچه زکاة لی نه ورکولو تندي ،اړخونه ، شاګانی داغلی شي(کَوٰا یکوي معنی داغل ، مکوات په عربی

کښې ایستري ته والی نوبه ایستري سره هم جامه داخلی شي

ویلی شي هذا ماکنزتم نوداهم معلومه شوه چه داتوالزکاة امر

لوی وعید په ترك دفرضوسره الله تعالی خپل مخلوق ته ورکوي

آیت کښې‌دانسان په بدن کښې ددی دری(تندی،اړخ،شا)

چه هرکله سوال کونکی زکاة غواړي اومالداره سړي ته ورشی

دولس بچاؤ شی اوپه تندي کښې.نی گورنجی پیداشی اوبعضی

خي نودا مالداره تری مخ واړوي اوچه بیاهم نه خي نوشاورته

ورته په دی دری خایونوعذاب ورکوي. نحوقوله تعالی لکه داقول دالله تعالی وإذاقرئ

القرانُ فاستمِعُوا لَهُ وأنصِتوا لَعَلَّکُم تُرحمُونَ هرکله چه دقران تلاوت کیږي نوتاسوغوږورته

کیږدی اوبیاچپ شی‌دی لپاره چه تاسوباندی رحم وکړی شی، دلته کښې دفاستمعواله نه

پوره وجوب نه معلومیدو وانصِتوا سره ئی وضاحت وشواوداقرینه ده پدی باندی چه

فاستمعوا امردوجوب دی، نوځکه نی روسته انصِتوا راغلونومعلومیږي چه پدی صورت کښې

سکوت لازم دی ځکه دالله تعالی لخوا رحمة هله نازلیږي چه دالله تعالی

دواجبواوفرضوتعبداري وشی نوانصِتوا سره وجوب لازم شواودا امردوجوب دی وقوله تعالی

همدارنگه پدی قول دالله تعالی کښې ولاتَقربا هذه الشّجرة فتکونَ من الظّلمینَ مه

نزدوکیږئ دی وني ته ای ادم علیه السلام اوبی‌بی هوا ورنه دظالمانوله جملی به شئ،

نومعلومیږي چه نهی هم دوجوب لپاره ده، نودوعیدپدی خبره باندی دال دی چه گویا

دلاتقربا نهی دوجوب لپاره ده اوپه نهی کښې امرضمناً موجوددی ځکه دلاتقربا معنی ده (

اجتنبا) ځکه امراونهی پخپل منځ کښې ضدین دي نونهی عن الشئ دا امروي بضدالشئ

نودلاتقربا ضددی (اجتنبا) والصحیح من المذهب صحیح مذهب دادی ان موجبَه

الوجوبُ چه ددی موجب هغه وجوب دی چه گویاداشی واجب دی امردباری تعالی تقاضه

کوي پدی باندی چه داشی لپاره دوجوب دی ځکه قران مجید کښې راځی ﴿

فَلْيَحْذَرِالَّذِيْنَ يُخَالِفُوْنَ عَنْ اَمْرِهٖ اَنْ تُصِيْبَهُمْ فِتْنَةٌ اَوْيُصِيْبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ * ﴾سورة النور، الاية: ٦٣

وډویریږي هغه کسان چه هغوی مخالفت کوي دامردالله تعالی نه چه هغوی ته

کنبی وغورځول شی اویابه ورته دردناك عذاب ورکړی شی ، نومعلومیږي چه دالله تعالی دامرمخالفت په سرې باندی عذاب راولی نومعلومه شوه چه امردالله تعالی مطلقًا لپاره دوجوب دی همدارنګه پیغمبرعلیه السلام فرمائی (لولا أن اشُقَّ علی امتی لامرتُهم بالسواكِ عندکلِ الصلاةِ) که چیرته زما په امت باندی داخبره دمشقت نه ګڼلی نومابه دویٔ ته امرکړی وه چه دهرمونځ سره مسواك کویٔ، لکن ماورته امرونکړونوچه امرونشونوځکه مسواك وهل سنت دي فرض اوواجب ندي، نودینه هم معلومه شوه چه په امرکنبی قرینه نوي دهغه معنی دوجوب ده ځکه پیغمبرعلیه السلام فرمائی لامرتهم ای امرالوجوبِ نومسواك سنت اومستحب وګرځیدو. الااذاقام الدلیلُ علی خلافهِ اوکه دلیل موجودوي چه دلته کنبی وجوب مرادندی نوبیابه هلته کنبی دنُدُب لپاره مستعمل کیږي ؛ اصل کنبی دامر ډیری معانی راځی علماء تقریباً شپاړس(١٦) معانی بیانوي، امرکله دنُدبِ لپاره وي کقوله تعالی فکاتبوا هم ، که یوغلام دمولی مکاتبت غواړي نووردی کړي، کله دفرضیت لپاره وي لکه واقیموا الصلاة، کله دتوبیخ په معنی وي کقوله تعالی اعملوا ماشئتُمْ ، الله پاك کافرانوته وائی کوی څه موچه خوخه وي، لکه یوماشوم ته پلاروائی څه کنه لوبی کوه یعنی مه ئی کوه ورنه وهم دی، نودلته توبیخ دی، اوکله دتعجیزلپاره وي کقوله تعالی فأتوبسورةٍ من مثله ، یعنی ای کافرانودقران مجید پشان نظیراومثل راوړیٔ خونشی راوړی بلکه یوسورة په مثل راوړونه هم عاجزه یئ، اوکله امرلپاره دارشاد وي الله تعالی رهنمائی کوي واستشهدوا شهدین من رجالکُمْ، نبه ده داخبره چه تاسو په څه خبره باندی دوه سرې ګواهان ونیسی، اوکله دامتنان لپاره وي نحو﴿ کلوا مما رزقکمُ الله ﴾، اوکله داکرام لپاره وي لکه ﴿ادخلوهابسلام﴾، اوکله دتأدیب لپاره وي لکه (کل ممّایلیك) ، اوکله امردتسخیرلپاره وي نحو﴿کونواقردةً ﴾، اوکله داهانة لپاره وي مثل﴿ ذق انك انت العزیزالکریم ﴾، اوکله ددعا لپاره وي لکه ﴿ربنا اغفرلی ﴾، اوکله داحتقارلپاره وي مثل ﴿القواماانتم یلقون ﴾، وغیرذالك من المعانی . لان ترك الامرمعصیةٌ ځکه ترك دامرمعصیت دی اومعصیت نوي مګربه ترك دفرضواودواجبوباندی وي نوداهم ددی دلیل دی چه امربه دوجوب لپاره وي الله جل جلاله فرمائی ﴿ وَمَنْ یَّعصِ اللهَ وَرَسُولَهُ وَیَتَعَدَّحُدُودَهُ یُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِیْهَا وَلَهُ عَذَبٌ مُهِیْنٌ

﴿ سورة النساء، الاية: ١٤ ﴾ .څوك چه دالله تعالى اوده‌غه درسول ﷺ نافرمانى كوي اوگناهونه كوي نوجهنم ته به دَهميش لپاره داخل شي ځكه چه نافرمانى معصيت دی، دلته كښې هم وعيدراغلى دى اووعيدنوي مگربه ترك دفرضواوواجبوسره وي نومعلومه شوه چه امربراى وجوب است كما ان الايتمارطاعةٌ لكه امرمنل چه تعبداري دى،ايتمارمعنى امرمنل لكه امرتُهٗ فأتَمَرَ ، ماهغه ته امركړى وه نوهغه هغه امرومنلوباب افتِعال كښې قبول دماخذ دى لكه نهيته فانتهٰى يعنى ماهغه منع كړى وه نوهغه منع شو. قال الحماسيُ ويلى دي حماسي، حماسي دديوان حماسى مصنف ابوتمام ته ويل كيږي دئ يوځل دچا ميلمه شوى وه نوواوره شروع شوه واپس ئى بيا سفرنشوكولى نودهغه چاچه ميلمه وه دهغه سړي ډيره لويه كتب خانه هم وه نوپه هغى كتب خانه كښې ئى مطالعه شروع كړه اواعلى اعلى اشعارئي دَمختلفوشاعرانو راجمع كړل اوديوان حماسة ئى ترجوړكړو، حماسه په لسو(١٠) بابونومشتمله ده اولنئى باب پكښې حماسى دى ځكه ئى ورته نوم حماسه كيښود حماست شجاعت اوبهادرئ ته وائى، دويم باب په ادبوكښې دى ، دريم باب كښې مراثى دي اوځلورم باب كښې ئى نسيب ذكركړيدى، همدارنگه نوربابونه هم په مختلفوموضوعاتوكښې ليكل شويدي. داشعارهم دحماسى دمصنف دي اودزليخى په وزن جوړشويدي په علم عروض كښې دمفاعيلنْ مفاعيلنْ فعولنْ وزن دى علم عروض هغه علم ته وائى چه په هغه كښې دشعروزن معلوميږي دزليخې ړومبنى شعردى .

زليخا گرچه محبوبِ جهان بود ولى يوسف به خوبى بيش ازان بود

الٰهى غُنچهء اُميدبكشائے گلِ ازروضهء جاويدبنمائے .

نوداشعرهم په همدى وزن مذكورسره دى حماسى خپلى معشوقى ته وائى ، شعر

أَطعتِ لِأ مِرِيْكِ بِصَرْمِ حَبْلِى مُرِيْهِمْ فِيْ اَحِبَّتِهِمْ بذَ اكِ

ترجمة : اى معشوقى ته دهغوخلكواطاعت كوى چه تاته حكم كوي چه ماسره دمحبت پړې پريكړه اوهغوى درته والى چه ماسره مينه مه كوه، دَصَرْم معنى پريكول، ته هغوى ته امروكړه چه هغوى دخپلى معشوقى داسى پريږدي لكه چه تاته امركوي لكن هغوى خپلى معشوقى نه پريږدي

فَهُمْ إِنْ طَاوَعُوكَ فَطَاوِعْهُمْ وَإِنْ عَاصَوْكَ فَاعْصِ مَنْ عَصَاكَ

که هغوی ستاخبره منی لوله هم دهغوی خبره ومنه ، اوکه هغوی ستا نافرمانی کوي نوته هم دهغوی نافرمانی وکړه. دامرمنلوته اطاعت والی اودامرنه منلوته معصیت وائی، نوشاعرددی ایت په ترجمه کښی چه ومن یعص الله ورسوله ۰۰۰الآیة شعرپیش کړو، اومذکوره شاعردمذکوره شعرپاتی توکړه داسی ده.

لقدأضمرتُ حُبَّكَ فی فؤادی وماأضمرتُ حُبًّا من سِواكِ .

معشوقی ماستامینه په زړه کښی پټه ساتلی ده اوپه زړه کښی می له تانه بل دهیچامینه نشته . والعصیانُ فیما تَرْجِعُ الی حق صاحب الشرع سببًا للعقاب اوعصیان(نافرمانی) په معنی کښی چه هغه راجع کیږي حق دصاحب دشرعی ته هغه سبب دعذاب گرځی(ومن یعص الله ورسوله یدخله نارًا) ولتحقیقهُ ان لزوم الایتمار ددی مسئلی تحقیق دادی چه لازمیدل دحکم منلو انما یکون بقدرولایة الأمِرعلی المخاطب په اندازه دقوت دآمِردی په ماموراندی ، یعنی څومره چه أمِرقوي وي هومره به دهغه امرکښی فرضیت وي، مثلاً عام ملگری که ملگري ته اووائی چه داکاروکړه نوخوښه نی ده چه کوي ئی اوکه نه ئی کوي او که مولی خپل غلام ته اووائی چه داکاروکړه او ونی نه کړي نوپکارده چه سزا ورکړي ځکه غلام ټول دمولی وي مِلك رقبی ډیرقوي مِلك وي نوموږ هم درب العلمین جل جلاله مملوك یو، الله تعالی مالك الملك دی ، مالِك یوم الدین دی نوالله تعالی چه یوحکم وکړي په ټولوباندی دهغه وضاحت اوتعبداري فرض دی ولهذا اذا وجهت صیغة الامرالی من لایلزمُه طاعتُك اصلاً اوددیوجهی هرکله چه ته صیغه دامرمتوجه کړی هغه چاته چه په هغه باندی لازم نه وی طاعت ستاچیری هم لایکونُ ذلك موجباً لایتمارِ نونه به وی دا آمرلپاره دوجوب چیرله هم، دمثال په طور که چیرته یواستاد غیرکس ته اووائی چه داکاروکړه نوهغه به والی (نه میتوانم)له شم کولی اوکه استاذخپل شاگردته اووائی چه داکاروکړه نوفوراً به منده کړي اوهغه عمل به اجراء کړي. دلته کښی جناب شیخ صاحب یودوه قصی ذکرکړیدي ، قصه: یوځل په دارالعلوم دیوبند کښی جلسه وه نوډیرملایان به ورتلل نودکراچی دیوی مدرسی شیخ الحدیث هم ورتلو ریل ګاډی ته وختواوپه سیټ

سملاستولاره کښی یوه بله سورلی راوخته نو شیخ الحدیث صاحب ته ئې اوویل پاڅه ماته هم ذکیناستوځای پریږده نوهغه ورته اوویل چه زه شیخ الحدیث یم لوهغه جاهل وه هغه شیخ الحدیث څه پیژندو نودهغه شیخ الحدیث بې عزتي ئې وکړه نوبیا دهغه شاګردان راپاڅېدل اوهغه سړے ئې سم ووهلو اوشیخ الدیث ئې پرې سم وپیژندلو. لکه والی چه ناآشناسړیٔ دسړي هیڅ حیثیت نه پیژنی. واذا وجهّنها إلی من یلزَمُهُ طاعتُك من العبید اوکه چیرته داصیغه متوجه کړي هغه چاته چه په هغه لازم وي ستاخبره منل چه هغه متاغلام وي لزِمه الایتمارُ لامحالة نولازم دی په هغه باندی حکم منل ستاخامخا. حتی لوترکه اختیارًا یستحق العقاب عرفًا وشرعًا تردی که هغه ستاخبره قصداً نده منلی نوعذاب ورکوی هم عرفًا یعنی دخلکوپه نزد اوهم دشریعت داحکم دی. فعلی هذا عرفنا بناء پردی مونږه وپیژندو ان لزوم الایتماربقدرولایة الأمِرِ چه لزوم دامربه په اندازه دقدرت دامِربالدی وي اذا ثبت هذا فنقولُ ان لِلّهِ تعالی مِلکًا کاملاً هرکله چه داثابت شول یعنی لزوم دایتماربه لدردقدرة دَآمِرباندی وي نومونږ وایوچه الله تعالی لره مِلك کامل دی فی کل جزءٍ من اجزاء العالَم په هرجزءکښی دتماواجزاءو دعالم نه یعنی ټول عالم دالله تعالی مملوك دی. وله التصرفُ کیف ماشاء واراد. اوالله تعالی تصرف کوي څرنګه ئې چه خوښه وي اوڅرنګه ئې چه اراده وي، ﴿ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَايَشَآءُ وَيَخْتَارُ ﴾ واذاثبتَ ان من له الملكُ القاصِرُ فی العبد اوهرکله چه داهم ثابت شوچه دمولٰی په خپل غلام باندی مِلك قاصِروي. کان ترك الایتمارِ سببًا للعقاب اوبیاهم ترك دامردمولی سبب لپاره دعقاب وي فماظنُّك فی ترك امرمَنْ اوجَدك من العدم نوڅه ګمان دی ستا په پرینښوذودامردهغه رب العلمین کښی چه پیدا کړی دی تاله ای انسانه دعدم نه وجودته، وأدرَّعلیك شابیب النعَمْ اوهغه الله تعالی چه وره ولی ئې دي په تاباندی شیبی دنعمتونو، ادرَّ یُدِرُ اِدْرَارٌ معنی ورول ، مدرار هغه باران ته والی چه کوم ډیرزیات وریږي لکه حیث تجهت وریمةٌ بِمذرارُ.

نالة دژاورة: هغی اوښی ته وائی چه ډیری پیٔ کوي ، لودالله تعالی ډیرزیات نعمتونه دي مثلاً دبدن اندامونه، صحت، میوی، اوبه، اوداسی نوربیشمیره نعمتونه ﴿ وَاِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ لاَتُحْصُوْهَا ﴾سورة ابراهیم ، الایة: ۳٤ • یعنی که دالله تعالی نعمتونه شماریٔ نوشی نی

شمیرلی، نودی وجهی نه دالله تعالی دامرایتمارپه تماموبندگانوباندی فرض عین دي.
فصل: فصل دی په بیان دامرکښی الامربالفعل لایقتضی التکرار امربالفعل تقاضه دتکرارنه کوي، یوه خبره چه دامرپه شکل کښی وي نوهغی کښی تکرارنوي بلکه چه یوځل دی هغه کاروکړو نوغاړه دی خلاصه کړه، دلته کښی امرنه مراد امرمطلق دی هغه امرچه هغه معلق بالشرط نوي، اوکه هغه امرچه هغه معلق بالشرط وي یامعلق بالعلة وي یامعلق بالسبب وي بیاهغه دتکرارشرط یاتکرارعلة یاتکرارسبب له وجهی‌نه مکررکیدای شی، لکه قران مجید کښی راځی ﴿ وَإِنْ كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا ﴾ که چیرته تاسوجنب وئ نوغسل وکړی، نودلته کښی فاطهروا صیغه دامردی لکن معلق دی په ان کنتم جنباً سره نوچه کله هم سړی جنب کیږي دفاطهروا حکم به ورته متوجه کیږي اگرکه فاطهروا امردی لکن معلق بالشرط دی نوکله چه شرط مکررکیږي نومشروط به هم مکررکیږي نولازماً به پدی امرکښی تکرار راځی اوداسړی به باربارلامبی چه.کله جنب وي، همدارنگه بل قول دالله تعالی کښی راځی ﴿ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ ۰۰۰الآیة ﴾ هرکله چه تاسو مونځ ته پاځیږی نووینځی مخونه خپل اولاسونه خپل ترڅنگلوپوری ، نودلته کښی هم دفاغسلوا صیغه دامرده لکن معلق ده په اذاقمتم الی الصلوة پوری نوامرمعلق بشرط به مکررکیږي نو هرکله چه قیام الی الصلاة راځی نودفاغسلوا حکم به متوجه کیږي، نوداچه امرمطلق به نه مکررکیږي دامذهب داحنافودی ، امام شافعی صاحب نه دوه قوله نقل شویدي په یوقول کښی زمونږ سره شامل دی اوبل داچه محتمل دتکراربه وي. ولهذا قلنا اودغی وجهی نه مونږه وایو،اوس داحنافودلیل ذکرکوي پخپله مدعی باندی چه امرمطلق تقاضه دتکرارنکوي. لوقال طلّق امرأتی که چیرته یوسړي بل سړي ته اوویل چه زمانبځی ته طلاق ورکړه، مثلاً یوسړی له خپلی ښځی نه ویریدو بل سړي ته ئی اوویل ورشه زما ښځی له اووایه انتِ طالقٌ نودا سړی ددی خاوند لخواوکیل وگرځیدو اوتصرفات دوکیل داسی وي لکه تصرفات دمؤکل. نوپدی صورت کښی وکیل دی ښځی ته یوطلاق ورکولی شی دویم طلاق نشی ورکولی ځکه هغه وکالت په یوطلاق سره پوره کیږي فطلّقها الوکیلُ ثم تزوجها المؤکل نووکیل یوطلاق ورکړوبیاهغه مؤکل په نکاح کړه داپه هغه صورت کښی

کېدای شي چه وکیل طلاق ورکړوبیاعدت(دري حیض) تیرشونوبیخه دخاوند له نکاح نه ووته، نوکه بیائی اولنی سړی په نکاح کول غواړي نوتجدید دنکاح به کوي لیس للوکیل ان یُطلقها بالامرالاوّل ثانیاً نودوکیل له طرف نه دوباره طلاق ورکول ندی جائز په اولنی امرسره، ځکه چه وکیل خپل وکالت پوخل کړیدی. ولوقال زوجني امرأةً اوکه یوسړي بل سړي ته اوویل چه ماته واده اوکړه، هغه ورته واده وکړو نوخبره ختمه شوه لایتناوَلُ هذا تزویجاً مرّةً بعداُخری دابه نه شاملیږي بل واده لره ددی اول واده نه پس ، نودویم واده ځکه ناجائز دی چه وکالت په هغه یو واده سره پوره شو. ولو قال لعبده تزوج لایتناول ذالک الامرة واحدة کچیرته خپل غلام ته ئې اوویل چه ته واده اوکړه نه شاملیږي دا امرمکریو ځل لره لان الامربالفعل طلَبُ تحقیق الفعل علی سبیل الأختصارځکه امربه فعل سره طلب دمحقق والی اوموجودوالی دفعل ده په مختصری طریقی سره، اواختصارصرف په یوواده کولوسره پوره کیږي نودویم ته ضرورت نشته. لکه (اِشرِبْ) مختصردی د(اطلبُ منکَ فعل الشربِ)نه یا(افعل فعل الشرب)نه ، همدارنګه (کُلْ) (اطلب منك فعل الاکل) یا(افعل فعل الاکل) نوچه یوخل سړي خوراك باځکاك وکړو نوبیاهم پری دخوراك اوځکاك اطلاق کیږي، همدارنګه (اُکتبْ) مختصردی د(اطلب منك فعل الکتابة) نه یا مختصردی د(افعل فعل الکتابة). قوله اِضرب مختصرٌ من قوله داقول داضرِبْ مختصردی ددی قول نه افعَلْ فعل الضرب فعل وکړه فعل دوهلو والمختصرمن الکلام والمطول سواءٌ فی الحکم دمختصراودمطول کلام حکم یودی لمَ الامرُ بالضرب امرٌ بجنس تصرُّفٍ معلومٍ پس امرکول په وهلو سره دا امردی په جنس تصرف دضرب باندی ، یعنی ددی مطلب دادی چه جنس تصرُف چه هغه باندی اطلاق دضرب کیږي هغه وکړو برابره خبره ده چه هغه ضرب بالیدوي اوکه ضرب بالخشب وي اوبرابره خبره ده چه ضرب علی رأس وي اوکه په علی رِجل وي خومطلب تری اذیت اوزورنه ورکول دي لکه وانی چه چیرته ډب وي هلته ادب وي. وحکم اسم الجنس ان یتناوَلَ الادنی عندالاطلاق داسم جنس حکم دادی چه دابه یوفردیعنی ادنی فردته به هم شامل وي، جنس ادنی یودی کم ازکم دیوخل وهلوسره هم دهغه آمِردامراطاعت وشو. ویحتمل کلَّ الجنسِ او احتمال دټول جنس هم لري یعنی دجنس نه ټول جنس هم اخستی شي، دجنس دوه فرده دي یوفردادنی دی چه هغه ټولوکښی یووي ، اودویم فردهغه تمام افراد

چه مراد کړی نودجنس اطلاق په قلیل اوکثیردواړوباندی کیږي. وعلی هذا قلنا اوبناء پردی باندی چه دجنس اطلاق په قلیل یعنی ادنی فردباندی کیږي اواحتمال دکل هم لري اذا حلف لایشربُ الماءَ یوسړي قسم اوخوړو چه زه به اوبه نه څکم یحنثُ بشرب ادنی قطرةٍ منه نوکه یوڅاڅکئ اوبه لی هم اوڅکلی حانث کیږي، څکه اطلاق دشرب پری کیږي نوکفاره دیمین به ورکوي ولولوی به جمیع میاه العالَم صحّتْ نیتُهُ اوکه دی سړي دټولی دنیااوبه قصد کړی وي نونیت لی صحیح دی، اونه حانث کیږي څکه دتمام عالم اوبه څوك نشي څکئ اودا احتمال پکښی څکه شته چه د« الماء » دا لفظ اسم جنس دی یوڅاڅکی ته هم شاملیږي اودتمامی دنیااوبوته هم شاملیږي، لکه انسان اسم جنس دی نوزید ته هم انسان والی چه یوفرد دی اودتمامی دنیا انسانانوته هم انسان ویل کیږي ولهذا قلنا اوبناء پردی چه جنس اطلاق په یوفرد اوزیاتوافرادو باندی کیږي اذاقال لها طلّقی نفسَكِ فقالت طلّقتُ یقعُ الواحدُ که چیرته یوسړی خپلی ښځی ته اووالی چه ځان طلاقه کړه ښځی اوویلی ما ځان طلاق کړو نویوطلاق واقع شو ولولوی الثلث صحّت نیتُه اوکه دخاوند نیت ددری طلاقووي نونیت لی صحیح کیږي ، اودری طلاق واقع شو څکه چه دطلاقو دوه جانبه دي یوفردادنی چه یودئ اوبل فرد اعلی چه مجموعه(دری) طلاقه دي نو ادنیته هم شامل دی اواعلی ته هم شامل دی. وکذلك لوقال الأخرطلّقها که چیرته یوسړي بل ته اوویل چه زما ښځه طلاق کړه نوهغه وکیل هغه ښځه طلاق کړه یتناول الواحدةَ عندالاطلاق نوبه مطلق طلاقوکښی یوطلاق ته هم شامل ده ولونوی الثلث صحّتْ نیتُه اوکه دی سړي پدی قول سره چه طلّقها دری طلاقه اراده کړي وي نونیت لی صحیح دی/ولونوی الثِّنتَین لایصح اوکه دوه طلاقه لی تری مراد وي نونیت لی ندی صحیح څکه چه جنس په اقل اواکثرباندی دلالة کوي اوپه عدد باندی دلالة نه کوي اودوه(الثنین) خوعدددی څکه دطلاقو اقل الافراد یودی اواکثرافراد دری دي الااذاکانت المنکوحة امة مگرکه دیوسړي منکوحه وینځه وه، اوبیالی چاته اوویل چه زماښځی ته طلاق ورکړه اودہ دوه طلاقه اراد ه کړي وي نوبیاصحیح کیږي څکه دا دوه طلاقه بیاپه وینځه کښی فرد اکثردی اودوه طلاقه دامی لپاره طلاق مغلظ دی. فان نیة الثنتَین حقِّها نیّةٌ بکل

الجنس څکه دوبنځی لپاره کل جنس دطلاقو دوه طلاقه دي ولوقال لعبده تزوّج تقعُ علی تزوّج امراةٍ واحدةٍ یوسړي خپل غلام ته اوویل واده وکړه نوپه واده کولو دیوی ښځی سره واده قائم شو لولوی الثنتین صحُت لیتهُ اوکه مولی ورله ددوه ښځونیت کړئ وي لویدی مورت کښی لی هم نیت صحیح دی څکه دغلام لپاره ددوه ښځولپاره زیاتی ښځی لشته، عبدنصف دځروي لوکه یوسړي یوځرسړي ته اوویلی چه واده وکړه مهربه زه ورکوم نوبوواده تری مراد ده اوکه دی قائل دځلورونښځونیت وکړو نونیت لی صحیح کیږي څکه دځرلپاره عدد داقل منکوحاتویودی اواکثرعددلی ځلوردی. لان ذلك كلُّ الجنس فی حق العبد څکه دا دوه مجموعه دجنس دی په حق دغلام کښی ، دلته معترض اعتراض کوي تاسووائي چه امرمطلق عن القرینه یاامرمطلق چه غیرمقیدبشرط والعلة وي هغه موجب دتکرار نوي نوبیا تاسودعبادات ولی مکرر کویٔ څکه الله تعالی خوامرصرف یوځل کړیدی﴿ اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوْكِ الشَّمْسِ ﴾سورة الإسراء، الآية:۷۸ ۰ نوصرف دیوماسپخین لمونځ کالی دی بیا بیا کولوته څه ضروت دی؟ لوپه راتلونکی عبارت سره مصنف جواب ورکوي چه دلمنځونواوعبادتونوتکرارداسبابودتکرارله وجهی دی هرکله چه سبب راځي نوحکم هم منوجه شي، زمونږ(احناف) په نزد امرموجب دتکرار ندی، دامام شافعی صاحب پوقول دادی امرکه مقیدبشرط اومقیدبالعلة نوي نومحتمل دتکراردی اودلیل پیش کوي چه کله رسول الله مبارك اوفرمائل (یایهاالذین امنوقدفرض الله علیکم الحج فحجوا) په تاسوالله تعالی حج فرض کړو نوحج کوی نودلته کښی هم درسول الله ﷺ امر راغی(حجوا بیت الله) نواقرع ابن حابس صحابیدی اواهل لغة هم دی نوهغه تپوس وکړو (العامنا هذا یارسول الله ام للابد؟) یعنی داحکم ددی کال لپاره دی یارسول الله که دهمیش لپاره به حج کوه نورسول الله مبارك وفرمائل (لعامکم) یوځل حج په مسلمانباندی فرض دی ، نومعلومیږي داچه امرتقاضه دتکرار کوي څکه اقرع ابن حابس تپوس وکړو اوکه امرتقاضه دتکرارنکولئ نودصحابی رضی الله عنه سوال خولغوه شو؟ نواحناف جواب ورکوي، چه ستاسو دلیل صحیح ندی څکه امرتقاضه دتکرار نه کوي څکه اقرع ابن حابس تپوس وکړو چه آیا دلته کښی امرتقاضه دتکرار کوي اوکنه که امرتقاضه دتکرار کولئ نواقرع ابن حابس

خوأهل لغة وه نوهغه تپوس نه کولوځکه هغه ته به خپله هم پته وه چه امرتقاضه دتکرار کوي نوچې به پاتې شوې وه، نودادلیل په حقیقت کښې زمونږ لپاره دلیل شونه دشوافعولپاره ولا یتاتی علی هذا فصل تکرارالعبادات اوپه مونږ دی ځوك اعتراض نه کوي په فصل دتکرار دعباداتوکښې، دعباداتوپوره فصل دی لکه روژه هره میاشت درمضان چه راځي نومونږ بیا بیا روژه نیسو، یالکه لمونځ دهرلمونځ وخت چه راځي نوبیابیا لمونځ کوو، همدارنګه زکاة هرکله چه په مال کال تیرېږي نوبیا بیا زکاة ورکوو ۰ فان ذلك لم یثبتْ بالامرځکه تکرار دامرله وجهې نه ندی بل بتکراراسبابها بلکه داسبابودتکرار له وجهې نه دی التی یثبتُ بها الوجوب هغه اسباب چه ثابتېږي په هغوی سره وجوب دعباداتو، ځکه که تکرار په امرسره وای نوبیاخواستغراق په جمیع اوقاتوکښې پکاروه لیلاً اونهاراً بایدمشغول بالصلوة وائی بلکل هیڅ وخت بایدچه خالي نه وائی چه په هغه کښې عبادت نه کیدای نوتکرار دامرله وجهې ندی نوهرکله چه سبب متکرر کیږي نوعبادت به هم متکرر کیږي لکه لمونځ چه هرکله دلمونځ وخت راځي چه سبب دی نود﴿ اَقِمِ الصَّلوةَ لِدُلُوْكِ الشَّمْسِ ﴾ امربه متوجه کیږي نوچه سبب یووي نوعبادت به هم یووي لکه خانه کعبه سبب دی لپاره دحج نوچه خانه کعبه یوه ده نوحج هم په عمرکښې یوځل فرض شواوتکرار نشته۰ نواوس یوبل اعتراض کوي چه هرکله سبب دوجهې نه تکرار راځي اودامردوجهېنه راځي نوبیا خوموجب سبب دی امرندی یعنی سبب لپاره دوجوب شو اوامردوجوب لپاره نشو؟ دینه هم جواب کوي چه دوه خبرې دي یودی نفس وجوب اوبل وجوب الاداء دی ، نفس وجوب دامردوجهې راغلی دی اووجوب الاداء دسبب دوجهې نه راغلی دی لکه مثلاً یوسړی یوی ښځې سره واده وکړي نومهرددی نکاح دوجهې نه په هغه سړي لازم شو یعنی وجوب دمهرمطلق نکاح سره راغلونوکله چه ښځې ترینه دمهرمطالبه وکړه نوطلب دښځې سبب دوجوب الاداء دی چه مهربه اداء کوي، یالکه یوسړي یوشی خرڅ کړو په بل سړي باندی نوبیعه سبب دوجوب دثمن دی یعنی دبیعې له وجهې نه په مشتري دثمن وجوب راغللونوچه هرکله بائع مطالبه دثمن وکړه نوطلب دبائع سره وجوب داداء راغله نواوس به لی مشتري اداء کوي۰ والامرُ لطلب اداء ماوجبَ فی الذمّة بسببٍ سابقٍ امرلپاره دطلب

داداء هغه دی کوم چه واجب دی په ذمه باندی سبب سابق سره چه هغه امرندی لاثبات اصل الوجوب ندی امرلپاره دثبوت داصل واجب ، خکه هغه خوپه اول امرسره ثابت شویدی وهذا بمنزلة قول الرجل اوامرلپاره دطلب داداء دماوجب فی الذمة داپه منزلة ددی قول دسړي دی اَدِ لمن المبیع بائع مشتري ته اوویل دمبیعی ثمن(قیمت) راکړه ، یاداپه منزله ددی قول دی وأَدِنفقة الزوجة چه یوسړي ته چا اوویل دخپلی ښځی نفقه ورکړه فاذاوجبَت العبادةُ بسببها هرکله چه عبادت دسبب دوجهی نه راغی فتوجّه الامرُ لاداء ماوجب عنها علیه نومتوجه شوامرلپاره دَ اداء دهغه عبادت نه چه واجب دی ددی عباداتونه په ماموراندی، نوګویا وخت سبب دوجوب دی اوامرمطلق مطالبه داداء کوي یعنی چه زرترزره داکاروکړئ. ثم الامرلماکان یتناول الجنس بیاهرکله چه امرشامل دی جنس ته یتناولُ جنس ماوَجب علیه نوشامل دی جنس دهغه څه ته چه کوم واجب دی، لکه امرپه عباداتوشامل دی ټول عبادت لکه لمونځ زکاة روژه وغیره. ومثاله مایقال اومثال ددی چه امرلپاره دطلب داداء دماوجب دی هغه چه وائی إنّ الواجب فی وقت الظهرهوالظهر دماسپخین لمونځ دماسپخین وختِ کښی فتوجّه الاَمرُ لاداء ذلك الواجِب نومتوجه شوحکم مکلف ته یعنی امرمتوجه شو دماسپخین دلمونځ دماسپخین دوخت له وجهی نه، یعنی هرکله چه دماسپخین وخت داخل شو نود(اَقِمِ الصَّلوةَ لِدُلُوْكِ الشَّمْسِ) قول متوجه شو ثم اذا تکرّرالوقت تکررالواجِبُ هرکله چه وخت متکرر شونوواجب هم متکررکیږي فیتناولُ الامرالواجِبُ ذلك الواجب الأخر نوشامل شوامرواجب هغه بل واجب له، یعنی هغه امرچه فرضیت دلمونځ باندی وه دماسپخین دوخت له وجهی نه بیامتوجه شو دسبا دماسپخین دلمونځ لپاره هم، یالکه روژه موبه یورمضان کښی نیولی وه که بل رمضان راغی نوبیا امردصوم متوجه شونوروژه به نیسو. ضرروة تناوُله کل الجنس الواجب علیه لوضرور به ټول جنس دواجب علیه ته شامل وي صوماً کان اوصلوةً برابره خبره ده که هغه ماوجب لمونځ وي اوکه روژه وي، وغیرذلك، فکان تکرارالعبادات المتکرّرة بهذا الطریق لابطریق ان الامریقتضی التکرار نوتکراردعباداتومتکرره وو پدی طریقه لی مذکوره سره ده نه په دی طریقی سره چه امرتقاضه دتکرارکوي، یعنی دسبب اودعلة دوجهی نه متکرر دي

له دامردوجهی نه. فصل فصل دی په ماموربه کنبی المامورٌ به لوعان ماموربه دوه قسمه دی مطلقٌ عن الوقت یوهغه ماموربه دی چه په هغه کنبی دوخت تعین نوي مطلقٌ امراغلی وي ومقیّدبه اوبل ماموربه مقیدبالوقت دی وحکم المطلقِ اوحکم دهغه ماموربه چه مطلق وي، یعنی دوخت ذکریکنبی لوي. ان یکون الاداءُ واجباً علی التراخی چه اداءکول دهغه عبادت به واجب وي په تراخی سره ، دادجمهورو علماؤ مذهب دی اوهغوی دلیل پیش کوي چه مطلق عن الوقت معنیٰ داده چه مکلف ته په هغه کنبی اختیاروي، اوکه واجب علی الفورشي نوبیادمطلق مطلب څه شو؟ یا دمطلق معنی داده چه دا واجب به په سرِي باندی واجب مُوسع وي که اوس ئی اداء کوي اوکه څوورځی پس ئی اداء کوي لکه حج شو الله تعالی دحج باره کنبی حکم فرمائی ﴿ وَلِلّٰهِ عَلَی النَّاسِ حِجُّ الْبَیْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَیْهِ سَبِیْلًا﴾نوداهم مطلق دی اوالله پاك داسی ندی ویلی چه سړی مالداره شی نوفوراً به حج کوي، بلکه حج پری لازم دی که دی کال کنبی ئی اداء کوي که کال پس ئی اداء کوي بنده ته اختیاردی څکه دامطلق الله پاك ددی لپاره مطلق ذکرکړو چه پدی کنبی بنده ته اسانتیا وي لکه قرآن کنبی راځی ﴿ یُرِیْدُ اللّٰهُ بِکُمُ الْیُسْرَ وَلَایُرِیْدُبِکُمُ الْعُسْرَ﴾سورة البقرة، الآیة: ۱۸۵ .نودا مطلق عن الوقت چه مقید بالوقت نوي اوتاسولی مقیدبالوقت کړئ لوعکس دموضوع راغله اومطلق مطلق پاتی نشو. نوفائده ئی داراووله مثلاً که چیرته یوسړئ مالداره شی اودحج دلاری طاقت ئی وي قران کنبی من استطاع الیه السبیلا ذکر شو اونبی کریم ﷺ ددی تعبیرپه (الزاد والراحلة) سره کوي یعنی چه لوبنه اوسورلئ ورسره وي چه مراد ترینه اس وغیره که چیرته داسونواو اوبنانولاره وي پخوازمانه کنبی به بعضی خلك حج ته په اوبنانو، او اسونوباندی تلل لکه نن سباهم بعضی خلك حج ته په بس ، لاری ، اوموټرو کنبی راځی لکه دترکو، عراق، شام، یمن، ریاض وغیره له څکه ددوئ لار وچه ده، همدارنګه ډیرخلك په سمندرونوکنبی راځی لکه پخوا د پاکستان، هندوستان وغیره له به خلك په سمندري جهازونوکنبی راتلل اوبعضی خلك به هوائی جهازونوکنبی اوس اکثره اسلامی ملکونوله خلك په هوائی جهازونوکنبی راځی لوکه یوطالب سره دومره پیسی وي چه دئ دلاری خرج وکړي اوڅه پیسی اولاد له ئه

پرېږدي چه دده دحج په مده کښې لی نفقه پری وشی نوېدی سړي باندی حج واجب دی اوکه دئ بیاهم اراده دحج کښې تاخیرراولي نوگنهگاردی اوکه بل کال ته لی اداکړي نودده داحج قضالدی بلکه اداء دی څکه په ده باندی اداء علی التراخی واجبه ده . اوامام کرخی صاحب والی چه دامرمطلق تقاضه واجب علی الفورده نوفوراً به اداء کولی شی، هغه دلیل پیش کوي اووالی چه که عُرف کښې یومولی دخپل غلام نه دڅکلواوبه طلب کړي اورته اووالی (اسقنی ماءً) اوهغه غلام اوبه رانوړي اولاړو اوده شو بیا چه هرکله راپاخیدونواوبه لی ورله راوړی، نوچه یوغلام دخپل مولی په حکم کښې تاخیروکړي نودعقلاؤپه نزدهغه غلام بی‌ادبه اونمك حرام ښکاري نودااسقنی ماءً هم یوامردی اوداالآن قیدهم ورسره ندی لگیدلی لکن دغلام دتاخیردوجهی نه عقلاء غلام ته بی‌ادبئ اوگوستخالی نسبت کوي نوتاخیرفی امرالله خوپه طریقه اولی سره ناجائزدی څکه هغه خومالِك، خالِق، رازق حقیقی دی نوانسان باید دخدای جل جلاله په امرکښې تاخیرونکړي څکه چه یوسړي ته امرمطلق متوجه شو اودئ بیاهم هغه ماموربه نه اداء کوي نودیته خوتفویت والی ولی چه هغه عبادت داسړی قصداً فوت کوي، کیدای شی سباته مړشی دمرگ او ژوند خو هیڅ پته نه لگېږي (الموتُ غادٍ و راحٍ) مرگ چاته سهارکښې راشی اوچاته ماښام کښې، وقال الشاعر:

الموت یاتی بغتتاً - والقبرصندوق العمل .

نوامام کرخی صاحب والی چه په تاخیرسره دالله تعالی حکم کښې کوتاهی راځی بشرطِ ان لایفوته فی العمرلکن پدی شرط چه عمرکښې دده نه داواجب فوت نشی، څکه چه صیغه دامروضعه شویده دطلب دفعل لپاره مطلقاً اوزیاتوالی دفور زیادت دی په صیغی باندی څکه په صیغه دامرکښې دفورقیدنشته نوپه مطلق امرسره اداءبالفورنه واجبه کیږي وعلی هذا اوبناء پدغه قانون چه امرمطلق دی عن الوقت دجمهوروپه نزدباندی واجب علی الفورلدی بلکه واجب علی التراخی دی قال محمد فی الجامع امام محمدرحمه الله تعالی په جامع کبیرکښې دامسئله ذکرکړیده لولدران یعتکف شهراً یوسړي ندرومنلوچه یوه میاشت اعتکاف به کوم ، مثلاً اووالی که خدایٔ پاك جل جلاله زماپلانی کاروکړو زه به یوه

﴿وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ﴾سورة الحج،الاية:۲۹ .
مياشت اعتكاف كوم نوقران مجيد كنبى راځى په كومه مياشت كنبى نى چه يعنى په خپلوندرونوبه وفاكوئ له ان يعتكف اىّ شهرِ شاء نوپه كومه مياشت كنبى نى چه اعتكاف وكړوصحيح ده ولوندران يصوم شهراً اوكه چاندرومنلوچه كه فلانى كارمى الله تعالى وكړو نوبوه مياشت روژى به نيسم له ان يصوم آىّ شهرشاء نودئ دى روژى ونيسى كومه مياشت لى چه خوخه وي ، مثلاً يوطالب وويل كچيرتهٔ زه په امتحان كنبى كامياب شوم نوزه به يوه مياشت روژى نيسم اوامتحان دصفرپه اول تاريخ باندى وه اونتيجه نى دصفرپه اتم تاريخ راغله چه داطالب اول نمبرپاس دى نودده خوخه ده چه په ربيع الاول كنبى روژى نيسى كه په ربيع الثانى كنبى نى نيسى اوكه په نوروومياشتوكنبى نى نيسى په ټولومياشتوكنبى دته جائزدي اوديته به قضاء نشى ويلى بلكه دا اداء ده نومعلوميږي چه امرمطلق تقاضه دفوريت نه كوي بلكه على التراخى واجب دى٠ دلته كنبى جناب شيخ صاحب دطالبانونه داسلامى مياشتوباره كنبى تپوس وكړو اوبيائى داسلامى مياشتودنومونوزده كولوباره كنبى ډيرتاكيدوكړواووفرمائل چه انګريزئ طالبانوته دانګريزئ مياشتونومونه زده دي او مونږ خو الحمدلله مسلمانان يواوعربى ژبى سره موتعلق دى لهذا داسلامى مياشتونومونه يادول پكاردي، اوبيائى يوه قيصه ذكركړه چه دوه مسلمانانويوهندو رانبولى وه اوورته لى اوويل چه كلمه اووايه هغه ورته اوويل چه ښه ده تاسونى راته اوښايئ چه څنګه لى اووايم نويومسلمان بل ته وائى ته نى ورته اوښايه اوبل ورته وائى ته لى ورته اوښايه همداغسى يوبل ته اړم شواوهندوترى وتښتيدو اومسلمانان پاتى شول٠ داسلامى مياشتونومونه پدى ډول دي . ۱. محرم ۲. صفر۳. ربيع الاول ٤. ربيع الثانى۵. جمادى الأولى ٦. جمادى الآخرة ۷. رجب ۸. شعبان۹. رمضان المبارك ۱۰. شوال۱۱. ذى القعدة ۱۲. ذى الحجة٠ وفي الزكاة وصدقة الفِطروالعُشرِ همدارنګه په زكاة، صدقة الفطر،اوعُشركنبى هم دغسى مسئله ده، دزكاة لپاره سبب نصاب دملك دى چه يوسړي سره دزكاة دوركولو نصاب پوره وي، اوشرط حولان الحول دى چه يوسړي سره نصاب موجودوي اوكال پرى تيرشو مثلاً يوى ښځى سره دوه پنځوس نيمى تولى سپين زردي پدى كنبى زكاة شته پاپوى ښځى سره اوه(۷) نيمى تولى سره زردي پدى كنبى زكاة شته

نودااوه نیمی تولی سره زرچه بنخه دهغوئ مالکه ده داسبب دزکاة دی اوپه اوه نیموتولوسروزروباندی چه کال تیرشوداشرط دزکاة دی نوچه یوی بنخی سره اوه نیمی تولی سره زروي اوکال پری تیرشومثلاً درمضان په میاشت کنبی پری کال پوره شو اودابنخه دازکاة په شوال یاذی الحجه یابله میاشت کنبی ورکوي نونه گنهگاریږي اودیته مونږ قضاء نه وایوبلکه اداء ورته وایو، همدارنگه یوسړي سره پنخه(٥) اوبنان وي اوکال پری تیرشونوبواوبن به په زکاة کنبی ورکوي ، همدارنگه صدقه دفطر: دصدقی دفطرسبب رأس دی اوشرط ئی دشوال اولنئ ورځ ده ، نوچه یوسړي باندی دشوال یعنی دووکی اخترروميئ ورځ راغله نودئ به سرسایه ورکوي سرسایه معنی دسرسورئ یعنی چه دادیرش ورځی ئی روژی ونیولی‌اوپه دغه ورځ ئی روژه ماته کړه نودسرسورئ به ضرورخکه ورکوی چه الله پاك دئ دغی ورځی پوری په خیراوصحت سره راورسولو ، نویوسړي دا سرسایه مخکنبی ورکړه یائی یوخوورځی وروسته ورکړه نودیته مونږ قضاء نه وایوبلکه اداء دی لکه حدیث کنبی راځی (که چا داختردمونځ نه مخکنبی سرسایه ورکړه (فهی الصدقة المقبولة) اوکه چا داخترمونځ نه پس سرسایه ورکړه (فهی الصدقة من الصدقات) همدارنگه عُشرشو: دعشرلپاره سبب ماخرج من الارض دی دځمکی نه چه کوم شئ را اووتو نوعُشرپکنبی شته الله تعالی فرمانی ﴿ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ ﴾ سورة الانعام، الاية: ١٤٢ ۰ یعنی دځمکی نه مو چه څه واخشتل دهغوی حق ورکړی کله چه دافصل ریبی ، نوکه یوسړي خوورځی پس عُشرورکړو نوصحیح دی المذهبُ المعلوم انه لایصیربالتأخیرمُفرِطاً معلوم مذهب دادی‌چه داسړی دورستووالی دوجهی نه مُفرِط(گنهگار) ندی فإنه لوهلك النصابُ سَقَط الواجِبُ ځکه که دانصاب هلاك شو نوواجب ساقط شو، مثلاً دیوسړي په نصاب باندی کال تیرشوئ وه اوده ویل چه زکاة ورکوم پدی دی کنبی تأخیرراغئ اومال ئی هلاك شو نوزکاة هم لری ساقط شو، نومعلومیږي داچه دا واجب علی الفورنوه ځکه که واجب علی الفوروی پکار دی چه دئ دهغه قضاء ورکړي والحانث اذاذهب ماله همدارنگه یوسړي قسم خوړلئ وه اوحانث دی اوهغه مال ئی ټول هلاك شو اولسوکسانوته دډوډئ ورکولو طاقت نه لري وصارفقیراً کفّربالصوم اودی غریب شونوکفاره به په صوم سره اداء کولئ شی‌اودری(٣)

اوبناء پردی جائزندی روژی به نیسی وعلی هذا لایجوز قضاء الصلوة فی الآوقات المکروهة معلومیږي داچه مطلق واجب علی الفورندی ولی که قضاء دمونځ په اوقات مکروه وو کنبی، کیدای شوای اوبه داواجب علی الفوروالی نوپکار وه چه اوقات مکروه کنبی هم مونځ نوادا شویدی کامل نواداء به هم اوقات مکروه کنبی خومونځ ندی جائز خکه دامونځ واجب لما وجب مطلقاً وجب کاملاً خکه چه دامونځ مطلق واجب بمثل دماوجب وي لانه انسان ددمے نه له وخې په شویدی نوکامل واجب دی فلا یخرج عن العهدة باداء الناقص اداء دناقص عمل سره خکه په اوقات مکروه کنبی مونځ ناقص دی فیجوز العصر عندالاصفرار اداءً ولایجوز قضاءً نودمازیگرمونځ په وخت دزیږي کنبی جائز دی اداءً اودیته قضاء نشی ویلی، خکه چه د اوقالوهرمنت حکم کوي، چه مونځ اداء کړه لردی چه لمرپه زیړی توب کنبی هم روان وي اوچه کله لمرزیږی ته پوره ورسی نواوس وخت ناقص دی نوپه ده باندی وجوب ناقص شونوچه دیٔ پدی وخت کنبی اداء کوي نوداهم ناقصه راغله نواداء بمثل ماوجب شوه، (جیسے مالی ویسے پرجالی) لوپه ده باندی وجوب ناقص شونواداء هم ناقصه شوه نودی مونځ ته مونږاداء وایو، لوکه یوسړیٔ دمازیگرمونځ په اخر وخت کنبی کوي نومونځ لی اداء شواوکه یوسړیٔ دسهارمونځ کوي اولمرپری راوختونومونځ لی مات دی خکه داوخت فاسد دی اودلمرختوله مخکنبی وخت صحیح وه نوپه سړي باندی وجوب دصلوة کاملاً راغلی وه نوچه لمرراوختونووخت ناقص نه بلکه فاسد شو نوکله چه لمربه اوچت شی نوبیا به قضاء راوړي . وعن الکرخی اودامام کرخی نه روایت دی، دینه مراد حسن کرخی دی کرخی ورته خکه والی چه دیٔ دکرخ دمحلی اوسیدونکی وه اوقبرلی په بغداد کنبی دی اودیرلویٔ حنفی عالم دی، اوجناب شیخ صاحب فرمالی چه زه دده قبرله تللی یم ، الحمدلله چه مومونږ استاد محترم ددیرواسلافوعلماؤ زیارتونوله تللی دی، اوداقول صرف دامام کرخی صاحب لدی بلکه اهل حدیث اومعتزله هم ورسره پدی قول کنبی ملګري دي اووالی ان موجب الامر المطلق الوجوبُ علی الفورموجب دامرمطلق داواجبدل دي فوراً والخلاف معه فی الوجوب اوزمونږه داخلاف دامام کرخی سره په وجوب علی الفورکنبی دی، مونږ وایوچه امرمطلق واجب علی الفورلدی اوامام

کرخی والی چه واجب علی الفوردی ولاخلاف فی انّ المسارعة إلی الایتمار مندوبٌ الیها اولنته خلاف په دی کبنی چه تلواراوجلدی‌په تعمیل دِامرکبنی مستحب ده وامّا الموقّتُ فنوعان اودویم قسم دامرنه امرمقیدبالوقت دی، اوهغه بیاپه خپل کورکبنی په دوه قسمه دی نوع یکون الوقت ظرفاً للفعل یوه نوعه ددی امرمقیدله هغه دی چه وخت ظرف وي لپاره دفعل حتی لایشترط استیعابُ کل الوقت بالفعل تردی چه نه به وي شرط دگیره ولودتول وخت په فعل سره، ظرف هغه ته والی چه هغه کبنی مظروف موجودوي لکه جیب داظرف دی اودی کبنی چه څه موجود دي هغه ته مظروف والی، اوداهم ضرور نده چه په ظرف کبنی دی صرف یوشی موجود وي بلکه دِیرخیزونه هم پکبنی راللی شی لکه کمره ظرف دی لکن زیات طالبان پکبنی موجود دي اوداهم ضرورلده چه ظرف دی خامخا ترسره پوری مکمل طور سره پوره دِك وي بلکه خالی‌خای هم پکبنی وي لکه کلاس کبنی چه نیم دطالبانوله دِك وي ۰ اودیم قسم مِعیاردی : معیارهغه ته والی چه تول وخت په فعل سره مشغول وي لکه روژه ددی لپاره ورځ معیارده څکه ترطلوع فجرنه واخله ان ترغروب الشمس پوری پدی توله ورځ کبنی به روژه وي، اوپدی معیارکبنی دیوشی نه بغیربل شی نه راځی لکه په یوه ورځ کبنی دوه روژی نشی نیولی بس صرف یوه ورځ دیوی روژی لپاره معیاردی ، همدارنگه دخښتوکالب دی په یوکالب کبنی صرف یوه خښته راځی اوبله خښته پکبنی نه راځی نوکالب دیوی خښتی لپاره معیاردی۰ دمونځ لپاره وقت ظرف دی ددی مطلب دادی چه کله دمونځ وخت راشی نوه په هغه وخت کبنی مونځ وکړه اوداوخت دمونځ لپاره معیار ندی څکه که معیارشی نوبیا خودامطلب شو چه داول وخت نه تراخره وخته پوری په مونځ همدغسی جریان لري لکن داسی خونشی کیدای څکه دسهارمونځ به دطلوع فجرنه ترلمرختوپوری کولی شی اوبیا ماسپخین مولخ به ترزوال نه واخله ترمازیگرپوری اودمازیگرمونځ به دمازیگرله واخله ترمابنام پوری کولی شی لوبیاخوبه لورکارلشی کولی لودی وجهی نه وخت معیارندی دمولځ لپاره بلکه داظرف دی نودوخت په څه حصه کبنی مونځ اداء شی نوبس صحیح دی اودی سره به نورکاروله هم کولی شی لوکله چه لورکاروله هم کولی شی نوبیاچه کوم شی اداء کوی لوهغه لپاره لیت له هم

ضرورت دی چه دفرضودنفلونه امتیاز راشی، اُوکوم خای کښی چه وخت معیاروِ
نوبیاخوخودبخود هغه ورځ الله پاك ورته معیارگرځولی ده نوکه ابتداء کښی نیت ونشو
نوسهرکښی هم نیت صحیح دی ځکه الله پاك هغه شی دهغی ورځی لپاره متعین کړیدی
نوکه درمضان په میاشت کښی سړی نیت دنفلویادقضاء روژو وکړي واقع کیږي به درمضان
نه لکه وانی (چیں کرں که پیں کرں داپتے به شین کرں) رمضان کښی به خامخا روژه
درمضان نیسی بله روژه نشی نیوی ځکه الله پاك داوخت درمضان لپاره معین کړیدی
دانسان کړت پړت پکښی نه چلیږي کالصّلوة لکه مونځ شو، ځکه الله تعالی فرمائی ﴿ اِنَّ
الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ كِتٰبًا مَّوْقُوْتًا *﴾سورةالنساء،الاية:۱۰۳ ۰ یعنی مونځ فرض کړی
شویدی په مؤمنانوباندی په اوقات مخصوصه وو کښی ، نو(الصلوة عبادةٌ معلومةٌ بأركان
مخصوصةٍ) نومونځ خوهرڅوك پیژنی چه څنگه کیږي لکه په رسول الله مبارك باندی
مونځونه په لیلة المعراج کښی فرض شو، دمعراج داوړدی واقعی نه پس ماسپخین په وخت
حضرت جبرائیل امین راغی اورسول الله مبارك ته ئی دوه ورځی مونځونه وکړل اووختونه
ئی ورته وښودل په ړومبئ ورځ ئی دماسپخین مونځ په اول وخت کښی وکړو دزوال نه پس
همدارنگه ئی دمازیگرمونځ ئی په اوله ورځ وکړو بیاورپسی دماښام ماخستن اوسهارمونځونه
په ړومبی ورځ کښی په اول وخت کښی اداء کړل اوپه دوئمه ورځ ئی ټول مونځونه په
اخروخت کښی اداء کړل اوبیائی رسول الله ﷺ ته وفرمائل چه ستا وختونه ددی
دواړووختونو په منځ کښی دی یعنی اولنی وختونه ئی هم ورته ذکر کړل اوخرنی وختونه
ئی هم ورله ذکرکړل او(خیرالاموراوسطها) نورسول الله ﷺ ته ئی ددی دواړو وختونومنځ
منځ کښی متعین کړو، نوجبرئل علیه السلام هم په اوله ورځ ړومبنی وختونوکښی مونځونه
اداء کړل اوپه دویمه ورځ ئی په روستنی وختونوکښی مونځونه اداء کړل نوټول وخت
خولی په مونځ کښی لدی راگیرکړی بلکه بعضی اوقات ئی اول دوخت اوبعضی اوقات ئی
کښی ئی وکړی اوتمام وخت پری راگیرله کړی نوځاړه پری خلاصیږي، نووخت ظرف
اخردوخت راگیرکړیدی۰ لوګویا داسی عبادت وخت دهغه لپاره ظرف وي نوچه څه وخت
للاداء هم دی اوشرط هم دی اوسبب دوجوب هم دی۰ ومن حكم هذا النوع ان وجوب

الفعل فيه لايُنافي وجوبَ فعل اخرفيه من جنسه اوحکم ددی نوعی واجبيدل دي دفعل
پدی وخت کښی دامنافی ندی دوجوب دبل فعل پدی وخت کښی دجنس دماموربه هغه
چه وخت گرځيدلے ده ظرف لپاره دهغه، نوکه يوسړی دماسپخين مونځ کوي اودی مالداره
شو اودحج تيکټ نی هم تيارشو نودئ په من استطاع اليه السبيلا کښی داخل شونوپدغه
وخت کښی په ده باندی حج هم واجب دی، ياديوسړي په مال باندی پدغه وخت کښی
حولان حول پوره شو نوزکاة هم پری واجب شو نوداوخت ظرف دی دعبادة لپاره نوپه
يووخت کښی متعدد عبادات کولی شي ځکه ظرف کښی مظروف مقدروي يا دماسپخين
مونځ نه پس نورقضاء شوي مونځونه کوي نوکولی شی، همدارنگه په يووخت کښی فرض
مونځ نفل مونځ وغيره کولی شی ځکه ظرف وائی هغه ته چه په هغه کښی مظروف نه علاوه
نورخبری هم اداءکولے شی حتی لونذران يصلے كذا وكذا ركعةً فی وقت الظهرلَزِمَهُ
نردی که يوسړي ندرومنلوچه خدای پاك ځما فلانی کاروکړي زه به دماسپخين مونځ سره
دومره رکعته مونځ کوم نوپده باندی دا ندرلازم دی لکه قران مجيد کښی راځی ﴿ وَلْيُوفُوْا
نُذُوْرَهُمْ ﴾سورة الحج،الاية:۲۹ · ومن حکمه اوددی نوعی حکم داهم دی ان وجوب
الصّلوة فيه لاينافی صحة صلوة اخری فيه چه واجبيدل دمونځ پدی وخت کښی منافی
ندی صحة دبل مونځ پدی وخت کښی حتّٰی لوشغل جميع وقت الظهرلغيرالظهريجوز
نردی که يوسړی مشغول شی په مونځ باندی په ټول وخت دماسپخين کښی بغيردمونځ
دماسپخين نه په بل مونځ باندی نوداجائزدی يعنی قضاء شوی مونځ پکښی گرځوی ياتلاوة
پکښی کوي يانورعبادات، لکن جرم نی دادی چه اول اصل شی چه دماسپخين مونځ وه
هغه نی روستوکړو اوغيرمطلوب فی الوقت نی مخکښی کړو ومن حکمه انه لايتاَدّی
الماموربه إلا بنيةٍ معينةٍ اوددی نوعی چه گرځيدلی دی وخت ظرف لپاره ددی نوعی
داهم حکم دی چه نه اداء کيږي ماموربه مگرپه نيت معين سره، ځکه چه هرکله پدی
وخت کښی دی سره نورعبادات هم کولی شی نودفرضولپاره به باقعده نيت کولی شی
ددی لپاره چه دفرضو امتياز راشي دنفلونه، نيت نه مراد په ژبه نيت کول ندی بلکه قصد
قلبی ته نيت وائی په ژبه باندی رسول الله ﷺ نه صرف دحج لپاره نيت منقول شويدی (

اللهمَّ إني أريدُ الحجَ فيسِّرهُ لي وتقبّلهُ مِني) دادحج نيت دی بلکه بعضی خلق په ژبه بالدی نيت وبل بدعت گنی لان غيرهُ لما كان مشروعاً في الوقت لايتعين هوبالفعل خکه ددغی فرضونه علاوه نورهم جائز دي پدی وخت کښی لودغه فرض مونځ به په فعل سره له متعين کيږي بلکه په نيت سره به متعين کيږي وان ضاق الوقت اگرکه وخت تنگ ولی نوي خکه پدغه تنگ وخت کښی هم بل عبادت کيدای شی لان اعتبارالنية باعتبارالمُزاحِمِ معتبرکول دنيت خکه ضروري دی چه ده سره مزاحم موجود دی ، مزاحِم مقابل ته والی خکه پدی وخت کښی نور عبادتونه هم اداء کيدای شی، زحمة گنی (رش) ته والی (کان هناك زحمة) هلته کښی ډيرلوی ازدحام وه. وقد بقيت المزاحمةُ عند ضيق الوقت اوکه وخت تنگ هم وي بيا هم مزاحم موجود دی خکه چه پدغه تنگ وخت کښی، نورعبادات هم کولی شی. والنوع الثاني دويمه نوع چه وخت ورسره ظرف نوي بلکه معياروي مايکون الوقتُ معياراً له وذلك مثل الصوم فانه يتقدّرُ بالوقت په مثل دروژی باندی خکه روژه په وخت سره مقدره ده وهواليوم اوداوخت مذکوره ورځ ده چه کوم وخت سره روژه مقدره ده ومن حکمه اوحکم ددی قسم دادی ان الشرع اذاعين له وقتاً چه شرع دهغه لپاره وخت معين کړو لايجبُ غيره في ذلك الوقت ندی واجب پدی ورځ کښی بله روژه ولايجوز اداءُ غيره فيه پدی وخت کښی بله روژه هم جائزه نده حتّٰى ان الصحيح المقيم تردی چه صحيح سړی چه مريض نوي اومقيم وي مسافرنوي لواوقع امساكهُ في رمضان عن واجب اخرکه چيرته داروغ اومقيم سړی په رمضان کښی خپل امساك واقع کوي دبل واجب نه مثلاً دنذرروژه نيسی يادبلی روژی قضاء راوړي يقع عن رمضان لاعما نوی نوواقع کيږي به داروژه درمضان نه نه دهغه روژی نه دکومی نيت ئی چه کړيدی خکه قران مجيد والی ﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَفَلْيَصُمْهُ ﴾ سورة البقرة، الاية:۱۸۵ . دشهرنه مراد درمضان مياشت دی خکه مخکښی درمضان ذکردی واذا اندفع المزاحمُ في الوقت سقط اشتراط التعين هرکله چه مزاجم نوه په روژه کښی نوتعين دنيت ته هم ضرورت نشته خکه په ورځ کښی صرف يوه روژه وي، دوه بادری روژی په يوه ورځ کښی نشی نيولی اوپه يووخت کښی دوه ، دری، مونځونه کيدای شی، نوپه يووخت کښی چه سړیٰ ډيرمونځونه کولی

شی نوهلته مُزاحم موجودوه نوپه هغه صورت کښی تعین هم ضروري وه اودروژی په صورت کښی مقابل اومزاحم نوه موجود نوپدی صورت کښی تعین ته هم ضرورت لشته نودرمضان روژه خودبخود متعینه شوه لکه والی فتعین البتك للبازگل ۰ ددی مثال داسی دی لکه په یوه کمره کښی صرف یوکس دی نوکه ته ورته اوازوکړی یارجلُ نوهغه ته مراد همهغه سړیٰ دی کوم چه په کمره کښی موجود دی پدی صورت کښی تعین ته ضرورت نشته خکه دلته کښی مُزاحم اومقابل موجودندی، تعین ته خوهله ضرورت وي چه په کوم خای کښی مزاحم(مقابل) اومتعدد افراد موجودوي۰ فان ذلك لقطع المزاحمة اوداشرط دقطع دمزاحمت من الغیرلپاره دی ولایسقط اصل النیة اواصل نیت نه ساقطیږي ، اوس معترِض اعتراض کوي چه هرکله مزاحِم ندی موجود نونیت ته څه ضرورت دی؟ نوجواب دادی چه نیّت خوبه خامخا کوی ددی لپاره چه دامساك مطلقاً اودامساك معین فرق راشی، یومطلق امساك دی کله ناکله دیوسړي هسی زړه ته ډوډیٰ نه کیږي، اوبل امساك معین دی دسړي زړه ته ډوډیٰ کیږي لکن شریعت منع کړیدی چه ډوډیٰ مه خوره نونیت ضروري شو، نومصنف په عبارت مذکوره جواب ورکوي چه اصل دنیت نه ساقطیږي۰ لان الامساك لایصیرصوماً إلابالنیّة امساك روژه نه گرځي مگرپه نیت سره چه نیت وکړی نوهله به امساك روژه گرځي۰ فان الصومَ شرعاً هوالامساكُ من الاکل والشربِ والجماعِ نهاراً مع النیة خکه روژه په شریعت کښی خوامساك دی داکل ، شرب، جماع نه دورځی سره دنیت نه وان لم یعیّن الشرع له وقتاً فانه لایتعیّنُ الوقت له بتعیین العبد اوکه هغه عبادت مؤقت داسی وي چه شریعت ورته وخت نوي متعین کړی نوددی لپاره به وخت نه معین کیږي لکه دقضاء روژی دقضاء روژو لپاره نیت ضروري دی لکن وخت ورته معین ندی خکه قران پاك فرمائی ﴿ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيْضًا اَوْعَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ اَيَّامٍ اُخَرَ ﴾ سورة البقرة، الاية: ١٨٤ ۰ نوآیام اخرنه مراد عام دی چه کومی ورځی دی خوخی وي حتی لوعیّن العبدُ آیاماً لقضاء رَمَضان لاتتعیّنُ هی للقضاءِ تردی که چیرته یوسړي درمضان دقضاءروژو لپاره ورځی معینی کړی نوداورځی په تعین ددی سړي سره دقضاء لپاره نه معینی کیږي لکه یوسړی اووانی چه دشوال اولنی لس ورځی به زه درمضان دروژو قضائی راوړم لکن هغه سړی دشوال

نشته ، خکه دانسان په تعین يوشی نه اُوْلوګسوورخوکښی دکفاری روژی ونیسی هیڅ فرق نشته ، خکه دانسان په تعین يوشی نه معین کیږي خکه الله پاك تعمیم کړیدی· **ویجوز فیها صومُ الکفارة والنفل** اوجائزدي پدی آیاموکښی روژی دکفاری او روژی دنفلو **ویجوزقضاءُ رَمَضان فیها وغیرُها** همدارنګه پدی آیام معینه کښی قضاء دروژو درمضان اوغیرددی نه هم جائزدي· **ومن حکم هذاالنوع** اوحکم دامرمؤقت دهغه نوعی چه شریعت دهغی لپاره وخت نوي مقررکړیی لکن وخت ورلره معیاروي **انه یشترط تعیین النیة** تعین دنیت پکښی شرط دی **لوجود المُزاحِمِ** له وجهی دی وجوددمزاحمت نه ، دلته کښی دیرمزاحمین موجود دي خکه پدغه ورځ کښی نورعبادات هم کولی شی نوضروربه تعین کوي ، لکه ددی مثال داسی دی چه یوسبق کښی زیات طالبان دي اوپدی کښی تقریباً پنځه کسان طالبان دعبدالله په نوم باندی یادیږي نوبعضی خلق ورسره نمبرلګوي عبدالله نمبر ایك ، عبدالله نمبر دو وغیرذلك، اوبعضی خلق ورسره نسبت لګوي لکه عبدالله بشاوري ، عبدالله افغانی وغیرذلك نوچه هرکله په یونوم زیات کسان موجودوي نومابه الامتیاز به ورسره ضرور لګولی شی نودلته کښی پدغه ورځ کښی دیرمزحمات دي نودهغوئ نه دجداکیدولپاره به ورسره نیت کولی شی **ثُم للعبد ان یوجبَ شیأ علی نفسه موقتًا اوغیرَمَوقَّتٍ** بیابنده لره دامناسب دي چه دی لازم کړي یوشی پخپل ځان باندی برابره خبره ده چه مؤقت وي اوکه غیرمؤقت وي، مؤقت دامعنی چه وخت ورته تعین کړئ شی مثلاً راتلونکی جمعه باندی به روژی نیسم، اوغیرمؤقت دامعنی چه وخت ورته تعین نه کړی شی مثلاً روژی به نیسم لکن وخت معلوم ندی· نوانسان پخپل ځان باندی شی لازم کولی شی خکه دده خپل اختیاردی لکن انسان دشریعت په خبروکښی ګوتی نشی وهلی چه یوشی شریعت دیوخیزلپاره تعین کړی وي نوانسان پکښی بیابدلون نشی راوستئ لکه درمضان په روژو کښی یوانسان دبل هیڅ روژونیت نشی کولی نه دقضاء ، نه دنذر، اونه دکفاری دروژو خکه دا تعین دالله پاك دی دالله پاك په کارونوکښی انسان هیڅ تغیراوتبدل نشی راوستئ **ولیس له تغییرُ حکم الشرع** اوعبدلره جائزندي چه دئ دشریعت په حکم کښی تغیرراولي· **مثالُه اذا نذرَ ان یصوم یوماً بعینه لزِمه ذلك** مثال لی دادی چه یوسړي نذرومنلو چه دی به روژه نیسی په فلانئ ورځ

باندی نوېدی سرې باندی پدی معینه ورځ کښی روژه لازمه ده ځکه الله تعالی فرمائی ﴿ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ ﴾سورة الحج،الاية:۲۹ ۰ یعنی دوئ به ندرونه خپل پوره کوي ۰ ولوصامه عن قضاء رَمَضَانَ اوعن کفارة یمینه جاز که هغه سړي چه لی دندرروژی لپاره معینه کړی وه پدغه ورځ باندی دقضاء درمضان روژه نیوله یائی دکفاری دقسم نه روژه ونیوله نوجائزه ده لان الشرع جَعَلَ القضاءَ مطلقاً ځکه شرعی قضاء درمضان مطلقاً ذکرکړیده الله تعالی فرمائی ﴿ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ ﴾داخوئی ندي ویلی چه هغه به خاص فلانئ ورځ وي بلکه مطلق ایام نی بیان کړیدي۰ فلایتمکن العبدُ من تغییره بالتقید بغیرذلك الیوم نوبنده تغیردمطلق نشی راوستی په تقیید سره بغیرددی ورځی نه ، نوکومه ورځ چه دی سړي تعینه کړی وه داهم پکښی داخله ده نوداسړئ چه خپله یوه ورځ دندردروژی نیولولپاره تعین کړی وه اوپه هغه کښی ئی دقضاء یادکفاری روژه ونیوله صحیح ده ځکه دادده خپله خوخه ده اوخپل تعین ئی دی نوتغیراوتبدُل پکښی راوستئ شی لکن درمضان روژی الله پاك چه په کوم وخت کښی تعین کړیده په هغه وخت کښی به اداء کولئ شی اوپدی کښی تغیرنشی راوستئ ولایلزمُ علی هذا ما اوېدی باندی داعتراض نه واردیږي اذا صامه عن نفل حیث یقع عن المنذورِ لاعما نوی هرکله چه یوسړي پدغه ورځ باندی دنفلی روژی نیت وکړو نوپدی حیثیت سره داواقع کیږي دندرنه دهغی روژی نه دکومی نیت ئی چه کړیدئ یعنی معترِض اعتراض کوي چه که یوسړي په ځان باندی دجمعی دورځی ندر منلئ وه اوبیا دئ پدغه ورځ دنفلو نیت کوي نودنفلونیت ئی نه صحیح کیږي بلکه دندرروژه صحیح کیدائی شی؟ نومصنف جواب ورکوي چه داعتراض مه کوه لان النفل حق العبد ځکه دغه نفل حق دبنده دی اذهُوَ یَستَبِدُّ بنفسِه من ترکه وتحقیقه ځکه داعبد مستقل دی په پرینبودو دنفلوکښی اوپه راوړو دنفلوکښی نودی وجهی نه نفل هم دعبدکاردی نودئ خپل تعین کښی تغیراوتبدیل راوستئ شی فجازان یؤثِرُ فعل فیما هوحقُّهُ نوجائزدي عبدلره تأثیرپه هغه فعل کښی کوم چه دبنده حق دی لافیما حق الشرع اونشته عبد لره تأثیرپه حق دشرع کښي وعلی اعتبارهذا المعنی قال مشایخنا اوبناء پدی اعتبارسره چه که انسان خپل حق ساقطوي نوساقطولئ شی اوکه انسان حقُ الله ساقطوي نونشی ئی ساقطولی زمونږ علماء وائی اذا

شرطافی الخلع کله چه زوج اوزوجه شرط ولګوي په خلع کښی ، خلع دیته والی چه ښځه دطلاق طلب وکړي اوسړی ترې په بدل کښی مهراوياځه مال واخلی، نوخلع طلاق بمال ته والی آن لانفقة لها ولاسُکنیٰ چه زما نفقه به هم نوي دربانديٰ اونه به دربالدی زماسکنیٰ وي ، په خلع کښی هم په ښځه باندی دری حیضه عدت تیرول شته۰ سقطت النفقةُ نونفقه ساقطیږي ځکه نفقه حق دعبد دی نوداساقطوی شی دون السکنیٰ اوحق دسکنیٰ به نه ساقطیږي ځکه داحق دالله تعالی دشریعت دی نوداښځه به دری میاشتی پدی کورکښی تیروي ورسره ځکه الله تعالی فرمائی ﴿ أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ ﴾ سورة الطلاق، الاية:٦ ۰یعنی داښځې تاسواووسوئ، نودامردی دالله پاك اودا به نشی ساقطولئ ۰ حتی لایتمکن الزوج من اخراجها تردی چه قادره نذی زوج په ویستوددی ښځی عن البیت العدة دعدت دکورنه لان السکنیٰ فی بیت العدة ځکه اوسیدل په کوردعدت کښی حق الشرع داحق دشرع دی فلایتمکنُ العبدُ من اسقاطه بنده قدرت نلري چه داساقط کړي بخلاف النفقة په خلاف دنفقی سره ، نفقه خالص حق دښځی وه هغه خپل حق زائله کولی شی (میاں بیوی راضی ۰ توکیا کرے قاضی) ښځه چه پخپله نفقه نه اخلی نودبل چاپکښی هیڅ دخل نشته.

فصلٌ الامرُ بالشئ یدُلُّ علی حُسنِ المامورِبه فصل دی په بیان دامربالشئ کښی چه دابه دلالت کوي په حسن دمأموربه باندی ځکه دامرمعنی دی (طلب ایجادِالماموربه مع التاکید) نوآمِرچه حکیم وي معلومیږي چه دی کښی حسن وي ځکه قرآن مجید کښی راځی ﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ ﴾ سورة الآعراف، الآية : ۲۸ ۰الله تعالی دبی حیایئ دکارونوباره کښی امرنه کوي نوالله تعالی چه دیوی خبری امرکوي هغی کښی به حسن موجودوي اذاکان الآمِرُحکیماً که آمِرحکیم وه ، مطلق حکیم چه چاته آمروکړي نوهغه کښی به حسن وي نودالله تعالی ذات خواحکمُ الحاکمین دی لان الامرَ لبَیَان انَّ الماموربه ممایَنبغی ان یوجد ځکه امردی دپاره وي چه ماموربه دکولوشی دی ځکه نبه وي ، اوپدی عبارت سره په معتزله وو باندی هم رد دی ، معتزله وائی داشیاؤ حسن

اوقبحه دعقل له معلومېږي ، اومونږ وايوچه حسن اوقباحت داشیاؤ دعقل له نه مځلومېږي بلکه دشریعت له معلومېږي لکه مثلاً یوسړي سویه له لی ځرمن اوویسته او سپینه لی کړه اوبل سړي پیشوله ځرمن لری کړه او سپینه کړه اودواړه لی یوځای کښی کښېنودی نوځه فرق لی دی؟ فرق لی صرف داشوچه شریعت والی چه سویه حلاله ده اوپیشوحرامه ده نوشریعت چه یوشی حلال کړوحلال دی اوچه شریعت یوشی حرام کړو نوحرام دی یالکه کوهی کښی چه کله منګك پریوتونوشریعت والی چه دری‌سوه(۳۰۰) بوقی اوبه لری اوباسه بس کوهی پاك شوحالانکه هره بوقه چه دکوهی نه اووځی نودهغی نه پلیت ځاځکی اوبوله پریوځی په یوپلیت ځاځکی سره اوبه پلیتیږي نوپه دری سوه ځاځکوسره څرنګه طریقه اولی سره پلیتیږي ، نوچه شریعت والی چه سره ددی بیاهم پاك شو نومونږ وایوپاك شو اودینه پس لی بیا دهرچاړه هم منی٠ اوهغی نه مخکښی لی دچاړه بلکل نه منی نومعلومېږي شریعت چه
یوشی ته حسن اووالی نوخلك لی بلکل منی اوچه شریعت اووائی مه کوه نوهغه نه کوي ځکه هغه قبیح وي نوحُسن اوقبحه دشریعت نه ثابت شول ثم المامور به فی حق الحسن لوعانِ بیامأموربه دحُسن دوجهي نه په دوه قسمه ده حَسَنٌ بنفسه وحَسَنٌ لغیره یوهغه دی چه په هغه کښی حُسن ذاتی وي اوبل هغه دی چه دغیردوجهي نه پکښی حُسن راغلی وي فالحَسَنُ مثل الایمان بالله تعالی پس حسن لذاته په مثل دایمان بالله تعالی باندی وشکرِالمُنعِمِ اوشکریه دمُنعِمْ داهم حَسَن لذاته دی، نوچاچه دربانډی انعام وکړو نودهغه شکریه اداء کړه ځکه (الانسان عبد الاحسان) انسان داحسان غلام دی٠ نوچاهم چه درسره ښه وکړل دهغه شکریه پکار ده ځکه حدیث شریف کښی راځی (من لم یشکُرِالناس لم یشکُرِالله) څوك چه دخلقوشکریه اداء نه کړي هغه به دخدای جل جلاله شکریه څنګه اداء کړي، ځکه دخلقوشکریه خومعمولي ده نوچه یوسړی معمولی شکریه نشی اداء کولی نولویه شکریه به لاڅنګه اداء کړي٠ والصِدق په رښتیاکښی هم حسن ذاتی دی ، دربنتیاباره کښی قران مجید فرمائی ﴿ یَاَیُّهَاالَّذِیْنَ اٰمَنُوااتَّقُوااللهَ وَقُوْلُوْا قَوْلاً سَدِیْدًا *﴾سورة سبا، الآیة:۷۰) ای قولاً صِدقاً یعنی رښتیا خبری کوی والعدل همدارنګه په عدل کښی هم حسن ذاتی دی

همدارنگه په مونځ کښې هم حسن خکه الله تعالی فرمائی ﴿ اعدلوا﴾ عدل کوی والصلوة همدارنگه په مونځ کښې هم حسن ذاتي دی خکه الله تعالی فرمائی ﴿اَقِيمُواالصَّلٰوةَ وَاٰتُواالزَّكٰوةَ ﴾ (البقرة/الاية:٤٣) دا تول اوابردي اوحسن لِذاته دی همدارنگه الله تعالی فرمائی ﴿ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ البَيْتِ ﴾ (العمران،/ ۹۷) نودا تمام عبادات حسن لذاته دي. ونحوها من العبادات الخالِصة اوپه مثل ددی مذکوره عباداتوسره نورعبادات خالصه دي . فحكم هذا النوع پس حکم ددغی نوعی، اصل کښې مامورچه حسن لذاته وي داپه دوه قسمه ده يوداچه لا يسقطُ فی حين مِن الاحيان، يعنى چيرى هم نه ساقطيږي هميشه به دربانـدی لازم وي لکه ايمان دالله تعالی په ذات اوپه صفاتودَالله تعالی باندی لکه قران مجيد کښې راځی﴿ اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ﴾(الحديد/ ۷) يعنى ايمان راوړی په الله تعالى اوپه رسول پاك ﷺ باندی ، نودالله دوحدانيت عقيده به ترمرگه پورى وي دابه چيرى هم نه ساقطيږي ځکه دتصديق تعلق دقلب سره دی اوداقرار تعلق دژبی سره دی نوترڅوچه زړه اوژبه وي نوايمان بالله اوبالرسول اوبالكتب اوبالملائكة اوپه تمامومؤمن بِهٖ به لازم وي، اودويمه هغه نوعه ده چه سرى اداء کړي نوترينه ساقطه شی. انه اذا وجب على العبد اداءه لايسقُطُ بالاداء هرکله چه واجبه شی اداء ددی په عبد باندی نونه ساقطيږي په اداء سره وهذا فيما لا يحتمل السقوط اوداهغه ده چه احتمال دسقوط نلري مثل الايمان بالله په مثل دايمان په الله تعالی باندی اوپه صفاتودالله تعالی باندی ، دابه نه ساقطيږي په اداء سره. واَمّا مايحتمل السقوط فهويسقُطُ بالاداءِ اوباسقاط الآمِر اوچه احتمال دسقوط لري نوهغه په اداء سره ساقطيږي ياپه اسقاط دامِرسره يعنى مونځ دی وکړو نوساقط شو يادرنه آمِرساقط کړو لکه دمريض نه چه الله تعالی مونځ ساقط کړيدی لکه مثلاً يوسړئ مونځ نشی کولی نه قاعداً اونه قائماً نه مستلقياً نه اشارتاً نوده نه مونځ ساقط شو ، همدارنگه دښځی نه په حالت دحيض کښې مونځ ساقط دی اووربانـدی قضاء هم نشته. وعلى هذا قلنا اوبناء پردی باندی موږ وايو اذا وَجبَتِ الصّلوة فی اول الوقت سقط الواجب بالاداء يوسړي باندی چه مونځ فرض شو اوده اداء کړو نوواجب ساقط شو په اداء سره اوباعتراض الجنون يا يو سړئ ليونی شولوده نه هم مونځ ساقط شو والحيض والنفاس فی اخرالوقت ياښځه حايضه

شوه یانفاسه شوه په اخردوخت کښې نودی دواړو نه هم مونځ ساقط دئ ځکه ددی وخت هرمنځ مسلمان نه دمونځ کولو طلب کوي نوپه اخردوخت کښې یوسری لیونی شو یایوه ښځه حایضه یانفاسه شوه نومونځ تری ساقط شو ځکه پیغمبرﷺ فرمائی (رُفِع القلم عن ثلثة عن النائم حتی یستیقظ وعن الصبی حتی یبلغ وعن المعتوه حتی یَعقِلَ) رواه الترمذی. یعنی دری کسان مرفوع القلم دي نائم ترڅوچه بیدارنشی بل ماشوم ترڅوچه بالغ نشی اوبل بی عقل ترڅو چه عقل مند نشی. **باعتباران الشرع اسقطها عنه عندهذه العوارض** په دی اعتبارسره چه شرعی ددوئ نه ساقط کړیدی مونځ ددغوعوارِضوله وجهی نه . **ولا یسقط بضیق الوقت وعدم الماء واللباس ونحوه** لکن مونځ دوخت دتنګوالی دوجهی نه اوداوبودنشتوالی دوجهی نه اوجامودنشتوالی دوجهی نه نه ساقطیږي ، ځکه که مونځ قضاء شی نوقضاء به نی وکړی لکه شاعروائی.

نمازیں جب قضاء هوں تب اداء هوں . نگاهیں جب قضاء هوں کب اداء هوں.

همدارنګه که یوځای کښې اوبه نوي نوپه تیمم سره مونځ کولی شی، همدارنګه که لباس نشته نویومحفوظ ځای کښې اودریږه نوبربنډ مونځ کولی شی اونورددی پشان لکه اشتباه دقبلی اونور. **النوع الثانی** اودویمه نوعه دمأموربه نه **مایکونُ حَسَناً بواسِطةِ الغیرهغه** دی چه هغه کښې حُسن ذاتی نوي دبل چا دوجهی نه پکښې حسن راغلی وي، لکه اودس مقصود بالذات ندی بلکه اودس کښې حُسن دصلوة دوجهی نه دی ځکه چه اودس مقدمه دموقوف علیه دصلوة دی نودی کښې حُسن دغیردوجهی نه راغلی دی ، یالکه دیوی ختی دپاسه عطرپریوتل نوختې خوخوشبویه نده بلکه دعطرودوجهی نه پکښې خوشبوئ راغله لکه شاعروائی

ګلے خوشبوی درحمام روزی - رسیدازدست محبوبی بدستم

بدو گفتم که مشکے یاعبیری - که ازبوئ دلاویزی تومستم -

بگفتا من گِل ناچیزبودم - ولکن مدتے باگل نشستم -

جمالِ همشین درمن اثرکرد - وگرنه من همان خاکم که هستم .

شاعروائی چه زما محبوبی راله دحمام خته راکړه اوچه بوئ می کړه نوزبردست بوئ ترتلو لوماورته اوویل چه داته خته نی اُوکه مشك اوعمبرئی . ستاخوزبردست بوی دی زه نی

مست کړم . نوراله لی اوویل چه زه خوبیکاره خته وم . لکن یوخو ورځی دګل پځوا کښی کیناستم . لودملګري حسن په ما کښی هم راغی . ورله زه خوخاوری یم حسن راکښی دعطرودوجهی له راغلی دی. وذلك مثل السعی إلی الجمعة اوداپه مثل دسعی إلی الجمعة دی، جمعة کښی حسن لذاته دی اوسعی لی هم حسنه ده ځکه داسعی ذوصول إلی صلوة الجمعةلپاره ذریعه ده . لکه الله تعالی فرمائی ﴿ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ﴾ فاسعوا آمردی لکن دی کښی دا حسن دالی لدی ځکه سعی پخپله حسنه نده مثلاً یوطالب پخپل خای کښی ناست وي دابنه ده اوکه ګرځی راګرځی؟ لوپښتاله والی کانی چه پخپل خای پروت وي لودروند بنکاری لوامردفاسعوا إلی ذکرالله کښی چه کوم حُسن دی دا دالی لدی بلکه داددی وجهی له دی چه پدغه سعی سره داسری دجمعی مونځ له رسي نوپه فاسعوا إلی ذکرالله کښی حسن لغیره دی

والوضوءِ للصّلوة همدارلګه اودس لپاره دمونځ دی ، وضوء خالته مستقل خو اسراف دی ځکه اوبه پکښی مستعملیږي اواسراف کیږي لکن الله تعالی فرمائی ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ... الآية ﴾. نوچونکه وضوء مقدمه دصلوة ده نوصلوة خوحسن لذاته وه نوپه اودس کښی هم حسن دصلوة دوجهی نه پیدا شو. فان السعیَ حَسَنٌ بواسطةِ کونه مُفضِیاً إلی اداء الجمعة داسعي حسنه وه ځکه ددی وجهی نه سړی دجمعی مونځ کولی شی والوضوء حَسَنٌ بواسطة کونه مفتاحاً للصّلوة اواودس حسن دی ځکه اودس چابی دی دمونځ لپاره لکه حدیث شریف کښی راځی (مفتاح الصلوة الطهور . یا الوضوء مفتاح الصلوة) دمونځ کنجی اودس دی چه دسړي اودس نوي نومونځ له نشی داخلیدی . وحکمُ هذا النوع اوحکم ددی نوعی چه حسن لغیره وي اله یسقط بسقوط تلك الواسطة چه دابه ساقطیږي په سقوط ددغی واسطی سره، لوچه دیوسړي اودس وي اودمونځ وخت راغی لوبیا داذا قمتم الی الصلوةالخ حکم ورله متوجه لدی، یایوسړی په مسجد کښی ناست دی دجمعی دمونځ وخت پری راغلولوبیا دده له سعی ساقطه ده ځکه سعی مسجد له کیږي اودیخپله په مسجد کښی موجود دی ځکه چه واسطه ساقطه شی لوحکم هم ساقط شی حتی ان السعیَ لا یجب علی من لاجُمعة علیه تردی حه سعی نه

واجبيږي په هغه ځا باندی چه په ځا دجمعی مونځ نوي، داحنافوپه نزد په بانده(قريه) کښی مونځ نه کيږي ، اودشوافعوپه نزد په بانده کښی دجمعی مونځ کيږي ، شوافع والی چه ﴿ إِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَّوْمِ الْجُمُعَةِ الآية ﴾ (الجمعة، ۹/) حکم مطلق دی ، (والمطلق يجری علی اطلاقه)۰ احناف ورله په جواب کښی والی چه قران مجيد کښی راځی﴿ إِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَّوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلٰى ذِكْرِاللهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ الآية ﴾(الجمعة،۹/) يعنی کله چه اواز وشی دمونځ دجمعی لپاره لولاړشی مونځ ته اوبيع پريږدی ، ذروا دجمعی صيغه ده اوالل دجمعی دری تنه دي لوداذان په وخت کښی دری تنه دکالونونه سودا کول داپه ښارکښی وي ځکه بانده کښی خودغرمی نه پس دکالونه بند وي، دبانده(قريی) دکانداران دسهاردبانګ نه پس دکان پرانزی که دسهارلپاره څوك سودا کوي لوولی کي ورله بيادکان بندکيږي اودکاندارځی خپله زمينداره کوي اوبيا لی دمازيګرپه وخت پرانزی که څوك دماځستن لپاره څه څيز اخلی نووالی اخلي ورنه نوروخت کښی دکانونه بندوي نوعين داذان په وخت کښی الله تعالی فرمائي﴿ وذروا البيع ﴾ نودامولږه کم افراد دذروا نه واخشتوونه زياتوته هم شامل دی نوداپه ښارکښي وي چه عين دجمعی په وخت خلق بيع اوشراء له ولاړوي نوځکه امام ابوحنيفة صاحب والی چه صرف په ښارونوکښی دجمعی مونځ لازم دی، نوچه په باندو کښی په ځاباندی دجمعی مونځ ندی لازم نوپه هغه باندی سعی هم لشته۰ ولا يجب الوضوء علی من لاصلوة عليه اونشته اودس په هغه ځا باندی چه مونځ نشته لکه حائضی ښځی باندی مونځ نشته نواودس هم ورباندی نشته همدارنګه نفاسه ښځه همدارنګه دليونی حکم هم دی۰ ولوسَعیٰ إلی الجمعة که يوسړي سعی کړی وه دجمعی دمونځ لپاره مسجدته فحُمِل مکرهاً إلی موضع أخر قبل اقامة الجمعة اودی پورته کړی شوپه جبرسره يوبل ځای ته مخکښی دجمعی دمونځ نه يجب عليه السّعی ثانياً په ده باندی واجبه ده چه دی به بيا سعی کوي هغه مخکښۍ سعی لی کلعدم شوه ځکه چه مقصدلدی حاصل وجه داده چه مخکښۍ سعی دجمعی لپاره وه اوجمعه لانده شوی نوسعی هم لری لانده ساقطه ولوکان معتکِفاً فی الجامعِ يکون ساقطاً عنه که يوکس اعتکاف کړی وه په جامع مسجد کښی لوسعی لرينه ساقطه ده، ځکه چه جمعه بغيردسعی نه موجوده ده

وكذلك همدارنگه په مثل دسعې لوتوضأ فاحدث قبل اداء الصّلوة كه يوطالب اودس وكړو
اومونځ ته روان وه اواودس ئی مات شو مخکښې داداء دمونځ نه يجب عليه الوضوء ثانياً
واجب ده په ده باندې اودس ثانياً ، ځكه اودس ځانته مقصودبالذات نوه بلكه وصيله
دغيرده نوچه غيراداء شوی ندی نواودس هم ساقط ندی ولوكان متوضياً عندوجوب
الصّلوة اوكه ديوسړي اودس وه مخکښې نه اودمونځ وخت پری راغلو لايجبُ عليه تجديدُ
الوضوء نوبل اودس پرې ندی لازم ځكه اودس ئی شته اومقصود مونځ دی هغه پری
اداءكيږي والقريبُ من هذا النوع اوقريب ددی مسئلی سره چه حسن لغيره هغې ته وائی
چه هغې كښې حسن دغيردوجهې نه وي نوترڅو پورې چه هغه نوي اداء شوی نوهغه
مأمور دده نه نه ساقطيږي اوكنه دادمخکښې نه موجود وه نوبيا ضرورت نشته نوددی قسم
دی الحدودوالقصاص والجهاد حدود، قصاص، اوجهاد ، حد حسن لذاته ندی ځكه وچ په
وچه ديومسلمان لاس پريكول يايوسړئ سنگسارول يايوسړي سل(۱۰۰) دورې وهل دی
كښې څه حسن دی داخوتعذيب دمسلمان دی او(المسلمُ من سلِم المسلمون من لسانه
ويده) مسلمان هغه چاته وائی چه دهغه دژبې اولاس دضررنه مسلمان پرامن وي،
نوداخومسلمان ته تكليف وركول دي نودی كښې حُسن ذاتی ندی موجود لكن چونكه
داوصيله ده دمنع عن المعاصی نه ددی په ذريعه خلق دگناهونونه منعه كيږي اواجتناب
عن المعاصی حسن لذاته دی لكه قران مجيد وائی ﴿ لَّايَعْصُوْنَ اللّٰهَ مَآ اَمَرَهُمْ ... الآية ﴾ (
التحريم/ ٦) دم دمعصيت دا طاعت دی اوطاعت عبادت دی نودیوجهې نه دی كښې
حسن پيداشولو فان الحد حَسَنٌ بواسطة الزجرعن الجناية دا حد حسن دی ځكه داسړی
دگناهونواوجرمونو نه بچ كوي، نوهيڅ يوكس به غلانه كوي چه هغه ته داپته وي چه
زمالاس به پريكولی شي اوهيڅ يوكس به زنا نه كوي چه هغه ته داپته وي چه زه به رجم
كولی شم والجهاد حَسَنٌ بواسطة دفع شرالكفرة اوجهاد هم حسن دی په واسطې ددفعې
دشردكفاروله ،دی كښې خوحقيقت كښې تعذيب دعبادودی لكن ددفع دشردكفاروله پاره
علاج دی واعلاء كلمة الحق اوذريعه د اعلاء دكلمة الحق ده ولوفرضنا عدم الواسطة اوكه
واسطه لوي لايبقى ذلك ماموراً به لوداماموربه نه پاتی كيږي فانه لولا الجناية لايجب

الحدود څکه که سړي جرم نوي کړی نوهغه باندی حد هم ندی لازم ولولا الکفرالمفضی الی الحرب لا یجب علیه الجهاد که یوځای کښی کفرنوي نوجهاد به هم نوي ، جهاد خودکفردډلیله کولولپاره دی فصلُ الواجبُ بحکم الامرنوعان کوم شی چه دامریه بنیاد باندی په سړي لازم شي نودابیا په دوه قسمه دی اداءُ وقضاءٌ یوقسم ته اداء وائی اوبل قسم ته قضاء وائی ، اوکله ناکله دا دواړه دیوبل پرځای باندی مجازاً استعمالیږي لکه خسوف اوکسوف ، دلمرتندرنیولوته کسوف والی اودسپوږمۍ تندرنیولوته خسوف وائی لکن کله ناکله دیوبل پُر ځای استعمالیږي نواګرچه قضاء اواداء یوبل سره جدادي لکن کله ناکله دیوبل پُر ځای باندی استعمالیږي لکه قرآن مجید کښی راځی ﴿ فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا ..الآية ﴾(البقرة/ ۲۰۰) دلته کښی دقضیتم معنی ادیتم دی کله چه تاسودحج افعال اداء کړئ بیاداللّٰه تعالی ذکرکوی ، دجاهلیت په زمانه کښی به چه خلقوحج وکړو نوبیابه لوي لوي میلی ولګیدی اوپه هغوی کښی به ئی دپلاراونیکه تعریفونه کول لکه فرزدق وائی .

اولئك آبائي فجئني بمثلهم - اذا جمعتنا يا جريرُ المجامعُ .

نوهغوی به دخپل پلارنیکه صفتونه کول اوهمدارنګه قران مجید کښی راځی ﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوْا فِي الْأَرْضِ ..الآية ﴾ (الجمعة، / ۱۰) یعنی دجمعی مونځ چه وشی نوبیاتجارت کولی شی نودلته کښی هم دفاذا قضیت الصلوة معنی فاذا ادیت الصلوة دی

فالاداءُ عبادةٌ عن تسليم عين الواجب الى مستحقه اداء عبارت دی دورکولودعین واجب نه خپل مستحق ته، نوچه کوم شی په انسان واجب وي هغه به خپل مستحق ته ورکوي نوپه عبادانوکښی مستحق داللّٰه تعالی ذات دی لکه مونځ اللّٰه تعالی فرض کړیدی اوپخپل وخت کښی اداء شي، زکاة فرض دی اوپه خپل وخت کښی ورکړی شي، حج فرض دی پخپل وخت کښی چه وشی درمضان روژی فرض دي خوچه پخپل وخت کښی ولیول شی ،دیته اداء والی، دا تسلیم دعین واجب دی کوم واجب چه دسبب دوجهی له درباندی لازم شوی وي دابه ورکوی مستحق ته څکه اللّٰه تعالی حکم کوي ﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمٰنٰتِ إِلٰى أَهْلِهَا ..الآية ﴾(النسآء/۵۸) داعبادت یوامانت دی دانسان په غاړه کښی اللّٰه

تعالی اچولی دی نوعبادت به یواځې الله تبارك وتعالی ته کیږي بل چا ته نه کیږي ، یایوکس بل کس سره امانت کینبودلو نوپه هغه لازم دی چه هغه امانت کښی خیانت ونکړي اوعین امانت ورته تسلیم کړي ، نواداء دیته وائی چه کوم شی په انسان باندی آمرلازم کړیدی چه هغه بعینه اداء شی لکه حدیث شریف کښی راځی (آدِّ الاَمَانة إلی من إءتمنك ولا تخن من خانك) اداء کړه امانت هغه سړي ته چه تا سره ئی امانت اینبی دی که یوسړي تاسره خیانت کوي نوته ورسره خیانت ونکړی۰ **والقضاءُ عبارةٌ عن تسلیم مثل الواجب الی مستحقه** قضاء عبارت دی دورکول د مثل د واجب نه خپل مستحق ته لکه بل حدیث کښی راځی (خیرکم احسنکم قضاءً) یعنی ښه سړئ هغه دی چه په ښی طریقی سره یوشی اداء کوي ، همدارنگه بل حدیث کښی راځی (رحِم الله امراءً سَهُلُ البیع والشراء سهل القضاء سهل الاقتضاء) یعنی په هغه سړي دالله تعالی رحمت وي چه دهغه اخستل اوخرڅول ډیراسان وي یعنی ډیره چلاکی ورکښی نه کوي که دچاپری حق وي نوورته ورکوي ئی اوکه پرچا ئی حق وي نوپه ښیاونرمی طریقی سره ئی غواړي۰ **ثم الاداء نوعان** بیااداء پخپل کورکښی په دوه قسمه ده **کاملٌ وقاصرٌ** یوه اداء کامله ده اوبله اداء قاصره ده ، لکه مثلاً یوسړي تاته سل(۱۰۰) روپی امانت درکړی اوتاښی سمبالی کړی اومیاشت پس دی ورته په هغه حالت کښی ورکړی کوم حالت کښی ئی چه تاته درکړی وي دیته اداء کامله وائی اوکه تامحفوظی نوی اینبی اونبی وشلیدی اوخرابی شوی اوبیا دی ورکړی دیته اداء قاصره وائی **فالکاملُ مثل اداء الصلوة فی وقتها بالجماعة** پس اداء کامله دادمونځ اداء کول دي پخپل وخت کښی په جمعی سره ، یالکه دروژی اداء کول دي درمضان په میاشت کښی **اوالطواف متوضیاً** اویاطواف کول دخانه کعبی نه پداسی حال کښی چه دسړي اودس وي نوداهم اداء کامله ده ځکه الله تعالی وائی ﴿ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴾ سورة الحج، الآیة:۲۹ ۰ نوپدی آیت عمل دادی چه سړی په اودس سره دخانه کعبی نه طواف وکړي۰ **وتسلیم المبیع سلیماً** اوورکول دمبیعی چه داسالمه وي ، یوسړي دبل سړي نه څه شی واخستو اودامبیعه بلکل سالمه ده هیڅ عیب پکښی نشته نوداهم اداء کامله ده اوکه څه عیب پکښی وه لوداً اداء قاصره ده **کما اقتضاه العقد إلی**

المشتري لکه څنګه چه عقد تقاضه کوي مشتري ته ، څکه عقددبيعی اوشراء تقاضه ددی خبری کوي چه ثمن اومبيعه دی دواړه پوره اودرست وي څه عيب اونقصان دی پکښی نوي وتسليم الغاصب العين المغصوبة کما غصبها تسليم دغاصب عين دمغصوبی لره لکه څنګه چه ده غصب کړيده نودا اداء کامله ده اوکه غاصب نه مغصوبه هلاکه شوه اوغاصب بيادهغی قيمت ورکوي نودا اداء قاصره ده. وحکم هذا النوع اوحکم ددغی نوعی چه اداء کامله ده ان يحکم بالخروج عن العهدة به مونږه به حکم کوه په خروج دعهدی نه چه يوشی الله تعالی په تالازم کړو اوتابعينه هم هغسی اداء کړو نوغاړه دی خلاصه شوه يعنی چه کله دی مونځ وکړو يا دی درمضان روژی ونيولی نوستا غاړه خلاصه شوه څکه اداء وشوه وعلی هذا قلنا اوبناء پردی چه اداء کامله عبارت ده دعين هغه څيز نه چه پرتابانډی لازم دی نومونږوايو الغاصب اذا باع المغصوب من المالك اورَهنه عنده اووَهبه له وسلمه اليه يخرج عن العهدة هرکله چه يوغاصب يوشی غصب کړو اوبيائی همهغه شی په خپل ملك باندی خرڅ کړو اويائی ورته عاريتاً ورکړو اويائی ورته ګانه کينبودو اويائی ورته اوبښلواويائی ورته تسليم کړو نوغاصب دعهدی نه ووتواوغاړه ئی خلاصه شوه څکه چه مغصوب منه ته ئی عين مغصوبه حواله کړه نودهبی ، بيعی اوعاريت تولی خبری ئی لغوه شوی ګويا مطلب ئی دادی چه مغصوبه ئیورته واپس کوم . ويکون ذلك اداءً لحقه غاصب هغه حق اداء کړو، څکه عين مغصوبه ئی ورته حواله کړه ويلغوما صرّح من البيع والهبة اولغوه شوی هغه خبری چه ده پری تصريح کړی وه دبيعی اودهبی اودرهن وغيره، نومغصوب منه په عدالت دقاضی کښی دعوا نشی دائره ولی څکه غاصِب ورته خپل شی حواله کړو (حق به حقداررسيد) اوغاصب کله ناکله دخلکونه شرميږي نوخلکوته ځان نه څرګندوي نودبيعی هبی اونورالفاظ ورته مستعمل کړي. ولوغصب طعاماً فاطعَمهُ مالکه وهولايدری انّه طعامه که يوسړي دبل نه طعام په زوره واخستواوهمهغه طعام ئی په مغصوب منه باندی وخوړلو اومالك ته معلومات نه وو چه دا زما هغه طعام دی چه دی سړي رانه په زوره اخستی وو، نوحق ئی اداء شو اوغصب ثوباً فالبسهُ مالِکهُ وهولايدری انّه ثوبهٔ که يوسړي دچانه جامه غصب کړه اومغصوب منه ته ئی واچوله اوهغه ته پته نوه چه دازما

جامه ده چه مانه دی سړي غصب کړی وه **يكون ذلك اداءً لحقه** نودا اداء شوه په حق دمغصوب منه کښی **والمشتری فی البيع الفاسد** همدارنگه مشتری په بيعه فاسده کښی چه واجب دی رد په مبيعه کښی دوجهی دفسادنه په مبيعه کښی، **لواعارَ المبيع من البائع** چه په عاريت باندی بائع مبيعه ورکړي **اورهنه عنده** اويائی گانه کينبوده دمشتری سره **اواُجرَه منه اوباعه منه اووهبهُ له وسلمهُ** يائی په کرايه اواجرت واخشته دی مشتری بائع نه اويائی مشتري ته هبه کړه اوورته تسليمه ئی کړه **يكون ذلك اداءً لحقه** دمشتری حق اداء شو **ويلغُوماصرّح به من البيع والهبة ونحوه** اولغوه شوتول الفاظ چه بائع پری تصريح کړی وه دبيعی نه دهبی نه اوداسی نورالفاظ، ديته اداء کامله وائی په هره طريقه چه وي خوچه هغه شئ مالك ته ورتسليم شی **واَمّا الاداءُ القاصِرُ** اداء قاصره چه ده **فهوتسليمُ عينِ الواجب مع النقصان فی صفته** هغه تسليم دعين واجب دی سره دنقصان نه په صفت کښی ، **نحوالصلوة بدون تعديل الاركان** لكه مونځ بغيردتعديل دارکانونه، لكه يوسړئ مونځ کوي لكن رکوع سجده پوره نه کوي اداء خوراغله لكن قاصره ده پكاروه چه يوسړی مونځ کوي دتعديل الارکان سره وي خكه يواعرابی راغی اورسول الله مبارك باندی ئی سلام واچولو نومونځ ئی شروع کړو اوزر زرئی وکړو يعنی تعديل ئی پكښی ونكړو بياراغئ رسول الله ﷺ باندی ئی سلام واچولو نوپيغمبرعليه السلام ورته اوفرمائل (صل انك لم تصل) يعنی مونځ وکړه مخکښی مونځ دی ندی شوی هغه اعرابی بياهغسی زرزرمونځ وکړو بيا راغی اوپه رسول الله ﷺ باندی ئی سلام واچولو رسول الله مبارك ورته بيا وفرمائل(صل انك لم تصل) همدارنگه په دريم ځل تکرار شو بيا ئی خپل شكست ومنلو اودرسول الله ﷺ نه ئی دمونځ دطريقی تپوس وکړو اورسول الله ﷺ ورته طريقه مفصله وفرمائل، همدارنگه به رسول الله ﷺ صحابؤ ته باربار فرمائل (صلوا كما رايتمونی) نودرسول الله مبارك مونځ خوکمال دتعديل سره وه لومعلومه شوه چه تعديل په مونځ کښی ضروري دی، نوچه يوسړی مونځ سره دتعديل دارکانووکړي لودا اداء کامله ده اوکه بغيرتعديل وي اداء خوده لكن قاصره ده خكه صفت ذ تعديل پكښی لدی موجود **اوالطواف محدثاً** اويائی طواف بغيراودس نه وکړو، طواف پكارده چه په اودس سره وي خكه حديث شريف کښی راځی (الطواف

بالبیت الصلوة) طواف دَ بیت الله داسی دی لکه مونږ نوکه طواف په اودس سره وي نوداطواف کامل دی اوکه بغیرداودس نه وي نودشوافعوپه نزدباندی خوبلکل طواف ونشوځکه دَ هغوی په نزد طهارت په طواف کښې فرض دی لکن داحنافوپه نزد طواف وشو لکن قاصردی ځکه زمونږ په نزد اودس په طواف کښې واجب دی اوفرض نه دی وجه داده چه داپه حدیث سره ثابت دی په نص دقران سره خوندی ثابت اوپه حدیث سره ثبوت دواجبوراځی اودفرضیت ثبوت خوپه نص دقران سره راځی. **وردّ المبیع مشغولاً بالدّین** اوواپس کول دمبیعی مشغول بدین مثلاً یوسړي په بل سړي باندی غلام خرڅ کړو اوهغه غلام باندې دچاقرض نوه لکن بیا بائع اومشتری په څه خبره وران شو اومبیعه چه غلام دی مشتری ورته واپس کوي لکن پدی صورت کښې غلام دیوبل کس نه قرض داره دی نوداهم اداء کامله نده بلکه اداء قاصره شوه ځکه اوس غلام مشغول دی په دین سره اودمخکښې صورت کښې مدیون نوه **اوبالجنایة** اویا داغلام مشغول وه په جنایت سره، مثلاً اول سړي چه خرڅولو نوهیڅ مقدمه پری نوه لکن اوس ئی چه ورته واپس کوي ده باندی دجنګ یادبل څه مقدمه شته نودی صورت کښې هم اداء کامله نده بلکه قاصره ده **وردّ المغصوب مباح الدم بالقتل** اوردکول دمغصوب پداسی حالت کښې چه قتل ئی کړیدی، نوقاتل خومباح الدم وي هغه خوبه قصاص کیږي ، یاهغه یوبل سړی زخمی کړیدی نوکیدای شی دی هم زخمی کړی شی ځکه (والجروح قصاص) نودا هم اداء قاصره شوه . **اومشغولاً بالدین اوالجنایة بسبب عندالغاصب** یاپه ده چه جرمانه یاقصاص وغیره راغلی داسبب دغاصِب یادمشتری په مِلك کښې موجود دی داټول اداء قاصره ده همدارنګه **واداء الزُیوف مکانَ الجِیاد** زیوفي پیسی ورکول په ځای دجیادوباندی، زیوف هغوپیسوته وانی چه تاجران ئی یوبل نه اخلی لکن بیتِ المال ئی نه اخلی، کله کله بیت المال اعلان وکړي چه فلانی قسم پیسی مونږنه اخلو، نوکه یوسړي دبل نه پیسی اخشتی وی اوهغه بلکل صحیح وی اوس دهغوئ بدل کښې ورته نوری پیسی ورکوي اوهغه پیسی داسی دي چه سوداګرومنځ کښې خوچلیږي لکن بنك ئی نه اخلی نوداهم اداء قاصره شوه، ورکول دزیوفوپه مکان دجیادوباندی **اذالم یعلَمِ الدائنُ ذلك** داپه هغه وخت کښې

چه دائن ته معلوم نوي چه دا خنگه پیسی دي، یودائن دی اوبل مدیون دی، دائن: هغه چاته وائی چه قرض نی ورکړئ وي یا په بل عبارت صاحب دپیسوته دائن وائی اوچه په چائی پیسی دي یعنی پرچا چه قرض دی هغه ته مدیون وائی، نودائن صحیح لوټ ورکړی وه لکن مدیون داسی لوټ ورکوي چه تاجران نی اخلی لکن بنك نی نه اخلی نودا اداء قاصره ده، داپه هغه صورت کښی چه دائن ته ددی لوټ پته نوي اوکه دائن ته پته وه اوبیائی هم قبول کړو نوبیا اداء کامله ده خکه دئ په هغه خپل حق باندی راضی دی(میاں بیوی راضی . توکیا کرے قاضی) دائن خوشحاله دی چه مدیون څه راکړي نوصحیح دی **وحکم هذا النوع اوحکم داداء قاصری انه ان امکن جبرالنقصان بالمثل ینجبربه** که یوځای کښی ممکن وي جبردنقصان په مثل نوجبربه پرې کولئ شی که یوځای کښی دهغی مثل شرعی یامثل صوری موجودوه نومثل به نی‌ورکولی شی . **والا یسقطُ حکم النقصان الافی الاثم** دنقصان حکم به ساقط وي مگرگناه به باقی وي **وعلی هذا** اوبناء پردی باندی که دیوځیزلپاره مثل موجودوه اوهغه مثل تااداء کړو لکه طواف دی بغیراودس نه وکړو نودهغی مثل دم دی نوپه دم ورکولو سره دی غاړه خلاصیږي خکه دم خانته سرئ ورکولی شی خکه گډ پخپله موجودیږي اوکه دهغی مثل خانته نه موجودیږي نوبیاورنه دهغی مثل ساقط دی لکه گنهگاریږي لکه مونځ کښی تعدیل دتعدیل مثل نشته چه یوسړی‌په مونځ کښی تعدیل ونکړي اوبیا دهغه لپاره بغیردمونځ نه تعدیل وکړي خکه دتعدیل په خارج کښی جبیره نشته بلکښ سړی گنهگاردی اوبل داچه دی کس ته سارق الصلوة وائی خکه دمونځ نه نی تعدیل غلا کړو. **اذا ترك الارکان فی باب الصلوة لایمکن تدارُکه بالمثل** هرکله چه پرینبودل شو تعدیل په مونځ کښی نوددی تدارُك په مثل نشی کیدای خکه اعتدال په ارکانوکښی یووصف دی اوخانته پخپله باندی نه موجودیږي **اذلا مثل له عند العبد فسقط** چه تعدیل لره مثل نشته نه عقلاً اونه شرعاً په نزد دعبد نودا ساقط شوولوترك **الصلوة فی آیام التشریق** که یوسړي په ایامودتشریق کښی مونځ ونکړو، تشریق: وانی خیری کولوته پدی آیاموکښی سړئ غوخی خیری کوي ، ایامودتشریق کښی دمونځ نه پس تکبیرونه کول دي اودا دعرفی دورځی دسهاردمونځ نه شروع کیږي ترځوارلسم دذی

الحجی پوری به داحنافو په نزد په درویشت(۲۳) مونځونوپسی ویل کیږي، اودبعضی مذاهبوپه نزد په اتو(۸) منځونوپسی ویل کیږي ، اوداتکبیرات واجب دي اوثابت دي په نص قرانی سره ﴿ وَاذْكُرُوا اللهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَتٍ ﴾(البقرة، / ۲۰۳) چه هغه ایام معلومات دي اوتکبیرونه پدی شان سره دي (الله اکبر الله اکبر لااله الا الله والله اکبر الله اکبرولله الحمد) اوپه مدینه منوره کښی داسی تکبیرونه ویل کیږي(الله اکبرکبیرا . سبحان الله بکرةًوّاصیلا . والحمد لله کثیرا) نوپه آیامودتشریق کښی کامل مونځ دادی چه په مونځ پسی به تکبیرات وائی اوکه یوسړی پدی آیاموکښی مریض وه اومنځونه تری قضاء شو **فقضاها في غیرایامِ التشریق لایکبر** نودی چه دهغی قضاء راوړي نوبیابه تکبیرونه نه کوي په نورو آیاموکښی. **لانه لیس له التکبیربالجهرشرعاً** ځکه تکبیربالجهردمونځ نه پس شرعاً نشته، اوندی لازم. **وقلنا في ترك الفاتحة** همدارنګه مونږوایو په ترك دفاتحی کښی **والقنوتِ والتشهد** ▼ **وتکبیرات العیدین** یایوسړي نه په وتروکښی دعا قنوت هیره شوه یاتشهدتری هیرشو اویا تکبیرات دعیدینوتری هیرشوانهُ ینجَبِرُبالسجود ددی جبیره به کولی شی په سجده سهوه سره، نوددی جبیره سجده سهوه دی لکن بعضی علماء وائی که داخترپه مونځ کښی درنه تکبیرات هیرشول اوسجد سهوه دی ونکړه نوخیردی همدارنګه دجمعی په مونځ کښی درنه واجب ترك شو اوسجد سهوه دی ونکړه نوپروانشته ځکه چه داختراوجمعی مونځ ته دباندو(اطرافو) خلق هم راغلی وي نوکه امام سجده سهوه وکړي نوهغوی چه کورته لاړشی نوهغوی به خپلومنځونوکښی هم دغسی کوي ځکه هغویٔ به فکرکوي چه مونځ به دغسی کیږي نوهغوی نه به دمونځ خپله طریقه هیره شی نودعموم بلوا دوجهی نه ترك دسجدی سهوی کیدائی شی. **ولوطاف طواف الفرض محدثاً** که یوسړي فرض طواف بی اودسه وکړو **ینجبرُذلك بالدم وهومثل له شرعاً** نوجبیره به ورکولی شی په دم سره اودادهغی لپاره مثل شرعی دی **وعلی هذا بناء** پردی باندی **لوادّی زیُفاً مکان جیِّد**که مدیون پیسی ورکړی دالن ته چه زیوفی وي پرځای دجیدوباندی **فهلك عندالقابض** اودغه پیسی دقابض سره هلاکی شوی **لاشئ له علی المدیون عندابی حنیفة** نوددائن لپاره په مدیون باندی هیڅ شئ نشته په نزد دامام ابوحنیفة صاحب، ځکه ددئ جیدوالی خه بیل

صفت ندی،موجود چه هغه مونږ ورسره اداء کړو. لانه لامثل لصفة الجودة منفردة څکه چه نشته مثل دَصفت دَ جودت لره یواځی حتی یمکن جبرُها بالمثل تردی چه ممکن شی جبرد جودة په مثل سره، یعنی ددی جودت اوزیف تقابل نشته ولوسلم العبدمباح الدم بجنایةٍ عندالغاصب که یوسړي بل ته غلام ورکړو اوهغه مباح الدم وه په جنایت سره دغاصب سره اوعندالبائع بعدالبیع اویادبائع سره روسته دبیعی نه مخکښې دتسلیم دمشتری نه فان هلك عندالمالك که چیرته هلاك شو دمالك په لاس کښې اومالك ئیمغصوب منه وه اوالمشتری قبل الدّفع اویا دمشتری سره هلاك شو مخکښې ددفع نه بائع ته لزمه الثمن نوپدی صورت کښې په مشتری باندی ثمن لازم دی څکه بائع چه کومه مبیعه ورکړې وه هغې کښې څه عیب نوه موجود وبرئ الغاصبُ اوکه یوسړي دبل نه څه شی غصب کړو اوبیانی ورته واپس کړو نوغاصب پدی صورت کښې بری دی باعتبارِاَصل الاداء څکه اصل اداء موجوده ده ، اصل اداء داده چه دغه جید اوزیوف یوشان شئ دی اوصفت دکوته والی یادجودت خانته نه متحقق کیږي وان قُتِلَ بتلك الجنایة اوکه داغلام هلاك شو ددغه جنایت دوجهی نه چه کوم متحقق شوی وه عندالغاصب استندالهلاكُ الی اول سببه نوبیا به هلاك اولِ سبب ته متوجه کولی شی چه هغه غصب دی اودادغاصِب دجنایت دوجهی نه هلاك شویده نوبیا دا اداء اداء نه ده نومغصوب منه ته به بیا دخپل عبد قیمت دغاصِب له طرف نه اداء کیږي. فصارکانه لم یوجَدِالاداء عندابی حنیفة رح نودامام ابوحنیفة صاحب په نزد داداسی شوچه بلکل اداء موجوده شوی نه ده دغاصب دطرف نه، نوبیابه مغصوب منه دغلام قیمت دغاصب نه اخلی اوکه هغه غلام هلاك نشونوپدی صورت کښې بیا اداء راغلی دَه والمغصوبةُ اذا رُدّتْ حاملاً اوهمدارنگه مغصوبة کله چه راواپس کړی شی مغصوب منه ته پداسی حال کښې چه حامله وه، یعنی چه یوسړي دبل نه وینځه غصب کړه اوبیا لی جماع ورسره وکړه اوحامله شوه اومغصوب منه ته نی واپس کړه بفعل عندالغاصب یعنی حامله شوه په جماع دغاصب سره یاپه جماع دبل چاسره لکن وینځه دغاصب سره وه فماتت بالولادة عندالمالك دغه وینځه چه غصب شده ده مړه شوه دمالك په لاس کښې نوپدی صورت کښې لایبرأ الغاصبُ عن الضمان عندابی حنیفة نه بری کیږي غاصب

دضمان نه په نزد دامام ابوحنیفة صاحب ، خکه چه نسبت دهلاك به دته کیږي **ثُمَّ الاصلُ فی هذا الباب** بیااصل په باب داداء کښی **هوالاداءُ کاملاً کان اوناقصاً** هغه اداء ده کامله وي اوکه ناقصه وي **وانّما یُصارالی القضاء عندتعذرالاداء** قضاء ته به صیرورت هله کیږي کله چه اداء متعذره شی مثلاً یوطالب دبل طالب نه قلم غصب کړو ترڅو چه داقلم موجود وي دا غاصب به بعینه دغه قلم ورکوي لکن که دغه قلم دغاصب نه ورك شو اوددغه قلم مثل په بازار کښی ندی موجود نوبیابه داغاصب ددی قلم قیمت ورکوي اوداقیمت به قیمت عندالاداء معتبروي ځکه ددی خبری امکان شته چه کله دغاصب نه قلم ورك شو نوپه هغه ورځ ددی قلم قیمت لس روپی وه اوکله چه مغصوب منه تری مطالبه وکړه اوقاضی فیصله وکړه لکن پدغه ورځ دقلم قیمت دولس روپی وه نوداغاصب به دولس روپی ورکوي ځکه چه کله غاصب دغه قلم غصب کړیدی نوامکان ددی خبری شته چه ددغه قلم پشان بل قلم په بازارکښی پیداشی لکن چه کله بازارکښی نه پیداکیږي نوپدی صورت کښی به قیمت ورکوي ځکه قیمت هله لازمیږي چه دهغه شئ مثل په بازارکښی مفقودشی **ولهذا یتعیّنُ المال فی الودیعة والوکالة والغصب** اوددی وجهی نه لازم دی مال په ودیعة کښی په وکالت کښی اوپه غصب کښی یوسړي بل سړي سره امانت کیښود بیا دا امانت مال دی سړي پخپله باندی هلاك کړو یایوسړي بل سړی وکیل کړو په بیعه اوشراء باندی اوپه غصب کښی پدی‌تماموصورتونوکښی به مال دهغی ورځی متعین کیږي چه په کومه ورځ مطالبه وشی **ولواراد المودَعُ والوکیلُ والغاصبُ اَنْ یُمسِكَ العینَ ویدفع مایُماثِلُهُ لیس له ذلك** که اراده وکړي مودع یاوکیل اویاغاصب چه خپل عین شئ دځان سره وساتی چه هغه ودیعة یادراهم دمؤکل یامغصوبه ده اومثل دهغوئ مالکانوته ورکړي نودوئ لره داجائزندي بلکه خپل شئ به ورکوي، ځکه دامین په لاس کښی چه کوم شئ وي همهغه به ورکوي ځکه امانت دغه ته والی لکه قران مجید کښی راځی ﴿ اِنَّ اللّٰهَ یَاْمُرُکُمْ اَنْ تُؤَدُّوالْاَمٰنٰتِ اِلٰٓی اَهْلِهَا ﴾ (النسآء/:۵۸) الله تاسوته امرکوي چه امانت خپل اهل ته وسپاری، همدارنګه وکیل به هغه پیسی ورکوي کومی چه مؤکل ورکړی وی ، اوهمدارنګه به غاصب هغه شئ ورکوي کوم شئ ئی چه غصب کړیدی **ولوباع شیأ وسلمه فظهربه عیبٌ** که یوسړي یوشئ خرڅ کړو

اومشتری ته ئی حواله کړو اوبیاپه هغه شي کښې عیب پیداشو **کان المشتری بالخیاربین الاخذ والترك فیه** دمشتری خوخه ده چه داشئ اخلی اوکه پریږدي ئی ، اودیته خیارعیب وائی دخیاردیراقسام دي خیارشرط، خیارعیب، خیاررؤیت وغیره **وباعتباران الاصل هوالاداءُ یقول الشافعی الواجبُ علی الغاصب ردُّ العین المغصوبة** اوپدی اعتبارسره چه اداء اصل ده امام شافعی صاحب وائی که یوسړي دیوسړي نه یوځیزغصب کړو پده فرض دي چه همهغه شئ به ورکوي **وان تغیرتْ فی یدالغاصب تغیراً فاحشاً** اگرکه دغاصب په لاس کښې پدی مغصوبه کښې پوره تغیرراغلی وي بیابه ئی هم واپس کوي اصل مالك ته ، مثلاً یوسړي بل نه کپړا واخشته په غصب سره اوبیائی دهغی نه قمیص اوپرتوگ جوړکړو نوامام شافعی صاحب وائی چه همدغه قمیص اوپرتوگ به ورکوي اگرکه پدی کښې دومره لوئ تغیرراغلی دی چه نوم ئی بدل وي، امام ابوحنیفة صاحب وائی چه هرکله پدی کښې تغیرفاحش راغلونوبیابه دهغی قیمت اومثل ورکوي هغه شئ ورته بیانشي واپس کولئ **ویجبُ الارشُ بسبب النقصان** اوتاوان هم پری لازم ده ځکه چه دکپړې نه قمیص پرتوگ جوړشي نوتاوان پکښې راغي نوتاوان هم په غاصب باندی لازم دی **وعلی هذا** اوبناء پردی باندی،اوس پدی مسئله باندی نوری مسئلي مرتب کوي **لوغصب حِنطَةً فَطحَنهَا** که یوسړي دبل نه غنم غصب کړل اوبیائی هغه اوړه کړل ، داپوره تغاٸر فاحش دی ځکه اوړوته ځوك غنم نه وائی بل داچه غنم دیروخت لپاره ساتلی شی کړلئ هم شی اونورځیزونه هم تری جوړیدلی شی لکه گونګړي همدارنگه دغنمونه ناشسته هم وځی اوداوړونه داشیان نشي جوړیدی **اوساجةً فبنی علیه داراً** اویایوسړي دبل نه لویه ستڼه غصب کړه اوبیا غاصب هغه ستڼه ارا کړه اودکورلپاره ئی ترینه دروازی کړکی وغیره جوړکړل **اوشاةً فذبحَها وشواها** یایوسړي دبل نه گډغصب کړو اوبیائی هغه ذبحه کړو اوپه اورباندی ئی ریته کړو **اوعنباً فعصرها** اویایوسړي دبل نه انگورپه زوره واخستل اوبیائی هغه نچوړکړل **اوحنطةً فزرعها ولبتَ الزّرعُ** یایوسړي دبل نه غنم په زوره واخستل اوبیائی هغه په زمکه کښې وکرل اوهغه فصل زرعون(شین) شو **کان ذلك ملکاً للمالك عنده** پدی ټولو صورتونوکښې داشئ دمالك دی په نزددامام شافعی صاحب باندی ځکه اصل-همهغه دی ،

هغه قمیص پرتوگ هم دهغه دي همدارنگه هغه لرگی چه اراشویدی اوهغه گډچه کټوی کښې پوخ شویدی یاوریت شویدی داټول دهغه مالك دي څکه امام شافعي صاحب وائی چه اصل په اداء کښې اداء ده که کامله وي اوکه ناقصه وي لکن دعیب تاوان به ورته ورکولی شی لکه گډ چه وریت شی نوهغه چه مالك ته واپس کولی شی سره دتاوان نه همدارنگه کله چه هغه لرگی واپس کولی شی کوم چه دستی نه وتلی دی لکن ددی عیب تاوان به هم ورته ورکولی شی کوم چه دی ستی ته دغاصب په لاس کښې رسیدلی دی

وقلنا جمیعُها للغاصب ویجبُ علیه ردُّالقیمة اوموږ وایو چه پدی ټولو صورتونو کښې چه کوم مخکښې تیرشو دا تمام دغاصب دي اوغاصب به داصل مغصوبی قیمت ورکوي څکه دتبدل دنوم دوجهی‌نه هغه شئ بدل شو څکه اوروته څوك غنم نه وائی اوغنموته څوك اوړه نه وائی اواعظم دمقاصدوفوت شو دغنموعظیمه فائده داده چه غنم نه خرابیږي اواوره خوپه لوښی کښې ډیرزرخرابیږي ، همدارنگه دگډ غوښه چه ریته شی نوبیاورته گډنه ویل کیږي اوکه تغیردوجهی‌نه نوم نوه بدل نوهمهغه شئ به ورکوي لکه یوسړي دبل نه سره زرياسپين زر غصب کړل اوبیائی په سروياسپینوزروکښې کالی جوړکړو لکه(بنگړي ، کړئ ،) نوهمدغه به واپس کوي څکه دی باندی دذهبواطلاق کیږی بلکه لانورهم قیمتی شول دهسی زروقیمت زیات نوي لکن زرگرچه کله کالی ترئ جوړکړي نوقیمت ئی نورهم زیات شی پدی کښې اگرچه تغیرراغلی دی لکن نوم ئی ندی بدل شوی همهغه زر دي لکه شاعروائی- وماعلی التبر عازٌ حین فی النارِیُقلّبُ ۰

یعنی پهٔ سروزرو باندی څه عارندی چه زرگرئی په اورکښې اخوا دیخوا اړوي یا لکه وائی چه (زرپاك نوداوره نی څه باك) زرچه زرگرپه اورکښې اچوي دادزرولپاره دخطری خبره نده بلکه لانورهم خرگندشی، زروکښې داکمال دی که شل څله ئی په اورکښې واچوی نوبیاهم نه کمیږي زرکه په ډیران کښې خخ کړی اوسل کاله پس ئی راوباسی نوهمدغه زربه وي هیڅ تغیراوتبدیل پکښې نه راځی اوکه اوسپنه خخه شی نوډیران ئی وخوري اوختمه شی همدارنگه که تامبه خخه شی نوتکه توره شی ولوغصب فضةً فَضَربها دراھِم که یوسړي دبل نه سپین زرغصب کړل اودهغی نه ئی روپی جوړی کړی اوتِبراً فاتَّخذَها دنانیر

اویایوسري سره زرغصب کړل اودهغوئ نه نی اشرفئ جوړی کړی اوشاةً فذبَحها اویائی
ګډ غصب کړو اوذبحه ئی کړو خکه ګډ چه حلال شی نوبیا ئی هم نوم نه بدلیږي اګرکه
تغیرپکښی راغلو لکن تغیرفی‌الاسم نشته پکښی لاینقطعُ حقُ المالك فی ظاهرالروایة نونه
قطع کیږي حق دمالك په ظاهرروایت سره وکذلك لوغَصَبَ قُطْناً فغزله همدانګه که یوسړي
مالوچ غصب کړل اوبیائی اوریشل اوغزلاً فَنَسَجَهُ اویائی ریشلی‌شوی مالوچ وه اودهغوئ نه
ئی جامه جوړه کړه لاینقطعُ حقُ المالك فی ظاهرالروایة نوحق دمالك پکښی نه قطع
کیږي په ظاهرروایت کښی ، خکه دمالوچودومره قیمت نوي اوچه هغوئ نه تارونه جوړشی
نودهغوئ قیمت هم زیات شی اوچه دتارونونه کپړا جوړه شی نودهغی قیمت نورهم زیات
شی ، اوبل داچه پدی تغیرسره دمالوچوقیمت نورهم سوا شو. ویتفرع من هذا ددی‌مسئلی
نه ډیری مسئلی را اووتی مسألةُ المضمونات مسئله دمضموناتو، مضمونات هغه څیزونوته
وانی چه دهغوئ تاوان دربالدی لازمیږي ولذاقال اودغی وجهی‌نه وائی امام شافعی
صاحب لوظهرالعبدُ المغصوب بعدمااَخذالمالك ضمانه من الغاصب کان العبدُ مِلکاً للمالك
که هغه غلام خرګندشو کوم چه غصب کړی شوی وه پس دهغی نه چه مالك اخشتی وه
تاوان دغاصب نه نوغلام به دمالك په ملك کښی داخل وي عندالإمام الشافعی، یوسړي
دبل نه غلام په زوره واخشتواوبیا غاصب اوویل چه هغه مړشو اوقاضی غاصِب ته حکم وکړو
چه قیمت ورکړه اوهغه قیمت ورکړو اوخوورځی پس غلام خرګندشو نوامام شافعی صاحب
وائی چه دمالك حق لا ثابت ده اومالك ته به ئی ورکوي اومغصوب منه به قیمت دغلام
واپس غاصب ته ورکړي، اوامام ابوحنیفة صاحب وائی چه صحیح ده غاصب ده غلام غصب
کړی وه لکن هرکله چه غاصب د هغه قیمت اداء کړو نوعبددغاصب په ملك کښی داخل
شو اودمغصوب منه په ملك کښی پیسی راغلی نوداداسی شولکه بائع اومشتري نوغلام
دغاصب شولو. والواجبُ علی المالك ردُّ ماأخذمن قیمة العبد اوواجب دی په مالك چه
قیمت دغلام ورله واپس کړي واما القضاءُ فنوعان اوقضاءهم په دوه قسمه ده، لکه خنګه چه
اداء په دوه قسمه وه همدارنګه قضاء هم په دوه قسمه ده کاملٌ وقاصرٌ یوه کامله ده اوبله
قاصره ده فالکاملُ منه تسلیمُ مثلِ الواجب صورةً ومعنیً پس کامله قضاء تسلیم دمثل

دواجب دی مثل صوری اومثل معنوي ، لکه یوسړي دبل نه غنم واخستل اوهغه نی وخوړل نوهغوغنموبه شان به ورته نورغنم ورکوي ځکه غنم دغنموسره په صورت اومعنی کښی یودي ځکه دهغوغنمونه چه څه کیدل دنوروغنمونه هم همهغه کیږي کمَنْ غصب قفیزحنطةٍ که یوسړي دبل نه یوقفیزغنم غصب کړل قفیزیوخاص مقداردی فاستهلکها اوهغه غنم لی وخوړل یالی هلاك کړل لکن مطلب داچه ختم نی کړل ضَمِن قفیزحنطةٍ دیوقفیزحنطه وو ضامن دی ویکون المؤدی مثلاللاول صورةً ومعنیً اوده چه دغنموبه مقابل کښی غنم ورکړل دی قضاء ته قضاء کامله والی ځکه دامعنیً اوصورةً سره مشابه دي وکذلك الحکم فی جمیع المثلیات دغسی حکم به په تمامومثلیاتوکښی وي واَمَّاالقاصِرُهرچه قضاءقاصره ده فهومالایماثِلُ الواجِبَ صورةً ویماثِلُ معنیً چه هغه دواجبوبشان نوي صورتاً لکن په معنی کښی دهغه پشان وي، کمن غصب شاةً فهلکت ضمن قیمتها لکه یوسړي دبل سړي نه ګډ په غصب سره واغشتو اوهغه مړشو نودیٔ به دهغی دقیمت ضامن وي والقیمة مثل الشاة من حیث المعنی لامن حیث الصورة اوداقیمت دګډ پشان دی په صورة کښی اوبه معنی کښی دګډی پشان ندی ، ځکه ګډه خوحیوان دی ښپی لري، لم لري ، وړیٔ لري اودسی نور، اوداقیمت چه مثلاً زر(۱۰۰۰) روپی ده داخوجماد دی اوکاغذ دی لکن دګډ چه په بازار کښی قیمت څومره دی دازر روپی دهغه ګډ دقیمت سره برابر دی نودیته مثل معنوي والی والاصلُ فی القضاء الکاملُ اصل په قضاء کښی قضاء کامله ده وعلی هذا قال ابوحنیفة اوبناء پردی باندی امام ابوحنیفة صاحب والی اذا غصب مثلیاً یوسړي دبل نه مثلی شیٔ غصب کړو لکه غنم ، فلم اوداسے نورمثلیات فهلك فی‌یده اوداmغصوبه په لاس دغاصب کښی هلاکه شوه وانقطع ذلك عنْ ایدی الناس اوداmثلی شیٔ اوس بازارکښی دخلقوسره له پیداکیږي ضمن قیمته عندالخصومة داغاصب دقیمت دمال مغصوبة ضامن دی کله چه خبره قاضی له ورآندی شی اومغصوبه کامله ده ، قضاء کامله دیته والی چه دیومثلی څیزبه مقابل کښی مثل صوری اومعنوي دواړه ورکړی نوچه کله حکم داشو نوچه کله مطالبه وشی دهغی ورځی قیمت به ورکولیٔ شی لکه مثلایوسړي دبل نه رینبم غصب کړل، (رینبم اکثره په یخوعلاقوکښی کیږي دریښموبوچینجی وي چه دتوت پانه خوري

اوربنم ترى پيداكيږي) نوپه هغوورخو کښی دربنموقيمت سل(۱۰۰) روپی وه ، اوبیا په بازارکښی منقطع شو اوپدی وخت کښی ئی قیمت یوسل اوپنځوس(۱۵۰)روپی وه ، اوچه كله دى سري عندالقاضی مطالبه وکړه نوغاصب سره ربنم نوه اوپه بازارکښی هم نه ملاویده لکن قیمت ئی دوه سوه(۲۰۰)روپی وه نوددی ورځی قیمت چه دوه سوه روپی دی دابه معتبروي ځکه چه ددی ورځی قیمت ډیراوچت وي اوکیدائی شی تردی پورى بازارته بیاراشی ، امام ابویوسف صاحب وائی چه په کومه ورځ ئی غصب کړل دهغی ورځی قیمت به معتبروي یعنې پدی صورت کښی به سل(۱۰۰) روپی ورکوي، اوامام محمدصاحب وائی چه دانقطاع دورځی قیمت به معتبروي یعنی پدی صورت کښی به یوسل اوپنځوس(۱۵۰) روپی دي ځکه چه بازارکښی هغه شئ نشته نومعلومیږي چه رجعه به ئی قضاء ناقصی ته کیږي قضاء ناقصه داده چه دهغه څیزقیمت به ورکوي نوقیمت به دانقطاع دورځی معتبروي. لکن دامام ابوحنیفة صاحب قول راجح اوقوي دی لان العجزعن تسلیم المثل الکامل انما یظهرُعندالخصومة ځکه عاجزوالئ دتسلیم دمثل کامل نه ظاهریږي په وخت دخصومت کښی ، ځکه پدغه ورځ مغصوب منه دقاضی په دربارکښی رپوټ درج کوي چه مانه فلانی ربنم غصب کړیدي نوقاضی حکم کوي چه ورکړه اوغاصب وائی چه مانه ورك شو اوبازارکښی هم نوي نوددغی ورځی قیمت به معتبروي فاما قبل الخصومة فلا اومخکښی دخصومت نه قیمت ندی مراد لتصورحصول المثل من کل وجهٍ امکان ددی خبرى شته چه بازارته دبلی خوانه راشی نوچه راشی بیابه مثل کامل ورته ورکړي فامالامثل له لاصورةً ولامعنیً لکن یوشئ داسی دی چه دهغه نه مثل صوري شته اونه مثل معنوي لایمکنُ ایجاب القضاء فیه بالمثل هلته کښی دمثل کامل قضاء ممکنه نده، ځکه بعضی څیزونه داسی دي چه دهغوئ مثل نوي نوپه هغه صورت کښی به قیمت معتبروي ولهذا المعنی قلنا ددغی وجهی نه چه دکوم څیزلپاره مثل وي نواصل خوداده چه مثل صوري اومعنوي دی دواړه وي اوکه دیوڅیزمثل صوري نوي نومثل معنوي به مرادوي لکن که متلف(ضائع) وي اوددی غاصب په ذمه به گناه باقی وي ، نومونږوایو إنّ المنافع لاتضمن

بالاتلاف منافع مضمون ندي په اتلاف سره، چه يوسړي دبل نه آس غصب کړو اوبيا ئی تربوخايه پوری سورلئ هم وکړه اومغصوب منه قاضی ته اوويل چه ده زمانه آس غصب کړيدی اوفلانی ځای پوری ئی ورباندی سورلئ هم کړيده نوقاضی ورباندی آس واپس کړي مغصوب منه ته لکن دسورلئ مثل نشته ځکه سورلئ ځانته نه موجوديږي اونه قاضی داکولئ شی چه غاصب ته اووائی چه ته ورته خپل آس ورکړه چه مغصوب منه ورباندی سورلئ وکړي نوسورلئ دبلی سورلئ مثل نشی کيدای ځکه سورلئ کښی فرق ده دبعضی آس سورلئ ښه وي اودبعضی آس سورلئ ښه نوي بعضی آس داسی خوندکوي لکه سړی چه په موټرکښی سوروي اوبعضی آس دخردداته وي دسړي بنياد اوباسي ، الخيل ته ځکه خيل وائی چه دسوريدونکي په زړه کښی خيال اوتکبر پيداکوي لکه متنبی شاعروائی-

وخيرمكانٍ فی الدُنی سرجُ سابحٍ - وخيرُجليسٍ فی الزمان كتابُ ·

همدارنګه په سړي سړي کښی هم فرق دی بعضی سړئ په آس ډيره ښه سوروي اوبعضی سړی په آس باندی ښه سورلئ نشی کولی يريږي نوآس ته تکليف وي نودی وجی نه سورلی دسورلی مثل نشی جوړيدی ځکه آس آس بويه اوسورلی سورلی بويه· **لان ايجاب الضمان بالمثل متعذرٌ** ځکه ايجاب دضمان په مثل باندی متعذردی **وايجابه بالعين كذلك** اوداضمان په عين سورلئ سره داهم متعذردی **لان العين لاتماثل المنفعة لاصورةً ولامعنىً** ځکه چه دغيردمنفعت سره ندی برابرنه صورتاً اونه معناً ، ځکه سورلی خوځانته نه متحقق کيږي دابه هله متحقق کيږي چه دامغصوب منه دغاصب په آس باندی سورلئ وکړي اوداناجائزدی· **كما اذا غصب عبداً فاستخدمَهُ شهراً** لکه يوسړي دبل نه يوغلام په زوره واخشتواودهغه نه ئی يوه مياشت خدمت واخشتو **اودارًا فسَكَنَ فيها شهراً** يايوسړي دبل سړي کورغصب کړو اوبياپکښی يوه مياشت اووسيدو **ثمَّ رَدَّالمغصوب الى المالك** بيائی دامغصوب چه کوردی ياغلام دی واپس کړو اصل مالك ته **لايجب عليه ضمانُ المنافع** داغاصب چه په کورکښی ئی يوه مياشت استوګنه وکړه اويائی دغلام نه يوه مياشت خدمت اخشتی دی ددی ضمان په غاصب باندی نشته ځکه دامنافع ځانته نه موجوديږي **خلافاً للشافعی** امام شافعی رحمه الله تعالی فرمائی چه دوه ته به دمنافعوقيمت ولګوي چه مثلاً

یوه میاشت یوسړی په یوکورکښې اوسیږي نوځومره کرایه به ئې وي یایوه میاشت چه یوغلام خدمت کوي نوځومره تنخوا لی کیږي نوهغه اندازه قیمت به غاصب ورکوي اومونږ(احناف) وایوچه دمنافعومثل صوري نشته یعني منافع نشته لکن فبقی الاثم حکماً له یعني ددی غاصب په ذمه باندی گناه پاتی شوه نوداغاصب گنهګاردی وانتقل جزاؤه الی دارالاخرة یعني جزائی داراخرت ته منتقله شوه نوجزاء به په اخرت کښې ورکول کیږي الله تعالی به دهغی سزا ورکوي. ولهذا المعنی قلنا ددغی وجهی نه مونږوایو لاتضمن منافع البضع دبضعی دمنافعوضمان نشته بالشهادة الباطلة علی الطلاق په شهادتباطله سره په طلاق باندی، دوه ګوهانو ګواهي وکړه چه دی سړي خپلی ښځی ته طلاق ورکړیدی اوقاضی ددی ګواهی په بنیادفیصله وکړه چه ښځه دخاوند نه لری کړه ځکه تاطلاق ورکړیدي اورجوع دی ورته نده کړی اومهرهم ورته واپس کړه مهرخوهسی دنکاح دوجهی نه لازم وي لکن اداء به لی عندالمطالبه من الزوجة وي یاداچه کله خاوند طلاق ورکړي ښځی ته نوبیابه هم مهرورکوي کوم چه دنکاح دوجهی نه لازم اوواجب شوی وه نوهرکله چه دوه کسانوپه دروغوګواهی وکړه چه تاښځی ته طلاق ورکړیدی اوقاضی وربانده ښځه جداکړه نوددی دوه کسانوډګواهی دوجهی نه پدی سړي باندی دبضعی منافع حرام شو نوداوه ګواهان به ددی بضعی دمنافعوقیمت نهٔ ورکوي ځکه دبضعی دمنافعومثل ندی موجود نه مثل صوري اونه مثل معنوي مثل صوري به داوي چه دوئ ورته بله ښځه وګوري چه ددی نه منافع واخله اوتبدیل دبضعی بالبضعی حرام دی ، اودجماع قیمت هم نشته چه مثلاً دومره جماع ګانی فوت شوی اودومره قیمت واخله ولایقتل منکوحة الغیرهمدارنګه منافع به نشی اخستی په قتل دمنکوحی دغیر، یوسړي دبل منکوحه ووژله نوددغه قتل دوجهی له داخاوند دخپلی منکوحی له چه مقتوله ده منافع نشی اخستی نوداخاوند دقاتل نه دهغومنافعوضمان نشي اخستی کوم چه دقتل دوجهی نه فوت شوی دی بلکه قاتل به مجرم وي چه بغیرد حق نه لی نفس مؤمنه قتل کړو ولابالوطی اوله دوطی ضمان شته ، که یوسړي دبل سړي ښځه وطی کړه نوداسړی به ددی واطي له ضمان له اخلي حتی لووطئ زوجة انسانٍ که یوسړي ظلم وکړو اوزنالی وکړه اودبل سړي زوجه لی وطی کړه لایضمن للزوج شیأ دزوج لپاره به هیڅ

شئ نوي ځکه چه دبضعی بدل صورتاً اومعناً ندی موجود الااذا اورد الشرع بالمثل مګرپه کوم ځایونوکښی چه شریعت اووائی چه دلته کښی ددی ضمان دادی، نوبیا دهغی لپاره دامثل شرعی دی لکه یوسړی په حالت داحرام کښی ښکاروکړي نوشریعت وانی﴿ فَجَزَآءٌ مِّثْلُ مَاقَتَلَ مِنَ النَّعَمِ ﴾ (المآئدة/ ۹۵) یایوسړي قتل وکړو نوقتل خطاء کښی کفاره ورکول دي نوداکفاره دهغه لپاره شریعت دوجهی نه مثل وګرځیدو مع انه لایماثِلُه صورةً ولامعنیً سره ددی چه دامثل دهغه شئ لپاره نه صورتاً مثل وي اونه معناً فیکون مثلا له شرعاً نودا دهغه لپاره مثل شرعي دی فیجب قضاؤه بالمثل الشرعی نوواجبه ده قضاء ددی په مثل شرعی سره ونظیره ماقلنا اوددی مثال هغه دی چه مخکښی مونږ ذکرکړو اِنَّ الفِدیة فی حق الشیخ الفانی مثل الصومِ یوشیخِ فانی روژه نشی نیوی نودئ به دروژی په عوض کښی فدیه ورکوي ، ځکه الله تعالی فرمائی ﴿ وَعَلَى الَّذِيْنَ يُطِيْقُوْنَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِيْنٍ ﴾(البقرة/۱۸٤) یعنی شیخ فانی چه روژه نشی نیوی نوفدیه به ورکوي حالانکه فدیه دروژی لپاره نه مثل صوري دی اونه مثل معنوي ، روژه خووائی (امساك عن المفطرات الثلاثة) اوپه فدیه کښی خوبل کس مړه ول دي دامساك اواطعام په منځ کښی خوضد دی نوچه کله فدیه دروژی لپاره نه مثل صوري شواونه مثل معنوي نوچونکه الله تعالی وفرمائل (فدية طعام مسكين) نوفدیه دروژی لپاره مثل شرعی وګرځیدو والدیةُ فی القتل خطاء مثل النفس همدارنګه دیت ورکول په قتل خطاء دیونفس کښی، یعنی چه یوسړي یونفس قتل کړو په قتل خطاء سره نودئ به دیت ورکوي نودیت دمقتول لپاره نه مثل صوري دی ځکه دیت پیسی دي اواوښان دي یعی سل(۱۰۰) اوښان به په دیت کښی ورکوي نودا اوښان دسړي سره په صورت کښی ندی مشابه اونه نی مثل معنوي دي ځکه دیت مال دی اومال مملوك وي اومبتذل دی اوانسان حُر دی انسان څوك نشی استعمالولے اومونږ چه دغه دیت مثل ګرځوه دهغه مقتول لپاره نومال خوممملوك دی اوهغه مقتول خومالك دی نومملوك اومالك خوندي برابر. مع انه لامشابهة بينهما سره ددی نه چه په مابین دهغه مقتول کښی اوپه مابین دهغه دیت کښی چه سل اوښان دي هیڅ مشابهت ندی موجود نه من حیث الصورة نه من حیث المعنی من حیث المعنی ځکه ندی موجود چه مال مملوك وي اومبتذل وي

اوانسان چه کوم مړدی هغه مالك دی اوهغه غیرمبتدل دی نودواړو کښی تضاد دی لکن هرکله چه شریعت وویل چه دا دهغه مثل دی نوموږ ورته مثل تسلیم کړو نوچه په کوموخایونوکښی شریعت دیوځیزلپاره مثل مقرر کړی وي نوهغه به لازم وي لکن چه یوځیزلپاره نه مثل صوري وي اونه مثل معنوي وي نوهلته به بیا مثل تَلَفْ وي منافع به متلوف وي اوسزابه ئی دقیامت په ورځ ورته ملاویږي **فصلٌ فی النّهی** فصل دی په بیان دنهی کښی(النهی فی اللغة : المنعُ ، وفی الاصطلاح : قول القائل لغیرہٖ لاتفعلْ علی سبیل الاستعلاء) قول دقائل دی چه داکار مه کوه اوهغه سړیٔ چه حکم کوي هغه به عالي وي دهغه کس نه چاته چه امرکوي نوگویا(نهی طلب ترك الفعل) دی نوبرابره خبره ده چه دانهی په صیغی دنهی سره وي لکه الله تعالی فرمائی ﴿ وَلاَ تَقْرَبُوا الزِّنٰی۰۰۰الآیة ﴾ (الإسراء/۳۲) یا ﴿ وَلاَ تَقْرَبُوْا مَالَ الْیَتِیْمِ۰۰۰الآیة ﴾(الانعام/ ۱۵۲) یا ﴿ لاَ تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُکَارٰی۰۰۰الآیة ﴾(النسآء/۴۳) یا ﴿ لاَ تَقْتُلُوا الصَّیْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ۰۰۰الآیة ﴾(المآئدة/ ۹۵) یا ﴿ لاَیَحِلُّ لَکُمْ اَنْ تَرِثُوا ا لنِّسَآءَ کَرْهًا۰۰۰الآیة ﴾(النسآء/ ۱۹) دجاهلیت په زمانه کښی به چه دسړي پلار مړشو نودده میرانه موربه چه پاتی شوه نوهغی سره به ئی نکاح کوله ، یایوسړي ته به چه دلره لورپاتی شوه نوهغی سره به ئی نکاح کوله اوویل به ئی چه دازما میراث دی‌نوددی مذکوره اخرنی آیت سره قرآن پاك ددی خبری تردید وکړو. نوپه مذکوره آیتونوکښی دلاتقربوا ، اودلاتقتلوا ، اودلایحل دا الفاظ په صیغی دنهی سره ذکرشویدي لکه لاتفعلْ ، یاداچه نهی په صیغی دتحریم سره وي لکه ﴿ حُرِّمَتْ عَلَیْکُمُ الْمَیْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِیْرِ۰۰۰ الآیة﴾(المآئدة/۳) دلته کښی لا نده راغلی لکن د حُرِمَتْ معنی حرام والی دی نونهی هم حرمت اوحرام والی دشیٔ ته والی ځکه نهی حُرمتْ ثابتوي نوداتول په نهی کښی داخل دي النهیُ نوعان نهی په دوه قسمه ده، نهیٌ عن الافعال الحسیة یوه نهی دافعال حسیه وو نه ده ، افعال حسیه دیته والی چه په حواس خمسه وو باندی معلومیږي اودلته کښی دافعال حسیه وو نه هغه افعال مراد دي چه دهغوئ معانی په خپل حال باندی باقي وي بعدالاسلام یعنی هغه الفاظ چه داسلام نه پس هم پخپلو معنوکښی مستعمل وي لکه څنگه چه داسلام نه مخکښی وه کالزنا لکه زنا، داسلام نه مخکښی هم زنا دیته والی

چه یوسړی دپردئ ښځی سره کوروالئ وکړي اوپه شریعت کښی هم زنا دغی ته وائی وشرب الخمر همدارنگه شراب ځکل مخکښی داسلام نه چه څنگه وو اوس هم هغه شان دشرابوڅکلوته شراب وائی والکِذبِ والظلمِ همدارنگه دروغ اوظلم ، نوداسلام نه مخکښی هم کَذِب کذب وه او اوس هم کَذِب ته کذب وائی همدارنگه ظلم داسلام نه مخکښی هم ظلم ته ویلی شول اواوس هم ظلم ته ظلم وائی ، اوبل افعال شرعیه دي، افعال شرعیه دیته وائی چه داسلام دراتلونه مخکښی دهغه بیله معنی وه اواسلام دراتلونه پس دهغه بله معنی شوه لکه صلوة ، صلوة داسلام نه مخکښی په دعا کښی استعمالیدو او چه اسلام راغئ نوصلوة ارکان معلومه وو معدوده وو ته وائی چه عبارت دی دقیام، رکوع ، سجده وغیره نه ، همدارنگه صوم مخکښی داسلام نه مطلق امساك ته ویل کیدائی شو چه یوسړي به چاسره خبری نه کولی دیته به هم صوم ویله کیدائی شو لکه قرآن مجید کښی راځی ﴿ فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنسِيًّا ﴾ (سورة مريم، الآية: ٢٦) بی‌بی مریم وائی چه زما خو نن ورځ روژه ده هیڅ انسان سره به خبری نه کوم ، دیته هم صوم ویل کیدائی شو لکن په شرع دمحمدﷺ کښی صوم (امساك عن المفطرات الثلثة) ته وائی٠ همدارنگه بیعه داسلام نه مخکښی (مطلق مبادلة المال بالمال) وه لکن داسلام نه پس په شرع دمحمدﷺ کښی بیعه عبارت ده(مبادلة المال بالمال مع ایجابٍ اوقبولٍ وتکون المبیعة مالٌ متقومٌ) یعنی بیعه مبادله دمال ده په مال سره لکن دایجاب اودقبول نه بَغیرنه صحیح کېږي اوبل به مبیعه مال متقوم وي، نوپوره فرق پکښی راغی په بیعه دجاهلیت اوپه بیعه داسلام کښی، نونهی چه دافعال حسیه وو نه وي هغه قبیح لعینه دی اوکه نهی دافعال شرعیه وو نه وي نوهغه به قبیح لغیره وي دغیردوجهی نه به هغوئ کښی قباحت راغلی وي نودا دنهی دافعال حسیه اونهی دافعال شرعیه منځ کښی فرق شو٠ ونهیٌ عن التصرُفات الشرعیة اوبلهٔ نهی دتصرفات شرعیه وو نه ده، تصرفات شرعیه دیته وائی چه داسلام دراتلودوجهی نه دهغی معنی کښی فرق راغلئ وي کالنهی عن الصوم فی یوم النَّحر لکه نهی دروژی نه په ورځ داخترباندی ، نوداختر دورځی روژه منعه ده نوداصوم فعل شرعی دی ځکه داسلام نه مخکښی دصوم معنی مطلق امساك وه اوداسلام نه پس دطلوع الفجرنه واخله ترغروب

الشمس پوری امساك عن مفطرات الثلثة ته وائی ، نوداختریه ورځ روژه خکه قبیحه ده چه داخترورځ دخدای جل جلاله دمیلمستیاورځ ده پیغمبرعلیه السلام فرمائی (کلوا وشربوا فإنها ایامُ اکلٍ وشربٍ وبعالٍ) پدغه ورځ الله تعالی بنده گانوته میلمستیا کړیده ، دیومعمولی سړي میلمستیا چه قبوله نشی خفه کیږي نودخدای جل جلاله میلمستیا ردکول خوډیره سخته خبره ده نودی کنبی داقباحت دغیردوجهیٰ نه راغلی دی ځکه خپله روژه عبادت دی لکن داختریه ورځ روژه نیول دخدای پاك دمیلمستیانه مخ اړول دي نوځکه پکښی قباحت راغئ. والصلوة فی الاوقات المکروهة همدارنگه نهی راغلی دصلوة داوقات مکروهه نه ، پیغمبرعلیه السلام فرمائی چه اوقات مکروهه کښی مونځ مه کوئ ، اوقات مکروهه دادي عندطلوع الشمس، عنداستواء الشمس ، عندغروب الشمس، نوچه نهی دافعال شرعیه نه راغلی وي دی کښی به قباحت ذاتی نوي ځکه مونځ فی نفسه عبادت دی لکن پدغه مذکوره اوقاتوکښی مونځ دا ذ عَبَدَةُ الشمس سره مشابهت راځی نودی وجهی نه دی کښی قباحت دغیردوجهی نه راغلی دی. وبیع الدرهم بالدرهمین همدارنگه بیعه ددرهم بالدرهمین دینه هم منعه راغلی ده ځکه دا سود دی اوپه جاهلیت کښی به خلقو بیعه ددرهم بالدرهمین کوله نودجاهلیت دزمانی اوداسلام نه پس په بیعه کښی فرق دی وحکم النوع الاول حکم د نوعی اولی چه هغی کښی نهی دافعال حسیه وو نه وي ان یکون المنهی عنه عین ماوَرَدَ علیه النهی دامنهی عنه به وي عین هغه شئ په کوم شے چه نهی وارده شویده. فیکون عینه قبیحاً فلایکون مشروعاً اصلاً نوعین دهغی قبح دی اوهغه بیا بلکل حرام دی یعنی بلکل پکښی مشروعیت نشته. وحکم النوع الثانی اوحکم دنوعی ثالی چه هغی کښی قباحت دغیرنه وي ان یکون غیرماضیف الیه النهیٔ منهی عنه غیروي دهغه نه چه هغی ته اضافت شویدی فیکون هوحسناً بنفسه قبیحاً لغیره هغه به حسن لنفسه اوقبیح لغیره وي ، روژه بنفسه جائزده لکن داختریه ورځ روژه حرامه ده ځکه دالله تعالی دمیلمستیانه مخ اړول دي . ویکون المباشرمرتکباً للحرام لغیره که یوسړي داختریه ورځ روژه اونیوله نوده حرام لغیره وکړو روژه بنفسه عبادت وه لکن داختردورځی نه عبادت ونه گرځیدو ځکه دا د الله تعالی دمیلمستیاورځ ده لالنفسه دغه روژه بنفسه حرامه

نده وعلی هذا اوبناء پردی باندی چه نهی دتصرفاتوشرعیه وونه داحسن بنفسه به وي اوقبیح لغیره به وي قال أصحابنا زموږ ملګري(علماء احناف) وانی النهی عن التصرفات الشرعیة یقتضی لقریرها چه نهی دتصرفات شرعیه وونه داتقاضه کوي چه داشئ به موجود وي في نفسه ويُرادبذلك ان التصرف بعدالنهی یبقی مشروعاً کماکان ددی مطلب دادئ چه تصرف بعدنهی دابه مشروع وي لکه څنګه چه مخکښی مشروع وه لانه لولم يَبْقَ مشروعاً څکه که دنهی نه پس دامشروع پاتی نشی کان العبدعاجزاً عن تحصیل المشروع بیابه دابنده عاجزه شی دتحصیل دمشروع نه ، څکه موږ ته داروږه خودشریعت دوجهی نه معلومه شویده چه روږه دیته وانی مخکښی خوموږه روږه نه پیژنده ، مخکښی خوموږه صلوة نه پیژندو صلوة چه په اوقات مکروهه ووکښی منع دی دادی وجهی نه چه موږه صلوة پیژنو که یوسړی صلوة نه پیژنی اوته ورته وائی چه دی وخت کښی مونځ مه کوه نودا نهی دعاجز ده څکه یوسړی چه یوشئ نه پیژنی نوځنګه به ئی دهغه نه منع کړی نودی وجهی نه معلومیږي چه نهی دافعال شرعیه وونه راشی نوهغه شئ به مخکښی موجود وي، هله به یوسړئ دیوشي نه منع کوی، اوکه یوشئ یوسړي ته معلوم نوي اوته ئی منع کوی نوداظلم دی وحینئذٍ کان ذلك نهیاً للعاجز چه یوسړي ته یوشئ معلوم نوي اوته ئی منعه کوی نودانهی دعاجزده وذلك من الشارع محالٌ اودا دشارع نه هم محاله ده څکه شارع څنګه یوسړی دیوځیز نه منعه کوي اوهغه شئ به دی سړي ته معلوم نوي لکه یوسړی ړوند ته اووائی چه ماته مه ګوره څکه هغه سرنه څه وینی نه نوځنګه به منعه کولی شی ، یایوه کوزه کښی اوبه نشته اوته چاته اووائی چه دکوزی نه اوبه مه څکه نوداهم نهی دعاجزده څکه کوزه کښی بلکل اوبه نشته نوځنګه به ئی اوڅکي، یایو سړي ته څوك اووائی چه مه الوځه نوهغه کښی دالوتوماده بلکل نشته نوځنګه به والوځی نوداهم نهی دعاجزده

• وبه فارق الافعال الحسیة اوددغه فرق دوجهی نه افعال شرعیه جدا شول دافعال حسیه وونه لانه لوکان عینُها قبیحاً که چیرته عین دافعال شرعیه وو قبیح وانی لایؤدّی ذلك إلی نهی العاجز دابیانهی دعاجزنده لانه بهذا الوصف لایعجزالعبدُ عن الفِعل الحسیِ څکه بنده دفعل حسی نه عاجزه ندی ویتفرّعُ من هذا حکم البیع الفاسد ددینه را اووتوحکم دبیعی

فاسدی ، بیع فعل شرعی وه داسلام نه مخکښې بیع مطلق مبادلة المال بالمال وه لکن شریعت دبیعې په تعریف کښې بعضې قیودات ولګول چه بیع مبادلة المال بالمال بالتراضي اوبل وینعقِدُبایجابٍ وقبولٍ ونهی عن بیع شرطٍ، نودی وجهې نه بیعه فاسده والاجارة الفاسدة همدارنګه اجارة فاسدة والنذربصوم یوم النحر همدارنګه نذرپه روژی سره په ورځ داخترباندی ، مثلاً یوسړي اوویل چه زه به داخترپه ورځ روژه نیسم نونذراوروژه دواړه عبادات دي لکن دیوم نحردوجهې نه په هغوی کښې ممانعت راغئ وجمیع صورالتصرفات الشرعیة په ټولوتصرفاتوشرعیة وو کېږي مع ورودالنهي عنها چه دهغوی نه نهی راغله، مثلاً صلوة فعل شرعی دی لکن اوقات مکروه وو کښې دهغه نه منع راغله همدرانګه دنوافلو منع راغلی چه دسهاراومازیګردمونځ نه پس به نوافل نه کیږي. فقلنا البیع الفاسِدُ یفیدُالملك عندالقبض مونږه وایوبیع فاسده ملك فائده کوي په وخت دقبض کښې، مثلاً بیع فاسده وشوه لکه یوسړي بیع اوکړه اوشرط هم پکښې ولګولو چه داغلام درباندي خرڅوم لکن یوه میاشت به دی زما خدمت کوي نودابیع فاسده ده لکن که دا بیع فاسده وشوه اومشتری داغلام خپل مِلك ته بوتلو نودهغه ملك پرې ثابت شو قاضی به ورته دبیعې دفسخه کولو امرکوي باعتبارانه بیعٌ ځکه دابیع ده ویجبُ نقضه باعتبارکونِهٖ حراماً لغیره لکن واجب دي ماتول ددې بیعې پدې اعتبارسره چه داحرام لغیره دی یعنی دشرط فاسد دوجهې نه پدې کښې فسادراغی، اوس معترِض اعتراض کوي چه تاسو داوایاسئ چه نهی دافعال الشرعیه وونه دی کښې قباحت لغیره دی نوکه چیری دغه فعل دغه بنده وکړلو نوپه دغه فعل باندی به حکم مرتب کیږي لکه دبیع حکم دادی چه هغه ثمن په مِلك دبائع کښې داخل شي اومبیعه به په ملك دمشتري کښې داخله شي حالانکه زه به درته اوښائم چه فعل شرعی به وي اوشریعت به دهغه نه منع فرمائلې وي اوکه بیاهم بنده هغه فعل وکړلو نوحکم پرې نه مرتب کیږي ؟ لکه نکاح: نکاح هم یوفعل شرعی دی (دجاهلیت په زمانه کښې دنکاح بله طریقه وه، بخاری کښې دنکاح څلورطریقې ذکرشویدي خاصکردغه نکاح کومه چه په شریعت محمدی ﷺ کښې ده دا دشریعت دوجهې له متعینه شوله چه دزوج اودزوجې په منځ کښې ایجاب اوقبول وي اودوه ګواهان به هم موجود وي اومهربه هم متعین وي که

مهر ذکرهم نشی نومهرمثل به لازمیږي اونکاح کښی به شروط فاسده نوي) نومعترض والی که یوسړي مشرکی سره نکاح وکړه نوپدی باندی قطعاً ملك نه راځی اوحالانکه نکاح فعل شرعی ده ، همدارنگه منکوحه دآب: یوسړي دخپلی میرانه مورسره نکاح وکړه پدی صورت کښی دهغه سړي پدی ښځه باندی ملك نکاحی نه ثابتیږي، همدارنگه معتده دغیر: یوه ښځه دبل سړي دعدت نه لانده وتی اوبل سړی ورسره نکاح کوي لکه یوی ښځی ته خاوندی یوطلاق یادوه طلاق یادری طلاق ورکړیدي نودغه مطلقی سره نکاح په عدت کښی حرامه ده اوبیاهم یوسړي دمعتدی دغیرسره په عدت کښی دننه نکاح وکړه ، اوهمدارنگه دشته خاوند له ښځی سره یوسړی نکاح کوي داهم ناجائزده ځکه قرآن مجید کښی الله پاك پنځلس محرمات بیانوي اوپنځلسم محرم دادی چه ﴿ وَٱلْمُحْصَنَٰتُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ ﴾(النسآء/ ۲٤:) نودینه مراد دشته خاوند ښځی دي ، همدارنگه دمحارموسره نکاح حرامه ده لکه لور، خور، وریره ، خواخی، وغیره ، اوبل نکاح بغیردشهودو نه هم حرامه ده نومعترض وائی چه پدغه ټولو ځایونو کښی نکاح فعل شرعی دی نوکه داصورتونه متحقق شی نوپکارده چه ملك نکاحی دسړي دی پری ثابت وي لکه په بیع فاسده کښی چه تاسودمشتری ملك په مبیعه باندی ثابتوئ ؟ نومصنف ورته په راتلونکی عبارت سره جواب

ورکوي وهذا بخلاف نکاح المشرکاتِ ومنکوحة الاب ومعتدّةِ الغیر ومنکوحته ونکاحِ المحارم والنکاح بغیرالشهود اوداپه خلاف دنکاح دمشرکاتو، اوپه خلاف دنکاح دمنکوحی دپلار، اوپه خلاف دمعتدی دغیر، اوپه خلاف دشته خاوندښځه، اوپه خلاف دنکاح دمحارمو، اوپه خلاف دنکاح بغیردشهودو نه ، دامنم چه داټول افعال شرعیه دي لکن دی کښی مانع موجود دی لان موجب النکاح حل التصرف ځکه موَجب دنکاح حِل دتصرف دی یوسړی چه یوی ښځی سره واده وکړي نودی به دی ښځی سره جماع کولی شی وموَجب النهی حُرمَةُ التصرف اوموَجب دنهی حرمة دتصرف دی ځکه پدی ځایونوکښی منع راغلی ده نودی وجهی نه دواړه نشی جمع کیدای نوداجتماع دمتناقضینودوجهی‌نه پدی صورت کښی نکاح نکاح نده که مونږدیته وگوروچه نکاح یوفعل شرعی دی اوافعال شرعیه وو کښی قباحت دغیردوجهی نه وي اوداٸی قباحت نوي نوپکارداده لکه په بیع

چه فاسده کنبی په مبیعه باندی ملك دمشتری راځی نوپدی نکاحونوکنبی هم پکاروه چه دسړي مِلك پدغه منکوحه باندی راغلی وی لکن مصنف رحمه الله تعالی فرمانی چه دنکاح موجَب حِلْ دتصرف دی لکه یوسړی واده وکړي نو دی دخپلی زوجی نه استمتاع دبضعی کولی شی، اوپه کوموآیاتونو اوحدیثونو کښی چه منع راغلی ده لکه په حق دمنکوحه کنبی چه حدیث راغلی (ولاتنکحوا مانکح اباءُکم) یا لکه په حق دمحارموکنبی چه آیت دی ﴿ حُرِمَتْ عَلَیْکُمْ اُمَّهٰتُکُمْ وَبَنٰتُکُمْ وَاَخَوٰتُکُمْ وَعَمّٰتُکُمْ۰۰۰الآیة ﴾ (النساء/ ۲۳) همدارنگه په حق دنکاح دمعتدی دغیرکنبی چه حکم راغلی (ولاتعزموا عقدةَ النکاح) یعنی دمعتدی سره به دنکاح عقد نه کوی ، لکن تعریض دنکاح ورته کولی شی ، نوچه دنکاح موجَب حِل دتصرف دی اوپه دی صورتونوکنبی دنهی صیغی راغلی دي اودنهی موجَب حرمت دتصرف دی نودی وجهی نه دواړه نه جمع کیږي فاستحال الجمعُ بینهما نوجمعه محاله ده په مابین ددی دواړو کنبی فیُحملُ النهی علی النفی پدی ځایونوکنبی چه کومه نهی راغلی وه داموږمحموله وه په نفی باندی، یوه نهی ده: نهی دیته وائی چه یوسړی یوپه ځیزباندی قادِره وي بیا لی هم نه کوي ۰ اوبله نفی ده : نفی دیته وائی چه په یوځیزباندی بلکل قادِرنوي ، نفی په معنی دنسخه کنبی ده گویا داحکم نسخه شویدی، په زمانه دجاهلیت کنبی به خلقو دمیرانه مورسره اودمحارموسره اودمعتدی سره به ئی نکاح کوله لکن شریعت داتمامی خبری منسوخی کړی، نودلته کنبی چه داکومه نهی راغلی ده داپه معنی دنفی کنبی ده نودیته موږه نهی دافعال شرعیه وو نه وایو بلکه دیته به موږه نسخه وایو فاما موجب البیع ثبوت الملك هرچه بیعه فاسده ده نوهلته کنبی دموجَب دبیعی اودنهی کنبی تضادندی ځکه موجَب دبیعی کنبی ثبوت دمِلك دی وموجَب النهی حرمة التصرف اوموجَب دنهی حرمة دتصرف دی اودادواړه جمع کیږي چه یوشی دی دسړي په ملك کنبی هم وي اوتصرف دی پکنبی نشی کولی وقدامکن الجمع بینهما بان یثبُتَ الملك ویُحرم التصرف اوممکنه ده جمع په مابین ددی دواړو کنبی چه ملك به وي لکن تصرف پکنبی نشی کولی لکه یوسړي سره سرکه وه اودهغی نه شراب جوړشو نوداشراب په مِلك دمسلمان کنبی دي لکن ځکلی لی نشی نوچه دلته کنبی اجتماع ددی

دوارو ممکنه شوه نونهی پخپله معنی بالدی باقی پاتی ده نودبیعی په صورت کښی ددوارو جمع کیدانی شی لکن دنکاح په صورت کښی نه جمع کیږي ځکه په نکاح کښی دنکاح موجب حل دتصرف دی اوپه کوموا حادیثو کښی چه رسول الله ﷺ منع فرماللی ده نوهلته کښی حرمت دتصرف دی نودا دواړه هلته نه جمع کیږي نوهلته مونږه مجبوراً هغه نهی دنفی په معنی سره کړه اودنفی معنی نسخه ده گویا داخیزونه شریعت منع کړل نودنهی حکم ورته متوجه نشو. الیس انه لوتخمّرالعصیرُفی ملك المسلم یبقی ملکه فیها ویحرم التصرف آیا ندی داخبره چه کله دانگورودعصیرنه شراب جوړشی په لاس دمسلمان کښی نوملك به باقی وي لکن تصرف پکښی حرام دی ، دانگورو عصیرته دانگوروشربت هم وائی، اوشیره انگوروته هم وائی، عرب دکجوروته عصیراوباسی اوبره زمانه لی استعمالوي همدارنگ دیرعرب دانگورونه عصیراوباسی اودیره زمانه لی استعمالوي همدارنگه عصیرتفاح دسیوانو(منو) عصیرته وائی نوعصیرته نن سبا جوس ویل کیږي اکن عرب ورته عصیروائی وعلیٰ هذا اوبناء پردی باندی چه نهی دافعال شرعیه وونه داتقاضه دلباحت لغیره کوي اوهغه فعل به فی نفسه مشروع وي لکن دمجاورت له وجهی نه به منع راغلی وي لکه روژه فی نفسه عبادت دی لکن داختربه ورځ چه ونیول شی نوداختردوجهی نه پکښی منعه راغله ، یا لکه مونځ خو فی نفسه عبادت دی لکن په اوقات مکروه وو کښی راغی نوځکه تری منع راغله دغی وجهی نه قال اصحابنا زمونږ علماء وائی اذاندربصوم یوم النحرِ وآیام التشریق یوسړي په ځان دلوی اختردورځی روژه نذرکړه یائی داياموتشریق روژه نذرکړه ، دآیام تشریق بحث مخکښی ذکرشویدی. یصح نذره لانه نذرٌ بصومٍ مشروعٍ نودانذرئی صحیح شوځکه نذربه روژی سره خوعبادت دی لکن چه کله دروژی تعلق داختردورځی سره راغی نوپدی کښی قباحت دغیردوجهی نه راغی نوپدغه ورځ دی روژه نه نیسی اوپه بله ورځ دی قضاء راوړي وکذلك لونذربالصلوة فی الاوقات المکروهة یصحُ همدارنگه یوسړي په ځان باندی په اوقات مکروه وو کښی مونځ لازم کړو مثلاً یوسړي په ځان باندی په لمرختویالمرپریوتوکښی دوه رکعته مونځ نذر کړو نودانذرئی صحیح دی ، ځکه چه صلوة فی نفسه قطع نظردوخت نه داعبادت دی ، همدارنگه صوم

قطع نظردیوم النحرنه داعبادت دی لانه نذرٌ بعبادةٍ مشروعةٍ لماذکرنا څکه داندردی په عباداتومشروعه وو سره لکه مونږه داخبره ذکرکړیده ان النهی یوجبُ بقاءالتصرف مشروعاً چه نهی واجبوی بقاء دتصرف مشروعاً ولهذا قلنا اوددی وجهی نه چه نهی واجبوي بقاءدتصرف مشروعاً مونږه وایو لوشرع فی النفل فی هذه الاوقات لزمه بالشروع که چیرته یوسړي په نفلوکښی شروع وکړه په اوقات مکروه وو کښی نوپده باندی لازم دی دشروع دوجهی نه څکه الله تعالی فرمائی ﴿ ولاتبطلوا اعمالکم ﴾ نوچه چاپدی وخت کښی نفل شروع کړه نوپکارده چه پوره ئی کړي لکن وخت فاسددی نودی وخت کښی دی نه کوي اوددی په بدل کښی دی ددی قضاء راوړي وارتکابُ الحرام لیس بلازم اوارتکاب دحراموندی لازم په پرینبودودنفلوسره پدغه وخت کښی للزوم الاتمام فانه لوصبرحتی حلتِ الصلوة له وجهی دلزوم دتمام والی دمونځ نه څکه که دی سړي صبرکړی وانی لردی چه ده ته مونځ جائزشوی وانی بارتفاع الشمس وغروبها ودلوکها امکنته الاتمام بدون الکراهة په ختلودلمرسره اوپه غروب دلمرسره اوپه دلوك دلمرسره نودی سړي به هغه مونځ مکمل کړی وو بغیردکراهت نه نودی وجهی نه اتمام ممکن ده ، اتمام دندرپه صورت کښی داده چه بله ورځ به قضاء راوړي وبه فارق صومُ یوم العید اوپه عدم لزوم دارتکاب دحراموسره جداکړی شو دغه نفل دروژی نه په ورځ داختر، لکن دصلوة اودصوم په منځ کښی فرق دی صلوة کښی که یوسړی صبروکړي اووقت صحیح راغی نوهغه وخت دی مونځ کولی شی لکن صوم چونکه عبادت مستمره دی نوپدی صورت کښی پدی سړي باندی ارتکاب دحرام ممتد راځی هغه شئ دحرمت نه بیانه اووځی نوکه اوقات مکروه وو کښی دغه سړی صبراوکړي نواوقات صالحه وو کښی به مونځ وکړي لکن په روژه کښی داممکن ندی نوروژه به نه نیسی اود هغی به په بله ورځ قضاء راوړي فانه لوشرع فیه لایلزمه عندابی حنیفة ومحمد څکه که دغه سړی پدغه ورځ روژه کښی شروع وکړي نودامام ابوحنیفه صاحب اوامام محمد صاحب په لزد پدی سړي بالدی پوره کول ددی روژی لازم ندي. لان الاتمام لاینفكُ من ارتکاب الحرام څکه تمام والی ددی روژی دادارتکاب دحراموںه نه جداکیږي ، یقیناً دئ ارتکاب دحراموکوي ، لکن امام ابویوسف

صاحب وائی چه پده باندی روژه لازمه ده اودهغی بدل کښې دی قضاء راوري ومن هذا النوع وطئ الحائض اوددغی نوعی نه دی وطی دحائضی ښځې سره فان النهی عن قربانها باعتبارالاذی ځکه دانهی دقربت دحائضی نه دا دتکلیف دوجهې نه دی لقوله تعالی یسئلُوْنکَ عَنِ المَحِیضِ قُل هوأذی فَاعْتزِلُوا النساءَ فِی المَحِیض ولاتقربُوهُنّ حتّی یطهُرن یعنی یسئلونك عن المحیض دوئ تانه تپوس کوي یارسول الله دحائضی باره کښې ، محیض که مصدرمیمی شی نوبیابه کلمه دحکم ورته مقدرکولی شی یعنی (یسئلونك عن حکم الحیض)، اوکه محیض ظرف شی نوبیابه دامعنی وي چه (یسئلونك عن الوطی فی زمن الحیض) ، اصل کښې په مدینه منوره کښې یهود هم وو اونصاری هم وو یهود دحائضی نه تښتی بلکه دحائضی لپاره ئی دکلی نه بهریوکورجوړکړی وي اوهغه کورته ئی دحیض په وخت کښې وشړي اودځمځئ پشان یوپلن لرګی وي په هغه کښې ورته ډوډئ ورکوي، اونصاریٰ (عیسایان) په حالت دحیض کښې هم دښځې سره جماع کوي ، نو واده کړو صحابه وو درسول الله ﷺ نه تپوس وکړو چه یارسول الله په حالت دحیض کښې مونږ دیهودوپشان ښځه دکورنه اوباسواوکه دعسایانوپشان ورسره مونږ هم جماع کوو نوشریعت منځنی لاره اختیارکړه چه حایضه به په کورکښې درسره وي اوروتی به هم ورسره خوری (افعلوا کل الشئ الاالجماع) هرڅه به ورسره کوی لکن صرف جماع به ورسره نه کوی ، نوالله جل جلاله فرمائی (قُلْ هُوَ اذًی) ته ورته اووایه یا محمدﷺ چه دا اذیت دی اودطهارت اونظافت نه خلاف ده (فاعتزلوا النساء فی المحیض) تاسوجدا کئ ښځې په حالت دحیض کښې یعنی دهغوئ نه لری اوسئ (ولاتقربوهنّ حتی یطهرن) اوتاسودوئ ته مه نژدوکیږی تردی چه دوئ پاکی شی، دخپلی ښځې سره خووطی جائزه ده، ځکه الله تعالی فرمائی ﴿ هُنّ لِبَاسٌ لّکُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لّهُنّ ﴾(البقرة/ ۱۸۷) نولباس سړی استعمالوي ، همدارنګه الله تعالی فرمائی ﴿ نِسَآؤُکُمْ حَرْثٌ لّکُمْ فَأتُوْا حَرْثَکُمْ اَنّی شِئْتُمْ ﴾ (البقرة/:۲۲۳﴾ ستاسوبیبیانی ستاسولپاره پټی دی اوخپل پټی ته راځئ چه دکوم خوانه وي لکن وطی به په خپل محل کښې وي چه فرج دی ځکه هغه نه لخم پیداکیږي اوپیداوار تری لاس ته راځی چه بچي دي، نودا آیت لپاره دوجوب دی نوبه واجبوباندی عمل ضروري وي لکن

که دوجوب لپاره نوي استحباب خوپکښی خامخاشته، نووطی دخپلی ښځی سره جائزه شوه لکن دحیض په وخت کښی مونږ منع شوي یو چه قربان به نه کوئ ځکه چه دی کښی اذی دی، نوکه یوسړی دخپلی ښځی سره قربان کوي لکن من دون الفرج وي دا جائز دی ځکه هلته کښی اذی(تکلیف) ندی موجود ځکه رسول الله ﷺ فرمائی (افعلوا کل الشئ إلا الجماع) دحائضی سره هرڅه کولی شی لکن جماع ورسره نشی کولی، دی‌وجهی نه دعلماؤ دحائضی په باره کښی اختلاف دی چه خاوند دحائضی ښځی سره مباشرت فاحشه کولی شي اوکه نشي ئی کولی نوامام محمد صاحب اوامام احمد صاحب دمباشرت فاحشه قائله دي ځکه حدیث کښی راځی (افعلوا کل الشئ إلا الجماع) لکن امام ابوحنیفه صاحب وائی چه مباشرت فاحشه ورسره کولی شی لکن ماتحت السرة ومافوق الرکبة استمتاع تری نشی حاصلوی بلکه فوق الازار اوفوق السرة اوتحت الرکبة هم ترینه استمتاع حاصلوی شی لکن مافوق الرکبة وماتحت السرة استمتاع کښی خطره ده هسی نه چیرته په جماع کښی واقع نشی لکه شپون چه دشپولی نه چارچاپیره ګډی څروي قریبه ده چه ګډی چیرته شپول ته وردننه شی کمایقال- چرا کاری کند عاقل که بازآید پشمانی ۰ ولهذا قلنا اوددغی وجهی نه حائضی ته قربان منع شویدی مونږه وایو یترتب الاحکام علی هذا الوطئ پدی وطئ باندی به احکام مرتب کیږي ، لکه بیع فاسده باندی حکم مرتب شودملك نوپدی باندی به هم حکم مرتب کیږي فیثبتُ به احصان الواطی پس ثابتیږي پدی سره احصان دواطي ، یوسړي دیوی ښځی سره نکاح وکړه اوهغه حائضه وه اودی سړي ورسره په حالت دحیض کښی جماع وکړله اوبیا دی سړي ددی نه پس دیوی اجنبی ښځی سره زناوکړه اوونیوی شو اوڅلورګواهان پری تیرشونوداسړي محصن دی اودمحصن لپاره حکم درجم دی ځکه چه دئ دشته ښځی خاوند دی نودشته ښځی خاوند چه زنا وکړي نودهغه لپاره بیا رجم دی (الشیخ والشیخة إذا زنیا فارجموهما البتة نکالاًمن الله والله عزیزحکیم) اودا سړی ځکه محصن شو چه ده خپلی ښځی سره جماع کړیده اګرچه په حالت دحیض کښی ده ولحل المرأة للزوج الاول اودابنځه دزوج اول لپاره روا شوله ، یوی ښځی ته سړي دری(۳) طلاقه ورکړي وو اوالله تعالی فرمائی ﴿ فَإِنْ طَلَّقَهَا

﴿ فَلَاتَحِلُّ لَهٗ مِنْ بَعْدُ حَتّٰی تَنْكِحَ زَوْجاً غَيْرَهٗ ﴾ (البقرة ،۲۳۰/) که یوسړي خپلې ښځې ته درې طلاقه ورکړه نوده لره بیاندی جائز ترځو چه بل سړي سره نکاح ونکړي ، نوکه دغه شان په دریو طلاقو سره مطلقه ښځې دبل سړي سره واده وکړو لکن دا ښځه په حیض کښې وه چه خاوند ورسره جماع وکړه اوس دغه خاوند دغې ښځې ته طلاق ورکړو اوعدت نه پس دغه ښځه دهغه مخکښې مطلق (زوج اول) سره واده کوي نوکولی‌نی شی ځکه په حتی تنکح باندی عمل راغی ځکه چه دبل خاوند ورسره دخول وشو نوحکم وربانډی مرتب شو ویثبت به حکم المهر اوپدی سره حکم دمهرهم راغی ، یوسړی چه دیوی ښځې سره نکاح وکړي اودا سړی ورسره په حالت دحیض کښی وطی هم وکړي او دی بیا طلاق ورکړ نوکه مهرمسمٰی وو نوټول مهربه ورکوي اوکه مهرمعین نوو اوسړي ورسره وطی وکړه نوطلاق کښی به بیا مهرمثل ورکوي اوکه وطی ورسره نوه کړی اوطلاق نی ورکړل نوپه هغه صورت کښی به بیا که مهرمعین وي نونیم مهربه ورکوي اوکه مهرمعین نوي نوبیا به متعه ورکوي ، کماذکرنا فی بیان الطلاق ، نومطلب داشو چه دوطی فی الحیض دوجهی نه هم باقاعده احکام ثابتیږي والعدة اوعدت حکم هم پری ثابت شو، که سړي واده وکړو اوښځه په حالت دحیض کښی وه لکن په حالت دحیض کښی ئی ورسره جماع وکړه اوبیا خاوند ورته طلاق ورکوي نوښځه به عدت تیروي ځکه چه یوسړی دیوی ښځې سره نکاح وکړي اوجماع هم ورسره وکړي اوبیا طلاق ورکړي نوپه ښځه باندی عدت تیرول لازم دی اوکه وطی نه مخکښی مخکښی ئی ورته طلاق وکړو لکه قرآن مجید کښی راځی ﴿ يٰٓاَيُّهَاالَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَانَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنٰتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوْهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوْهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّوْنَهَا ﴾ (الاحزاب ۴۹/) نوبیاعدت ته ضرورت نشته والنفقة همدارنگه حکم دنفقی هم ثابت دی، لکه یوسړي دیوی ښځې سره نکاح وکړه اوپه حالت دحیض کښی ئی ورسره جماع وکړه اوبیا ئی طلاق ورکړو اوښځه په عدت کښی ده نوپدی سړي باندی په عدت کښی ددی ښځې نفقه لازمه ده۰ ولوامتنعت عن التمکین الصداق کانت ناشزةً عندهما یوسړي دیوی ښځې سره واده وکړو اوپه ړومبئ شپه ئی چه جماع ورسره وکړه نوداښځه حایضه وه بیاښځه پاکه شوه اوخاوند ورسره جماع کوي لکن ښځه وائی چه ماته به اول

دصاحبینو، ناشزه ده په نزد ناشزه نودابنځه نی کولی نشی ورنه کوی جماع بیابه مهراکړی
سرلایه وائی. فلاتستحق النفقة سرلایه ته وائی کومه ښځه چه دخاوند خبره نه منی هغی ته
بیاددی ښځی لپاره نفقه اوسکنی نشته، اوامام ابوحنیفه صاحب وائی چه ناشزه نده بلکه
خپل حق غواړي ، دلته کښی اعتراض واردیږي چه آیا یوشی دی حرام هم وي اوحکم
دشریعت دی هم پری مرتب وي داځنګه کیدای شی ؟ نومصنف ورته پدی عبارت سره
جواب ورکوي وحرمة الفعل لاتنافی ترتب الاحکام یعنی حرمة دفعل منافی ندی دترتب
داحکاموسره کطلاق الحائض لکه طلاق دحائضی ښځی شو، طلاق ورکول په طهرکښی
پکاروي لکن که یوسړي ښځی ته په حالت دحیض کښی طلاق ورکړو اګرچه منع دي لکن
طلاق واقع شواوحکم پری مرتب شولکه عبدالله ابن عمررضی الله عنهما چه خپلی ښځی
ته په حالت دحیض کښی طلاق ورکړی وو اوچه کله ده درسول الله ﷺ په امرباندی ورته
بیارجوع وکړه ابن عمررضی الله عنهما به ویل چه هغه طلاق کوم ئی چه په حالت دحیض
کښی ورکړی وو هغه هم پکښی حساب شوی دی‌دهغی نه روستوکه ئی دوه طلاقه ورکړل
نوځخه پردی مغلظوطلاقوسره طلاقه شوه. والوضوء بالمیاه المغصوبة یالکه اودس په
اوبومغصوبه سره ، لکه یوسړي دبل نه په زوره اوبه واخستی ، دا اوبه حرامی دي لکن که
اودس ئی پری اوکه اومونځ ئی وکړو نومونځ ئی صحیح دی اګرچه اوبه مغصوبه دي
اوغصب حرام دی نوداهم حرام دی لکن حکم پری مرتب شولو والاصطیاد بقوس مغصوبة
همدارنګه ښکارکول په لینده مغصوبه سره ، یوسړي دبل نه لینده په زوره واخسته اوبه
هغی سره ئی ښکاروکړو مرغئ ئی پری وویشتی نوهغه مرغئ حلالی دي اګرچه هغه لینده
یاتوپك وغیره دغصب دي نودلته کښی هم حکم دحلال والی په ښکارباندی ولګیدو
والذبح بسکین مغصوبة اوذبحه په چاقو ئی مغصوبه سره ، لکه یوسړي دبل نه چاقوبه زوره
واخستو اوبه هغه چاقوسره ئی ګډ وغیره حلال کړو نوهغه ذبیحه حلاله ده اګرچه
چاقودغصب وه اوغصب حرام دی والصلوة فی الارض المغصوبة همدارنګه مونځ په زمکه
کښی ، یوسړي دبل نه په زوره زمکه اخستی ده اوبه هغی کښی مونځ هم کوي نوغصب
خوحرام دی لکن دغه مونځ ئی چه پدغه زمکه کړیدی دا روا دی والبیع فی وقت النداء

همدارنگه بیع په وخت داذان دجمعې کښې لکه الله تعالی فرمائی ﴿ يَاَيُّهَاالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اِذَا نُوْدِیَ لِصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْ اِلٰی ذِكْرِاللهِ وَذَرُواالْبَيْعَ۰۰۰الآية﴾(الجمعة/۹) یعنی ای مؤمنانوکله چه دمونځ دجمعې لپاره آذان وشي نوخرید اوفروخت پرېږدی اودالله تعالی ذکرته منډه کړی، لکن که یوسړی داذان نه پس هم خرید اوفروخت کوي نودمشتری ملك په مبیعه باندی اودبائع ملك په ثمن باندی راغي اوحالانکه بیع پدی وخت کښې حرامه ده۰ فانه يترتب الحكم على هذه التصرفات مع اشتمالها على الحرمة نومرتب کیږي حکم پدی تصرفاتومذکوره وو باندی سره ددی چه داټول کارونه حرام دي ، نويوشئ به حرام هم وي لکن حکم شرعی به پری مرتب کیږي ، نونتیجه ئی داراووته چه نهی دافعال شرعیه وو نه راغلی وي نوهغې باندی به احکام مرتب کیږي ځکه چه هغې کښې قباحت ذاتی ندی بلکه قباحت دغیردوجهې نه پکښې راغلی دی۰ وباعتبارهذا الاصل قلنا في قوله تعالی اوپه اعتباردډی اصل سره چه نفی دوجود دمشروعیت سره منافی ندی مونږ وایوپدی قول دالله تعالی کښې ولاتقبلوا لَهُمْ شهادةً ابدا مه قبلوئ دغومحدودینوفی القذف لره گواهی چیری هم ، یوسړي په بل سړي پوری دروغ پوری کړل چه دازناکاردی ، یابوۍ‌ښځی ته ئی زناکاره اوویلی اوځلورگواهان ئی رانه وستل نودی به اتیادرې وهلی‌شی ځکه دیومسلمان بی‌عزتي ئی وکړه اوالله تعالی فرمانی ﴿ وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ ثُمَّ لَمْ يَاْتُوْا بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ فَاجْلِدُوْ هُمْ ثَمٰنِيْنَ جَلْدَةً وَّلاَ تَقْبَلُوْا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًا ﴾ (النور. / ٤) یعنی هغه کسان چه په مؤمناتومحصناتوباندی تهمت دزناولگوی اوبیا ځلورگواهان رانه ولی نواتیا(۸۰) دوری ئی اووهئ اوهیڅ کله ئی گواهی مه قبلوی، ځکه دئ محدود فی القذف ځی، امام ابوحنیفه رحمه الله تعالی عنه فرمائی چه دمحدود فی القذف گواهی به بلکل نه قبلیږي ، شوافع وائی‌که توبه ئی اوکړه نو گواهی به ئی قبلولی شی ځکه چه الله تعالی فرمائی ﴿ اِلاَّ الَّذِيْنَ تَابُوْا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوْا ﴾ سورة النور، الآية: ٥ ۰ مگرهغه کسانوشهادت به قبلولی شی چه توبه اوباسی اواصلاح شی ، لکن مونږ(احناف) وایوچه دتوبی دوجهې نه خودفِسق نه اووتو لکن دلاتقبلوا سره دابداً تکی هم راغلی ده ی نوعدمی قبلول دشهادت بیله خبره ده اوفِسق نه وتل بیله خبره ده إنَّ

الفاسق من اهل الشهادة فاسق من اهل شهادت دی لکن که شهادت ورکوي شهادت به لی نه شی قبلولی فینعقدالنکاح بشهادة الفُساق که دیوسړي په نکاح کښې دوه فاسقان دشهادت په حیث موجود وي نونکاح منعقده ده ځکه (لانکاح إلابحضورشاهدین) نوکه شاهدین فاسقان وي نوپه نکاح باندی حکم دنکاح مرتب دی لان النهی عن قبول الشهادة بدون شهادة محال ځکه چه نهی دقبول دشهادت نه بغیردشهادت نه دامحال دی، مونږه چه منعه شو دقبلولودشهادت دفاقونه نومعلومیږي چه شهادت ورسره شته لکن قبلولی به نه شی نوقبول بیل دی ځکه چه قبول دشئ اوعدم قبول دشئ دافرعه دوجوداوثبوت دشئ ده نودابه هله وي چه هغه شئ موجودوي لکه زه وایم چه فلانی ماته بادام راوړیدي نوکه زه لی اخلم داقبول شو اوکه نه لی اخلم نوداعدم قبول شو نوکه یوشئ نوي نوقبول اوعدم قبول به دکومی خوانه راشی، نومطلب داشوچه الله تعالی دفاسق شهادت ته شهادت اوویل لکن که شهادت کوي نوقبلولی به نشی اوکه وئی کړو نوحکم به پری مرتب وي وانما لم تقبل شهادتُهم لفسادٍ فی الاداء دهغوی شهادت به نه قبلیږي ځکه چه اداء کښې فساد دی، ایهام دکذِب موجود دی ځکه چه داسړی فاسق دی اوګناهونه کوي نوکه ددروغوګواهی وکړي نوځه بعیده نده لکه وائی (دلندو به څه لانده شی) چه یوسړئ دګناهونوعادت دی نوهغه ته خودروغ بلکل اسان دي نوځکه دده شهادت نشی قبلولی لالعدم الشهادة اصلا ددی وجهی نه نه چه شهادت ندی موجود ځکه قران مجید وائی ﴿ لاتقبلوا لهم شهادةً ابداً ﴾ نودینه پته لګیږي چه شهادت موجود دی وعلی هذا اوبناء پردی باندی لایجب علیهم اللعانُ په فاسقانواومحدودینوفی القذف باندی لعان نشته، لعان دیته والی چه یوسړی پخپله ښځه باندی دزناګواهی وکړي چه زمانښځی دفلانکی سره زناکړیده نوداسړی به دقاضی په مخکښې څلورګواهان پیش کوي اوکه ګواهان نوي نوداسړی به قاضی په مخکښې څلورځله داسی ګواهی ورکړي(اشهدبالله إنها زنتْ بفلانٍ) اوپه پنځم ځل به اووالی (أن عليَ لعنة الله إن كذبتُ) بیابه قاضی ښځی له مخاطب شی اوورته به اووالی دخدای جل جلاله نه اوویریږه که جرم دی کړی وي نواووایه چه حد درباندی قائم کړو ځکه عذاب داخرت ډیرسخت دی دعذاب ددنیا نه ، که بیاهم هغی اقرار ونکړو

نوبیابه هغه خلورخله داسی اووائی (اشهدبالله إنی مازنیتُ بفلانٍ) اوپه پنخم خل به داسی اووائی (إن علیّ غضب الله إن کذبتُ) یعنی په مادی دخدای جل جلاله غضب وي که زه دورغ وایم، نوکه یوفاسق پخپله ښخه باندی دزنا دعوا وکړه چه زمانښځی زناکړیده نوقاضی به فاسق ته دلعان حکم نه کوي ځکه چه لعان کیږي په اداء دشهادت اومحدود فی القذف اداء دشهادت نشی کولی ، یوشهادت دی اوبل اداء دشهادت ده، نوفاسق کښی نفس شهادت شته دی لکن اداء دشهادت نشی کولی ځکه الله تعالی فرمائی ﴿ ولاتقبلوا لهم شهادةً ابداً ﴾ اونکاح دفاسقانوپه شهادت باندی ځکه قایمیږي چه نکاح کښی اداء نده بلکه شهوددشاهدینودی چه شاهدین موجود وي نونکاح وتړل شی نونکاح صحیح کیږي ، اوپه لعان کښی خواداء دشهادت دی چه دقاضی په مخ کښی به گواهی ورکوي چه اشهدانها زنت بفلانٍ ، اومحدود فی القذف اهل داداء دشهادت ندی لان ذلك اداءُ الشهادة ځکه دا اداء دشهادت دی ولا اداء مع الفسق دفسق سره اداء دشهادت نه کیږي ځکه دواړوکښی فرق دی.

فصلٌ فی تعریف طریق المرادبالنصوص دافصل دی په بیان دطریقی دمراد بالنصوص کښی یعنی چه دنص مراد به څنگه معلومیږي ، تعریف نه مراد تعریف ندی لکه دکافیه ملاچه دکلمی تعریف کوي (الکلمة لفظٌ وضع لمعنی مفردٍ) بلکه دتعریف نه مراد بیان دی ځکه دلته کښی چیرته هم مصنف علیه الرحمة تعریفونه ندي کړي لکه چه نوروکتابونوکښی داسم تعریف دفعل تعریف دکلمی تعریف اوداسی نورتعریفونه ذکرشویدي، اودافصل دمخکښنیوفصلونولپاره یوقسم تتمه ده ځکه دمخکښنیوفصلونودبعضی اعراضوتتمه پدی کښی بیانیږي اوپه طالب کښی ددی دزده کولودوجهی نه په طریق داستدلال کښی بیاقوت پیداشی نوځکه دمخکښنیو درسو نو لپاره تتمه گڼلی شي. اعلمْ ان لمعرفة المراد بالنصوص طرقاً زده کړه داخبره چه دپیژندلودمراد دنصوصونه مختلفی طریقی دي، داطریقی چه وپیژندلی شی نوبیابه دقرآن پاك په نص اودرسول الله ﷺ داحادیثوپه نص باندی ښه پوهیږي. منها إنَّ اللفظ اذا کان حقیقةً لمعنی یوه طریقه هغوطریقونه داده چه یولفظ دیوی معنی لپاره حقیقت وي، ومجازاً لاخرفالحقیقة اولی اودبلی معنی لپاره مجازوي

لوحقیقت اولی دی ، یعنی حقیقت باندی عمل کول پکاردی ځکه حقیقت اولی دی لوچه یوخای کښی حقیقت متعذرلوي اوحقیقت مهجورلوي اوقرینه هم لوي موجوده چه واضع دالفظ دځه لپاره وضعه کړیدی اومانع هم لدی موجود نومجازله صیرورت بلکل لدی پکار ځکه مجازته خوهله صیرورت کیږي چه یوخای کښی حقیقت مهجور وي یاحقیقت متعذروي یامانع موجود وي نوبیامجبوراً مجازته صیرورت کیږي ، بل داچه حقیقت کښی تبادروي اوخالی والئ وي دقرینی نه نوهرکله چه یولفظ مستعمل شواوبغیردقرینی له دهغه معنی یك دم ذهن ته راغله نوپوه شه چه حقیقت دی اومجازله دی. مثاله ماقال علماءُنا اوددی مثال دادی چه زمونږعلماء احناف والی البنت المخلوقة من ماءالزنا یوه جینئ چه دزنا له پیداشویده، لکه مثلاً یوسړي ظلم وکړو اودیوی اجنبی سره ئی زناوکړه اودهغی له لورپیداشوه لوداجینئ دهغه سړي دالی لور ده ځکه دا دهغه داوبوله پیداشویده ، بنت والی دهغه سړي لورله چه هغه دهغه داوبوله پیداشوی وي پدی باندی دبنت اطلاق حقیقتاً کیږي لوکوم احکام چه دلوروي هغه ددی هم وي. یحرم علی الزانی نکاحها نوددی جینئ نکاح ددی زانی سره حرامه ده ، ځکه دلورسره نکاح نه کیږي اودا دده لورده ، ځکه یوخل خو ئي دزناجرم وکړو اوبیا بل جرم کوي چه هغه دلورسره نکاح کول دي اوابدالآباد پوری خان په گناه کښی مبتلاکوي کمایقال (چوری‌اوسینه زوری) یوسړی غلاهم کوي اووالی هم چه بنه کوم، نواحناف والی چه دا ځکه دده لورده چه (البنت متولدة من ماءِ الزوج ومن ماءِ الزوجة) چه دسړي اودښځی داوبونه پیداشوی وي هغی له دهغوئ دواړو لوروالی الله تعالی فرمالی ﴿ هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُن شَيْئًا مَّذْكُورًا * إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا * ﴾ سورة الدهر، الآية: ۱-۲) الله تعالی فرمالی چه مونږه انسان دمخلوطلو اوبوله پیداکړیدی، دسړي اوبه چه دښځی داوبوسره یوځای شی لودهغی له بیا بچی پیداکیږي. وقال الشافعی یحلُّ امام شافعی صاحب والی چه دزنا له دپیداشوی لوړسره نکاح جائزه ده، ځکه هغه والی چه دا بنت لده ، اووالی چه بنت هغی له ویل کیږي چه په نکاح شرعی سره پیداشوی وي والصحیح ماقلنا اوصحیح خبره هغه ده کومه چه احنافوکړیده لانها بنت حقیقة ځکه

داجينئ دهغه زاني حقيقتا لورده، يعنى په عرف كښې ورته لوروېلي شي فتدخل تحت قوله تعالى نوداپدې حكم كښې داخله شوه حُرِمَتْ عليكم امهاتكم وبناتكم حرامى كړيدي الله تعالى په تاسوباندې ميندې خپلې اوحرامى كړيدي الله تعالى په تاسوباندې لونه خپلې ، په امهاتو كښې نياگانې هم راغلې خكه هغوى هم حكماً ميندې دي ، اوپه بنات كښې لوسئ اوكړوسئ هم راځې، پدې آيت كښې الله تعالى پنځلس محرمات بيان كړيدي نوبوه پكښې بنته هم ده، نوپدې صورت كښې متولده من الزنا هم بنته ده اوپدې آيت كښې داخله ده.

ويتفرع منه الاحكام على المذهبين اوپدې مسئله باندې ددواړومذهبونولوړدېرلفريعات كېږي. من حل الوطي امام شافعى صاحب چه دمتولده من الزنا سره نكاح جائزه كړه نووطى هم ورسره جائزه ده خكه دنكاح مطلب جماع ده اودنكاح دوجهى نه خاوند دبنځى دبضعى مالك شي لوبياهغه وطى كولى شى ووجوب المهراوچه واده لى ورسره وكړو لومهرهم پرى لازم دى . ولزوم النفقة اوپدې خاوند باندې ددې بنځى نفقه هم لازمه ده ، خكه الله تعالى فرمائى ﴿ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ﴾ (البقرة،/ ۲۳۳) وجريان التوارث كه دغه جينئ مړه شوه نوخاوند لرى ميراث ورئ شي اوكه خاوند مړشو نوجينئ لرى ميراث ورئ شي خكه زوج دزوجى نه اوبالعكس يودبل نه دميراث حق داردي وولاية المنع عن الخروج والبروز همدارنگه سرى دغه بنځه كومه چه دده دزنانه پيداشوېده لكن واده لى ورسره وكړو نودامنعه كوى شى چه دفلانى كورته به نه ځى يابه بهرنه وځي، خكه بنځه دخاوندتابع وي نوامام شافعى صاحب والى چه داټولى خبرى لابتى شوى خكه(اذاثبت الشئ ثبت بجميع لوازمه) لوامام شافعى صاحب چه دهغې سره نكاح جائزه كړه لودنكاح ټول لوازم ورسره ثابت شو، دنكاح دلوازمو نه حل دوطى ده په واده سره سري له بنځه روا ده لودا جينئ ورته روا شوله ، همدارنگه دنكاح دوجهىله په خاوند باندې مهرلازمېږي لوپدې صورت كښې هم مهرلازم شوهمدارنگه دنكاح لوازمالوله لله هم ده لوللله هم لازمه شوه، لكن دامام ابوحنيفه صاحب له قربان شم ، دامام ابوحنيفه صاحب هره مسئله په احتياط بناء وي هغه فرمائى چه لورى جينكئ خولگى لدي چه الا دمتولدى من الزنا سره نكاح كوي اوخان په جرم على الجرم كښې واقع كوي

یوحل نی زنا وکړه اوبیادزنا نه پیداشده جنبئ سره نکاح کوي نوباید بلی جینئ سره واده وکړي کمایقال (ملك خدا تنگ نیست پای گدالنگ نیست)، قرآن مجید کښی هم راخی ﴿ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَآءَ ذَٰلِكُمْ ﴾ سورة النساء،الایة: ٢٤ ، یعنی ددی پنځلسو محرماتونه بغیرنوری ټولی جینکئ درته حلالی دي ، لکه دکافیه ملاوانی (واللفظی فیما عداه) یعنی چه باقی ټول لفظی اعرابات دي. ومنها یوځوتقدیری اعرابات نی بیان کړل نووالی چه اوبعضی دطرقونه چه طالب ته په هغی باندی دنص مراد معلومیږي داطریقه هم ده. ان احدالمحملین اذا وجب تخصیصاً فی النص دون الاخر که یودمحملینونه خاص وي په نص کښی اوبل خاص نوي، محمل هغه ته وائی چه غایت په هغه باندی منطبق شي ، مثلاً په یولفظ کښی دوه معنی گانی دي هغه یوه لی عامه ده اوټولوافرادوته شامله وي اوبله معنی نی خاصه ده بعضی افرادوته شامله وي اوبعضوته نوي شامله، فالحملُ علی مالا یستلزم التخصیص اولی نودالفظ په هغه معنی باندی محمولول بهتردي کومه معنی چه ټولوته شامله وي ، لکه مثلاً قرآن مجید کښی یوآیت وي یایولفظ وي یایوه جمله وي اوهغه دومعنیین دی نوکه یوه معنی تری واخلو نوخپلوتماموافردوته شاملیږي اوکه بله معنی تری واخلونوخپلوبعضوافرادوته شاملیږي اوبعضوته نه شاملیږي نوهغه معنی چهپه ټولو افرادو باندی صادقیږي نو هغه معنی به اخلولکه الله تعالی فرمائی ﴿ أَوْجَآءَأَحَدٌمِّنْكُمْ مِّنَ الْغَآئِطِ أَوْلَمَسْتُمُ النِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوْامَآءً فَتَيَمَّمُوْاصَعِيْدًا طَيِّبًا٠٠٠الآية﴾ سورةالمائدة، الایة: ٦٠ که چیرته یوستاسونه دکندی(اودس ماتی) نه راغئ اویایوستاسونه دخپلوبیبیانوسره جماع وکړله او اوبه نشته نوبیا په پاکه خاوره باندی تیمم ووهئ ، نوچه دلامستم نه مونږ جماع مرادکړو نوجماع چه هرځای کښی موجوده شی اواوبه نوي نوتیمم جائز دی ، داسی نده چه یوسړی دی جماع وکړي اوبه ده باندی دی غسل لازم نوي بلکه غسل پری لازم دی نوکه اوبه وي خولامبی به اوکه اوبه نوي نوتیمم به کوي،اود شوافعوپه نزد دلامستم نه لمس بالیدمراد دی نوکه یوسړي ښځی له لاس ولګولواودده اودس وو نواودس نی مات شو نوچه کله دمونځ وخت راشی اواوبه نوي نولیمم به کوي، هرکله چه شوافعودلامستم نه مراد مس بالیدواخشتواوبیاوالی چه که یوسړي خپلی مورته یاخپلی ماشومی لورته یادبل چا.

ماشومی(ورى) لورته نی لاس ولگولو نواودس نی نه ماتيږي ځکه هغه وائی چه هرکله ښځه بالغه وي مشتهاته وي اوهغی ته لاس ولگيږي نواودس نی مات دی ، نوگويا چه دلامستم نه نی لمس باليدواخشتولکن بعضی افراد نی تری اوباسل نوکه دلامستم نه جماع واخشتل شی نوتول افرادوته شامل دی اوکه دلامستم نه لمس باليدواخشتل شی نوبعضی افراد ترينه ندي مراد لکه کوم چه امام شافعی صاحب ترينه اوباسل ، نواحناف وائی چه هرکله ديولفظ لپاره دوه معانی وي يوه معنی ټولوافرادوته شامله وي اوبله معنی بعضی افرادوته شامله وي اوبعضی افرادوته نوي شامله نوهغه معنی چه ټولوافرادوته شامله وي اولی دی دهغی معنی نه چه بعضوافرادوته شامله وي نودی وجهی‌نه احناف دلامستم نه مراد جماع اخلی چه هغه ټولوافرادوته شامليږي، اوشوافع ترينه مراد لمس باليداخلی چه هغه بعضی افرادوته شامله ده اوبعضی افرادوته ندی شامله، داحنافوبل دليل دادی چه لامستم دباب مفاعلی نه دی، لاَمَسَ - يُلاَمِسُ - مُلاَمَسَةً . لکه ضَارَبَ - يُضَارِبُ - مُضَارَبَةً . اودمفاعلی خاصيت دادی چه دی کښی به مشارکت من الجانبين وي ، نوپه جماع کښی هم مشارکت من الزوجين دی ځکه سړی به ښځی ته نزدوکيږي اوښځه به سړي ته نزدوکيږي اوداصورت په جماع کښی وي ، دمفاعلی خاصيت په بحث دخاصياتوکښی ذکرشويدی ، دخاصياتوبحث په علم صيغه ، فصول اکبری ، پنج گنج وغيره کتابونوکښی شته دی، پخوابه طالبانوپه علم صرف کښی پنج گنج هم ويلی ، دپنج گنج په نوم ډيرزيات کتابونه دي ، منطق کښی پنج گنج شته ، په صرفوکښی پنج گنج شته ، په نظم کښی پنج گنج شته ، په طب کښی پنج گنج شته اوداسی نور پنج گنج معنی پنځه خزانی يعنی چه پنځه کتابونه يوځای شوي وي هغه ته پنج گنج وائی. اوبل دليل دادی چه ابن عباس رضی الله عنهما رئيس المفسرين دی هغه وائی چه قرآن مجيد کښی دمس تکی‌دَلاَمَسَ تکی په جماع کښی مستعمليږي . اوبل دليل داحنافو دادی چه يوقانون دی چه تأسيس اولی وي دتأکيد نه ، تأسيس نوی معنی ته وائی اوتأکيدزړی معنی ته وائی نودی آيت(أَوْجَآءَأَحَدٌمِّنكُمْ مِّنَ الْغَآئِطِ) نه معلوم شو چه يوسړي ورو‌کی اودس مات کړی وي لکه چه په جوابی چی(متيازو) سره وروکی اودس ماتيږي نوکه دلامستم نه مس باليدواخلونوامام شافعی صاحب وائی چه پدی باندی هم

اودس مات شو لود(أَوْجَآءَأَحَدٌمِّنكُم مِّنَ الْغَآئِطِ) اود (أَوْلَمَسْتُمُ النِّسَآءَ) ددوارو يوه معنى شوه يعنى اودس مالول دي، اوكه د(أَوْلَمَسْتُمُ النِّسَآءَ) نه مراد جنابت واخلواود(أَوْجَآءَأَحَدٌمِّنكُم مِّنَ الْغَآئِطِ) نه مراد ووړوكى اودس واخلونويوحدث اصغرشوچه ووړوكى اودس اوبل حدث اكبرشوچه جنابت دى نودآيت معنى داشوه چه كه يوسړى په حدث اصغركښى مبتلاء وي اويايوطالب په حدث اكبركښى مبتلاء وي اواوبه نشته نوتيمم دواړو لپاره روا دى نوكه دلامستم نه موني جنابت واخلونودا حدث اكبرشونودايوه نوى‌معنى مونږته معلومه شوه نوقانون خودادى چه تاسيس اولى وي دتاكيدنه نودى وجهى نه مونږ دلامستم نه مراد جماع اخلو، اوس مصنف ددى طريقى مذكورى لپاره مثال بيانوي مثاله فى قوله تعالى اولامستُمُ النساء مثال ددى طريقى پدى قول دالله تعالى كښى چه كه تاسودخپلوښځوسره جماع وكړه فالملامسةُ لوحملت على الوقاع كه دملامسى لفظ مونږحمل كړوپه جماع باندى كان النصُ معمولاً به فى جميع صُوروجوده نونص باندى به عمل كولى شى په ټولوصورتونودوجودجماع كښى ، يعنى چيرته هم چه جماع راغله نويدى صورت كښى به پدغه سړي باندى غسل لازم وي اوكه اوبه نوى تيمم ورته جائزدى لوحملت على المس باليداوكه دلامستم نه مراد مس باليدواخلى لكه امام شافعى صاحب چه والى كان النصُ مخصوصاً به فى كثيرمن الصور نونص به مخصوص وگرځى په ډيروصورتونوكښى له وجهى دوجود دعلت نه چه هغه مس باليددى اومختلف كيږي حكم ددى چه هغه ماليدل داودس دي فان مسّ المحارم والطِّفلة الصغيرة جداً غيرناقض الوضوء ځكه مس دهغوښځوچه دهغوى نكاح كول جائزندي اومس دهغى جينئ چه ډيره وړه وي داناقض داودس لپاره ندى فى اصحّ قول الشافعى په اصحّ قول دامام شافعى كښى ، يعنى هغه والى چه محارموته لاس لگول او وړى جينئ ته لاس لگول اودس نه ماتوي وي ويتفرع منه الاحكام على المذهبين اوددينه ډيراحكام راووتل په نزد دواړومذهبونوباندى من اباحة الصّلوة لكه اباحت دمونځ، لكه يوسړئ ډاكټر دئ او اودس لى شته اويوى مريضى ښځى ته لى په مټ باندى ستن اووهله نودشوافعوپه نزد باندى به دى اودس مونځ نشى كولى اواودس لى مات شو لكن زمونږ په نزد باندى ئى اودس شته

اومونځ کولی شی ومسِّ المُصْحفِ همدارنګه مسح کول دقران کریم ، لکه دیوسړي اودس شته او ښځی ته لی لاس ولګولو اوبیا دئ دقرآن مجید تلاوت کړي نوموړه وابوکولی شی اوقرآن ته لاس لګولی شی اوشوافع والی چه تلاوت نشی کولی اوقرآن مجید ته لاس نشی لګولی ځکه مس دمرءی راغلی نواودس لی مات دی اوقرآن مجید کښی راغی ﴿ لَايَمَسُّهُ إِلَّاالْمُطَهَّرُوْنَ ﴾سورة الواقعة ، الآية ۷۹ ۰ ودخول المسجد همدارنګه داخلیدل مسجد ته، زموږیه نزد جائز دي بغیردکراهت نه اودشوافعوپه نزد مکروه دي وصحة الامامة همدارنګه داسړی چه اودس لی شته لکن مس دمرءی راغلی نوداحنافوپه نزد بالدی داسړی امامتی کولی شیځکه اودس لی شته لکن شوافع والی چه اودس لی نشته امامتی نشی کولی ځکه مس دمرءی سره دهغوی په نزد اودس ماتیږي ولزوم التیمُّم عندعدم الماء همدارنګه لزوم دتیمم دی چه اوبه نوي ، دیوسړي اودس شته اوبیالی ښځی ته لاس لګولی اوبیا دمونځ وخت راغلولکن اوبه نشته نواحناف والی چه اودس لی پخپل حال باقی دی تیمم ته ضرورت نشته اوشوافع والی چه اودس لی نشته تیمم پری لازم دی چه اوبه نشته وتذکرُالمس فی اثناء الصّلوة یوسړي اودس کړی وو اوډهغی نه پس لی ښځی ته لاس لګولی وو لکن تری هیرشوی وو اوپه مونځ کښی ولاړدی چه ورته رایاد شو چه ماخویوی ښځی ته لاس لګولی وو ، یاداکتړدی ورته رایاد شو چه ماخویوی ښځی ته په مټ باندی ستن لګولی وه نوشوافع والی چه مونځ لی مات شو اوموږ(احناف) وایو چه مونځ ئی صحیح دی ځکه اودس ئی ندی مات ځکه چه اودس په ماخرج سره ماتیږي اودمس دوجهی نه خوهیڅ شئ ندی خارج شوی ، نوخلاصه داشو چه ګویا دیولفظ دوه محمله وي اویو محمل خپلوټولوافرادوته شامل وي اوبل بعضوته شامل وي اوبعضوته نوي شامل نوآیت به په داسی معنی باندی حمل کول پکاردي چه هغه خپلوټولوافرادوته شامل وي، لکه لامستم چه په معنی دجماع واخلی نوټولوافرادوته شاملیږي اوکه په معنی دمس سره لی واخلی نوبعضوافرادوته شاملیږي نوموږپه عامه معنی باندی حمل کړه چه جماع ده تفصیل مخکښی ذکرشو۰ ومنها ای من طرق معرفة المرادبالنصوص ، یعنی بله خبره داده چه یوڅکی قرآن مجید کښی په دوو قرأتوباندی کیدای شی نوبیاهرقرأت ځانته مستقله معنی

لري لکه په آيت دوضوء کښې چه ارجلَكُمْ تکی راغلی دی ﴿ يَآيُّهَاالَّذِيْنَ اٰمَنُوْآ اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوْا وُجُوْهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوْا بِرُءُوْسِكُمْ وَاَرْجُلِكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ... الآية﴾ (المائدة/٦) نوبو قرأت دی ارجلَكُمْ(بالفتح) اوبل قرأت دی ارجلِكُمْ(بالکسر) نودهريوبيله بيله معنی شوه نودوه معانی تری ثابتی شوی ارجلَكم چه منصوب اوويل شی نودا په ايديَكُمْ باندی عطف دی اوهغه په مغسول باندی عطف شو نودخپووظيفه غسل دی که يوسړي موزی نوي اچولی نوبيابه خپی وينځی ، اوکه ارجلِكم مکسور اوويل شی نوبيا به په رأس باندی عطف وي اوهغه په مسح باندی عطف شو نوپدی صورت کښی دخپووظيفه مسح دی يعنی چه سړي موزی اچولی وي نومسح به پری کوي نوګويا دخپو دوه وظيفی دي که رجلين مجردتين وي نووينځلی به شی اوکه رجلين مع الخفين وي نوبيابه په موزوباندی مسح کيږي نودوه قرأته دي اوهرقرأت موپه بيله بيله معنی باندی محمول کړو نودا يوبل قانون شو، نومصنف وائی انّ النصّ اذاقُرِئَ بقراءتين که دقرآن مجيد يولفظ يايوآيت په دوه طريقوسره تلاوت کيږي او رُوِیَ بروايتين يايوحديث کښی دوه روايت راغلی وي کان العملُ به علی وجهٍ يکون عملاً بالوجهين اولٰی نووي به عمل پدی نص دکتاب الله باندی يابه دی حديث درسول الله ﷺ باندی پداسی طريقی سره چه عمل په دواړو سره راشی دا اولٰی دی ددينه چه يوترك کړی شي۰ مثاله فی قوله تعالی وارجُلكم مثال ددی مقرُوء بقرأتين اوددی مروي بروايتين پدی قول دالله تعالی کښی چه وارجلَكُمْ دی قُرِئَ بالنصب عطفًا علی المغسول که په نصب سره تلاوت شی نوبياعطف دی په مغسول باندی ، يعنی فاغسِلوا وجوهكم ، وجوهكم مفعول به دی، او وايديَكمْ هم مفعول به دی وبالخفض عطفًا علی الممسوح اوبل قرأت چه په جرسره دی ، دا عطف دی په ممسوح باندی يعنی قران وائی وامسحوا بروٴسکم – ب – په روٴسکم باندی داخله ده نومعطوف علی المجرور مجرور وي ، که په بروٴسکم باندی ئی عطف کړی نوبيا ارجلِكمْ بالکسر شو اوکه په مغسول باندی ئی عطف کړی نوبيا ارجلَكمْ بالفتح شو فحُمِلتْ قراءةُ الخفض پس حمل کړی شو قرات دجر علی حالة التخفف په حالت دموزوباندی ، يعنی چه يوسړي موزی اچولی وي ، (تخفف الرجلُ ای لِبِسَ الخُفين) وقراءة النصب علی

حالة عدم التخففِ اوقرأت دنصب حمل کړی شو په عدم تخفف باندی، یعنی چه بوسړي موزی نوي اچولی وباعتبارهذا المعنی قال البعض جوازُالمسح ثبت بالکتاب اوپدی اعتبارسره چه قرأت دجرمحمول کړی شو په حالت دموزوباندی اوحالت دنصب محمول کړی شو په حالت دعدم لبس دخف سره بعضی علماء والی چه ثبوت دمسحی په کتاب الله سره راغلی دی، یعنی دمسح جواز دقران نه ثابت دی ځکه چه دوه قرات راغلي دي نوداصحیح ده چه مسح دقرآن کریم نه ثابته ده، ځکه مسحه دومره اهمه ده که یوسړی مسح نه منی په اسلام کښی ئی شك دی ، امام شافعی صاحب والی(اَخافَ الکفرَ علی منْ لَمْ یرالمسْحَ علی الخفینِ) یعنی څوك چه مسح په خفینوباندی نه منی زه پری دکفرنه یریږم. امام ابوحنیفة صاحب به فرمائل (ثلاثةٌ من الایمان ان تُفضِلّ الشیخین وتُحِبُ الختنین والمسح علی الخفین) یعنی دایمان دری(۳) نښی دي چه حضرت ابوبکرصدیق رضی الله عنه اوحضرت عمرفاروق رضی الله عنه به افضل صحابه منی ، شیخین نه مراد ابوبکر اوعمررضی الله عنهما دي چه هغوی افضل صحابه دي، اودرسول الله ﷺ ددواړو زومانوسره به محبت ساتی چه یوزوم ئی حضرت عثمان رضی الله عنه دی اوبل زوم ئی حضرت علی کرم الله وجهه دی ، اوموزو باندی به مسح منی ، حسن بصری هم والی چه دمسحی باره کښی دشپیتو(٦٠) نه تر اویا(٧٠) صحابه وو پوری روایت ماته رسیدلی دي نومعلومه شوه چه مسح علی الخفین ډیره زیاته مهمه ده ، شیعه گان مسح علی الخفین نه منی بلکه هغوئ دمسح علی الرجلین قائل دي نودی وجهی نه هغوی په اودس کښی خپی نه وینځی نوداوجه ده چه دشیعه گانوپه جوماتونو کښی ډیرزیات بوئ وي، دایران خلق اکثره شیعه دي اودایران خلق ډیرزیات سروب(مزي) وي اوهمیشه لپاره جورابی استعمالوي اوخپی هم په اودس کښی نه وینځی نوددی وجهی‌نه دایرانیانوپه جوماتونو کښی ډیرزیات بوئ وي لکه دی باره کښی جناب شیخ صاحب یوئ عجیبی غریبی قیصی اومناظری ته اشاره کوي او والی چه کله په اول ځل زه حج ته تلم نودکویتی نه دایران په لاره تلم دروژی مبارکی میاشت وه اوپه ایران کښی یوهوټل ته دروژه ماتی لپاره وردیدو روژه ماتی ته لګ تیم وو چه ماودس کولو نوچه کله می‌خپی وینځلی نوډیرزیات

ایرانیان(شیعه گان) په ماراجمع شول نوما ورله اوویل چه څه چل وشو چه دومره خلق راجمع شوی ؟ نوهغوی ته څو سنیان نوو معلوم څکه ډیرکم خلق به پدی لاره للل نوماله لی اوویل چه (جعفری نیستی ؟) نوجناب شیخ صاحب فرمالی چه ماته په هغه وخت کنبی جعفریان نه پیژندل څکه هغوی ته خومونږ شیعه گان وایو نوماورته اوویل چه (جعفری چه بلا است ؟) نوهغوی ډیرغوصه شول اوراله لی اوویل چه (به عمر رضی الله عنه لعنت میفرستی ؟) (استغفرالله ثم اسغفرالله) لوجناب شیخ صاحب فرمالی چه زه ډیرزیات خفه شوم اوورله می اوویل (اگرحضرت عمر فاروق رضی الله عنه لالق لعنت می بود بازچرا حضرت علی کرم الله وجهه دخترخود(ام کلثوم)درعقدنکاح داده بود ؟) اوداخبره چه حضرت علی رضی الله عنه خپله لور ولې حضرت عمررضی الله عنه ته په نکاح ورکړې وه ستاسوپه کتابونو کنبی لیکلی ده ، فَبُهِتَ الذِی کَفَرَ، نووالی چه شیعه گان بلکل چپ شول، نومعلومیږي چه شیعه گان ډیرلوی ظالمان دي، اومعلومیږي چه مسح ډیره مهمه ده څکه پری امام ابوحنیفه صاحب اوامام شافعی صاحب اوحسن بصری صاحب ډیرزیات تاکید کوي ، نوگویا یوشئ چه مقروء بالقرآتین وي نوهرقرات نه به یوه معنی ثابتیږي وکذلك قوله تعالی حتی یَطْهُرْنَ همدارنگه په مثل دقول دالله تعالی باندی چه وارجلکم داقول دالله تعالی هم دی چه حتی یَطْهُرْنَ یاحتی یَطَّهَّرْنَ دوه قرأت دي یومخَفَفاً اوبل مشدداً دی نود دواړو بیلی بیلی معانی دي الله تعالی فرمالی ﴿ وَلَاتَقْرَبُوْهُنَّ حَتّٰی یَطْهُرْنَ ﴾(البقرة الآیة ۲۲۲) دی حالضانوته به نه نژدوکیږی ترڅوچه دا پاکی نه شی، اوداپه هغه صورت کنبی چه دبوی ښځي لس ورځي حیض تیرشی اووینه منقطع شی نوکه دی ښځي غسل هم نوي کړی نوهاپاکه شوله اوخاوند ورسره جماع کولی شی څکه چه دلسوورځو نه زیات حیض نشته نوچه لس ورځي پوره شوی اودم منقطع شونودابنځه پاکه شوه اویطهرن پری صادق شو غسل خوبه ضروو کوي لکن که قبل الغسل ورسره خاوند جماع وکړه نوکولی شی ، اوپه هغه صورت کنبی چه دبوی ښځي حیض دلسوورځو نه کم راغی مثلاً اته(۸) ورځي یا شپږ(٦) ورځي اووینه بنده شوه خاوند ورسره جماع نشی کولی ترڅوچه ښځه غسل ونکړي څکه حیض دپوره مودی ندی اویطهرن پری ندی صادق څکه دا دمبالغی صیغه ده نوپه

دواړو باندی عمل راغی نومصنف والی قُرِئَ بالتشدید والتخفیف داللفظ مذکوره په تشدید اوتخفیف دواړو سره قرات کیدای شي فیعمل بقراءة التخفیف فیما اذا کان آیامها عشرة نوعمل به کولی شی په قرات مخفف سره چه دحیض ایام دنبخی لس وي اولس ورخی تیرشوی اووینه منقطع شوه نوخاوند ورسره جماع کولی شی اگرچه نبخی لامبلی نوي وبقراءة التشدید فیما اذاکان ایامها دون العشرة اوعمل به کولی شی په قرات شدیده سره په هغه صورت کښی چه دنبخی دحیض آیام دلسوورخونه کم وي.

وعلی هذا قال اصحابنا اوبناء پردی چه حمل شو قرات خفیفه په لسوورخو دحیض باندی اوحمل شوقرات شدیده په کم دلسوورخو باندی زمونږ علماء(احناف) والی اذا انقطع دمُ الحیض لاقلّ من عشرة ایامٍ لم یُجزوطئ الحائض حتی تغتسِلَ چه هرکله بنده شي وینه دحیض مخکښی دلسوورخُونه نوخاوند لره وطئ دحائضی مخکښی دغسل نه جائزنده لان کمال الطهارة یثبتُ بالاغتسال خکه کمال دطهارت ثابتیږي په غسل سره ولوانقَطَعَ دمُها لعشرة ایام جاز وطئُها قبل الغسل اوکه وینه دحائضی پس له لسوورخو بنده شوه نوخاوند لره وطئ دحائضی جائزه ده مخکښی دغسل نه لان مطلق الطهارة ثبت بانقطاع الدم خکه پدی صورت کښی مطلق طهارة په انقطاع دوینی سره ثابتیږي. لواوس پدی دواړو الفاظوباندی چه حتی یَطْهُرْنَ دی اوبل حتی یَطَّهَّرْنَ دی دنوررومسئلو تفریعات کیږي خکه چه دی دواړو کښی فرق دی ولهذا قلنا اوددی وجهی نه چه مطلق طهارت په انقطاع ددم سره ثابتیږي اذا انقطع دمُ الحیض لعشرة ایام فی اخروقت الصلٰوة تلزمها فریضة الوقت که چیرته وینه منقطع شوه پس له لسوورخُونه په اخردوخت دمانخه کښی نوپدی نبخی باندی دوخت فریضه لازمه ده خکه چه دیته حکم دصلوة متوجه شو. وان لم یبق من الوقت مقدارمالغتسل فیه اگرکه دوخت نه دومره مقدارباقی نوي چه دا پکښی ولامبی ، خکه چه دحیض نه په وتوسره داطاهره شوه اوحکم دصلوة ورته متوجه شو ولوانقطع دمُها لاقل من عشرة ایامٍ فی أخروقت الصلوة اوکه وینه نی دلسوورخو نه مخکښی منقطع شوه اواخردوخت دمونځ دی ان بقیَ من الوقت مقدار مالغتسِلُ فیه وتحرمُ للصّلٰوة لزمتْها الفریضة که چیرته دومره وخت باقی وي چه ښځه پکښی غسل وکړي اودمونځ لپاره پکښی

خکه دابه دحیض نه هله وخی چه ولامبی تکبیرتحریمه وکړي نوداوخت پری لازم دی خکه دلته کنبی یطهرن خکه ددی موده لاپاتی ده اودمودی‌نه مخکنبی وینه منقطع شوه خکه دلته کنبی دغسل تول دمبالغی صیغه ده نوپکارده چه دلته کنبی دومره وخت وي چه داپکښی دغسل لوازمات پوره کړي اوبیاغسل وکړي اوبیا دتکبیرتحریمه وخت هم وي چه تکبیرتحریمه پکنبی وکړي والا فلا که چیرته دانقطاع ددم نه پس دومره وخت نوه پاتی چه داپکنبی غسل وکړي اوتکبیرتحریمه وکړي نوبیا وربانډی فریضه نده لازمه خکه چه داپاکه نوه چه پاکه نوي بنخی ته حکم دصلوة.ندی متوجه. داخبری ختمی شوی اودامذکوره خبری دزیادت دعلم دطالب لپاره وی چه دطالب علم مظبوط وي، اوس بعضی نوری خبری بیانوي چه په هغوی باندی دلیل نیول ندی پکار اوکه چا نیولی وي هغه دلیل به نوي لم نذکرطرقاً بیا درته ذکرکوم طریقی من التمسکات الضعیفة دهغوتمسکاتونه چه کمزوري دي ، داددی لپاره چه طالب ته تمسك قوي اوتمسك ضعیف کنبی فرق معلوم شی لکه وائی (الاشیاء تعرف باضدادها) لیکون ذلك تنبیهاً اوددی لپاره چه دابه دطالب لپاره تنبیه وي علی موضع الخلل فی هذا النوع په هغومواضعومخللوو پدغه نوع کنبی، اوتاته به معلومه شي چه دامخالف پدی باندی دلیل نیسی دادلیل ئی کمزوری دی. منها بعضی دتمسکاتوضعیفه وو نه دادي اَنّ التمسّكَ بمارُوِیَ عن النبی صلی‌اللّٰهُ علیه وسلم انه قاء فلم یتوضأ لاثبات ان القئ غیرناقضٍ ضعیفٌ چه تمسك پدی حدیث باندی چه رسول الله ﷺ قئ وکړو او اودس ئی ونکړو داحدیث مثبت گرځول ددی خبری لپاره چه قئ ناقض للوضوء ندی داخبره ضعیفه ده، نوکه مذکوره حدیث سړئ ددی لپاره دلیل پیش کوي چه که یوسړي قئ وکړو نواودس ئی نه ماتیږي نودی حدیث نه خودانه معلومیږي خکه کیدائی شی داودس وخت به نوو، اکثره وخت یوسړی قئ وکړي لکن اودس نه کوي، اودس خوسړی هله کوي چه مونځ پری فرض شي، نومعلومیږي چه دقئ دوجهی‌نه یك دم اودس ندی لازم ، همدارنګه بوخل رسول الله مبارك ورو‌کئ اودس مات کړو اوبوصحابی ورله داودس اوبه راوړی نورسول الله ﷺ ورته اوفرمائل چه ایا هرکله زه وروکئ اودس ماتوم نوبیابه زه هغه وخت اودس کوم ؟ ، نودالازمه نده چه خامخا به هغه

وخت اودس كولی شی بلكه چه كله دمونځ وخت راشی نواودس به كولی شی ، نوكه يوسړی اودس مات كړي اوهغه مال اودس كوي چه دئ په اودس كښی گرځی داخوډيره ښه خبره ده ځكه حديث مبارك دی چه (الوضوء سلاح المؤمن) اودس دمؤمن لپاره اسلحه ده نودرسول الله ﷺ پدی حديث باندی عمل كول چه (انه قاء فلم يتوضا) چه قئ اودس نه ماتوي دا دليل فاسد دی ځكه چه دقئ نه پس په سړي باندی اودس واجب علی الفورندی بلكه اودس په سړي هله لازميږي چه حكم دصلوة ورته متوجه شی، اوبل حديث كښی راځی پيغمبرعليه السلام فرمالی (من اصابه قئ اورعافٌ اومذئ فلينصرف وليتوضأ وليبنِ علی صلوته) يعنی يوسړئ په مونځ كښی ولاړ وي اوقئ لی وكړو يادبوسړي دپوزی نه وينه شروع شوه يا ديوسړي نه مذی اووته نودئ به واپس شی او اودس به وكړي اودكوم ځای نه لی چه مونځ پرابنبی ده دهغه ځای نه دی مونځ شروع كړي ، كه يوسړي ته دا عارض يوځل پيښ شوی وي نوپكار ده چه دسرنه بيا دوباره مونځ وكړي اوكه خوخه نی وي نوبناء هم كولی شی ځكه په مونځ كښی دانقل اوحركت ورته جائز دی، نوددی حديث نه معلوميږي چه په قئ سره اودس ماتيږي ، اودايوه بيله اختلافی مسئله ده چه اودس په څه ماتيږي ، نوموالك، شوافع، اوحنابله وائی چه اودس په هغه څيز ماتيږي چه ماخرج من السبيلين وي اوماخرج من غيرالسبيلين اودس نه ماتوي لكه قئ وينه وغيره ، اوماخرج من السبيلين لكه متيازی، منی، ودي، مذي، رياح، قاذورات ۰ وغيره اوزمونږ په نزد باندی خروج دنجاست دبدن نه دا اودس ماتوي خوا هغه دسبيلينونه وي اوكه دغيرسبيلينونه وي اوپدی باندی زمونږدليل دا مذكوره حديث دی چه (من اصابه قئ اورعاف۰۰۰الخ) نواصل خبره داده چه دهغوی په نزد باندی ماخرج من السبيلين سره اودس ماتيږي اوزمونږ په نزد باندی (كل نجسٍ خرج من البدن سواءٌ كان من السبيلين اومن غيرالسبيلين) سره اودس ماتيږي اوهغوی په يوحديث باندی دليل نيسی هغه داچه يوځل رسول الله ﷺ غزاته تللی وو اورسول الله ﷺ به چه چيرته غزا ته لاړو اوچه كله به د اودو كيدو وخت راغئ نورسول الله ﷺ به اوفرمائل (من يكلؤنا الليلة) نن به زمونږ څوك څوكئ كوي ، نوصحابه به اودريدل چه يارسول الله مونږ به څوكئ كوو ، طريقه هم داده

چه چوکیداران مقرر کړي هسی نه چه
چه خوك په جهاد کښی وي او اوده کیږي لوبکار ده چه چوکیداران مقرر کړي هسی نه چه
دوئ ټول اوده وي اودښمن راشي اوټول اووژني. لوچه کله رسول الله ﷺ اوویل چه
خوك به زمونږ څوکیداره کئ نوبوانصاري اوبل مهاجرصحابی پاڅیدل او وویل چه مونږ
څوکیداره کوو نورسول الله مبارك اوصحابه ټول اوده شول اوهغه دوه کسان دچوکیداری
لپاره پالی شول لوهغوی دواړو خپلوکښی سلااومشوره وکړه چه نیمی شپی پوری به
یوڅوکیداره وکړو اونیمی شپی له پس ترسهره پوری به بل څوکیداره وکړو څکه که دواړه
ویښ یو لوکیدای شي اخره شپه کښی دواړو له خوب راشي ، نوهغه یوصحابی اوده
شواوهغه بل څوکیداری لپاره پالی شو لوهغه دخان سره اوویل چه راځه نفل مونځ شروع
کړه مونځ به هم کیږي اوڅوکیداره به هم وي لکه والی (هم ثواب اوهم خرما) ،
لودکافرانودطرف له دیوکافردخپلوالو څخه یوکس دمسلمانالو دلاسه په جنگ کښی قتل
شوی وو لوهغه کافرپه خان بالدی لذرمنلی وو چه هله به اوبه او روټی خورم چه
ترڅودهغه په بدل کښی یومسلمان ووژنم لوهغه کافرچه دامسلمان ولیدو چه په مونځ بالدی
ولاړدی لودامسلمان لی په لښه کړو اویه غشي بالدی لی اوویشتو اوهغه صحابی په خپل
مونځ بالدی ولاړ هغسی ولاړ وو اووینه ترینه روانه وه چه په بل غشي بالدی لی اوویشتو
نوهغه نه ډیره وینه لاړه اودخان سره لی اوویل هسی له چه زه دډیری وینی دوتوله وجهی
نه بی‌هوښه شم اوزما هغه بل ملگری به هم اوده وي اوکافران به راشي اویه رسول الله ﷺ
اویه صحابه وو به حمله وکړي ، لومجبوراً لی بیا مونځ مات کړو اوملگری لی پاڅولو نوهغه
چه وکته چه په ملگري لی وینی روالی دي لوورته لی اوویل چه په تاکښی خودوه غشي
خخ دي زه دی په اول خل ولی له پاڅولم ؟ تاله خوډیره وینه تللی ده لوهغه په جواب
کښی ورله اوویل چه ما په مونځ کښی یوسورة شروع کړی وو ما له غوښتل چه هغه سورة په
نیمه کښی مات کړم لووینه راله بهیده ماهغه سورة پوره کړو. لوامام شافعی صاحب ددی
حدیث له استدلال کوي چه هغه دی صحابی له وینه بهیږي اوبیاهم لگیادی مونځ کوي
لومعلومیږي چه په وینه ولوبالدی اودس له ماتیږي. لکن مونږ ورله جواب کوو چه
داخودمجذوب الحال صحابی فعل دی چه هغه صحابی په مونځ دومره مېن وو اودومره

فناء في الصلوة وو چه وينه تربنه بهيده اودئ دخان نه ندی خبر، آیا داخبره رسول الله له رسيدلی ده اوهغه بیاورله بنه کاروبلی دی لکن داسی ندي شوي ، بل داچه داخودصحابی فعل دی بل خواله درسول الله مبارك صريح قول دی (من اصابه قئ اورعاف ... الخ) نوچه کله درسول الله مبارك دقول اودصحابی دفعل په منځ کښی تعارض راشی نودرسول الله مبارك قول ته به ترجیح ورکولی شی . په شوافعو باندی دلته کښی مولږ اعتراض کوو هغه داچه ای شوافعوستاسوپه نزد باندی خوپه مولځ کښی قدرقلیل من النجاست هم ندی معاف چه دسړي په بدن یاجامه باندی لګ غولدی نجاست هم وي لوتاسووایالی چه مولځ نی نه کیږي اوزمولږ په نزد خوکه دسړي په بدن یاجامه دروبی نه کم نجاست وي نومولځ نی کیږي نوچه ستاسوپه نزد لګ غولدی پلیتی هم په مونځ کښی ندی معاف نودهغه صحابی په بدن باندی چه وینی راتهیدی اوجامی نی په وینوکښی لت پت وی لومولځ نی خنګه وشو اوحال دادی چه ستاسوپه نزد خوکه وینه لګ هم په بدن لګیدلی وي لومولځ نه کیږي ؟ لوشوافع جواب کوي چه هغه صحابی مجذوب وو اودوینی ورله پته نه لګیده ، نومولږ ورله په جواب کښی وایو(فماهوجوابك عن مثبت الدم فهوجوابنا عن خروج الدم) ، اوبل داچه مولږ ورله په مقابله کښی بل حدیث هم پیش کوو چه (من اصابه القئ اورعاف .. الخ). لان الاثریدل علی ان القئ لایوجب الوضوء فی الحال ځکه حدیث خوپدی باندی دلالت کوي چه قئ فی الحال اودس نه واجبوي ولاخلاف فیه اوپدی خبره کښی خواختلاف نشته چه قئ فی الحال اودس نه واجبوي وانما الخلاف فی کوله ناقضاً اواختلاف خوپدی خبره کښی دی چه قئ ناقض للوضوء دی اوکنه ، اومذکوره حدیث نه خوداخبره نه معلومیږي. وکذلك التمسك بقوله تعالی ﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ﴾ همدارنګه استدلال کول ضعیف دی پدی قول دالله تعالی باندی چه حرامی دي په تاسو باندی دمردار شي غوښه چه حلال نګری شی ، الله تبارك وتعالی محرمات بیانوي ﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ ... الآية﴾(المائدة، الآية: ۳) نودا آیت دمحرمانو باره کښی دی چه دا دا څیزونه په تاسی حرام دي ، اوس ددی آیت نه دا دلیل نیول لاثبات فسادالماء

بموت الذباب ضعیفٌ چه دمچ یادماشی په مړکیدو باندی اوبه پلیتیږي داستدلال ضعیف دی ، نوپښتوکښی وائی (وهم دی کوم خای اوډب دی کوم خای خیږي) آیت دمحرماتوباره کښی دی اوترینه داثابتول چه اوبه دمچ په مرگ باندی پلیتیږي لان النصّ یُثبِتُ حرمة المیتة څکه آیت ثابتوي حرمت دمیتی، یعنی چه مرداره حرامه ده ولاخلاف فیه اوپدی کښی خواختلاف نشته څکه مونږه توول وایو چه کوم حیوان پخپله مړشي نودا مردار دی اومردار به نه خوری صرف دوه مرداری ترینه مستثنی دي (احلت لنا المیتتان السمك والجراد) همدارنگه وینه پلیته ده مگردوه وینی تری مستثناء دي (الکبِدُ والطحالُ) نوآیت دمحرماتوباره کښی دی نودینه داثابتول چه مچ په اوبوکښی مړ شي نواوبه پلیتی دي آیت کښی خوددی خبری ذکرنشته وانماالخلاف فی فسادالماء خلاف خوزمونږه په فساد داوبوکښی دی چه آیا دمچ په مړکیدوباندی اوبه پلیتیږي اوکنه ، اونص کښی خوددی خبری بلکل ذکرنشته، داخبره منم چه مچ میتته دی اوپه اوبوکښی مړشو نوآیا دا میتته اوبه پلیتی وي اوکنه ؟ زه به درته ډیری میتتی وښایم چه اوبوکښی به مړی وي اواوبه به پلیتی نه وي لکه په سمندر کښی غټ غټ ماهیان ، اوغټ نهنگان ، او نورحیوانات پکښی مري لکن دسمندر اوبه خونه پلیتیږي، نوداسی نوری میتتی هم شته چه اوبه نه پلیتی وي لکه دسمندر اوبه ډیری زیاتی ترخي وي اوچه کله څوك په سمندرکښی سفرکوي نودخان سره دڅکلولپاره خوگی اوبه اوچتی کړي، اوبل داچه په سمندرکښی ډیرزیات ماهیان، نهنگان اونورحیوانات پکښی مړکیږي نودی‌وجهی نه چه دسمندراوبه پاکی دي اوکنه ؟ دپیغمبرعلیه السلام نه عبدالله مدلجی یوصحابی‌دی هغه تپوس وکړو(یارسول الله ان نرکب البحر ونحملُ معنا القلیل من الماء فإن توضأنا به عطشنا افنتوضأ بماء البحر فقال له الرسول الله ﷺ الطهور ماءه والحِلُ میتتُه) چه یارسول الله کله چه مونږبه سمندرکښی سفرکوو دخان سره مو لگی غوندی اوبه اوچتی کړی وي نوکه هغه په اودس کښی استعمالوو نوبیا دلندی نه مړ و نومونږه دسمندر په اوبو باندی اودس کولی شو؟ پیغمبرعلیه السلام ورته په جواب کښی اووئیل دسمندر اوبه هم پاکی دي اومرداره ئی هم پاکه ده ، په سمندرکښی عجیبه حیوانات دي داسی ماهیان هم پکښی شته چه الوځی پوره سیل دیوځای نه بل

خای ته الوحی، اوداسی نور عجیبه عجیبه حیوانات پکښی شته ﴿ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ *﴾سورة المؤمنون، الآية:١٤ ۰ نودسمندر مرداره پاکه ده نواوبه ئی هم پاکی دي خکه دسمندر په حیواناتو کښی وینه نوي اووینه دیته وائی چه لمرته ئی کېږدی نوتوره شي اودماهي یادنهنگ یا دبل سمندري حیوان وینه چه لمرته کېږدی نوسپینه شي نوهغه وینه نده ، نودینه هم ثابته شوه چه الله تعالی دحرمت علیکم المیتة الخ آیت ددی لپاره نازل کړو چه دادا خیزونه درباندی حرام دي اوچه خوك ترینه دمچ دمرگ دوجهی نه داوبو دفساد دلیل نیسی داندی صحیح۰ نودمچ دوجهی نه اوبه نه پلیتیږي خکه پیغمبرعلیه السلام بل حدیث کښی فرمائی (اذا وقع الذباب فی طعام احدکم فامقلوهُ فإن فی احد جناحیه داءٌ وفی اخری دواءٌ) کله چه ستاسو په طعام کښی مچ پریوځی نوغوپه ورته ورکړی خکه یو وزر دمچ کښی مرض دی اوپه بل وزرکښی ئی دواء دی ، خکه مچ اول کله چه په یوخیز کښی پریوځي نواول هغه دمرض واله وزر بنکته کوي نوچه غوپه ورکړی شي نوداء اودواء سره برابر شي اودمرض اثرختم شي۰ نوددی حدیث نه خودطعام پلیتی نه معلومیږي بلکه حدیث وائی چه هغه شئ کښی چه مچ پریوځي هغه استعمال کړه نوپدی آیت سره دمچ دوجهی نه داوبوفساد ندی ثابت۰ **وکذلك التمسك بقوله علیه السلام حُتیهِ ثم اقرُصِیهِ ثم اغسلِیهِ بالماء** همدارنگه دلیل نیول په قول درسول الله ﷺ چه منی یادحیض وینه په یوشئ باندی ومښه بیائی نکونوباندی وگروه اوبیائی په اوبوسره اووینځه، داهم یوحدیث دی، په کېرا باندی چه منی یادحیض وینه لگیدلی وي اوهغه اوچه شي نوداپه گرولوسره هم خي چه یوسړئ نی په کانی، ډکي یاگوتوسره وگروي اوبیائی په اوبوباندی اووینخی نودابه پاکیږي ، نوحدیث پدی کښی دی چه دمنی دلری کولوصورت دادی اوددینه داثابتول چه په سرکه باندی یوشئ نه پاکیږي، داخبره خوصحیح نده خکه که یوسړي په سرکه باندی دمنئ هغه جرم لری کړو نومقصود خو دتطهیرنه ازالة دنجاست دی نوکه په سرکی سره ازاله دنجاست راغله نوصحیح ده خکه سرکه نرمه وي هغی کښی رقت اوسیلان موجود وي اوهغی کښی غلظت اوسخت والی نوي، لکن که یوشئ کښی غلظت وي په هغه سره ازاله دنجاست نه راخي ، نومقصود ازاله دنجاست وي په هره

طریقه چه وي نوصحیح ده، که یوسړئ ازاله دنجاست په پټرولو ، یادخاوروپه تیلوسره وکړي نوحکم دتطهیربه پری مرتب وي لالبات ان الخلّ لایزیل النجسَ ضعیفٌ دینه دادلیل پیش کول چه سرکه پلیت شئ نه لری کوي دا استدلال ضعیف دی لان الخبریقتضی وجوب غسل الدم بالماء څکه حدیث تقاضه کوي چه وینځلی به شي وینه په اوبوسره فیتقیدبحال وجود الدم علی المحل پس داحدیث به مقید وي که چیری وینه موجوده وي په کپړا باندی ، نوبه کپړا باندی چه کله دحیض وینه موجوده وي ، دحیض وینه جرم یعنی ذات لري اوغټه وي ، پوزی نه هم کله کله وینه بهیږي لکن هغه پوره جسم لري ، نوچه کله وچه شي نواول لی وګره وه اوبیا لی په اوبوچه ووینځی نوهغه سوروالی به لری شي اوازاله دنجاست به راشي. ولاخلاف فیه اویدی کنبی خوخلاف ندی چه سرکه نجاست نه پاکوي ، دپاکوالی داطریقه ده چه دنجاست هغه ذات لری شي وانما الخلاف فی طهارة المحل بعد زوال الدم بالخَلِ زمونږه دامام شافعی صاحب سره خلاف پدی کنبی دی چه که چیری په سرکی سره دم لری شو نوپلیتی دهغه ځای څخه پاکیږي، اوشوافع والی چه نه پاکیږي ، همدارنګه بل حدیث کنبی راځي چه منی لری کړه (ولوبالاذخر) اګرکه په سرګړي سره ولی نوي، سرګړی دبروزی په شان دی لکن خوشبویه بوئ لري ، نومعلومیږي چه مقصود ازاله دنجاست ده. وکذلك التمسُك بقوله علیه السلام اوهمدارنګه دلیل نیول پدی حدیث باندی فی اربعین شاةً شاةٌ په څلویښتو ګډو کنبی یوګډ دی، تاسوته نصاب معلوم دی چه په پنځو اوښانوباندی کال تیرشي نو یوګډبه په زکاة کنبی ورکوي په لساوښانوکنبی دوه ګډان دي په پنځلسواوښانوکنبی دری ګډان دي په شلواوښانوکنبی څلورګډان دي په پنځویشت(۲۵) اوښانوکنبی یوښت مخاض دی، همدارنګه په دیرشوغواګانوباندی چه کال تیرشي نویوسخې به په زکاة کنبی ورکوي ، همدارنګه په څلویښتوګډانوباندی چه کال تیرشي نویوګډ به په زکاة کنبی ورکوي. نوحدیث خوددی لپاره دی چه په ګډالوکنبی دزکاة نصاب دڅلویښتوڅخه شروع کیږي ، اودینه داثابتول چه په زکاة کنبی قیمت ورکول لاجائز دي داخولرینه له ثابتیږي ، دشوافعواوحنابلوپه نزد باندی په زکاة کنبی قیمت نشته بلکه همهغه شئ به ورکولی شي په کوم شي کنبی چه زکاة

لازم دی، همدارنگه په صدقه دفطرکښی هم دوئ والی چه غنم، اوربشی،اوکجوری ورکولی شي اوقيمت به نشی ورکولی ، لکن دامام ابوحنیفه صاحب نه قربان شم هغه والی‌چه مقصود دزکاة اوصدقی دفطر نه (سدّخلة الفقير) دی دفقيرحاجت پوره کول دي، نوپه زکاة کښی قيمت(پیسی) ورکول ډيرانسب دي دعين جنس نه ځکه که له فقيرله په زکاة کښی گډ ورکئ اوگډه په بازارکښی په زر(١٠٠٠) روپی خرڅيږي لکن دفقيرنه لی بیاخوك په پنځه سوه(٥٠٠) هم نه اخلی نودهغی په ځای فقيرله دهغی گډی قيمت چه زر(١٠٠٠) روپی دي هغه ورکړه ، اوبل داچه که فقيرته گډه ورکړی نوفقيربه بيا دهغی لپاره گيا راوړي اونورخدمتونه به لی کئ نودلورکاراوبارځخه به پری ولی وي ، اوکه زر(١٠٠٠)روپی دی ورکړی نوکیدای شي دفقيرنور څه ته ضرورت وي مثلاً دماشومانوجامی لی نه وي يالی په کورکښی څوك بيمار وي دهغه علاج ورباندی وکړي نوسدّدخلت دفقيرپه قيمت ورکولوکښی زيات دی دعين شئ نه ، جناب شيخ صاحب فرمائی چه کله مونږ په مدينه منوره کښی وو لوخلقوبه فقيرانوله په صدقة الفطر کښی غنم يااوربشی ورکړی نومونږ له معلوم وو چه دغنمو يااوربشوسيربه په پنځه(٥) ريال وو لکن کله به چه فقيرهغه غنم يا اوربشی دکاندارله يوړے نودکانداربه بيا دهغه نه په دوه(٢) ريال سيراخشتو، نومعلوميږي چه دامام صاحب مذهب کښی دغريبانولپاره زياته فائده ده. جناب شيخ صاحب فرمائی چه زمونږسره دجرمنی يوملگری وو اوهغه اسلام راوړی وو نوهغه به دامام ابوحنيفه صاحب يوه يوه خبره دځان سره ليکله او ويل به لی چه دامام صاحب مذهب عالمی مذهب دی اوپدی کښی دامت مسلمه لپاره ډيره اسانتيا ده ، ډيرملکونه داسے دي چه هلته به غنم،اوربشی،اوکجوری نه وي هلته به مجبوراً قيمت ورکوے لهذا دامام صاحب دمذهب يوه يوه خبره ليکل پکار دي. لاثبات عدم جواز دفع القيمة ضعيفٌ چه دی نه دا ثابتول چه دشئ قيمت په زکاة کښی ورکول ناجائز دي بلکه عين هغه شئ به ورکوي لکه گډ وغيره نودا استدلال پری ضعيف دی، لانه يقتضی وجوب شاة ځکه دا حديث تقاضه کوي ددئ خبری چه په څلويښتوگډوکښی يوه گډه ده ولاخلاف فيه اوپدی خبره کښی چه په څلويښتو گډو کښی يوه گډه ده هيڅ اختلاف نشته بيننا وبينه. وانما الخلاف فی سقوط

الواجب باداء القیمة اوخلاف پدی کنبی دی چه که دعین شئ پرځای مثلاً دګډی پرځای قیمت ورکړی شي نوواجب ساقطیږي اوکنه؟ نوموږ وایو چه واجب پری ساقطیږي اوشوافع اونورمذاهب وائی چه نه ساقطیږي وكذلك التمسك بقوله تعالٰی همدارنګه تمسك نیول پدی قول دالله تعالی وأتموا الحج والعمرة لِلّٰهِ پوره کئ حج اوعمره دالله تعالی لپاره ، یعنی چه یومسلمان حج اوعمره کوي‌نوبیا به ئی پوره کوي اومنځ کنبی به ئی نیمګړی نه پریږدي لاثبات وجوب العمرة ابتداءً ضعيفٌ دینه دعمری وجوب ابتداءً ثابتول دااستدلال هم ضعیف دی، آیت پدی کنبی دی که یوسړي عمره شروع کړه اومنځ کنبی ئی ماته کړه نوقضاء پری لازمه ده ، که یوسړی نفل نه کوي نوپری لازم ندي لکن که یوسړي پکنبی شروع وکړه اوبیائی مات کړل نواوس به نفل پوره کوي ځکه اګرچه په ده باندی مخکنبی لازم نوو لیکن چه کله ئی پکنبی شروع وکړه نو﴿ ولاتبطلوا اعمالکم ﴾حکم ورته متوجه شو، نوځکه فقهاء وائی (لزم النفل بالشروع) نفل لازمیږي په شروع کولو سره. لان النّص يقتضى وجوب الاتمام ځکه نص تقاضه کوي چه یوشئ شروع شونودهغه اتمام واجب دی. وذلك انما يكون بعدالشروع اودا اتمام به دشروع نه پس راځي، ځکه چه یوسړي په عمره کنبی شروع نوي کړی نوعمره پری ندی لازم اوچه کلهٔ ئی پکنبی شروع وکړه نواتمام نی پری واجب اولازم دی اونیمګړی پرینبودل نی بیاندي پکار لکه متنبی وانی -

ولاالترکُ للإحسان خیرٌلِمُحْسِنٍ إذا ترك الإحسان غیرربیبِ .

یقیناً داحسان پرینبودل دیواحسان کونکی لپاره بنه دی - کله چه هغه احسان نیمګړی پریږدي . نومطلب داشو چه چا سره احسان کول درباندی فرض ندی لیکن چه شروع دی کړو نونیمګړی ئی مه پریږده. ولاخلاف فيه اوپدی وجوب داتمام کنبی خوهیڅ اختلاف نشته وانما الخلافُ فى وجوبها ابتداءً اوخلاف پدی کنبی دی چه عمره ابتداءً واجبه ده اوکنه؟ اواختلاف اصل پدی کنبی دی چه څنګه په مالداره سړي باندی حج فرض دی نوعمره هم پری فرض دی اوکنه ؟ نوشوافع وائی چه دواړه پری فرض دي ، اواحناف وائی چه حج فرض دی اوعمره مستحبه ده. اوداتموا دامعنی ده که یوسړي په عمره کنبی .

شروع وکړه اوبیائی عمره نیمګړی پرینسوده نودئ به عمره پوره کوي بلکه داحنافوپه نزد په نولونوافلو کښی چه شروع وشوه نودهغوئ اتمام لازم دی، اوشوافع وائی چه که نفل عبادت کښی دی شروع وکړه اوبیادی مات کړو نوبیا درباندی قضاء اواتسام نشته خکه نفل تبرع دی اوپه باب دتبرع کښی توسع وي خکه دی سړي باندی یوشئ لازم نوو اوپه خان باندی نی لازم کړو نوخوخه نی ده که پوره کوي نی اوکنه، نوکه یوسړي په نفلوکښی شروع وکړه اویورکعات ئی وکړو اوبیائی مات کړو نوشوافع وائی قضاء پری نشته اوزموږ په نزد به ئی پوره کوي اویا به ئی قضاء راوړي، همدارنګه که یوسړي نفلی روژه اونیوله اویا ئی په نیمه کښی وخوړله شوافع وائی چه قضاءورباندی نشته لکن زموږ په نزد قضاء به ئی راوړي ،امام صاحب رحمة الله علیه ډیرباریك بین دی هغه وائی چه یوځل دی شروع اوکړه نود(لاتبطلوا اعمالکم) آیت درته متوجه شو، خکه تاته چا ویلی وو چه نفل شروع کړه چه شروع دی کړو نواوس ئی تمام کړه ، لکه وائی چه -

ع - چرا کاری کند عاقل که باز آید پشیمانی.

وکذلك التمسُّكُ بقوله علیه السلام همدارنګه دلیل نیول پدی قول دنبی کریم ﷺ باندی **لاتبیعوا الدرهم بالدرهمین ولاالصاع بالصّاعَینِ** چه یوه روپی به ددوه روپیوپه مقابله کښی اویوصاع به ددوه صاعوپه مقابله کښی نه خرخوی، خکه دا ربا ده ، پیغمبرعلیه السلام بل حدیث کښی فرمائی چه (الحنطة بالحنطة والشعیر بالشعیر... الخ یداً بیدٍ مثلاً بمثلٍ والفضل الربوا... الخ) چه داشیږ خیزونه به مثلاً بمثلِ خرخوئ اویداً بیدٍ به ئی خرخوئ اوزیادت به پکښی نه کوئ خکه زیادت پکښی ربا ده اوربا بیع فاسده ده، لکه قرآن کریم والی ﴿ وَاَحلَّ اللّٰهُ الْبَیْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ﴾سورة البقرة، الایة:۲۷۵ . الله تعالی بیع حلاله کړیده اوربا ئی حرامه کړیده، نودی حدیث نه دامعلومه شوه چه بیع فاسده به سړی نه کئ **لاثبات ان البیع الفاسد لایفیدالملك ضعیفٌ** اودی حدیث نه داثابتول چه دبیع فاسدی نه ملك نه ثابتیږي دا استدلال ضعیف دی خکه دا تری نه معلومیږي. په حدیث کښی خودبیع فاسدی نه منع راغلی چه بیعه فاسده مه کوئ اوکه چا وکړه آیا مِلك پری ثابتیږي اوکنه؟ نودابله خبره ده پدی حدیث کښی خوددی خبری ذکرنشته. **لان النصُّ یقتضی**

تحریم البیع الفاسد دنص نه دامعلومه شوه چه بیع فاسده حرامه ده، ولاخلاف فیه اوپدی خبره کښې چه بیعه فاسده حرامه ده دی کښې هیڅ اختلاف نشته وانما الخلاف فی ثبوت الملك وعدمه اوخلاف خوپدی خبره کښې دی چه آیا بیع فاسده ملك ثابتوي اوکنه؟ اوهغه خانته بیله مسئله ده اوهغه ددینه نه ثابتیږي وکذلك التمسّك بقوله علیه السلام همدارنګه دلیل نیول پدی حدیث الاَ لا تصُومُوا فی هذه الایام فانها ایام اکْلٍ وشُربٍ وبِعالٍ رسول الله مبارك فرمالی چه داختریه ورځو کښې روژی مه نیسی ځکه داورځی دخوراك اودڅکاك دي اوکه یوواده کړی سړی دخپلی بی‌بی سره جماع کوي نوکولی شي ، نوآیام دتشریق دالله تعالی دضیافت ورځی دي الله تعالی خپلوبنده ګانوته میلمستیاورکړی، نوکه دیومعمولی سړي میلمستیا قبوله نشي نوخومره خفه اوغصه لی بیا دالله تعالی میلمستیانه مخ اړول دا خودیرلوی جرم دی، پدی ورځو کښې دقربانئ غوښی ډیری وي اوایام دتشریق ورته ځکه والی چه خلق پدی ورځو کښې دقربانئ غوښې ترشی کړی - شَرَقَ - یُشَرِقُ - تشریق معنی شکول اوپریکول ۰ اودترشی کولوفائده داده چه غوښه بیانه وچه شي اوخرابیږي نه۰ لاثبات ان الندربصوم یوم النحرلایصحُ ضعیفٌ اودی حدیث نه دا ثابتول چه ندرپه روژی دیوم النحردا صحیح نده ، داستدلال هم ضعیف دی ځکه هغه خودنوروحدیثونونه معلومیږي اودینه خونه معلومیږي بلکه دینه خودامعلومیږي چه خوره اوځکه اودالله تعالی میلمستیاقبوله کړه۰ لاالنصّ یقتضی حرمة الفعل نص نه دامعلومه شوه چه داختریه ورځ روژه نیول ندی پکار یاپدغه ورځ روژه حرامه ده ، اوداخوخانته بله مسئله ده ولاخلاف فی کونه حرامًا دی کښې دچا خلاف هم نشته چه داختریه ورځ روژه حرامه ده وانما الخلاف فی افادة الاحکام مع کونه حرامًا اوخلاف پدی کښې دی که یوسړي داختریه ورځ باندی روژه ونیوله اوندرلی کړی وو نوندرلی وشو لکن سخت مجرم دی چه دالله تعالی دمیلمستیا په ورځ لی دندرلپاره مقرره کړی وه لکه پښتانه وانی چه (نه یو وخت اونه بل وخت راغی دغوبل وخت)۰ ولی دانوری ورځی لګی دي چه دالله تعالی دحکم مخالفت نی وکړو وحرمة الفعل لاتنافی ترتّبِ الاحکام اودیوفعل حرامیدل دامنافی ندي دترتب داحکاموسره، یوشئ به حرام هم وي لکن حکم شرعی به هم پری مرتب وي فان

الاب لواستولدَ جاریة ابنه یکون حرامًا لکه یوپلارچه ام ولده جوړه کړي دخوی دوینځی نه نوداحرامه ده، دزوئ وینځه دپلارلپاره حرامه ده ځکه هغه دزوئ وینځه ده لکن پلار ولګیدو اودزوئ دوینځی سره ئی جماع وکړه اوددی جماع نه بچئ پیداشو نوپه هغی وینځی باندی به احکام دام ولدی جاري کیږي ویثبتُ به الملك للاب اوپدی وینځه باندی دواطی(پلار) ملك ثابت شو، نوپدی صورت کښی دابچی دپلارشو ځکه (انت ومالك لابیك) ورته متوجه شو نودهغه ام ولده شوه ولوذبح شاة بسکین مغصوبة یکون حرامًا یوسړي یوګډ په یوه چاړه باندی حلال کړو چه هغه چاړه ئی دبل نه په زوره اخشتی وه نوداچاړه حرامه ده ویحِلُ المذبوح اوادمذبوحه(ګډه) دابه حلاله وي نوپدی باندی هم حکم شرعی مرتب شو. ولوغَسَلَ الثوبُ النجسَ بماءٍ مغصوبٍ یکون حرامًا همدارنګه دیوسړي جامه پلیته وه اودبل سړي نه ئی په زوره اوبه واخشتی اوهغه جامه ئی پری ووینځله نودا اوبه حرامی دي ځکه دغصب اوبه دي اومال مغصوبه حرام وي ویطهربه الثوب لکن داجامه پدی اوبوسره پاکه شوه نوپدی صورت کښی هم حکم پری ثابت شو. ولووطئ امراةً فی حالة الحیض یکون حرامًا که یوسړي خپلی بی‌بی سره په حالت دحیض کښی جماع وکړه نوداحرام کاردی ځکه الله تعالی منع فرمائلی ده ﴿ وَیَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الْمَحِیْضِ قُلْ هُوَاَذًی فَاعْتَزِلُوا النِّسَآءَ فِی الْمَحِیْضِ وَلَاتَقْرَبُوْهُنَّ حَتّٰی یَطْهُرْنَ۰۰۰الآیة﴾(البقرة الآیة ۲۲۲) یارسول الله تانه دحیض باره کښی تپوس کوي نوورته اووایه چه دی کښی تکلیف دی نوپه حالت دحیض کښی دښځونه جداشئ ، لکن که یوسړي په حالت دحیض کښی دخپلی ښځی سره جماع وکړه نواحکام به پری مرتب کیږي ویثبتُ به احصان الواطي اوپدی جماع سره محصن والی دواطی ثابتیږي ، لکه یوسړي واده وکړو اوچه کله ښځی سره دده اول ملاقات کیدو نوښځه په حالت دحیض کښی وه اودی سړي ورسره جماع په حالت دحیض کښی وکړه اوهغی نه پس داسړی په زنا کښی اونیولی شو اوڅلور ګواهان پری هم تیرشول نوداسړی به په حکم دمحصن کښی وي، اومحصن دشته ښځی خاوندته وائی اوپه شریعت کښی دمحصن زانی لپاره حکم درجم دی ځکه قران مجید کښی راځی (الشیخ والشیخة إذا زنیا فارجموهما البتة نکالاًمن الله والله عزیزحکیم) دا آیت

منسوخ التلاوة لکن باقی الحکم دی ځکه حضرت عمررضی الله عنه به په ممبرباندی خلقوته ویل چه دا آیت باقی الحکم دی اوزه یریږم چه روستوزمانه کښی به داسی خلق پیداشي چه هغوئ به درجم نه انکارکوي ، نوپدی صورت کښی وطئ حرامه ده لکن حکم شرعی چه احصان دی هغه پری مرتب شو ویثبتُ للزوج الاول اواثبات دحل وشوزوج اول ته ، لکه مثلاً چه یوسړي ښځه په نکاح باندی واخشته اوهغه ښځه دبل سړي نه په دری(۳) طلاقوسره طلاقه شوی وه اوبیا عدت هم تیرشوی وو لکن کله چه دابل سړي ته واده شوه نوپه حیض کښی وه اودی سړي ورسره په حالت دحیض کښی جماع وکړه اوبیادی دویم سړي طلاقه کړه نواول سړي ته بیاجائزه ده چه دعدت نه روستوئی په نکاح سره واخلی ځکه وطئ ورسره شویده اګرچه په حالت دحیض کښی ده نوحکم شرعی پری مرتب شو.

فصلٌ فی تقریر حروف المعانی فصل دی په بیان دتقریردحروف معانی کښی، چونکه په دی حروفوباندی دفقهی ډیری مسئلی مرتب دي نودحروفومعانی وو بحث ئی دلته شروع کړو لکن ډیرمصنفین دا بحث دکتاب په اخرکښی ذکرکوي لکن داصول الشاشی اونورالانوار مصنفینوددی بحث دکتاب په منځ کښی کړیدی. لکه څنګه چه حقیقت اومجاز په فعل اوپه اسم کښی راځی همدارنګه حقیقت اومجاز په حروفوکښی هم راځی اودهغی دوجهی نه دحروفوپه معناګانوباندی فقهی مسئلی مرتبی دي مثلاً یودحروفوخپله معنی ده اوبله ئی مجازی معنی ده نودهغه معنی ګانودتبدیلئ دوجهی نه په فقهی مسئلوباندی هم اثرپریوځي ځکه نی دحروفوبحث شروع کړو ، یوحروف مبانی دي لکه - الف - ب - ت - ج - الخ هغوی نه خووړوکي ماشومان هم خبردي ، هغوی نه خوکلمی جوړیږي اودکلمونه اوصولیین بحث نه کوي لکن کلمه چه تری جوړه شی نوبیا هغوی ته حروف معانی وائی لکه زیدٌکالاسد - دلته کښی کاف دتشبیه لپاره راځی، ب دمصاحبت اودالصاق لپاره راځی، عن دمجاوزت لپاره راځی لکه رمیتُ السهم عن القوس ، نوحروفومعانی وو نه نی بحث شروع کړو اوپدی کښی لی حروف عاطفه مقدم کړل داځکه چه فقهی مسائلوکښی دحروف عاطفه وو ډیرلوی ضرورت دی. **الواو للجمع المطلق** واو دمطلق جمع لپاره دی، اودی کښی ترتیب نشته دامام ابوحنیفه صاحب په نزد وقیل ان الشافعی جعله للترتیب اوخوك

وانی چه واو دامام شافعی صاحب په نزد دترتیب لپاره دی، ټول حروف عاطفه په عطف کښی شریك دي لکن منځ کښی یودبل سره فرق لري لکن بعضوکښی به مجرد جمع وي اوبعضوکښی به جمع سره دترتیب وي اوبعضوکښی به جمع دترتیب اوتراخی لپاره وي، لکه جاءزیدٌ وعمرٌو – زید اوعمرو دواړه راغلی وو تقدیم اوتأخیردزید اودعمرو تری نه معلومیږي ځکه واو دمطلق جمع لپاره دي ترتیب پکښی نشته کیدای شی دواړه یوځای راغلی وي کیدای شی یومخکښی اوبل روستووي ، اوچه ویلی شي جاء زیدٌ فعمرٌو – نوپدی صورت کښی – ف – دتعقب لپاره ده زید مخکښی وو اوعمرو ورپسی وو ، اوچه ویلی شي جاء زیدٌ ثم عمرٌو – نوپدی صورت کښی دا– ثم –دتراخی لپاره دی زیدراغلی وو بیاورپسی لگ ساعت پس عمرو راغلی وو، اوعطف دا معنی چه معطوف اومعطوف علیه په دی فعل کښی شریك دي لکه زیداوعمرو په مجیئت کښی شریك دي لکن په اول صورت کښی معلوم ندي چه څنگه راغله، خوراغلي دي ، اودویم صورت کښی دتعقیب لپاره دی چه یومخکښی راغلواوبل ورپسی وو، اوپه دریم صورت کښی دتأخیرلپاره دی چه یومخکښی راغلواوبل ورپسی یوڅه ساعت پس راغلو نولگ غوندی فرق پکښی راغلو نورخوټول په عطف کښی سره برابردي· په عربی کښی داکمال دی چه ټکی زیاتیږي نومعنی نی هم زیاتیږي (کثرة المبانی تدل علی کثرة المعانی) لکه واو خوځانته لیکلی کیږي لکن که باندی یوټکی کیښودل شي نود– ف – سر ترینه جوړشي نوهغی کښی بیا ترتیب راغلواوپه ثم کښی بیادری ټکي دي اوهغی کښی بیا تراخی هم راغله، فصم پری کولوته وانی لکه قرآن مجید کښی راځی ﴿ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لاَ انْفِصَامَ لَهَا٠٠٠الآية ﴾(البقرة/٢٥٦) دانفصام معنی انقطاع اوپه فصم کښی د– ف ذټکی سره یوټکئ بل کیښودل شي نوقصم به تری جوړ شي اوقصم معنی یوشئ دمنځنه ریبل اوکه دقصم سره د– ص – پرسر یوټکئ کیښودل شي نوقضم به تری جوړشي اوقضم معنی یوشئ ذجرړونه راویستل، لکه شاعر وائی ، به یك نقطه بابوكه یابوشود لگامش بده تاكه قابوشور – بابو خو بابو ته وائی لکن که –ب– سره یوټکئ اضافه شي نویابوبه ترینه جوړشي اویابو مست ټټوته وائی اوهغه بیادنیزی اودواگونه بغیرنه قابوکیږي· امام ابوحنیفه صاحب وائی چه واودمطلق جمعی لپاره دی

لکن امام شافعی صاحب والی چه واو دترتیب اومعیت لپاره دی لکن دنحوی اکثره علماء دامام صاحب سره دي لکه سیبویه چه دنحویانوامام دی همدارنگه ابوعلی نحوي، سیرافی، سهیلی داتول والی چه واو دجمعی لپاره دی ځکه نحویانوپدی اجتماع کړیده چه واودمطلق جمع لپاره دی همدارنگه ابن حاجب چه دکافیه مصنف دی اوشافعی مسلکه هم دی هغه په مختصرالمنتهی کنبی والی چه واو دمطلق جمعی لپاره دی ، نوددی وجهی نه دامام صاحب خبره مظبوطه اوقوي شوه ځکه تمام لغوی علماء والی چه واو دمطلق جمع لپاره ده اوهغی کنبی ترتیب اومعیت نشته کلمه دمع هم دعطف لپاره راځی اوکلمه دمع کنبی معیت دی لکه جاء زیدمع عمرو لودی کنبی معیت دی ځکه دواړه معاً راغلی دي اوپاتی شو واو په واو کنبی نه ترتیب شته اونه پکنبی معیت شته دی ځکه ابن حاجب نحوي عالم دی اوشافعی مسلکی هم دی هغه والی چه واو دمطلق جمعی لپاره دی هغه والی که دا دمطلق جمعی لپاره نشی بلکه ترتیب هم پکنبی راولی نوبیابه دقرآن مجید په آیاتونوکنبی تعارض راشي لکه سورت بقرة آیت نمبر۵۸ کنبی راځی ﴿ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ ۰۰۰الآیة ﴾(البقرة/ ۵۸) دینه معلومیږي چه داخل شئ دروازی ته سجده کونکی اوبیا دهغی نه پس وایاِئی، که واو دترتیب لپاره شي نوبیا معنی داشوه چه اول دروازی ته داخل شی اوبیا اووایاِئی۰ اوپه سورت الآعراف آیت نمبر۱۶۱ کنبی قرآن مجید وانی ﴿ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ۰۰۰الآیة ﴾(الاعراف/ ۱۶۱) دلته کنبی قولوا حطة مخکنبی دی او وادخلوا الباب سجدا وروسته دی هلته کنبی معلومیده چه اول دروازی ته دننه شی اوبیا اووائی اودلته کنبی عکس دی چه اول اووائی اوبیا دروازی ته دننه شی نوکه واو دترتیب لپاره شي نودقرآن په آیاتونو کنبی به تکراو راشي اوحال دادی چه قرآن مجید کنبی تعارض نشته لکه قرآن کریم کنبی راځی ﴿ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا * ﴾سورة النسآء، الآیة۸۲ ۰ که دا قرآن دالله تعالی نه بغیردبل چاکتاب وے نودی کنبی به ډیراختلافات وو ، نومعلومیږي چه واو دجمعی لپاره دی اوددی آیاتونونه مراد دادی چه داخل شی اوپه ژبه داکلمات وایاِئی کوم مخکنبی اوکوم روستوله اعتبارنشته، اودا مذکوره دلیل ابن حاجب صاحب پیش کوي

اودا خو دامام شافعی صاحب دکورسری‌دی دامام ابوحنیفه صاحب تائیدکوي ﴿ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا ﴾سورة یوسف، الآیة۲۶ ۰ لوامام ابوحنیفه صاحب څه معمولی سری ندی بلکه ټول دلغة امامان دده تائیدکوي ، نودی وجهی نه دامام صاحب په لزد باندی ترتیب په وینځلو د اعضاؤدوضوء کښی فرض ندی که ترتیب دی پکښی وکړو ډیره ښه ده ورنه اودس دی وشو لکن ترك دستوراغی۰ وعلی هذا اوجب الترتیب فی باب الوضوء اوبناء پردی باندی امام شافعی صاحب ترتیب واجب ګرېدی په باب دوضوء کښی، هغه والی‌چه قرآن مجید کښی راځی ﴿ يَآيُّهَاالَّذِينَ اٰمَنُوٓا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاَةِ فَاغْسِلُوا وُجُوْهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوْا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ۰۰۰ الآية﴾ (المائدة،/ ٦) دا واو دترتیب لپاره دی او ترتیب په اودس کښی واجب دی، اوموږوایو د آیت نه ترتیب نه معلومیږي بلکه درسول الله ﷺ دفعل نه ترتیب معلومیږي رسول الله چه اودس کړئ مرتب لی کړئ ، نوموږ ترتیب درسول الله ﷺ دفعل نه ثابتوو نوموږ څکه ترتیب ته مسنون وایو. دصیغی دامرنه ترتیب نه معلومیږي څکه یقیناً صیغه دامردقران دوجوب لپاره ده اوبل داچه دلغة علماء والی چه دا واو دمطلق جمعی لپاره دی۰ قال علماؤنا زموږ علماء احناف وائی اذا قال لامرأته إن کلمتِ زیداً وعمرواً فانت طالِقٌ یوسړي خپلی بی‌بی ته اوویلی که تا دزید اودعمرو سره خبری وکړي نوته به طلاقه نی فکَلمتْ عمرواً ثم زیداً طُلِقَتْ ښځی اول دعمروسره خبری وکړی اوبیائی دزیدسره خبری وکړی نوښځه طلاقه شوه څکه چه دخاوند مطلب ترتیب نه وو چه که اول دی دزید سره خبری وکړی اوبیا دی دعمرو سره نوته به طلاقه لی بلکه مطلق ددواړو دخبرونه نی منع کړی وه نوپدی صورت کښی ښځه طلاقه شوه ولایشترط فیه معنی الترتیب والمقارنة پدی کښی معنی دترتیب اومعنی دمقارنت شرط نده، که زید سره نی سهارکښی خبری وکړی اودعمرو سره نی ماښام کښی خبری وکړی بیابه هم طلاقه کیږي، دانه چه ددواړو سره معاً خبری وکړی بلکه معیت لپاره خوکلمه دمع راځی لکه جاءزیدمع عمرو ددی مطلب معیت دی څکه دواړه یوځای راغلی وو۰ ولوقال ان دخلتِ هذه الدار وهذه الدارفانتِ طالِقٌ که یوسړي خپلی ښځی ته اوویلی که ته دی دوه(۲) کورونوته داخله شوی نوته به طلاقه نی فدخلت الثانیة ثم دخلت الاولی طَلِقَتْ

نواول هغه دویم کورته داخله شوه بیاخه ساعت پس هغه اول کورته داخله شوه نونبخه طلاقه شوه قال محمد اذا دخلتِ الداروانت طالِقٌ امام محمدصاحب وائی که سړي خپلې ښځې ته اوويل که ته داخله شې کورته نوته طلاقه ئې تطلق فی الحال همهغه وخت طلاقه شوه ځکه واو دمطلق جمع لپاره دی دتعقیب اوترتیب لپاره خوندی او د وانت طالقٌ خانته جمله ده ولواقتضی ذلك ترتیباً که چیرې دغه واو تقاضی دترتیب کولی لترتّب الطلاق به علی الدخول بیاخوبه طلاق په دخول باندی مرتب وو، اوحالانکه دخول ندی راغلی اوطلاق واقع شو نومعلومیږي چه واو دمطلق جمع لپاره دی۰ ویکون ذلك تعلیقاً لاتنجیزاً بیاخوبه داتعلیق شي تنجیزبه نشي، اوحالانکه وانت طالقٌ تنجیزدی ، تنجیزمعنی نغدطلاق ورکول، اوکه داسی ئی اوويل اِن دخلت الدار فانت طالِقٌ نوفاراخی لپاره دتعقیب نوبیا به طلاق ددخول نه پس واقع کیږي نوپدی صورت کښی بیا تعلیق دی اوفی الحال طلاق ندی واقع اوچه کله دخول الی الداروشي نوبیابه دهغی نه پس طلاق واقع کیږي نوپدی طریقی سره د- ف - اود واو فرق هم ظاهرشي وقدیکون الواو للحال اوکله واو په معنی مجازی کښی دحال لپاره هم راځي چه کوم ځای کښی عطف متعذروي، فتجمَعُ بین الحال وذی الحال نوبیابه جمع کیدای شي په مابین دحال اوذوالحال کښی ځکه چه زمانه دحال اودعامل د ذی الحال یوه وي لکه جاءنی زیداً راکباً راغی ماته زید پردی حال کښی چه سور وو ، نوزمانه درکوب اودمجیئت یوه وه وحینئذٍتفیدمعنی الشرط اوپدی وخت کښی چه دا واو دحال لپاره راځي بیابه دا فائده کوي معنی دشرط، یعنی پدی کښی به دشرط معنی وي ځکه چه احوال مقیدوي لکه څنګه چه شروط مقیدوي لکه بوسړی ښځی ته اووائی (انتِ طالقٌ وانت راکبةٌ) یعنی ته طلاقه ئی پداسی حال کښی که ته په اس سوره ئی ۰ نودا طلاق مقید دی بحالة الرکوب نوپدی صورت کښی چه واو په معنی دحال وي بیابه پدی صورت کښی معنی دشرط پکښی راشي، نودابنځه به هغه وخت کښی طلاقه کیږي چه کله داپه اس سوره شي۰ مثاله مثال ددی چه واو په معنی دحال شي ماقال فی الماذون هغه دی چه یوسړي عبدماذون ته اوویلی، عبدماذون دیته وائی چه ده ته مولی لخوانه اذن بالتجارت شوی وي اذا قال لعبده اَدِّاِلَیّ الفاً وانت حرٌ یوسړي

خپل عبدمأذون ته اوویل ماته زر(۱۰۰۰) روپی راکړه پدی حال کښی چه ته حُرئی مطلب دادی (إِنْ ادَّيتَ إِلَىَّ الفاً فانت حر) که تاماته زر(۱۰۰۰) روپی راکړی نوبیاپدی حال کښی ته ازاد نی دلته کښی معنی حالی شوه نو دئ یك دم نه ازادیږي ځکه دلته واو دمطلق جمع لپاره ندی بلکه دلته په معنی دحال سره شو **یکون الاداء شرطاً للحُرية** نواداء کول دزرو روپیو داشرط دی لپاره دحریت نوگویا اداء کول دالف(۱۰۰۰) شرط دی اوحریت دهغه لپاره جزاء دی ، نودلته کښی واو دمطلق جمع لپاره ندی مستعمل ، لکه څنګه چه حال دذوالحال سره مقارن وي نودلته کښی به هم حریت مقارن وي د اداء د الف وو سره چه کله زر(۱۰۰۰) روپی اداء شوی نوحریت به راځی، **وقال محمد فی السیرالکبیر** امام محمد بن الحسن الشیبانی صاحب په خپل کتاب سیرکبیرکښی ویلی دي، سیرکبیرډیرغټ کتاب دی ، دامام محمد یوبل کتاب سیرصغیر هم دی **اذا قال الامام للکفارافتحوا الباب وانتم اٰمنون** کله چه دمسلمانانو امام کافرانوته اووائی چه تاسودروازه پرانځی نوتاسوپه امن کښی يئ، **لايأمنُون بدون الفتح** دوئ په امن کښی ندي بغیردفتح نه ځکه دوانتم امنون جمله حالیه ده اوحال په منزله دَ شرط وي یعنی په امن کښی به هله وي که دروازه موپرانسته اوکه دروازه نی نوه پرانستی بیابه نی بادشاه اولي اوکه دروازه ئی پرانسته بیاهغه کافران ذمیین شول اوذمی ته څوك څه نه وائی. **ولوقال للحربيِّ وَأنت اٰمِنْ** که یوسړي حربی ته اوویلی راکوز شه دقلا نه تاته زه امن درکوم ، حربی هغه کافرته وائی چه هغه دمسلمان سره جنگ کوي. **لايأمنُ بدون النزول** بغیردنزول نه دئ نه په امن کښی کیږي، نودئ به هله په امن کښی وي چه راکوز شي اوکه راکوز نشو په امن کښی ندی **وانما تحملُ الواو علی الحال بطریق المجاز** اوحالیت دواو مجازی معنی ده، اوحقیقی معنی دواو جمع ده ، هرکله چه دا مجازي معنی ده **فلابُدمن احتمال اللفظ ذلك** پس ضروري ده چه لفظ دی ددی محتمل وي ، یعنی لفظ دی ددی مجازي معنی محتمل وي **وقيام الدلالة علی ثبوته** اوبل قرینه دی هم موجوده وي په ثبوت ددی معنی باندی ځکه مجاز کښی لابدی ده دقرینی نه ځکه چه قرینه نه وي هغه حقیقت دی لکه دسلم العلوم ملا محب الله ... «وعلامة الحقيحة التبادُروالعراء عن القرينة » دحقیقت معنی داده چه

يك دم ذهن ته راشي اوقرينه به پكښې نوي، اومجازيك دم اوبغيردقرينې نه ذهن ته نه راځي كمافي قول المولى لعبده ادِّ الیّ الفاً وانت حرٌ لكه قول دمولى خپل غلام ته اداء كړه ماله زر(۱۰۰۰) روپۍ پداسې حال كښې چه ته حرئې فإن الحُرية يتحققُ حال الاداء كله چه غلام اداء وكړي نوبيابه حريت قايميږي وقامت الدلالة على ذلك اودلالت پدى باندى قائم شولوځكه چه دا ادِّالفاً دا جمله انشائيه ده او وانتِ حرٌ داجمله خبريه ده نوخبريه به معنى حال كړى نوهله به دواړو كښې عطف صحيح شي فان المولى لايستوجب على عبده مالاً مع قيام الرِّق فيه ځكه مولى طلب دوجوب نه كوي په عبدباندى چه په هغه كښې رق هم وي ، مولى هله مطالبه كوي چه هغه غلام ازاد وي نوگويا دويلوسره سم دهغه سري غلام ازاد شو وقدصح التعليق به فيُحمل عليه اوصحيح دى تعليق پدى سره نوحمل كړى شو پدى تعليق باندى ولوقال انتِ طالقٌ وانتِ مريضةٌ اومصلّيةٌ تطلّقُ فى الحال كه يوسړي خپلى ښځى ته اوويلى ته طلاقه لى پدى حال كښې چه ته مريضه لى اوته طلاقه لى پدى حال كښې چه ته مونځ كونكى ئى،لوپدى صورت كښې يك دم به هغه طلاقيږي، ځكه پدى صورت كښې حاليت لدى موجود ، انتِ طالقٌ انتِ مريضةٌ دا عطف دجملى خبريى دى په جملى خبريى باندى، ځكه انتِ طالقٌ جمله خبريه ده او انتِ مريضةٌ هم جمله خبريه ده ځكه انت مبتداء اوطالقٌ لى خبردى انتِ مبتداء اومريضةٌ لى خبردى اوعطف تقاضه دمغايرت كوى انتِ طالقٌ خانته جمله ده اوانتِ مريضةٌ خانته جمله ده نوپدى صورت كښې تعليق نشته بلكه مطلق جمع ده، لوطلاق همهغه مال واقع شو. ولونوى التعليق صحّتْ نيته فيما بينه وبين الله تعالى اوكه يوسړى والى چه دينه زمامراد تعليق وو اولنجيزنوو چه فى الحال طلاق واقع كوم نونيت لى صحيح دى بينه وبين الله نوبياپكښې دلىت داراومدار دى نوښځه به هله طلاقيږي كله چه مريضه شي اويا چه په مونځ اودريږي . لان اللفظ وان كان يحتملُ معنى الحال ځكه دا لفظ اگرچه احتمال دمعنى دحال لري الا ان الظاهرخلافهُ مگرظاهرخلاف دى ددينه ځكه ښځه چه ناجوړه وي هغه خوقابل درحم اواحسان وي نه دطلاقو نودى وجهى نه احتمال ددى نلري، ياچه ښځه مونځ كې هغه خوخوك نه طلاقه لى بلكه خوشحاليږي ورباندى لكه قرآن مجيد كښې

راځی ﴿ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ ﴾(الفرقان الآية: ٧٤) بزرگان دعا کړی ، خدایه موږته داسی ښځی اوبچیان راکی چه هغوی زموږدسترګوېخوالی وي، حسن بصري صاحب والی چه هغه ښځه دخاوند دسترګوېخوالی وي چه خاوند کورته لاړشي اوښځه لی په نفلوولاړه وي ، یایوخاوند کورته لاړشي اوښځه لی دقرآن مجید تلاوت کے دادیره دخوشحالی خبره ده اوموجب دمحبت ده نه موجب دطلاق ، لکن که بیاهم یوسړی والی چه زمامراد داوه چه په مولخ ودریږي یاښځه مریضه شي نوطلاقه به وي نومابینه وبین الله به دده خبره معتبره وي واذا تأيّد ذلك بقصده لبتّ کله چه داخبره دهغه دلقصدسره مؤلده شوه نوبیابه دا ثابتیږي ، اوس یوه بله مسئله ذکرکوي ولوقال خُذْ هذه الالف مضاربةً که یوسړي اوویلی بل سړي ته دغه زر(۱۰۰۰) روپی واخله اومضاربت پری کوه ، مضاربت دیته والی چه رب المال یوسړي ته پیسی ورکړي چه پیسی زما اوعمل ستا اوله پری کاراوبارکوه ګټه اولقصان کښی سره شریك یو نودی معملی ته مضاربت والی، اوددی ضرورت څکه وي چه بعضی سړي سره مال ډیروي لکن دتجارت چل نه ورځی اوبعضی سړي سره پیسی نوي لکن په تجارت کښی ښه ماهروي واعمل بها فی البزّ اودکپړی کاراوبارپری کوه ، لوآیا دامضاربت به دکپړی دتجارت سره خاص وي اوکنه؟ دمضاربت دکپړی دکاراوبارسره تعلق نشته نوعلماء والی چه واو دمطلق جمعی لپاره ده نودا دواړه کاره کولی شي نومضاربت مقیدبعمل البزنشونودمضارِب خوخه ده چه څه اخلی اوڅه خرخوي لایتقیدُالعملُ فی البزویکون المضاربة عامةً نوعمل مقیدنشوپه بزکښی اومضاربت عام شو، بعضی سړي په کپړا کښی ماهروي اوبعضی سړي په بل څه کښی ماهروي نوهغه سړی چه په څه کښی ماهروي هغه کاربه کوي لان العمل فی البزلایصلحُ حالا لاخذالالف مضاربةً څکه عمل فی البزصلاحیت دحال نه لري له وجهی داخستود زرو روپونه په مضاربت کښی، موږویلی وو چه واو کله کله مجازاً په معنی دحال هم راځی اوپه معنی دحال موځکه کړو چه ذوالحال اوحال هم یوځای وي اومعنی مجازی لی معنی دحال ده اودلته کښی معنی دحال نه صحیح کیږي څکه چه محل دحال صلاحیت نه لري دلته کښی ورته دمضاربت محل ښي چه ستا دا تجارت دی دکپړو په ځای کښی وي

نوکیږی محل دتجارت دي حال ندی، محل خانته وي اوحال خانته وي نومحل صلاحیت دحال نه لري نودلته کښی کلمه دواو دادعطف لپاره ده نودواړو جملوکښی مناسبت هم راغلوځکه دواړه جملی انشائی دي (خذهذه الالف واعمل بها) خذ او واعمل دا دواړه امردي او امرلپاره دانشاء راځی نودا دواړه جملی انشائی په یوبل باندی معطوف شوی اومعطوف علیه غیروي دمعطوف نه نومضاربت بیل دی اوعمل فی البزبیل دی نودواړو جملو کښی مغایرت راغی نوجمع پکښی رانغله ، جمع به هله راتلی چه واو مونږ حالیه کړی وای نوبیدی صورت کښی تجارت عام شو چه څه کولی شي اوپه څه کښی ماهروي هغه دی کوي فلایتقیّدُصدرالکلام به صدردکلام چه خذهذه الالف دی هغه مقیدنشوبه تجارت فی البز، بزاز هغه سړی ته وائی چه دکپړو تاجروي وعلی هذا قال ابوحنیفة اوبناءپردی باندی امام ابوحنیفة صاحب وائی اذا قالت لزوجها طلّقنی ولك الفٌ یوی ښځی خاوند ته اوویلی ته ماته طلاق راکړه اوزه به زر(۱۰۰۰) روپی درکړم فطلّقها لایجب له علیها شیٔ اوهغه سړي طلاق ورکړو نودی سړي لپاره پدی ښځه باندی هیڅ شئ واجب ندی، داسړی ددی ښځی نه دزرو روپو مطالبه نشی کولی لانّ قولها ولك الفٌ لایقیدحال وجوب الالف علیها ځکه داد لك الفٌ جمله چه ده دامقیده نده په حال دوجوب دزرو روپو پدی ښځه باندی، دی وجهی نه دامام صاحب په نزد پری زر روپی ندی لازمی اوصاحبین وائی پری لازمی دي هغوئ وائی داخلع شوه اوخلع طلاق بمالٍ ته وائی اوپهٔ خلع کښی مال په ښځه باندی لازم وي وقولها طلّقنی مفیدٌبنفسه اوقول ددی ښځی چه طلقنی داخانته مستقله جمله شوه، اومستقله جمله په خپله معنی باندی دلالت بالذات کوي ، اوچاته محتاجه نوي فلایترك العملُ به بدون الدلیل پس مونږبه نه پریږدو عمل پدی سره چه دلیل نوّي موجود بخلاف قول اِحمِلْ هذا المتاع ولك درهم په خلاف ددی قول چه یوسړي بل ته اوویلی زما دا پنډ(غوټه) اوچته کړه اوتاته به زه یوه روپی درکوم، نوکه هغه سړي هغه پنډ ترکوره پوری ورسره یوړو نوپه هغه سړي باندی یوه روپی لازمه ده. لان دلالة الاجارة یمنع العمل بحقیقة اللفظ ځکه دلالة د اجارې منع کنی عمل په حقیقت دلفظ، دا اجاره شوه اواجاره هغی ته وائی چه هلته کښی مال لازم وي لکه نن سبا عرف کښی هم رواج دی چه ...

يومزدوركار ته اووائی دا کار وکړه دومره روپۍ به درکوم که هغه کارنی اجراء کړو نوهغه روپۍ پرې لازمي شوی ځکه اجاره بغیردپیسونه نه وي ، نوپدی صورت کښی قرينه موجوده ده(اجاره) چه مال به ورکوي اوپه اول صورت کښی قرينه نوه موجوده.

فصلْ فصل دی په بیان د- ف - کښی، مصنف کمال کړیدی دهرحرف لپاره ئی خانته مستقل فصل راوړیدی ځکه نوئ فصل اونوئ باب تنشیط ددهن راولي ، دهن ددی سره دیرخوشحالیږي ، اوبل داچه اکثره طالبانْ په مخکښنی درس باندی نه پوهیږي نوچه نوئ فصل راشي نوبیا ورته بنه متوجه شي چه پدی باندی به پوهیږو **الفاء للتعقيب** ف - راځی لپاره دتعقیب ، یعنی دامعطوف به په عقب دمعطوف علیه کښی وي ، عَقِبْ پوندی ته وائی اوپونده دسړي په بدن پسی وي، تعقیب معنی یوشئ په چا پسی کول (جعلُ الشئ عقِب الشئ) یعنی یوشئ بل شئ پسی لازم کول **مع الوصل** سره دوصل نه ، فصل اوتراخی به پکښی نوي بلکه متصل به وي **ولهذا تستعمِلُ فی الاجزيةِ لما انها تتعقب الشرط** اوددی وجهی نه دا مستعمليږي په جزاء کښی ځکه چه جزاء دشرط نه ورستومتصله اوفوراً راځی لك(اِنْ کانت الشمسُ طالعةً فالنهار موجودٌ) یعنی دلمرختوسره سم ورځ موجوده وي. اودغی وجهی نه - ف - ته حرف الجزاء هم وائی اوهمدغی وجهی‌نه دغه - ف - عطف دحکم راولی په علت باندی ځکه چه حکم متصل وي دعلت سره لکه یوسړئ وائی (جاء الشتاءُ فادفأ) ژمی راغئ خان ورته تیارکړه یعنی گرم کوټ، گرمی کپړی وغیره ورته تیار کړه، نوژمی علت دی د ادفأ لپاره. قصه : یوبوډا سړی وو اوښځه ئی مړه شوه نوژمی را روان وو نوزامنوته نی اوویلی (اذا جاء الشتاءُ فأدفئوني فإن الشيخ تقتله الشتاء) یعنی بچو چه ژمئ راشي نوماگرم کړی ورنه ژمی به موپلارمړ کړي، معنی داچه واده راته وکړئ ځکه ﴿ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ﴾ نوښځه دسړي جامه ده اوسړئ دښځی جامه ده ، نوبچیانونی ورته بیا واده وکړو ، کله سړی دزیاتی یخنی دوجهی نه هم مړشي، قصه: جناب شیخ صاحب فرمائی یوځل مونږپه افغانستان کښی دغزنی ولایت نه راتلو اوسخت ژمی وو او واوره هم وریده ، په لاره کښی دچی ځکلولپاره دسالار په نوم یوهوټل ته اودریدو دومره یخنی وه چه اودس به موکولو اومخ به مووینځلو نودگیری په ویښتانوکښی به هغه اوبه یخ وگرځیدلی

اوبیابه مو اوخندله، نوموړ په هوټل کښې ناست وو چه یوغټ اومضبوط سړی ئې هوټل ته رادننه کړو بې هوشه وو اوخبرې ئې هم نشوی کولی اویوبوډا پلارئې هم ورسره وو دهغه نه ماتپوس وکړو چه پدې څه وشول؟ هغه راته په جواب کښې اوویل موږه دغزنی دښارڅخه په موټرسیکل راتلواو زما پدې بچی باندی یخه هوا لګیده اودلته چه راورسیدو نوماورته اوویل چه چې سکو نوچه اودریدو نودئ دموټرسیکل څخه راپریوتو اوډیری یخنئ بې‌هوشه کړو ، نوجناب شیخ صاحب فرمائی چه بیاموهغه سړي ته څه ګولی او ګرمی چې ورکړی اوګرم موکړو څه ساعت پس واپس تیك اوصحیح شو اوالله تعالی دمرګ نه بچ کړو، اوپلارئی ورته ویل څه چه خو نوهغه بچي ئی ورته اوویل چه لګ دی نورهم ګرم شم، اوپلار ئی دیرتوکي وو اوبچی ته ئی اوویل چه پاخه والله چه ښځه دی ګرم نه کړي که بل هیڅ شئ دی هم ګرم کړي، نوماورته اوویل چه بابا ډیره ښه خبره دی وکړه قرآن مجید هم وائی ﴿ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ﴾ نوهغه بابا راته اوویل چه ملاصاحب ددی څه معنی دی؟ نوماورته اوویل چه قرآن مجید وائی چه ښځې ستاسوجامی .دي اوتاسودښخوجامی یئ، نوهغه بابا راته اوویل چه خارشم دقرآن نه څه زبردست حقیقت ئی ویلی دی اوزوی ته ئی اوویل چه پاخه اوس خودرته ملاصاحب آیت هم اوویلے، بهرحال کله سړی دیخنی نه هم مړکیږي، نودشرط اودجزاء په منځ کښې کمال ربط وي نوځکه دغه ف - عطف دحکم په علت باندی راولي٠ قال اصحابنا زموږه علماء احناف وائی اذا قال بعتُ منك هذا العبد بالفٍ فقال الاخرفهوحرٌ که یوسړي بل ته دا اوویل چه داغلام می‌درباندی په زر(۱۰۰۰) روپۍ خرڅ کړو هغه بل سړي اوویل نوبیا دئ ازاد دی، مطلب داچه مادرله واخستواوداخستوله پس ما بیا دئ ازاد کړو، نوبه دویم سړي باندی زر(۱۰۰۰) روپئ لازمی دي ځکه ده چه دا (ف) راوړه نومطلب دادی چه داغلام ازادول عقب البیع دی، یوسړي چه یوشئ نوي اخستی نوهغه بهالشی ازادولی ځکه حدیث کښی راغی(لاعِتقَ فیما لایملك ابن ادم) دیوسړي چه یوشئ په ملك کښی نوي نوهغه نشی ازادولی‌نو ځکه پردي غلامان خوك نشی ازادولی، نوداول سړي قول چه(بعت منك بالف) داغلام درباندی په زر(۱۰۰۰) روپۍ خرخوم دا په منزله دایجاب سره دی اوددویم سړي قول چه (

فهوحرّ) داد قبول په منزله شو نود ايجاب اودقبول نه پس بيع قايميږي، نوداداسي شو چه حكماً ئې دا غلام اخستی دی اوبیائی ازاد کړو. يكون ذلك قبولاً للبيع اقتضاءً نودا قول چه فهوحرّ دا اقتضاءً قبول دی لپاره دبيع، يعنی اقتضاءً دلته کښی بيع راغله حالانکه دی سړي خوداندي وبلي چه قبلتُ يا اشتريتُ خکه قبول خوهله راځی چه دئ اووائی اشتريتُ ماواخستو لکن هغه اوويلی فهوحرّ نوحريت خوهله ثابتيږي چه يوشئ دده په ملك کښی داخل وي نوګويا په اقتضاء داشارة النص سره داثابته شوه چه (انی اشتريته فهوحرّ) ماواخستواودئ دی ازاد وي، اوبل داچه حريت بدون القبول نه متحقق کيږي ويثبت العتق منه عقيب البيع اوثابت شوعتق روستودبيع له بخلاف مالوقال وهوحرّ اوهوحرّ په خلاف ددی خبری چه يوسړی بل ته اووائی(بعت منك هذا الغلام بالف درهم) يعنی دا غلام می درباندی په زر(۱۰۰۰) روپی خرڅ کړ ده اووبنی (وهوحرّ اوهوحرّ) ف - نی رانه وړه نوپدی صورت کښی حريت نه ثابتيږي بلکه لا دئ پدی ملګري باندی څه قدر رد هم کړ چه هغه خو حُر دی هغه څنګه راباندی خرڅوی فلا يكون ردًا للبيع دا د بيع لپاره رد دی واذا قال للخياط أنظر الی هذا الثوب أيَكْفينی قميصاً يوسړي درزی ته اوويلی چه دی کپړی ته اوګوره دا زما دقميص لپاره به کافی شي ، خَاطَ - يَخِيطُ معنی ګنډل، مِخْيَط ستنی ته وائی خکه په هغه اله دګنډلوده لکه قرآن مجيد کښی راځی ﴿ حَتّٰی يَلِجَ الْجَمَلُ فِیْ سَمِّ الْخِيَاطِ ﴾سورة الاعراف، الآية:۴۰ ۰ اوخيّاط مبالغه ده په خالط کښی. فنظرفقال نعم اودرزی ورته اوکتل او ورته ئی اوويل چه اوکافی کيږي فقال صاحب الثوب فاقطَعْهُ نوصاحب دکپړی ورته اوويل چه بيا ئی نودقميص لپاره پريکړه ، هميشه چه کله درزی دکپړی نه يوشئ جوړه وي نوپړی ئی کړي لکه اردو کښی والی (سو دفعه ناپو يك دفعه کاٹو) يعنی سل خله يوشئ ناپ کړه اوهغی نه پس ئی بيا پريکړه خکه دپريکولو نه پس ئی علاج نوي. فقطعه فاذا هولايكفيه نو پريکړه او دهغی نه قميص نه جوړيدو كان الخياط ضامناً نوخياط به دهغی کپړی دتاوان ضامن وي خکه کپړا ئی ورته خرابه کړه لانه انما امره بالقطع عقيب الكفاية خکه هغه ورته دکپړي دپريکولو امرهله کړی وو چه درزی اوويلی چه او دينه قميص جوړيږي ، دا ف - ئی چه راوړی وه نوداخودوصل اود تعقيب لپاره وه

گویا دهغه مطلب دادی چه (إن کفانی قمیصاً فاقطعه) که دینه زما قمیص جوړیږي نوبیا نی پریکړه نوهغه ورته ویلی وو چه جوړیږي، نومعلومیږي چه درزی ندی نوخبره که قاضی ته لاړه نودکپړی قیمت په درزی لازم دی یا به ورته په بازار کښی دومره کپړا اخلی. بخلاف مالوقال إقطعه او واقطَعْهُ په خلاف ددی باندی چه اقطعه اوواقطعه نی ورته اوویلی، یعنی چه - ف - نی نوه راوړی اویا واو نی راوړو . فقطعهُ فانه لایکون الخیاط ضامناً اوکپړه نی پری کړه نوپدی صورت کښی خیاّط بیا ندی ضامن ، ځکه دلته اذن مطلقاً دی اذن مربوط ندی، اوګوری فقهاء څومره دیویوتکي باریك باریك فرق بیانوي دادفقهاؤ کمال دی. ولوقال بعتُ منك هذا الثوب بعشرة که صاحب دثوب اوویل چه داکپړه می درباندی په لس روپی خرڅه کړه فقال المشتری اومشتری اوویل، دا عبارت په اکثره نسخوکښی نشته باید ولیکل شي. فاقطعهُ فَقَطَعَهُ اومشتری ورته اوویل چه پریکړه اوبانع پریکړه ولم یقل شیاً کان البیعُ تامًا اونورڅه نی ورته اونه ویل چه اشتریته یا وغیره نوبیع تامه شوه، ځکه امربالقطع دا دلیل دی په قبول دبیع باندی ، ځکه پدی فاقطعه کښی چه - ف - راوړه ددی معنی ده چه ما واخښته اوزما په حکم نی پریکړه ، نوبیع څومنعقده وي په ایجاب اوقبول سره نوقبول پدی کښی اقتضاءً راغلو اوایجاب پکښی ذکردی چه بعتُ منك الخ دی.ولوقال ان دخلتِ هذه الدار فهذه الدار فانت طالِقٌ یوسري خپلی ښځی ته اوویلی که ته دی کورته داخله شوی بیاورپسی دی کورته داخله شوی نوته به طلاقه نی، نودا ښځه اول هغه کورته داخله شوه دکوم نه چه اول منع کړی شوی وه اوبیا هغه بل کورته داخله شوه کوم نه چه دویم خل منع شوی وه نوښځه طلاقه شوه ځکه خاوند - ف - راوړیده او- ف- دتعقیب لپاره وي مطلب داچه اول دی کورته داخله شی اوبیا وریسی دی بل کورته داخله شوی نوطلاقه به وی، لکن که هغی ښځی عکس کاروکړو اول هغه دویم کورته داخله شوه اوبیا هغه اول کورته نوپدی صورت کښی ښځه نه طلاقیږي ځکه دلته کښی - ف - راوړی شویده اوپدی صورت کښی په - ف- باندی عمل ونکړی شو، بعضی ښځی هم ډیری ونباری وي اوعلم هم ورسره وي نوکه دخاوند دوینا څخه پدی صورت کښی عکس کاروکړي نودطلاق نه به بچ شي، لکه یوځل دامام ابوحنیفه صاحب

رحمة الله عليه په زمانه کښې يوه ښځه په پارسنګ(زينه) باندې خته نوخاوند ورته اوويل که
خېژې هم په درې طلاقوسره طلاقه ئې اوکه راکوزيږې هم نوحيرانه وه چه څه وکړي
نوښځه وښياره وه په ځاى ولاړه وه اوخبره ډيرو علماؤ ته لاړه اودښځې خپلوانو ترينه
پوښتنه وکړه چه څه چل وکړو لکن علماؤ سره ددې خبرې جواب نوو نوامام صاحب ته
خبره ورسيده اوتپوس ئې ترې وکړو نوامام صاحب ورته اوفرمائل چه دښځې محارم خپلوان
دې ورشي اوپارسنګ(زينه) دې دغسې راوچته کړي اوپه زمکه دې کيږدې نوښځه به ترې
کوزه شي اوپدې صورت کښې په پارسنګ باندې نه ښکته اونه پورته تګ راځي نوښځه به
دطلاق څخه بچ شي اوکه داسې ونه کړې نوطلاقيږي. امام ابوحنيفه صاحب ته الله تعالى
ډيرلوى فقاهت اوپوه ورکړې وه، يوخل ، دامام ابوحنيفه صاحب رحمه الله تعالى په وخت
کښې يوډيرلوى عالم اومحدث وو امام صاحب سره ئې ډيرحسد لرلو اوپه امام صاحب پسې
به ئې بدې خبرې هم کولې، يوه شپه دخپلې ښځې سره په څه خبره وران شو اوښځې
ورسره خبرې نه کولې نوښځې ته ئې اوويلې که تا ما سره نن شپه خبرې ونه کړې نوته به
په درې(۳) طلاقوسره طلاقه ئې نوښځې ورسره خبرې نه کولې اومحدث غريب حيران وو
دمحدث بچيانو هم مورته ډيرې خبرې اوزارئ وکړې چه پلارسره مو خبرې وکړه ورنه
طلاقه به شې نوبيا به خلق خاندي چه پلارئې لوى محدث دې اوپه بوډا توب کښې ئې
ښځه طلاقه کړه لکن مور ئې دبچيانوخبره نه منله ، محدث ډيروملايانوته ورغئ چه څه
وکړي خوچاورته څه حل راونه ويستو، دامام صاحب يوشاګرد ورته اوويل چه ددې خبرې
حل امام بوحنيفه صاحب رحمة الله عليه راونه باسي‌نو بل څوک ئې نشي راويستئ
نودسهاراذان ته کم وخت پاتې وو چه امام صاحب ته لاړ اودروازه ئې ورته وټکوله نوامام
صاحب خپل بچي ته اوويل چه ورشه اوګوره څوک دي بې وخته ئې ور اووهلو حاجتمند
به وي نوزوئ ئې چه وکتل چه دامام صاحب شاګرد اوهغه محدث ورسره دې نووا پس امام
صاحب ته راغلو اوورته ئې اوويل چه ستاسوشاګرد اوهغه محدث ورسره دې چه تاسوپسې
بدرد وائي امام صاحب ورته په خنده راووتو دحال اوداحوال تپوس ئې ترينه اوکړو هغوئ
ورته خپله قصه تيره کړه چه داسې چل شويدې امام صاحب ورته اوويل چه کښيني الند

تعالى به خيركړي، نوامام صاحب دجومات مؤذن راوغوښتو اوورته ئی اوویل چه دنن سهار اذان نيمه گينته مخكښی اوكړه، دسهار اذان قبل الوقت دبعضو عالمانوپه نزد جائز دی ددی بحث په احاديثوكښی ذكرشویدی، نوهغه مؤذن اذان نيم ساعت دسهارنه مخكښی وكړو امام صاحب هغه سړي(محدث) ته اوويل چه اوس كورته وردننه شه نوچه كله وردننه شونوښخه خوډيره خوشحاله وه چه اذان خووشو اوفكرنی كاوه چه ددیسړي نه خوخلاصه شوی، نوښځی ورته اوويل (الحمدلله الذی اخرجنی من عقدنكاحك) يعنی دخدای جل جلاله ډير شكردی چه زه نی ستادنكاح نه اوويستم، نومحدث ورته اوويل چه نه ئی وتی خكه ماسره دی خبری وكړی اوشپه لاپاتی ده خكه مؤذن قبل الوقت اذان اوكړو، نومعلوميږي چه امام ابوحنيفه رحمه الله تعالى دمسائلوپه حل كښی ډيرلوئ مهارت درلود.

فالشرطُ دخولُ الثانية عقِب دخول الاولى متصلاً به نوشرط دئ دخول دويم كورته پس داول كورنه متصل، يعنی چه په ترتيب سره اومتصله داخله شوه نودابه طلاقه وي. **حتى لودخلت الثانية اولاً اواٰخِرًا لكنه بعدمدة لايقع الطلاق** كه اول خل دويم كورته داخله شوه اواول كورته په دويم خل داخله شوه يا عكس ددی سره داخله شوه لكن په دويم خل چه كوم كورته ورداخليده متصله ورداخله نشوه بلكه څه مده پس ورداخله شوه نودابنخه به نه طلاقيږي، خكه - ف - كښی دوه خبری دي يوتعقب دی اوبل وصل دی، نوچه دواړه موجود شي بيابه طلاق واقع كيږي اوكه يونوي نوطلاق نه واقع كيږي.

(**وقديكون الفاءُ لبيان العلة** كله ناكله - ف - راځی لپاره دبيان دعلت ، يعنی اصل په - ف - كښی خوداده چه دا به په حكم باندی داخليږي ، حكم ورسره ډيرمناسب دی خكه چه حكم معلول وي اومعلول مؤخروي دعلت نه، لكن كله ناكله بالعكس شي دا - ف - په علت باندی داخنه وي نودغی - ف - ته بيا - ف - تعليليه وانی ، - ف - جزايه ورته نه والی خكه جزاء مؤخره وي دشرط نه ، اوچه - ف - په علت باندی داخله شوه نوعلت مقدم وي دحكم نه، پكار ده چه - ف - په هغه څيزداخله شي چه هغه مؤخروي، نوچه په علت باندی داخله شي نوگويا دا - ف- په خپله معنی كښی ندی مستعمله اوپه بله معنی باندی مستعمله شوه. **مثاله** نوچه - ف - په علت باندی داخله شي دهغی مثال داسی

دی. اذاقال لعبده اِدِّ الیّ الفاً فانت حرٌّ که یوسړي خپل غلام ته اوویل چه ماته زر(۱۰۰۰) روپۍ راکړه نوته ازاد یې، نودغه ـ ف ـ نی داخله کړه په علت باندی ، دا انت حرٌّ علت دی یعنی ماته زر روپۍ راکړه ځکه چه ته ازاد یې ، مولی ورته واني چه اوس کومی پیسی ستاپه لاس کښی دي دا ستادي(ستاپه مِلك کښی دي) نواوس ماته روپۍ راکړه، غلام چه کله غلام وو نودهغه مال هم دمولی وو ځکه (العبد وما فی یده لمولاه) نودغلام پیسی خو دي دمولی نوغلام ته دا ویل چه ماته پیسی راکه ددی دامعنی شوه چه سړی خپل جیب نه وائی چه جیبه پیسی راکه نودخپل خان نه خوسړی پیسی نشی غوښتی، بل دا چه عبد تول دمولی دی نودهغه مال خو خود هم دمولی دی نودخپل غلام نه پیسی غوښتل داسی دي لکه دخپل خان یا خپل جیب نه پیسی غوښتل، نومعلومیږي چه دئ ددی غلام نه پیسی غواړي نودا غلام نی ازاد کړیدی ځکه چه حُر دخپل مال پخپله مالك وي اودهغه نه بیا پیسی هم غوښتلی شي اوعبدنه خپل مالك پیسی نشی غوښتلی ځکه دهغه مال ددی سړي خپل مال دی نوبیا دغلام نه دهغه لپاره دپیسومطالبه درسته نده. کان العبدُ حرّاً فی الحال وان لم یؤدّ شیئاً نودا غلام فی الحال ازاد شوددی کلمی دوجهی نه اګرکه هیڅ شئ نی نوي ورکړی، اوپدی صورت کښی هغه ـ ف ـ دخپلی معنی نه اووته او ـ ف ـ تعلیلیه شوله ، ف ـ خوددی لپاره راتله چه دابه په حکم داخلیده اوحکم مؤخروي، نوکه چیرته دلته مونږه دا اووایوچه پدی غلام باندی زر(۱۰۰۰) روپۍ لازمی دي نوبیا دلته کښی ـ ف ـ تعلیلیه شوله بیا خودامعنی ده چه (اِن ادیتَ الیّ الفاً فانت حرٌّ) اوحالانکه داکلام خوندی، که تعلیق وي نوبیاصحیح ده جزاء ده (اِن اَدّیتَ الیّ الفًا فانت حرٌّ) که تا ماته زر روپۍ راکړی نوته به ازاد نی ، نوبیاپه هغه صورت کښی دا انت حرٌّ حکم شو او اِدِّالیّ دهغی لپاره شرط شو اوشرط مقدم وي لکه (اِنْ کانتِ الشمسُ طالِعةً فالنهارُ موجودةً) نوکه ان اَدّیتَ الیّ الفًا داشرط کړی نوبیا منم چه فانت حرٌّ کښی دا ـ ف ـ جزایه ده، لکن تاسوهم منی چه په فانت حرٌّ کښی دا ـ ف ـ تعلیلیه ده نودی صورت کښی غلام ازاد دی، پیسی ورکنې اوکه نه نی ورکنې ، ځکه چه ـ ف ـ پخپله معنی کښی ندی مستعمله. ولوقال للحربیِّ اَنزِل فانت آمِنٌ که یوسړي حربی کافرته اوویل چه نازل شه ځکه چه ته په امن

کنبی یئ ،حربی هغه کافرته وائی چه په دارحرب کښی وي ، حربی ورته ځکه وائی چه دئ دمسلمان سره جنګ ته هرمال تیاروي کان امِناً وان لم ینزل نودئ په امن کښی شواګرکه هغه رانشی ، ځکه چه دلته کښی - ف - تعلیلیه شوه او - ف - تعقیبه نشوه ، یعنی ته په امن کښی ئی نوپدی صورت کښی که هغه نازل هم نشی نوهغه په امن کښیدی وفی الجامع اذا قال امرُ امرأتی بیدك فطلِّقهَا اودامسئله په جامع صغیرکښی ذکرشویده که یوسړي بل سړي ته اوویلی چه زما دښځی مسئله ستاپه لاس کښی ده اوهغی ته طلاق ورکړه، یعنی تاته مااختیاردرکړیدی اوته زما دطرف نه وکیل یئ فطلَّقها فی المجلس هغه سړي په هغه مجلس کښی طلاق ورکړو طُلِّقتْ تطلیقةً بائنةً نوهغه ښځه طلاقه شوه په طلاق بائن سره ، ځکه امرامرأتی بیدك دا کلام کنائی دی، اوکنائی کلام سره چه کوم طلاق واقع کیږي هغه طلاق بائن وي، اودا مابعد چه فطلِّقها دی دا معلول دی علت ندی۰ ولایکون الثانی توکیلاً بطلاق غیرالاوّل اودا دویم تکی چه (فطلقها) دا توکیل ندی بلکه (امرُ امرأی بیدك)داتوکیل شو، یعنی مخکنئ خبره مراد ده۰ فصارکانّهُ قال طلِّقهَا بسبب اَنّ امرها بیدك ګویا عبارت داسی شو چه ده ویلی وي چه زمانښځه طلاقه کړه په هغه سبب سره چه دهغه امرستاپه لاس کښی دی ، (وانَّ امرها بیدك) دا کلام کنائی دی اوکلام کنائی سره طلاق بائن واقع کیږي۰ ولوقال طلِّقها فجعلتُ امرها بیدك اوکه دائی ورته اوویل چه زما ښځه طلاقه کړه اوددی امرمی ستاپه لاس کښی وګرځولو، په فجعلتُ کښی تأئید دسابق دی، نوپدی صورت کښی دواړو کښی فرق دی، (ف) راځی لپاره دتعقیب مع الوصل ، نوددی معنی داشوه چه طلاق ورکړه ځکه چه ما ګرځولی دی امر ددی ستاپه لاس کښی فطلَّقها فی المجلس طلقت لطلیقةً رجعیّةً اوهغه وکیل ورته په هغه مجلس کښی طلاق ورکړو نوښځه طلاقه شوه په طلاق رجعی وو سره، ځکه چه دا فجعلتُ امرها تأئید لسابق دی، اوچه کله دا تائیدلسابق شونوپه طلاق کښی چه کله ط - ل - ق - راشی نوهغه طلاق رجعی وي ، اوبه کوم کښی چه ط - ل - ق نوي لکه انتِ بتهٔ ، انتِ بتلهٔ ، انتِ حرامٌ علیّ ، انتِ کظهرامی داټول طلاق بائن دي ،اوپه طلاق رجعی اوطلاقِ بائن کښی فرق دادی چه طلاق رجعی وو کښی سړی په عدت کښی دننه رجوع کوي نوکولی شی

طلاق بائنوکښې به تجدید دنکاح کولی شي بیابه ورته ښځه روا کیږي. نوهغه مخکښې کلام چه (امرامرأتی بیدك فطلّقها الخ) وو هغه بیل وو اوداکلام چه (طلقها فجعلتُ امرها بیدك الخ) دابیل دی. **ولوقال طلّقهَا وجعلتُ امرهَا بیدك** اوکه زوج یوسړي ته دا اوویل چه زما ښځه طلاقه کړه اوما ددی امرستاپه لاس کښې گرځولی دی **وطلقها فی المجلس طُلقتْ تطلیقتین** اوهغه ئی طلاقه کړه په هغه مجلس کښې نوبیا دوه طلاق واقع شو، ځکه طلّقهَا نه ورستو واؤ راغلی دی‌او واو دجمع لپاره راځی نودوه خبری شوی، یوه داچه طلاق ورکړه اوبله داچه مادد‌ی امرستاپه لاسو کښې گرځولی دی. نوداسړی دواړه کولی شی ، نوچه دواړه کاره وشو نودوه طلاق واقع شو. **وکذلك لوقال طلّقهَا وأبِنْهَا** همدارنگه که یوسړي بل ته اوویل چه زما ښځی ته طلاق هم ورکړه اوجدا ئی هم کړه **وأبِنْهَا وطلّقهَا** اوبانی ورته دمخکنۍ جملی عکس اوویل چه زما ښځه جدا هم کړه اوطلاق ورته هم ورکړه ، نود واو دوجهی نه دواړه جمع شول. **فطلقهَا فی المجلس وقعتْ تطلیقتان** نوپه هغه مجلس کښې ئی ورته طلاق ورکړو نودوه طلاق واقع شو، ځکه دلته کښې واو راغلی دی او واو دمطلق جمع لپاره راځی پدی صورت کښې‌هم دوه طلاق واقع شو. **وعلی هذا** اوبناء پردی باندی چه – ف – راځی دتعقیب مع الوصل لپاره، اوکله ناکله مجازی معنی ئی په علت باندی داخلیدل دي نوهغی ته بیا – ف– تعلیلیه وائی **قال اصحابُنا اذا أُعتِقَتِ الامةُ المنکوحةُ** زمونږه علماء احناف وائی کله چه ازاده شوه یوه وینځه چه منکوحه وي، یعنی دیوسړي وینځه وه اوبل سړي ته نی په نکاح ورکړه اوبیاځه وخت پس مولی هغه وینځه ازاده کړه نواوس ددی وینځی خوخه ده چه ددی مخکنی خاوندسره پاتی کیږي اوکنه؟ **ثَبتَ لها الخیارسواءٌ کان زوجُها عبداً اوحرّاً** نودی وینځی لره اختیارثابت دی برابره خبره ده چه خاوند نی عبد وي اوکه حُروي، ځکه دی ښځی ته خیارعتق ثابت شو. **لان قوله علیه السلام لبریرة حین أُعتِقتْ ملکتِ بضعكِ** ځکه قول دنبی کریم ﷺ بریری ته هرکله چه هغه ازاده کړےشوه نوته دخپلی بضعی خپله مالکه شوی، بریرة یوه وینځه وه او ام المؤمنین حضرت عایشی رضی الله عنها واخشته اوبیانی ازاده کړه، اودهغی دخاوند نوم وو مغیث هغه هم غلام وو، اوهغه هم ازاد شو نورسول الله مبارك بریری ته اوفرمائل چه ته هغه

مخکنی خاوندسره پاتی کیدل غواړی اوکه ترینه بیلیدل غواړی ؟ نوهغی ورته اوویل چه زه ترینه بیلیږم ، نومغیث پری مین وو هغه غوښتل چه ښځه دی ورسره پاتی شی، لکن بریری ترینه انکارکولو ، نومغیث به دمدینی منوری په کوڅوکښی ګرځیدو اوپه ښځه پسی به ئی ژړل، نورسول الله مبارك ئی سفارش وکړو اوبریری ته ئی اوویل چه خپل خاوند سره پاتی شه! نوهغی ورته اوویل چه یارسول الله که امرکوي نوبیا ئی په سرسترګو منم، خکه درسول الله ﷺ په امرکښی به لیت اولعل نشی کیدای لکه قرآن مجید کښی راځی﴿ وَمَاكَانَ لِمُؤْمِنٍ وَّلَامُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ اَمْرًا اَن يَّكُوْنَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ ﴾(الأحزاب /٣٦) یعنی چه خدای جل جلاله اورسول الله ﷺ کله امروکړي نوبیا به مسلمان په هغه کښی لیت اولعل نه کوي اومنی به ئی۰ نورسول الله مبارك بریری ته اوویل چه امرندی بلکه سفارش دی نوهغی ورته اوویل چه امرنوي نوبیا ورسره یارسول الله -زه نه پاتی کیږم۰ نودی حدیث نه خیارعتق ثابت شو۰ **فاختاری** پس ستااختیاردی چه مخکنی خاوند سره پاتی کیږي اوکنه؟ نوخبره په فاختاری کښی ده، دلته کښی - ف - په اختیارباندی داخله شویده، نوبریری ته اختیارثابت دی په سبب دملك دبضعی سره، نودغه مِلك بضعی علت دی دثبوت دخیارلپاره، چه ته دمخکنی خاوندسره پاتی کیږی هم دی خوخه ده اوکه نه پاتی کیږی نوهم دی خوخه ده۰ **اثبت الخیارلها بسبب ملکها بُضعها بالعتق** نورسول الله مبارك هغی ته خیارثابت کړو خکه هغه دخپلی بضعی په خپله مالکه شوه دعتق دوجهی نه، وبنخه دمولی په ملك کښی وي مولی ئی چه چاته حواله کے حواله کولی ئی شي، اوچه کله ازاده شی نوبیا دخپل خان پخپله مالکه ده، ازاد سړئ دخپل خان پخپله مالك وي۰ **وهذا المعنی لایتفاوت بین کون الزوج عبداً اوحرًا** هرکله چه هغی ته دخپل بدن مِلك ثابت شونوبرابره خبره ده چه خاوندنی عبد وي اوکه حُروي، نوکه دیوی وبنځی خاوند حُرولی نوي لکن چه کله مولی ازاده کړه ددی خوخه ده چه مخکنی خاوند سره پاتی کیږي اوکنه. خاوندلره لی اعتبارنشته بلکه دی وبنځی ته بالذات اختیارحاصل دی۰ **ویتفرع منه مسألة اعتبارالطلاق بالنساء** اوددینه راووته مسئله داعتباردطلاقوپه نساؤ باندی ، که ښځه حره وه نو دری طلاقه به ورکیږ اوکه امة وه نودوه طلاقه به ورکولی شي خاوندچه هرځنګه

وي هغه لره اعتبارنشته، نوداراومدار دطلاقوپه ښځه باندی دی زمونږپه نزد اوداامام شافعي صاحب په نزد سړی معتبردی. فان بُضع الامة المنکوحة ملك الزوج خکه بضعه دامی چه منکوحه وي داملك دزوج دی. ولم یزل عن ملکه بعتقها اونه زائله کیږي بضعه ددی وینځی دملك دزوج نه په عتق ددی وینځی سره. فدعتِ الضرورة الی القول بازدیاد الملك بعتقها حتی یثبت له الملك فی الزیادة ویکون ذلك سبَبًا لثبوت الخیار لها وازدیادُ مِلكِ البُضع بعتقها معنی مَسْألةِ اعتبارِ الطلاق بالنساء فیُدار حکم مالکیَةِ الثلاث علی عتق الزوجة دون عتقِ الزوج کماهو مذهبُ الشافعی. پس ضرورت ددی تقاضه کوي چه دَ وینځې په ازادیدو مزید ملك راغې اوخاوند ته هم دغه مزید ملك حاصل شو خکه چه دَعتق دوینځی په وجه دخاوند ملك دَبضعې ندی زایله شوی ورنه که په عتق دَوینځې ملك دزوج زائله شوی وې نوبیا به تجدید دنکاح ته ضرورت وو، نوچه دَحریّت دوجی نه ملك دبضعی کښی زیادت راغی نواوس دَوینځی دضررلری کولو په خاطروینځی ته خیارعتق ثابت شو، ددی خوخه ده چه خاوند سره پاتی کیږي اوکه جداکیږي، دغه عتق سبب شودخیارلره اوودغې زیادت دَملكِ بضعی له وجهی نه دامعلومه شوه چه دَطلاقوداروامدار په ښځو دی که ښځه حره وي نوپه دری(۳) طلاقو به مغلظه کیږي اوکه امة وي نوپه دو(۲)طلاقو مغلظه کیږي اوداحدیث ددی تائیدکوي (طلاق الأمة ثنتان وعدتها حیضتان) ، اودارمداردطلاقو به په سړو نوي لکه دامذهب دامام شافعی صاحب دی. دبریری ددی حدیث دوجهی نه مونږته په اسلام کښی دری خبری معلومی شوی: یوه داچه بریری ته مالکانو اوویل چه مونږ دی خرخوو لکن ولایت دعتق به دی زمونږه وي یعنی که ته مړه شوی نومیراث به دی زمونږه وي ، نوبریرة راغله او ام المؤمنین حضرت عائشی ته ئی اوویلی چه ماته مالکان دغسی وائی نوحضرت عائشی رضی الله عنها رسول الله مبارك ته اوویل نوبیا رسول الله ﷺ په ممبرباندی تقریروکړو چه چاغلام یا وینځه ازاده کړه نوهغه ئی بیامولی دعتق دی، اوکه وینځه یاغلام مړشو اونوروارثان ئی نوو نودغه معتِق به ئی میراث وړي نورسول الله ﷺ دخلقوخبری رَدّ کړی، نوچه چاازاده کړه هغه ئی مولی دعتاقت دی. دویمه مسئله دا چه په تبدل دمِلك سره تبدل دحکم راځی لکه بریری ته چا دصدقی غوخه ورکړی وه اویه

نی یوه کتهوی کښې نی په اورباندی کړی وه چه پیغمبرعلیه السلام کورته راغی نوهغه نی اولیده چه غوخه پکښې ایشیږي، بیاچه کله دروتی وخت راغی نورسول الله مبارك ته نی چه پخکړی(لنده بل) یوړو نوهغه کښې غوخه نه وه نوهغه مبارك ورته اوویل چه ولی په کتهوی کښې خوغوخه پخیده هغه څه شوه؟ نوام المؤمنین ورته اوویل چه هغه خو دبریری وه اوبریری ته چا صدقه ورکړیده اوتاسوخوصدقه نه خوری، پیغمبران صدقه نه خوري اوهدیه خوري، نوپیغمبرعلیه السلام اوویل چه دا خو دبریری لپاره صدقه وه نوهرکله چه دغه غوخه په ملك دبریری کښې داخله شوه اوس دهغی خوخه ده چه هرچاته نی ورکئ، نودهغی لپاره خوصدقه وه لکن زما لپاره خوهدیه ده اوهدیه زما لپاره جائزه ده، نوپه تبدل دملك سره تبدل دحکم راځی. دریمه مسئله دا ترینه ثابته شوه چه یوه وینځه ازاده شي نوهغی ته بیا اختیاردی چه مخکښې خاوند سره پاتی کیږي اوکنه برابره خبره ده چه خاوند نی ځروي اوکه عبدوي څکه چه دحریت دوجهی نه پدی کښې طاقت پیداشو، مخکښې داپه دوه غونوتړلی وه اوس نی طاقت زیات شو نوپه دری غوتوبه تړل کیږي ، نودا مسئله هم ترینه ثابته شوه.

فصل ثم لتراخی فصل دی په بیان ددی خبره کښې چه ثم دتراخی لپاره راځی ، ثم دتعقیب مع التراخی لپاره راځی، ف - کښې هم تعقیب شته لکن وصل ورسره موجود دی، اوکلمه دمع دقران لپاره راځی ، بعضی کتابونوکښې کلمه دمع دثم نه مخکښې ذکرکوي. لکنه عندابی حنیفة یفیدالتراخی فی اللفظ والحکم لکن ثم دامام صاحب په نزد باندی تراخی په لفظ اوحکم دواړو کښې غواړي وعندهما یفیدالتراخی فی الحکم (عملاً بالظاهرلان ظاهراللفظ متصل) اوصاحبین وائی چه ثم تراخی په حکم کښې راولي . امام صاحب وائی چه هرکله ثم دتراخی لپاره راځی نوتراخی دمعنی دلالت کوي په تراخی دلفظ باندی اگرچه لفظ کښې تراخی نشته لکه یوطالب وائی چه (جاء زیدٌثم عمرٌو) نودلته کښې دثم مابعد لفظ دثم دماقبل لفظ سره متصل راغلی دی نودا داسی شوه چه لکه یوسړي داسی اوویل (جاء زیدٌ ...(وقفه) ثم عمرٌو) نواگرچه په لفظ کښې تراخی نشته لکن تراخی دمعنی په تراخی دلفظ باندی دلالت وکړو لکه ثلاثة چه په کلام دعربوکښې

مونږ غیرمنصرف ومندو اوپه دی لفظ دثلاثه کښی ماسوا دوصف نه بل څه نووموجود، اووصف خوداسی سبب ندی چه ددوو سببنوپرځای اودریږي نومونږه دپوره تفتیش(کتنی) نه پس اوکتل چه معنی نی مکرره ده ، دثلاثه معنی ده دری(۳) دری(۳) اودا دثلاثةٌ ثلاثةٌ نه معدول دی ، نوتکرار دمعنی دلالت اوکړو په تکرار دلفظ باندی ، نوامام صاحب وائی چه دلته کښی هم تراخي دمعنی په تراخي دلفظ دلالت کوي، اوبل داچه امام صاحب وائی چه تراخي نی کامله دیته وائی چه تراخي په لفظ اومعنی دواړو کښی وي· اوصاحبین وائی چه په لفظ کښی خوکلام بلکل متصل دی بلکه په معنی کښی تراخي راغلی ده یعنی لفظ خونی زمونږپه ژبه باندی متصل راځي لکه یوطالب وائی (جاء زیدٌ ثم عمرٌو) په لفظ کښی خوهیڅ تراخي نشته بلکه په معنی کښی ئی تراخي شته· تلفظ کښی ډیرلوی فرق وي لکه یونوکرچاسره کارکاوه اوډیرتکړه وو ، نوبل سړي ورته اوویل چه ده سره کارکئ اوتوله ورځ کښی درته صرف سهارروټی درکوي اوبیا دی په کارکولو مړ کړي اوبیا صرف درته ماښتن روټی درکوي، راځه زما سره کارکوه سبابیګا، سبابیګا به درله روټی درکوم نوهغه نوکرهغه سړي سره کارپرېښودو اوهغه بل سړي سره ئی نوکری اونیوله نوهغه هم ورته صرف سهاراوماښتن ډوډی ورکوله نو نوکرورته اوویل چه تاخوماته دډوډئ.دزیاتولو ویلی وو نوهغه مالك ورته اوویل چه مادرته ویلی وو چه سبابیګا سبابیګا به ډوډی درکوم اودا دی په خپل قول وفاداریم او سهاراوماښتن درته ډوډی درکوم ، نودادی صرف دتلفظ دبدلیدو دوجهی نه نی ورته دوکه ورکړه · نودتلفظ دوجهی نه په کلام کښی پوره فرق راځي لکه پښتوکښی وائی چه (کینه مه···(وقفه) پاڅه) او(کینه - مه پاڅه) دادواړه جملی په لیکلوکښی یوشان دي لکن په تلفظ کښی دوقف دوجهی نه پکښی پوره فرق راغلو اودلفظ نه ئی فرق معلومیږي· همدارنګه یوځل دیوی جلسی پوسټر لګیدلی وو اوپری لیکلی وو چه (مستورات کیلے خاص انتظام هوګا) یعنی که زنانه هم راځي نوورته دخاص ځای پروګرام شوېدی· نوچرسیان تیریدل په نشه کښی وواوپوسټرته ئی نظرشو نوخپلوکښی نی اوویل چه داخو مزی دي پدی پوسټرکښی خولیکلی دي چه (مستو··· (وقفه) رات کیلے خاص انتظام هوګا) هغوی په نشه کښی مست وو نوهغوی تری (مستو)بیل کړو او (رات) ئی بیل

کړو نودتلفظ دوجهې نه پوره فرق راځي. نوځکه پکښې امام صاحب اوصاحبين اختلاف کوي ځکه چه پدې کښې پوره فرق راځي. وبيان فيما اوبيان په اختلاف مذکوره کښې دادی اذا قال لغيرالمدخول بها ان دخلتِ الدارَ فانتِ طالقٌ ثم طالِقٌ ثم طالقٌ که يوسړي خپلې ښځې ته اوويلې اودابنځه غيرمدخول بها وه چه که کورته داخله شوی نوته به طلاقه لې بيا به طلاقه لې بيابه طلاقه لې فعنده يتعلقُ الاولى بالدخول نوپدې صورت کښې په نزد دامام صاحب دا اول طلاق معلق شوپه دخول سره، ځکه کلمه داِنْ لې راوړيده اوکلمه داِنْ مابعدخپل جزاء گرځوي اوجزاء موقوف وي په شرط باندې، شرط اوجزاء کښې تعلق وي نوپه وجود دشرط سره وجود دجزاء راځي چه شرط متحقق شي نوجزاء هم متحقق کيږي. ولقع الثانية في الحال اوهغه دويم طلاق في الحال واقع شو، ځکه چه په تلفظ کښې فصل راغې گويا داسې لې اوويل چه (ان دخلتِ الدارفانت طالقٌ...(وقفه) ثم طالقٌ) نودا دثم نه روستوخانته مستقل کلام شو اوپه مخکښې کلام پورې چه ان دخلت الدارا الخ دی په هغه پورې مربوط ندی. اودهغه نه روستودی ولغتِ الثالثة اودا دريم طلاق لغوه شو، ځکه چه غير موطوٴة په يوطلاق سره جدا کيږي نوديته يوطلاق کافي وو، اودا ښځه همهغه وخت بل خاوند سره نکاح کولی شي، اوپدې صورت کښې عدت ته هم ضرورت نشته ځکه الله تعالى فرمائي ﴿ يٰٓاَيُّهَاالَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَانَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنٰتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوْهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوْهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّوْنَهَا فَمَتِّعُوْهُنَّ وَسَرِّحُوْهُنَّ سَرَاحًا جَمِيْلاً * ﴾ سورة الاحزاب،الاية: ۴۹ . اى مؤمنانوهرکله چه تاسو دمؤمنانوښځوسره نکاح وکړه اوبيا دهغې نه روسته تاسوهغوښځوله طلاق ورکړو چه لاسوله مونډی ورنژدی کړي نوتاسولره پدې ښځوباندې عدت نشته اوورکړی ددوئ متاع(سامان) اوجدائي کړی په ښه جداکيدوسره. وعندهما يتعلق الکل بالدخول اوصاحبين وائي چه دااول طلاقونه په دخول پورې مربوط شو، ځکه چه دا کلام مربوط دی، نودا ان دخلت الدار ذټولو سره لگيدلی دی. ثم عندالدخول يظهرالترتيب اوس چه دغه ښځه دغه کورته داخليږي نوترتيب به ظاهريږي فلايقعُ الا واحدة صرف يوطلاق به واقع کيږي، ځکه چه غيرموطوٴه به يوطلاق سره جدا کيږي نومحل دطلاق پاتې نشو اوبردو ښځوله څوك طلاق نه ورکئ.

ولوقال انتِ طالِقٌ ثم طالقٌ ثم طالِقٌ ان دخلت الدار اوکه یوسړي خپلی ښځی ته اوویلی چه ته طلاقه ئي بیادهغی نه پس طلاقه ئي بیادهغی نه پس طلاقه ئی که چیرته ته کورته داخله شوی . فعندابی حنیفة رح وقعتِ الاولی فی الحال ولغت الثانیة والثالثةُ نوپدی صورت کښی دامام ابوحنیفه صاحب په نزد اول طلاق واقع شو اودا نوردواړه لغوه شول وعندهما یقع الراحدةُ عندالدخول لماذکرنا اوصاحبین والی چه یوطلاق په وخت ددخول کښی واقع کیږي ، هغوی والی چه ټول کلام مربوط دی، اوموږه وایو چه هغه اول طلاق سره دنکاح بنیاداووتو نوروطلاقوته ضرورت نشته ځکه ثم دتراخی لپاره راځی لفظاً اومعناً وان کانت المراةُ مدخولاً بها اوکه ښځه مدخول بها وي فان قدّم الشرط اوکه شرط ئی مقدم کړو ، اوورته ئی اوویل چه ان دخلتِ الدار فانت طالقٌ ثم طالقٌ ثم طالقٌ. تعلّقت الاولی بالدخول ویقع ثنتان فی الحال عندابی حنیفة نوپدی صورت کښی اول طلاق معلق بالدخول شواوهغه نوردواړه طلاقونه فی الحال واقع شو. وان اخّرالشرط ثنتان فی الحال وتعلّقت الثالثةُ بالدخول اوکه شرط ئی مؤخرکړو نوهغه دواړه طلاقونه فی الحال واقع شو اوهغه دریم طلاق متعلق په دخول سره شو. وعندهما یتعلق الکلُ بالدخول فی الفصلین اوصاحبینوپه نزد ټول طلاقونه متعلق دي په دخول سره په دواړو صورتونو کښی ځکه هغوی وائی چه کلام کښی وصل دی نوچه وصل دی نو(ان دخلت) تلوسره تړلی شویدی. اوامام صاحب وائی هرکله چه ثم راځی دتراخی فی الماضی لپاره نوګویا که لفظ هم متراخی دی.

فصل : فصل دی دحروفوعاطفوو دجملی څخه په بیان د(بل) کښی بل لتدارک الغلط باقامة الثانی مقام الاول بل راځی لپاره دتدارک غلط په قایمولو دکلمی ثانی په مقام دکلمی اولی باندی، پدی ترتیب سره چه اوله خبره کښی زه خطاء شوی یم اوخبره اصل کښی دا دویمه ده(لاثبات مابعده والاعراض عما قبله) لکه یوسړی اووالی (جاء زیدٌ بل عمرٌو) معنی داچه زید راغلی وو نه بلکه عمرو وو زما په خوله هسی دزید لکی راغلی. فاذا قال لغیرالمدخول بها انتِ طالِقٌ واحدةً لابل ثِنتین وقعتْ واحِدةً که یوسړي خپلی ښځی(غیرمدخول بها) ته اوویلی چه ته په یوطلاق سره طلاقه ئی نه بلکه په دوو طلاقوسره طلاقه ئی نویوطلاق واقع

شو. خکه دا انشاء ده اوانشاء رجوع نه غواړي، جمله خبریه احتمال دصدق اوکذب لري، اوانشاء خوایجاد مالم یوجد ته وائی یعنی چه یوشئ موجود نوي اوته هغه شئ موجودوی نوهغه کښی خونه صدق شته اونه پکښی کذب شته، صدق خومطابقت دکلام واقع ته وېل کیږي، اوعدم مطابقت دکلام ته کذب وائی لکه (جاء زیدٌ) نوکه زید په ربنتیا راغلی وي نوصدق شو اوکه نوي راغلی نوکذب شو، نوچه یوسړئ ښځی ته اووائی چه (انت طالقٌ) نودابنځه طلاقه شوه نودواحدةً پرځای(بل ثنتین) هیڅ معنی نه لري خکه غیرمدخول بها ته دی چه یوطلاق ورکړو نونکاح ختمه شوه، نواجنبی نی ته خوځوك طلاق نه ورکوي، نوهمیشه لپاره چه یوسړئ دخپلی خبری نه اوړي هغه بایدخبریه وي، اوداجمله انشائیه ده. لان قوله لابل ثنتین رجوعٌ عن الاول باقامة الثانی مقام الاول خکه قول ددی زوج چه (لابل ثنتین) دا رجوع ده داولی خبری نه چه هغه ددویمی خبری راوړل دي په مقام داول باندی ولم یصح رجوعه اودا رجوع ئی ندی صحیح خکه دا انشاء ده اوانشاء رجوع نه منی اوپه انشاء سره یوشئ واقع کیدای شي. فیقع الاول فلا یبقی المحلُّ عندقوله ثنتین نواول طلاق واقع شو اودویم قول چه ثنتین دی دهغه لپاره محل پاتی نشو. نوغیر مدخول بها په یوطلاق باندی مغلظه شي ، ښځه خوهله معتده وي چه هغه مدخول بها وي نوچه سړي ورسره دخول نوي کړی اوطلاق ئی ورکړو همهغه وخت بل خاوند کولی شي. ولوکانت مدخولاً بها یقعُ الثلاثُ اوکه یوسړي مدخول بها ښځی ته اوویلی چه (انت طالقٌ واحدةً بل ثنتین) نودری(۳) واړه طلاق واقع شو. ړومبنی طلاق خوځکه واقع شو چه هغه انشاء ده اوانشاء کښی ابطال اورجوع نده صحیح لکه رسول الله ﷺ فرمائی (ثلثٌ جدُّهنَّ جدٌ وهزلُهنَّ جدٌ النکاحُ والطلاقُ والرَجعةُ) رواه الترمذی.اوپه بعضی روایاتو کښی والایمانُ راځی. یعنی په مذکوره دری واړو کښی توقه اوغیرتوقه برابره ده. اودا دوه روستونی طلاقه خکه واقع شو چه ددی لپاره محل باقی دی خکه عدت ثابت دی. وهذا بخلاف مالوقال لفلانٍ علیَّ الفٌ لابل الفان اودا په خلاف ددی خبره باندی چه که جمله خبریه کښی یوسړي اوویل چه دپلانکی سړي په ماباندی زرروپی دي اوبیا ئی اوویل نه بلکه دوه زره دي. حیث لایجب للهٔ الالف عندنا نویدی صورت کښی زمونږه په نزد باندی به دری

زره روبی نوي ، خکه چه جمله خبریه کښی رد صحیح دی، دو چه جمله خبریه بیان کړه چه (لفلان علی الفٌ) اوبه (لا)سره لی بیا رد کړ اودهغه نه روستوبیا (بل) راوري اوبل خوراخی دتدارك غلط لپاره ، مطلب داچه زمولږه په لزد بالدی به په دی سری باندی دوه زره روبی وي٠دلته کښی امام زفرصاحب والی چه دری‌زره(۳۰۰۰) شوی ، زر(۱۰۰۰) دالفٌ دوجهی نه دي اودوه زره دالفان دوجهی له پری لازمی شوی لوجمله دری زره روبی شوی، وقال زفر یجب ثلثة الاف اوامام زفرصاحب والی چه دری زره پری لازمی شوی، هغه والی چه دلته کښی کلام بلکل دهغی پشان شو چه یوسړي خپلی مدخول بها ښخی ته اوویل (انت طالقٌ واحدةً لابل ثنتین) نوپدی صورت کښی دری طلاق واقع شو، نوامام زفرصاحب والی چه په صورت داقرار کښی هم دری دي خکه هغه صورت داقرار په طلاقوبالدی قیاس کوي یعنی دجملی خبری قیاس کړ په جملی انشائی بالدی، خکه هلته کښی په صورت دطلاقوکښی یواودوه جمع شول نوپه صورت داقرار کښی به هم یواودوه جمع کیږي٠ اوموږوایو چه داقیاس صحیح ندی خکه پدی کښی به دبل معنی کړ ، بل ددی لپاره دی چه مخکښی کلام غلط وي اوروستنی کلام صحیح کوي٠ نوددی معنی داده چه ماویلي دي (لفلان علیّ الفٌ لابل الفین) نوالف خالته لدي بلکه د(الف)سره لورهم (الف)دي نودوه (الف) چه جمع شي نو(الفین) یعنی دوه زره لرینه جوړشي، لودا اخبارشو اوبه اخبارکښی سری دقول اول نه رجوع کولی شي، اومخکښی دطلاقومسئله هغه انشاء وه اوبه انشاء کښی سړی رجوع لشی کولی خکه (ثلث جدهن جدٌ وهزلهن جدٌ) الحدیث٠ اوزمولږ لپاره دلیل دادی چه لان حقیقة اللفظ لتدارك الغلط بالبات الثانی مقام الاول مولږه وایو دوه زره خکه دي چه حقیقة دلفظ دبل دا دتدارك غلط لپاره دی په البات دثانی سره په مقام داول بالدی٠ ولم یصح عنه ابطال الاول اوپدی صورت کښی خوابطال داول له صحیح کیږي٠ فیجب لصحیح الثانی مع بقاء الاوّل نوواجب دی لصحیح دثانی سره دبقاء داول له٠ وذلك بطریق زیادة الالف علی الالف الاول اودا داسی شو چه لکه زرپه زرو اولو بالدی سوا شي نودوه زره لرینه جوړشو٠ خکه دا طریقه ده په اعدادوکښی چه عدد اول هم بالی وي اوعدد ثانی هم ورسره یوخای کړه لوعدد اول

له منځه نه څي بلکه په عدد اول کښی اضافه هم وشي ، نوپدی صورت کښی دعددثانی په عدداول باندی اضافه وشوه نومجموعه ترینه دوه زره شوی ، نوګویا د(لابل) معنی داشوه چه (لابل مع ذلك الالف الفٌ اخر) نومجموعه دوه زره راځی ، نودا داسی شو لکه یوطالب ته چه مونږاووایو (کم سنك ؟ فقال سنی عشرون بل ثلاثون) نوددی معنی دانده چه زما عمرشل اودیرش کال دواړه دی بلکه ددی معنی دادی چه زما عمرشل(٢٠) کال اولس پری نورهم سوا کړه یعنی زما عمردیرش(٣٠) کال دی. قصه : دجامعهٔ اسرفیة یو استاد وو مفتی جمیل احمدصاحب(مرحوم) رحمة الله علیه ، ډیرلوی عالم وو نوهغه ته به چه چا اوویل چه(مولنا آپ کی عمر کتنی ہے ؟) نوهغه به ویل چه (تیس(٣٠) چالیس(٤٠) سل هوگی) اوهغه بوډا وو، هغه به تیس اوچالیس جمع کول اوخوك به وربا ندی نه پوهیدل، اوپدی خبره به ئی خانته زره خوشحالولو لکن اصل کښی خوهغه دستر(٧٠) کالو وو. **بخلاف قوله انت طالِقٌ واحدة لابل ثنتین** په خلاف ددی قول مذکوره باندی چه (انت طالق واحدة لا بل ثنتین) **لان هذا انشاءٌ وذلك اخبارٌ** ځکه دا انشاء ده اوپه انشاء کښی رجوع نشی کیدای اوهغه قول چه (الف بل الفین) اخباردی اوپه اخبارکښی رجوع کیدای شي. **والغلط انما یکون فی الاخباردون الانشاء** اوغلطی په اخبارکښی راتلی شي اوپه انشاء کښی نشی راتلی **فامکن تصحیح اللفظ بتدارك الغلط فی الاقرار دون الطلاق** نوممکن شو تصحیح دلفظ دبل په تدارك غلط سره په اقرار کښی نه په طلاقوکښی. ځکه طلاق انشاء ده. **حتی لوکان الطلاق بطریق الاخبار** اوکه یوسړي بنځی ته طلاق په جمله خبریه باندی ورکړو اوپه هغی کښی ئی دبل تکی استعمال کړو نوبیا صحیح ده، نوبیا په هغه کښی دمخکښی کلام نه رجوع کولی شي. **بان قال کنتُ طلّقتُكِ اَمسِ واحدةً لابل ثنتین** چه بنځی ته خاوند اووائی چه ماخوتاته پرون یوطلاق درکړی وو اوبیا اووائی چه نه دوه طلاقه می درکړی وو، نوصحیح دی هغه مخکښی طلاق ندی واقع ځکه چه په جمله اخباریه کښی لتدارك دغلط کیدالی شي لکن په انشاء کښی نشی کیدای ځکه هغه چه دمتکلم دخولي نه څرنګه اووځی نوپه خارج کښی فوراً واقع شي. **یقع ثنتان لماذکرنا (لان الاخبار یقبل الرجوع دون الانشاء)** نودوه طلاقه واقع شو دهغه دلیل دوجهی نه چه

مونږ ذکرکړو چه تدارك دغلط په اخبارکښی راتلی شي اوپه انشاء کښی نشی راتلی. نوکلمه دبل ددی لپاره ده چه دیوسړي نه به مخکښی کلام کښی غلطی وشي نودی لفظ د(بل) هغه غلطی صحیح کړي نورجوع په هغه خای کښی صحیح کیږي چه په کوم خای کښی رجوع صحیح کیدای شي اوچه کوم خای کښی رجوع نشی صحیح کیدای نوهلته کلمه دبل هغه خپله معنی بیا نه ورکوي. کلمه دبل په جملوخبریوکښی خپله معنی ورکوي نه په جملوانشائیوکښی.

فصل لکن للاستدراک فیکون موجبهُ اثبات مابعده فامّا نفی ما قبله فثابتٌ بدلیله لکن دپاره داستدراک راځی پس دنفی نه پس حکم د لکن به د مابعد اثبات وی هر چه نفی دماقبل دے هغه به ثابت وی په دلیل خپل سره نو مطلب داشو چه دماقبل کلام نه چې کومه شبهه پیدا شوی وی نو په لکن سره هغه شبهه دفع کیری لکه څوک اووائی مارایت زیداً لکن عمراً چه مارایت زیداً ئی اوویل نو شبهه پیدا کیدله چه زید سره به عمرو هم شریک وی څکه چه دواړه ملګری دی نو متکلم د دی شبهه د ازالی د پاره اوویل لکن عمریعنی لکن عمر رایتهُ مثلاً(وَمَا رَمَيْتَ إِذْرَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللّٰهَ رَمىٰ)، پیغمبر ﷺ د بدر په جنګ کښ یو موټے شګه د کافرانو په طرف ور ګذار کړه هغه د زرو (۱۰۰۰) کافرانو سترګو کښی پرے وته ، د زرو کافرانو سترګو کښ د شګو راتلل د الله تعالیٰ په کامل قدرت سره وه شګه خو رسول الله مبارك ویشته وه او دری کرته ئي شَاهَتِ الوجوه او فرمائیل لکن عادةً داسی نشی کیدی چه یو موټے شګه د زرو کافرانو سترګو ته اورسی او د زرو کافرانو د شکست سبب او ګرځی دا صرف الله تعالیٰ خپل قدرت سره د هر کافر سترګو ته او رسولے. **والعطف بهذه الکلمة انما یتحقق عنداِتساق الکلام** عطف په کلمی دلکن سره متحقق کیږي چه کلام متسق اومنظم وي یعنی مقدرنوي. **فان الکلام مُتسِقاً یتعلقُ النفی بالاثبات الذی بعده** که کلام متسق وو بیابه دغه نفی متعلقه وي داثبات سره چه کوم دلکن نه روستووي. **والافهومستانِفٌ** اوکه چیرته دا شرطونه پکښی نوي نودامابعد دلکن به کلام مستقل وي اودماقبل سره به مربوط نوي. **مثاله ماذکره محمدٌ فی الجامع** مثال دهغه چه اتساق لپاره وي هغه دی چه امام محمد په جامع کبیرکښی ذکرکړیدی. **اذاقال لفلان علیّ الفٌ قرضٌ** هرکله چه یومُقِر الرار وکړلو چه دبلانکی به ماباندی زر روپی قرض دي **فقال فلان لا ولکنه غصبٌ** اوهغه بل سړي(مقرله) اوویل چه دا تامانه په زوره اخشتی وی قرض نوو. نوکلام کښی اتساق موجود دی، ګویا زرروپی خودي انکارنشته خوبو وائی چه دزرو

روپوسبب قرض دی،اوبل والی چه غصب دی نودواړه صورتونو کښی تلازم موجود دی لوکلام کښی کمال الساق موجود دی. لزمه المال په مُقِر باندی به مال لازم وي. لومقربه دا زرروپی ورکوي، (انما المرءُ یؤخذ باقراره) لان الکلام متّسِقٌ خکه کلام متسق دی، دواړه(مقِراومقِرله) په اصل مال متسق دي اواختلاف هم پکښی لشته. فظهران النّفی کان فی السبب دون نفس المال نوظاهرشوه چه نفی په سبب کښی ده نه په نفس مال کښی، خکه مُقِر سبب دمال قرض بیانوی اومقِرله سبب دمال غصب بیانوي لکن په وجوب دالف وو کښی دواړه متفق دي وکذلك لوقال لفلان علیّ الفٌ من ثمن هذه الجاریة همدارنگه بل مثال بیانوي که یوسړي (مقِر) اوویل چه دپلانکی په ماباندی زر(۱۰۰۰) روپی دي له وجهی دقیمت ددی جاریه لی له. فقال فلانٌ لاالجاریة جاریتُك ولکن لی علیك الفٌ اوهغه مقِرله اوویل چه له زماپه تاباندی ددی وینځی دقیمت له زر روپی لدي پالی بلکه وینځه ستا خپله وینځه ده لکن زما دربالدی زر روپی دي دبلی وجهی له مثلاً قرض دی راله اخستنی دي یا دی راله غصب کړیدي وغیرذلك لوگویا مقِرله پدی صورت کښی دالف وو اقرارله کړ بلکه سبب دالف وو بل بیانوي چه هغه غصب دی یاقرض دی وغیرذلك. لوپدی صورت کښی دا کلام هم صحیح دی یلزمه المال پدی مقِرباندی زر روپی لازمی دي. فظهران النفی کان فی السبب لافی اصل المال لوظاهره شوه چه دامقِرله نفی دسبب کړ داصل مال نفی له کړ، اصل مال خومقِرله هم منی لکن سبب لی بل بیانوي. اوس دمکښی خبری ختمی شوی اوبله خبره بیانوي ولو کان فی یده عبدٌفقال هذا لفلان فقال فلان ماکان لی قطُ ولکنه لفلانٍ اخر اوکه یوسړي سره غلام وو اودی سړي اوویل چه دا دپلانکی سړي دی اوهغه سړی(مقِرله) اوویل چه دا بلکل زما لدی بلکه داد فلانکی(دبل سړي) دی. فان وصل الکلامُ کان العبد للمقِرله الثانی که دی مُقِراول دا کلام دماقبل سره متصل راوړو لوعبد به دمقِرله ثانی لپاره وي، خکه چه هغه مقِرهم والی چه دا غلام زما لدی اودا مقِرله هم والی چه زما لدی بلکه ددی بل سړي دی کوم چه مقِرله ثانی‌دی. لان النفی یتعلقُ بالاثبات خکه داکلام چه ورسره موصول راوړو لوددی تعلق دالبات سره راځی ، داسری نفی کوي چه داغلام زما لدی بلکه ددی بل سړي دی

نودی وجهی نه اثبات ددی نفی نه پس متصلاً راغلو. وان فصل کان العبد للمقرالاول اوکه ډیر ساعت پس لی اوویلی نوکلام به مقراول وي. فیکون قول المقِرله رداً للاقرار نوقول دمقرله به رد لپاره دااقرار شي، صرف اقرار لی رد کړو لکن بل چانه پکښی اثبات رانغی. ولوان امةً تزوجت نفسها بغیراذن مولاها بمائة درهمٍ یوی وینځی پخپله ځان واده کړو بغیردحکم دمولی نه په سل درهم باندی، اوحالانکه وینځه چه واده کنې نو خپل مولی نه به اجازت اخلی فقال المولی لاأجیزالعقدبمائة درهمٍ اومولی دخبرېدونه روسته اوویل چه ماته خوبه سل درهم ددی وینځی دنکاح عقدندی منظوراوبیائی روستواوویل ولکن اجیزه بمائة وخمسین اوبیا روستولی اوویل چه عقد دنکاح منم لکن په یوسل پنځوس (۱۵۰) روپوباندی، نوپدی صورت کښی په کلام کښی اتساق نشته. بَطَلَ العقدُلان الکلامِ غیرمتسقٍ نوعقدباطل شوځکه کلام غیرمتسق دی، هرکله چه وینځی اول نکاح وکړه په سل روپی مهرباندی اومولی چه کله خبرشونوهغه اوویل چه زه دا عقدنه منم مګرکه په یونیم سل روپی وي نوصحیح دی، نوپدی صورت کښی نکاح صحیح نشوه ځکه دوینځی اوغلام نکاح بغیراذن دولی نه نه صحیح کیږي اومهرهم لازم نشوځکه مهرفرع دنکاح ده نوچه نکاح نوی نومهربه له کومه ځایه راشي. فان نفی الاجازة والبانها بعینها لایتحقق که دمولی دااقول چه (لااجیزالعقد) دافسخه دنکاح شوه، نوچه کله کلام کښی اتساق نوي موجود نوکلمه دلکن به دعطف لپاره نوي بلکه داستیناف لپاره به وي معنی داچه دا وینځه به بله نکاح کوي اومهربه یونیم سل روپی وي. فکان قوله لکنا اجیزه البانه بعدردٌ العقد نوداقول دمولیٰ چه ولکن اجیزه الخ دا اثبات دنکاح دی روستودفسخ دعقداول نه ، یعنی مولی وائی چه اول عقدنه منم اوهغه نکاح نده شوی. وکذلك لوقال لااجیزه ولکن اجیزه ان زدتنی خمسین علی المائة همدارنګه دااقول دمولی چه زه اجازه دعقد نه ورکوم مګرکه ماته پنځوس روپی نوری زیاتی کړي په سلوروپوباندی. یکون فسخاً للنکاح لعدم احتمال البیان نوداقول هم فاسخ شودنکاح لپاره ځکه احتمال دبیان پکښی شته. لان من شرطه الاتساق ولااتساق ځکه شرط پکښی اتساق دکلام دی لکن دلته کښی اتساق نشته، نوموږ نه داپته ولګیده که په ماقبل دلکن اوپه

مابعددلکن کښی اتساق وو نوبیاخوکلمه دلکن دعطف لپاره ده اوکه اتساق نوو نوبیا به هغه مخکښ کلام روستونی کلام سره هیڅ تعلق نه لري، اوروستونی کلام به خانته مستقل اوجدید کلام وي. نوپدی صورت کښی معنی داشوه چه هغه مخکښی نکاح ماختمه کړه اوکه خوك بله نکاح کول غواړي نومهربه ئی یوسل اوپنځوس روپی وي.

فصلٌ : فصل دی په بیان د او کښی، او هم دحروفو عاطفوو ځنې ده دی. اولتناول احدالمذکورین او دتناول دیودمذکورینویا دمذکوراتو لپاره راځی، کم ازکم اوپه دوو کښی راځی ، نومصنف ئی کمه درجه ئی بیان کړه ، لکن په زیاتومذکورینویامذکوراتوکښی خوپه طریقه ئی اولی سره راځی، لکه په هدایة النحوکښی بیان شوی دي چه تنازع دفعلانوکم ازکم په دوو فعلانوکښی راځی اوکه زیات وي نوهم کیدای شي لکه (کماصلیت وسلمت وبارکت ورحمت وترحمت علی ابراهیم) نودمذکوره ټولو افعالوپدی ابراهیم کښی جګړه ده یووالی چه زماسره دی متعلق وي بل وائی چه ماسره دی متعلق وي الخ ، نوهمدارنګه دلته هم اقله درجه د او بیان شوه ورنه په زیاتوکښی هم راځی. اوکه جمله خبریه وه بیا به پکښی شك پیداکیږي اګرچه کلمه داو دشك لپاره ندی لکه (جاءَ زیدٌ اوعمرٌو) یعنی پته نه لګیږي چه زید راغلی اوکه عمرو، یعنی پوره یقیناً معلوم ندی چه کوم کس دی لکن یوتن راغلی دی نوشك پکښی پیداشو. اوانشاء کښی به او داحدالامرین لپاره وي. ولهذا لوقال هذا حرٌ اوهذا که یوسړي اوویل چه دا غلام ازاد دی اوکه دابل ، یعنی دیوسړي دوه غلامان وو نوده اوویل هذا اوهذا ، هذا باندی اشاره کیږي هرموجود مذکرمبصرفی الخارج ته، اوهذه باندی اشاره کیږي هرموجودې مؤنثې مبصرې فی الخارج ته. نوپدی صورت کښی کلمه داو داحدالامرین لپاره ده، اوس دمتکلم دبیان ضرورت به وي چه آیا دینه ستاکوم مراد وو؟ نوبیان دمتکلم ضروری شو ځکه چه خبره مبهمه ده ځکه احدالامرین چه دوه لنوکښی دالرشي لوبیا پته نه لګیږي چه دادی اوکه دا ، نوضروربه تعین دمتکلم ته ضرورت وي. کان بمنزلة قوله احدهما حرٌ ددی دا معنی شوه چه پدی کښی یولن ازاد دی. حتی کان له ولایةُ البیان دی وجهی نه متکلم ته حق دبیان دی چه دیٔ به داخرګنده وي چه دی سره ددی مراد کوم غلام وو. ولوقال وکّلتُ ببیع هذا العبد

هذا اوهذا همدارنگه که یوسړي اوويل چه ددی غلام دخرڅولو لپاره ماوکیل کړو داسړی اويا داسړی ، نوامربه داحدالوکیلینولپاره وي، نوکه یوسړي(وکیل) تصرف وکړو اوغلام ئی خرڅ کړو اوبيا څو ورځی پس هغه غلام بیا خرڅیدو اوهغه بائع کوم چه مؤکل وو هغه بیا واخستونوهغه وکیل ثانی ته حق دبیع نشته چه هغه غلام دی بیا خرڅ کړي ځکه کلمه داو دائنینولپاره نوه بلکه داحدهما لپاره وه نوچه احدهما تصرف وکړو نودبل وکالت لغوه شو. کان الوکیل احدّهما نووکیل به احدهما وي ويباح البيع لکل واحد منهما اوبيع دهردواړو لپاره جائزه ده، یعنی چه کوم یووکیل ئی خرڅوي ځکه په لفظ داحدهما سره دواړه متعین شویدي. ولوباع احدهما که یووکیل ولګیدو اوداغلام ئی خرڅ کړو اوغلام دمولی دلاس نه اووتو ثم عاد العبد إلى ملك المؤکل اوبيا دا غلام راغی مِلك دمؤکل ته لايکون للاخران يبيعه مناسب ندي بل وکیل ته چه هغه غلام دی بیا خرڅ کړي ، ځکه خبره(بیع) مخکښی ختمه شوه. ولوقال لثلث نسوةٍ له هذه طالقة اوهذه وهذه که یوسړي خپلوښځوته اوويلی اوده لره دری(۳) ښځی وی چه دا طلاقه ده اويا داطلاقه ده اوداهم طلاقه ده، یعنی دیوسړي دری(۳)ښځی وی او وويل چه داښځه اويا داښځه طلاقه ده یعنی داولودوو په منځ کښی ئی او راوړو اودروستنیاوډمینځنی په منځ کښی ئی واو راوړو نودا دریمه ښځه خوبه فی‌الحال طلاقه شوه اوپه هغو اولو دوو کښی احدهما طلاقه شوه نوهلته به زوج بیان کوي. طُلِقتْ احدی الأُولیین وطُلِّقتْ الثالثةُ فی الحال نوپه اولو دوو کښی یوه طلاقه شوه اودا دریمه فی الحال طلاقه شوه. لانعطافها علی المعلّقة منهما ځکه دا دریمه کلمه دعطف دی په مطلقی باندی، ځکه حرف دعطف ئی راوړلو او واو دجمع لپاره وي، نوجمع بحرف الجمع. دا داسی جمع وي لکه جمع بلفظ الجمع . ويکون الخيار للزوج فی بیان مطلّقة منهما اود زوج لپاره به اختیاروي په بیان دهغومخکنیودواړو مطلقوکښی چه دده مراد کومه ښځه ده ځکه هلته کښی ئی هغوئ دواړو په منځ کښی کلمه داو راوړیده(هذه اوهذه) نوتعین به ضرورکوي. بمنزلة ماقال احدکما طالقٌ وهذه داداسی دی لکه داسی ئی چه ویلی وي چه یوه ستاسونه طلاقه ده اوداهم طلاقه ده. وعلی هذا قال زُفر اوبناء يردی باندی چه کله دَ او داحدالامرین لپاره راځی. امام زفررحمة

الله علیه والی. اذا قال لااُکلِمُ هذا اوهذا وهذا چه زه به ئ ده اویاڈ ده سره خبری نه کوم اودی بل سره به لی هم نه کوم نودمخکنیودواړو په منځ کښی لی کلمه داو راوړه اودروستنیودواړو په منځ کښی لی کلمه دواو راوړه کان بمنزلة قوله لااکلِمُ احدهذین وهذا نوددی مطلب داشو چه یوددی دواړو سره به خبری نکوم اونه ددی دریم سره، نوپه اولو دوو کښی لی احدالامرین دی اوهغه دریم پری عطف دی. فلایحنث مالم یُکَلِمُ احدالاولین والثالث نوداسری به نه حانث کیږي ترڅو چه احدالاولین سره خبری ونکړي اویا هغه ثالث سره خبری اونکړي. وعندنا لوکلم الاول وحده یحنث اوزموږه په نزد باندی که هغه اول سړي سره لی یواځی خبری وکړی نوحانث کیږي، ځکه چه زموږه مراد په کلمی داو سره احدالرجلین دی اوهغه هلته متعین ندی اواحدالرجلین پکښی راغللو، اصل کښی یوطلاق دی اوبل کلام دی نومقصود په طلاق سره احدزوجین دی اولعین هم پکښی نشته ځکه کلمه داو راغلی ده نوپدی صورت کښی دهغی مطلب دادی چه (احداکما طالِقٌ وهذه) یعنی یوستاسودوو ښځونه یوه طلاقه ده اوهغه دریمه ښځه هم طلاقه ده، لکن په مسئله دکلام کښی ولوکلَّم احدالاخرین لایحنث مالم یُکلِّمُهُما اوکه یوداخرینوسره لی خبری وکړی نونه حانث کیږي ترڅو چه دواړو اخرینوسره معاً خبری ونکړي ځکه هلته کښی واو راغلی او واو دمطلق جمعی لپاره راځی، اومخکنی دواړو په منځ کښی او راغلی او هغه او خوداحدالامرین لپاره راځی اوپدی روستونی صورت کښی خو دا (وهذا) لی په هغه روستونی باندی عطف کړیدی نو واو دجمعیت تقاضه کوي. ولوقال بع هذا العبداوهذا کان ان یبیع احدهما ایُهما شاء که یوسړي خپل وکیل ته اوویل چه زما دا غلام اویادا غلام خرڅ کړه نووکیل کولی شي چه هریولی خوخ وي هغه دی خرڅ کړي، نووکیل چه هریوغلام خرڅ کړونوبیع صحیح شوه. ولودخل اولی المهربان لزّوجها علی هذا اوعلی هذا نوکلمه داوبه مهرکښی داخله شوه چه یوسړئ دیوی ښځی سره نکاح وکړي پدی مهراویا په هغه مهرکښی داخل شوه ، یعنی یوسړی اووالی (تزوجتُ هنداً علی الف درهمِ اومائة دینار) یعنی ما دهندی سره واده وکړو یا به دا زمانه زرروپی اخلی اویا به سل اشرفی اخلی کلمه د او داحدهما لپاره راځی، نوپدی صورت

کښې مهرمثل لازم شو. یحکم مهرالمثل عندابی حنیفة حکم به کولی شي دمهرمثل په لزد دامام ابوحنیفه رحمة الله علیه باندی ، ځکه چه مهرقیمت دبضعی وي. لان اللفظ یتناولُ احدهما ځکه چه کلمه د او احدهما ته شامله ده،"چه هغه زر(۱۰۰۰) روپۍ دي یا سل اشرفۍ دي. والموجب الاصلي مهرُالمثل په باب دنکاح کښې خوموجب اصلی مهرمثل دی، لکه په باب دبیع کښې اصل شئ قیمت وي، دبائع اودمشتری که په لمنوکښې خلاف راشي(ثمن دیته والی چه بائع اومشتری په هغې خلاصی کړی وي راضی شوی وي پدی سره) لکه مثلاً داکتاب دربانډی په شل روپۍ خرڅوم لودا شل روپۍ ددی کتاب ثمن شونوچه په ثمن کښې خلاف راشي(مثلاً مشتری والی چه دا کتاب دی رابانډی په اتلس(۱۸) روپۍ خرڅ کړیدی اوبائع والی چه په شل(۲۰) روپۍ می دربانډی خرڅ کړیدی) نورجوع به لی قیمت ته کیږي اوپه بازار کښې دهغه شے چه څومره قیمت وي نوهغه به معتبروي . نوپه مهر کښې هم چه اختلاف راشي نومهرمثل به معتبروي(مهرمثل دیته والی چه دهغې ښځې دتره دلورمهر یا دهغې ښځې دماما دلورمهرمعتبرشي) . فیترجّحُ مایشابهُه پس مونږه به ترجیح ورکوو هغه څیزته چه هغه ورسره مشابه ده، که دهغې دتره دلورسل اشرفۍ وي نوسل اشرفۍ به معتبریږي اوکه دهغې دتره یادماما دلور زر روپۍ وي نوهغه به معتبریږي. وعلی هذا قلنا پدی بناء باندی چه کلمه داو داحدالامرین لپاره ده مونږه وایو التشهُدُ لیس برکن فی الصلوة چه تشهدپه مونځ کښې رکن ندی، لکه حدیث دمسئ الصلوة کښې چه دمونځ طریقه ذکرشویده دهغې نه معلومیږي چه تشهدپه مونځ کښې فرض(رکن) ندی بلکه واجب دی ، ځکه په حدیث دمسئ الصلوة کښې رسول الله ﷺ اعرابی ته په اخرکښې اوفرمائل(اذا قلت هذا اوفعلت هذا فقدتمت صلوتك) یعنی که تادا تشهد اووایه اویا په دومره اندازه کیناستی نومونځ دی مکمل کړلو، نوپدی حدیث کښې رسول الله ﷺ کلمه د او راوړیده یعنی چه یا دي تشهداووائی اویا هسی کیناستی نوهم دی مونځ وشونودکلمی داو دوجهی نه تشهد په مونځ کښې مونږه واجب منواوفرض(رکن) لی نه منو. په حدیثوکښې داکثروحدیثونو لپاره خپل نوموته وي لکه مذکوره حدیث(مسئ الصلوة)- هغه حدیث ته ویل کیږي چه په هغه کښې دیواعرابی واقعه داسی بیانیږي چه

بوخل رسول الله مبارك په جومات کښی ناست وو اوپو اعرابی راغی مونځ ئی ډیرزر زر وکړلو نوچه کله دمونځ نه فارغ شونوراغی اوپه رسول الله ﷺ ئی سلام واچولو نورسول الله مبارك ورته دسلام جواب ورکړو اوورته ئی اوفرمائل (اذهب صل انك لم تصل) هغه لاړو اوبیا ئی زر زر مونځ وکړلو او بیا راغلو اوپه رسول الله مبارك ئی سلام واچولواورسول الله ﷺ ورته بیا دسلام جواب ورکړو اوورته ئی اوفرمائل (اذهب صل انك لم تصل) نوهم دی ترتیب دربم خل هم تکرار شو، نوپه څلورم خل رسول الله ﷺ ته هغه صحابی اوویل چه یارسول الله ماته خوبله طریقه نه راځی اوتاسو راته دمونځ طریقه اوښایئ ، نورسول الله ﷺ ورته تفصیلاً دمونځ طریقه بیان کړه اوپه اخرکښی ئی دتشهد باره کښی ورته اوفرمائل (اذا قلت هذا اوفعلت هذا فقدتمت صلوتك) نودیته حدیث دمسئ الصلوة وائی۰ بالکه۔ حدیث جبرئیل هغه حدیث ته وائی چه حضرت عمرابن الخطاب رضی الله عنه روایت کړیدی (عن عمر بن الخطاب رضی الله عنه قال بینما نحن عندرسول الله ﷺ ذات یوم اذطلع علینا رجل شدیدُ بیاض الثیاب شدیدُسوادالشعرلایُری علیه اثرالسفرولایعرفه مناحدحتی جلس الی النبی ﷺ فَاَسنَدرُکبتیهِ اِلی رکبتیه ووضع کَفَّیه علی فخذیه وقال یا محمد اخبرنی عن الاسلام قال الاسلام ان تشهَدان لااله الاالله وان محمداً رسول الله وتقیم الصلوة وتؤتی الزکاة وتصوم رمضان وتحج البیت ان استطعت الیه سبیلا قال صدقتَ فعجبنا له یسأله ویصدّقه قال فأخبرنی عن الایمان قال ان تُؤمِن بالله وملئکته وکتبه ورُسله والیوم الاخرِ وتومن بالقدرخیره وشره قال صدقت قال فاخبرنی عن الاحسان قال ان تعبدالله کانك تراه فان لم تکن تراه فانه یراك قال فاخبرنی عن الساعة قال ماالمسئول عنها باعلم من السائل قال فاخبرنی عن اماراتها قال ان تلدالامة ربّتها وان تری الحفاة العراة العالة رعاءالشاء یتطاولون فی البنیان قال ثم انطلق فلبثت ملیاً ثم قال لی یاعمراتدری من السائل قلتُ الله ورسوله اعلم قال فانه جبرئیل اتاکم یعلمکم دینکم ۰ رواه مسلم ۰ یعنی حضرت عمررضی الله عنه فرمائی چه یوه ورځ مونږه درسول الله ﷺ په مجلس کښی ناست وو چه یوسړی راغی چه ډیری سپینی جامی ئی اچولی وی اوډیرلوروینتان ئی لرل اودسفرهیڅ نښه هم ورباندی‌نوه اوزمونږه دملګرونه هیچا هم نه پیژندولردی چه کیناستواو خپل

خنگنونه لی درسول الله مبارك خنگنونو ته ورنژدی کړل اوخپل لاسونه لی درسول الله مبارك په خنگنونو مبارکو باندی کیښودل اورسول الله ﷺ نه نی تپوس وکړو چه اسلام څه شئ؟ دی نورسول الله ﷺ ورته اوفرمایل چه اسلام دادی چه کلمه ئی تشهد اووائی اومونځ قایم کړی اوزکات ورکړی اوروژی درمضان ونیسی اوکه چیرته دحج دلاری طاقت لری اوحج وکړی دیته اسلام وائی. نوهغه سائل ورته اوویل چه رښتیا دی اوویل ، نوموږ ډیران وو چه سوال هم کئے اوتصدیق هم کئے، نوبیا درسول الله ﷺ نه تپوس وکړو چه ایمان څه شئ دی ؟ نورسول الله مبارك ورته اوفرمائل چه ایمان راوړل په الله جل جلاله باندی اوپه ملائکو دالله تعالی باندی اوپه کتابونو دالله دتعالی باندی اوپه رسولانو دالله تعالی باندی ، هم دارنگه ایمان راوړل دي په ورځ داخرت باندی ایمان راوړل دي په تقدیرخیراوشرباندی دیته ایمان وائی، نوهغه بیا ورته اوویل چه رښتیادی اوویل. بیائی درسول الله ﷺ نه تپوس وکړو چه احسان څه ته وائی؟ هغه مبارك ورته په جواب کښی اوویل چه احسان دیته وائی چه دالله تعالی عبادت په داسی طریقی سره وکړی چه لکه ته الله گوري اگرچه ته هغه نه گوری لکن الله تا گوري. بیا ئی درسول الله مبارك نه تپوس وکړو چه خبراکړه په قیامت باندی؟ نورسول الله مبارك ورته اوویل چه مسئول پدی باره کښی دسائل نه ډیرعالم ندی. بیا ئی درسول الله ﷺ ته اوویل چه دقیامت علامی(نښی) راته اوښایه ؟ نورسول الله ﷺ ورته اوویل چه یوه نښه ئی داده چه کله وینځه خپل سید وزیږوي، اوبله نښه ئی داده چه ته به گوری هغه خلق چه هغوئ به خپی ابله خپی وویعنی څپلی یا بوټان به ئی نوو اوهغه خلق چه بربنډ به وو یعنی دغربیی نه به ئی جامی هم نوی اوهغه خلق چه سرتورسر به وو یعنی دغریبی نه به ئی توپی یا پگړی هم نود اوپه غرونو کښی به ئی بزی اوگډان څرول، هغوی به بازارونو اوښاریونه راکوز شي او هغوئ به دومره مالداره شي چه دیوبل سره به په کورونو اوبلډینگونو جوړولو او اوچتولو کښی مقابلی کوي. نوحضرت عمررضی الله عنه فرمائی چه بیا هغه سائل لاړ اوځه درنگ تیرشو چه رسول الله ﷺ وفرمائل چه یاعمرپوهیږی چه دا سائل څوك وو؟ نوماورته په جواب کښی اوویل چه الله تعالی اودهغه رسول ﷺ ښه پوهیږي ، نورسول الله ﷺ اوفرمائل چه دا جبرائیل علیه السلام

وو راغلی وو چه ستاسو ته ستاسو دین وښائی. نوددی حدیث مضمون ته حدیث جبرئیل والی. همدارنګه حدیث دلیلة التعریش: هغه حدیث ته والی چه په هغه کښی هغه واقعه بیان شویده چه یوځل رسول الله ﷺدغزوة نه راتللواوپه لاره کښی ددمی لپاره حصارشول نوچه کله شپه شوه نورسول الله ﷺ اوفرمائل (من یکلؤنا اللیلة) چه نن به زمونږه څوکئ څوك کوي؟ نوحضرت بلال رضی الله عنه اوفرمائل چه زه به څوکئ کوم یارسول الله ﷺ نورسول الله مبارك اونورټول صحابه اوده شول نوحضرت بلال رضی الله عنه ټوله شپه څوکئ وکړه چه کله سهارقریب شونوسترګی شو اوددمی لپاره ئی لګ څوندی ډډه ولګوله اواسمان ته ئی کتل چه کله سبا راوخیږي اواذان وکړم پدی کښی هغه هم اوده شو تردی چه لمرراوختواودرسول الله ﷺ شا مبارکه لمرګرمه کړه او اول رسول الله مبارك راویښ شونوبلال ته ئی اوویل چه داولی یا بلال ؟ نوهغه ورته اوویل چه کوم رب جل جلاله ستاسونه نفس اخستی وو زما نه ئی هم اخستی وو. لانّ قوله علیه السلام اذا قلت هذا وفعلت هذا فقدتمت صلوتك څکه قول دنبی علیه السلام چه کله دی تشهدولستویا ددی په اندازه کیناستی نوتامونځ مکمل کړو. علق الاتمام باحدهما څکه رسول الله ﷺ دمونځ داتمام تعلیق کړیدی په یوددغو دوو کارنو پوری چه ویل دتشهداویا په دومره اندازه کیناستل دي یعنی که په دی دوو کارونوکښی یو وشو نومونځ مکمل شو. فلایشترط کل واحدمنهما او هردواړه دقعدة اوتشهده نه شرط ندي څکه کلمهٔ داو دائنینولپاره نه راځی بلکه کلمه داو دیولپاره راځی نویابه قول کنے اویابه فعل کئے، نومعلومیږي چه تشهدرکن ندی نوکه یوسړي قعده وکړه اوتشهدئی اونه ویلو نومونځ ئی وشولکن ترك دواجبونی وکړو نویکارده چه سجده سهوه وکړي. وقدشرطت القعدة بالاتفاق اوپه تحقیق سره قعدة په اتفاق دعلماء احنافواوشوافعوسره شرط ده نوڅکه هغه فرض وګرځولی شوه. فلایشترط قراءةُ التشهد اوقراءة دتشهدشرط ندی په مونځ کښی نوڅکه زمونږه په نزدواجبه وګرځولی شوه. ثم هذه الکلمة فی مقام النفی یوجب النفی کلِ واحدِ من المذکورین کلمه داو کله په نفی کښی هم راشي نوبیا به نفی دهرواحددمذکورینومراد وي، لکه قرآن مجید کښی راځی ﴿ وَلَاتُطِعْ مِنْهُمْ اٰثِمًا اَوْكَفُوْرًا ﴾ سورة الدهر،الآیة: ۲۴ یة: ۲۴ . یعنی دوئ(

مجرم اوناشکره) سره قطع تعلق وکړه اوله تعبداري مه کوه یارسول الله ددوئ ، لومطلب داشوچه کافرخودلولو له لوئ ناشکره وي لهذا دکافرتعبداري هم مه کوه ، نوداٰثِمًا اوکفورا منځ کښی چه او راغلی دی لومعنی دالشوه چه داحدهما تعبداري مه کوه بلکه ددواړو تعبداري مه کوه ځکه چه آثِمًا هم لکره ده اوکفورهم لکره ده اولکره چه په سیاق دنفی کښی راشي عموم پیداکوي یعنی دیوهم تعبداري مه کوه. حتی لوقال لاأكلّمُ هذا اوهذا که یوسړي قسم اوکړلو چه زه به خبری له کوم ددی سره اوددی سره هم یحنَثُ اذا كلّمَ احدهما داسړی به حالثیږي که یوددی دواړو سره لی خبری وکړی ، ځکه مقصدعموم دی لکه مخکښی مودقرآن کریم آیت مبارکه هم ذکرکړو. لکه څنګه چه او په لفی کښی دعموم لپاره راځی همدارنګه کله کله په اثبات کښی هم دعموم لپاره راځي، که یوطالب بل ته اووائی (جالِسْ ابن سیرین اوالحسن البصری) یعنی ابن سیرین یاحسن بصری سره کینه ، لوکه دواړو سره کیناستولودیره ښه ده اولوژعلی لورخبره ده. یایواستادطالب ته وائی (جالِسْ المحدثين اوالفقهاء) یعنی دفقهاؤیادمحدثینومجلس کښی کینه، نوکه هغه طالب ددواړو په مجلس کښی کیني لوهم صحیح ده، لومعلومه شوه چه او په اثبات کښی هم دعموم لپاره استعمالیږي. وفي الاثبات يتناول احدهما مع صفة التخييراوپه اثبات کښی هم کلمه داو داحدهما لپاره وضعه ده لکن سره دصفت دلخیرله یعنی اختیاربه تعین کښی وي کقولهم خذهذا اوذلك لکه دا قول ددوئ چه داواخله یاهغه ، لوپدی صورت کښی اختیارلابت دی په احدددی دواړو کښی له په جمعیت ددی دواړو کښی. ومن ضرورة التخييرعموم الاباحة هرکله چه په کلمه داو کښی تخییرراغی نوهرفردتالره مباح دی. قال الله تعالی الله تعالی فرمائی چه قسمونه مه خوری لکن که یوسړي قسم اوخوړو اوبیا لی مات کړو لوکفاره لی څه ده ؟ اصل کښی قسم په دری قسمه دی ۱- یمین لغوه: هغه له وائی چه یوسړی بغیردقصدله اووائی (والله) ، لوپدی صورت کښی مواخذه نشته. ۲- یمین غموس: دیته وائی چه قصداً په دروغوقسم اوخوری، دا ډیرلوی اوخطرناك قسم دی اوددی قسم خوړونکی له به په دوزخ کښی غوپی ورکولی شي ځکه دالله تعالی مبارك لوم لی په دروغوکښی استعمال کړو. ۳- یمین منعقده دی: هغه قسم له وائی چه یوسړی په

اینده زمانه کښې دیوکارنه قسم اوکړي اوکه داقسم ئې مات کړو نوکفاره به ورکوي اوهغه داکفاره ده. فکفّارتُهُ إطعامُ عشرة مساكين من اوسط ماتطعمون اهليكم اوكسوتُهم اوتحريرُرقبةٍ طعام ورکول دي لسومسکینانوته دوه تیمه هغه ډوډئ چه درمیانه تاسوخپل اهل ته ورکوئ، یابه لسومسکینانوته یوه یوه جوړه جامه ورکول وي ، اویایوه رقبه ازادول دي، نودی ډرې واړو کښې چه هرشئ ورکړی غاړه ئې خلاصه شوه. وقدیکون اوبمعنی حتی اوکله کله او په معنی دحتی سره هم راځی ، که د اونه پس چیرته مضارع منصوبه وه نوهلته کښې واو په معنی دحتی دی اوحتی مضارع ته نصب ورکوي. قال الله تعالی الله تعالی فرمائی، مثال بیانوي ليس لك من الامرشئ اويتوب عليهم یعنی نشته تاله دامراودتصرف نه خه شئ تردی چه الله تعالی ددوئ توبه قبوله کړي، دلته کښې او په معنی دحتی سره دی یعنی حتی یتوب علیهم دأحد په جنګ کښې درسول الله ﷺ غاښ مبارك شهید شو اوتندی ئې هم زخمي شو، نوپیغمبرعلیه السلام اوفرمائل چه هغه قوم به څنګه نجات حاصل کړي چه دپیغمبرعلیه السلام مخ (مبارك) زخمي کړي، اوقریبه وه چه رسول الله ﷺ ورته خیری هم کړی وائی، نوالله تعالی دامذکوره آیت مبارکه نازل کړو اورسول الله مبارك ته ئې خطاب وکړو چه صبراواستقامت نه کاراخله ، اودوی ته خیری مه کوه کیدای شي دوئ یاددوئ په اولاد کښې څوك مسلمان پیداشي. قيل معناه حتّی یتوب علیهم چاویلی چه ددی آیت(اویتوب علیهم) معنی حتی یتوب علیهم دی. قال اصحابنا زمونږه علماء احناف وائی. لوقال لاادخل هذه الدار او ادخل هذه الدار که یوسړي قسم اوخوړو چه زه به نه داخلیږم دی کورته ترڅو چه دی بل کورته نه یم داخل شوی، داو نه پس د ادخل داصیغه منصوبه ده نوموږته دقاعدی مذکوری مطابق معلومیږي چه داو په معنی دحتی سره دی، نواصل کښې دی(حتی ان ادخل) ، اوچه چیرته په معنی دحتی سره وي نوهلته کښې به (ان) مقدروي او (آنْ) مقدره باندی دفتحی نبه ده په اخردکلمی کښې. اوبمعنی حتی حتی لودخل الاولی حنث نوپدی صورت کښې اوپه معنی دحتی سره دی تردی که اولنی کورله داخل شواولاً نوحانث شو، څکه ده شرط لګولی وو چه اول به دویم(ثانی) کورله داخلیږم اوبیا به اولنی کورله داخلیږم اوده ددی عکس

کاروکړو نوقسم نی مات کړو اوحانث شو. ولودخل الثانية اولاً برّفي يمينه اوكه دويم كورته داخل شواولاً نوداسري بيا په خپل قسم کښې رښتونی دی‌اوحانث ندی. وبمثله اوددی پشان باندی دامثال هم دی. لوقال لاافارقك اوتقضى دينى يعنى(آن تقضى ديني) ، په دی سري قسم اوخوړلو چه دی‌به نه پريږدم ترڅو پوری چه زما قرضه ادانکړی، نوکه ده ورته قرضه ورکړه اوبيائی پريښود نوحانث به نوي لکن که هسی ئی پريښود نوحانث دی څکه بغيرد اداءګئ دقرض نه ئی پريښود اواداء دقرض ئی دقسم لپاره شرط لګولی وو نودا سړی حانث دی. يكون بمعنى حتّٰى تقضِى دَيْنِى نودا په دی معنی شو چه ترڅو چه ته ماته زما قرض راکړی.

فصل : فصل دی په بيان دحتی کښی. حتی للغاية كإلی حتی راځی دغائی لپاره څکه څنګه چه الی دغائی لپاره راځي، حتی ئی اوپسی راوړو څکه اوکله ناکله په معنی دحتی باندی راځي، نواوس حتی درته بيانوي. فاذا كان ماقبلها قابلاً للامتداد که چيری ماقبل دحتی قابل دامتداد وي، يعنی چه هغی کښی اوږدوالی راتلی شي. ومابعدها يصلح غايةً له اومابعددحتی صلاحيت دغايت دامتداد لري. كانت الكلمةُ عاملة بحقيقتها داکلمه دحتی به عمل کوي پخپله معنی کښی چه هغه خالصه غايه ده، يعنی بيابه ئی معنی دغائی وي. مثاله ماقال محمد ددی مثال امام محمد رحمة الله عليه ذکرکړيدی. اذا قال عبدی حرٌ ان لم اَضربكَ حتى يشفع فلان زما دا غلام به ازاد وي که ته می ونه وهلی ترڅو چه فلانکی شفارس وکړي. اوحتى تصيح اوياترڅو چه چيغی دی څوپوری نوي ويستی. وحتى لشتکی بين يَدَیّ اويا ترڅو چه فرياد وکړی زما مخ کښی اوحتى يدخلُ الليلُ اويا ترڅو چه شپه داخله شي، يعنی ترشپی پوری به دی وهم. كانت الكلمةُ عاملةً بحقيقتها نوکلمه دحتی به په خپله معنی حقيقی کښی مستعمليږي، حتی دغائی لپاره ده څکه مخکښی کلام چه ضرب دی دا امتداد لري، کله ناکله يوسړی په بل سړي باندی‌وهل شروع کړي نوتراوږد وخت پوری ئی وهي ، امية به حضرت بلال رضی الله عنه توله توله ورځ وهلو، نومعلوميږي چه په ضرب کښی امتداد راځي، اودروستنئ خبری غاية هم صحيح

کېږي ځکه صلاحيت دغالی لري کله ناکله يوسړی خپل ماشوم ترډی پوری وهي ځوبوری لی چه ژړلی نوي، بعضی هلك دېرکلك وي هرڅومره لی چه اووهی نونه ژاړي لوډېلار غوصه لی لوره هم سوا شي اوزيات لی اووهی. همدارنګه عکس ذدی خبری بعضی هلك ډېرچغن وي چه محض لاس ورلزدوکړی لوچغی کړي نوبيا لی زر پرېږدي اوله لی وهي ځکه زړه لی پری وسوځي. لان الضرب بالتکرار يحتمل الامتداد ځکه ضرب په تکرار سره احتمال دامتداد لري. وشفاعة فلان وأمثلتها تصلح غايةً للضرب اوشفاعت دفلان او امثال دهغی لکه صياح اشتکاء دا غاية جوړېږي ، کله ناکله لویٔ سړی سفارش وکړي چه خېردی پرېږده. فلوامتنع عن الضرب قبل الغاية حنث اوکه وهل لی بند کړل مخکښی دغالی نه يعنی چا سفارش هم ندی کړی چغی لی هم ندي وهلی اوشکايت لی هم ندی کړی اوشپه هم لده راغلی لکن وهل لی بند کړل لوحالث کېږي به. اوس بل مثال بيانوي، ولوحلف لايفارقُ غريمه حتی تقضيه دينه که يوسړي قسم اوخوړو چه زه به خپل مديون نه پرېږدم ترڅو مي چه لری خپل قرض اخشتی نوي، لوکه هغه قرض ورکړو اوبيا لی پرېښود لولدی حالث. ففارقه قبل قضاء الدين حنث اوکه ده هغه خپل مديون داداء دقرض نه مخکښی پرېښودو لوحالث شولو، حتی دغالی لپاره راځي اودا دحتی خپله حقيقی معنی ده. فاذا تعذّر العملُ بالحقيقة لمانعٍ کالعرف که يوځای کښی عمل په معنی حقيقی دحتی بالذی متعذره شوه دمانع دوجهی نه هغه مانع لکه عُرف عام يا عُرف خاص ، لوبيابه هغه صورت کښی به دحتی معنی دغالی لوي بلکه ماقبل به سبب اومابعد به مسبب شي. دحتی ډېراحوال دي اوپوره بدلون راولي لکه لفحة العرب کښی فراء والی (اموتُ وفی نفسی من حتی) يعنی مربه شم خو په زړه کښی به دحتی ارمان پاتې وي، دحتی مذهب نه معلومېږي کله دحتی نه پس منصوب راځی، کله مرفوع راځي، کله مجرور راځي لکه يوسړی والی(اکلتُ سمکة حتی رائسها) لودا راسها په سمکة بالذی معطوف دی ځکه مفعول په دی لوحتی په معنی دواو شو(اکلتُ سمکة وراسها) يعنی ماهي اوسرمی دواړه خوړلی وو، لودلته کښی منصوب شو. مرفوع هم راځي (اکلتُ سمکة حتی راسُها) ځکه چه دا (رائسها)مبتداء دی اوخبرمحذوف دی يعنی (اکلتُ سمکة حتی راسُها ماکولٌ) يعنی ترډی

چه سرنی هم خوړلی شوی وو. اومجرور هم راخي (اکلتُ سمکة حتی رأسِها). اوس مصنف علیه الرحمة مثال بیانوي. کمالوحلف ان یضربهُ حتی یموت اوحتی یقتله که یوسړي قسم اوخوړلو چه والله فلانی به وهم تردی چه مړشي اویا تردی چه مړنی کړم، (حتی یقتلهُ معنی دی حتی أقتلهُ) نوپه عرف کښې دحتی یموت معنی داده چه سم به وهمه یعنی مرگ ته به نی قریب کومه، حقیقي مرگ تری مراد ندی ځکه حقیقي مرگ په ضرب سره نه راځي، نوپدی صورت کښې چه شدیدنی ووهلو اوبیا ئی پرینبود نوسړیٔ نه حانثیږي ځکه چه حتی یموت کښې دا یموت غایة نده بلکه دا مسبب دی. حُمِلَ علی الضرب الشدید باعتبارالعرف نوحمل کولی به شي په ضرب شدید سره ځکه په عرف کښې موت اوقتل کله کنایة وي دضرب شدید نه ، لکه پښتانه وائی پلانی سړي خوخپل بچیٔ مړکړو معنی دا چه ډیرئی اووهلونوډیرو وهلوته په عرف کښې موت ویل کیدای شي. وان لم یکن الاوّل قابلاً للامتداد والاٰخِرُ صالحًا للغایة که دحتی نه مخکښې تکی دامتداد قابل نوي اودحتی نه روستونیٔ تکی قابل للغایة وي یعنی انتهاء پکښې راتلی شي یاعکس وي ماقبل دحتی کښې امتداد وي اومابعدکښې غایة نوجوړیږي .حتی چه په خپله معنی حقیقي کښې راځي نودوه خبری ضروري دي، یوه دا چه دحتی نه به ماقبل کښې امتداد وي(اوږدوالی به پکښې راتلی شي) . دویمه داچه دحتی نه مابعد به دغائی صلاحیت لري، نوکه دواړه نوو یا احدهما نوو نوبیاحتی په خپله معنی حقیقي ندی. وَصَلَحَ الاول سببًا والاخرجزاءً نواول سبب جوړیدی شي اواخرجزاء. یحمل علی الجزاء بیانوماقبل دحتی به سبب وي اومابعد دحتی به جزاء وي یعنی مسبب به وي، اومشارکت نی موجود دی ځکه معطوف اومعطوف علیه کښې هم یوه نوعه دتغانرشته اوسبب اومسبب کښې هم یوه نوعه دتغانرشته ځکه سبب علة وي اومسبب حکم اواثرمرتبه وي. مثاله ماقال محمد دهغی مثال به داسی وي کوم چه امام محمدصاحب ذکرکریدی. اذا قال لغیره عبدی حرٌ ان لم اٰتِك حتی تُغَدِّیَنی که یوسړي بل سړي ته اوویلی چه زما غلام دی ازاد وي که زه تاته رانغلم اودغرمی ډوډی می تاسره ونخوړه، دزوال نه مخکښې ډوډی خوړلو ته غدی وائی اودزوال نه پس ډوډی خوړولو ته عشاء وائی اودسهاردچیٔ سره ډوډی خوړولوته

فطوروانی اوفطور ورته څکه وانی چه سړئ خوتوله شپه روژه وي اودسهارپه چئ سره روژه ماتولی شي. یعنی لازم به راځم اوتاسره به ډوډئ خورم که داسی می ونکړل نوزما غلام دی ازاد وي یا په مامانډی دی بنځه طلاقه وي یعنی تعلیق بالحریت یا تعلیق بالطلاق نی وکړو. فاتاه فلم یغده لایحنث پس دغه سړئ ورته راغی لکن ډوډئ نی ورسره ونخوړه نوته حانثیږي ، څکه دا غاته نده که غاته وے بیابه حانثیږدو. لان التغدیة لایصلح غایةً للاتیان څکه چه تغدیه دا صلاحیت دغاتی نلري لپاره داتیان، څکه تغدیه خویوقسم سبب اواحسان دی او احسان خواحسان راکاګي څوك چه چاسره احسان وکړي نوهغه ورته په منډه راځي نوداسبب دانتهاء نه ګرځي بلکه داخوسبب دوصال ګرځي. بل هوداعٍ الی زیادة الاتیان بلکه دا تغدیه داعی ده دزیادت اتیان لپاره څکه تغدیه احسان دی. وصَلَحَ جزاءً فیحملُ علی الجزاء اودا صلاحیت دجزاء لري نوجزاء تری مراد شوه. فیکون بمعنی لامِ کَیْ نوبدی صورت کښی حتی په معنی د(کئ) سره شوه یعنی کئ تغدیتَنِیْ یا کئ تُغَدِّیَنِیْ - یعنی دی لپاره راځم چه ته دغرمی ډوډئ ماته راکی یا دی لپاره راځم چه دغرمی ډوډئ درسره وخورم. فصارکما لوقال نودا داسی شولکه یوسړی بل ته وانی ان لم اٰتِك اِتْیاناً جزاؤُه التغدیةُ که زه تاته رانغلم په داسی راتګ سره چه دهغی بدل دغرمی ډوډئ وي، نودا بیا سبب اومسبب شو، غایة نشوه. اذا تعذّر هذا که یوځای کښی سبب اوجزاء نه جوړیږي یعنی نه غایة جوړیږي اونه سبب اومسبب جوړیږي. بان لایصلح الاٰخِرُجزاءً للاوّلِ پداسی طریقی سره چه مابعددحتی صلاحیت دجزاء نلري لپاره دماقبل دحتی. حُمِلَ علی العطف المحض نوبدی صورت کښی به په عطف خالص محمول کولی شي، یعنی بیابه نوغایه وي اوسبب اومسبب به نوي بلکه په معنی دعطف خالص سره به وي لکه یوطالب والی (مات کلُ ابِ لی حتی ادم) نودا ادم نه غایه ده اونه جزاء ده نودا په معنی دعطف ده اونه جزاء ده نوعطف دی یعنی (مات الناسُ والانبیاء). مثاله قال محمدٌ اوددی مثال هغه دی کوم چه امام محمد صاحب ذکرکړیدی. اذا قال عبدی حرٌ ان لم اٰتك حتّی الغدی عندك الیوم که یوسړي قسم اوخوړلو او ووبل چه زما غلام به ازاد وي که زه تاته

رانغلم تردی چه زه ډوډئ وخورم تاسره نن ورځ، دلته کښی داحتی په معنی دواو دی (وانغدی عندك اليوم) یا داسی اوویل وان لم تأتِنِیْ حتی تغدّی عندی الیومَ که تاما سره رانغلی تردی چه ماسره ډوډئ وخوری نن ورځ فاتاه فلم یتغدّعنده فی ذلك الیوم حَنَثَ نودی راغلو لکن هغه ورځ ئی ورسره ډوډئ ونه خوړله نو حانث شو، یعنی په اول صورت کښی متکلم راغلولکن ډوډئ ئی ورسره ونه خوړله یا په دویم صورت کښی مخاطب راغلو لکن په هغه ورځ ئی ډوډئ ورسره ونه خوړله نوحالِف حانث شو. **وذلك لانه لما اُضیفَ کل واحد من الفعلین الی ذات واحد اودا تعذردحمل** په جزاء باندی خکه دی هرکله چه منسوب کړو هریودواړو فعلینوته چه اتیان اوتغدی دی ذات واحد ته، مخکنی(اولنی) صورت کښی دواړه فعلونه یوتن ته متوجه دي یعنی داسی ئی ویلي وو(عبدی حرٌ ان لم اتك حتی اتغدی عندك) نواتیان اوتغدی دواړه متکلم ته منسوب دي، نویوسړي ته چه د دوه فعلینونسبت وشي نودهغه یوفعل قطعاً جزاء نه ګرځي دهغه دشرط لپاره خکه شرط بیل وي اوجزاء بیله وي. همدارنګه په روستوني(دویم) صورت کښی دواړه فعلونه مخاطب ته منسوب دي. **لایصلح ان یکون فعلُه جزاءً لفعله** خکه دیوسړي یوفعل صالح دجزاء لپاره دفعل دهغه نه ګرځي، خکه دانشی کیدای چه یوانسان دی یوفعل وکړي هم اوبیا دی نه هم کوي. **فیُحملُ علی العطف المحض** نوحمل شوپه عطف محض (خالص) باندی اوپه عطف کښی داجائزه ده چه معطوف دی دمعطوف علیه نه جزء وي. **فیکون المجموع شرطاً للبّر** دا دواړه خبری شرط دي لپاره دبری کیدو ددی سړي، یعنی چه دا دواړه کاره به کیږي نوهله به نه حانثیږي چه هغه دواړه کارونه (تغدی اواتیان دي). لکه یوسړی اووائی (اسلمتُ کیْ اَدْخلَ الجنة) مادی لپاره اسلام راوړیدی چه زه جنت ته داخل شم نودخول دجنت دا دانسان په اختیارکښی‌ندی، داسی به نه وائی چه دا ناجائزدي بلکه داسی ویل پکاردي(اسلمتُ کیْ اُدْخلَ الجنة) مادی لپاره اسلام راوړیدی چه زه جنت ته داخل کړی شم ، خکه جنت ته ادخال دادالله تعالی کاردی، وعلی کل حال، خلاصه دادی چه دحتی دری(۳) معنی شوی که یوځای کښی دحتی نه ماقبل قابل دامتداد وو اودحتی نه مابعدغایه ګرځیده نوپدی صورت کښی حتی دغائی لپاره دی‌لکه الله تعالی

فرمائی ﴿ وَكُلُوْا وَاشْرَبُوْا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ اَتِمُّوْا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ ۰۰۰ الآية ﴾ (البقرة / ۱۸۷) نوماقبل دحتی کنبی امتداد راځي، ځکه بعضی سري پوره تیم اخلی په روتی خوړلواوچښ ځکلوباندی، نوبه اکل اوشرب کنبی امتداد راځي، نوالله تعالی وانی کلوا وشربوا یعنی خورئ اوځکئ حتی یتبین لکم الخ دا دهغی غایة شوه ځکه حتی دغانی لپاره دی اوس دلته کنبی خوراك اوځکاك بندشو. یالکه الله تعالی وانی ﴿ فَاغْسِلُوْا وُجُوْهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ﴾ الله تعالی فرمائی چه مخونه اولاسونه اووینځی ترڅنګلوپوری، لاس کنبی امتداد نشته ځکه ګوتونه ترمټ پوری دی تول ته لاس ویل کیږي، نودلته کنبی الی هم غایه شوه، حتی اوالی دلته کنبی تقریباً په یوه معنی کنبی مستعملیږي اومابعدمرفق دغسل نه خارج شو، اوکه ماقبل دحتی کنبی امتداد نوو اومابعددحتی کنبی صلاحیت دغانی نوو، یاماقبل کنبی امتداد وو لکن ما بعدکنبی غایه نه جوړیده ، یاعکس ددی چه مخکنی کنبی امتداد نوو اوروستونی(مابعد) کنبی غایه جوړیده . یا پدی صورتونوکنبی به ګورو که ماقبل دحتی سبب جوړیږي نومابعددحتی به بیا جزاء وي لکن که نه غایه جوړیده اونه سبب مسبب جوړیدوبیابه حتی په معنی دعطف باندی وي، لکه (مات کلّ اب لی حتی ادمُ) ادم به مرفوع وي ځکه دلته کنبی دا حتی په معنی د واو دی یعنی وادمُ ځکه دادمُ دماقبل لپاره غایه نده ادم خودتولونه مخکنبی مړدی اوغایه بعدالمغیاً وي نوپدی صورت کنبی حتی دغانی لپاره نه صحیح کیږي اوسبب مسبب هم نه جوړیږي چه ګویا دمخکنودامرګ داد ادم دمرګ لپاره سبب شو، نودلته کنبی حتی په معنی دواو دی. همدارنګه خبره ده پدی قول دسري کنبی چه (مات الناس حتی الانبیاء).

فصلٌ : فصل دی په بیان دإلی کنبی ، دحتی نه مخکنبی تول حروف عاطفه وواودحتی نه پس تول حروف جاره ذکرکوي نوحتی نی ورته ځکه په مابین کنبی ذکرکړو چه حتی ذو وجهین دی اوبل حتی واسطه ده بین الحروف العطف والحروف الجارة ځکه حتی په حروفوعاطفه وو کنبی هم راځي اوبه حروفوجاره وو کنبی هم راځي، او إلی صرف جاره دی اوبه حتی پسی نی ځکه متصل ذکرکړوچه إلی په غایه کنبی دحتی سره شریك دی. الی

لانتهاء الغاية الى راخي لپاره دانتهاء دغائی **ثم في بعض الصُوَر يفيدمعنی امتدادِالحكم** پس کله کله به لفظ دالی په بعضی صورتونوکښی فائده کوي معنی دامتداد دحکم، یعنی حکم به راکاګي.**وفی بعض الصُور يفيدمعنی الاسقاط** اوپه بعضی صورتونوکی به معنی داسقاط راولی اوحکم به غورځوي **فان افادالامتداد لاتدخُلُ الغايةُ فی الحكم** که صرف دالی دامتداد لپاره راغلی وو نوبیا به غایه په حکم دمغایه کښی نوي داخله لکه الله تعالی فرمائی﴿ ثُمَّ اَتِمُّوْا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ﴾ نوصوم خوپه لغة کښی مجرد امساك ته وائی برابره خبره ده چه امساك عن الكلام وي اوکه امساك عن الطعام وي، پخوا زمانه کښی به چاسره خبری نه کول هغی ته به هم صوم ویل کیدائی شولکه قرآن دبی‌بی مریمی بیان کوي﴿ فَقُوْلِيْٓ اِنِّيْ نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ اُكَلِّمَ الْيَوْمَ اِنْسِيًّا ﴾ (سورة مريم، الآية: ٢٦) یعنی دهیڅ یوانسان سره به خبری نکوم مګرکه پرشته راغله نوخبری به ورسره کوم ، اوپه اصطلاح دشرعی کښی صوم وائی (امساك عن المفطرات الثلاث الاكل والشرب والجماع) نوامساك خویومنټ امساك ته هم وائی لکه مونږه فی الحال نه خوراك کوو اونه څکاك کوو نوزمونږه امساك فی الحال موجوددی نودلته کښی (ثم اتموا الصيام إلى الليل) دی، إلى فعل ته امتداد ورکړو ، یعنی چه دا امساك دی ستاسوممتد وي إلى الليل دشپی پوری نوشپه امساك کښی ندی داخله اوورځ پکښی تړوله راغله نو په امساك کښی امتداد والی د الی لوجهی نه ظاهر شو نوپدی صورت کښی امتداد راغلونوغایه چه شپه ده هغه په حکم دامساك کښی داخل نشو. **وان افادالاسقاط تدخُلُ** اوکه مقصداسقاط وي نوبیا داخلیږي لکه الله تعالی وائی (فاغسلوا وجوهكم وايديكم الى المرافق) نود يَدْ اطلاق دمن رؤوس الاصابيع الى الاباط تړول باندی کیږي ، نوکه کلمه دالی داسقاط لپاره راغلی وي نوبیامابعددالی به په حکم دماقبل کښی داخل وي پدی صورت کښی حکم دماقبل غسل دی نود مرفقینو حکم هم غَسل دی. نودلته کښی کلمه دالی ددی لپاره راغله چه حکم دفاغسلو دمرفق دمابعدنه ساقط دی، نوکلمه دإلى پدی آیت کښی داسقاط لپاره شوه نوبیا غایه په حکم دمغیاً کښی شریکه شوه نوحکم خوغَسل وو نومرفقین به هم وینځلی شي په اودس کښی. اوس نظائرذکرکوي اوفرمائی چه **نظيرالاول** اونظیرداول صورت چه کوم خای کښی إلى

دامتداد لپاره وي اشتريتُ هذا المكان الى هذا الحائط يوسړى اووائى چه ما داکورواخشتوتردى ديوال پورى لاتدخلُ الحائط فى البيع داديوال په بيع کښى داخل نشوخکه دمکان اطلاق په اقل اواکثرتولوباندى کيږي، نوپدى صورت کښى کلمه دالى دامتداد لپاره ده نومابعددإلي په حکم دشراء کښى ندى داخل· ونظيرالثانى اونظيرددويم صورت چه الى داسقاط لپاره وي·باع بشرط الخيارثلثة ايّامٍ خرخول دي په شرط خيارسره ددريو ورځو لپاره، مثلا يوسړئ ووائي داشئ درباندى خرڅوم لکن درى ورځى به ماته اختياروي، يايومشترى ووائى چه داشئ درنه اخلم لکن درى ورځى به ماته اختياروي، نودلته کښې إلى داسقاط دماوراء لپاره ده نودريمه ورځ هم په خيارکښى داخله شوه نوکه دريمه ورځ نى هم خوخه نشوه نومبيعه واپس کولى شي ځکه چه کله کلمه دإلى داسقاط دماوراء لپاره راشي نوغايه به داخله وي په حکم دمغيّا کښى وبمثله لوحلف لاأُكلِّمُ فلانا الى شهرٍ کان الشهرداخلاً فى الحكم اوپه مثل ددى نظيرمذکوره سره اسقاط لپاره به بل نظيرهم درته وښايم که يوسړي قسم اوکړلوچه زه به دپلانکى سره يوه مياشت خبرى نکوم نوداتوله مياشت په حکم کښى داخله ده· وقدافادفائدة الاسقاط ههُنا اوفائده داشوه چه که دمياشتى نه زيات وخت وشو نوبيا خبرى ورسره کوى شي· وعلى هذا قلنا اوبناء پردى باندى چه غاية لپاره داسقاط دى مونږه وايو· المرافق والكعب داخلان تحت حكم الغسل فى قوله تعالى الى المرافق چه مرفق اوکعب دواړه داخل دي په حکم دغَسَل کښى له وجهى دقول دالله تعالى نه چه(فاغسلووجوهكم وايديكم الى المرافق وارجلكم الى الكعبين) لان كلمة الى ههنا للاسقاط ځکه کلمه دالى دلته کښى داسقاط لپاره ده، چه دغسل ديدحکم داسقاط دى دمرفقونه اخوا، نومرفق په حکم دغسل کښى داخل شو· همدارنګه وارجلكم الى الكعبين اوتاسوبه وينځى خپى ترخنګروپورى نوکعبين په حکم دغسل کښى داخل دى· اودا عبارت داسى پکاروو چه(المرفق والكعب داخلان تحت حكم الغسل فى قوله تعالى الى المرافق والى الكعبين الخ) ځکه مخکښى ئى دوه خبرى ذکرکړى المرافق والكعب نودمرفق لپاره خونى دليل راوړو لکن دکعبين لپاره نى دليل ذکرنکړو نودانى دطالب په فهم باندى پرينبود نودا به ورپسى مونږدخان نه ولګوو· فانه

لولاه لاستوعَبتِ الوظيفةُ جميع اليد ځکه شان دادی که دالی المرافق تکی نوی نوراگیرکړی به وو وظیفی دغَسَل تول لاس(من رؤس الاصابع الی اخرالاباط) نوکه صرف فاغسلووجوهکم وایدیکم وای نوبیا به موټول لاسونه وینځل دی وجهی نه به ابوهریرة رضی الله عنه لاسونه ترمټونوپوری وینځل چه بلکل وچ ځای پکښی پاتی نشي. نوصرف داکمال دالی دی چه حکم دغَسَل ئی دماوراء دمرفق نه ساقط کړو. **ولهذا قلنا** اوددی وجهی نه مونږه وایوالرکبةُ **من العورة** چه زنګنونه هم عورت دی **لان کلمة الی فی قوله علیه السلام عورةُ الرجل ماتحت السُرّة الی الرکبة تفیدفائدة الاسقاط** ځکه کلمه دالی پدی قول دنبی علیه السلام کښی چه(عورةُ الرجل ماتحت السرة الی الرکبة) فائده کئے اسقاط دماوراء دغایي، یعنی دا غایه ده ماوراء دحکم نه خارجوي. **فتدخل الرکبة فی الحکم** نورکبة په حکم دسترکښی داخله شو اوهغه وجوب دستردعورت دی په صلوة اوعیردصلوة کښی. **وقدتفیدکلمةُ الی تاخیرالحکم الی الغایة** اوکله کله کلمه دالی فائدة کوي تأخیردحکم غائی ته چه کله دا إلی په زمان باندی داخله شي. **ولهذا قلنا** اوددی وجهی نه چه الی تأخیرافاده کوي **اذا قال لامرأته انتِ طالِقٌ الی شهرولانیّة له** هرکله چه خاوندخپلی ښځی ته اووائی (انتِ طالق الی شهر) اوده نیت دطلاقونوی کړی، دلته کښی مصنف دولانیة قیدولاګاوه ځکه چه که دی سړي پدی الفاظوسره چه انت طالق الی شهرالخ نیت دتنجیزکړی وي نوبیا خوفی الحال طلاق واقع شواوروستوالفاظوچه الی شهردا لغوه شو. **لایقع الطلاق فی الحال عندنا** پدی صورت کښی زمونږه په نزد باندی فی الحال طلاق نه واقع کیږي بلکه بعدالشهربه واقع کیږي ځکه چه کلمه دالی دامتداد دزمانی لپاره راغلی ده. **خلافا لِزُفَرَ لان ذکرالشهرلایصلح لمدّالحکم والإسقاط شرعاً** امام زفرصاحب خلاف کئے ځکه هغه وائی چه ذکردشهردلته کښی صلاحیت دامتداد دحکم اواسقاط شرعی نلري، ځکه طلاق نې دزمانی سره ندی معلق کړی، نوپدی صورت کښی طلاق فی الحال واقع شو. اوکه چیرته نې تعلیق کړی وای او ویلی نې وائی چه (انتِ طالِقٌ إنْ طلع الشهرُ یا إنْ طلع الهلالُ) نوبیا به طلاق بعدالشهرواقع کیدو، نوامام زفرصاحب وائی چه پدی صورت کښی عمل ممکن ندی اوکلمه د الی تأخیرنه غواړي. **والطلاقُ**

يحتملُ التاخيربالتعليق اوطلاق احتمال دتأخيرلري كه چيرته ئی تعليق كړی وای ، اوداسی ئی ويلی وای چه (ان طلع هلال الربيع الثانی فانت طالقٌ) كه دربيع الثانی مياشت اوخته نوبيا ته طلاقه ئی نوبيا صحيح وه، اوپه دی صورت كښی خوتعليق ندی موجود فيحملُ عليه نوكه احتمال دتعليق لري نوبيا به ئی په تعليق محمول وي چه كلام دالغاء نه بچ پاتی شي.

فصلٌ : فصل دی په بيان دكلمی دعلی كښی كلمةُ علی للالزام كلمة دعلی دلزوم لپاره راخي. واصله لافادة معنی التفوُّق والتَعلّیِ: اولغوی معنی ئی تفوق اوفوقيت دی اوهمدارنګه دتعلی اوعلولپاره هم راخي، تفوق په دوه قسمه ده - (١) تفوق حسی: تفوق حسی ديته وائی چه په حواسو سره دهغه فوقيت معلوميږي، لكه يوسړی چه دچت(بام) په سرولاړوي نومونږته په حواسوسره معلوميږي چه هغه دچت په سرولاړ دی يا لكه (زيدٌ علی الفرس)زيدداس په شاباندی ناست دی، نودافوقيت علی ظهرالفرس په سترګوباندی ليدی شي. (٢) تفوق معنوي: تفوق معنوی ديته وائی چه هغه كښی مرتبتاً فوقيت وي لكن په سترګو(په حواسوسره) نه معلوميږي لكه يوسړی وائی چه(فلانٌ علينا اميرٌ) پلانكی په مونږباندی امير(مشر) دی نودمشرخويقيناً په كشرانوباندی فوقيت وي ، په سترګونه ليدل كيږي لكن مرتبه كښی ورباندی اوچت وي، يالكه يوسړی وائی (زيدٌعلی القوم رئيسٌ) زيدپه خپل قوم باندی مشردی، نودلته كښی فوقيت معنوي دی. ولهذا اوددی وجهی نه چه كلمه دعلی كښی تفوق اوتعلی اوالزام دی لوقال لفلان عليَّ الفٌ يحملُ علی الدين كه يوسړي اووانی دپلانكی په ماباندی زر روپی دي نوددينه مراد قرض دی خكه داقرض په سړي باندی بره سوروي، پښتانه وانی پلانكی باندی دومره قرضونه دي چه ملانی ورته ماته كړه نوملاخوپه بارماتيږي. نوقرض د بارنه هم ډيردروندااوثقيل وي. بخلاف مالوقال عندی اومعیِ اوقبلی په خلاف ددی قول دسړي باندی چه اووانی (لفلان عندی الف يا لفلان معی الف يا لفلان قبلی الفٌ) قبل جانب ته وانی نوپدی صورتونوكښی به بيا مراد دَين نوي بلكه دينه به مراد امانت وي خكه كلمه دعندی اوكلمه دمع اوكلمه دقبل دادتفوق لپاره ندي موجود. وعلی هذا اوبناء پردی باندی چه كلمه دعلی دلزوم ، فوقيت

اوتعلي لپاره ده **قال في السيرالكبير** امام محمد وېلی دي په سيرکبيرکښی **اذاقال راسُ الحصن اٰمِنُونی من اهل الحصن** که چیری اووائی سردار(رئیس) دقلاماته امن راکئ سره دلسوهغوکسانوچه زه په هغوی سرداریم یعنی دوئ زما ماتحت دي. **ففعلنا فالعشرة سِواه** اومونږه ورته اوویل لك الامان نوهغه لس کسان به ددی امیرنه سِوا وي ځکه کلمه دعلی راغلی نو دئ پری بره شواوهغوی تری لاندی شول **وخیارالتعین له** اوهغه لس به رئیس ددی خبری خلاصه داشوه چه مثلاً یوه قلا وه اوپه هغی کښی کفاردي اودمسلمانانوهغوی دکفاروټاکل متعین کوي ځکه دئ په هغوئ باندی ځان فوق ګنی اوهغوی دده ماتحت دي. سره جنګ دی اودکفاروامیر(صاحب قلا) دمسلمانانوامیرته اوویل چه ماته دلسوکسانوسره امن راکئ اوزه دهغوئ کماندریم اودمسلمانانوکماندرورته اووائی چه مونږه امن درکړو نودده سره به نورولسوکسانوته هم امن وي اواختیاربه هم دکافرومشرته وي چه کوم کسان متعین کوي، ځکه دلته کښی چونکه کلمه دعلی دتفوق لپاره ده نودده مطلب داده چه زما ماتحت کوم لس کسان دي هغه به هم په امن کښی وي نوچه دئ دهغوی دپاسه شونوانتخاب به نی دئ کوي ، نودا دکلمی دعلی په صورت کښی که کلمه دعلی نوه نوبیا به په هغه صورت کښی دمسلمانانوکماندرانتخاب کوي چه کوم لس کسان نی متعین کړل هغه به پرامن وي. **ولوقال اٰمِنونی وعشرة اوفعشرةً اوثمّ عشرةً** اوکه چیری نی اوویلی امن راکئ ماته اولسونوروکسانوته هم اویا نی - ف - راوړه چه فعشرة اویا نی -ثم - راوړه چه ثم عشرة، نوپدی اول صورت کښی چه وعشرة ئی اوویلی نودا نی په ځان باندی عطف کړو نومعطوف غیروي دمعطوف علیه نه، مطلب داده چه زه په هغوئ باندی تفوق نلرم بلکه هغوئ زماسره په رتبه اودرجه کښی برابردي نوپدی صورت کښی به دمسلمانانومشرانتخاب کوي چه امیرورته اووائی چه ته دا دا نورلس کسان تا سره په امن کښی دي. همدارنګه که - ف - نی راوړه یا نی - ثم - راوړه نوپدي ټولوصورتونوکښی به دده ماتحت کسان نوي بلکه دده سره به برابرکسان په امن وي اوانتخاب به نی دمسلمانانواميرکوي. **ففعلنا فكذلك** اودمسلمانانواميرورته امن ورکړو نوپدی صورت کښی به هم دده نه بغیرنورلس کسان هم پرامن وي **وخيارالتعين للأمن** اوخياردتعين به دمسلمانانواميرته وي چه هغه اٖمِن

دی نه کفاروامیر چه هغه مستأمِن دی خکه چه هغه امیرڈانوَرلَسُ کسان په خان عطف کړل نوهغه هم دده پشان شول، ده لره په هغوئ باندی فوقیت نشته نودانتخاب حق هم نلري.

وقدیکون علی بمعنی الباء مجازاً اوکله ناکله علی په معنی د باء سره مجازاً راخي په معاوضاتوکښی، یعنی کوم عقود چه معاوضات وي لکه بیع، اجاره وغیره، بیع خومبادلة دمال بمال ده، اواجاره مبادلة دمال بلمنافع ده. نوپدی صورتونو(معاوضاتو) کښی به کلمه دعلی دباء په معنی باندی راخي خکه باء هم دعوض لپاره راخي لکه (اشتریتُ الکتاب بدرهم) ماکتاب واخستوپه عوض دیوی روپی، نوچه باء همیشه په معاوضاتوباندی داخلیږي نوکه علی هم په معاوضاتوکښی راشي نوپه معنی دباء سره به وي اومجازاً دامعنی چه دواړو کښی مناسبت موجود دی خکه باء راخي لپاره دَالصاق(الباء للالصاق) اوعلی راخي لپاره دلزوم دالصاق اودلزوم په منځ کښی مناسبت دی خکه الصاق سره لزوم لازم دی نودی وجهی نه دواړو کښی مناسبت موجود شو. لکه دشرح مائة عامل مصنف چه دحروفولپاره کومه رومبنی معنی بیان کړی هغه نی معنی حقیقی وي اوچه روستونی ورته په قدیکون سره کومه معنی بیان کړی هغه نی معنی مجازی وي، نودلته کښی دعلی لپاره رومبنی معنی چه لزوم اوفوقیت دی هغه نی معنی حقیقي ده اودویمه معنی چه په قدیکون سره نی بیان کړه چه هغه الصاق دی هغه نی معنی مجازی ده. **حتی لوقال بعتُك هذا علی الفٍ** تردی که بوسړی اووائی چه داشی درباندی خرخوم په زر(۱۰۰۰) روپی باندی، دعلی الف معنی دی (بالف) نودلته کښی علی په معنی د باء سره دی. **یکون علی بمعنی الباء لقیام دلالة المعاوضة** نوپدی صورت کښی به علی په معنی دباء سره وي خکه دلته کښی دلالت(قرینه) دمعاوضی موجوده ده، خکه دلته کښی لی چه علی الف اوویلی نوالف ثمن دی اوثمن همیشه لپاره به بیع کښی استعمالیږي. اوثمن همیشه لپاره ثمن وي دمبیعی نه. نوعلی به معنی د باء سره شوه. **وقدیکون علی بمعنی الشرط** کله ناکله علی شرطي هم راخي یعنی علی به معنی دشرط سره راخي **قال الله تعالی یبایعنك علی ان لایُشرِکنَ بالله شیئًا** الله تعالی به قرآن مجید کښی فرمائی﴿ یاأیها النبيُ اذا جاءَك المُؤمِنتُ یُبایعنك علی اَن لایُشرِکن بِاللّهِ شیئا ولایَسرِقنَ ولایزنین۰۰۰الآیة﴾(سورة الممتحنة،الآیة:۱۲) یعنی ای پیغمبرعلیه السلام

که تاته راشي مؤمنی ښځی اوستا په لاسوباندی بیعت کوي چه مونږه به بیادالله تعالی سره هیڅ شئ شریك نه جوړوو اومونږه به غلا هم نه کوو اومونږه به دزنا جرم هم نه کوو نوبیا ورسره بیعت وکړه الله تعالی به ورته مغفرت وکړي. نودلته کښی علی ان لایشرکن الخ کښی دعلی دشرط لپاره دی یعنی پدی تولوشرطونوباندی به ورسره بیعت کے، نودی وجهی نه دیته بیعت علی الاسلام وائی. اصل کښی واقعه داسی وه چه دکفارونه به ډیری ښځی راغلی اورسول الله ﷺ سره به ئی عهد وکړو خکه پته نه لګیده چه بعضی ښځی به جاسوسی وی نودی وجهی‌نه به هغوښځوپه خپلوژبواقرار کولو چه مونږه به نه دالله تعالی سره شرك کوو اونه به غلا کوو اونه به زنا کوو الخ نورسول الله ﷺ به بیا ورسره بیعت کولولکن درسول الله مبارك بیعت به لسانی وو یعنی ښځوبه په ژبه اقرارکولو، اوددی زمانی بعضی برای نام پیران دښځوسره لاس په لاس بیعت کوي اودا حرام کاردی خکه سړی داجنبی ښځی سره لاس نښی میلاووولی‌خوبیا هم ددی زمانی بعضی پیران ازتکاب دحراموکوي چه اجنبی ښځی سره لاس په لاس بیعت کوي اومرتکب دحراموفاسق وي نوداسې پیران فاسقان دي اوهسی پیران اوصوفیاء کرام بدناموي، یوپیرَ خانه کعبی طواف کولواودوه ښځی نی دلاسه نیولی وی نوچاورته اوویل چه داستاخه کیږي ؟ هغه ورته وائی چه دازما مریدانی دي نوهغه سړي ورته اوویل چه وشقي(بدبخته) دخانه کعبی خواکښی طواف کوی اواجنبیات دلاس نه نیولی دي داخوارتکاب داحرامودی اوبیا دخانه کعبی خوا کښی حرام کول نورهم زیات جرم دی. رسول الله ﷺ به دښځوسره په ژبه بیعت کولو اوحالانکه رسول الله ﷺ دټول امت روحانی پلاردی اودامت ټولی ښځی درسول الله مبارك روحانی لونه دي، او لونو سره پلارلاس میلاووئی شي، لکن حضرت بی‌بی عائشه رضی الله عنها وائی چه چیری هم رسول الله ﷺ دښځوسره په لاس بیعت ندی کړی بلکه بیعت به قولی وو نوښځوبه صرف خبره کوله، نوبهرحال دلته کښی بحث پدی کښی دی چه کلمه دعلی دلته کښی دشرط لپاره ده. ولهذا قال ابوحنیفه اوددی وجهی نه چه کله کله علی دشرط لپاره راخي امام ابوحنیفه صاحب وائی اذا قالت لزوجها طلقنِي ثلثاً علی الفِ یوی ښځی خپل خاوند ته اوویلی ماته دری طلاقه راکړه په زر(۱۰۰۰) روپی ، یعنی

ماته دری طلاقه راکړه زه به زررويی درکړم· **فطلقها واحدة لايجب المال** اوخاوندورته يوطلاق ورکړو پدغه صورت ددغی ښځی په ضمه باندی مال نه واجبيږي يعنی خاوندترينه پيسی نشی اخستی· **لان الکلمة هٰهُنا تفيدمعنی الشرط** ځکه کلمه دعلی پدی صورت کښی افاده کوي معنی دشرطلره **فيکون الثلثُ شرطا للزوم المال** نودا دری طلاقه شرط شولپاره دلزوم دمال، نوپدی صورت کښی شرط متحقق نشونوانتفاءدشرط مستلزم وي انتفاء دمشروط لره· نوالف(۱۰۰۰) مشروط وو په تطليقات ثلاثه سره اوتطليقات ثلاثه نی شرط وو نوچه شرط موجودنشوچه تطليقات ثلاثه دي نومشروط هم موجودنشوچه الف(۱۰۰۰) روپی دي·

فصل: فصل دی په بيان دفی کښی، بل دحروفونه کلمه دفی ده اوپدی سره هم دفقهی ډيری مسئلی متعلقی دي· **کلمةُ فی للظرف** کلمة دفی راځي لپاره دظرف په اعتبارداصل وضعه سره يعنی واضع کلمه دفی دظرف لپاره وضعه کړيده،مطلب دادی چه کلمه دفی چه په چا داخله شي نوهغه مدخول اومجرور دفی به ظرف وي، اودلته کښی مجازی معنی مراد ده يعنی نفس فی ظرف ندی ځکه ظرف خوهغه ته وائی چه په هغه کی څه کيښودلی شي لکه جيب په جيب کښی پيسی کيښودلی شي يا لکه کوزړی په کوزړی کښی اوبه کيښودلی شي ، نوچه فی کښی هيڅ شئ نشی کيښودلی نودفی هغه مدخول مراد دی چه هغه فی په څه داخله شي هغه ته ظرف وائی اوظرف عام دی يابه ظرف زمان وي يابه ظرف مکان وي، لکه يوسړی ووائی (صليتُ فی المسجد) نودا جومات ظرف دی دمونځ لپاره، اودا ظرف مکانی دی، يا يوسړی ووائی (صمتُ يوم الجمعة) نوداورځ دجمعی دا ظرف دی دروژی لپاره.اوداظرف زمانی دی· نودافی چه په څه داخله شوی وي هغه به ظرف وي دماقبل لپاره . لکه (صليتُ فی المسجد) نودا(فی) په مسجدداخله شويده نومسجدظرف دی دماقبل لپاره چه صلوة دی· يالکه (صمتُ فی يوم الجمعة) نودافی په يوم الجمعة باندی داخله شويده نودجمعی ورځ ظرف دی دماقبل لپاره چه صوم دی· اوکله ناکله به ظرف حقيقتاً مشتمل وي په مظروف باندی لکه (الماءُ فی الکوز) نوکوزه په اوبوباندی مشتمله ده اودا اوبه په کوزه کښی دننه دي، يا (العطرُفی القارورة) عطرپه شيشه کښی دي

نوهغه شیشه مشتمله ده په عطروباندی، یالکه (زیدٌفی البلد) (زیدٌفی الحجرة)دلته کښی هغه ظرفیت حقیقتاً موجود دی. یا به هغه ظرف په مظروف باندی مجازاً مشتمل وي لکه یوسړی وائی (زیدٌ فی النعمة) زیدپه نعمتونوکښی دی نونعمت خوپه زید کښی حقیقتاً ندی موجود بلکه مجازاً خلق وائی چه زید په نعمتونوکښی دی ، یالکه (الدارفی یده) نومعنی داچه کوردهغه په مِلك کښی دي ځکه حقیقتاً خوکوردسړي په لاس کښی نه راځي، یالکه (السیارةُ فی یده) نومعنی داچه موټردهغه په قبضه کښی دی. وباعتبارهذا الاصل قال اصحابنا اوپه اعتبارددی قانون چه دفی مابعد به ظرف وي لپاره دماقبل زمونږه علماء وائی. اذاقال غصَبْتُ ثوباً فی مِندیل چه یوسړي اقراروکړو چه ما جامی په رومال کښی تړلی شوی غصب کړی مثلاً دزیدنه. نودا ثوباً مظروف دی اومندیل دهغی لپاره ظرف دی نودغه غاصب به مغصوب منه ته رومال اوجامی دواړه ورکوي ځکه چه (فی) راځي لپاره دظرفیت نودینه دامعلومه شوه چه کله ئی چه دهغه نه جامی په زوره اخشتی وی نورومال هم ورسره وو نودواړه به ورته واپس کوی اوتمراً فی قوصرة یایوسړی اووائی چه ماډپلانکی نه کجوری په ټوکری کښی په زوره واخشتی، یعنی سره دټوکری نه می ترینه کجوری وتښتولی، قوصره هغی ټوکری ته وائی چه په کومه کښی کجوری وي لِزماه جمیعاً نوغاصب به دواړه ورته واپس کئ، یعنی په اول صورت کښی به جامی او رومال اوپه دویم صورت کښی به کجوری اوټوکری دواړه واپس کوی، ځکه چه دی سړي اقرار وکړو چه ظرف اومظروف می دواړه غصب کړیدي یعنی رومال اوجامی یاکجوری اوټوکری، اوحال دادی چه (المرءُ یؤخذُ باقراره) نودا غاصب به ټول مال واپس کوی. داخبره ختمه شوه اوس یوه بله نوی خبره ذکرکنې. ثُمّ هذه الکلمةُ یستعملُ فی الزمان والمکان والفعل بیاکلمه د(فی)مستعملیږي په زمان ، مکان، اوفعل کښی ، گویا ظروف په دری قسمه دي: ۱- ظرف زمان ۲- ظرف مکان ۳- ظرف فعل ، مخکښی خومونږه دوه قسمه ظروف پیژندلو(ظرف زمان اوظرف مکان) اوداصول الشاشي مصنّف دلته دریم قسم هم ذکرکړوچه هغه ظرف فعل دی. امّا اذا استُعمِلَتْ فی الزمان اوس دهغی تفصیل کنې چه داکلمه د(فی) په زمان کښی مستعمل شی بأن یقول انتِ طالِقٌ غداً چه یوسړي اوویلی خپلی ښځی ته چه

ته طلاقه نی سهارته، دلته ئی(فی) مقدرراوړه لکن غد ظرف زمان دی، ظرف زمان سره کله ناکله کلمه دفی ظاهره راځي اوکله مقدره راځي، نوددی قول چه انت طالق غداً مطلب دادی چه انتِ طالقٌ فی غدٍ. **فقال ابویوسف ومحمدٌ یستوی فی ذلك حذفُها واظهارُها** نوامام ابویوسف اوامام محمد وائی چه اظهار اوحذف دفی په ظرف زمان کښی سره برابردي ، که یوسړی ووائی انتِ طالقٌ غداً یعنی فی مقدره راوړي اویا اووائی چه انتِ طالقٌ فی غدٍ یعنی فی ظاهره راوړي نود دواړو یومطلب دی. **حتی لوقال انتِ طالِقٌ فی غدٍ کان بمنزلة قوله انتِ طالقٌ غداً** که یوسړي ښځی ته اوویلی چه انتِ طالقٌ فی غدٍ داپه منزله ددی قول دی چه انتِ طالِقٌ غداً ، نوګویا صاحبین وائی چه دفی په ذکرکولواونه ذکرکولوسره په کلام کښی څه فرق نه راځي **یقع الطلاقُ کما طلع الفجرفی الصورتین جمیعاً** واقع کیږي به طلاق چه کله صبا راوختوپه دواړو صورتونوکښی، نودصاحبینوپه نزدپه دواړوصورتوکښی چه صبا راوخیږی نوښځه طلاقه شوه، ځکه هغوئ په کلام کښی دفی دذکراودترك(داظهاراودتقدیر) اعتبارنکوي. **وذهب ابوحنیفة** اوامام ابوحنیفة صاحب فرق کنې هغه وائی چه کلام کښی دفی دذکرکولو اونه ذکرکولوپه‌یرلوی فرق دی. **الی انها اذا حُذِفتْ یقعُ الطلاقُ کما طَلَعَ الفجرُ** دی خبری ته کله چه په کلام کښی حذف وي طلاق به واقع کیږي کله چه صباراوختو، یعنی دصبادراختوسره ښځه طلاقه ده. امام ابوحنیفه صاحب والی چه ظروفونه چه فعل په خپله متوجه شي اوواسطه پکښی نوي نوپه هغه صورت کښی استیعاب دی ځکه چه دغه ظرف مشابه شودمفعول بِهٖ سره نوګویا دافعل په هغی باندی واقع دی لکه (ضربتُ زیداً) نودغه ضرب په زید باندی واقع دی نوچه یوسړی ښځی ته اووائی انتِ طالقٌ غداً ته طلاقه نی سهارته نومعنی داشوه چه پدی ټوله ورځ دغه طلاق دپاسه راغلونوسهاروختی هغه طلاقه شوه. اوچه ذفی کلمه نی په لفظ کی راوړه نویدی صورت کښی بیا ظرف شونوهغه طلاق به ټول غدباندی‌واقع نشوبلکه په بعضی حصه دغدکښی واقع شو. **واذا ظهرتْ کان المرادُ وقوع الطلاق فی جزء من الغدعلی سبیل الابهام** هرکله چه فی ظاهره شي نومراد به وقوع دطلاقووي په یوجزء دغدکښی په طریقی دابهام سره، یعنی مونږله معلوم ندی چه کوم جزء تړی مراد دی دضربتُ زیداً معنی

خودادی چه پدی سَرُنی گذارخورلی دی خکه مفعول بِهٖ دپاسه فعل واقع وي نوامام ابوحنیفه صاحب وائی چه یوسړی ښځی ته اووائی اَنتِ طالِقٌ غداً اوکلمه دفی رانه وړي نوهمیشه لپاره چه یوفعل متوجه شي ظرف ته بغیردواسطی دفي نه نودغه ظرف مشابه شودمفعول بهٖ سره نودصبادراختوسره دابنځه طلاقه ده اوکنه کلمه دفي پکښی راوړي نوبیا دالازمه نده چه هغه ظرف په ټول مظروف باندی احاطه وکړي لکه (الماءُفی الکوز) دامطلب ندی چه کوزه بلکل دابونه ډکه ده بلکه کوزه کښی اوبه شته دي نودکوزی څه حیصی په اوبوباندی احاطه کړیده اوڅه حصه ئی خالی هم ده یالکه یوسړی وائی(الزهور فی الجیب) یعنی گلونه په جیب کښی دي نومطلب داشوچه څه حیصه دجیب ئی نیولی ده ټول جیب ئی ندی نیولی نوچه کلمه دفي راوړي دهغی مطلب دادی چه مظروف دظرف په څه حیصه کښی پروت دی دانده چه په ټول ظرف کښی پروت دی،نوچه دا اووائی انتِ طالقٌ فی غدٍ مطلب دادی چه دسبا ورځی په څه حیصه کښی دی طلاق واقع وي اوهغه حیصه نده معینه ځکه سهار، غرمه، ماسپخین، مازیگر داټول په غدکښی شامل دي. لکه مونږه وایوچه وخت دمونځ لپاره ظرف دی نومونځ دوخت په څه حیصه کښی کیږي اوپه هغه وخت کښی چه ظرف دَبل مظروف هم ځایږي چه هغه اودس کول یانفل مونځ کول اوداسی نورکارونه دي. اصل کښی یوظرف دی اوبل معیاردی: ظرف خودادی چه بیان شو لکن معیارکښی عمل بلکل پوره وي دوخت سره یعنی معیار بلکل دعمل سره سربه سر وي لکه د روژی لپاره ورځ معیارده دسباختونه پس ترمابنام لمر پریوتو پوری به دا ټوله ورځ بلکل ډکه وي په روژه باندی، لکن ظرف کښی صرف مظروف نوي بلکه نورځیزونه هم ورسره راځي لکه جیب ظرف دی دی کښی صرف پیسی نه وي بلکه قلم ، کاغذونه والمیره نورشیان هم پکښی‌کیښودی شي. نوامام صاحب وائی چه که في دی پکښی ذکرنکړه نودغه ظرف دی دمفعول بِهٖ سره مشابه کړو اومفعول بهٖ دپاسه فعل واقع وي نودسهارپه مطلق ختوسره په اول سرکښی ښځه طلاقه ده اوکه فی دی ذکرکړه نودامعنی شوه چه داد سبا په څه حیصه کښی طلاقه ده. دینه معلومیږي چه امام صاحب صرف فقهی نوو بلکه په لغت کښی ئی هم مهارت درلود. فلولاوجود النیّة یقع الطلاق باول الجزء لعدم

المزاحم له که دلته کی نیت نوي موجود نوطلاق په رومبنی جزء کښی واقع شو څکه دهغه مقابل ندی موجود، داغدظرف شودطلاقولپاره نوکه دیوسړي نیت نوو چه زما مراد دغد نه څه دی نوپه اول سردغدکښی ښځه طلاقه شوه څکه چه اولنی حیصه دسهار هم دغد یوه حیصه دی اومزاحم(مقابل) هم ورسره ندی موجود، اوکه دی سړي اوویل چه زما مراد دغد نه دغرمی وخت وو چه طلاق به په غرمه کښی وي چه ښه گرمی هم وي اوښځه نوره هم گرمه شي په طلاقوسره ښځه ښه گرمیږي لکه شاعروائی، الشعر:

حژوجدِ حژهجرِ حژ - ایُّ عیْشٍ یکون من ذا مژ ۰

په عربو کښی یوسړی عاشق شوی وو ، دحجاز دگرمی موسم هم وو نوژاړی او وائی ، چه دعشق گرمی هم زما په بدن کښی موجوده ده(عاشق یم)، دهجرگرمی هم راکی شته (معشوقه هم رانه جداشویده) ، اوهسی هم دحجاز گرمي ده، نوکوم ژوندبه ددینه ډیرتریخ وي نومراد ترینه دحدنه زیاته گرمي ده۰ دحجاز گرمی ډیره سخته وي اوپه گرمیوکښی حجازگرمي ډیره مشهوره ده ، ددی متعلق جناب شیخ صاحب یوه قصه بیانوي۰ قصه: جناب شیخ صاحب فرمائی چه اوس خودخانه کعبی نه گرد چاپیره سنگ مرمر لگیدلی دي اوهغه نه گرمیږي، اوفرمائی چه یوځل زه په یوه زمانه کښی حج ته تللی وم اودخانه کعبی نه گرد چاپیره شگی پرتے وی نوخلقوبه په شگوکښی طواف کولو نویوه ورځ دماسپخین وخت وو ، هلته کښی دماسپخین مونځ هم وختی کیږ نوخلق دخانه کعبی سره نزدو(مطاف) کښی صرف یوځو صفونه ولاړوو نورتول برنډوکښی په سوري کښی ولاړوو نوزه هم خانه کعبی سره نزدو لمرته اودریدم ، نو خلق خوچه لمرته ولاړوو دنیپولاندی تولی ، څادری وغیره اچولی وی لکن زه دغسی ولاړوم نوزما ځپی داسی سوی وے چه بلکل په مونځ هم پوه شوی‌نه یم، اوځه وخت پس زما ځپی سپینی پولی شوی اوبیا ځوورځی حرم شریف ته نشوم راللی، نودینه دحجازگرمی ډیره سخته معلومیږي۰ نوچه یوسړی وائی چه زما مراد دغرمی وخت دی اودغرمی گرمي ډیره وي اوښځه په طلاقوسره نوره هم گرموم نونیت ئی صحیح دی څکه غد غرمی‌ته هم شامل دی اوغدظرف دی دغرمی،ماسپخین، مازیگروغیره ټول وختونونه پکښی راځي، نومصنف وائی۰ ولونوی اٰخرالنهار صحتْ نیّته

اوکه دی سړي اخردورځې یاوسط دنهار اراده کړئ وو نونیت ئی صحیح دی. ومثال ذالك فی قین، مازیګروغیره تول وختونونه پکښې راځي، نومصنف وائی. ولونوی اخرالنهار صحتْ نیّته اوکه ول الرّجلِ اومثال ددی چه امام ابوحنیفه صاحب فرق بیانوي په حذف اواظهارد(في) کښې هغه دی چه یوسړی خپلې ښځې ته اووائی ان صُمتِ الشهرفانتِ کذا که تا روژه اونیوله یوه میاشت نوته به طلاقه ئی، د(الشهر) دوه معنی دي یوه داچه توله میاشت ترې مراد ده اودویمه داچه دمیاشت څه حیصه ترې مراد ده. فانه یقعُ علی صوم الشهردینه به مراد دتمامی میاشتې روژی وي ځکه چه دا (صمتِ) ئی مضاف کړو (الشهر) ته نومراد ترینه توله میاشت ده. ولوقال ان صمتِ فی الشهرفانت کذا که تا روژه ونیوله په میاشت کښې نوته به طلاق ئی، یعنی شهرئی ظرف وګرځولونو که په بعضې حیصه دمیاشتې کښې روژه اونیسي یا توله میاشت روژه اونیسي نودواړو ته شامله ده. یقعُ ذالك علی الامساك ساعةً فی الشهرنومراد به ترینه مطلق امساك وي په هغه شهرکښې که هغه یوساعت ولی نوي، ځکه (الصوم ف ی لغة: الامساك). خلاصه داشوه چه ظرف زمان کښې دامام صاحب اوصاحبینوپه مابین کښې اختلاف دی صاحبین وائی چه که (فی) راوړی اوکه ئی رانه وړی نوددواړو یومطلب دی. امام صاحب وائی چه ډیرفرق لري که (فی) مقدره وي نوبیا دا ظرف دی په منزلة دمفعول بِهٖ سره نوپه اول سر دورځ کښې به طلاقیږي اوکه (فی) پکښې موجوده وه نوبیا به دوه خبری وي یابه نیت وي یابه نوي که نیت نوو نوبیاهم په سردورځ کښې طلاق واقع شوځکه مزاحم ورسره ندی موجود ځکه د ورځې اول سر هم دورځې یوجزدی ځکه دورځې ډیراجزاء دي، یوه ورځ کښې دولس ګهنتې(ساعات) دي اوهرساعت کښې شپیته(٦٠) منته دي اوپه هرمنټ کښې شپیته(٦٠) سکنډه دي نوتقریباً په یوه ورځ کښې (٤٣٢٠٠) سکنډه جوړیږي اوهرسکنډ دورځې جزء دی اوپه یوسکنډ کښې ښځې له طلاق ورکیدای شي ، لهذا دورځې ډیرزیات اجزاء دي اوهرجزء ددی احتمال لري چه پکښې طلاق واقع کیږي، اوکه نیت موجود وو نوهغه وخت ترې مراد ده دکوم وخت نیت ئې چه کړی وي. اوس مصنّف دظرف دویم قسم بیانوي چه هغه ظرف مکان دی. واَمّا فی المکان اوهرچه کلمه دفی دی په مکان کښې. فمثل قوله انتِ طالِقٌ فی

الداروفی مکة داقول دخاوند دی چه (انتِ طالِقٌ فی الدار) یانی داورته اوویل (انتِ طالِقٌ فی مکة) **یکون ذلك طلاقاً علی الاطلاق فی جمیع الاماکن** نوپدی صورت کنبی هم مطلق طلاق(فی الحال طلاق)واقع شو په تولوځایونوکنبی ، ځکه چه طلاق مقید بالمکان دون المکان دی· **وباعتبارمعنی الظرفیة قلنا اذاحلف علی فعل واضافه الی زمانٍ اومکان** اوپه اعتباردمعنی دظرفیت په کلمه د(فی) کنبی مونږه وایوکه یوسړي قسم اوخوړو په یوفعل باندی اومضاف نی کړودافعل یوزمان ته یایومکان ته، نوفعل به خالی نوي· **فان کان الفعلُ ممّا یتِمُّ بالفاعل یشترطُ کونُ الفاعل فی ذلك الزمان اوالمکان** که چیری وو دافعل دهغه نه چه هغه په فاعل باندی پوره کیدونوبیا ضروري ده چه فاعل دی وي پدغه زمان یا پدغه مکان کنبی ، یعنی ضروري نده چه فاعل دی پدغه زمان یا پدغه مکان کنبی موجود وي· **وإن کان الفعل یتعدی إلی محلٍ یشترط کونُ المحلِّ فی ذلك الزمان والمکان** اوکه چیری فعل متعدي وو محل ته نوبیا ضروري ده چه دغه محل دی پدغه زمان یامکان کنبی موجود وي· **لان الفعل انما یتحقَّقُ بأثرِهِ** ځکه فعل موجودیږي په اثرخپل سره **واثره فی المحل** اودهغه اثرځرګندیږي په محل کنبی **قال محمد فی الجامع الصغیر**امام محمدپه جامعصغیرکنبی دظرف مکان مثال بیانوي· **اذا قال ان شتمتُكَ فی المسجد فکذا** یوسړي بل ته اوویلی که ماتاته په مسجد کنبی کنځلی وکړی نوبیا به زما ښځه طلاقه وي یابه زما غلام ازادوي· **فشتمه وهوفی المسجد والمشتُوم خارج المسجد یحنثُ** پس کنځلی وکړی دغه قسم خوړونکي(شاتِم) هغه مخاطب ته اوداشاتم په جومات کنبی وو اوچاته نی چه کنځلی کولی هغه دجومات نه بهروو نومتکلم به پدی صورت کنبیبه حانث وي(ښځه به نی طلاقه وي یاغلام به نی ازاد وي) ځکه چه دی صورت کی ددغه شتم تعلق دشاتِم سره دی دمشتوم سره ندی ځکه کنځلی شاتِم کنے اوهغه په جومات کنبی متحقق شوی اوشرط هم داوو چه کنځلی به په جومات کنبی ورته کنے نوپدی صورت کنبی شرط موجود شونوداسړی حانث دی· **لکن ولوکان الشاتِمُ خارج المسجد والمشتومُ فی المسجد لایحنثُ** اوکه شاتم دمسجد نه بهروو اومشتوم په مسجد کنبی وو نونه حانثیږي ځکه شرط دحنث موجود نشو ځکه هغه ویلی وو چه شتم به په جومات کنبی موجودیږي یعنی شتم

نی معلق کړئ وو په مکان دمسجد سره نوکه شاتم په جومات کښی وي مشتوم په جومات کښی وي اوکه نوي نوحانث کیږي. **ولوقال ان ضربتُك اوشججتُك فی المسجد فكذا** اوکه یوسړي داسی اوویلی که ته ماپه جومات کښی اووهلی اویامی زخمی کړی نوزما ښځه به طلاقه وي یا به زما غلام ازاد وي. نوضرب داسی تعلق دی چه دبغیردمضروب نه نه موجودیږي اوشتم موجودیدو، اومونږه ویلی وو که فعل داسی وو چه هغه په صرف فاعل موجودیدو نوهغه صورت کښی به بیادفاعل وجود ضروري دی په مکان کښی لکن که فعل داسی وو چه هغه بغیردمفعول نه نه تمامیدو نوبیا پدی صورت کښی دهغه مفعول وجود ضروري ده لکه ضرب بغیردمضروب نه نه راخي اوشج بغیردمشجوج نه نه راخي - شجَّ یشُجّ - معنی زخمی کول، نودشج اودضرب فعل بغیردمشجوج اودمضروب نه نه راخي. **یشترط كون المضروب والمشجوج فی المسجد ولایشترط كونُ الضارب والشاجّ فیه** نوشرط به وي وجود دمشجوج اودمضروب به مسجد کښی اوشرط به نوي وجوددضارب اودشاج په مسجد کښی، ځکه دفعل تعلق دمفعول سره دی نودمفعول وجود ضروري دی په ضرب اوشج کښی. **ولوقال لو قتلتُك فی یوم الخمیس فكذا** اوکه یوسړي داسی اوویل که ما نه قتل کړی دزیارت په ورځ کښی نوښځه به راباندی طلاقه وي یابه می غلام ازاد وي. **فجرحه قبل یوم الخمیس ومات یوم الخمیس یحنث** نوهغه داسړی دزیارت دورځی نه مخکښی زخمی کړو او هغه زخمي دزیارت په ورځ مړ شو نوحانث کیږي به یعنی ښځه به پری طلاقه وي یاغلام به ئی ازاد وي ځکه چه موت یاقتل موجود شولواوقتل عبارت دی‌د(خروج الروح) نه اوداداسی فعل دی چه بغیردمفعول نه نه موجودیږي. **ولوجرحه یوم الخمیس ومات یوم الجمعة لایحنث** اوکه هغه داسړی دزیارت په ورځ زخمی کړو اودجمعی په ورځ باندی مړشو نونه حانثیږي ځکه چه موت موجود نشودزیارت په ورځ باندی، بل داچه دزیارت په ورځ باندی هغه مجروح دی اومړندی یعنی دموت اطلاق پری نشی کیدای ځکه موت یا قتل هله وي چه دانسان نه روح اووځي، اوهغه دموت تعلق ورکړی وو دزیارت په ورځ پوری. اوس دظرف هغه دریم قسم بیانوي چه هغه ظرف فعل دی. **ولودخلت الكلمةُ فی الفعل تفیدمعنی الشرط** که چیری کلمه دفی داخله شوی وي په فعل کښی نوبیا

لغوي(مصدري) دی دینه مراد فعل معنی مراد نه دفعل ، دشرط معنی کوي فائده اصطلاحی ندی څکه مصنف روښتنی تول مثالونه د معنی مصدری بیانوي نو ددی امثله وو نه معلومیږي چه مراد فعل مصدري دی. الفعل علی نوعین: ۱- لغوي : وهوالمصدر. ۲- اصطلاحي : اصطلاحي دینه وائی چه هغه کښی دری(۳) خبری موجودی وي، ۱- معنی حدثی ۲- نسبت الی الفاعل ۳- نسبت الی الزمان لکه ضَرَبَ پدی کښی دری واړه خبری موجودی دي. **قال محمد** امام محمد مثال بیانوي. **اذا قال انتِ طالِقٌ فی دخولكِ الدار** چه یوسړي خپلی ښځی ته اوویلی چه ته طلاقه ئی کله چه ته کورته داخلیږی، مطلب دادی (ان دخلتِ الدار فانت طالقٌ)، نودا(فی دخولكِ) فعل لغوي(مصدری) دی. **فهوبمعنی الشرط** نودا(فی) په فی دخولكِ په معنی دشرط دی **فلایقع الطلاق قبل دخول الدار** نوطلاق ددخول ددارنه مخکښی نه واقع کیږي **ولوقال انتِ طالقٌ فی حیضتِكِ** اوکه یوسړي ښځی ته دا اوویلی چه ته طلاقه ئی په حیض کښی، حیضةٌ معنی مصدری ده اوحاضت معنی اصطلاحي ده څکه دیکښی زمان، نسبت الی الفاعل، حدث ټول موجود دي. **ان کانت فی الحیض وقع الطلاق فی الحال** اوکله ئی چه داخبره ورته کوله نوهغه ښځه په حیض کښی وه نوطلاق فی الحال واقع شوځکه فعل موجود دی. **والاَّ یتعلق الطلاق بالحیض** اوکه فی الحال هغه پاکه وه نوطلاق به په حیض پوری معلق کیږي یعنی چه کله حیض راشي نودابه طلاقیږي **وفی الجامع** دابله مسئله هم په جامع کبیرکښی ده **لوقال انتِ طالِقٌ فی مجیٔ یوم لم تُطلّق حتی یطلع الفجر**یوسړي ښځی ته اوویلی چه ته طلاقه ئی کله چه ورځ راغله ، نونه به طلاقیږي تردی چه ورځ راشي نوچه کله ورځ راغله نودابه طلاقیږي، اودیوم اطلاق کیږي دطلوع فجرنه ترغروب الشمس پوری، اصل کښی بیان دادی چه یو یوم دی اوبل نهار دی : یوم دطلوع فجرنه شروع کیږي ترغروب الشمس پوری ، اونهاردطلوع الشمس نه شروع کیږي ترغروب الشمس پوری(ان کانتِ الشمسُ طالعةَ فالنهارموجودٌ). **ولوقال فی مُضِیّ یوم** اوکه یوسړي اوویلی چه ته طلاقه ئی چه ورځ تیره شي، نوداخبره به دد یادورځی نه کړی وي اویا به ئی دشپی نه کړی وي. **اذا کان ذلك فی اللیل وقع الطلاق عندغروب الشمس من الغدلوجود الشرط** که چیرته دا کلام په شپه

کښې وو یعنې دا خبره ئې دشپې نه کړې وه نوطلاق واقع کیږي دصبا دلمرپریوتونه پس دوجود دشرط نه چه هغه تیریدل دورځې دي، ځکه چه دا کلام ئې دمضئ یوم سره متعلق کړې وو اودیوم اطلاق کیږي دطلوع فجرنه ترغروب الشمس پورې اوغروب الشمس راغلونوورځ تیره شوه نوطلاق موجودشو. **وان کان فی الیوم تطلّقُ حین تجئُ من الغدتلك الساعة** اوکه دا کلام ئې په ورځ کښې کړې وو نودصبائ ورځې په هغه ساعت کښې به ښځه طلاقیږي، مثلاً نن ورځ په دولسوبجوسړي خپلې ښځې ته اوویلې چه ته طلاقه ئې چه ورځ تیره شي نوصبا ته په دولسوبجوبه هغه ښځه طلاقیږي ځکه خه حیصه دنن ورځې اوځه حیصه دصبائ ورځې چه سره جمع شي نومکمله ورځ ترې جوړیږي. **وفی الزیادات** اوپه زیادات کښې امام محمدصاحب ویلې دي، داهم دامام محمدصاحب کتاب دی. **لوقال انتِ طالِقٌ فی مشیة الله تعالی اوفی ارادة الله تعالی** که یوسړي ښځې ته اوویلې چه ته طلاقه ئې که دخدای تعالی خوخه وي یا ته طلاقه ئې که دالله تعالی اراده وي، نودا نه طلاقیږي ځکه دالله تعالی دمشیت علم چاته هم نشته مګرپه ذریعې دوحې سره دالله تعالی دمشیت علم معلومیږي اووحې دپیغمبرعلیه السلام نه بغیرنشي راتلې. **کان ذلك بمعنی الشرط لاتطلّق** نودا مشیت اواراده دالله تعالی په معنی دشرط سره دی تردې چه دانښځه نه طلاقیږي له وجهې دعدم ادراك دوجود دشرط ، لکن که یوسړي داسې اوویلې چه(انتِ طالِقٌ فی علم الله)نوښځه همهغه وخت طلاقه شوه ځکه علم په معنی دمعلوم دی اودا تمام څیزونه اوتمام کائنات دالله تعالی په علم کښې دي.

فصلٌ : فصل دی په بیان د(باء) کښې، بل دهغه حروفونه چه هغوی سره مسئلې دفقهې وابسته دي هغه حرف دباء دی. **حرف الباء للالصاق فی وضع اللغة** حرف دباء واضع وضعه کړیدی په لغت کښې دالصاق لپاره، دادباء حقیقي معنی ده اومجازی معنی ئې روستوذکرکیږي ځکه دشرح مائة عامل ملاچه دحرف اولنئ معنی بیان کي هغه ئې معنی حقیقي وي اوچه بیاروستوپه قدیکون سره کومه معنی بیانوي هغه ئې مجازی معنی وي لکه (مررتُ بزیدٍ) معنی داچه (مررتُ بمکانٍ ملصقٍ بزیدٍ) یعنې ما پداسې مکان باندې مرورو کړو چه هغه مکان دزیددمکان سره پیوست وو، یالکه بسم الله ای بدأتُ یعنی الکتاب ملصقاً

باسم الله تعالی یعنی زما داشروع پیوسته ده دالله تعالی دمبارك نوم سره. **ولهذا تصحبُ الاثمان** اوددی وجهی نه دابه په ثمن باندی داخلیږي لکه اشتریتُ الکتاب بدرهمٍ نودا درهم ثمن دی اوثمن دمبیع سره مصاحب اوپیوست وي. **وتحقیق هذا انّ المبیع اصل فی البیع والثمن شرط فیه** اوددی خبری تحقیق دادی چه مبیعه اصل دی په بیعه کښی خکه دا معقود علیه دی اوثمن شرط دی په بیع کښی. بیع وانی(مبادلة المال بالمال بالتراضی) نویومال مبیع ده اوبل مال ثمن دی لکن مبیع اصل ده اوپه تبدل ددی سره بیع ختمیږي اودثمن په تبدل سره بیع نه ختمیږي خکه چه اثمان مثلیات دي بدلیږي رابدلیږي لکه مثلاً یوسړي دبل نه گهړی واخشته اوهغه سړي هغه گهړی ورنکړه بله گهړی نی ورکوله نوبیع نده صحبح خکه چه په کومه گهړی عقد شوی وي هغه به ورکوي اوکه ثمن ئی بدل کړو نوبیع صحبح ده مثلاً گهړی ئی ترینه په زر روپی اخشتی وه اوهغه ورته دزرو روپو لوټ نبودلی وو لکن بیا ئی ورته بل دزرو لوټ ورکړو یا ئی ورته دوه د(۵۰۰) لوټونه وکړو نوبیع نه خرابیږي خکه اثمان بدلیږي لکن په قیمت کښی ئی تغیرنه راخي. یایوسړي اوویل چه غوا درباندی خرخوم پدی غلام باندی نوپدی صورت کښی غوا اصل ده خکه مبیعه ده اوغلام ثمن دی اوشرط دی خکه باء چه په چا داخله شي نوهغه به ثمن وي اوهغه به اصل نوي لکه (اشتریتُ الکتاب بدرهمٍ) دلته کښی باء په درهم داخله شوه نودا اصل نده خکه داثمن دی اوثمن بدلیږي رابدلیږي. **ولهذا المعنی هلاكُ المبیع یوجبُ ارتفاع البیع دون هلاكُ الثمن** اوددی وجهی‌نه چه مبیع اصل دی که مبیع هلاکه شوه نوبیع هلاکه ده اوپه هلاکیدودثمن سره بیع نه هلاکیږي، مثلاً یوسړي بل نه غوا واخشته اوغوا هلاکه شوه نوبیع ختمه ده اوکه ثمن هلاك شونوبیع نه هلاکیږي خکه دهغه ثمن پرخای به ورته بل ورکړي. **اذاثبت هذا** هرکله چه پدی خبره پوه شوی چه اصل په بیع کښی مبیع ده اوثمن ورته شرط د **فنقول الاصلُ ان یکون التبعُ ملصقاً بالاصل لا ان یکون الاصلُ ملصقا بالتبع** نو مونږ وایو قانون دادیٔ چه تبع (ثمن) به ملصق وی په اصل(مبیعه) پوری داسی نه چه اصل به ملصق وی تبع پوری **فاذا دَخَلَ حرفُ الباء فی البدل فی باب البیع دل ذلك علی انه تبعٌ ملصقٌ بالاصل فلایکون مبیعاً فیکون ثمناً** نو

کله چه حرف با داخله شی په بدل باندی په باب د بیع کښی نو دا دخول د با دلالت کوی چه دا بدل تبع ده اوملصق ده اصل پوری نو مدخول دبا مبیعه نشی کیدئ بلکه ثمن به وی **وعلی هذا** بناء پر دی چه مدخول د با به ثمن وی **قلنا اذا قال بعتُ منك هذا العبدبكُرّ من الحنطة ووصفها يكونُ العبد مبيعاً والكُرّثمناً فيجوز الاستبدالُ به قبل القبض** . کله چه یو سړئ ووائي چه دا عبد ما تا نه واخشته په ډیری د غنمو سره اود غنمو صفت ني هم بیان کړو مثلا سره غنم ، نو دی صورة کښی به عبد مبیعه وی او غنم به ثمن وی نو جائز ده بدلول ددی غنمو مخکی د قبض نه ځکه چه کله ئي قبض کړی بیا خو مشتری ثمن نشی بدلوئ، یعنی که دا مشتری ددی غنمو په بدل کښی نور غنم ورکوی یا بیس ورکوی یا بل شئ ورکوی نو ورکولئ ئي شی **ولوقال بعتُ منك كرًا من الحنطة ووصفها بهذا العبديكونُ العبدُ ثمناً والكرُّ مبيعاً** او که چیری ئي داسی وویل چه دا ډیرئ د غنمو ما تا نه واخشته او د غنمو وصف ني هم بیان کړو (یا به ښه وی یا به ردی وی) په بدله ددی عبد کښی نودی صورة کښی به عبد ثمن وی او غنم به مبیعه وی ځکه حرف با په عبد باندی داخله ده او مدخول د با ثمن وی نو په دی صورة کښی غنمو کښی تبدیل نشی کولئ **ويكون العقدسلما لايصِحُّ الاّ مؤجّلاً** نوپدی صورة کښی به دا بیع سلم وی یعنی ثمن چه عبد ده هغه به اوس ورکوی او مبیعه چه غنم دی هغه به وروسته ور کوی **وقال علماؤنا** زمونږه علماء احناف وائی **اذا قال لعبده إنْ اخبرتنی بقدوم فلانٍ فانت حرٌ** یومولی خپل غلام ته اووائی که تا ماته خبرراکړو په راتلوډپلانکي سره، مثلاً دیوسري زوئ حج نه تللی وو اوپته ئی نه لګیده نوهغه سړي غلام ته اوویل که ماته دی دخپل زوی دراتلوخبرراکړو نوخوشحالي(زیری) کښی به دی ازاد کړم ، نوکله چه واقعی دهغه سړي زوی راغی اوغلام په منډه راغلو مولی ته ئی اوویل چه زیری می درباندی زوی دی راغلو(سالماً اوغانماً) نوغلام ازاد شو ځکه دی مولی دغلام حریت معلق کړی وو په خبردقدوم دزوی خپل اوهغه ورته خبردقدوم ورکړو. **فذلك على الخبرالصّادق** نودینه به مراد هغه خبروي چه رښتونئ وي، ځکه چه قدوم یواسم دی لپاره دیوفعل چه هغه موجودیږي دانسان نه، قدوم دغه ته وائی چه یوانسان راشي لکه (قدم فلانٌ الی الجامعة

وائی(قدمت خیرمقدمٍ) یعنی پخیرراغلی اوفارسی ژبه کښی وائی (خوش امدید) ، نوچه کله قدوم متحقق شو نوعتق هم متحقق شو نوهرکله چه حریت معلق شو قدوم پوری نومطلب داشوچه کله قدوم ددی سړي نه صادرشي نوته ازاد نی. لیکون الخبرُ ملصقاً بالقدوم نوداخبره پیوسته دی دقدوم سره اوالصاق دخبربالقدوم دانه محقق کیږي مخکښی دوجود نه، خبربه هله ملصق بالقدوم وي چه واقعي زید راغلی وي، نوهغه ورته ویلی وو (إن اخبرتنی بالقدوم) دلته کښی باء دالصاق لپاره ده ، چه داخبره ملصق بالقدوم وي یعنی قدوم خارج کښی موجود وي اوخبردهغی سره پیوست وي نوپدی صورت کښی دعتق هغه شرط چه قدوم دی متحقق شولو نوعتق به هم متحقق کیږي. فلواُخبرکاذباً لایعتق که غلام په دروغواوویل چه راغی نوپدی صورت کښی به غلام نه ازادیږي، ځکه خبرملصق بالقدوم ندی، خبرداسی پکاروو چه هغه دقدوم سره پیوست وي اوقدوم خارج کښی نشته، اګرکه پدی صورت کښی خبرنشته لکن زمونږه مراد هغه خبروو چه هغه ملصق بالقدوم وي، نوغلام نه ازادیږي. ولوقال ان اخبرتنی اَنّ فلاناً قدِمَ فانت حرٌ که مولی داسی ورته ویلی وو چه که خبردی راکړو چه فلانکئ راغی نوته ازاد نی، هغه ورته په دروغوخبرورکړو چه پلانکی راغی نوبیاهم غلام ازاد شو ځکه(الخبرُ مایحتمِلُ الصِدق والکِذب) مطلق خبرخونی ورته ورکړو اوپه خبرکښی خودا ضروري نده چه خامخا به رښتونی وي لکه نن صبا زمانه کښی اخبارونه ټول خبرونه په دروغو خپره وي لکن بیا هم ورته عرف کښی اخبار وائی، لکه مونږه وایو چه قضیه خبریه هغه ده چه (یحتمِلُ الصدق والکذب). اومخکې صورت کښی تعلیق دحریت شویدی دقدوم سره نوچه خبردقدوم په رښتیا متحقق نشي نوغلام به نه ازادیږي. فذلك علی مطلق الخبرنودا به حمل کولی شي په مطلق خبرباندی، یعنی چه مطلق خبرئی ورته ورکړو نو دئ ازاد شو. فلواخبره کاذباً عتق که په دروغونی هم ورته خبرورکړو نو غلام ازاد دی. اوس بله خبره ذکرکئ. ولوقال لامرأته ان خرجتِ مِن الدارِ إلا باذنی فانتِ کذا که یوسړي ښځی ته اوویلی چه که نه دکوره اووتی مګرزما په اجازت باندی نوته به طلاقه نی ، یعنی که بغیرزما داذن نه دکورنه اووتی نوته به طلاقه نی(إلاباذنی) یعنی(إلاّ خروجاً ملصقاً باذنی) دا باء

دالصاق لپاره ده، نوهروخت چه دا اووخي نودخاوند نه به اجازت اخلي اگرکه دفرض عبادت لپاره ولی نه وي، اوکه چیرته یوځل هم دا بغیرداجازت نه لاړه(اووته) نوهغه وخت به طلاقیږي ځکه چه دلته کښی خروج ملصق دی په اذن پوری ، نوهرځل به اذن غواړي. **تحتاج إلی الاذن کُلَّ مرّةٍ** دغه ښځه به محتاجه وي اذن ته هرځل ، ځکه د(إلاّ بإذنی) معنی دی (إلاّ خروجاً ملصقاً بإذنی)· **اذ المستثنی خروج ملصقٌ بالاذن** ځکه چه مستثنی هغه خروج دی چه پیوست وي داذن سره اودا به نه موجودیږي مگرپه تجدید داذن سره(فی کل مرةٍ) یعنی هرځل، لکه یوځل رسول الله ﷺ باندی ډیری ورځی وحی نه راتله نوچه بیا کله جبرئیل علیه السلام راغئ نورسول الله مبارك جبرئیل علیه السلام ته اوویل(لِما لاتزورنا اکثرمِمَّا تزورنا) یعنی ولی زمونږ سره ډیرډیرملاقات نه کوی ؟ یعنی ته خوډیرورځی پس راغلی زمونږه زیارت ولی زیات نه کوی ؟ نوفرشتی(جبرئیل آمین) ورته اوویل (ومانتنزل إلاّ بأمرِ ربك) یعنی مونږه نه نازلیږو مگرپه امردرب جل جلاله ستا، نودا باء دالصاق لپاره ده اوعبارت داسی دی (وما نتنزلّ الاّ نزولاً ملصقاً بأمر ربنا) چه خدای جل جلاله مونږته حکم وکړی نومونږه هله راځو پخپله خوخه نه راځو(نحنُ مامورون بالإتیان عندك باذنِ وبأمرِ من الله تعالی) یعنی چه الله تعالی امروکړی نومونږه راځو دالله تعالی دامرنه بغیرمونږه قطعاً رپ هم نشووهلی ، ځکه ملائکی عباد مکرمون دي قرآن مجید کښی راځي﴿ لَايَعْصُوْنَ اللّٰهَ مَآ اَمَرَهُمْ الآیة ﴾ نودلته کښی هم مستثنی خروج ملصق بالإذن دی. **فلوخرجتْ فی المدة الثانیة بدون الاذنِ طُلِقتْ** اوکه دابنځه په دویم ځل دخاوند داجازی نه بغیراووته(په دوهمی ځل خونی اجازت اخستی وو) نودابنځه طلاقه شوه **ولوقال إن خرجتِ من الدارإلاّ أنْ اذنَ لكِ** لکن که خاوند داسی ورته ویلی وو چه که ته دکورنه اووتی مگرچه زه اجازت درکړم یعنی باء ئی نده ذکر کړی. **فذلك علی الاذن مرةً حتی لوخرجتْ مرةً اخری بدون الاذن لاتطلقُ** نودینه به مراد یوځل اجازت اخستل وي تردی که بیا دوباره بغیرداذن دخاوند نه اووته نونه طلاقیږي ځکه کلمه دباء پکښی نشته نودلته کښی خروج ملصق بالاذن رانغلو. **وفی الزیادات** اوپه زیادات کښی دا مسئله ذکرشویده، زیادات دامام محمد صاحب دشیږو(٦) مشهورو کتابونو څخه یوکتاب دی. **اذا قال انتِ**

طالِقٌ بمشيۃ اللّٰہ تعالی اوبارادۃ اللّٰہ تعالیٰ اوبحکمہ لم تطلق کہ یوسړي خپلې ښځې ته اوویلې چه ته طلاقه ئی که دالله تعالی مشیت وي ، یاته طلاقه ئی که دالله تعالی اراده وي، یاته طلاقه ئی که دالله تعالی حکم وي، نودا ښځه نه طلاقیږي ځکه الصاق دالله تعالی دمشیت،ارادی ، اوحکم سره چاته هم نه معلومیږي مگرکه پیغمبرﷺ وي نوهغه ته دالله تعالی مشیت، اراده ، حکم دوحی په ذریعه معلومیږي۰

فصلٌ : في وجوه البیان فصل دی په طرق دبیان کښی، دبیان ډیراقسام دي۰ **البیانُ علی سبعۃ انواعٍ** بیان په اوو(۷) قسمه دی۰ **بیانُ تقریر وبیان تفسیر وبیان تغییر وبیان ضرورۃ وبیان حال وبیان عطف وبیانُ تبدیل** اول بیان تقریردی، دویم بیان تفسیردی، دریم بیان تغییردی،څلورم بیان ضرورة دی ، پنځم بیان حال دی، شپږم بیان عطف دی، اووم بیان تبدیل دی۰ **امّا الاولُ** هرچه اول قسم دی(بیان تقریر) **فھوان یکون معنی اللفظ ظاھراً لکنہ یحتملُ غیرہ** بیان تقریر هغه دی چه معنی دلفظ خونی ښکاره ده لکن احتمال دبلی خبری لري، نوچه بیان ورپسې وشي نودبیان دوجهی نه احتمال ختم شي اومخکنۍ معنی بنه مظبوطه شي۰ مخکنۍ جمله احتمال دحقیقت اودمجازدواړو لري نوچه دویمه جمله ذکرشي نواوله جمله متقرره شي اوبنه مظبوطه شي (اذا تکررالکلامُ علی السمعِ تقررفی القلبِ)، دویم ځل باندی خبره دسړي په زړه کښی پریوځي۰ دیته ځکه بیان تقریروائی چه کوم شئ احتمالات دګنومعنولرلو نودمجاز احتمال تری ختمیږي لکه الله تعالی فرمائی﴿ فَاِذَا قَرَاْنٰهُ فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهٗ * ﴾ دا فاتبع قرانه دا بیان تقریر دی چه مراد دقرأت نه قرأت باللسان دی اودینه مراد مجازي معنی نده بلکه حقیقي معنی تری مراد ده۰ **فبیّن المرادُ بما ھوالظاھرُ فیتقرّرُ حکم الظاھرببیانہ** چه کله بیان ددی وکړي چه په ظاهرڅه مراد دی(داولنۍ جملی نه مراد څه دی) ؟ نوحکم دظاهرمقرر شي په بیان دقائل سره۰ **ومثالہ اذا قال لفلانٍ علیّ قفیزحنطۃٍ بقفیزالبلد** دهغی مثال داسی دی چه یوسړی اووائی چه دپلانکی په ماباندی یوقفیزغنم دي دپلانکی کلی په قفیز سره ، قفیز یوه خاصه پیمانه ده تقریباً یوغونډی غنم پکښی راځي لکه صاع په صاع کښی دوه نیم سیره غنم راځي۰ نوقفیز مجهول دی ځکه نه لګیږي چه قفیز نه کوم قفیز مراد دی ځکه دهرځای بیل بیل وزن وي

چیرته کچه کانی چلیږي چیرته پوخ کانی چلیږي لکه په افغانستان کښی (من) اوو(۷) سیره وي اوپه پاکستان کښی(من) څلوېښت سیره وي. نوچه کله هغه سړي ویل چه دپلانکی په مااندی یوقفیزغنم دي نوپه هغه کښی احتمال وو چه ددینه به دکوم ځای قفیزمراد وي، نوچه کله نی اوویل چه په پاکستانی من سره نی په ماباندی یومن غنم دي نوهغه احتمال ختم شو. یالکه یوسړی ووائی چه دپلانکی په ماباندی زرروپی دي نواحتمال پکښی دهرملك دروپوشته لکن چه کله نی.اوویل چه کلداری نودنورو ملکونوپیسی مثلاً (افغانی، ریال) وغیره ترینه خارج شول. **اوالفٍ من نقدالبلد** یایوسړي اوویل چه دپلانکی په ماباندی زر روپی دي **دهذا البلد** دروپونه نودلته کښی کلداری استعمالیږي نومراد ددینه کلداری دي. **فانه یکون بیان تقریر** نوددینه مراد بیان تقریردی ، اوبیان تقریردیته وائی چه مخکښ معنی کښی احتمالات وو نوچه متکلم دهغی بیان وکړو نواحتمال ختم شو. **لان المطلق کان محمولاً علی قفیزالبلدونقده مع احتمال ارادة الغیر** ځکه مطلق قفیزیامطلق روپی دا محمول وو په قفیزدبلد یاپه نقد دبلدباندی سره داحتمال دارادی دغیرنه. **فاذا بیّن ذلك فقد قرّر ببیانه** اوکه متکلم ددی بیان اوکړلو نوپه تحقیق سره نی مقرر کړو په بیان سره. **وکذلك لوقال لفلان عندی الفٌ ودیعةٌ** همدارنگه که یوسړي اوویل چه دپلانکی زما سره زر روپی دي، احتمال ددی وو چه قرض وي، احتمال ددی ووچه دانی ترینه غصب کړی وي، نوچه (ودیعةٌ) نی اوویلی نونوراحتمالات ترینه ختم شول اوتعین دامانت وشو چه ماسره نی امانت دي. **فان کلمة عندي کانت باطلاقها تفیدالامانة مع احتمال ارادة الغیر** اوکلمه دمطلق عندي فائده کوي امانت سره داحتمال دارادی دغیرنه. **فاذا قال ودیعةٌ فقدقررحکم الظاهرببیانه** اوهرکله چه متکلم دودیعةٌ ذکروکړو نوحکم دظاهرلفظ دعندی مقررشوپه بیان دمتکلم سره.

فصلٌ وامّا بیان التفسیر هرچه بیان تفسیردی ، دا دویم قسم دبیان دی. **فهومااذا کان اللفظ غیرمکشوف المراد** اوبیان تفسیرهغه دی چه یولفظ غیرمکشوف المراد وي، یعنی مراد نی څرګند نوي. **فکشفه ببیانه** متکلم هغه لفظ پخپل بیان باندی څرګند کړو، نودیته بیان تفسیرویل کیدای شي، لکه قرآن مجید کښی راځي﴿ وَلِذِی الْقُرْبٰی﴾سورة الحشر،الآیة:۷.

نوولدی القربی خو گڼې معنی لري، لکه دا پته نه لګیږي چه دینه مراد قربی دخپلولئ دي اوکه دینه مراد قربی دنصرت دي لکه ګڼ ملګري په جهاد کښې دیوبل نصرت ته تیاروي نورسول الله ﷺ ددی تفسیراوکړو چه دینه مراد(قربی النصرت) دي یعنی کوموکسانوچه په جهاد کی‌درسول الله مبارك نصرت کړیدی هغه تری مراد دي نومعلومیږي چه مقارب وغیره تری ندي مراد، یعنی کله چه کافرانوپه مکه مکرمه کښې په رسول الله ﷺ اودهغه په بعضوخپلوانو باندی پابندی ولګوله اومحاصره ئی کړل ، او ویل ئی چه دوئ باندی به نه خوك څه شئ خرڅوي اونه به دوئ نه څوك څه شئ اخلي نودینه مراد درسول الله مبارك هغه خپلوان دي چه درسول الله ﷺسره په محاصره کښې شریك وو ورنه درسول الله ﷺ خونورخپلوان هم وو لکه ابولهب وغیره لکن هغوئ ندي مرادبلکه هغه خپلوان تری مراد دي کوم چه رسول الله مبارك سره په سخت وخت کښې ولاړوو. اوس مصنّف بل مثال ذکرکوي. ومثاله اذا قال لفلان عليّ شئٌ اومثال دادی چه یوسړي اوویل چه د پلانکی په مابانندی یوشئ دی. ثم فسّرالشئ بثوبٍ اوبیائی اوویل چه هغه شئ جامه ده ، نوشئ خومجمل وو خوپه ثوب سره ئی دهغه شئ وضاحت اوتفسیراوکړلو. اوقال عليّ عشرةُ دراهِمَ ونیفٌ یائی اوویل چه دپلانکی په مابانندی زر روپی دي یا ئی څه دپاسه زر روپی دي (نیف) څه دپاسه ته وائی، نوڅه دپاسه مجهول دی ثم فسّرالنیف اوبیائی دنیف تفسیراوکړو چه هغه مثلاً ثلاثة دي یا اربعة وغیره. نوهغه مجمل لفظ واضح شوځکه سل مونږ ته معلوم وو لکن داڅه دپاسه نه وو معلوم نودهغه تفسیرئی اوکړو چه دیارلس تری مراد دي، نوپدی صورت کښې متکلم هغه مبهم لفظ په خپل بیان باندی واضح کړو. اوقال عليّ دراهِمَ یائی داسی اوویل دپلانکی په مابانندی دراهم دي، نودراهم خوجمع ده پته نه لګیږي درې دي ، شپږ دي وغیرذلك.وفسرها بعشرة اوبیا ئی ددی تفسیراوکړو په عشرةْ سره نودینه مراد لس دي، نودی عشرةْ لفسیراوکړو اودیته بیان تفسیروائی لکه (جاءنی رجلٌ ای زیدٌ) رجل دلته کښې معلوم نوو چه کوم رجل لری مراد دی نو(ای زیدٌ) دهغی تفسیراوکړو چه زید تری مراد دی. وحکمُ هذین النوعین من البیان اوحکم ددی بیان تقریراودبیان تفسیردادی. ان یصحّ موصولاً ومفصولاً چه صحیح دی ذکردمبتین(بالکسر) که یوځای وي اوکه جداوي،

يعنى كه متصل ذكرشي نوهم جانز دى اوكه څه ساعت پس ذكرشي نوهم جانز دى ځكه الله تبارك وتعالى فرمانى ﴿ لاَ تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ * إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ * فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ * ﴾ سورة القيامة،الاية: ١٨ ۰ نودلته كنبى دا ثم دتراخى لپاره دى يعنى دهغى نه روستوموبره بيا بيان كوو نودرسول الله ﷺ بيان به بيان تفسيريابيان تقرير وو يعنى رسول الله ﷺ به چه ديوآيت معنى بيانوله دابه دهغه آيت تفسيروو ځكه الله تعالى فرمانى ﴿ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَانُزِّلَ إِلَيْهِمْ ﴾سورة النحل، الآية:٤٣ ۰ نوچه كله په آيت كنبى ثم دتراخى لپاره شوه نومعلومه شوه چه كه بيان تقريراوبيان تفسيركنبى تراخى هم وي نوبياهم معتبردى اودليل ئى دا آيت دى﴿ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ) سورة القيمة، الآية:١٩ ۰ يعنى چه بيان دمجمل يابيان دغيرمكشوف المراد كه پيغمبرعليه السلام معاً كنے اوكه روستونى كنے نودواړو صورتونوكنبى جانزدى۰ نوديته تفسيروائى ، تفسيرپه درى قسمه دى : ١- تفسيرالقرآن بالقرآن۰ ٢ – تفسيرالقرآن بالحديث ۰ ٣ – تفسيرالقرآن باقوال الصحابة۰

فصلٌ : وامّا بيان التغيير هرچه بيان تغييردى ، دا دريم قسم دبيان دى۰ فهوان يتغيرببيانه معنى كلامه بيان تغيرهغه دى چه پخپل بيان سره دمخكنى معنى دتغيرراولي يعنى مخكنى معنى نه يوشئ معلوميدو په بيان سره ئى هغه ردكړو۰ ونظيره التعليقُ والاستثناء اودبيان تغيرمثال تعليق اواستثناء دى۰ دتعليق مثال: لكه يوسړي خپلى ښځى ته 'وويلى (انتِ طالِقٌ إنْ دخلتِ الدار) نود انتِ طالِقٌ خپله معنى داده چه طلاق فى الحال واقع شي لكن ده وريسى اوونيل (إنْ دخلتِ الدار) نوكلام منَجّز ئى معلّق كړو يعنى انتِ طالقٌ كلام تنجيزى وو (هغه وخت طلاق واقع كيدل) خوچه وريسى د(إنْ دخلتِ الدار) تكى ولګولو نوكلام دمنجزنه معلق شو، فى الحال طلاق واقع نشو بلكه هله به طلاق واقع كيږي چه كله دخول فى الدار راشي۰ اوداستثناء مثال دادى: لكه يوسړى اووائى (لفلان عليَّ مائة درهمٍ إلاَّ عشرة دراهم) يعنى دپلانكى په ماباندى سل روپى دي ، نوسل خوهغه دي چه د(٩٩) نه بره وي اود(١٠١) نه لاندى وي، نودمخكنى كلام موجب پوره سل وو لكن چه كله ئى(إلاَّ عشرةً) ورسره اوويلى نولس ترى اووتى نوكلام دسلو(١٠٠) نه نوي(٩٠) ته رابكته شو، نوديته بيان تغييروائى۰ وقداختلف الفقهاءُ فى الفصلين اوعلماء پدى دواړو صورتونو كنبى

فقال اصحابنا اختلاف کوی یعنی که کلام سره تعلیق ولګي اوکه کلام سره استثناء ولګي. **فقال اصحابنا المعلق بالشرط سببٌ عندوجود الشرط لاقبله** زمونږه علماء احناف وائی چه بیان تغییر معلق په شرط سره داسبب دی لپاره دوقوع دطلاق کله چه شرط موجود شي، لکه یوسړي ښځی ته اوویل (انتِ طالقٌ ان دخلتِ الدار) نودا انتِ طالقٌ سبب دطلاقو کله ګرځي ؟ چه کله شرط موجود شي اوکنه فی الحال سبب دی؟ نوامام ابوحنیفه صاحب وائی چه دا به هله سبب ګرځي چه شرط موجود شي، لکه په پنجابی ژبه کښی متل دی (تپ چہ سي تہ توس کرسي) یعنی داکارتوس چه ماپه لمرکی ایښی دی چه کله ښه ګرم شي نوبیا به خلاصیږي. نوامام صاحب رحمة الله علیه وائی چه کله دخول فی‌الدار راشئ نو هغی نه پس انتِ طالقٌ سبب شولپاره دوقوع دطلاقو. **وقال الشافعی التعلیقُ سببٌ فی الحال الاّ أن عدم الشرط مانعٌ من حکمه** اوامام شافعی صاحب وائی چه هرکله دی سړي تلفظ وکړو نودا سبب دی دوقوع دطلاقولپاره مګرعدم شرط مانع دی دحکم نه چه هغه وقوع دطلاقودی **وفائدةُ الخلاف تظهرفیما اذا قال لاجنبیةٍ اِنْ تزوَّجتُكِ فانتِ طالِقٌ** اوفائده دخلاف په صورت داجنبې کښی ظاهریږي چه کله یوسړی اجنبی ښځی ته اووائی چه که ما تاسره نکاح وکړه نوته به طلاقه وی، نوامام ابوحنیفه رحمة الله علیه وائی چه که واقعي دغه سړي ددغی ښځی سره نکاح وکړه نودغه ښځه پری طلاقه شی، ځکه امام صاحب وائی چه کله دغه شرط متحقق شي چه هغه نکاح ده نوهغه شئ به بیا سبب ګرځي. اوامام شافعي صاحب وائی چه دا هغه وخت کی سبب دی چه کله پری مطلق تلفظ وشو، نوپردئ(اجنبی) ښځی ته څوك طلاق نشی ورکولی نو دا کلام لغوه شو اوکه بل وخت ئی واده ورسره وکړو نوښځهورباندی نه طلاقیږي، ځکه کله چه ده دا کلام کولو هغه وخت هغه ښځه اجنبیه وه اواجنبی ته څوك طلاق نشی ورکولی ، طلاق خو خپلی منکوحی ته ورکولی شي ځکه طلاق فرعه دنکاح ده اونکاح موجوده نده نوطلاق دکومه شو. **اوقال لعبدالغیران ملکتُكَ فانت حرٌ** یایوسړي دبل سړي غلام ته اوویل که زه ستا مالك شوم نوته به ازاد ئې. **یکون التعلیق باطلاً عنده** نوداامام شافعی صاحب په نزد باندی تعلیق باطل دی، یعنی تعلیق دعتاق په مِلك اوتعلیق دطلاق په تزویج سره دا باطل دی. **لان حکم**

التعلیق انعقادُ صدرالکلام علةً ځکه حکم دتعلیق دا د انعقاد دصدردکلام علت دی.والطلاقُ والعتاقُ هٰهُنا لم ینعقِدُ علةً لعدم اضافته الی المحل طلاق او عتاق دلته کی علت نه منعقد کیږي له وجهی دعدم اضافت دهریودطلاق اودعتاق نه محل خپل ته . فبطل حکمُ التعلیق نوحکم دتعلیق باطل شو. فلایصحُ التعلقُ نوتعلیق مذکورصحیح نشو. وعندنا کان التعلیقُ صحیحاً حتی لوتزوَّجهاً یقعُ الطلاقُ اوزمونږه په نزد باندی تعلیق صحیح دی تردی که دابنځه دی سړي په نکاح واخشته طلاق به واقع کیږي، بل داچه داد عاقل اوبالغ کلام دی باید لغوه نشي. لانَّ کلامهُ انما ینعقِدُ علةً عند وجود الشرط اوکلام ددی قائل منعقد کیږي علت چه کله شرط موجود شي له وجهی دوقوع دطلاقونه. والملک ثابتٌ عندوجود الشرط اوملک ثابت دی چه کله شرط موجود شي. فیصحُ التعلیق نوپدی صورت کښی تعلیق صحیح شو.ولهذا المعنی قلنا شرط صحّة التعلیق للوقوع فی صورة عدم الملک اوددی معنیء دوجهی نه چه زمونږ په نزد باندی معلق سبب ندی مخکښی دوجود دشرط نه مونږه وایوچه شرط دصحت دتعلیق لپاره دوقوع په صورت دعدم ملک کښی. ان یکون مضافاً الی الملک اوالی سبب الملک چه وي دا تعلیق مضاف ملک ته اویا سبب دملک ته. حتی لوقال لاجنبیّةٍ ان دخلتِ الدّار فانتِ طالقٌ تردی که اوویلی یوسړي اجنبی ښځی ته که ته کورته داخله شوی نوته طلاق ئی ثم تزوّجها ووُجد الشرط لایقع الطلاقُ اوبیا ئی دهغی اجنبی ښځی سره نکاح وکړه اوهغه شرط هم موجود شو مثلاً کورته هم داخله شوه نوطلاق نه واقع کیږي له وجهی دعدم اضافت دملک ته اویا سبب دملک ته. وکذلک طولُ الحُرّة یمنع جواز نکاح الامةِ عنده همدارنګه قدرت په نکاح دحری باندی منع کښ جواز دنکاح دامی په نزد دامام شافعی صاحب باندی، طول قدرت ته واني ، امام شافعی صاحب واني چه قرآن مجید کښی راځي﴿ وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَّنْكِحَ الْمُحْصَنٰتِ الْمُؤْمِنٰتِ فَمِنْ مَّامَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ﴾سورة النسآء، الآیة: ۲۵.یعنی کوم سړی چه طاقت نلري چه دحری مؤمنی سره واده وکړي (خکه چه دحری مهرزیات وي اوبل دحری نان اونفقه په خاوند باندی وي) نوبیا دی نکاح وکړي دهغووینځو سره(مَلَکتْ أیمان أخوانکم) چه دستاسودمسلمان ورور وینځه وي، خپلی

وينځي سره خوړ نکاح ضرورت نه وي هغه ورته په ملك رقبي سره جائزه ده. نوامام شافعي صاحب وائي چه دې به هله دوينځي سره نکاح کوي چه دحرې طاقت نلري نومعلوميږي داچه کم سړی دحرې طاقت لري هغه به دوينځي سره نکاح نه کوي لان الکتاب علّق نکاح الامة بعدم الطّول خکه چه قرآن معلقه کړيده نکاح دامې په عدم قدرت باندې، چه گويا يوسړی دحرې دنکاح قدرت نلري نوهغه دوينځي سره نکاح کولی شي فعندوجود الطّول کان الشرط عدماً اوکه يوسړی قدرت دنکاح دحرې لري نوشرط دجواز دنکاح معدوم دی، شرط دنکاح دجواز دامې عدم طول دی نوچه يوځای کښې طول موجود وي نوشرط موجودنه شولو، اوانتفاء دشرط مستلزم ده انتفاء دمشروط لره اوحکم هم موجود نشولو چه هغه جواز دی .وعدمُ الشرط مانعٌ من الحکم فلايجوز اوعدم دشرط مانع دی د حکم دی جواز دنکاح دامې نوکه يوسړي طول دحرې لري نودهغه نکاح دامې سره ناجائز ده ، دادامام شافعي صاحب قول دی، لکن زمونږه امام ابوحنيفه صاحب فرمائي چه که يوسړی طول(قدرت) دحرې لري اوبيا هم دوينځي سره نکاح کول غواړي نوکولی شي، اودا خبره چه آيت مقيد راغلی په قيد دطول سره دينه مراد دادی چه نبه خبره داده چه حرې سره نکاح وشي خکه چه دحرې اولاد حر وي ورنه نفس جواز دنکاح دامې سره په وخت دقدرت دنکاح د حرې سره شته دی، لکن نبه خبره نده چه امې سره نکاح وشي خکه چه دامې نه چه کوم بچيان پيداکيږي هغه به غلامان او وينځې وي لهذا دآيت نه ممانعت دنکاح دامې سره دقدرت دنکاح دحرې سره نه معلوميږي بلکه صرف ترجيح ورکړې نکاح دحرې ته په نکاح دامې باندې ، نوددې آيت دوجهې نه زمونږه اودشوافعوپدې مسئله مذکوره کښې اختلاف دی. اوس په اصل مسئله مختلف فيه باندې دامام شافعي صاحب بله تفريع بيانوي. وکذلك قال الشافعي لانفقة للمبتُوتةِ الاّ اذا کانت حاملاً همدارنگه ويلي دي امام شافعي صاحب چه نفقه نده لازمه دمطلقې بالبائن لره مگرکه حامله وي. لان الکتاب علّق الانفاق بالحمل لقوله تعالى خکه قرآن مجيد معلق کړيده نفقه په حمل دښځې پورې پدې قول دالله تعالى کښې. وإنْ کُنَّ أُولاتِ حملٍ فَانْفِقُوا عَلَيْهِنّ حتّٰى يضَعْنَ حَمْلَهُنّ الله تعالى فرمائي که چيرې دغه ښځې حاملې وي(اولات حملٍ) يعنې

په خاوندانودحمل باندی تاسوخرچ کړئ په هغوی باندی تردی چه هغوی حمل وضعه کړي، نوهغوئ اگرچه مطلقی وي مگرنفقه به ورکولی شي خکه چه دهغوئ عدت وضعه دحمل ده. نوامام شافعی صاحب وائی چه نورومطلقاتو ته نفقه نشته مگرصرف دحاملولپاره شته خکه دلته کښی نفقه د(اولات حمل) سره وابسته شویده، نومعلومیږي چه که (اولات حمل) نوي نونفقه ورته نشته. **فعندعدم الحمل كان الشرط عدما** که یوه مطلقه حامله نوي نوشرط دانفاق ندی موجود اوشرط دانفاق حمل دی. **وعدمُ الشرط مانعٌ من الحكم عنده** اوعدم شرط مانع دی حکم لره په نزد دامام شافعی صاحب باندی، نوامام شافعی صاحب دا دواړه مسئلی ذکرکړیدي اودائی دتعلیق دوجهی نه معلقی کړی خکه چه تعلیق مخکنی کلام بدل کړو ، دیته بیان تفسیروائی ، مخکنی کلام خومطلق وو خوچه دائی اوویل چه کوم یوسړی طول دنکاح دحری نلري هله به دامی سره واده کوي. همدارنگه پدی دویم صورت کښی پکارخودا وه چه هر یو مطلقی ته نفقه ورکولی شوی لکن قرآن اوویل چه (اولاتِ حملٍ) نوتعلیق دوجهی نه هغه مخکنی کلام داطلاق دوجهی نه مقیدشو. **وعندنا لمَّالم يكن عدمُ الشرط مانعاً من الحكم** اوزموږه په نزد باندی هرکله چه نوي عدم الشرط مانع دحکم نه، یعنی موږه چه دغه حکم نه منوخکه شرط ندی موجود زموږپه نزدباندی خوبه داشئ هله سبب گرځي چه کله هغه شرط موجود شي. **جازان يثبت الحكمُ بدليله** جائز دی چه حکم پخپل دلیل سره ثابت شي. کله نا کله دیوخیزلپاره بل یودلیل وي **فيجوزنكاح الامة ويجب الانفاقُ بالعمومات** نوجائز ده نکاح دامی اونفقه هم واجبه ده خکه موږه سره نوردلائل هم موجود دي، موږه دهغه عاموآیاتونونه استدلال کوو الله تبارك وتعالی فرمانی ﴿ وَاُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَآءَ ذٰلِكُمْ ﴾ پدی تعمیم باندی موږ دامی نکاح جائزه منو. اول کښی الله تعالی دپنځلسومحرماتوذکروکړو اوبیا روستونی اوویل چه مذکوره پنځلسومحرماتونه بغیرنوری تولی ښځی درته جائزی دي نوپه ماوراء ذلكم کښی نکاح دامی هم راغله نونکاح دامی هم کولی شي. همدارنگه بل آیت کښی راځي ﴿ فَانْكِحُوْا مَاطَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَآءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ ﴾ (النسآء / ۳). ددی عموم نه هم معلومیږي چه نکاح دامی جائزه دی خکه (من النساء) کښی امة هم راغله اودلته کښی دطول قیدهم

نشته، اوپاتی شودمطلقی باره کنبی هلته کنبی بل آیت دی﴿ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتِ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ﴾ (الطلاق/ ٦) الله تعالی فرمائی چه که مطلقی حاملی وي نو ورباندی انفاق کوی ، همدارنگه بل آیت کنبی راځي ﴿ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ﴾ (البقرة،/۲۳۳) یعنی په پلار باندی د خپلو ځځو رزق اوجامه(لباس) لازمه ده، ځکه مولودله پلاروي اونسب هم پلارته ثابتیږي، بل داچه ښځی بچی ددی خاوند لپاره راوړيدي نوچه بچی ده لره راوړي نونفقه به هم دئ ورکوي ځکه قرآن مجید په آیت مذکوره کنبی واني چه هغوښځوته نفقه ورکړی چه تاسوته بچی راوړي، نود(وعلی المولود له رزقهن) دعموم نه دمطلق مطلقی نفقه ثابته ده۰ ومن توابع هذا النوع ددغی نوعی په توابعوکنبی یوه بله مسئله هم ده۰ ترتُبُ الحكم على الاسم الموصوف بصفةٍ ترتب دحکم په اسم موصوف باندی ، یواسم چه مطلق ذکرشوی وو هغه کنبی خواطلاق وو لکن هغه اسم چه په صفت سره موصوف شو نوتغییرپکبنی راغلو، لکه رجلٌ خوعام دی لکن چه رجلٌ عالمٌ اووایونو تقید پکبنی راغلو اوهغه مخکنئ کلام بدل شوځکه مخکني کلام کنبی اطلاق وو، نوددغی نه دی ترتب دحکم په یواسم موصوف بصفةٍ باندی۰ فانه بمنزلة تعليق الحكم بذلك الوصف عنده ځکه داهم په منزله دتعلیق دحکم دی پدی وصف سره په نزد دامام شافعی صاحب باندی۰ وعلى هذا قال الشافعي لايجوز نكاح الامة الكتابية اوبناء پردی باندی امام شافعی صاحب واني چه دامی کتابی نکاح جائزه نده۰ لانّ النص رتّب الحكم على أمةٍ مؤمنةٍ ځکه نص کتاب الله حکم دامی مؤمنی سره مرتب کړیدی۰ لقوله تعالى مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ الله تعالى فرمائی چه مؤمنی ښځی سره به نکاح کوئ ، همدارنگه دمؤمنی وینځی سره نکاح کول جائز دي اودغیرمؤمنی وینځی سره نکاح کول ناجائزدي نوکتابیه وینځه خوغیرمؤمنه ده نوهغی سره نکاح نشی کولی ځکه که فتیات مطلق ذکرشوی وی نوبیا به ټولو وینځوسره نکاح کول جائزوو که مؤمنه وی اوکه کتابیه لکن دفتیات نه روستوالمؤمنات صفت راغلی دی نودالفتیات مقید شو په قید دایمان سره نودی وجهی نه به دکتابی وینځی سره واده کول ناجائز وي اودکتابی حُری سره نکاح کول جائزدي ځکه بل آیت کنبی الله تعالی فرمائی﴿ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ

والمُحصنٰتُ مِنَ المُؤمِنٰتِ وَالمُحصنٰتُ مِنَ الَّذِینَ أوتُوا الکِتٰبَ مِنْ قَبلِکُمْ ﴾ سورة المآئدة، الآیة: ٥) یعنی طعام داهل کتابوستاسولپاره حلال دی اوستاسوطعام دهغوی لپاره حلال دی همدارنگه مؤمنوښځواواهل کتابیه وو نکاح هم درته جائزه ده، لکن دکتابی نه مراد هغه کتابیه ده چه مشرکه نوي، په عیسایانوکښی ډیری کمی ښځی دي چه هغوی مشرکی نوي، په عیسایانوکښی اوس هم داسی عیسایان شته چه هغوی عیسی علیه السلام دخدای جل جلاله پیغمبرمنی اودبی‌بی مریم علیه السلام زوئ نی منی اوثالث الثلاثه نه وائی. لکه جناب شیخ صاحب فرمائی چه زه یوځل په سفرتللی وم اوبعضی انگریزانوسره می ملاقات شوی وو چه هغوی کښی زما دداسی یوانگریز(اهل کتاب) سره ملاقات وشوچه هغه ویل چه زه عیسی علیه السلام دخدای جل جلاله پیغمبرمنم اودبی‌بی مریمی زوئ ئی منم اوثالث الثلاثه ورته نه وایم یعنی دخدای جل جلاله سره ئی په خدائی کښی شریك نه منم ، داسی کسان په عیسایانوکښی شته لکن ډیرکم دي. همدارنگه دداسی یهودنی سره چه هغه عزیر ابن الله) نه وائی نوهغی سره هم واده کول جائز دي. لکن که عیسایني دری ندایان منی‌اوعقیده نی داوي چه(three in one) یعنی عیسایان وائی چه دری خدیان ره یوځای شي نوخدای ترینه جوړشي نو أقانیم ثلاثه ورته وائی مطلب داچه الله الی،عیسی علیه السلام ، او بی‌بی‌مریم چه یوځای شي نویوخدای ترینه جوړ شي(العیاذ له) نوددی عقیدی خاوندانوته اهل کتاب نه والی بلکه مشرکان دي الله تعالی فرمائی﴿ تَنکِحُوا المُشرِکٰتِ حتّٰی یُؤمِنَّ ﴾ سورة البقرة، الآیة:۲۲۱ . فیتقیدُبالمؤمنةِ نومقیده شوه مؤمنی سره ، نوکه یوسړی دامی سره نکاح کول غواړي نوپکارده چه هغه دی مؤمنة . نوکه یوه امة کتابیه ده هغی سره مسلمان واده نشی کولی. فیمتنع الحکم عندعدم صف حکم دجواز دنکاح ممتنعه ده په وخت دعدم وصف دایمان کښی، یعنی که یوه یه کښی وصف دایمان نوي نوهغی سره واده ناجائز دی فلایجوز نکاحُ الامة الکتابیة ی جائز نکاح دامی کتابی سره،اوزموږه په نزد باندی عدم وصف دایمان نه منع کوی ح لره ځکه موږه دبل نص دکتاب الله نه استدلال کوو هغه داچه ﴿ وَالمُحصنٰتُ مِنَ مِنٰتِ وَالمُحصنٰتُ مِنَ الَّذِینَ أوتُوا الکِتٰبَ مِنْ قَبلِکُمْ ﴾ (المآئدة/ ٥) یعنی هغه کتابی

بنځی چه بدکاری نوي دهغوی نکاح ستاسولپاره جائزه ده ، نودلته کښې دا آیت مطلق راغلی دی اوهيڅ قيد پکښې نشته لهذا دامی کتابی سره هم زمونږ په نزد نکاح جائزه ده. داخبره ختمه شوه اوس بله نوی خبره شروع کوي. **ومن صُوَر بيان التغييرالاستثناء** استثناء دبيان تغييردصورتونه يوصورت دی ، استثناء هم بيان تغييردی لکه يوسړی ووائی (لفلانٍ علیَّ الفٌ إلاّمائة) نوداولی جملی(لفلان علیَّ الف) نه معلومیږي چه زرروپۍ دي لکن ددویمی جملی(إلامائة) دوجهی نه .ترینه سل روپۍ کمی شوی نو نهه سوه(۹۰۰) روپۍ پاتی شوی نوتغییرپکښې راغلوبعنی په الفو کښې تغییرراغلو، لکه څنګه چه ته دیوڅیز سره شرط ولګی مثلاً اووائی (انتِ طالقٌ) نودانتِ طالقٌ موجَب خودادی چه طلاق دی فی الحال واقع شي لکن تا چه وروسته دا جمله راوړه چه (ان دخلتِ الدار) نودانتِ طالقٌ تنجیزدی تعلیق کړو ، تنجیز معنی داچه یك دم یوشیٔ واقع شي، تعلیق معنی داچه معلق نی کړي ، نولکه څنګه چه شرط مخکښې کلام کښې تغییرراولی نودارنګې استثناء هم مخکښې کلام کښې تغییرراولی ، مصنف وائی چه **ذهب اصحابنا إلی ان الاستثناء** زمونږه علماء احناف وائی چه استثناء **تکلّمْ بالباقی بعد الثُنیا** داګویا تکلم دی په باقی سره پس داستثناء نه **کانّه لم یتکلم إلابمابقی** دا داسی شو چه لکه صرف په مابقی باندی نی کلام کړی وي، تا چه دا اوویل (لفلان علیَّ الفٌ إلا مائةٌ) نوددی دامعنی ده چه (لفلانٍ علیَّ تسع مائة) یعنی دپلانکی په ماباندی نهه سوه(۹۰۰) روپۍ دي ، ګویا په الفٌ مونږ بلکل تلفظ ندی کړی حالانکه مونږ اوویل چه (لفلانٍ علیَّ الف) اوبیا دهغی نه روستومونږه ثنیا(استثناء) راوړیده. ثُنیا دثناء یثنی نه دی ثناء یثنی معنی اړول (ثناء یثنی اوثناء یثنو) دنصراوضرب دواړو بابونه مستعمليږي. (ثنیتُ العنانَ الفرس) یعنی داس واګی می واړولی ، مثلاً آس می شمال طرف ته بوتلولکن اراده می بدله شوه دجنوب طرف ته نوداس واګی می واړولی ، استثناء هم مخکښې کلام ته اړوی ، لفلان علیّ الفٌ پوره زر روپۍ لازمولی لکن الامائةٌ هغه واګی بل طرف ته واړولی چه نه سوه(۹۰۰) دي. نواحناف وائی چه دا ګویا تکلم بالباقی دی نوګویا داسې داسې اوویل چه (لفلان علیّ تسع مائةٍ) لکه په الفٌ باندی سرنه تلفظ نده شوی حکما ، نوداحنافو مسلك داشوچه ګویا پدی الف وو باندی دسرنه

تکلم ندی شوی اوداستثناء دوجهی نه چه کومی (۹۰۰) روپی پاتی شوی لکه چه صرف پدی باندی تکلم شوی وي، لکه قرآن مجید کښی راځي ﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا ﴾ سورة العنكبوت، الآية: ۱۵ . نوح علیه السلام په قوم کښی زرکاله تیرکړل مګرپنځوس ، نودزرونه چه پنځوس اوباسی نونه نیم سوه (۹۵۰) کاله نی په قوم کی تیرکړیدي یعنی نه نیم سوه کاله نی قوم ته تبلیغ اوکړو. وعنده صدرُ الکلام ینعقِدُلوجوب الکل اوپه نزد دامام شافعی صاحب دا صدردکلام علت دی لپاره دوجوب دکل، دلفلانٍ علیَّ الفُ نه معلومیږي چه پوره زر روپی دي. إلاان الاستثناء یمنعُها من العمل مګراستثناء مونږه په زروباندی دعمل نه منع کوی ځکه إلا مائةٌ نی ویلی دي بمنزلة عدم الشرط فی باب التعلیق داپه منزله دعدم شرط شولکه په باب دتعلیق کښی، بکارخوداوه چه طلاق فی الحال واقع وی لکن (إن دخلت الدار) هغه مخکښی کلام دتنجیزنه تعلیق ته رابدل کړو نوګویا امام شافعی صاحب وائی چه دا تکلم بالباقی ندی بلکه دا تکلم بالاول اوبالاخردواړو دی.اصل کی امام شافعی صاحب وائی اهلِ لغت چه داخبره کے چه استثناء دنفی نه په معنی داثبات وي اواستثناء داثبات نه په معنی دنفی وي ، نومعلومیږي داچه ماقبل اومابعد دواړه مطلوب دي ، اوتکلم بالباقی ندی لکه یوسړی ووائی (ما جاءنی قومٌ إلا زیداً) نوإلا دنفی نه پس راغله (ماجاء قومٌ إلازیدًا یعنی إلازیداً جاءنی) صرف زید راته راغلی وو، نوامام شافعی صاحب وائی چه ماقبل اومابعد کښی به معارضه هله راځی چه دواړه مطلوب وي. بل داچه هغوی وائی چه که مونږ داحنافوخبره اومنوچه دا تکلم بالباقی دی بیا خوکلمه دتوحید کلمه دتوحید نشوه (لا اله الا الله) یعنی دلته کښی لفظ دإلاَّ استثناء راوسته نوکه تاسو وایائی چه داتکلم بالباقی دی نوپدی صورت کښی‌خوبیا صرف نفی دغیرراغله اوحالنکه نفی دغیرهم ده لکن اثبات دتوحید هم دی نوشوافع وائی چه اصلیت کښی داسی دی (لا اله إلا الله موجودٌ) اومونږه وایوچه که بواځی نفی دآلهوو راشي داهم کافی دی ځکه چه کافرانوالله تعالی منلولکن نفی دالهوو ئی نه کوله لکه قرآن مجید وائی﴿ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ﴾ (الزمر، / ۳۸) هغوی خو الله تعالی منلوچه الله تعالی موجود دی لکن دالله تعالی سره نی

په خدائی کښی نورهم شریکان کړی وو، بتانونه به ئیهم مرادونه غوښتل ، اوبتانوباره کښی ئی هم داعقیده وه چه هغوی هم نفعه اونقصان ورکولی شي نومقصود خونفی دغیره اوپاتی شو وجود دباری تعالی هغه خوکافرانوهم منلو. نوکه په کلمه توحید کښی نفی دغیرراثبات دغه مطلوب دی . مطلب داشوچه امام شافعی صاحب وائی چه په مابین دماقبل اومابعد دکلام کښی معارضه ده، مخکښی کلام که مثبت وي نوالاً به ئی منفی کوي اوکه مخکښی کلام منفی وي نو إلا به ئی مثبت کوي نودواړه مقصود دي دانه چه دا تکلم بالباقی دی. **مثال هذا فی قوله علیه السلام لاتبیعوا الطعام بالطعام إلاّ سواءً بسواءٍ** اوددی مثال دا قول دنبی علیه السلام دی چه طعام په طعام باندی مه خرڅوی مګربرابربه برابرباندی، نودا الا استثناء ده دلاتبیعوا الطعام بالطعام نه یعنی طعام بالطعام به نه خرڅوی مګرکه په حالت دمساواة کښی، یعنی چه جانبین دواړه برابرشي لکه یومن غنم به په یومن غنموباندی خرڅوی ، همدارنګه من جوار په من جوارو باندی الخ اوکه یوطرف ته من غنم وي اوبل طرف ته دمن غنمونه کم وي نودا ربا اوسود دی. **فعندالشافعی صدرالکلام انعقد علةً لحرمة بیع الطعام بالطعام علی الاطلاق** امام شافعی صاحب په نزد باندی صدردکلام منعقدشویدی لپاره دحرمت دبیعی دطعام په طعام باندی مطلقاً ، یعنی چه طعام بالطعام به مطلقاً نه خرڅوی څکه (لاتبیعوا الطعام بالطعام)مطلق دی ، لکن إلا پکښی یوه نوعه دجواز ثابته کړه چه طعام بالطعام برابرخرڅولی شي. **وخرج عن هذه الجملة صورةُ المساوات بالاستثناء** په استثناء سره صورت دمساوات ددی جملي نه خارج شو، یعنی من غنم په من غنموخرڅول صحیح دي. **فبقیَ الباقی تحت حکم الصدر** نودا نورټول صورتونه دحکم لاندی باقی پاتی شوچه هغه نهی ده یعنی لاتبیعوا الطعام بالطعام الخ. **ولنتیجةُ هذا حرمةُ بیع الحفنة من الطعام بحفنتین** منه نتیجه ئی دا راووته چه امام شافعی صاحب وائی چه بیع دحفنة من الطعام بحفنتین ناجائزه دی.(الحفنةُ ملاء الکفین) یعنی حفنه دېته وائی چه دواړه لاسونه ډک شي. اوپښتوکښی ورته (لپه) وائی. عرب وائی(إنّما نحنُ حفنةُ من حفنات الله تعالی) موږه دالله تعالی بود لپه یو یعنی بنی ادم دالله تعالی دنورومخلوقاتوپه مقابله کښی یوه لپه ده ، یولاس(یوچونګ) ته عرب (غرفة) وائی.

نوشوافع وائي چه دا جائزه نده صدر دکلام نه معلوميږي چه مطلق بيع دطعام بالطعام حرامه ده مګرچه سره برابروي نومعلوميږي دا که برابرنوو نوبيا به حرامه وي برابره خبره ده که هغه شئ لګ وي اوکه ډيروي ۰ احناف وائي چه داسې نده دلته کښې شريعت چه دا اوويلې چه (إلاّ سواء بالسواء) نوددی دا معنی دی چه هغه شئ به په پيمانه باندی پيمانه کولی شي نوبرابروالی خو به دپيمانې نه معلوميږي نوبوصاع چه په يوصاع ورکوی نوبرابر به ورکولی شي که کم اوزيات وي نودا ناجائز دی يعني خمونږ په نزد باندی برابروالی په هغوځيزونوکښې معتبردی چه هغه تحت الکيل راځي۰ لکن چه يوشئ داسې وي چه دهغې پيمانه نده موجوده نوځکه به دهغې بيع منع کيدای شي داخونهی دعاجزده ، په عربوکښې به يو(مُد) وو اوبل (صاع) په يوصاع کښې به څلور(مُده) راتلل اومُدنه کمه پيمانه هلته نوه موجوده۰ نوچه يوشي لږاره پيمانه نوي نوهغه به په حفنه باندی خرڅولی شي نوداحنافوپه نزد باندی بيع دحفنې په حفنتينو باندی جائزه ده ځکه چه دا تحت الکيل نه راځي ، اوشوافع وائي چه يوغنم هم په دوو غنمونشي بدلولی ځکه مطلق منع راغلی ده دهغوی په نزد باندی ماقبل د إلاّ اومابعد دالاّ دواړه مراد دي اوهغوی حکم بالباقي نه منی اووائي چه په حديث کښې دمطلق بيع دطعام بالطعام منع راغلې ده اوصرف يوصورت کښې صحيح دی چه په هغه کښې مساوات وي نوبرابره خبره ده چه هغه تحت الکيل راځي اوکنه راځي مطلق زيادت حرام دی۰ اومونږه ورته وايو چه دمساوات دصورت نه معلومه شوه چه هغه شئ په پيمانه راځي نوپيمانه به دپيمانې سره برابر ورکولی شي لکن که يوشئ مونږه نشو پيمانه کولی يعني پيمانه ئې نوه موجوده نوهغه کښې زيادت ندی حرام، لکن دا مذهب داامام ابوحنيفه صاحب په هغه زمانه کښې معتبروو په کوم زمانه کښې چه مصنف دا کتاب ليکلو ځکه هلته کښې د(مُد) نه کمه پيمانه نوه ، بل داچه پخوا به غنم په غوندو کښې اچولی شو يوغوندی به په دری روپۍ وو نوکه هغه کښې به يومن غنم راغله يا دوه منه يا دری منه غنم تول به په دری روپۍ وو، غوندی هغه ته والی چه دواړه جانبينوته بوری وي اوخاصکردوچ غنی نه جوړ شوی وي ، اوس دوه کسان ئې په مشکله باندی دابی ته اوچتولی شي۰ نن صبا خو دچيناکئ غنمووزن کولی شي اوقيمت

نی لگولی شي، بل داچه نن صبا غنم په پیمانونه خرڅيږي بلکه په وزن(کیلو، من) وغیره باندی خرڅيږي نونن صبا زمانه کی چیټاکئ غنم هم په دوه چیټاکوغنمو نشئ ورکولی څکه هرځیز وزن کیدلی شي ، نودی زمانه کښی د امام ابوحنیفه صاحب قول مفتی به ندی بلکه مسلك دامام شافعی صاحب رائج دی· **وعندنا بیعُ الحفنة لایدخلُ تحت النصّ** مونږه وایو چه بیع دحفنی تحت النص نده داخله · **لانّ المراد بالمنهِی یتقیّدُ بصورة بیع یتمکّن العبد من اثبات التساوي والتفاضل فیه** څکه مراد په منهی(حدیث) سره مقید کوي پداسی صورت دبیع سره چه قادره وي بنده په ثبوت دبرابریدوسره اوپه هغه کښی زیاتوالی متحقق کیږي· **کیلایُؤدي الی نهی العاجز** دی لپاره چیرت دی کښی نهی دعاجز رانشي· **فمالایتدخلُ تحت المعیارالمسوّی** کوم شئ چه په پیمانه کښی نه داخليږي(لکه لپه)داسی معیارچه هغه برابرونکی وي پس غنم یا هرهغه شئ چه مطعوم دی نه داخليږي تحت المعیار(معیارهغی پیمانی ته وائی چه کومه پیمانه باندی خلق هغه شئ خرڅوي) نودرسول الله ﷺ په زمانه کښی به یوشئ په کیل یاپه مُد خرڅیدو اومُد نه کمه پیمانه نوه نودی وجهی نه کوم شئ چه تحت المعیارندی نودهغی لپاره پیمانه نده موجوده نوکه هغی کی تفاضل راغی پروانشته، وجه داده چه برابروالی دغنموبه په پیمانه باندی معلوميږي· اوس هم مدینه منوره کښی غنم په پیمانه باندی خرڅيږي ، همدارنگه نن صبا زمونږه په عُرف کښی اکثره خلقوسره غنم وي اوهغوی سپین غنم خوخوي نودبل چاسره نی په غنموبدلوي نویوخاص مقدار(پیمانه) ورته وضع کړي دهغی په واسطی سره نی بدلوي اگرچه سره غنم دسپینونه خواگه وي لکن بعضی خلق سپینه روټی اوسپینه پراټه خوخوي· **کان خارجاً عن قضیة الحدیث** نوداخارج شودقضیه دحدیث نه ، داخبره هم ختمه شوه· دلته کښی جناب استاد صاحب داخبره ثابته کړیده چه نن زمانه کښی دچیټاکئ غنموحساب هم لگولی شي څکه چه نن زمانه کښی عرف دغنموبه تول باندی روان دی اوپښتانه وائی چه دکلی اووخه لکن دنرخه مه اووخه، نودچیټاکی حساب داسی لگولی شي، په حساب کښی قاعده اوقانون دی چه په څومره روپوباندی (من) غنم وي نوپه دومره (آنو) باندی دوه نیم سیره غنم کیږي نونن صبا تقریباً (۳۷۰) روپوباندی یومن غنم دي نوپه (۳۷۰)

آنوباندی دوه نیم سیره غنم کیږي، نوبه روپۍ کښې شپاړس آنې وي نو(۳۷۰) چه په شپاړسو(۱٦) باندی تقسیم کړی نوتقریباً څه دپاسه دریشت(۲۳) روپۍ باندی دوه نیم سیره غنم راځي اوپه سیرکښې شپاړس چیتاکۍ دي تودوه نیم سیرو غنمونه څلویښت(٤٠) چیتاکۍ غنم جوړیږي اوچه څلویښت(٤٠) چیتاکۍ په دریشت(۲۳) باندی تقسیم کړی نوتقریباً یوه نیمه روپۍ دچیتاکۍ غنموقیمت راځي. **ومن صُوربیان التغییر** اودصورو دبیان تغییرنه داهم دی **اذاقال لفلانٍ عليَّ الفٌ ودیعةً** کله چه یوسړي اوویل دپلانکی په ماباندی زر دي اوبیا ئی وریسې اوویلی چه (ودیعةً) نودلفلانٍ عليَّ الفٌ نه معلومیږي چه دپلانکی پده باندی زرروپۍ قرض دي اوقرض واجب الاداء وي اوچه کله ئی وریسې ودیعةً ولګولونوهغه مخکنی کلام ئی بدل کړو، ودیعةً دامعنی چه ده ما سره داپیسی امانت ایښی دي ، معنی داچه ماباندې ئی ددی مال حفاظت لازم کړیدی نوکه امانت هلاك شي دهغی تاوان نشته، اوقرض به لازماً ورکولی شي هغه نه ساقطیږي ، نوودیعةً دلفلان عليَّ په موجب کښی تغییراوستلو. **فقولُه عليَّ یفیدالوجوب وهوبقوله ودیعةً غیَّرهُ الی الحفظ** نوقول دقائل چه(عليَّ) دی دا افاده کوي وجوب اوپدی قول سره چه (ودیعة) هغه مخکنۍ معنی ئی بدله کړه حفظ ته چه دده په ذمه صرف دپیسوحفاظت دی. **وقوله اعطیتنی واسلَفتنی الفاً فلم اقبضها** همدارنګه یوسړي بل ته اوویلی چه تا ماته زرروپۍ راکولی لکن مادرنه وانه اخښتی ، یا ما ته دی زرروپۍ قرض راکولی لکن ما درنه وانه اخښتی، داعطیتنی نه معلومیږي چه ماته دی راکړیدي لکن (فلم اقبضها) نه معلومیږي چه مادرنه ندي اخښتی. **من جملة بیان التغییر** داهم دجملی دبیان تغییرنه دی. **وکذا لوقال لفلانٍ عليَّ الفٌ زیوفٌ** همدارنګه که یوسړي اوویلی چه دپلانکی په ماباندی زر روپۍ دي لکن وریسی ئی اوویل(زیوفٌ) نود(عليَّ) نه معلومیږي چه جیادی دي لکن چه زیوفٌ قید ئی ورسره ولګولو نوبه مخکنی کلام کښی تغییرراغلو نومراد به ترینه زر زیوفی روپۍ وي. **وحکم بیان التغییر انه یصحُّ موصولاً** اوحکم دبیان تغییردادی چه دا موصولا صحیح کیږي ځکه چه شرط اواستثناء یوددی دواړو نه کلام غیرمستقل دی. اوکلام غیرمستقل هیڅ معنی نه فائده کوي بغیردماقبل خپل نه. **ولایصح مفصولاً** مفصولا ندی صحیح ځکه چه دا قرار عقًا لزم دی،

نوداداسی شولکه یوسړی چه خان نه تبنتی. **ثم بعد هذا مسائل اختلفَ فیها العلماء** ددی نه روستوړیری مسئلی دي چه علماؤ دهغوی باره کی اختلاف دی چه آیا دا بیان تغییردی اوکه ندی؟ **وانها من جملة بیان التغییرفتصحّ بشرط الوصل** که دا مسئلی مختلف فیها که دبیان تغییردجملی نه وي نوموصولاً به صحیح کیږي اومفصولاً به نه صحیح کیږي. **اومن جملة بیان التبدیل فلاتصحّ** اوکه دبیان تبدیل دجملی نه وي نودامسائل به بیا نه صحیح کیږي وسیائلی **طرفٌ منها فی بیان التبدیل** اوپه بیان تبدیل کنبی به دهغومسائلوبیان راشي، چه بعضی علماء وائی چه دابیان تبیردی اوخوك وائی چه دابیان تبدیل دی.

فصلٌ : فصل دی په بیان دبیان ضرورة کنبی. **وامّا بیان الضرورة** اوهرچه بیان ضرورت دی، بیان ضرورت دیته وائی چه خودبخود دهغه شئ دسیاق اوسباق نه ثابتیږي. **فمثاله فی قوله تعالی** مثال پدی قول دالله تعالی کنبیدی. **وَوَرِثَهُ ابواهُ فلأُمّهِ الثلثُ** که دمړي وارثان شو موراوپلارنوموربه نی ثلث وړي، یعنی یوسړی مړشو موراوپلارنی وارثان دي نورخوك نی نشته نومورته به نی ثلث ورکولی شي اوحالنکه قرآن مجید فرمائی (وورِثه ابواهُ) چه وارثان موراوپلاردواړه وي لکن قرآن یواځي دمورحصه بیان کړه. پدی آیت کنبی چه ﴿ یُوْصِیْکُمُ اللّٰهُ فِیْ اَوْلَادِکُمْ لِلذَّکَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَیَیْنِ﴾ (النسآء/۱۱) پدی یوه رکوع کنبی الله تعالی تولی دمیراث مسئلی بیان کړیدي دینه معلومیږي چه قرآن ډیرمعجزکتاب دی، پدی رکوع کنبی چه خومره دمیراث مسئلی دي پدی باندی بیا توله سراجی لگیدلی ده اوپه سراجی باندی بیا شربعیه لگیدلی ده. **اوجب الشرکة بین الأبوین** دی آیت واجب کړو شرکت دموراوپلارپه منځ کنبی، ځکه قرآن مجید کنبی راځي ﴿وورِثه ابواه﴾ نو چه دمور حصه قرآن مجید بیان کړه نودپلارحصه خودبخود متعین شوه چه دپلارثلثین کیږي. **ثم بیّن الأمّ فصارذلك بیاناً لنصیب الاب** نوچه قرآن دمورحیصه بیان کړه نودینه دپلارحیصه پخپله باندی معلومه شوه چه ثلثان دي، مثلاً یوسړی مړشو اودری سوه روپی ترینه پاتی دي نوبدی کنبی به سل روپی دموروي ځکه داسل روپی ددری سوو ثلث دی(دثلث معنی دا چه یوشئ دری ځایه کړی نودریمی ته نی ثلث وائی) اودوه سوه نی دپلارشوی ځکه مابقی به دپلاروي چه هغه ثلثان دي. **وعلی هذا قلنا اذا بینا نصیب المضارب** اوبناء پردی

باندی چه کله رب المال اومضارب بیان کړه حیصه دمضارب، مضارب هغه چاته وائی چه هغه عمل(تجارت) کوي مثلاً یوسړي بل ته اوویل چه ته په تجارت کښی ماهره نی زما دالس زره روپی واخله اوتجارت پری کوه نیمه برخه پکښی ماته راکوه یا دریمه پکښی ماته راکوه اودهغه بل برخه بیان نشي نومعنی داچه نوره پاتی برخه ستاشوه ، چه نیمه نی ورته اوویلی نومعنی دا چه نوره نیمه ستاشوه اوچه دریمه نی ورته اوویلی نومعنی داچه دوه برخي ستاشوی٠ نوهرجانب چه بیان شي بل جانب ترینه پخپله معلومیږي ، لکه مونږه ویلی وو چه یوملا به په ګرمی کښی تیراه ته تلو نوټول خپل څیزونه به نی دطالبانوته حواله کړل ، صرف بتك پاتی شو اوپه طالبانوکښی بازګل پاتی شو نوملا اوویل چه (فتعین البتكُ للبازګل) یعنی بازګل به بتك اوچته کړی څکه نه بل څیزپاتی ده اونه بل طالب نوپخپله هغه متعین دی٠ وسکتا عن نصیب ربّ المال صحّت الشرکة او دواړه(مضارب اورب المال) چپ پاتی شو دتعین درب المال دبرخی نه نوشرکت صحیح شو، رب المال هغه چاته وائی چه مضارب ته پیسی ورکړي اومضارب هغه ته وائی چه پیسی جنګوي څکه تجارت وائی پیسوجنګولوته ، مثلاً غنم واخلی ګټه پکښی وکړي بل شئ واخلي اوګټه پکښی وکړي٠ وکذلك لوبیّنَا نصیب رب المال وسکتا عن نصیب المضارب کان بیاناً اوهمدارنګه درب المال برخه نی معینه کړه اودواړه چپ دي دتعین دمضارب دبرخی نه نوداخودبخود بیان دی لپاره دحیصی دمضارب نوباقي حیصه دمضارب شوه٠وعلی هذا حکم المزارعة اوپدی باندی دی حکم دمزارعت، یورب الارض وي(دزمکی مالك) اوبل زمیندار(دیهقان) وي هغه څوك چه عمل کئ په زمکه کښی هغه ته زمینداروانی لکه صاحب دزمکی اووانی چه ته دا زمکه کره ماته پکښی نیمه راکوه نومطلب داشوچه باقی نیمه ستاشوه یاورته اووانی چه ماته پکښی خلورمه راکوه نومطلب داشوچه باقی دری برخی دزمیندارشوی٠ وکذلك لواوصی لفلانٍ وفلانٍ بالفٍ لم یبیّن نصیب احدهما کان ذلك بیاناً لنصیب الأخر همدارنګه که یوسړي وصیت وکړو چه پلانکی اوپلانکی ته زما زرروپی ورکړی اوبیا یو ددوئ دواړونه حیصه متعیّن کړي نودا بیان شو لپاره دتعین دحیصی دبل کس، مثلاً یوسړی وصیت وکړي چه وصیت دیته وائی چه یوسړی مري اودئ دخپل مال په ثلث کښی وصیت وکړي چه

پلانکی ته زما په مال کښی دومره حیصه ورکړی» چه زه خومرم لکن دی دوو کسانونه به زما په مال کښی زر روپی ورکړی اوبیا نی اوویل چه «زید» ته پکښی شپږسوه ورکړی یعنی دیوحیصه نی معینه کړه نومعنی داچه دبل به پکښی خلورسوه وي، نوچه دیوحیصه بیان شوه دبل حیصه پخپله معلومیږي. **ولوطلق احدی امرأتیه ثم وَطِئَ احدهما کان ذلک بیاناً فی الاخری** که یوسړي یوه ښځه دخپلودوو ښځونه طلاقه کړه اوبیانی دیوی سره جماع وکړه نودا جماع بیان شوه په تعین دهغه بلی ښځی کښی‌یعنی هغه بله طلاقه شوه، مثلاً دیوسړي دوه ښځی وی اوورته نی اوویل(احدکما طالِقٌ) په تاسوکښی یوه ښځه طلاقه ده اوبیا نی دهغی نه پس دیوی ښځی سره جماع وکړه نومعلومیږي چه کومی سره نی جماع کړیده هغه طلاقه نده ځکه دمطلّقی سره خوك جماع نه کوي داددی خبری دلیل دی چه دایوه نی ښځه ده اوهغه بله طلاقه شوه، نودا بیان بالعمل دی، عملي بیان نی وکړو(دکومی یوی سره ئی چه جماع وکړه) نومعلومیږي چه هغه نده طلاقه بله طلاقه شوه ځکه طلاق سړی دبغض دوجهی نه ورکوی(چه ښځی سره نی نه لګي) اوجماع دمحبت دوجهی نه کیږي نوچه کومی یوی سره ئی جماع وکړه نوهغه نی زوجه پاتی شوه اوغیرموطؤ طلاقه شوه. **خلاف الوطئ فی العتق المبهم عندابی حنیفة** په خلاف دوطئ نه په عتق کښی چه کوم مبهم وي په نزد دامام ابوحنیفه صاحب باندی، مثلاً دیوسړي دوه وینځی وی اومولٰی ورته اوویل « احدا کما حرّةٌ » تاسوکښی یوه حره ده اودیوی وینځی سره نی بیا دهغی نه روستوجماع وکړه نودا ددی خبری دلیل ندی چه هغه بل ازاده شوه، ځکه وینځه په دوو طریقوسره سړي ته روا کیږي یوه داچه دده په مِلك رقبی کښی وي اوبله داچه نکاح نی ورسره تړلی وي، نوپوره پته نه لګیږي. **لانّ حل الوطئ فی الاماء یثبتُ بطریقین فلایتعیّنُ جهةُ الملك باعتبارحلِّ الوطئ** ځکه حلال والی دوطئ په وینځو کی په دوو طریقوسره ثابتیږي نونه معین کیږي جهت دملك ، پدی اعتبارسره چه ده ورسره وطئ وکړه کیدای شي دی سره لی وطئ من وجه نکاح کړی وي او هغه بله نی وینځه وي. **فصلٌ** : فصل دی په بیان دبیان الحال کښی. **وامّا بیانُ الحال** اوهرچه بیان الحال دی، یعنی بل بیان حال دی « رنګ رابیین حال رامه مپرس » یوشی کله ناکله دحالت نه

پخپله باندی معلومیږي دیته وائی بیان حال یعنی هغه حال پخپله باندی حال وائی چه دینه مطلب دادی. مثال ئی دادی چه رسول الله ﷺ به لیدل چه صحابه کرام رضی الله اجمعین په بازارکښی مضاربت کئ یا په بازار کښی بیع اوشراء کئ اورسول الله ﷺ به دهغوی باره کښی هیڅ هم نه ویل نومعلومیږي چه داشئ جائز وو لکه رسول الله ﷺ به لیدل چه صحابه کراموبه په بازار کښی بیع سلم کولو «بیع سلم دیته وائی چه یوسړي ته پیسی ورکړی اوورته اووائی چه دغنموپه ورخوکښی به ماته لس منه غنم راکئ یا دیوسړي دکجورو باغ دی اوورته زر روپی ورکړی چه کله کجوری پخی شي نودوه بورئ کجوری به ماته راکئ.» نورسول الله ﷺ به صحابه منع نه کړل بلکه لا نور وضاحت ئی وکړو اووفرمائل (الآ من اسلم منکم فلیُسْلِمْ فی کیلٍ معلومٍ ووزنٍ معلومٍ الی اجلٍ معلومٍ) نوچه رسول الله ﷺ یوشئ وینی اوبیا چپ شي نودا ددی خبری دلیل دی چه دا شئ جائز دی خکه چیری هم پیغمبرعلیه السلام په ناجائزو باندی چپ نه پاتی کیږي، خکه حدیث کښی راخي (من رای منکم منکراً فلیغیره بیده فان لم یستطع فبلسانه فان لم یستطع فبقلبه وذلك اضعفُ الایمان ولیس وراء ذلك حبةُ خردلٍ من الایمان) **فمثاله فیما اذا رأى صاحبُ الشرع امراً معاینةً فلم ینهَ عن ذلك کان سکوته بمنزلة البیان انه مشروعٌ** دبیان حال مثال دادی چه هرکله صاحب الشرع(رسول الله ﷺ) یوامرپخپلوسترگو اووینی اودهغی نه بیا منع نه کی نوسکوت دپیغمبرعلیه السلام په منزلة دبیان دی چه داخبره مشروع ده **والشفیعُ** همدارنگه شفیع ، چه کله اووینی چه دده دزمکی خواسره زمکه خرخه شوه او شفیع پری شفعه نه کوی دااددی خبری دلیل دی چه دئ پدی بیع خوشحاله اوراضي دی خکه پری شفعه نه کوي، اوکه بیا روستو په هغی زمکی شفعه کوي نودعوا ئی نده معتبره. خکه دده په مخکښی سودا کیده نوده به اخشتی وه. **اذا عُلِمَ بالبیع وسکَتَ کان بمنزلة البیان بانه راضٍ بذلك** هرکله چه شفیع پدی پوه شو چه زما دپتی په خوا کښی پتی خرخ شواوهغه چپ شونودده چپ کیدل دا په منزله ددی خبری دي چه دی پدی بیع راضي دی، همدارنگه یوه باکره جینئ وه چه کله ورته اوویل شول چه پلارخوپلانی سړي ته ورکړی اوهغه چپ شوه نومعلومیږي چه دا جینی پدی نکاح باندی رضاده. **والبکرُاذا علمت**

بتزویج الولی پیغله ښځه وه کله چه دیته پته ولګیده چه ولي واده کړه،« ولی لکه پلار، تره، مشرورور» وغیره دا ټول اولیاء دنکاح دي ۰وسکتتْ عن الردّ کان ذلك بمنزلة البیان بالرضاء والاذن اوهغه جینۍ چپ شوه دردّ دنکاح نه نودا په منزلة دبیان درضاء اواذن سره شو، یعنی معلومه شوه چه داپدی خبره خوشحاله اوراضي ده اواذن دنکاح ئی اوکړو. والمولی اذا رای عبده یبیعُ ویشتری فی السوق فسکت کان ذلك بمنزلة الاذن کله چه مولی خپل غلام اووینې چه بیع اوشراء کړی په بازارکی اومولی چپ شي نودا په منزلة داذن سره شو، یعنی دا عبد ماذون فی التجارة شو۰ فیصیرماذوناً فی التجارات نودا غلام ماذون فی التجارات اوګرځیدو،« عبدماذون فی التجارة هغه ته وائی چه مولی ورته اووائی چه ګټه کوه اوماته ئی راکوه» نوپدی صورت کښې(العبدومافی یده لمولاه) بل مکاتب دی« مکاتب دیته وائی چه مولی ورسره بدل کتابت کړی وي چه مثلاً که لس زره روپی دی وګټلې اوماته دی راکړی نوته ازاد ئی» نودهغه تصرفات به ټول دخپل ځان لپاره وي هغه به لس زره جمع کوي اومولی ته به ئی ورکوي چه ازاد شي۰ اودماذون فی التجارت په صورت کښې داحکم ندی بلکه چه څه ګټی مولی ته به ئی ورکوي ځکه دهغه لپاره لګیادی کارکوی۰ همدارنګه دمدعی‌علیه په صورت کښې : مثلاً یومدعي په بوسړي(مدعی‌علیه) باندی دعوا وکړه نوپکارده چه مدعي دوه ګوهان پیش کړي ځکه حدیث کښې راځي (البینةُ علی المدعی والیمین علی من انکر) نومدعي چه ګواهان پیش کړي خبره خلاصه ده اوشۍ دده دی لکن که مدعي سره ګواهان نوو نوبیابه قاضي مدعی‌علیه ته قسم ورکړی نوهغه که قسم اوخورو بیا هم خبره ختمه ده اوشۍ دمدعی‌علیه دی لکن که هغه دقسم نه انکاروکړو معلومه شوه چه دمدعي حق پری ثابت دی ځکه قسم نه خوري یعنی انکار دمدعی‌علیه دقسم نه حق دمدعي ثابتوي۰ والمدّعیٰ علیه اذا نکل فی مجلس القضاء هرکله چه مدعی‌علیه انکاروکړو دقسم نه په مجلس دقاضي کښې ۰ یکون الامتناع بمنزلة الرضاء بلزوم المال بطریق الاقرار عندهما نودا امتناع دیمین نه داپه منزلة درضاء سره شوپه لزوم دمال(په لزوم دمدعی‌به) سره په طریقې داقرار په نزد دصاحبینوباندی۰ وبطریق البدل عندابی حنیفة امام صاحب والی چه په طریقی دبدل سره

پری مال لازم شو، « بدل دیته والی چه دیمین په بدل کښی ورته پیسی ورکړي ».
اوصاحبین وائی چه دا ده اقرار وکړو. امام صاحب والی چه اقرار ئی ندی کړی لکن
بعضی خلق دقسم دومره احترام کوي چه تاوان به ورکړم لکن قسم نه خورم. مطلب داچه
په هره طریقه چه وي خوپیسی پری لازمی دي یعنی که په طریقی داقرار سره وي کماقال
الصاحبان اوکه په طریقی د بدل سره وي کماقال الامام/ابو حنیفة رحمة الله علیه. **فالحاصل**
ان السکوت فی موضع الحاجة الی البیان بمنزلة البیان خلاصه داشوه چه سکوت په خای
دحاجت دبیان کښی داپه منزلة دبیان سره دی **وبهذا الطریق قلنا** اوپدی طریقی سره چه
سکوت کیدل په وخت دحاجت دبیان کښی دابیان دی مونږه وایو . **الاجماعُ ینعقِدُ بنص**
البعض وسکوت الباقین چه اجماع منعقده کیږي په نص دبعضوصحابه وو سره(خبری
وکړي) اوپه سکوت دنوروصحابوو سره(چه چپ پاتی شي) ، یعنی دی اجماع ته اجماع
سکوتي والی چه بعضی صحابوو اوویل داسی ده اونورتول چپ شول. نودا چپ کیدل په
معرض دبیان کښی عین بیان دی ځکه دوئ په حقیقت دمسئلی باندی ښه پوه دي اوبیاهم
رد نه کوی نومعلومیږي چه داشئ جائز دی ځکه صحابه اوبیا حق پټول دامحاله خبره ده
ځکه حدیث کښی راځي(الساکِتُ عن الحق شیطانٌ اخرسٌ) یعنی چپ کیدونکی دحق نه
گونگی شیطان دی ، نوصحابه دحق نه چیری هم نه چپ کیدل نوکه بعضی صحابه وو په
خپله رایه څرگنده کړه چه دامسئله داسی ده اونورصحابه به ناست وو اوهغوئ به چپ شو
نوهغوی هم دوئ سره پدی خبره کښی شریك دي. دیته اجماع سکوتی وائی.

فصلٌ : فصل دی په بیان دعطف کښی. **وامّا بیانُ العطف** هرچه بیان عطف دی ،
نودبیاناتومذکوره وو نه بیان عطف هم دی ، دعطف لغوی معنی خوپه هدایة النحواوکافیه
کښی ذکرشویده چه عطف په لغت کښی میلان اومحبت ته والی، عطوف دخدای تعالی په
صفتونوکښی یوصفت دی خدای جل جلاله په خپلوبنده گانودیرمین اومهربانه دی، اوعطف
په نحوه کښی دیته والی چه دمخکښ خبری حکم روستونی خبری ته هم متوجه کړي لکه
(جاءزیدٌ وعمرٌ) دا واو ولگیدو دمجیئت نسبت ئی عمرو ته هم وکړو یعنی حکم دجاء ئی
ماالله کړو معطوف ته ، معطوف په حکم دمعطوف علیه کښی وي، «بیان عطف دیته والی چه

نه هغه مخکنی ودعطف دوجهی شي عطف یوشئ بل باندی هغی اوپه ذکرشي خبره یوه **مجملةٍ جملةٍ علی اوموزوناً مکیلاً تعطف آنْ فمثل** · وشو» بیان دهغه وو مجمل چه شئ مجمله هغه چه باندی جمله مخکنئ په یادموزون دمکیل وکړی عطف ته چه ددی پښان لپاره جملی دمجملی وي بیان په معطوفه جمله دغه **المجملة للجملة بیاناً ذلك یکون** ·ده نه شئ هغه نه دوجهی استعمال دکثرت سره جملی مجملی دمخکنئ خلق اکثره ، بیا وکړي اجمال کی جمله نومخکنئ ·کړی دتخفیف تقاضه استعمال کثرت خکه،ذکرکوي نه دبرکت جملی نودمعطوفی وي بیان بیا کی هغی کړي معطوف چه شئ کوم ورپسی نی مثال **ودرهمٌ مائةٌ علیَ لفلانٍ قال اذا مثاله** ·شي معلومه ته موبرته خبره مجمله مخکنئ مراد تری سل نوخه ،دی اوبودرهم سل ماباندی په دپلانکی چه اووانی یوسری چه دادی سل یودپاسه چه ولگیده نویته (ودرهمٌ) اوویل اوبیانی ذکرکړو مجمل نی مائةٌ خکه ؟دي دی ذکر عدد چه دی مجمل خکه مائةٌ نومخکنئ ده قرضه دپلانکی باندی پدی روپی تماټر، سل ،تیپر آیا دي مراد تری سل شئ خه چه کیږي پیدا نوشبه ،ذکر ندی اومعدود ·دي روپی مراد نه دمائةٌ شوه نومعلومه اوویل نی درهمٌ نوچه ؟ دي مراد تری خه وغیره تری سل نوخه ، دي سل ماباندی په دپلانکی چه اوویل داسی یانی **حنطةٍ وقفیزٌ اومائةٌ** قفیزغنم نوسل ،دي مراد تری غنم چه شوه نومعلومه اوویل نی قفیزحنطة نوچه ؟ دي مراد مراد تری غوندي نوسل»راخي کنبی غوندي په چه دي غنم قفیزهغه« شول قرضورباندی چه شو دبیان منزلة په نوعطف **الجنس ذلك من الكل آنّ البیان بمنزلة العطفُ کان** ·شول **مائةٌ لوقال وكذا** ·وانی بیان عطف دیته خکه ،دي خخه دیوجنس داتول اوبودرهم داسل په دپلانکی چه اووانیچه یوسری چه داخبره ده ددرهمونه دجنس همدارنگه **الوابٍ وثلثةُ** جامی مراد نه » مائةٌ « چه شوه معلومه نه » اثوابٌ ثلاثةُ « ،دي جامی اودری سل ماباندی **ذلك من المائة آنّ بیانٌ فانه**· «اعبده وثلاثة مائة « چه اوویل لی یا **اَعبُدٍ وثلثةُ اومائةٌ** ·دي **احدُوعشرون قوله بمنزلة** ·دي خخه دجنس دمعطوف (سَن)داماناه چه دی بیان دا **الجنس** دی مقدم نواحدُ ، (یواوشل)درهماً احدوعشرون والی چه یوسری لکه شو داسی دا **درهماً** یعنی ،مؤخردی اوقلیل دی اکثرمقدم کنبی مخکنوخابونو اوپه ، مؤخردی اوعشرون

مخکنوصورتونوکښې کثیرمخکې وو اوقلیل ورپسې وو اودی صورت کښې قلیل مخکې دی اوکثیرورپسې دی یعنی نودا مخکښې داسې شو چه قلیل مخکې کړی اوکثیرورپسې کړی ، لکن په دواړو صورتونوکښې چه تمیز دټولو راغی نوټولوسره به لګیدلی وي. **بخلاف قول مالهٔ وثوبٌ** په خلاف ددی باندی چه سړی اووائی دپلانکي په ماباندی سل اوبوه جامه ده. **اومالهٔ وشاةٌ** یا ئې اوویل چه دپلانکي په ماباندی سل اوبوشات دی ، په مخکنوصورتونوکښې موجَب دحذف کثرت استعمال وو، اوکثرت استعمال په هغه مقدراتوکښې وي چه کوم مقدرات په سړي باندی دین فی الذمة وي، یوسړي باندی چه یوشئ دَین وي اوبرابره خبره ده چه دئ هغه اداء کوی اوکنه اوبرابره خبره ده چه دا دین حالي وي اوکه مؤجل وي ، « مکیلاتواوموزوناتو کښې همیشه لپاره حذف کیږي » ځکه اکثره بازار کښې بیع اوشراء دمکیلاتواوموزوناتو کیږي ځکه خلق دیته انتهائی محتاجه وي وجه داده چه انسان اکثره اوړه راوړي یاغوري، چینی ، وریژی وغیره دا ټول په وزن یا کیل سره خرڅیږي اودی څیزونوته(اشیاء خورد اونوش) وائی ، دیته روزمره زنده ګي کښې ضرورت وي اودا اکثرالاستعمال دي اوکثرت استعمال تقاضه دتخفیف کړې، اوکه یوشئ تحت المقدارنه راځي هغه کثیرالاستعمال نوي، نودی وجهی نه هغه روستونی ټکی چه ورپسې ذکرشي نوهغه به دماقبل لپاره بیان وي لکن پدی ځای کښې دا «مالهٔ وثوبٌ یا مالهٔ وشاةٌ »دا اکثرواجب فی الذمةنوي اوډیرقلیل استعمالیږي. **لایکون ذلك بیاناً للمالة** کوم شئ چه دقبیلی دمکیلاتواودموزوناتونه وي هغه به دماقبل لپاره بیان نوي ځکه چه داپه استعمال کښې قلیل دي دی سره ذکرکول پکاردي. **واختُصَّ ذلك فی عطف الواحد بمایصلحُ دیناً فی الذمة کالمکیل والموزون** دابه خاص وي په هغه ځای کښې چه عطف دواحدوي اوهغه واحدچه هغه دین فی الذمة صلاحیت لري لکه مکیلات اوموزونات ، نومکیلات اوموزونات چونکه کثیرالاستعمال شواودا واجب فی الذمة وي نوهغه ځای کښې ځکه حذف کیږي.اوبالی شو مالهٔ وثوبٌ یا مالهٔ وشاةٌ دا دقبیلی دمکیلاتواوموزوناتوځخه ندی ، نوپدی کښې بیان پکاردی ورنه شئ به مجمل پاتی شي. یعنی متکلم نه به تپوس کولی شي چه دمالهٔ نه دی څه مراد دی؟ نوهغه به بیان وکړی چه سل روپی یا سل جامی

يا سل گڼې مې ترې مراد دي ، نوبس هغه به ترې مراد وي، نوبغيردبيان نه به هغه كلام نشي محمول كيداى خكه چه دا كثيرالاستعمال ندي٠ **وقال ابويوسف يكون بياناً فى مائةٍ وشاةٍ ومائةٍ وثوبٍ على هذا الاصل** امام ابويوسف صاحب وائى چه دا عطف به بيان وي په دى قول دسري كښى چه (مائةٌ و شاةٌ يا مائةٌ و ثوبٌ) بناء پردى اصل باندى چه هغه « كون المعطوف والمعطوف عليه بمنزلة شئ واحدٍ» يعنى هغه وائى لكه مخكنوصورتونوكښى چه خنگه وو دلته كښى به هم سلونه سل جامې اوسل گڼې مرادوي ، لكن امام صاحب اوامام محمدصاحب فرمائى چه داواجب په ذمة ندي نودى وجهى نه پكښى دمجمل دبيان ضرورت به وي٠

فصلٌ : فصل دى په بيان دبيان تبديل كښى٠ **واما بيان التبديل** هرچه بيان تبديل دى **وهوالنسخ** اودى بيان تبديل ته نسخ هم وائى، الله تعالى فرمائى﴿ مَا نَنسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْنُنْسِهَااٰتِ بِخَيْرٍمِّنْهَآ اَوْمِثْلِهَا اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ *﴾ سورة البقرة،الآية:١٠٦ ٠ همدارنگه بل ځاى كښى الله تعالى په قرآن مجيد كښى فرمائى ﴿وَاِذَا بَدَّلْنَآ اٰيَةً مَّكَانَ اٰيَةٍ الآية٠٠٠ ﴾(النحل/١٠١) يعنى مونږه كه ديوآيت پرځاى باندى بل آيت راوړو نوهغى كښى زمونږه حكمتونه دي٠نودى آيت نه نسخ معلومه شوه٠ **فيجوزذلك من صاحب الشرع** جائزه ده نسخ يا بيان تبديل دحكم دشارع نه يعنى بيان تبديل به الله تعالى كښ اويابه نى دهغه رسول عليه السلام كښ خكه پيغمبرباندى دالله تعالى دطرف نه وحى راځي ، مونږاوتاسوبيان تبديل(نسخ) نشوكولى٠ **ولايجوز ذلك من العباد** دنسخ اودتبديل حق بنده نلري بلكه الله تعالى اودهغه رسول به نى كوي٠ **وعلى هذا بطل استثناء الكل من الكل** بناء پردى باندى چه نسخ دبنده لپاره نده جائزه نواستثناء دكل عن الكل ناجائزه ده٠ **لانه نسخُ الحكم** خكه چه داد يوحكم منسوخ كول دي **ولايجوز الرّجوع عن الاقراروالطلاق والعتاق** اوهمدارنگه ندى جائز رجوع داقرارنه دطلاق اودعتاق نه هم، لكه يوسړى اووائى(لفلانٍ عليّ مائةُ إلامائةُ) نومعنى داشوه چه دپلانكى په ماباندى سل دي مگرسل ، نودا فرار عن الاقرار دى اودا ناجائز دى٠ يايوسړى اووائى (لفلانٍ عليّ عشرةٌ) اوبيا نى اوويل (ليس له عليّ) نوكلام كښى تناقض دى داهم ناجائزدى ٠ همدارنگه يوسړي بنځى

ته (انتِ طالِقٌ) اوويلی اوبيا وائی چه ماخوطلاق ندی ورکړی٠ همدارنگه يوسړي غلام ته (انت حرٌ) اوويل اوبيا وائی چه ماندی ازاد کړی نودا تولی خبری جائز ندي ځکه حديث کښی راځي(ثلثُ جِدُهنّ جِدٌ وهزلُهُنّ جِدٌ النکاحُ والطلاقُ والرَجعةُ)٠ **لانه نسخٌ وليس للعبد** ځکه دانسخ دی اودعبد لپاره نسخ دحکم جائزندی، اوس هغه مختلف فيه مسائل ذکرکوي کوم چه مصنف دبيان تغييردبيان په اخرکی زمونږسره وعده کړی وه چه دبيان تبديل په طرف کښی به ئی درته بيانوم نواوس ئی بيانوي٠ **ولوقال لفلانٍ عليّ الفُ قرضٌ اوثمن المبيع** که يوسړي اوويل چه دپلانکی په ماباندی زروپی قرض دي يا ئی رابادی دمبيع ثمن راباندی زروړپی پاتی دي٠**وقال هی زيوفٌ** اوبيا ئی اوويل چه دا کوټه روپی دي ، « زيوف هغوپيسوته وائی چه سوداگرئی خپل منځ کښی اخلي لکن بيت المال(بنك) ئی نه اخلي٠ **کان ذلك بيان التغييرعندهما** نودا دصاحبينوپه نزدباندی بيان تغييردی٠ **فيصحُ موصولاً** نودا به موصولاً صحيح وي لکن مفصولاً به نوي صحيح ځکه دئ دخپل اقرار نه تښتي٠ **وهوبيانُ التبديل عندابی حنيفة فلايصحُ وان وصل** اوداپه نزد دامام ابوحنيفه صاحب باندی نسخ دی اوهغه وائی چه که متصل ئی هم اوويل نونه صحيح کيږي ځکه نسخ دبنده لپاره جائزهِ نده ، بلکه ده اقرار وکړو نواوس مأخوذ دی٠ **ولوقال لفلانٍ عليّ الفٌ من ثمن جاريةٍ باعنيها** که يوسړي اوويل دپلانکی په ما باندی ددی وينځی دثمن زر روپی دي اوپه مانی دغه وينځه خرڅه کړيده **ولم اقبضها** اوماداوينځه په خپل مِلك کښی‌نده راوستی٠ **والجارية لاالرلها** اوجاريه بلکل نوه، يعنی‌معلومه نوه٠ **کان ذلك بيان التبديل عندابی حنيفة** دابيان تبديل دی په نزد دامام ابوحنيفه صاحب ، ځکه مخکی ئی اقرار وکړو چه دپلانکی په ماباندی زرروپی دي اوروستو بيا دخپل اقرار نه تښتي نودئ به په خپل اقرارباندی مأخوذوي٠ **لان الاقرار بلزوم الثمن اقرارٌ بالقبض عندهلاك المبيع** ځکه اقرار په لزوم دثمن سره دا اقرار دی په قبض سره په وخت دهلاکت دمبيعی کښی٠ **ولوهلك قبل القبض** که دامبيعه قبل القبض هلاکه شوی وائی ينفسخ البيع بيا بيع فسخه ليږي، ځکه دبيع داراومدارپه مبيع وي نومبيع چه مشتری ترځوپوری خپل مِلك ته نده اوړی نوترهغی پوری په مشتري باندی ثمن واجب ندي، نوپدی صورت کښی چه دئ

وائی دپلانکی په ماباندی زرروپی دي ددغی وینځی او وینځه نشته نودا دهغه زرو روپو نه فرار دی. فلایبقی الثمن لازماً نوثمن لازم نشو، دئ دی لپاره وائی چه دامبیعه مانده قبضه کړی چه ثمن پری لازم نشي ځکه مبیعه چه نوي قبضه شوی نوپه مشتري باندی ثمن نه لازمیږي نوسرکی خوئی ویلی وو (لفلانٍ علیّ الفٌ) دپلانکی په ماباندی زر روپی دي ، دئ اوس دخپل اقرارنه تبتي نودده دا تبدیل په غلط وي بلکه پده باندی زر روپی لازمی دي ځکه (المرءُ یؤخذُ باقراره).

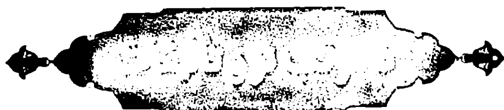
﴿ البحث الثاني : ﴾

رومبنی بحث په کتاب الله کښی وو، دکتاب الله شل اقسام اودهغوئ پوره تول مالها وما علیها بیان شول ،دویم مصدر د مصادرو د شرع نه حدیث دی یعنی اول مصدر کتاب الله دی که کتاب الله کښي یوحکم نوی نو بیا به ني په حدیث کښی ګوری بیا به اجماع ګوری که اجماع کښی نه وی بیا به قیاس کوی ، نو مقصد دا شو چه سنت د رسول الله دا حُجت دی ، او دا رد دی په پرویزیانو منکرینو د حدیث باندی ، هغوی حدیث حجت نه منی او وائي (یَکْفِینا کِتابُ الله) ځکه الله تعالی قران مجید ﴿ تِبیاناًلِکُلِّ شَیْئٍ ﴾ وائي اوبل دا چه الله تعالی وائي ﴿اَلْیَومَ اَکْمَلتُ لَکُمْ دِینَکُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَیْکُم نِعْمَتِی ﴾ نوهغوی وائي چه قران کافی دی سنت ته ضرورت نشته ، په هره زَمانه کښی منکرین د حدیث وو په دی زمانه کښی غلام احمد پرویز راغئ او د حدیث نه ني انکار وکړو، هغه به ویل چه د پیغمبر مثال په شان د ډاکی دی او ډاکی چه چا ته خط راوړی نو خط ورته نه اوروی بلکه هر سړی به خپله خط ګوری ،نو پیغمبر ﷺ ډاکی دئ ، خلقو ته ني د خدای ج ډاك راوړو چه هغه قران دی نو هر سړی به پخپله قرآن ګوری او د هغی نه دی مطلب اخلی، او دا بی وقوفه پوه نشو چه د پیغمبرﷺ قران مجید خلقو ته بیانوی ، ابراهیم علیه السلام چه کله د کعبی بُنیادونه پورته کول او اسماعیل ع ورته کاڼی ورکولی نودواړو په ژبو دا دُعا کوله ﴿ رَبَّنَا وَابْعَثْ فِیهِمْ رَسُوْلاً مِنْهُمْ یَتْلُوا عَلَیْهِمْ آیٰتِكَ وَ یُعَلِّمُهُمُ الکِتٰبَ وَالْحِکْمَةَ وَیُزَکِّیهِمْ ﴾ایة ۱۲۹ سورة البقره)ترجمه ، خدایه خمونږه په اولاد کښی اهل مکه ته داسی پیغمبر راولیږه چه هغه دوی ته ستا ایاتونه تلاوت کوی او دوی ته ستا د کتاب تعلیم ورکوی د شریعت خبری

ورته اوښائي او تزکیه د نفوسو ئي هم وکړی، تلاوت دیته وائي لکه یو استاذ طالبانو ته د یو کتاب عبارت وائي او چه معنی ئي وکړی نو دیته تعلیم وائي، نو دا پیغمبر به د قران تعلیم ورکوی چه ددی آیت دا مقصد دی او دینه دا ثابتیږی ، نو سنت دویم حُجت دی د حججِ شرعیه نه او که سنت نه وائ نو بیا به د قران کریم په آیاتونو باندی څوك نه پوهیدل، قران کښی خو تعداد د رکعاتو هیڅ خای کښی نشته چه د سهار دوه رکعاته فرض دی او د ماسپښین څلور رکعاته فرض دی وغیره، او مقادیر دزکات به درته څنګه معلومیږی دا هم په قران کښی نشته چه څومره اوښانو کښی، یا ګډو، یا سرو او سپینو کښی زکوة لازمیږی، او ددی ټولو تشریح احادیثو کښی راغلی ده نودی وجهی نه د قران کریم معنی بغیر د احادیثو نه څوك نه شی معلومولئ، عدی بن حاتم سوچه عرب دی د حاتم طائي څوی دی او حاتم طائي إنتهائي سخی وه او ددغه علاقی عربی‌ژبه إنتهائي فصیحه او بلیغه وه،سعودی کښی یو ځاي ده حائل ورته وائي هلته دحاتم طائي قبر دی زه(شیخ صاحب) ورته تللی یم،خو چه کله دغه ایت راغی ﴿ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ، ایة ١٨٢ البقرة﴾ یعنی کله چه صبا راوخیژی نو خوړل سکل بنده کړی په رمضان کښی یعنی دغه ایت د رمضان باره کښی نازل شو، نو عدی بن حاتم طائي چه کله ایت واوریده نو د خپل بالخت لاندی ئي یو تور تار او یو سپین تار ایښی وه نو پابه څیده هغه تار ته به ئي وکتلو تر سهاره پوری هغه ورته معلوم نشو، نو رسول ﷺ ته ئي وویل چه قران کښی خو راځی(حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الخ) نو رسول ﷺ ورته وویل چه ستا ډیر لوی څټ دی خیط ابیض او اسود ستا د څټ لاندی راغلی دی نو قران کښی دا ټکئ راغی (مِنَ الْفَجْرِ) یعنی د تار نه مراد د ګنډلو تار ندی بلکه د تار نه د اسمان تار مراد دی یعنی صبح صادق (ټوله کناره د مشرق سپین شی) مراد دی نو عدی بن حاتم اوویل چه اوس پوی شوم، نو هغه ده لوی صحابی وه د قران په مطلب نه پوهیږی‌نو که ډیر لوی عربی دان هم وی خو چه د پیغمبر ﷺ بیان نه وی هغه د قران په مطلب نه پوهیږی نو څکه سنت حُجت دی فصل فی سنة رسول الله سنت ني وویل خبر ني ونه ویل څکه مابین د سنت او خبر کښی نسبت د عموم خصوص من وجه دی. دوه مادی د افتراق غواړی یوه د

اجتماع، نو کله به خبر او حدیث دواړه وی لکه حدیث د رسولﷺ او کله به خبر وی حدیث به نه وی لکه د بادشاهانو خبری او کله به حدیث وی خبر به نه وی لکه حدیث قدسي او بعض وائي چه د حدیث او د خبر منځ کښې نسبت د عموم خصوص مطلق دی هر خبر حدیث دی اوهر حدیث خبر ندی ، او بعض وائي دا کلمتین مترادفتین دی ،وهی اکثر من عدد الرمل والحصٰی او د رسول الله حدیثونه د شکونه هم ډیر دی ، د رسولﷺ په لکونو باندی مرویات دی ، کوم کتابونه د حدیثو چه چاپ شوی دی دهغه کتابونو په مقابله کښې چه لا مخطوطه دی او ندی چاپ شوی لسمه برخه ده ،(بخاري، مسلم، ترمذی، ابوداود، نسائي ابن ماجة، موطا امام مالك ،موطا امام محمد، سنن سعید بن منصور، سنن دار قطنی، سنن بیهقی ،مسند امام ابوحنیفة) د غیر چاپ شوو کتابونو مقابله کښې لسمه برخه ده، فصل فی اقسام الخبر سوال ، مخکی ئي سنت وویل دلته ئي خبر وویل دا ولی ؟ جواب اصول فقه کښې بحث د رسول الله د اقوالو نه کیږی او د کتاب الله اقسام ټول (خاص ،عام ،الخ)د رسول الله په اقسامو کښې هم جاري کیږي یعنی څنګه چه قران کښې جاری کیدل همدارنګه د رسول الله په اقوالو کښې هم جاری کیږی، خبرُ رسول الله ﷺ بمنزلة الکتاب د رسولﷺ خبر پشان د قران دی څنګه چه د قران نه یو حکم ثابتیږی همدارنګه د رسولﷺ د خبر نه هم ثابتیږی ، دیکی رد دی په پرویزیانو باندی چه هغوی د حدیث منکرین دی ، نو مصنف وائي چه خبر د رسول اللهﷺ په لزوم د علم او عمل کښې په منزله د قران دی لکه څنګه چه قران باندی علم او عمل لازم دی نو خبر د رسول الله ﷺ باندی به هم علم راولی او هم عمل پری کوی، فان من اطاعه فقد اطاع الله څکه څوك چه د رسول ﷺ اطاعت کوی په تحقیق سره د الله ج اطاعت ئي وکړه، فما مَر ذکره پس هغه خبری چه د هغه مخکښې ذکر وشو من بحث الخاص والعام والمشترك والمجمل فی الکتاب فهو کذالك فی حق السنة د خاص عام او غیره څنګه حکم چه کتاب کښې وه هغه دلته په خبر د رسولﷺ کښې هم دی ،مګر دومره فرق دی چه کتاب الله کښې شُبه نشته او د خبر په بعض روایاتو کښې شبه وی، اصلیت کښې خبر په څلور قسمه دی، ۱ خبر متواتر،۲ خبر مشهور، ۳ خبر عزیز، ٤ خبر غریب، خبر متواتر هغه حدیث ته وائي چه هغه نقل کړی

وی یو جماعت بل جماعت نه پدی طریقی سره چه راویان په کنبی کم شوی نوی دومره زیات وی چه د هغوی اتفاق په کذب باندی محال وی،او دا قطعی الثبوت وی یعنی مفید د علم یقینی وی، او که یو خای کنبی راویان کم شوی وی هغه ته مشهور وانی اوکه یو خای کنبی راویان دوه شوی وی نو هغی ته عزیز وانی ، او که یو خای کنبی راوی یو وی نو هغی ته حدیث غریب وانی د متواتر نه ماسوا دری واړو اقسامو ته خبر واحد وانی، إلاان السنة فی باب الخبر فی ثبوته من رسول اللهﷺ مگر دومره شبه د خبر په ثبوت کنبی شته چه ددی حدیث ثبوت د رسول الله ﷺ نه شوی دی او که نه ، واتصاله به او دا سند متصل ده کنه یعنی رسول الله ﷺ نه چه دا خبره روایت شوی ده سند کنبی خو چیرته راوی ندی پریشوی ولهذ المعنی ای لاختلاف ثبوته منه صار الخبر علی ثلاثة اقسام ، اوگرځیده خبر په دری قسمه، قسم صح من رسول اللهﷺ وثبت منه بلا شبهة یوهغه قسم دی چه هغه د رسول الله ﷺ نه صحیح وی او هغه ثابت وی بغیر د شبهی نه وهو المتواتر دا متواتر دی ،وقسم فیه ضربُ شبهة بل هغه قسم ده چه هغه کنبی یو نوع د شبهی وی وهو المشهور او دا مشهور دی، وقِسمٌ فیه احتمال وشبهةٌ بل هغه قسم دی چه هغه کنبی احتمال او شبهة وی وهوالاحاد او دا احاد دی ، نو مصنف د هر یو تعریف کوی، فالمتواتر تَوَاتَرَ بمعنی تَتَابَعَ عرب وانی تَواتَرَ المَطَرُ باران مسلسل وریږی، تَواترَالقَوْمُ قوم یکي با دیگری راخی، قران کنبی راخی﴿ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا .اية ٤٤، المؤمنون ﴾ مونږ یو بل پسی رسولان لیږل یعنی د نبوت دروازه بنده نه وه هر کله چه رسول اللهﷺ راغی نو د نبوت دروازه بنده شوه، مانقله جماعة عن جماعة پس متواتر هغه حدیث دی چه روایت کړی وی یو جماعت د بل جماعت نه او دغه سلسله تر اخیره پوری وی یعنی‌اول کنبی چه کنو صحابو نه منقول وی همدارنگه اخر کنبی هم وی لایتصور توافقهم علی الکذب چه نه متصور کیږی توافق ددوی په دروغو باندی لِکثرتهم ددوی د زیادت له وجهی نه واتصل بك هكذا تاته هم دارنگه متصل رارسیدلے وی نو دي ته متواتر واني، یو خل اکوری کنبی میله وه نو یو بابا ابن الحمار(کوچے یعنی کوتی) راوستی وه د خرخولو لپاره، نو دری دلالانو خپلو کنبی صلاح وکړه چه د بابا نه به دا کوچئ په څه چل مفت اخلو ، نو هغه یوه ته :نې وویل چه

۱. اصول القرآن

افادات شیخ الحدیث مولانا حسن جان المدنی

۲. الحاشیة المروتیة علی شرح العقائد النسفیة

افادات شیخ الحدیث حضرت مولانا مفتی سیف اللہ حقانی

ناشر:

جامعہ مظہر العلوم نیازی

ملنے کا پتہ

جدید مکتبہ رشیدیہ

قصہ خوانی بازار محلہ جنگی پشاور 091-2580074